

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskernes Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ELNA ULVBJERG

SKADDEGORD

II. HALVBIND

---

1 9 6 0

EGET FORLAG

1617, 26. Nov. (Kronborg),
omtales et Mageskifte mellem Kirsten Ulfeldt, begge til Østergaard i Skanderborg Len.

1618, 4. Jan. (Kronborg).

Miss. til *Jomfru Margrethe Hardenberg*. Da Kongen har bevilget Gunde Lange til Søfde, Befalingsmand i Tønsberg, at *hans Datter Jomfru Ingeborg Lange* maa blive indtaget i Maribo Kloster og faa Underholdning der, *skal Margrethe Hardenberg* optage hende i Klosteret, naar der bliver en Plads ledig, lade hende faa samme Underholdning og anden Lejlighed som andre Klosterjomfruer og paase, at hun skikker sig tilbørligt mod hende og de andre Klosterjomfruer.

1618, 11. April (Kbhvn.).

Mageskifte mellem Jomfru Helvig Ulfeld til Østergaard og Kronen, som Laurids Ebbesen til Skanderborg faar Befaling til at ordne.

1618, 15. April (Kbhvn.).

Miss. til Axel Rosenkrantz ang. en Peder Løber fra Skelskør, der er bange for at blive tiltalt fra sit Fødested, Troldholms Gods, og at han er givet til *afdøde Fru Mette Hardenberg*, og Axel Rosenkrantz har lovet ham, at hvis der findes dette Gavebrev mellem hendes Papirer, saa skal han meddele ham det, og hvis det findes, skal han faa det.

1618, 24. April (Kbhvn.).

Aab. Brev om, at de Degnebol, som er annammede under Lenene, atter skulle udlægges til Degnene.

1618, 8. Maj (Kbhvn.).

Miss. til Bendix Schesteds. Da han paa afdøde Corfidts Hardenbergs Vegne er bleven Kronen en Sum Penge skyldig paa Mangler i Regnskab, skal han med det allerførste klargøre og betale denne Restance.

1618, 18. Juni (Frederiksborg).

Miss. til Laurids Ebbesen om at lade Adser Nielsen i Yding (Vor H.) i Skanderborg Len, hvis Gaard for kort Tid siden er afbrændt ved en hastig Ildebrand, faa nogen Bygningstømmer til Gaardens Genopbyggelse og lade ham være fri for dette Aars Landgilde og for at betale det Pd. Korn, som han skulle lade gøre i Malt.

1618, 12. Juli (Frederiksborg).

Miss. til Abbedissen i Maribo Kloster^{*)} ang. Optagelse af Jomfru Anne Basse i Klostret.

1618, 11. Juli,

gives der Jomfru de Kaaser Tilhold om at holde sig borte fra Maribo Kloster, da hun har forset sig. Tilholdet givet af Palle Rosenkrantz.

1618, 15. Sept. (Kbhvn.).

Miss. til Otte Brahe, Koldinghus Len, Ernst Normand, Bygholms Len, og Laurits Ebbesen, Skanderborg Len, om at anholde alle Lediggængere og Betlere, baade Piger og Karle, og sende dem til Tugthuset i København.

1619, 15. April (Frederiksborg).

Miss. til Ernst Normand om at lade Peder Lassen i Vordbierig, Herredsfoged i Nim Herred, være fri for den aarlige Landgilde og anden Rettighed, som hans Formænd har været fri for, og som Herredsfogderne pleje at nyde, for den Tid, han har forestaaet og herefter komme til at forestaa Herredsfogedbestillingen, hvilket blive godtgjort ham i hans Regnskab.

1619, 8. Juni (Antvorskov).

Miss. til Ernst Normand. Han skal lade Kongens egen Stald paa Stiernholm, som er meget forfalden, istandsætte efter

---

^{*)} Abbedissen er vel som tidligere Margrethe Hardenberg.

den af ham til Kancelliet indleverede Fortegnelses Lydelse, dog med den allerringeste Bekostning muligt er. Ligeledes bifalder Kongen, at han igen lader Neder og Biugholm Møller, der efter det til Kancelliet indleverede Tingsvidne er saa forfaldne, at de snarest muligt maa istandsættes, opbygges og forsynes med Møllestene. Udgiften skal han indføre i sit Regnskab. Han maa for en rimelig Pris sælge de Sten af den gamle Bygning, som Kongen ikke kan bruge, til Kongens Bønder deromkring.

1619, 15. Okt. (Valsbøl).

Miss. til Fru Anne Munk. Denne Brevviser, Peder Haugaard, Borger i Skelskør, har berettet, at han tiltales fra sit Fødested af hendes Søn Niels Trolle til Trollesholm, skønt han har foræret og afstaaet sin Rettighed til ham *til afdøde Fru Mette Hardenberg*, Christen Friis til Borrebys Enke, saaledes som mange Godtfolk, Adelige og Uadelige har vidnet at have hørt af Fru Mette Hardenberg. Det befales hende endnu engang at erklære sig derom, og saafremt hun har gjort det, som det visselig formenes, ordne det saaledes hos hendes Søn, at Peder Haugaard bliver fri for Tiltale.

1619, 20. Okt. (Valsbøl).

Miss. til Lafrits Ebbesen. Blandt mange andre Ting skal han lægge den Gaard i Vorrit i Tem Sogn med Skov til 24 Svins Olden, som han har tilskiftet Kongen, ind under Slottet, indskrive den i Jordebogen og aarligt gøre Regnskab for den visse og uvisse Indkomst af den.

1619, 20. Okt. (Skanderborg).

Miss. til Manderup Parsberg og flere om at lade Forordningen om Afskaffelse af Ild og Blus ved Nattetid læse paa Tinge.

1620, 4. Jan. (Skanderborg).

Aabent Brev om, at Jacob Krabbe til Vaabensholm indtil videre maa oppebære det Brokorn, som fra Arilds Tid er svaret af *Tørsting og Nim* (ved en Fejlskrift »Ning« for »Nim«) *Herreder*

til Brøsten Bros Vedligeholdelse. Han skal lade Broen gøre i Stand og siden holde den saaledes vedlige, at hverken Bønderne i de to Herreder eller andre Vejfarende med Rette kunne have noget at klage over. Det paabydes alle de Bønder i de to Herreder, der fra Arilds Tid have svaret Brokorn til Brøsten Bro (Brestenbro, Nim H.), aarlig at yde det til Jacob Krabbe, enhver ved sin egen Sognekirke.

1620, 5. Jan. (Skanderborg).

Miss. til Fru *Maren Skram*. Hr. Søfren Bertelsen, Sognepræst i Lisbjerg og Skeiby Sogne, har klaget over, at han ikke er saaledes aflagt med Indtægt, at han kan underholde sig deraf. Da hendes Forældre havde tilskiftet sig fra Kronen Jus patronatus til den ene Kirke, der er Hovedsognet, hvori han residerer, saa hun efter al Billighed bør aflægge Sognepræsten saaledes, at han kan leve deraf, befales det hende herved at skaffe ham saadant Ophold, at han ikke yderligere skal besvære Kongen derom.

1620, 7. Jan. (—).

Miss. til M. Hans Staffensen om at indtage en af Hr. Knud Christensen i Vilsteds Sønner i Sorø Skole, naar der bliver Plads ledig.

— Og samme Dato til samme om straks at indtage en af Christoffer Skades Sønner i Sorø Skole.

— Ligeledes at indtage en af Hr. Jørgen i Katterups Sønner, Matthias, i Sorø Skole og ligeledes at indtage en af Sognepræst i Vindinge Hr. Anders Pedersens Sønner (Anders) i Sorø Skole, naar der bliver Plads ledig.

1620, 7. Jan. (Skanderborg).

Miss. til Lafrits Ebbesen. Da nogle af Kronens Bønder her i Lenet har ansøgt Kongen om Forskaansel baade paa Landgilde og i andre Maader, har Kongen indrømmet følgende Afslag, bl. a. at Jens Christensen i Ring og hans Efterfølger paa Gaarden maa være fri for de 2 Rdlr. af de 3 $\frac{1}{2}$ Rdlr., han nu

svarer, Peder Mikkelsen sammesteds maa forskaanes for $\frac{1}{2}$ Ørt. Rug og $\frac{1}{2}$ Rdlr. Gerningspenge.

— Endvidere skal han lade Kronens Bønder i Ilderup, dog ikke de selvegne, faa det Stykke Jord i Fæste for Landgilde, som Niels Rasmussen og Jens Jørgensen i Ilderup havde opladt til Herlof Pedersen i Tørrit, hvis de vil give ligesaa meget i Fæste og Landgilde, som denne tilbyder.

1620, 6. Marts (Frederiksborg).

Miss. til Otte Brahe. Fru Maren Skram, Jacob Hardenberg til Faarups Enke, har begæret at maatte faa det gamle Kapel, som staar, ud af Jelling Kirke til en Begravelse og har tilbudt at ville give Kirken saa mange Mursten derfor, som hele Kirken kan blive hvælvet med. Han skal til Kancelliet indsende Erklæring om, hvorvidt hendes Begæring kan opfyldes uden Skade for Kirken. Saafremt han mener, at det kan ske, skal han forhandle med hende paa den Betingelse og se, om hun ikke desforuden vil give den Kalk og Arbejdsløn, som er nødvendig til Hvælvingen.

1620, 10. Marts (Kbhvn.),

nævnes en Hans Skade til Roelsegaard, der har begæret Kronens Gaard og Gods (Andrup) i Roelse Sogn, som nu ligger under Skanderborg Slot, men tidligere under Kalø Len til Roelsegaard, til Mageskifte med noget Gods i Salling i Skivehus Len.

1620, 21. Marts (Frederiksborg),

omtales at indoptage to Sønner (Erik og Albert) af Hr. Anders Bredal, Sognepræst i Rudkøbing, i Sorø Skole.

1620, 21. Marts (—).

Miss. til Jørgen Brahe. Han har indberettet, at Bygningen paa Hagenskouf Slot er meget bygfældig, og at en Reparation er højst fornøden. Kongen bifalder, at han paa Kongens Bekostning lader de Huse reparere, som absolut behøves til hans

og de følgende Lensmænds Fornødenhed og ingenlunde kunne undværes, men ogsaa kun disse og med den mindst mulige Bekostning, baade hvad angaar de Materialer, der skulde købes, og Muremestre, Tømmermænd og andre, der skulde holdes til Arbejdet.

Da Kongen erindrer, at en af de Hardenberger (Erik Hardenberg) i lang Tid har haft Hagenskouf Slot uden at svare noget deraf til Kronen, og Bygningen paa Slottet i hans Tid er forfalden meget, idet han aldeles intet eller kun saare lidt har bygget derpaa eller holdt vedlige, saaledes som han efter sit Forleningsbrev burde have gjort, skal Jørgen Brahe flittigt lade den Sag undersøge, lade Besigtigelsen opsøge, hvoraf man kan se, hvorledes Bygningen paa Hagenskouf Slot var holdt vedlige, da nævnte Hardenberg døde, og hans Arvinger leverede Slottet fra sig, og snarest muligt erklære sig til Kongen derom.

1620, 16. April (Koldinghus).

Miss. til Christian Holck. Da Christian Tomissen til Tandrup, Kongens Søns Hofmester, har begæret noget Kronegods i Silkeborg Len, nemlig 1 Gaard i Tørring og $\frac{1}{2}$ Gaard i Aal By, til Mageskifte, skal Christian Holck erklære sig, om dette Gods kan mistes fra Lenet, og indsende Erklæring derom til Cancelliet.

1620, 18. Maj (Krempe).

Miss. til Lensmændene i Nørrejylland om, at de ved første Lejlighed og saa snart som muligt allevegne i deres Len, baade i Købstæderne og paa Landsbyerne, skulde opsøge og optage alle de unge Dreng og Piger, 12, 13 eller 14 Aar gamle og saa omtrent, som løbe omkring og berle og aldeles intet have at leve og ernære sig af, og med paalideligt Bud sende dem til Aarhus til Laurits Lindenov til Vorgaard, Embedsmand sammesteds, der skal sende dem med Skib til København.

1620, 9. Okt. (Frederiksborg).

Miss. til Christen Holck. *Kronens Bønder i Vratts By og Sogn*

i Vrats Herred under Silkeborg Slot have berettet, at de i langsommelig Tid, Aar efter Aar og særlig sidste Vinter, have lidt stor Skade paa deres Mark- og Toftejorder af Sandfog, og de have i den Anledning anmodet Kongen om at faa noget Afslag i Landgilde, ligesom de Kronens Bønder i samme By, der høre under Skanderborg Slot, for nogen Tid siden have faaet. Kongen har i den Anledning bevilget, at de under Silkeborg Slot hørende Bønder i Vrats maa faa lige saa stort et Afslag i Landgilde, som Bønderne, der høre under Skanderborg Slot, have faaet, og befaler ham at lade det indføre i Jordebogen og siden føre det saaledes til Regnskab.

Da han endvidere har berettet, at Kronens Part af Korn-tienden af Vrats Sogn er ledig, men at ingen paa Grund af den af Sandfoget anrettede Skade vil fæste den for den Afgift, der hidtil er svaret af den, og at Sognemændene, der have fæstet Kirkens Part af Korntienden, af samme Grund ikke ville beholde den længere for den nuværende Afgift, skal han lade nogle uvildige Dannemænd uden for Sognet takserer baade Kronens og Kirkens Part af Korntienden af Vrats Sogn for en passende Afgift, saa man *desto bedre* kan faa dem bortfæstede.

1620, 12. Okt. (Kbhvn.).

Miss. til Christen Holck og Jens Giødsen. Morten Pax til Bierig har anmodet om at faa nogle særlige Stolestader til sig selv, sin Hustru og sine Folk udvist i sin Sognekirke, Aal Kirke, da han har sin Sædegaard Bierg liggende der i Sognet, og han i langsommelig Tid ingen særlige Stolestader har haft. De skulde begge ved første Lejlighed begive sig til Aal Kirke og udvise ham saa mange og saadanne Stolestader, som han maatte have Brug for til sig selv, sin Hustru og sine Folk.

1620, 20. Okt. (Kbhvn.).

I en Miss. til Knud Urne og Mogens Pax nævnes en Jacob Beck til Beldring, Embedsmand paa Arnsborig Slot.

1621, 11. Jan. (Koldinghus).

Aab. Brev om, at nedennævnte Kirker i Nørvangs Herred skulde bidrage til Nyekirkes Bygning og Reparation. Kirkeværgerne skulle straks levere Pengene til Regnskabsprovsten i Nørvangs Herred, Hr. Clemend Søfrensen, Borgermester i Vejle, der siden skal anvende dem til Nyekirkes Bygning: Randbøl Kirke 65 Dlr., Snede 60 Rdl., Gadbierre 45, Tyregod 40, Sindbjerg og Hornstrup hver 20 Dlr., Gyfve, Gyfskof, Hvixel og Brand Kirker hver 15 Dlr., Lindballe 10 Dlr.

1621, 11. Jan.

Miss. til Christen Holck. Denne Brevviser, som har været Skovfoged i Silkeborg Len, har berettet, at han forfølges haarde- ligen for en Eg, som efter hans Formening Søfren Jensen i Mølhof skal have nedhugget, hvilken Sag dog nu retorqveres og henvendes paa ham. Christen Holck skal med det første erklære sig, hvorledes det forholder sig hermed, saa Kongen herefter kan give ham tilbørlig Svar.

1621, 29. Jan. (Frederiksborg).

Miss. til Christen Holck. Da Kongen har bragt i Erfaring, at der aarlig fluks lægges Geder til paa Skovene i Silkeborg Len til Skade for Krat og Underskov, befales det ham, saa- fremt der herefter findes Geder paa Kronens Skove, da at lade dem optage, slagte og salte og siden sende dem med Skib til København til Kongens Proviantskriver.

Fremdeles at lade en Vej mellem Slottet og Ladegaarden, skal han lade Bønderne lægge en Stenbro mellem disse.

Endnu Befaling ang. Lettelse i Indfæstning og Afgift for at faa nogle øde Gaarde besat.

1621, 10. Februar.

Christen Holck skal lade Blyet paa Taarnet paa det store Stenhus paa Silkeborg Slot aftage og omstøbe og oplægge igen samt købe, hvis der mangler noget.

Og hvert tredie Aar lade Bønderne i sit Len faa Bygnings- tømmer og Vogntømmer, som de behøve.

1621, 23. Juli (Kbhvn.).

Miss. til Eske Krafse. *Fru Mette Hardenberg til Skoufsboe*, Prebiørn Gyldenstjernes Enke, har berettet, at der sidste 29. Juni i Kerteminde er oprettet en Kontrakt mellem hende og de Krafser angaaende Brolykkegaard, som afdøde Fru Anne Krafse har haft Livsbrev paa. Da Kontrakten bl. a. formelder, at de Krafser inden 14 Dage efter Kontraktens Afslutning skulle gøre hende Brolykkegaard med Gods og Ejendom ryddelig, hvilket dog endnu ikke er sket, og hun er bange for, at hun skal komme til at lide Skade, hvis Gaarden ikke leveres hende, skal han med det første lade Kongen vide, af hvad Grund Kontrakten ikke er blevet efterkommet.

1621, 17. Sept. (Frederiksborg).

Forleningsbrev for Jomfru Margrette Hardenberg, forhen Abbedisse i Maribo Kloster, paa noget Gods i Riberhus Len, nemlig 1 Gaard i Stenderup,^{*)} 1 Gaard i Bobel og 1 Gaard og et Gadehus i Halleskof (Holleskov, Molt H.) i Molde Herred, som Kongen tidligere (21. Febr. 1621) har forlenet Jomfru Margrete Brand med, men som nu er blevet ledigt, da Margrete Brand har indladt sig i Ægteskab.

1621, 24. Sept.,

nævnes en Hans Skade til Rolsegaard i Mols Herred i Anledning af et Mageskifte. — Og 1622, 10. Juli, har samme til Roelsegaard et Mageskifte med Kronen.

1621, 15. Dec. (Frederiksborg).

Miss. til Landsdommerne i Jylland i Anledning af, at afdøde Otte Christopher Rosenkrantz har efterladt sig en stor Gæld, og hans Arvinger derfor har solgt Boller og Rosenvold

^{*)} I dette Forleningsbrev nævnes Gaarden i Stenderup at være i Føfling Sogn — naturligvis ikke Føfling i Tyrsting Herred, men det i Ribe Amt.

med alt det Løsøre, som findes derpaa, til Fru Elline Marsvin til Ellinsborg.‘) Landsdommerne skal da sørge for, at Pengene for disse Gaarde er til Stede ved Opgøret af Gæld.

1622, 30. April (Frederiksborg).

Miss. til Laurits Ebbesen. Af hosfølgende Supplikation vil han kunne erfare, hvad nærværende Supplikant paa *de forrige i Torsting Herred udskrevne Bønders Vegne har suppliceret*. Han skal lade denne Sag indstævne til Tinge, lade sætte i Rette, om disse udskrevne Bønder bør udgive deres Landgilde for i Fjor, da de i god Tid paa Aaret blev Knægteholdet kvit, og da de Soldater, der var ude med Kongen, selv blev besoldede af Kongen selv, eller de bør være fri derfor og rette sig efter den afsagte Dom.

1622, 17. Maj (Frederiksborg),

nævnes Bestalling for en *Antoni Flores*‘) som Kaptajn over Bønderknægtene i København m. fl. Len for en aarlig Løn af 100 Kurantdlr. og en god Bondegaard uden Afgift, Ægt og Arbejde og al anden Tyngsel.

1624, 16. Juni, nævnes han atter. Han skal med sine Folk komme til Amager.

‘) Herved er det, at Fru Ellen Marsvin kommer i Besiddelse af de to Gaarde, hvilke Kr. d. IV henviser Kirsten Munk til, da hun falder i Unaade -- til hendes Mors Ejendom altsaa -- og hun tager jo Ophold paa Boller. -- Ellinsborg er det senere Holckenhavn paa Fyn, hvortil Eleonora Kristine og hendes Mand Korfits Ulfeldt blev henvist efter at have mistet det meste af deres Gods til Fr. d. III. Holckenhavn, opført 1585 af Jacob Ulfeldt og 1672 faaet Navnet Holckenhavn, er nu fredet i 1957.

‘‘) Man træffer af og til Navnet »Flores« i Historiens gamle Dokumenter som nu her. Det er vel lidet sandsynlig, disse Navne har noget med »Flaaris« eller »Floris« i Klovborg Sogn at gøre. Det er snarere Tilfældet, naar man i Dag træffer Navnet i Egne uden for dette Sogn, idet det jo var noget almindeligt, at et Familiemedlem, der kommer til at bo uden for sin Hjemgaard, bliver kaldt ved sin Hjemgaards Navn; mere almindeligt, end at de, som blev i Hjemmet, fik dets Navn, hvad vist er mere brugt i Dag (jfr. I. Del af Bogen her).

1622, 27. Juni (Kbhvn.).

Miss. til Laurits Ebbesen. Da han har indberettet, at flere Kirker, deribl. Vissing Kirke i Rye Birk, er meget bygfældige og har anmodet om, at de andre omliggende Kirker i Lenet maa komme dem til Hjælp, bevilger Kongen dette, saafremt de andre Kirker er ved Formue, saa det kan ske uden Skade for dem selv.

1622, 27. Juli (—).

Miss. til Jacob Ulfeldt. Da Fru *Mette Hardenberg* til Skoufsboe, Prebiørn Gyldenstjernes Enke, har begæret noget Kron-gods i Jacob Ulfeldts Len til Mageskifte for noget af hendes Jordegods i Fyen, som nærmere kan ses af Fortegnelsen, der er vedføjet, skal han undersøge begge Parters Gods og til Kancelliet erklære, hvorvidt det begærede Gods kan undværes fra Lenet uden Skade.

1622, 23. Sept. (—).

Bevilling, at Præsten og Kapellanen i Maribo Kloster aarlig maa faa deres nødtørftige Brændsel i Maribo Klosters Skove. Det skal udvises af El, Surskov og Vindfælder, men ikke af gavngørende rodhuggen Skov.

Endvidere bevilges det samme for Abbedissen og hendes Søster, der holde Hus i Maribo.

1622, 4. Nov. (—).

Miss. til Jacob Ulfeldt og Marqvar Bilde. Ang. et Mageskifte, begæret af Fru *Mette Hardenberg*, af 3 Gaarde i Fyen med noget af hendes Gods, ogsaa paa Fyen.

1623, 6. Jan.,

omtales et Mageskifte, som Hofsinde Jens Juel har begæret, for noget ham tilhørende Gods i Snee Sogn i Nørvangs H. at faa noget Horsens Hospitals Gods.

Samme Dato:

Miss. til Laurits Ebbesen. I Anledning af, at han har nægtet Bønder i Hats H. under Skanderborg Tømmer og Ildebrændsel, befales det ham at lade dem faa det i Rye Skove.

— Samtidig beretter en Jens Lauritsen i Stoberup i Hatting H., at hans Gaard er brændt, og han bliver derfor fritaget for det Aars Landgilde.

1623, 8. og 9. Jan.,

er en Del Skrivelser dateret »Boller«.

1623, 17. Jan. (Steinburg),

er der Miss. til Reinholt Heidenstrup angaaende Jens Giødsen, Sognepræsten i Horsens.

1623, 22. Jan. (—),

klager Sognepræsten i Egtved, Søfren Poulsen, over den ringe Avl paa hans Præstegaard og beder om at faa en halv Otting Jord mere lagt til den.

1623, 10. Febr. (—).

Miss. til *Claus Daa*. Af hans Erklæring har Kongen erfaret, at der, da hans Datter Fru *Lisbet Daa* blev forlovet med *Jacob Ulfeldt til Bavelse* paa hans Gaard *Borreby*, ikke er blevet givet eller modtaget noget i Fæstengave, hvilket Kongens Forordning forbyder. Kongens tidligere Brev til ham har ikke sigtet til denne Datters Fæstengave, men til den Datters Fæstengave, der længe efter er bleven forlovet med en Søn (Frans Ulfeldt) af *Jacob Ulfeldt til Urup*, Rigens Kansler og Embedsmand paa Nyborg Slot. Han skal med det første erklære sig derom til Kancelliet.

1623, 17. Juni (Kbhvn.).

Miss. til Gundi Lange. Da der ved allerførste Lejlighed skal foretages *Skifte efter afdøde* Fru Marren Skram til Farup, skal han være til Stede ved Skiftet og *under Skiftet* paatage sig Værge-maalet for afdøde Claus Belovs Børn.

1623, 1. Okt. (—).

Miss. til Ifver Juel om at paatage sig Værgemaalet for Fru Sophie Belov, Christen Thoot til Boltinggaards Enke, naar Skiftet efter hendes *Moders Søster*, afdøde Fru *Marren Skram*, foretages i Viborg den 2. Nov., og paase, at der vederfares hende, hvad Ret er.

1623, 17. Juli (—).

Miss. til Laurits Ebbesen. Ang. et Mageskifte, hvorved Oluf Parsberg, Befalingsmand til Ørum Slot, har begæret noget Kronogods i Skanderborg Len for bl. a. *Ibsgaard i Snee Sogn i Vrads Herred i Silkeborg Len*, hvilket Gods han skal besigte.

Samtidig har samme ogsaa begæret 2 Gaarde i Hatting H., den ene i Hatting By og Sogn, den anden i Ølsted, mageskiftet med noget Aarhus Kapitels Gods.

1623, 9. Okt. (—).

Miss. bl. a. til Jacob Ulfeldt. Ang. Besigtigelsen af Mageskifte-Godset mellem Kronen og Fru Mette Hardenberg, da har de ikke særskilt lignet Ejendom og Landgilde. Det skal de gøre.

1623, 7. Dec. (—),

foretages Mageskiftet mellem Fru Mette Hardenberg og Kronen.

1623, 30. Nov. (—),

nævnes blandt Børglum Klosters tilliggende Gaarde »Hardenbierg i Hvetbo Herred«.

1624, 5. Febr. (—).

Miss. til *Jacob Ulfeldt* om at lægge noget Gods, som Kongen har faaet til Mageskifte af Fru *Mette Hardenberg* til Skofsboe, ind under Nyborg Len og indskrive det i Jordebogen.

1624, 6. Febr. (—).

Befaling til Lensmændene, deribl. Tyge Brahe, Skivehus Len, om at sende Skibstømmer til Bremerholm til Skibsbygning.

Den samme Tyge Brahe nævnes senere som Fændrik i Hæren (22. Marts), og 24. Marts faar han Befaling til at gribe to Mænd og sende dem til »Bremerholms Jærn«.

1624, 1. April,

overleverer Reinholt Heidenstrup Stjernholm Gaard og Len til Oluf Parsberg. Laurits Ebbesen paa Skanderborg Slot og Laurits Lindenov paa Aarhusgaard skal besigte Bygningerne paa Gaarden og Ladegaarden og de tilliggende Skove. — — Reinholt Heidenstrup faar samtidig Ørum Slot og Len overleveret.

1624, 20. April (—).

Aab. Brev om Afløsning af Hoveriet, som de danske Bønder paa Amager hidtil have gjort.

1624, 15. Juli (Kbhvn.).

Kvittansiarum til Fru Anne Hardenberg, Enke efter Johan Rud til Møgelkier, for hendes Regnskab for Indtægt og Udgift af Ørum Len, Viigs Gods og Thisted Bispegods fra sin Husbonds Død 13. Juli 1609 til 1. Maj 1610, da hun igen blev det kvit, for den gejstlige Jurisdiktion og Stiftets Indkomst i Ørum Len og for det modtagne og igen afleverede Inventarium. Hun blev aldeles intet skyldig.

1624, 19. Juli (—).

Proklama ang. afdøde Axel Brahe til Krenkerup, hvis Arvinger ikke ved, hvilke Forpligtelser han skulle have paataget sig. Derfor efterlyses eventuelle Gældsbreve eller Løfter, hvori Axel Brahe er med, til at fremvises inden Hell. tre Kongersdag 1625 for Landsdommeren.

1624, 14. Aug. (Frederiksborg).

Aab. Brev, hvorved Kongen tillader *Corvidts Ulfeldt Mogenssen* til Selsøe, der vil sælge sin Hovedgaard Selsøe, men ikke er gammel nok til, at han efter Kongens Forordning maa

sælge sit Jordegods uden Kongens Bevilling, at han maa sælge Selsøe til hvem, han vil, dog kun med nærmeste Slægtninges Vilje.

Samtidig Miss. til Jacob Ulfeldt at medunderskrive Skødet, naar Corfidts Mogensen Ulfeldt sælger sit Jordegods Selsøe med tilliggende Gods, og han skal medbesegle dette til Vitterlighed.

1624, 23. Aug. (Kbhvn.).

Proklama til 7. Landsting, at alle, som maatte være i Besiddelse af *Gældsbreve*, hvori *afdøde Axel Brahe til Krenkerup* er Hovedmand, skal fremvise disse Breve for Landsdommerne inden Paaske 1625, saafremt de ikke ville have forbrudt deres Ret til at kræve Gælden.

1624, 27. Aug.

Miss. til Jost Høg ang. Antoni Floris, Kaptajn over Soldater paa Sjælland, at han skal have Bolig ved Sorø, have *afdøde Peder Aalborgs Kompagni* her og lade ham faa den Gaard og anden Løn, som Peder Aalborg har haft for sin Bestilling.

1624, 20. Okt. og 14. Dec.,
nævnes Tyge Brahe, Embedsmand paa Skivehus. — Ligeledes 1625, 19. Sept.

1624, 19. Nov. (Haderslevhus).

Miss. til Oluf Parsberg om med saa ringe Bekostning som muligt at istandsætte Biugholms og Nidi (Neder Mølle, Hattings H.) Møller ved Stjernholm og føre Bekostningen til Udgift i Regnskabet.

1624, 23. Dec. (Kbhvn.)

Miss. til Christian Ulfeldt og Corfits Ulfeldt. Kongen har bevilget, at Christian Ulfeldt maa tage sin Moder (Anne Kristensdatter Munk), der hidtil har været anholdt paa Selsøe, til sig paa sin Gaard Tvis, ledig og løs, saaledes at hun maa søge Kirken, men ellers ikke maa begive sig fra Gaarden til nogen Forsamling eller andensteds hen.

1624, 29. Dec. (Frederiksborg),

nævnes Tyge Brahe ang. nogen Uorden i Skive Kirke, idet Folk ikke ved og har deres bestemte Stolestader deri. Han skal sørge for at udvise enhver deres Stolestader efter deres Vilkaar i Forening med Superintendenten, Herredsprovsten og Borgemestre og Raad i Skive.

Adskillige Gange i den følgende Tid møder vi Tyge Brahe i Skivehus Len. 1625, 28. April, nævnes Tyge Brahe ang. et Mageskifte mellem Just Friis og Kronen, 29. Juni ang. et ledigt Præsteembede i Skivehus Len, og atter 6. Maj 1625 ang. en Trætte mellem Verner Parsberg og en Jomfru Johanne Lykke, som han skal hjælpe til Rette. 1625, 31. Aug., beder han om at blive fri for det Værgemaal for Jomfru Johanne Lykke. — Ogsaa 1626, 24. Marts, nævnes Tyge Brahe som Befalingsmand paa Skivehus.

1625, 15. Jan. (Kbhvn.).

Miss. til Ernst Normand. Da Corfits Ulfeldt har berettet, at han ikke har nogen Plads eller Lejlighed, hvor han kan anholde de to Drengene, der har bedrevet Misgerning mod hinanden paa Selsø, eftersom han med Kongens Bevilling har solgt denne Gaard til Ernst Normand, saa befales det denne at anholde Drengene og undersøge Forholdet.

1625, 17. Jan. (Kbhvn.).

Miss. til Jacob Ulfeldt til Bavelse. Kongen har bragt i Erfaring, at Nyegaard, der er udlagt til Antoni Floris for hans Kaptejns Bestilling, er meget bygfældig, saa den ikke er ham tjenlig. Jacob Ulfeldt skal da i Stedet udlægge ham Querckbye, som Niels Ibsen bor paa.

1625, 15. Jan. (—),

omtales et Mageskifte mellem Knud Gyldenstjerne til Tim, Embedsmand paa Hald Slot, og Kronen, hvorved han afgiver bl. a. Silderup Mølle i Vradts Sogn og Herred i Silkeborg Len.

1625, 23. Febr.

Bestalling for Søfren Bugge som Kaptejn i *Anthoni* (eller Antoni) *Flores' Sted* over de Bønderknægte i Københavns, Frederiksborg, Kronborg, Roskilde og Tryggevælde Len, som er udskrævne til Soldater, med en aarlig Løn af 100 Kurantdlr., naar der ingen Fejde er, og den Bondegaard, som hans Formand har haft, fri for al Afgift, Ægt, Arbejde og al anden Tyngsel, samt 60 Dlr. til hans Løjtnant, der ogsaa skal nyde en fri Bondegaard. Hvis Kongen vil bruge ham i aabenbar Fejde, skal han have 10 Kurantdlr. om Maaneden, hans Løjtnant 7 og Fændrikken 7 yderligere. Samtidig faar Mogens Pax Befaling til at overlade den ny Kaptejn Gaarden og Solden til, som Antoni Flores har haft.

1625, 16. Dec.,

har Ernst Normand faaet Instruks om at lade Antoni Flores og hans Officerer og Soldater indkvartere paa Antvorskov.

1625, 17. Dec. (Antvorskov).

Instruks for *Antoni Flores' Soldaters Forhold* under Indkvarteringen i Antvorskov Len.

1626, 11. Marts (Antvorskov).

Aab. Brev, hvorved Prinsen, der efter Kongens Befaling har antaget *Antoni Flores* til Kaptejn og til at antage 300 Mand af Landfolket, befaler alle Kongens Fogder og Embedsmænd og andre ikke at hindre Antoni Flores og de 300 Mand, men lade dem frit passere.

1625, 23. Febr. (Kbhvn.).

Miss. til Jost Høg om at optage Peder Christensen og Anders Christensen, Sønner af Hr. Christen Pedersen, Sognepræst i Hvering (Hvirring) i Nimb Herred i Bygholms Len, i Sorø Skole, naar der bliver Plads ledig blandt de 30 ikke adelige, som skulle underholdes der, sætte dem under Disciplin og forholde sig med dem som med andre Skolebørn.

1625, 25. Febr. (Frederiksborg).

Miss. til Christen Holck. Da begge Sminge Aalekister i hans Len (Silkeborg) ere forfaldne paa Stolper og andet, skal han lade Brøstfældigheden paa dem istandsætte.

1625, 30. April.

Miss. til Lensmanden paa Silkeborg Slot angaaende *Sillerup Mølle i Vraads Herred*.

1625, 12. Sept. (Antvorskov).

Aab. Brev om, at Sandemændene i *Vraads Herred*, der altid paa Grund af deres Bestilling have været fritaget for Ægt og Arbejde, fremdeles maa være forskaanede for Ægt og Arbejde, saalænge de er Sandemænd.

1625, 15. Sept. (Antvorskov).

Miss. til Laurits Ebbesen. Hr. Thor Olufsen, Præst i Rye, har berettet, at hans Formænd paa Grund af Sognets Ringhed have haft Kronens Part af Korntienden af Rye og Vissing Sogne kvit og frit, og anmodet om, at han ogsaa maa faa disse Tiender til sin Underholdning. Laurits Ebbesen skal erklære sig om, af hvilken Grund Præsten ikke tidligere har ansøgt derom, og hvoraf han hidtil har underholdt sig, da Sognet er saa ringe, og indsende Erklæring til Kancelliet.

1625, 21. Sept. (Vordingborg).

Miss. til Oluf Parsberg. Han skal lade Tagene paa Stiernholm istandsætte.

Han skal lade *Søfren Nielsen i Thaning*, der er dømt i Kongens Naade og Unaade for det Oprør, han gjorde, og ophidsede Bønderne i Stiernholms Len, *benrette* og lade Bønderne i Stiernholms Len straffe paa deres yderste Formue, fordi de sluttede sig til Søfren Nielsen, og fordi de efter Tingsvidner og den afsagte Dom have vist sig modvillige mod Kongens Misse og ham som Lensmand.

1625, 16. Dec. (Antvorskov).

Miss. til Corfits Rud og Jørgen Brahe. Da Holger Rosenkrantz til Rosenholm, Befalingsmand paa Odensegaard, paa egne og Medarvingers Vegne har begæret Befaling til dem om at begive sig til Lindved for at optage Axel Brahes Brevkister og Skrin, skulle de, naar alle Axel Brahes Arvinger anmode dem derom, begive sig til Lindvedgaard og optage alle deres Brevkister og Skrin, saa Brevene, efter den til gode Mænd allerede udstedte Befaling om at være til Stede ved deres Jævning og Afkald, kunne blive førte til Stede og blive tilstillede enhver, som kan være berettiget til dem.

1625, 16. Dec. (—).

Miss. til unge Henning Valkendorf. Da der med det første skal holdes *Skifte efter afdøde Fru Karen Skram*, i hvilket Skifte Befalingsmand paa Hindsgafvel Slot *Hans Pogwischs* Børn er interesserede, skal han paatage sig Værgemaalet for Hans Pogwischs Børn baade paa Skiftet og siden paase, at der sker dem deres Ret.

1626, 23. Febr.,

omtales en hel Del Adelige, deriblandt *Fru Karen Skram*, som har laant Penge af Kongen og nu faar disse opsagt.

1626, 8. Jan. (Rotenburg).

Miss. fra Kongen til Otte Pogwisch. For nogen Tid siden har Kongen forordnet ham til Værge for hans Broders Børn, Hans Pogwischs Børn med hans forrige Hustru, afdøde *Fru Karen Brockenhuus*, da Hans Pogwisch ikke selv kunde være Værge. Da Hans Pogwischs Børns *Moders Moder, Fru Karen Skram*, nu er død, og det er alle hendes Arvinger, særlig *Jacob Ulfeldt*, Rigens Kansler, formedelst adskillige Aarsagers Skyld, højst magtpaaliggende, at der med det første bliver holdt endeligt *Skifte efter Fru Karen Skram*, skal han indrette sig paa at møde paa Børnenes Vegne ved Skiftet, naarsomhelst han bliver tilsagt af *Jacob Ulfeldt* og de andre Arvinger, og ikke alene overvære Skiftet, men ogsaa paase, at der bliver holdt et ret-

færdigt Skifte, saa der vederfares Børnene, hvad billigt og Ret kan være. Han skal paa Børnenes Vegne straks give Medarvingerne fuldkomment og nøjagtigt Afkald, som det sig bør. Saa fremt det ikke sker, og enten Børnene eller de andre Medarvinger lide nogen Skade ved hans Efterladenhed, maa han være forberedt paa at skulle staa til Rette derfor.

1626, 2. April (Koldinghus).

Miss. til Oluf Parsberg. Ang., at en Brevviser, *Niels Lauritsens Formand*, har erhvervet Kongens Missive om, at Borgerne i Horsens ikke maa lade deres Korn male andensteds end paa Bygholms Mølle. Da de nu lade deres Korn male andensteds til stor Skade for Mølleren, skal Oluf Parsberg give Borger-skabet i Horsens Tilhold om herefter at lade deres Korn male paa Bygholms Mølle og ingen andre Steder, saafremt de ikke ville staa til Rette derfor.

1626, 15. Maj (Wolfenbütel).

Aab. Brev om, at Jens Nielsen i Vrold i Skanderup Birk indtil videre uden Stedsmaal maa nyde den Gaard i Vrold, som hans Fader Niels Pedersen har besiddet før ham, og den Fogedbestilling, som Faderen har betjent, da denne paa Grund af Alderdom ikke længere kan forestaa den. Han skal svare sædvanlig Afgift, holde Gaarden i god Stand og paase, at Skoven ikke forhugges.

1626, 21. Maj (Koldinghus).

Miss. til Otte Pogwisch. Han har faaet Ordre af Kongen til at paatage sig Værgemaalet for Hans Pogwischs Børn og paa deres Vegne være til Stede ved Skiftet efter Fru Karen Skram og give fuldkomment Afkald.

Paa hans Begæring har Kongen fritaget ham for dette Værgemaal, dog skal han først bringe det nævnte Skifte i Orden og give fuldkomment Afkald, hvorefter han skal overlevere Værgemaallet til Henning Valkendorf til Glarup, der har faaet Missive om at overtage det.

1626, 23. Maj (Koldinghus).

Miss. til Henning Valkendorf om snarest, naar Otte Pogwisch begærer det, at paatage sig *Værgemaalet* for Hans Pogwischs Børn med hans først: Frue (Karen Lavridsdatter Brockenhuus), da han er beslægtet med dem, er bosiddende her i Riget og bedre kan have Tilsyn med alt.

1626, 29. Maj (Koldinghus).

Miss. til Hr. Uldrik Sandbiere om at erklære sig ang. nogle Kirkeenge, der efter Hr. Lauridts Niensens, Præst i Skarrild, Beretning have ligget til hans Anneks Aarenborg (Arnborg).

1626, 1. Juni (Koldinghus).

Miss. til Christian Holck. Da Tygge Brahe¹⁾ til Tostrup, Befalingsmand paa Skivehus, har berettet, at *Klaabor* (Klovborg, Vrats H.) *Kirketaarn i Vrats Herred i Silkeborg Len* for nogen Tid siden er blæst ned i Storm og Uvej, skal Christian Holck til *Kirketaarnets Opbyggelse* lade hugge 5 eller 6 Ege i de nærmest liggende Skove og siden lade dem føre til Stedet af Silkeborgs Tjenere.

1626, 2. Juni (Koldinghus).

Oprejsningsbrev for Niels Hansen i Botterup i Stiernholms Len, der for 28 Aar siden er kommen for Skade at slaa Jep Jørgensen Due i Ølstedt ihjel, der dog laa i langsommelig Tid, førend han døde, og for den Sag blev svoren fra sin Fred, men nu for nogen Tid siden ved nogle gode Mænd har andraget om at komme til sin Fred igen, hvilket Prinsen har bevilget, da Niels Hansen tidligere har forligt sig med den dødes Slægt og Venner.

¹⁾ Her ses Bevis paa Tygge Brahes Forbindelse til Klovborg. Han ejede Matstrup en Tid efter sine Forældre der: Kirsten Hardenberg, Erich Hardenbergs Datter, gift med Axel Brahe til Elvid, † 1616. Sønnen Tyge eller Tygge Brahe dør allerede 1640 uden Sønner, og Matstrup kom derpaa til en Datter, Anna, gift med Oluf Daa til Borreby, der senere mageskifter Matstrup til sin Søstersøn Corfitz Ulfeldt til Bavelse, hvis Mor havde Vaabensholm paa den Tid (se Kanc. Brevbøger 1623, 10. Febr., hvor hans Forældres Forlovelse omtales).

Som tidligere flere Missiver til Tygge Brahe i Juni 1626.

1626, 17. Juni (Koldinghus).

Stadfæstelsesbrev paa Livstid for *Fru Kiersten Hardenberg, Hr. Axel Brahes Enke*, paa Kirkens Part af Korntienden af Skrøfløf Sogn paa Langeland, hvoraf der aarlig skal svares 3 $\frac{1}{2}$ Ørt. Rug, 10 Ørt. Byg og 1 Ørt. Havre til Kirken. Hun maa ikke uden Lensmandens Tilladelse oplade Tienden til nogen.

1626, 29. Aug. (Haderslevhus).

Miss. til Laurits Ebbesen. Da han har indberettet, at Rye Mølle for kort Tid siden er afbrændt, gives der ham Ordre til igen at lade den opbygge med Hjul, Sten og Tilbehør, dog med saa ringe Bekostning som muligt, og lade Mølleren Jens Pedersen være fri for dette Aars Landgilde.

1626, 19. Sept. (Kbhvn.).

Miss. til Jens Høg. Naar *Fru Birrette Rosenkrantz, Claus Glambecks Enke*, der har *Hverring (Hvirring, Nim H.)* og *Hønborre (Hornborg, sm. H.)* Tiender i Fæste paa Livstid, dør, maa *Mogens Pax* til *Torup, Befalingsmand* til *Roskildegaard*, og ingen anden faa disse Tiender.

1625, 25. April (Kbhvn.).

Miss. til *Jacob Ulfeldt, Landsdommer*, om at lade *Antonius Flores, Kaptejn*, faa den Løn, som af Kongen var forordnet hans *Formand Peder Aalborg*.

1625, 25. April.

I Omtalen af et Mageskifte nævnes noget Gods, tilhørende *Jomfru Sophie Rantzau*, og som ligger belejligt for hans (*Palle Rosenkrantz*) *Gaard (Krengerup)*, nu *Hardenberg, Musse H.*

1627, 22. Jan. (Rendsborg).

Bevilling til *Fru Mette Hardenberg, Preben Gyldenstjernes*

Enke, at det *Begravelseskapel* ved Vulborig (Ulvborg, Ulvborg H.) Kirke, Sognekirke til begge Vosborg (Nørre og Sønder Vosborg), i hvilke *hendes Husbonde* ligger begravet, herefter som tilforn tilkommer hende og hendes Husbondes Arvinger, dog at det vedligeholdes af dem uden nogen Bekostning for Kirken.

— Samme Aar og Dato: Bevilling til Fru Sophie Brahe, Hr. Jørgen Lunges Enke, at afdøde Holger Ulfstands og hans Hustru Fru Karen Lunges Begravelse i Vulborig Kirke, begge Vosby (Vosborg) Sognekirke, herefter maa være og blive paa samme Sted.

1627, 30. Marts (Stade).

Miss. til Frants Rantzau. Ang. et Mageskifte for Knud Gyldenstjerne til Timb, Embedsmand paa Hald. Han afgiver bl. a. 1 Gaard i Guodrømme (Godrum) i Vrads Sogn og Herred i Silkeborg Len.

1627, 11. April (Kbhvn.).

Miss. bl. a. til Tygge Brahe ang. Knud Gyldenstjerne til Tiimb om en Bro i dennes Len.

1627, 14. April (Kbhvn.).

Miss. ang. Skifte efter afdøde Christen Krog til Sønder Ris og Fru Mette Skram og Fuldmagt til at indstævne deres Arvinger.

1627, 1. Maj (Kbhvn.).

Miss. til bl. a. Knud Gyldenstjerne til Timb og Morten Pax til Bierre ang. Likvidation mellem Frederik Munk til Haraldskier og Fru Ane Friis til Stensballe, Gert Rosenkrantz' Enke.

1627, 1. Maj (Kbhvn.).

Miss. bl. a. til Tygge Brahe ang. at bilægge nogle Stridigheder mellem enkelte Personer.

1627, 5. Maj (Kbhvn.).

Miss. til Axel Rosenkrantz. Da han paa det tidligere Missive om til Rentekammeret at betale afdøde *Corfidts Hardenbergs Restance* fra hans Forlening med Venø (Verne) Kloster har svaret, at denne intet Jordegods har efterladt sig, og at hans Løsøre er modtaget af Lensmændene for hans Restance, men Rentekammeret ikke har faaet nogen Efterretning herom, skal han som den afdødes Arving uden videre Undskyldning eller Forhaling betale den omhandlede Restance i Overensstemmelse med det forrige Missive, da den ellers vil blive krævet af ham ad Rettens Vej.

1627, 31. Maj (Kbhvn.).

Miss. til Otte Marsvin. Da *Kirsten Hardenberg*, Axel Brahe til Eskebergs Enke, har begæret Skrivelse til ham om at have tilbørligt Betænkende med det Skifte, som hun agter førstkomende St. Hansdag at holde med sine Børn og Børnebørn, sender Raadet ham hendes Indlæg, ej tvivlende paa, at han jo rammer sin afdøde Broders Børn Gavn og Bedste. (Otte Marsvin var gift med Mette Brahe Pedersdatter, Søster til Kirsten Hardenbergs afdøde Husbonde Axel Brahe Pedersen.)

Sønnen Tygge Brahe nævnes stadig ret hyppigt, saaledes i Missiver 1627, 4. Juli og 12. Juli samt 4. Aug. og 24. Sep., i Anledning af, at han skal udskrive unge Karle af Landfolket.

Ligeledes Miss. 1628, 10. Jan.; 6. Febr. som Forlover for Holger Rosenkrantz til Rosenholm. Endvidere 1628, 12. Marts og 18. April. 1628, 1. Maj, begærer han selv et Mageskifte af os ukendt Gods. Ligeledes 21. Maj. Og 1628, 7. Juli, foregaar Mageskiftet da mellem Tygge Brahe til Tostrup, Embedsmand paa Skivehus, og Kronen (se Kronens Skøder).

1628, 8. Okt. Miss. til Tygge Brahe ang. et Mageskifte. Nævnes atter 1629, 22. Okt.

1627, 4. Aug. (Krempe).

Kgl. Konfirmation paa det af Prins Christian (under 12. Sept. 1627 [?: 1626]) udstedte *aabne Brev om, at Sandemændene*

i Vrats Herred fremdeles maa være forskaaede for Ægt og Arbejde, saa længe de er Sandemænd.

1627, 4. Aug. (Kbhvn.).

Miss. til Enkefruene paa Fyen om at møde til Grev Frederik Christians Begravelse i Odense 9. Sept. Blandt de tilsagte er Kirsten Hardenberg, Anne Brockenhuus, Elsebe Skram, *Mette Hardenberg* og forskellige Marsvin'er.

1627, 4. Aug. (—).

Miss. til *Niels Skade* om at møde paa Herredagen i Kolding d. 15. Okt. og der svare til Klagemaal, som hans Hustru, Fru Regitse Grubbe, har over ham.

— Samtidig Miss. til Hr. Ulrik Sandberg. Da det berettes, at Niels Skade til Kuserup i mange Maader forholder sig utilbørligt mod sin Ægtehustru, Fru Regitse Grubbe, skal han tilholde ham at møde personligt i Kolding paa Herredagen den 15. Okt. for Kongen. Da Niels Skade har et løst Kvindfolk hos sig, med hvilket han siges at have avlet Børn, og samme har været med til at slaa Fru Regitse Grubbe i dennes eget Hus, skal han anholde hende. 16. Dec. 1626 blev det berettet, at Fru Regitse Grubbe var bleven forjaget af sin Mand Niels Skade og bleven overfaldet i Kirken af ham.

1627, 24. Sept. (Kbhvn.).

Miss. til Antonius Flores, at han straks skal samle sit Kompagni Soldater ved Slagelse og fordele med 200 Md. til hver By: Korsør, Kallundborg og Vordingborg. Bønderne skal proviantere dem for 14 Dage.

1628, 4. Juni (Kbhvn.).

Miss. til nogle af Adelen. Da Gud har forløst den velbaarne Grevinde, Kongens Gemalinde, og begavet Kongen og hende med en ny Datter, som Kongen vil Kristne paa Københavns Slot Sønd. d. 27. Juli, anmodes de om at komme

til København Lørdagen i Forvejen for at hjælpe Kongens unge Datter til Kristendom og den hellige Daabs Sakramente. Blandt de indbudte er Fru *Kirsten Hardenberg*.

– Ligeledes Miss. til Jacob Ulfeldt til Bavelse.

— —

1629, 25. Marts,

nævnes i Anledning af et Mageskifte Fru Anne Lykke til Hverring.

1629, 16. Maj (Svendborg).

Forleningsbrev for Arvingerne efter afdøde Fru *Mette Hardenberg* til Broløkke paa de Tiender, saa mange de begærer af dem, som ovennævnte deres Moder har haft i Fæste under alle hendes Sædegaarde, for sædvanligt Fæste og aarlig Afgift.

1629, 5. Juni (Hovedkvarteret paa Øen Angeln).

Miss. til Knud Gyldenstjerne. Da der med det første skal foretages Skifte mellem Fru Birrette Gyldenstjerne, Aksel Urne til Rygaards Enke, og hendes Medarvinger efter *deres afdøde Moder, Fru Mette Hardenberg* til Skovsboe, skal han paatage sig Værgemaalet for Fru Birrette Gyldenstjerne, medens Skiftet staa paa, og i alle Maader ramme hendes Gavn og Bedste.

– Og ligeledes til Henning Valkendorf for Fru Birrette Gyldenstjerne, hvis Knud Gyldenstjerne ikke kan komme paa Grund af Sygdom, for at Skiftet ikke skulde blive spildt.

Dette Miss. gentages 1629, 9. Juni (Kærstrup), mere udføreligt til Henning Valkendorf.

1629, 13. Juni,

gentages Missivet til Knud Gyldenstjerne om at være Væрге for Fru Birrete Gyldenstjerne under Skiftet efter Fru *Mette Hardenberg til Skovsboe* samt at overdrage det til Henning Valkendorf til Glorup, Befalingsmand paa St. Hans Kloster, hvis han selv bliver forhindret i at møde.

1629, 6. Aug. (Kbhvn).

Forleningsbrev for Mogens Kaas paa Dueholm Kloster og Skarpenberg Gods paa Mors.

1629, 8. Aug.,

omtales Tvistigheder mellem Hans Dyre til Boller og Jomfru Berte Stygge.

1629, 9. Aug. (Kbhvn.).

Missive til Jacob Ulfeldt til Urup, Embedsmand paa Nyborg. Kongen har bevilget Hendrik Gyldenstjerne til Svanholm alle de Tiender, som dennes afdøde Moder (Mette Hardenberg Erichsdatter, død 4. Maj 1629) har haft i Fæste. Da det berettes, at der iblandt disse Tiender er en Del, som ligger i Jacob Ulfeldts Provsti, og da denne efter det forrige Kongebrev altid har haft Ret til at bortfæste de Tiender, som ligger i hans Provsti, vil Kongen have Brevet til Hendrik Gyldenstjerne forstaaet saaledes, at denne maa nyde alle de *Tiender*, som hans afdøde Moder har haft i Fæste, og som det tilkommer Kronen at bortfæste.

1629, 11. Aug. (Kronborg).

Aab. Brev, hvorved Ernst Ernstsens, Borgemester i Horsens, beskikkes til at vedligeholde *Hanstedt Bro* efter afdøde Christoffer Holgersen, som hidtil har vedligeholdt den. Han skal herfor oppebære den Havre og anden Rettighed, som er lagt til Broens Vedligeholdelse, og som hans Formand har oppebaaret.

1629, 22. Okt. (Kbhvn.).

Miss. til Jørgen Krag. Ang. et Skifte af Fru *Ane Vind til Rammegaard, Erik Skrams Enke*, der vil skifte med sine Børn og sin Svoger.

Samtidig Miss. til Jens Juel at paatage sig Værgemaalet for *Jomfru Ell Skram*.

Og til Niels Krag for *Jomfru Anne Skram*.

1629, 22. Okt. (Frederiksborg).

Miss. til Ernst Normand. Da Claus Daa til Baareby, Befalingsmand paa Dragsholm Slot, har en Gaard i Vildtbanen i Antvorskov Len, og da de Lensmænd, der ingen Vildtbane har i deres Len, klager derover, skal han forhandle med Claus Daa om at gøre ham Udlæg i andet godt Gods, som ligger uden for Vildtbanen, men inden for hans Len.

– Ligeledes Miss. til Palle Rosenkrantz ang. Kongens Vildtbane i Vordingborg Len.

– Ligelydende Miss. til Claus Daa om at forhandle med dem af Adelen, som har Gods i Vildtbanen i Dragsholm Len, nemlig Fru Anne Brahe til Sonnerup 4 Gaarde, *Tyge Brahe til Matrups 7 Gaarde* og Eskild Gjõe til Tureby 1 Gaard, om Udlæg i andet Gods uden for Vildtbanen i samme Len.

1629, 26. Okt. (Frederiksborg).

Miss. til Morten Pax. Da Jørgen Mund til Serrislefgaard agter at skifte med sine Søskende efter detes Forældre, Klaus Mund Sørensen og Kirsten Harbou Jørgensdatter, skal han paatage sig Værgemaalet for Jomfru Kirstine Mund.

Og Miss., at Ifver Mund til Merringgaard skal paatage sig Værgemaalet for Jomfru Ane Mund.

Samt Miss. til *Jacob Krabbe til Vabnerholm* om at paatage sig Værgemaalet for Jomfru Else Mund.

1629, 5. Nov. (Roskilde).

Kongen har bevilget Ernst Erntsen, Borgemester i Horsens, Kronens Part af Korntienden i Hatting efter afdøde Peder Bunde.

1629, 27. Nov. (Glückstadt).

Miss. til Tønne Friis. Hr. *Christen Pedersen, Sognepræst i Hoeringe* (Hvirring S.) i Nim Herred, har berettet, at *hans Præstegaard* er brændt to Gange, og har begæret at maatte faa nogen Hjælp til Genopbyggelsen af samme og at maatte bo paa Anneksgaarden, indtil den anden Gaard igen kan blive opbygget, som

Tønne Friis nærmere kan se af Præstens medfølgende Andragende. Han skal indsende Erklæring derom, og hvorledes Præsten bedst kan hjælpes.

1630, 29. Jan.

Miss. til Tyge Brahe at paatage sig Værgemaal for Jørgen Marsvin.

1630, 17. Febr.

Miss. til Tønne Friis. Da Hr. *Christen Pedersen, Sognepræst i Hverring i Nim Herred*, har berettet, at *hans Præstegaard er brændt* for nogen Tid siden, og at han agter at flytte ind i sin *Anneksgaard*, som en Bonde har i Fæste, skal Tønne Friis forhandle mellem Præsten og Bonden om, at Bonden enten indrømmer Præsten nogen Plads i *Anneksgaarden*, saa at Præsten kan blive der, indtil *Præstegaarden* igen er opbygget, eller at Præsten giver Bonden dennes Fæste igen, og Bonden viger *Anneksgaarden*.

1630, 17. Febr.

Miss. til Lauridts Ebbesen. Hr. *Christen Pedersen, Sognepræst i Hvering i Nim Herred*, har berettet, at *hans Præstegaard* for nogen Tid siden er brændt, og har ansøgt om noget *Bygningstømmer*. Da Kongen erfarer, at *Skovene i Stjernholms Len*, hvorunder denne *Præstegaard* ligger, er meget forhuggede, skal Adressaten lade Præsten faa noget *Bygningstømmer* af *Skanderborg Skove* til at genopbygge *Præstegaarden* med, lade *Kronens Bønder* hugge det og siden age det til nævnte *Præstegaard*.

1630, 9. Marts (Kbhvn.).

Miss. til Christen Holck. Da *Bygningen paa Skivehus Slot* er næsten forfalden og derfor i Tide repareres, skal man med det første lade *Lensmanden* der, Tyge Brahe til *Tostrup*, faa 10 Ege af *Silkeborg Skove*, som ligger nærmest *Skivehus*, og lade *Bønderne* i hans *Len (Silkeborg)* køre dem 4 Mil paa *Vejen*, hvor saa *Bønderne* i *Skivehus Len* skal modtage dem og føre dem til *Skivehus Slot*.

1630, 27. Marts.

Miss. til Tyge Brahe, Skivehus Len. — Og 18. Juni ang. en Trætte.

1630, 27. Marts.

Mageskifte mellem Knud Gyldenstjerne til Thim og Kronen, hvorved han afgiver bl. a. 1 Bol, kaldet *Guode Rømme* i Silkeborg Len (d. e. *Godrum*), 1 Gaard, kaldet *Store Brellund*, og 1 Gaard, kaldet Sillerup, begge i Silkeborg Len.

1630, 24. Juli (Kbhvn.).

Kvittansiarum til Otte Skeel til Hammelmose, Høvidsmand paa Bøvling Slot, paa hans Regnskab for Indtægt og Udgift af Dueholm Klosters Len fra 1. Maj 1609 og af *Skarpenbergs Gods* fra 1. Maj 1618 til 28. Okt. 1627, da Rigets Fjender bemægtigede sig Jylland.

1630, 24. Juli (Kbhvn.).

Miss. til Christen Holck. Da det berettes, at nogle af Kronens Bøndergaarde i *Vrads Herred* i Silkeborg Len er meget bygfældige, og at Bønderne mangler Bygningstømmer og Vogn-tømmer, skal han lade udvise det nødtørftige Bygningstømmer og Hjultømmer til dem, dog uden Skade for Skoven.

1630, 30. Juli (Frederiksborg).

Kvittans til Fru Ellen Marsvin til Ellensborrig for det Løsøre, Jordegods og Købstadgods, som hun har solgt af det, som tilhørte hendes Datter, Fru Kirsten, Grevinde til Slesvig og Holsten. Fru Ellen Marsvin har holdt Skifte med nævnte Datter og givet hende fuldt Vederlag for det solgte Løsøre, Jordegods og Købstadgods, idet hun til Datteren har afstaaet Hovedgaardene Boller, Rosenvold, Kierstrup, Valløe og Lellinge med alt deres Tilliggende, hvilket hun nu straks vil levere fra sig. Fru Ellen Marsvin er dermed aldeles kvit og fri for al yderligere Krav, Tiltale og Eftermaning.

1630, 30. Juli (Frederiksborg).

Miss. til Otte Marsvin. Da Kongen har anset det for godt, at Fru Kirstine, Grevinde til Slesvig og Holsten, skal *besidde Boller og Rosenvold* med underliggende Gods og være raadig derover, skal han nøje paase, at de Bønder, som ligger dertil, ikke besværes med nye Paalæg eller forurettes i andre Maader.

1630, 31. Juli,

skal Lauridts Ebbesen begive sig til Fru Kirstine, Grevinde af Slesvig og Holsten, og lade hende underskrive og besegle den Revers, der er tilsendt ham, og derpaa sende den tilbage til Kongen.

1630, 1. Aug. (Frederiksborg).

Miss. til Frands Rantzau, Statholder. Da Kongen af *Tyge Brahe til Matstrup*, Befalingsmand paa Skivehus, har begæret 6 Gaarde i Ofrebye og 1 Gaard i Uderbye (Overby og Yderby i Oddens S.) i Ods Herred i Sjælland til Mageskifte, hvorimod Tyge Brahe har begæret 2 Gaarde, liggende til Dalum Kloster, og 2 Gaarde, liggende til Nyborg Slot, alle i Dalbye paa Hinds-holm i Fyen, 2 Gaarde i Midskouf i Mesinge Sogn, og hvis dette ikke er tilstrækkeligt, yderligere har tilbudt at udlægge 1 Gaard i Ramsø Herred i Roskildegaaards Len, 1 Gaard i Kongstedborup (Borup, Kongsted S.) og 2 Gaarde i Hosten (Høsten, Dalbye S.), skal han snarest til Kancelliet indsende Erklæring om, hvorvidt dette Gods for Belejligheds og anden Herligheds Skyld kan bortskiftes fra Lenet.

1630, 2. Aug. (Kbhvn.).

Miss. til Henrik Hvitfeldt til Liløe, Befalingsmand paa Landskrona Slot, og Palle Rosenkrantz til Ørup. *Efter Begæring af Holger Rosenkrantz til Rosenholm, Eiler Qvitzov til Lykkisholm, Befalingsmand paa Rugaard, Tyggi Brahe til Tostrup, Embedsmand paa Skivehus, paa egne Vegne og for sin Moder, Fru Kirsten Hardenberg, Aksel Brabes Enke, for sin Søster Beritte Brahe, Niels Sehesteds Enke, og for Jørgen Marsvin samt for Hen-*

ning Valkendorf til Glorup, Befalingsmand paa Odensegaard, *paalægges det dem* med det allerførste at *begive sig* til Tostrupgaard og Gundistrupgaard i Skaane, der *udtage og registrere* alle Andragernes Ejendomsbreve og andre Adkomstbreve og levere Registreringen beskrevet fra sig til Tyggi Brahe paa alle Andragernes Vegne.

1630, 2. Aug. (Kbhvn.).

Miss. til Markvar Bilde til Nakkebølle, Jørgen Brahe til Hvedholm, Embedsmand paa Hagenskov Slot, Anders Bilde til Damsboe og Gregers Krabbe til Tostedlund, Embedsmand paa Hindsgavl Slot. Da Holger Rosenkrantz til Rosenholm, Eiler Qvitzou til Lyckisholm, Befalingsmand paa Rugaard, Tyge Brahe til Tostrup, Embedsmand paa Skivehus, paa egne Vegne og for sin Søster Fru Birgette Brahe, Niels Schesteds Enke, og for Jørgen Marsvin, samt Henning Valkendorf til Glarup, Befalingsmand paa Odensegaard, paa egne Vegne agter inden førstkomende Mikkelsdag *at afslutte Skiftet* efter deres afdøde Fader (Aksel Brahe Ottesen¹⁾ og gøre endeligt Jævned (Skifte, lige Deling) og Afkald med hverandre, gives der Adressaterne Befaling og Fuldmagt til at være til Stede, naar samme Jævned og Afkald skal ske, bilægge de muligt opkommende Stridigheder i Mindelighed eller afgøre dem ved Dom. Hvis nogen af dem paa Grund af lovligt Forfald ikke kan møde til den bestemte Tid, skal de mødte have Fuldmagt til at tiltage en anden god Mand i deres Sted og efterkomme denne Befaling uden Udsættelse.

1630, 16. Okt. (Segeberg),

nævnes Tyge Brahe i Anledning af et Mageskifte mellem Mogens Kaas og Kronen.

¹⁾ Af Børnene af Aksel Brahe Ottesen († 1616) i hans Ægteskaber med Mette Gjøe († 1584) og med Kirsten Hardenberg († 1639) var ovennævnte *Tyge Brahe* den eneste dalevende Son. Af Døtrene var Sofie g. m. Holger Rosenkrantz, Anne g. m. Eiler Qvitzov, Birte g. m. Niels Schested til Bækmark († 1627) og derefter 1630 g. m. Johan Kasper von Reihnitz, Mette († 1622) g. m. Peder Marsvin († 1614), hvis Søn ovennævnte Jørgen Marsvin var, og Karen g. m. Henning Valkendorf.

1630 (mell. 22.—27. Nov.).

Miss. til Knud Ulfeldt, Jesper Friis og Otte Krafse (gift med Jacob Ulfeldts Døtre Elsebet og Birgitte). Da deres *afdøde Faders Jacob Ulfeldts* efterladte Bo og Løsøre, som staar under Forsegling paa Nyborg Slot, snaarest skal flyttes til Egeskov og der igen efter Registrering forsegles, skal de rette deres Lejlighed efter at være til Stede, naar Kamrene aabnes, Godset flyttes, og naar det igen forsegles, for at alting kan gaa rigtigt til i alle Maader.

— Og Miss. til Christoffer Basse og Gregers Høj. *Jacob Ulfeldts* efterladte Gods og Løsøre er straks efter hans Død blevet forseglet paa Nyborg Slot. De skal levere hans Enke, Fru Birgitte Brockenhuus, alle Papirer og Dokumenter og Breve, saa hun kan gøre Regnskab for Lenet, før hun leverer det fra sig. Løsøret skal flyttes til Egeskov.

1630, 27. Nov. (Kbhvn.).

Miss. til forskellige. Den 15. Aug. 1623 har *Claus Daa* til Raunstrup, Rigsadmiral og Befalingsmand paa Dragsholm Slot, paa sin Søn Jacob Ulfeldt Corfidsens Vegne o. s. v. (*Jacob Ulfeldt* var gift med *Claus Daas Datter Lisbet*.)

Samme Dato (Frederiksborg).

Miss. ang. det gejstlige Gods, som *afdøde Jacob Ulfeldt* har haft. Kongen bestemmer, at Fru Birgitte Brockenhuus skal beholde dette gejstlige Gods indtil 1. Maj, idet der skal forholdes med dette som med andre Len og andet gejstligt Gods.

1630, 3. Dec. (Frederiksborg).

Miss. til nogle af Lensmændene i Jylland, bl. a. til Tyge Brahe i Halds Len, Lauridts Ebbesen og Lauridts Lindenov i Skanderborg og Aarhus Len, da en Del af Kronens Bønder har begæret Afslag paa deres Landgilde paa Grund af Armod.

1630, 6. Dec. (Kbhvn.).

Miss. til Jørgen Brahe til Hvedholm og Gregers Krabbe

til Torstedlund, Embedsmænd paa Hagenskov og Hindsgavl Slotte. Da Kongen af *Tygge Bræbe til Matteredup*. Embedsmand paa Skivehus, *har begæret* 6 Gaarde i Freby og en Gaard i Uderby (Skødet af 10. April 1631 har Øfreby, Oddens S., ment er Overby og Uderby ell. Uderbygaard [Fejlskrift for Yderby, Oddens Sogn]), alle i Ods Herred i Dragsholm Len i Sjælland, *til Mageskifte*, for hvilke *Tygge Bræbe har begæret* 2 Gaarde i Dalby, liggende til Dalum Kloster paa Hindtsholm, 2 Gaarde, liggende til Nyborg Slot, og 2 Gaarde i Midskouf i Mesinge Sogn, alle i Fyen, og dersom dette ikke er tilstrækkeligt yderligere 1 Gaard (efter Skødet 10. April 1631 laa denne Gaard i Syw) i Ramsø Herred i Roskilde Len, 1 Gaard i Kongstedborup i Tryggevælde Len og 2 Gaarde i Hosten (Højsten), Dalby S., Fakse H., skal de besigte begge Parters Gods og indsende Besigtelsen til Kancelliet.

1630, 9. Dec. (Frederiksborg).

Klage fra Kronens Bønder i Bjærg-Hatting Herreder i Stjernholms Len over, at de er forarmede og ikke kan yde deres Landgilde det Aar.

— Samme Tid berettes det, at Kirsten Lauridtsdatter i Lund i Nim H. har sat sin Evne og Formue til paa at opbygge en øde og afbrændt Gaard, og at den forrige Sommer igen er nedbrændt. Kongen bevilger, at hun maa forskaanes for et Aars Landgilde, og det skal Tønne Friis føre til Regnskab.

— Samme Dato: Lauridts Ebbesen skal udvise Bygnings-tømmer til Kirsten Lauridtsdatter til Genopbygning af hendes nedbrændte Gaard, saavidt muligt uden Skovskade.

1630, 17. Dec. (Kbhvn.).

Nyt Forleningsbrev fra 1. Maj 1630 at regne for Claus Daa til Borreby, Rigsraad og Rigens Admiral paa Dragsholm Len.

1630, 10. Dec. (Frederiksborg).

Miss. til Christen Holck. Han har for nogen Tid siden (28. Juli 1630) faaet Bevilling til at *sæste Kirkens Part af Korn-*

tienden af Eystrup Sogn til en af sine Sønner. *Eystrup Sognemænd* har nu berettet, at 2 af dem for nogen Tid siden paa Sognemændenes Vegne har fæstet samme Tiende, at disse 2 Mænd endnu lever, og at de mener, at de ikke har forbrudt denne Tiende i nogen Maade. Brevet paa denne Tiende er imidlertid frataget dem, den Gang Fjenden var i Landet, og de begærer nu at maatte beholde denne Tiende. Saafremt *Eystrup Sognemænd* ikke har forbrudt denne Tiende, skal Christen Holck lade dem beholde den og give dem nyt Fæstebrev paa den, medmindre han ved Forhandling godvilligt kan faa dem til at afstaa den og tage deres Fæste tilbage.

1630, 22. Dec.,

er der Miss. til Tyge Brahe i Anledning af et Mageskifte. — Og ligeledes 1631, 5. Jan., ang. Lettelse i Skat for Købstæderne.

1630, 31. Dec.,

berettes det, at Bygholm Mølle er meget brøstfældig. Tønne Friis skal undersøge, om det virkelig er Tilfældet, idet Kongen mener, den er opbygget fra ny for nogle Aar siden.

1631, 5. Marts,

beretter Tønne Friis, at Niels Lauridtsen, Møller i Bygholms Mølle, ikke kan yde al sin Mølleskyld, nemlig 120 Ørte Mel eller Malt. Kongen har bevilget, at der eftergives ham de 20 Ørte aarlig af hans Landgilde, indtil han formaar at yde den forrige Landgilde.

1631, 7. Marts.

Miss. til Lauridts Ebbesen. Det berettes, at Kongen indtil videre havde forundt en Enke at oppebære det Korn, som er lagt til Vedligeholdelse af *Hansted Bro*. Enken et Maren Pedersdatter, Enke efter Kristoffer Holgersen i Nim, men at hun, da Kongen siden har bevilget det til Borgemester Ernst Ernstsens, nu forholder ham det. Lauridts Ebbesen skal erklære sig herom snarest.

1631, 2. April (Kbhvn.).

Befaling til Maren Madsdatter, Enke efter Mikkel Therkildsen, forrige Byfoged i Vejle, om at betale en Restance fra hendes Mands Tid, eller hun skal tiltales for Retten. Da hun med Tingsvidner godtgør, at al hendes Ejendom er hende frataget og ødelagt af de kejserlige Fjender, eftergives det hende.

1631, 9. April (Kbhvn.).

Miss. til *Claus Daa* om at lægge 6 Gaarde og 2 Tofteagre i Ofreby (Overby) og en Gaard i Uderby (Yderby), alle i Ods Herred, som Kongen har faaet til Mageskifte af *Tyge Brabe til Matstrup*, Befalingsmand paa Skivehus, ind under Dragsholm Len, indskrive dem i Jordebogen og aarlig gøre Rede for den visse og uvisse Indtægt af dem.

1631, 9. April (Frederiksborg).

Miss. til Christian Holck. En Del af Kronens Bønder og Møller i Silkeborg Len har andraget om at faa noget af deres Landgilde og Skyld for 1630 eftergivet, da de for deres Armods Skyld ikke kan yde det altsammen for nævnte Aar. Han skal eftergive den, saa de kan blive ved Gaardene.

1631, 9. April (Frederiksborg),

omtales, at Christian Holck til Bustrup, Befalingsmand paa Silkeborg Slot, har begæret 1 Ødegaard, som er afbrændt i Fjendernes Tid, i Thyregod By, 1 Gaard, kaldet Thyrgelund (Thyregodlund), 1 Gaard, kaldet Oderbeck, alle i Thyregod Sogn i Koldinghus Len, til Mageskifte for 1 Gaard og 2 Gadehuse i Agerbeck.

1631, 10. April (Frederiksborg).

Mageskiftet mellem *Tyge Brabe til Matstrup*. Embedsmand paa Skivehus Slot, og Kronen (jfr. Kr. Skøder samme Dato).

1631, 6. Juni (Kbhvn.).

Aab. Brev, at de, som har stævnet *Arvingerne efter afdøde*

Jacob Ulfeldt. forrige Landsdommer i Sjælland, med deres Lavværges for den førstkommende Herredag for nogle Domme, som afdøde Jacob Ulfeldt har afsagt, skal tilstille *Claus Daa til Borreby*'), Rigens Admiral og Befalingsmand paa Dragsholm Slot, som er *Værges for Jacob Ulfeldts Arvinger*. de Domme, som Jacob Ulfeldt har afsagt, for at han kan erfare Sagens Grund nogenledes deraf. Det berettes, at der i Jacob Ulfeldts Bo ikke findes rigtige Dokumenter til at forsvare Dommene med, og at Landstingsskriveren, som søgte Landstinget sammen med Jacob Ulfeldt, er død, saa at man heller ikke der kan faa nogen Underretning om Sagen. Claus Daa skal tilbagegive Dommene, naar disse skal fremlægges for Retten.

1631, 22. Juni (Kbhvn.).

Proklama for *Claus Daa til Borreby*, Rigens Admiral og Embedsmand paa Dragsholm Slot, og *Fru Elisabeth Daa til Bafvelse, Jacob Ulfeldts Enke*, som har begæret, at Klager over afdøde Jacob Ulfeldt som Landsdommer paa Sjælland maa blive stævnedes for den førstkommende Herredag.

1631, 9. Juli (Glückstadt).

Miss. til Lauridts Ebbesen. Ernst Ernstsens, Borgemester i Horsens, har faaet Kongens Bevilling (jfr. 11. Aug. 1629 og 7. Marts 1631) til at nyde det Korn, som er lagt til Vedligeholdelsen af Hansted Bro.

*) Claus Daa til Borreby havde en Søn, *Oluf Daa* til Borreby, som ved Giftermaal med *Anne Brahe*. Datter af *Tyge Brahe til Matstrup*, kommer i Besiddelse af Matstrup. Jacob Ulfeldts Enke, *Fru Elisabeth Daa*, Datter af Claus Daa og Søster til Oluf Daa paa Matstrup, købte 1649 Vaabensholm, tidligere kaldt Fovling Hovedgaard, senere Væbnersholm efter Ejerne af Familien Væbner, i Føvling Sogn, Thyrsting Herred. Oluf Daa til Matstrup overlod ved Mageskifte 1646 Matstrup til sin Søstersøn, Elisabeth Daa og Jacob Ulfeldts Søn Corfits Ulfeldt til Bafvelse, der senere efter Moderens Dod ogsaa fik Vaabensholm 1662, men han blev i den svenske Krig saa forarmet, at han maatte pantsætte Matstrup 1660, mens han skødede Moderens Gaard Vaabensholm til sin Søn Jacob Ulfeldt 1670. — — Og Tyge Brahe til Matstrup er jo ikke den bekendte Astronom af samme Navn, men en Slægting af denne.

1631, 15. Juli (—).

Miss. til Claus Daa om at lægge 6 Gaarde og 2 Tofter Ager i Øfrebye og 1 Gaard i Uderbye, alt i Ods Herred i Sjælland, som Kongen har faaet til Mageskifte af Tyge Brabe til Matstrup, Embedsmand paa Skivehus Slot, ind under Dragsholm Len, indskrive dem i Jordebogen og aarlig gøre Rede for den visse og uvisse Indtægt af dem.

— Samtidig lign. Miss. til Gabriel Kruse om at lægge 1 Gaard i Siuf By og Sogn i Ramsø H. i Sjælland, som Kongen har faaet til Mageskifte af Tyge Brabe til Matstrup, ind under Roskilde Len.

— Samtidig lign. Miss. til Frederik Reedtz om at lægge 2 G. i Høsten og en G. med tilhørende Skov i Kongstedborup i Dalby S. i Fakse H. i Sjælland, som Kongen har faaet til Mageskifte af Tyge Brabe til Matstrup, ind under Tryggevelde Len.

1631, 25. Juli (Frederiksborg).

Aab. Brev, hvorved Corfidts Ulfeldt til Tvis faar Bevilling til at sælge følgende hans Hustru Fru Else Thott tilhørende Gods i Sjælland, nemlig 1 G. i Udstrup i Taastrup S. og 1 G., kaldet Bunderup, som er hendes Hovedgaard, begge i Merløse H., og 1 Mølle, kaldet Taastrup Mølle, i Ringsted H., til Betaling af hans og hendes Kreditorer, imod at han gør hende Udlæg for dette Gods i hans Gods i Nørrejylland i Nærværelse af Hr. Uldrik Sandberg til Kvelstrup og Tygge Brahe til Gundestrup, Embedsmand paa Lundenæs og Skivehus Slotte.

— Samtidig Missiver til Hr. Uldrik Sandberg og Tage Thott Andersen om at være til Stede, naar ovennævnte Udlæg gøres af Corfidts Ulfeldt, og paase, at der sker Fru Else Thott fuldkommen Fyldest, og den sidste at modtage Godset paa hendes Vegne.

1631, 25. Juli (Frederiksborg).

Miss. til Christian Holck om at lægge 1 Bol, kaldet Gode Rømme (Godrum), i Vradts Sogn og 2 G. i Hieager i Hie S. i Hing Herred, alle i Silkeborg Len i Nørrejylland, som Kongen har faaet til Mageskifte af Knud Gyldenstjerne til Timb, Embedsmand paa Hald Slot, ind under Silkeborg Len.

— Samme Dag og Sted: Lign. Miss. til Knud Gyldenstjerne om at lægge 1 G., kaldet *Store Brelund*, og en G., kaldet *Sillerup*, begge i *Vrads Sogn og Herred*. som Kongen har faaet til Mageskifte, ind under Hald Len.

— Samtidig lign. Miss. til Jens Juel om at lægge 2 Bol paa Holmsland i Bøvling Len i Nørrejyland, som Kongen har faaet af Knud Gyldenstjerne til Timb, ind under Bøvling Len.

1631, 28. Juli (—),

nævnes »1 Eng ved Randers Bro, kaldet *Tranholmb*, alle i *Ulvborg Herred i Mariager Klosters Len*« (det har i hvert Fald intet at gøre med *Tranholm* i *Klovborg S.*).

1631, 28. Juli (—).

Miss. til Jørgen Brahe. *Tygge Brahe* til *Tostrup*, Embedsmand paa *Skivehus Slot*, har berettet, at Præsten i *Syllested Sogn* til sin *Annekspræstegaard* i *Vedtofte* har en lille *Ejendom*, der ligger i *Tygge Brahes Gaards Mark* (*Vedtoftegaard*, nu *Brahesholm*, *Vedtofte Sogn*, *Baag Hd.*, *Marts 1631*), og har begæret *Tilladelse* til at tilskifte sig denne *Præstegaards Ejendom*. Da han tilbyder at gøre godt *Udlæg* baade i *Ager* og *Eng* til *Bonden*, som bebor denne *Præstegaard*, bevilger *Kongen* dette *Andragende*. *Jørgen Brahe* skal paase, at *Præsten* og *Bonden* ikke kommer til kort ved dette *Skifte*.

1631, 28. Juli (—).

Miss. til *Tønne Friis* og *Morten Madtsen*. Da det berettes, at *Hverring Kirke* (*Hvirring*) i *Nim Herred* i *Stjernholms Len* er brøstfældig og i stor *Gæld*, skal de *Kirker* i *Hatting* og *Bjærge Herreder*, som er i *Stand* dertil, hjælpe nævnte *Kirke* med noget til dens *Reparation* og til *Betalingen* af dens *Gæld*. *Tønne Friis* skal fastsætte, hvor meget hver af disse *Kirker* skal yde og siden paase, at *Pengene* bliver indkrævet og ikke anvendes til andet end til *Betaling* af *Hverring Kirkes Reparation* og *Gæld*.

1631, 31. Juli (Nykøbing).

Miss. bl. a. til Antoni Flores om med hele sit Regiment at rykke fra Sjælland førstkommende 20. Aug. og begive sig til Kiel, hvor han vil faa Kongens videre Ordre.

1631, 28. Aug. (Glückstadt).

Miss. til Corfidts Ulfeldt ang., at hans Moder Anna Munk har nogle Penge til Gode hos en Foged.

1631, 28. Aug.

Miss. til Tonne Friis ang., at Stalden paa Stjernholm Slot er meget brøstfældig og skal repareres.

1631, 4. Okt. (Nykøbing).

Miss. til den største Del af Adelen om at komme til Stede ved Kongens Moder Sophias Begravelse i Roskilde Domkirke 14. Nov. Iblandt dem er Tygge Brahe, Fru Kiersten Hardenberg, Fru Lisbet Daa, Fru Anne Brahe.

1631, 31. Okt. (Kbhvn.),

nævnes Corfidts Ulfeldt, der har afhændet noget af sin Hustrus Gods (Else Thott Andersdatter).

1631, 16. Nov. (Roskilde).

Miss. til Lauridts Ebbesen. Fru Birgitte Brockenhuus til Urup, Jacob Ulfeldts Enke, har begæret nogle Gaarde i Østebirk Sogn i et Mageskifte og afgiver bl. a. 1 G. i Saabye i Yding, 1 i Tebstrup i Æstedt (Ousted), 1 i Giedve og 1 i Tamestrup, begge i Tolstrup Sogn, alt i Vor Hd. i Skanderborg Len.

1631, 22. Nov. (Kbhvn.).

Fru Birgitte Brockenhuus, Jacob Ulfeldts til Urup, vil skifte med sine Børn. Der beskikkes da Værger for Børnene: Anne Ulfeldt, Tyge Ulfeldt, Flemming Ulfeldt, Ebbe Ulfeldt.

1631, 9. Dec. (Kbhvn.).

Miss. til Lauridts Ebbesen. Da det berettes, at Bygholmbs, Løsning og Nedie (Nedermølle, Hatting S. og Hd.) Møller er meget brøstfældige, har Kongen befalet Tønne Friis til Hesselager, Befalingsmand paa Stjernholm Slot, at lade dem istandsætte. Men da Tømmeret ikke kan faas i Stjernholms Skove, skal Lauridts Ebbesen lade det udvise i Skanderborg Skove og lade Skanderborgs Tjenere føre det til Møllerne.

1631, 16. Dec.,

nævnes Tyge Brahe til Tostrup, Embedsmand til Ørum og Skivehus Slotte, ang. et Mageskifte.

1632, 4. Jan. (Frederiksborg).

Missive til Henning Valkendorf. *Elisabeth Daa til Bafvelse*, Jacob Ulfeldts Enke, har berettet, at hendes Søn Corfids Ulfeldt efter sin afdøde Fader har arvet noget Gods i Jordløse og Strandbye i Fyen, hvilket Gods paa Skiftet efter hendes afdøde Husbond efter Kongens Befaling af deres Samfrænder er takseret til 60 Rdlr. for hver Td. Korn, hvormed hans Gæld skal betales, saa vidt Godset forslaar dertil. Godset skal nu sælges til Betaling af Gælden, idet 5500 Rdlr. Hovedstol baade i Fyrstendømmet Holsten og her i Riget er opsagt, men *Elisabeth Daa beretter nu*, at hun ikke kan faa nogen Køber til det, undtagen sin Fader *Claus Daa* til Borreby, Rigens Admiral og Embedsmand paa Dragsholm Slot, som vil købe Godset for det, som det er takseret for. Det giver Kongen Tilladelse til; uden det kan det ikke ske, da *Claus Daa* er Værge efter Loven baade for hende og hendes Søn.

1632, 7. Jan. (-).

Kvittansiarum til *Fru Birgitte Brockenhuus, Enke efter Jacob Ulfeldt til Urup*'), paa dennes Regnskab for Indtægt og Udgift

*) Her maa jo være Tale om en anden Gren af Slægten Ulfeldt, hvor ogsaa en Jacob Ulfeldt til Urup er død omtrent samtidig med Jacob Ulfeldt til Bafvelse — og hvers Enke maa gøre Regnskab efter den afdøde Mand, nemlig *Elisabeth Daa* og *Birgitte Brockenhuus*.

af Nyborg Len fra 1. Maj 1610 til 1. Maj 1631, da han var afgaaet ved Døden. Hun blev aldeles intet skyldig.

1632, 6. Febr.

Miss. til Tønne Friis ang. forskellige Ting i Horsens: Udbedring af Broerne i Byen, ang. Løn til Hørerne i Horsens. Til sidst hedder det: Hvad angaar *Tandrup Sogn* (Tamdrup S., Anneks til Hvirring), *skal Præsten der blive ved sit Kald*. hvortil han er lovlig kaldet, paa Livstid.

1632, 29. Febr.

Miss. til Lauridts Ebbesen. *Tyge Brahe til Tostrup*. Embedsmand paa Skivehus Slot, *har berettet, at Herredsfogden i Tyrsting Herred, Jens Hansen i Burgaard, for nogen Tid siden uskyldigt har dømt en af Tyge Brabes Tjenere. Hans Kielsen ved Matstrup, efter hvilken Herredsfogeddom bemældte hans Tjener er blevet uskyldigt henrettet ved Galge og Gren.* Tyge Brahe har siden indstævnet Dommen for Landstinget, hvor den er kendt magtesløs af Landsdommerne, hvorefter han har indstævnet Herredsfogden for at faa ham dømt frældig. Da han nu befrygter, at Herredsfogden af Frygt for Dommen ikke skal blive til Stede, har han begæret Kongens Missive til Lauridts Ebbesen om at tilholde Herredsfogden og Sagsøgeren at sætte Borgen til Sagens endelige Uddrag eller lade dem borge for sig selv. Lauridts Ebbesen skal gøre dette.

1632, 2. Marts.

Miss. til Tyge Brahe om at modtage Tryggevælde Len og kvittere Skivehus Len.

Og 6. April et Følgebrev for Tygge Brahe til Bønderne i Tryggevælde Len, at de fra 1. Maj skal svare til ham.

Og samtidig Miss. til Christian Grubbe og Vincents Bilde om at overlevere Tryggevælde Len til Tyge Brahe.

Samtidig et Følgebrev for *Corfits Ulfeldt Jacobsen* til Bønderne i Baahus Len og til Daniel Bildt om at overlevere ham Baahus Len.

1632, 8. April (Odense).

Oprejsningsbrev for Anders Jensen og Niels Søfrensen i Thønning (Tønning, Tyrsting H.), Jørgen Pofvelsen i Ring, Niels Pofvelsen i Føfling, Jens Christensen i Treden, Jørgen Nielsen i Aastrup, Jens Pofvelsen i Siet (Sejet, Bryrup S., Tyrsting H.) og Staffen i Trøgelstrup (Troelstrup, Tønning S.) i Skanderborg Len i Jylland. De er af Herredsfogeden i Tørsting (Tyrsting) Herred opkrævede til Tinghørere og har sammen med Herredsfogeden dømt en Person ved Navn *Hans Kiildsen i Klaaborg* (Klovborg, Vrads H.) til Galgen. Denne Dom er siden af Tyge Brahe til Matrup, Embedsmand paa Skivehus, indstævnet for Landsdommerne i Jylland og underkendt af dem. Da Tyge Brahe for sin Person har eftergivet dem deres Forseelse, dog at de erlægger 200 Dlr. in specie til Kronen og med det første betaler dem til Lensmanden paa Skanderborg.

1632, 8. April (Odense).

Miss. til Lauridts Ebbesen. *Han skal af de i ovenstaaende Miss. omhandlede 8 Mænd.* som har dømt *Peder Ibsen i Buorgaard*^{*)} til Galge og Gren, men som har faaet deres Forseelse eftergivet, imod at de tilsammen giver 200 Dlr. in specie til Kongen, *modtage disse Penge.* føre dem til Regnskab og siden lade de 8 Mænd være umolesteret for den Sag.

1632, 8. April (Odense).

Miss. til Laurs Ebbesen om at lægge $\frac{1}{2}$ Gaard i Saaby i Yding S., 2 halve Gaarde i Tabstrup i Oustrup S. og 2 Gaarde i Giedved i Tolstrup S., alle i Vor H. i Skanderborg Len i Nørrejylland, ind under Skanderborg Len, indføre dem i Jordebogen og føre Regnskab med dem.

1632, 23. April (Koldinghus),

skal Tyge Brahe sammen med flere sørge for, at et kongeligt

^{*)} Her maa bestaa en Fejltagelse, thi ved at sammenholde det med 29. Febr., 8. April og 23. Juni 1632 hedder Manden Hans Kiildsen ell. Kielsen. «Buorgaard» er muligvis som Hjemsted for Herredsfogeden bleven overført til den dømte her.

Brev bliver forkyndt for Bønderne i Aalborgs Nærhed ang. Arbejde ved at lade Aalborg befæste.

Og 12. Maj skal han sammen med flere Lensmænd og Adelsmænd give Møde i København — for at »erfare Kongens Vilje«, som det hedder.

1632, 21. Maj (Kbhvn.).

Miss. til Tyge Brahe, nu Befalingsmand paa Tryggevælde. En af Christian Grubbe til Lystrups Bønder ved Navn Pofvel Pedersen har fra sin Vogn paa Præstø Gade kastet noget af Kongens Gods af, taget en Del deraf med og kørt bort dermed. Han er tilkendt ved Lov at erklære sig om de Koster, som han uafvidende har taget med sig i sin Vogn. Tyge Brahe skal lade ham indsætte i 3 Dage paa Vand og Brød paa Tryggevælde Gaard, hvormed hans Forseelse skal være ham efterladt.

1632, 6. April.

Miss. til Christian Grubbe og Vincents Bilde om at overlevere Tryggevælde Len til Tyge Brahe.

1632, 24. Maj (Kbhvn.).

Miss. til Axel Arenfeldt. Kongen har for nogen Tid siden befalet Christian Grubbe til Lystrup og Vincents Bilde til Valdbyggaard at overlevere *Tryggevælde Gaard og Len* til *Tyge Brahe til Matteredup*. Befalingsmand paa Tryggevælde Gaard. Da det berettes, at denne Befaling endnu ikke er efterkommet, fordi Vincents Bilde er blevet syg, skal Axel Arenfeldt i dennes Sted sammen med Christian Grubbe udføre nævnte Befaling.

1632, 27. Maj (Kbhvn.).

Miss. til Tyge Brahe. Claus Daa til Baareby har til en Herredag indstævnet Otte Brahe Stensen, som vil tilholde sig en Part i den forreste Kværn i Strids Mølle, som ligger til Bavelse Gaard. Tyge Brahe er ogsaa indstævnet, da han har tilskødet Otte Brahe Pedersen en Part i samme Mølle, og han skal nu oplyse i Sagen.

1632, 12. Juni (Kbhvn.).

Forleningsbrev fra 1. Maj at regne for Tyge Brahe til Tostrup paa Tryggevælde Len.

Samtidig Forleningsbrev fra 1. Maj at regne for Mogens Schested til Holmbgaard paa Skivehus Len.

1632, 17. Juni,

omtales Skiftet mellem Fru Birgitte Brockenhuus til Urup og hendes Børn. Efter Kongens Befaling er afdøde Jacob Ulfeldts Gods, Breve og andet indsat og forsejlet paa Egeskov. Der beskikkes Værge for Datteren Anna Ulfeldt, Poul Rommels Enke, under Skiftet.

18. Juni: Aab. Brev om, at der er opstaaet Trætte mellem afdøde Jacob Ulfeldts, Rigens Kansler, Enke Fru Birgitte Brockenhuus og hendes Børn om Skiftet efter ham.

1632, 18. Juni,

omtales en Bloddøm, som forfølges i Tyge Brahes Len, Tryggevælde Len. Nogle Mennesker er bleven henrettede ved Herredstinget, og det paatales, men en anden skal gøre det, da en af dem er Tyge Brahes Tjener.

--

1632, 21. Juni.

Miss. til Tyge Brahe ang. et Mageskifte i hans Len.

25. Juni ligeledes et Møde ang. et Mageskifte i hans Len. Han skal møde paa Kongens Vegne.

1632, 23. Juni (Kbhvn.).

Miss. til Lauridts Ebbesen om nøje at undersøge, hvorledes det forholder sig med den Dom (jfr. 8. April), ved hvilken *Jens Hansen, forrige Herredsfoged i Tyrsting Herred*, har dømt *en Mand ved Navn Hans Kiildsen* fra Livet. Han skal lade Herredsfogden tiltale for hans Forseelse.

1632, 25. Juni (Kbhvn.).

Miss. til Tønne Friis, der mener, at der har været svaret Afgift af Boller og Rosenvold til Hospitalet i Horsens, mens Fru Ellen Marsvin til Ellensborg hævder, at hun har erhvervet disse Borge som fri Ejendom, men at den er blevet ydet af de Rosenkrantzer af deres gode Vilje alene. Hvis der findes Fundats derom, skal han have det, ellers ikke.

1632, 29. Juni (Kbhvn.).

Miss. til Tyge Brahe om at have Tilsyn med Vallø og Lellinge Gods.

Samtidig et Mageskifte mellem Tyge Brahe og Kronen, hvorved Tyge Brahe til Tostrup faar mange Stykker Jord og Enge for mange andre Stykker Jord og Enge — alt paa Fyen (jfr. Kr. Sk. samme Aar og Dato).

1632, 10. Okt. (Rensborg).

Det berettes af Jost Friis til Vaskergaard, at den *Arvelod*, som for nogen Tid siden er tilfaldet *Fru Edel Ulfeldt til Hanstedgaard*. Kield Brockenhuus' Enke, og *Jomfru Helvig Ulfeldt til Mosegaard* tilsammen efter deres Søster, afdøde *Jomfru Kirsten Ulfeldt til Østergaard*, endnu ikke er skiftet mellem dem.

1632, 10. Okt. (—),

nævnes Tyge Brahe til Matstrup, Befalingsmand paa Tryggevælde Gaard, i Anledning af et Mageskifte, som han havde faaet Befaling om at ordne, mens han var forlenet med Skivehus Len, og ikke har faaet ordnet, saa andre faar Befalingen at udføre.

1632, 28. Okt.,

faar Rigens Hofmester, Frans Rantzau, Ordre til at betale 3500 Rdlr. til Grevinden af Nassau som Betaling for, at Hertug Frederik, Kongens Søn, og Kongens 3 andre Børn har været hos hende. Sofie Hedvig, Datter af Kongens Søster Elisabet, g. m. Greven af Nassau. Kongens Børn, Sofie Elisabet, Valde-

mar Christian og Leonora Christina, opholdt sig 1626—29 og Hertug Frederik 1628 hos dem i Nederlandene.

1632, 31. Okt. (Kbhvn.),

omtales en Trætte mellem Tyge Brahe til Tostrup, Befalingsmand paa Tryggevælde Gaard, og Kapitlet i Lund om Tostrup og Kiøbinge Sognekald i Skaane, af hvilke Tyge Brahe har jus til Tostrup, Kapitlet til det andet. Der bliver da en Ordning med et tredie Sogn, som Kongen har jus (Kaldsret) til.

1632, 5. Nov.

Miss. til Tyge Brahe, Befalingsmand paa Holbæk Slot og Tryggevælde Gaard, ang. et Mageskifte.

21. Nov. ligeledes ang. et Mageskifte i hans Len.

22. Nov. ligeledes ang. Mageskifte.

1. Dec. faar han to Befalinger om at give Møde ved Mageskifter til Besigtigelse paa Kongens Vegne.

1632, 5. Nov. (Kbhvn.).

Miss. til Christen Holck. Da det berettes, at *Kirsten Thomisdatter i Touring* (Tørring S., Vrads H.) i Silkeborg Len er fældet paa Landstinget den 10. Marts 1632 for 2 hende fremsatte Beskyldninger angaaende hendes Barnefader, skal han lade hende tiltale paa hendes Fingre og derefter lade ske Eksekution.

1632, 12. Dec. (Kbhvn.).

Oprejsningsbrev for Jens Hansen i Burgaard, forrige Herredsfoged i Tyrsting Herred, over hvem der af Landsdommerne i Nørrejylland er afsagt en Fældingsdom, saa at hans halve Boslod er tilfaldet Kongen. Han har nu aftenget Sagen med Kongens Lensmand.

1632, 12. Dec. (Kbhvn.).

Miss. til Lauridts Ebbesen. Han har berettet, at han under Forbehold af Kongens Godkendelse har aftenget med Jens Hansen, forrige Herredsfoged i Tyrsting Herred, om at betale

200 Rdlr. for den Nederfældingsdom, som er overgaaet ham (28. Juni 1632 og Miss. u. D. og Sted). Kongen tillader, at det maa have sit Forblivende ved disse 200 Rdlr., som han skal føre til Regnskab.

1633, 14. Jan. (Kbhvn.).

Miss. til Rentemestrene. Fru Lisbet Daa, Enke efter Jacob Ulfeldt til Bafvelse, har i sine Regnskaber for Nedernæs Len ladet indføre 176 Rdlr. 2 $\frac{1}{2}$ Ort af Skatterne, som skulde have været leveret Christoffer Urne til Aasmark, Statholder i Norge og Embedsmand paa Aggershus Slot. Da disse Penge er udgivet til Kongens Skibsfolks Fornødenheder, maa det godtgøres hende.

1633, 28. Jan. (Kbhvn.).

Miss. til Lensmændene i Danmark om i deres Len og de deri liggende Købstæder at udtage Løsgængere og Folk, som ikke har nogen bestemt Tjeneste, eller hvis saadanne ikke er at faa, ligesaa mange ugifte Karle og sende dem til Købstaden. De skal derfra sammen med de paa andre Steder udtagne ad Søvejen sendes til Christianspris, hvor de skal arbejde for Betaling. Der skal gives dem 20 Sk. danske om Dagen hver. De jyske skal møde i Horsens, undtagen Riberhus Len. Saa nævnes Antallet, hver Lensmand skal sende; Tyge Brahe af Tryggevælde Len 5.

1633, 11. og 19. Febr.

Miss. til Tyge Brahe om at give Møde paa Kongens Vegne ved Besigtigelse af Gods i Anledning af Mageskifter.

1633, 19. Febr. (Kbhvn.).

Miss. til Laurits Ebbesen ang., at Borgemester og Raad og Borgere i Horsens beretter om, at Broerne der ved Byen er meget brøstfældige. Laurits skal hjælpe med Tømmer fra Skanderborg Skove.

1633, 23. Marts (Kbhvn.).

Miss. til Malte Juel. Da afdøde Niels Sehested er blevet Kongen 903 Rdlr. 8 Sk. 2 Alb. skyldig, har *Tyge Brahe til Matterup*, Befalingsmand paa Tryggevældegaard, paa sin *Søster Fru Birgete Brahes Vegne* begæret at maatte give *Jordegods for disse Penge*, hvilket Kongen har bevilget. Malte Juel skal for det nævnte Beløb modtage *Jordegods*, beregnet til en rimelig Pris og saaledes, at Kongen igen kan blive det kvit. Siden skal han lade det opbyde til Tinge, til hvem der begærer det.

1633, 23. Marts (Kbhvn.).

Aab. Brev, hvorved *Jens Rasmussen* i Hiemmeldrup (Hjeldrup), *Kaptejn* i Koldinghus Len, indtil videre, saa længe han er i Kongens Tjeneste, forskaanes for Gæsteri af hans *Gaard i Dauding*.

1633, 2. April (Kbhvn.).

Oprejsningsbrev for *Tyge Brahe* til Taastrup, Befalingsmand paa Tryggevældegaard, til, som om Gerningen nylig var sket, at forfølge Sagen om et Drab, som er begaaet ved Strøbygaard paa en Mand, *Hans Gadder* i Siersløf, enten af *Jep Pedersen* i Siersløf eller af *Mogens Oelsen* i Endersløf eller af dem begge, eftersom der er ført Vidner. Der er i Sagen opkrævet 16 Mand, men de har ikke fuldgjort deres Tov inden 6 Uger, som Lovten fastsætter.

1633, 14. April (Kbhvn.).

Miss. til *Lauridts Ebbesen*. Da det berettes, at *Kronens Bønder* i Alling og Tøring i Skanderborg Len i mange Aar har givet en bestemt Sum Penge for deres Skyld og Landgilde og ikke leveret Korn, skal han undersøge, om disse Bønder ikke kan yde deres Skyld i Korn ligesom andre Bønder.

1633, 20. og 25. April.

To Befalinger til *Laurits Ebbesen* om at give Møde til Besigtigelse af Gods i hans Len i Anledning af Mageskifter.

1633, 25. April (Kbhvn.).

Miss. til Rentemestrene. Tyge Brahe til Tostrup, Befalingsmand paa Tryggevælde Len og Gaard, har berettet ang. en Pengeskat i Skivehus Len, som han tidligere har haft Udlæg for. Kongen bevilger, at de maa give Tyge Brahe Afkortning.

1633, 25. April (—).

Kvittansiarum til *Tyge Brahe til Matstrup*. Befalingmand paa Tryggevælde Gaard, paa hans Regnskab for Indtægt og Udgift af Skivehus Len fra 1. Maj 1619 til 1. Maj 1632, for de i samme Tid oppebaarne Penge- og Privatskatter og for det modtagne og igen overleverede Inventarium. Han blev aldeles intet skyldig.

1633, 25. April (Kbhvn.).

Aab. Brev, hvorved *Jørgen Høg til Hammergaard* som Værge for *afdøde Hans Skrams Børn* faar Bevilling til at afslutte et Mageskifte med Oluf Parsberg.

1633, 26. April (—).

Miss. til bl. a. Tyge Brahe om at overlevere en Gaard med Inventarium paa Møen til Hendrik Holck samt besigte Gaarden, Ladegaarden og Skovene.

1633, 10. Juni (—).

Miss. til Christian Holck om at skaffe Otte Kaas til Lønsgaard tilbørligt Stolestade i hans Sognekirke *Lenderup* (Linnerup, Vrads H.).

Samme Dato: Miss. til samme og M. Morten Madsen, Bisp i Aarhus. Da Otte Kaas til Lønsgaard og Sognemændene i Lenderup Sogn har berettet, at deres Kirke er meget bygfældig og ikke har nogen Indtægt, hvoraf den kan repareres, skal de undersøge Kirkens Lejlighed og paalægge andre Kirker i Silkeborg Len, som har Formue, efter Evne at hjælpe Lenderup Kirke med, hvad der er nødvendigt til dens Reparation. Siden skal den vedligeholdes af Kirkeværgerne af dens egen Indkomst.

1633, 15. Juni (Kbhvn.).

Miss. til Tyge Brahe, Tryggvælde Len, om Istandsættelse af Vejen og Stenbroen mellem Valdbye og Langhvaltdam (Langvadsdam, nu Damhussøen) for København.

1633, 30. Juni (—).

Miss. til Lauridts Ebbesen ang. Befalingen til at undersøge, om Bønderne i Alling og Tørring ikke er i Stand til at yde deres Skyld og Landgilde i Korn.

1633, 4. Juli (—),

nævnes 1 G. i *Skade* By, Hollum Sogn, Ning Herred -- og 5. Nov. (Skanderborg) 1 Gaard i *Skaade* By i Holme Sogn i Ning Herred (aabenbart samme By trods Stavningen, men alt-saa ikke vort Skade i Vrads Herred).

1633, 11. Juli (Kbhvn.).

Miss. til Tyge Brahe, Tryggvælde Len, om at købe 45 Øksne og 60 Øksne.

Og 15. Juli til samme om at møde ang. Besigtelse af Gods til Mageskifte. — Og 16. Juli til samme ang. at hjælpe en Kvinde, hvis Mand har forladt hende, til at beholde Gaarden.

1633, 16. Juli (Kbhvn.).

Aab. Brev, hvorved Christen Holck til Bustrup, Embedsmand paa Silkeborg Slot, faar Bevilling til, at hans Søn for billigt Fæste og sædvanlig Afgift maa faa *Eistrup Tiende*, naar *de Sognemænd i Eistrup*, som nu har samme Tiende, dør.

1633, 17. Juli (—).

Miss. til Tyge Brahe at besigte og ordne et Mageskifte.

1633, 17. Juli,

omtales en Mouridts Skade, Søn af Christoffer Skade til Katterup; den første skal være hos Grev Valdemar og tage Vare paa ham.

1633, 17. Juli (—).

Ved aabent Brev tillades det Almuen paa Gulland at skyde Ræve, da disse daglig mangfoldigt formerer sig til stor Skade for Fattigfolk paa Landet.

1633, 17. Juli (Kbhvn.).

Et Kontraktbrev, som afdøde Erik Ottesen (Erik Ottesen Rosenkrantz, † 1503), Ridder til Biørnholmb, Henrik Knudsen, Ridder, Høvedsmand paa Biugholmb, Anders Christensen, Landsdommer i Nørrejylland, Erik Stygge til Matteredup (Erik Styggesen Rosenkrantz til Matrup, † ca. 1535), Oluf Mortensen til Hustrup, Oluf Munk, Albrekt Skeel, Ifver Skeel, Per Brockenhuus, Hendrik Pedersen Prip til Sillerup og Per Terkelsen (Peder Terkelsen af Føvling) Væbner, havde udstedt 1489 om, at for dem og flere gode Mænd mødte paa Horsens Raadhus Hr. Anders Friis, Ridder til Harriskier, paa den ene Side og Jens Jonsen i Hølling paa den anden Side i Anledning af en Trætte mellem dem om Rue Mark, hvilken Trætte blev afgjort i Mindelighed, saaledes at Jens Jonsen skulde have en Del af Rue Mark indtil den Hulvej og derfra ud med Bjerget og saa ret Nør nede i Aæn og ret Sønder fra den Hulvej og i Ingermose til Markskellet, det skal være Skel mellem Hr. Anders Friis og Jens Jonsen paa forskrevne Mark, og Hr. Anders Friis skal have al forskrevne Rue Mark Østen ved forskrevne Skel, og Jens Jonsen og Anders Blick skal have al forskrevne Mark Vesten Skellet.

Dommen er afsagt paa Viborg Landsting 19. Jan. 1611, ligesom en tidligere samme Sted 18. Aug. 1610. Og Kongen stadfæster alle Ejendomsbreve, Lovhævder, gode Mænds Afsigter og kgl. Konfirmationer, gamle og nye Vidner ang. Haridskier og Raunsbøl Ladegaard og underliggende Gods, Herlighed og Rettighed i Dommene. I samme Dom fra 1611 findes ogsaa en Forhævd fra 1498, hvori en Jens Terkildsen fra Vork forekommer som Vidne.

1633, 21. Juli (Kbhvn.).

Miss. til Tyge Brahe om at lægge en Gaard fra et Mage-skifte ind under Tryggvælde Len.

1633, 14. Aug. (Glückstadt).

Miss. til Claus Daa og Tyge Brahe om Deling af afdøde Frants Rantzaus Gaard i København mellem Hans Lindenov til Hundslund, Embedsmand paa Kalundborg Slot, og Lauridts Ulfeld til Egeskouf.

1633, 16. Sept. (Glückstadt).

I Anledning af Kongens Datters, Frøken Anna Catharine, Grevinde af Slesvig og Holsten, Død Miss. til Adelen om at møde til Begravelsen, deriblandt Lisabet Daa, Jacob Ulfeldts til Bafvelse og Kirsten Hardenberg, Axel Brahes til Eskieberg, Claus Daa til Borreby, Offe Skade til Katterup (ug.), Tygge Brahe til Tostrup.

1633, 13. Okt. (Kbhvn.).

Miss. til Tyge Brahe ang. Tilladelse til at kalde Niels Lauridtsen til Vallø Kald, tilholde ham til flittigt Studium og et tilbørligt Liv og Levned.

1633, 18. og 20. Okt.

Miss. til Tyge Brahe ang. Taksation og Besigtigelse af Gods til Mageskifte.

1633, 22. Okt. (Kbhvn.).

Miss. til Falk Lykke og Palle Rosenkrantz til Ørup om at begive sig til Tostrup og der levere Axel Brahes Enke^{*)}, Børn og Arvinger de Breve, som maatte findes der og tilkommer dem med Rette.

1633, 23. Okt. (Kbhvn.).

Miss. til Gregers Krabbe og Lauridts Ulfeldt. Da afdøde Axel Brahes Enke (Kirsten Hardenberg Eriksdatter), Børn og Arvinger agter med det første at gøre Jævned (Skifte) og Afkald efter deres afdøde Husbonde og Fader, gives der Adres-

^{*)} Axel Brahe Ottesens Enke er Kirsten Hardenberg Eriksdatter. — Axel Brahe døde 1616.

saterne Befaling og Fuldmagt til at være til Stede, bilægge de muligt opkommende Stridigheder i Mindelighed eller afgøre dem ved Dom og give deres Afgørelse beskrevet. Hvis nogen af dem paa Grund af lovligt Forfald ikke kan møde til den bestemte Tid, skal den mødte have Fuldmagt til at tiltage en anden god Mand i Stedet. Ligeledes skal Adressaterne optage Arvingernes fælles Breve, der endnu staar i Forvaring paa Elved, dem alle til Bedste, saa at enhver af dem faar, hvad der tilkommer ham med Rette.

1633, 23. Okt. (—).

Miss. til Tønne Friis om at lade undersøge, om *Jacob Krabbe til Vehnersholm* er saa vederheftig, at han kan forestaa *Værgemaalet* for hans afdøde Broders Oluf Krabbes Børn.

1633, 26. Okt. (—).

Miss. til Tyge Brahe i Anledning af, at en Herredsfoged i hans Len er død, og der skal beskikkes en ny.

1633, 8. Nov. (—).

2 Missiver til Tyge Brahe til Tostrup m. flere ang. Istand-sættelse af en ny Vej ved Langvedsdam (d. e. Damhussøen).

1633, 28. Nov. (Skanderborg).

Bestalling for Joen Andersen som Skovrider i Vrads Herred i Silkeborg Len i Hans Brunsvigs Sted med samme Besolding som andre Skovridere.

— Samme Dag og Sted: Miss. til Christian Holck. Da Kongen har antaget denne *Joen Andersen til Skovrider i Vrads Herred* i Silkeborg Len efter afdøde Hans Brunsvig og har bevilget, han maa faa den Gaard i Snepstrup (Fejlskrift for Sepstrup, Tem S., Vrads H.), som Hans Brunsvig døde fra, skal Christian Holck lade ham faa denne Gaard, ligesom hans Formand har haft den før.

1633, 6. Dec. (—).

Miss. ang. at føre Tommer til *Bygholms Mølle*. Laurits Ebbesen, Embedsmand paa Skanderborg, har ført en Del dertil, Tønne Friis, Stjernholm Len, skal ogsaa tilholde Bønderne i sit Len at føre Resten af Tommeret frem.

1633, 9. Dec.

Niels Jensen og Niels Lauridsen, Møllere i Bygholms og Nedre Møller i Stjernholms Len, har berettet, at disse Møller paa Grund af Kværnenes Brøstfældighed og andre Mangler har været hindret i deres Brug, og de begærer derfor Møllenskylden fraregnet for den Tid. Det skal Tønne Friis indrømme dem. 4. Jan. 1634 faar de Afslag paa Landgilden.

1633, 11. Dec. (Skanderborg).

Miss. til Laurids Ebbesen. Kronens Tjenere i Vissing og Addit i Tyrsting Herred i Skanderborg Len har berettet, at de i Aar har lidt stor Misvækst paa Korn og har derfor begæret noget Afslag paa deres Landgilde. Kongen bevilger, at der i Aar maa efterlades hver af disse Mænd $\frac{1}{2}$ Td. Rug, $\frac{1}{2}$ Td. Byg og $\frac{1}{2}$ Td. Havre af deres Landgilde. Han skal i Aar lade dem faa dette Afslag.

1633, 22. Dec. (Skanderborg).

Miss. til Laurids Ebbesen ang., at Morten Pax til Bierre har begæret Mageskifte med 2 Gaarde i Gern og Vor Herred, Skanderborg Len, for Gaarde i Hads H., Aakjær Len, og i Yding Sogn samt en Mølle i Bryrup Sogn i Skanderborg Len. Dette Gods skal han besigte og meddele, hvorvidt det kan undværes for Lenet.

1634, 8. Jan. (Skanderborg).

Miss. til Christian Holck om at lade bygge et Hus til Jøen Andersen, der er forordnet til Skovrider i Silkeborg Len. Der skal være den nødvendige Bolig og ligge bekvemt for at tilse Skovene.

1634, 9. Jan. (—).

Miss. til Lensmændene ang. at købe Lam i deres Len, heriblandt Tygge Brahe i sit Len Tryggevælde.

1634, 14. Febr.,

nævnes en *Christoffor Skade*, der skal have Vildt til sin Datters Bryllup. — Og 22. Febr. nævnes en Jep Rasmussen Skade, der sammen med andre vidner mod en Præst, der blev henrettet, men derpaa menes Vidnesbyrdet at have været falsk.

1634, 28. Febr. (Skanderborg).

Miss. til Gabriel Kruse. Fru Sophie Staverskov, Enke efter Otte Kruse til Dunderup, har begæret de til Mariager Kloster liggende Gaarde Nortvig og Arreskouf til Mageskifte for en Gaard andensteds.

— Samme Dag andrages der af menige Mænd om, at der maa lægges Bro over Karup Aa, da det er farligt at køre over den, naar Vandet vokser. Bl. a. Christen Holck skal undersøge, om dette er muligt.

— Samme Dag Miss. til Morten Pax til Bierre ang. et Mageskifte. — Og 9. Marts nævnes han ang. et Mageskifte, han selv begærer. Laurits Ebbesen skal ordne det.

1634, 14. Marts.

Miss. til Tyge Brahe ang. at ordne et Mageskifte. Samme Dag maa han erklære til anden Side, at noget ønsket Gods ikke kan faas.

1634, 15. Marts (Skanderborg).

Miss. til Hospitalsforstanderne i Kolding om at optage *Maren Jensdatters døvstumme Søn af Haarup* i Silkeborg Len i Hospitalet, naar der bliver Plads ledig.

1634, 17. Marts (Skanderborg).

Aab. Brev, hvorved denne *Søfren Therkildsen af Nørsnee* faar *Bevilling* til i Horsens at købe Byg, Havre og andet, som han

har fornøden til sin Husholdning, da han bor paa alfar Vej og *daglig besøges af rejsende Folk.*

1634, 17. Marts (Skanderborg).

Bevilling for Holger Rosenkrantz til Rosenholm til at flytte sin Farfaders og sin Søsters Lig fra Boller Sognekirke. Farfaderen, Otte Holgersen Rosenkrantz til Boller, † 1525, og Søsteren, Margrete Jørgensdatter Rosenkrantz, † 1615 (g. m. Oluf Bilde, † 1602).

1634, 17. Marts (—).

Miss. til Kapitlet i Aarhus Domkirke. Da Løsing (Løsning) Kirke er meget brøstfældig paa Tag, Mur, Ornamenter og anden Fornødenhed, og da Kirkens egen Indkomst ikke er tilstrækkelig, skal Kapitlet lade det undersøge og skaffe Hjælp til Reparation.

1634, 17. Marts (—).

Miss. til Laurits Ebbesen. Følgende Kronens Bønder: Jens Jensen og Jens Christensen Moubierg i Ring, Anne Olufsdatter i Smerup, Niels Rasmussen i Treden, alle i Tyrsting Herred, og Jens Mickelsen af Miessing har klaget over, at de er geraadet i Armod, hvorfor de ikke har kunnet yde deres Landgilde sidste Mortensdag og andrager om at faa bevilget Afslag i denne. Kongen eftergiver dem Halvdelen af den Landgilde, som de skulde have erlagt sidste Mortensdag, hvilket Laurits Ebbesen skal føre til Regnskab.

1634, 19. Marts (—).

Til sin Datters Bryllup, Frøken Sophie Elisabeth med Christen Pentz, Befalingsmand paa Rensborg Slot, indbydes til den 21. Aug. bl. a. Tygge Brahe.

1634, 23. Marts (Skanderborg).

Miss. til Laurits Ebbesen. Følgende Fogeder i hans Len

(Skanderborg), bl. a. Delefoged i Vor Herred Anders Jensen i Thønning, Herredsfoged i Tyrsting Herred Niels Søfrensen i Gammelstrup, Delefoged i samme Herred Friderich Christophersen i Nimb, Birkefoged og Delefoged i Nimb Birk Jens Jensen i Ry, Delefoged i Ry Birk. . . har andraget om at maatte nyde de Gaarde, som de nu bebor, kvit og frit og uden Afgift, saa længe de forestaar de nu af dem beklædte Stillinger, ligesom deres Formænd. Laurits Ebbesen skal lade ovennævnte Herredsfogeder, Birkefogeder og Delefogeder have deres Gaarde kvit og frit og fri fra den Tid, da de fik deres Bestilling, og saa længe de beklæder denne.

1634, 23. Marts (Skanderborg).

Miss. til Jens Mogensen om at afstaa en Gaard i Viling (*Velling, Bryrup S., Thyrsting H.*), der ligger i Vildtbanen, til Kapitlet i Aarhus, hvilken Gaard Kongen siden vil tilforhandle sig af Kapitlet.

1634, 23. Marts (Skanderborg).

Stadfiestelsesbrev paa Livstid for Ernst Ernstsens, Borgemester i Horsens, og for hans Hustru, hvis hun overlever ham, paa Kronens Part af Hatting Korntiende, hvoraf der aarlig skal svares 5 Ørte Rug, 5 Ørte Byg og 7 Ørte Havre.

1634, 24. Marts (Skanderborg).

Miss. ang. et Mageskifte mellem Kronen og Morten Pax til Bierre.

1634, 27. Marts (—).

Miss. til Laurits Ebbesen ang., at bl. a. Rye Kirke er meget brøstfældig. Han skal sørge for, at de hjælpes af de Kirker i Lenet, som har Formue dertil.

1634, 28. Marts (—).

Miss. til Forstanderne for Hospitalet i Horsens om at optage en Søn af Laurets Matsen i Ring i Tyrsting Herred, Mats Lauretsen, som er vanvittig, i Hospitalet, naar der bliver Plads ledig.

1634, 29. Marts (—).

I Anledning af Bryllup ved Hoffet faar forskellige Fruer Missiver om at sende deres unge Jomfruer til at danne Ballet. Iblandt disse er *Fru Birgitte Brock*, *Tyge Brahes*. om at sende *Jomfru Anne Brahe*, *Fru Anne Bild*, *Otte Brahe Stensens*, om *Jomfru Margrete Brahe*, *Fru Anne Gyldenstjerne*, *Hr. Jurgen Brahes*, om *Jomfru Anne Gyldenstjerne* . . .

1634, 1. April (—).

Livsbrev for *Laurits Andersen Holdst*, Kaptejn i *Silkeborg Len*, og hans *Hustru Kirsten* paa den nu af dem beboede *Gaard*, kaldet *Molhafve*, dog at de forbedrer *Gaarden* og holder den ved god *Hævd* og *Magt*. Naar *Laurits Andersen* ikke længer er i samme *Kaptejnsbestilling*, skal han aarlig give sædvanligt *Skyld* og *Landgilde* og gøre *Ægt* og *Arbejde* af samme *Gaard*, og hun i lige *Maade* efter hans *Død*.

1634, 1. April (—).

Miss. til *Tønne Friis* om at lade *M. Søfren Pedersen Sommer*, *Sognepræst* i *Hverring Sogn* (*Hvirring S.*) i *Nim Herred* i *Stjernholms Len*, faa noget *Bygningstømmer* i *Skovene* til at *genopbygge* sin *nedbrændte Gaard* med, dog med saa ringe *Skade* for *Skovene* som muligt.

1634, 1. April (—).

Miss. til *Laurits Ebbesen*. Da *Kongen* af hans *Beretning* har set, at *Kronens Bønder Jens Søfrensen* i *Adsløf*, *Peder Pedersen* i *Herskind* og *Jens Jensen* i *Ring* er saa *forarmede*, at de ikke kan yde den *fulde Landgilde* for *forrige Aar*, hvormed de *resterer*, saafremt de skal *blive* ved deres *Gaarde*, *bevilger Kongen*, at *Jens Søfrensen* maa faa *estergivet* $7\frac{1}{2}$ *Skp. Rug*, hvormed han *resterer*, og *Peder Pedersen* i *Herskind* og *Jens Jensen* i *Ring* hver *Halvdelen* af *forrige Aars Landgilde*, hvilket *Laurits Ebbesen* skal føre til *Regnskab*.

1635, 14. Febr. (Kolding).

Miss. til Christen Holck. Da Jørgen Høg til Hammergaard har begæret 1 Gaard og en Kirkegaard i Nortvig By i Nørsnee Sogn i Vrads Herred i Silkeborg Len til Mageskifte for 1 Gaard i Store Torlund By i Eystrup Sogn i samme Herred og Len, skal han undersøge dette Gods' Lejlighed og med det allerførste indsende Erklæring til Kancelliet om, hvorvidt det for Bejligheds og anden Herligheds Skyld kan bortskiftes fra Lenet.

1535, 15. Febr. (—).

Miss. til Christoffer Gjøe. Jørgen Høg til Hammergaard har berettet, at Adressaten endnu ikke har leveret fra sig Værgemaal for Fru Margrette Gjøe, Jørgen Høgs Hustru og Adressatens Søster, og har begæret Kongens Befaling til ham om snart inden førstkommende St. Hans Dag at levere dette Værgemaal til Jørgen Høg.

1635, 28. Marts (—).

Miss. til Laurits Ebbesen ang., at Hr. Thoer Olufsen, Sognepræst i Rye, har andraget om en Tiende og om en Vej gennem en til hans Præstegaard liggende Toft og om hvad Jord, Ager og Eng, Fiskevand og andet, som fra Arilds Tid har ligget til hans Præstegaard, og om Bygningstømmer til hans Præstegaards Istandsættelse. Laurits Ebbesen skal undersøge Sagen nærmere.

1635, 28. Marts (—).

Miss. til Christen Holck. Det berettes, at Peder Christensen i Isen, Skovfoged over Isen Skov, Silkeborg Len, har ladet nævnte Isen Skov ganske forhugge, at Adressaten derfor har ladet ham fængsle og taget Dom over ham, og at han nu er brudt ud af Fængslet og undkommen. Adressaten skal med Flid lade søge efter ham, for at han kan faa ham igen. Dernæst har Peder Christensens Hustru ved en Mand ved Navn Jens Nielsen, Nørsnee (Nørre Snede, Vrads H.), berettet, at Adressaten har ladet hugge en stor Mængde Træer i nævnte Skov og ført dem bort til sin egen Mølle, der ligger ved hans Gaard He-

strup (Hastrup, Nørvang H.). Han skal snarest indsende Erklæring herom til Kancelliet med hosfølgende Supplikation.

1635, 28. Marts (--).

Miss. til Tønne Friis til Hesselager, Embedsmand paa Stjernholm Slot, og Morten Pax til Bierre. Da Jørgen Høg til Hammergaard har begæret 1 Gaard og $\frac{1}{2}$ Kirkegaard i Bortvig (Nortvig) By i Sneer Sogn i Vrads Herred i Silkeborg i Jylland til Mageskifte for en Gaard i Torlund By i Eistrup Sogn i samme Herred, skal de med det første besigte begge Parters Gods og indsende Besigtelsen til Kancelliet.

1634, 3. April.

I Miss. ang. Prins Christians (Vs) Bryllup nævnes Fru Kirsten Hardenberg, Axel Brahes Enke, Fru Birgitte Brock, Tygge Brahes Enke, Fru Birgitte Mund, Mogens Pax'.

1634, 3. April (Skanderborg).

Stadfæstelsesbrev paa Livstid for Jost Friis til Vaskergaard paa *Kronens Part af Korntienden af Tørring Sogn*, hvoraf der aarlig skal svares 2 Tdr. Rug og 17 Tdr. Byg.

1634, 7. April (Skanderborg).

Miss. til Hr. Fredrig Reedts til Tyggestrup og Tygge Brahe til Toustrup, Befalingsmænd paa Vordingborg Slot og Tryggvælde Gaard. Da Kongen har forlenet Corfits Ulfeldt med Stege Slot og Len og Ermelund Gaard paa Møen, naar Fru Hilleborg Kråfse, Enke efter Grev Holck til Raunstrup, vil levere Slottet og Lenet fra sig, *overlevere dem til Corfits Ulfeldt* med Breve, Registre, Jordebøger og alt andet, som bør overleveres, besigte Bygningerne paa Slottet og Gaarden og de dertil liggende Skove og give alt beskrevet fra sig.

— Samme Dag Miss. til Otto Thott. Kongen har forlenet ham med Baahus Len efter Corfits Ulfeldt.

7. April 1634.

Miss. til Lauridts Ebbesen at lægge en Gaard i Kiørup By, faaet ved Mageskifte af Henrik Mund til Serridslevgaard, ind under Skanderborg Len.

1634, 7. April.

Følgrebrev for Corfits Ulfeldt til Urup til Bønderne i Møens Len efter afdøde Grev Holck, at de skal svare Corfits Ulfeldt herefter.

1634, 7. April (—).

Miss. til Jost Høg om at optage en af Sønnerne af Elisabet, Enke efter Hr. Søfren (Søren Jensen, † 1626), Sognepræst i Tønning-Treden, i Sorø Skole, naar der bliver Plads ledig.

1634, 7. April. (—).

Miss. til Kapitlet i Aarhus ang., at Christen Holck til Hastrup (Bastrup), Befalingsmand paa Silkeborg Slot, har begæret 12 Gaarde, 1 Gadehus og en underliggende Holm, kaldet »Hestholm«, i Aarsløf By og Sogø, Hasle H., samt noget mere Mageskifte, som Kapitlet skal give Erklæring om.

1634, 10. Maj og 11. Maj.

Kongen har befalet Tyge Brahe til Tostrup, Befalingsmand paa Tryggevælde Gaard, at være med til at besigte Gods til Mageskifte i hans Len. — Og ligeledes være til Stede paa Kongens Vegne ved et andet Mageskifte.

1634, 18. Maj (Kbhvn.).

Aab. Brev, hvorved Hr. Claus Daa (Datteren er »Fru Lisabet Daa«) til Borreby, Rigens Admiral og Embedsmand paa Dragsholm Slot, der nu i Rigens Bestilling er udenlands, faar Bevilling paa, at ingen, saalænge han er udenlands, maa paaføre ham eller hans Dattersøn, Corfidts Ulfeldt til Bafvelse, som han er Formynder for, nogen Trætte paa deres Gods og Ejendom eller i anden Maade, dog maa ikke heller nogen begynde Trætte paa deres Vegne mod andre i denne Tid.

1634, 23. Maj (Kbhvn.).

Miss. til nogle nævnte Rigsraader, Adelige og Enkefruer i Anledning af Prins Christians Bryllup at laane forskellige Ting, deriblandt Fru Kirsten Hardenberg 1 Vandbækken, Tygge Brahe 2 Sølvbækkener og 2 Gydkander.

1634, 23. Maj (Kbhvn.).

Miss. til Mogens Pax. Da Kongen har besluttet at bruge hans Søn Christoffer Pax i en Ballet, som Kongen har anordnet, skal han befale sin Søn straks at møde i København.

1634, 24. Maj (-).

Miss. bl. a. til Tygge Brahe til Taastrup, Embedsmand paa Tryggvælde Gaard, i Anledning af Overlevering af et Len.

Og samme Dag ang. en Bro i hans Len, kaldet Prambroen, som er meget brøstfældig, og som han skal lade istandsætte.

Og 25. Maj Miss. til ham at lade Vejene i hans Len istandsætte straks. — Og 26. Maj ang. at møde til Prins Christians Bryllup 12. Aug. nævnes yderligere Mogens Pax til Bierre, Jørgen Høg til Hammergaard, Jacob Ulfeldt til Urup, Fru Kirsten Hardenberg, Axel Brahes til Eskebjerg, Claus Daa til Ravnstrup, Mogens Pax til Torup, Hendrik Bilde til Tiersbeck.

Til Brylluppet skal fra Lenene leveres Proviant, deribl. fra Tryggvælde Len 100 Par Skattehøns, 30 Ol Æg, 20 kalkunske Høns og de tidligere bestilte 50 Lam, alt at levere paa Københavns Slot den 10. Aug.

1634, 5. Juni.

Miss. til Tygge Brahe ang. Gods til Mageskifte i hans Len.

1634, 30. Juni (-).

Forleningsbrev fra 1. Maj 1634 at regne for Corfits Ulfeldt til Egeskof paa Stege Slot og Len og Ermelund Gaard paa Møen.

1634, 27. Juli (Kbhvn.).

Mageskifte mellem Morten Pax til Bierre og Kronen. Afgiver herved bl. a. 1 Gaard i Saaby i Yding S., som Laurits Ebbesen skal lægge ind under sit Len.

1634, 19. Aug.

Miss. til Tygge Brahe ang. en Mur mellem Øster og Vester Valløe, som Fru Lisbet Gyldenstjerne har begæret at eje, og den 23. faar hun Skøde paa denne fælles Mur og Grund, som skiller Øster og Vester Valløe Borgegaard.

1634, 23. Aug.

Miss. til Tygge Brahe ang. en Trætte mellem Vincents Bilde til Valbygaard og hans Faster, Jomfru Birgitte Bilde.

Og 6. Sept. ang. at lægge Gods, erhvervet ved Mageskifte, ind under Tryggvælde Len.

Lignende Miss. 12. og 13. Sept.

16. Sept. skal han i sit Len indkøbe 10 Par Høns og 40 Ol Æg og sende det til Københavns Slot.

23. Sept. skal Tygge Brahe sammen med Morten Pax besigte Gods ang. et Mageskifte.

1634, 3. Nov.

Miss. til Tygge Brahe ang. Trætten mellem Jomfru Birgitte Bilde og hendes afdøde Brøders Henning Bildes Børn, fordi deres afdøde Fader ikke har underskrevet den Bevilling, som de andre Søskende havde givet afdøde Jomfru Lisbet Bilde Brev paa. De skal være til Stede ved Skiftet.

1634, 16. Okt. (Kbhvn.).

Miss. til Corfits Ulfeldt, Admiral paa Elben. Han skal blive liggende paa Elben med Skibet »Nældebladet« denne Vinter over; de andre Skibe, »Hummeren«, »Havhesten« og »Krone-galejen«, skal straks sendes til København.

1634, 28. Dec. (Kolding).

Miss. til Morten Pax til Bierre. Befaling til at være til Stede i Anledning af et Værgemaal, da Kongen har bevilget, at Jomfru Lisebett Friis til Vasnæsgaard selv maa være sin egen Værge.

1634, 29. Dec.

Miss. bl. a. til Tygge Brahe, Tryggevælde, ang. et Afslag af Afgiften af Møllerne i hans Len, saaledes at der skal afkortes 6 Skp. Mel af hvert Pd. Mel, der gives i aarlig Landgilde, og at hver siden skal vedligeholde sin egen Mølle uden Omkostning for Kongen.

1635, 16. Jan. (Kolding).

Miss. til Tønne Friis. Otthe Thomesen, Rektor i Horsens, har andraget om at maatte oppebære Kronens Part af Korn-tienden af Tanderup (Tamdrup) Sogn, Nim Hd., i hans Len Stjernholm. Han skal undersøge Forholdene.

1635, 12. Febr. (Kolding).

Miss. til Tygge Brahe. Da han og de andre Arvinger efter afdøde Eske Bilde paa Regnskabet for Mariager Klosters Len, hvormed denne var forlenet, er bleven noget skyldig, skal han betale det til Rentekamret, som igen skal ordne det med ham.

1635, 23. April (Kbhvn.).

Miss. til *Christen Thomsen*. Da det berettes, at *Tørring Kirke*¹⁾ er saa lille, at Folkene ikke kan faa Plads i den, og da Kirken ikke har Forraad og kun ringe Indkomst, skal han hos dem af Odense Provstis Kirker, som har mest Forraad, og som uden Skade kan undvære det, lade optage saa meget, at nævnte Kirke kan blive forlænget derfor, saa Folkene kan faa Plads i den. Han skal paase, at der ikke anvendes unødvendig Bekostning derpaa.

¹⁾ *Tørring* nævnes et andet Sted *Toring*, hvad sammen med, at der skal hjælpes fra Odense Provsti, kunde tyde paa, at her ikke er Tale om vort *Tørring Nord* for Vejle.

1635, 24. April.

Christian Thomesen nævnes her til Tanderup, Rigens Kansler og Embedsmand paa Kalø Slot, der faar Kvittering for Regnskab over Sejlstrup Len.

1635, 25. April (Kbhvn.).

Miss. til Rentemestrene. Kongen har befalet *Tygge Brabe til Matteredup*, Befalingsmand paa Tryggevælde Gaard, at forestaa Valløe og Lellinge Gaarde med tilliggende Gods, som tilhører Kongens Børn. Da han nu beretter, at hans Regnskab ligger færdige, og begærer at faa dem reviderede, skal de revidere disse Regnskaber, for at han kan faa Kvittans.

1635, 28. April (—).

Miss. til Hr. Tage Thott Ottesen. Da *Otte Marsvin* til Dybeck, Embedsmand paa Dronningborg Slot, har begæret en Annekspræstegaard og en *øde Degnejord i Snarsted By og Sogn i Ljunits Herred* i Malmøhus Len i Skaane, hvoraf Landgilden følger Præsten i Snarsted, til Mageskifte for hans Part i *Thørskou Mølle* (sikkert en Fejlskrift, maaske ment i *Nørskov, Klovborg*) med tilliggende Ejendom, der ligger i Kongens Vildtbane en Milsvej fra Skanderborg Slot, og som Kongen har begæret af ham, skal Adressaten indsende Erklæring til Kancelliet, hvorvidt ovennævnte Annekspræstegaard og øde Degnejord kan bortskiftes fra Præsten og Degnen.

1635, 29. April (Kbhvn.).

Miss. til Falk Gjøe til Hvidkiøld. Det berettes, at Jens Bilde til N. har Forhindringer, saa at han *ikke kan møde paa Skiftet efter afdøde Jomfru Bilde*. Naar Hr. Palle Rosenkrantz til Krenkerup, Befalingsmand paa Nykøbing og Aalholm Slotte, og *Tygge Brabe til Matteredup*, Befalingsmand paa Tryggevælde, efter Kongens Befaling gør afdøde Henning Bildes Udlæg for deres Arvelod efter deres Fadersøster, afdøde Jomfru Lisbet Bilde, skal Adressaten give Møde og som Børnenes Værge paase, at de faar Udlæg, som det er billigt.

1635, 3. Maj (Kronborg).

Miss. til Tygge Brahe. Han skal straks bemægtige sig Mogens Gyldenstjernes Gaard (Søholm, Stevns H.), som ligger i hans Len Tryggevælde, og beholde den saa længe, indtil han paa Kongens Vegne faar nøjagtig Forvaring paa, at Stefan Rode, Borger i København, faar 10,000 Dlr., som Mogens Gyldenstjerne skylder Kongen for Borgmesteren i Varberg, som undrog sig Retten.

1635, 5. Maj (Kronborg).

Miss. til Laurits Ebbesen ang., at *Lundum Mølle* er ganske brøstfældig. Han skal lade den istandsætte og hugge Tømmer i Kronens Skove.

1635, 7. Maj (paa Kongens Skib Christians Ark).

Miss. til flere, bl. a. til Laurits Ebbesen. Ang. Fru Kirsten Munks Gods paa Boller, der skal registreres, og han skal undersøge, *hvilket Gods* hun har sendt til fremmede Steder, og hvor hun har anbragt sin *Formue*.

1635, 13. Maj (Kronborg).

Miss. til Tønne Friis. Han skal hemmeligt med største Flid skaffe sig at vide hos *Kromanden i Bredal* en Mils Vej fra Vejle, hvor tit og naar Fru Kirsten Munk har været til hans og der *talt med en Karlsperson*, som havde smukke, gode Klæder inden og uden paa nogle gemene Klæder. Hvad han erfarer herom, skal han straks lade Kongen vide.

1635, 16. Maj (Frederiksborg).

Miss. til bl. a. Tyge Brahe om at faa Kronens Bøndergaarde paa Sjælland sat i passende Skyld, saa det kan svares; mange er nu sat for højt, og de øde Gaarde skal sættes, saa de kan blive besatte.

1635, 23. Maj (Kronborg).

Miss. til Tygge Brahe. Ang. hans Forespørgsel, om Fru

Sophie Rantzau maa bo paa Søholm, svarer Kongen, at han tillader dette, men Kongen maa have de 10,000 Rdlr.

1635, 15. Juli (Kbhvn.).

Miss. til bl. a. Tygge Brahe ang. et Mageskifte paa Sjælland.

— Samme Dato: Miss. til Tønne Friis, at Kongen har givet Fru Kirsten Munk Tilladelse til at begive sig til Boller, og ingen maa forhindre hende deri.

1635, 18. Aug. (—).

Miss. til Frederik Reedtz. Da Claus Daa til Borreby, Rigens Admiral og Embedsmand paa Dragsholm Slot, paa sin Dattersøns Corfits Ulfeldts Vegne har begæret et lille Stykke Jord, 5—6 Skp. Sæd stærkt, som ligger til Bafvelse Kirke, til Mageskifte for ligesaa god Jord i samme Mark, skal han afslutte dette Mageskifte og paase, at der sker Degnebolet fuldkommen Fyldest.

1635, 19. Aug.

Miss. til Christen Thomesen ang. et Mageskifte, hvori nævnes 1 Gaard i Skader By og Sogn i hans Len.

1635, 20. Aug.

Miss. til bl. a. Tyge Brahe ang. at medvirke ved et Mageskifte. — 27. Aug. ved et andet Mageskifte, og 30. Aug. Miss. til Tygge Brahe ang. et Laan af Bly af Fru Lisbet Gyldenstjerne.

1635, 5. Sept. (Kbhvn.).

Miss. til Christen Holck ang. forskellige Ting, deriblandt at Oluf Christensen i Nørhofvet beraaber sig paa, at der er lovet ham Frihed for at yde Landgilde i 2 Aar, da han skal opbygge et øde Bol, som han er kommen til at bebo — saa skal han forskaanes, saafremt han ikke kan betale.

Ligeledes ang. den Skovfoged Peder Christensen i Isen i hans Len (Silkeborg), der har forhugget Kronens Skov og er

fængslet derfor, men løbet sin Vej. Christen Holck skal rette sig efter Dommen og straks aftakke Peder Christensen som Skriver, nu han er kommen til Stede. Kongen vil ikke længere have ham i den Stilling.

Samtidig ang. to af Kronens Tjenere i Silkeborg Len, Jørgen Christensen i Nørhofvet og Mats Sofrensen i Siellerup Mølle, der har klaget over, at henholdsvis deres Gaard og Mølle er sat for højt i Skyld. 8 uvildige Dannemænd skal sammenkaldes og afgøre det.

1635, 18. Sept.

Miss. til Laurits Ebbesen. I Anledning af, at Frederich Christophersens og Thomes Jensens Gaarde i Nimb i Skanderborg Len er brændt, bevilger Kongen en Begæring om, at de forskaanes for 1 Aars Landgilde og faar Bygningstømmer til at genopbygge med.

1635, 4. Nov. (Kbhvn.).

Aab. Brev, hvorved M. Christen Madsen faar Bevilling til at kaldes til Foersløf Sogn i Sjælland — uanset han ikke er 25 Aar gl.

Og Tygge Brahe faar Miss. til at indsætte ham i Frøslof Sogn og skrive Kaldsbrev dertil.

1635, 7. Nov. (Kbhvn.).

Miss. til Fredrik Reedtz om med det første at levere Tygge Brahe, hvad han endnu har af Lellinge og Valløes Beholdninger.

1635, 7. Nov.,

findes Miss. til en Floris Reinertsen.

1635, 19. Nov. (Odense).

Miss. til Tyge Brahe ang., at det paastaas, at Sebille Gjõe har faaet et Barn. Han skal skaffe hende til Odense, hvor han videre skal erfare Kongens Vilje. -- 27. Nov. igen Miss. desangaaende.

1635, 23. Nov. (Odense).

Miss. til Christen Holck, bl. a. ang. den Gaard i Nørhofvit, som Jørgen Christensen bebor, og Matz Sørensen i Siellerup Mølle, at de er satte for højt og maa faa Afslag.

1635, 25. Nov. (Odense).

Miss. til Henning Valkendorf. Tyge Brahe til Tostrup har berettet, at han har taget Dom over sin forrige Foged paa Vidtoftegaard, Anders Pedersen, som for forskellige Bedrifter skal lide som Tyv. Man skal søge at faa fat paa ham og sende ham til Bremerholm.

1635, 23. Nov. (Odense).

Miss. til Kapitlet i Aarhus ang., at Gregers Thomesen, Sognepræst i Vithen, Hallum og Hadsten Sogne i Aarhus Len, har klaget over, at han formenes Rettighed over Annekspræstegaarden i Hallum. Kapitlet skal dømme derimellem.

1635, 29. Nov. (Odense).

Miss. til Jacob Ulfeldts Arvinger.

1635, 30. Nov. (—).

Miss. til Otte Marsvin om at tilstille Ernst Norman til Selsøe og Tyge Brahe til Tostrup, Befalingsmand paa Koldinghus Slot og Tryggevælde Gaard, en rigtig Jordebog paa Restrup Gaard og Gods.

1635. 4. Dec. (Odense).

Miss. til *Christen Holck*. Da *Christen Tommesen* til Tanderup, Rigens Kansler og Befalingsmand paa Kalø Slot, har begæret en Gaard i *Lired i Sne* (Leret, Nørre Snede Sogn, Vrads H.) og 3 Gaarde, kaldet *Mallund*, *Nørskouf* og *Gribstrup* i *Klaaborg Sogn* (*Kloborg S.*, *Vrads H.*), alle i *Silkeborg Len*, til Mageskifte for følgende Gods i *Koldinghus Len* og *Lundenæs Len*, som ligger saa belejligt, at det kan lægges til *Silkeborg Len*, nemlig: *Laugkier* i *Nørvang H.* (*Langkiær*, *Brand S.*, *Nørvang H.*),

1 Gaard i Rannum (formentlig Ranum, Skarrild S., Hammerum H.), 1 G. i Sønderlem, $\frac{1}{2}$ Gaard i Lemkier og flere, alle i Hammerum H., skal han snarest indgive Erklæring til Kancelliet derom.

1635, 19. Dec. (Haderslev).

Miss. til Christen Holck og Knud Gyldenstjerne. Det berettes, at der i *Vrads Herred* tæt ved hinanden ligger 3 Vandmøller, som kaldes Ansøe Mølle og Siellerup Mølle under Silkeborg Slot, og Skierbeck Mølle, der ligger under Hald Slot, og at der er saare ringe Søgning til Siellerup Mølle, saa at den ikke er i Stand til at give den aarlige Landgilde efter Jordebogen, men at Kongen alligevel skal vedligeholde den med Sten, Jern, Tømmer og andet, og at det derfor er bedst, at Siellerup Mølle lægges øde, og at dens Landgilde fordeles paa Ansøe Mølle og Skierbeck Mølle. De skal undersøge Sagen og give Beretning om, hvorvidt det kan gores til Fordel for Kronen. (Siellerup Mølle er i Vrads Sogn og Herred.)

1635, 30. Dec. (Haderslev).

Miss. til Christian Holck. *Tyge Brabe til Matternup*. Befalingsmand paa Tryggevælde, har berettet, at en Kvindeperson ved Navn *Sidsel Hoftholm*, som han havde ladet fængsle for Meddelagtighed i Mord, er brudt ud af Jernet og flygtet, og at han mener, at hun opholder sig i hans Len, fordi hun har nogen Slægt der. Christian Holck skal hemmeligt lade hende eftersøge, og dersom han faar Kundskab om hende lade hende gribe, paa *Tyge Brabes Bekostning* lade hende føre til hans Gaard *Matternup* og overlevere til hans Fuldmægtig der.

— Samme Dato: Lign. Miss. til Laurits Ebbesen, Skanderborg, om at opspørge ovennævnte Kvindeperson i hans Len.

1636, 18. Febr. (Haderslev).

Miss. til Otte Termo. Da Hr. Christian Thomesen til Tandrup, Rigens Kansler, har begæret 1 Gaard i Lieret i Snee Sogn (Leret, Nr. Snede S., Vrads H.), 3 Gaarde, kaldet Maalund (Maalund), en kaldet Nørskouf og en i Gribstrup i Klauborg (Klov-

borg) Sogn, og andet Gods efter hosfølgende Fortegnelse til Mageskifte for 1 G., kaldet Langberg, som ligger fire Mil fra Silkeborg i Brande Sogn i Nørvang Herred i Koldinghus Len, 1 G., kaldet Runnam (Ronum, Skarrild S.), 5 Mil fra Silkeborg i Skarrild Sogn, 1 G., kaldet Ellomholt (Elmholt, Rind S.), og 1 Halvgaard, kaldet Fiederholt, 5 Mil fra Silkeborg i Ringe Sogn, alle i Hammerum Herred, endvidere noget Gods ved Sønderlem Kirke, som ligger 9 Mil fra Silkeborg i Bølling Herred i Lundenæs Len, skal Otte Termo med det første indsende Erklæring til Kancelliet om, hvorvidt disse Gaarde kan bortskiftes fra Kronen uden Skade for Vildtbanen.

1636, 4. Marts (Haderslev).

Miss. til Laurits Ebbesen. *Jens Rasmussen* i Hielmdrup, Kaptejn i Koldinghus Len, har berettet, at han har en *Selvejrbondegaard i Dauding By i Grestrup Sogn i Tørsting Herred* i Skanderborg Len (Tyrsting Sogn) og har begæret, at Gaarden i hans Hustrus og deres Efterkommeres Livstid maa være fri for al kongelig Tynge og Afgift, hvorimod han til Kronen vil udlægge en fri Gaard, som han har i Serritslev By i Nebel Sogn i Vor Herred i samme Len. Laurits Ebbesen skal undersøge begge Gaardes Lejlighed og indsende Erklæring om, hvorvidt det kan ske uden Skade for Kronen.

1636, 12. Marts (Haderslev).

Miss. til Laurits Ebbesen og Tønne Friis til Hessager, Embedsmænd paa Skanderborg og Stjernholm Slotte. Da Hr. Christian Tommesen til Tanderup, Rigens Kansler og Embedsmand paa Kalø Slot, har begæret 1 Gaard i Lired i Sne Sogn (Leret, Nr. Snede Sogn, Vrads H.), 3 Gaarde, kaldet Maalund (Malund), Nørskof og Grimstrup (Gribstrup), i Klaaborrig Sogn (Klovborg Sogn, Vrads H.), alle i Silkeborg Len i Jylland, til Mageskifte (o. s. v. som ovenfor), skal de med det allerførste besigte begge Parters Gods og indsende Besigtelsen til Kancelliet. Kongen har befalet Christen Holck til Hafdrof (Hastrup, Tyregol S., Nørvang H.), Befalingsmand paa Silkeborg Slot, at overvære Besigtelsen.

1636, 15. April (Haderslev).

Aab. Brev, hvorved Hr. Jens Pofvelsen i Hiortvang, Sognepræst til Hammer og Linderup Sogne, og hans Efterfølgere fritages for aarligt at betale Gæsteripenge, som er 2 Mark 10 Sk. 2 Hvide.

1636, 16. April (Haderslev).

Miss. til Dr. Morten Madsen (Biskop i Aarhus Stift). Naar der bliver paabudt en Præsteskat, skal han forskaane Hr. Jens Pofvelsen i Hjortvang, Sognepræst til Hammer og Linderup Sogne, for Skatten, som han saa igen efter Kongens Brev skal paalægge de mest formuende Præster i hans Stift.

1636, 16. April (—).

Miss. til Hr. Christen Holck om at lade Hr. Jens Pofvelsen i Hiortvang, Sognepræst til Hammer og Lindrup (Linnerup, Vrads H.) Sogne, til sin Underholdning faa 4 Tdr. Korn aarlig af Sne (Snedede, d. v. s. Norre Snede, Vrads H.) Sognetiende, som ydes paa Silkeborg Slot, indtil den Tiende, som er perpetueret til hans Kald for dets Ringheds Skyld, bliver ledig.

1636, 16. April (—).

Miss. til Hr. Christen Holck. Kronens Bønder i Sne Sogn i Vrads Herred i Silkeborg Len har klaget over, at de besværes med adskillige Ægter, saavel lange som smaa, mere end de kan taale, og paastaar, at saa snart de har forrettet en lang Ægt, som de bliver befalet til, nødes de straks igen til at gøre de smaa Ægter, uanset at de, der gør de lange Ægter, skulde være forskaanet for de smaa. Christen Holck skal paase, at de ikke besværes over Tilbørigheden af hans Folk.

Endvidere har samtlige Bønder i Vrads Herred berettet, at de har haft deres Svin der paa Skoven, hvor der aldeles ikke har været nogen Olden, og at Skriveren ikke har villet modtage deres Svin, saadan som de kom af Skoven, men har fordret Penge af dem derfor, uanset at de ikke burde give andet, end de selv har faaet. Christian Holck skal paase, at der ikke kræves noget utilbørligt af dem, da Skriveren i rette Tid burde

have modtaget, hvad Skoven var takseret for, medmindre han har haft særlig Befaling derom.

Endelig har en Møller ved Navn Christen Mickelsen beklaget sig over, at der ikke gives ham Godtgørelse paa Møllens Bygning som andre, hvad der videre kan ses af hans medfølgende Supplikation. Christian Holck skal paase, at der vederfares ham, hvad der er Ret.

— Samme Dato: Miss. til Christen Holck, at Kongen har set hans Erklæring ang. Themb Sogns Tiende og er tilfreds.

1636, 9. Juni (Kbhvn.).

Miss. til Tygge Brahe ang. et Mageskifte.

— Samme Dato: Miss. om at tilholde Bønderne i hvert Herred i Tryggevælde Len at komme de øde Gaarde til Hjælp med noget Langhalm, som det hidtil har været sædvanligt.

1636, 9. Juni (—).

Miss. til Hr. Frederik Reedtz. Han har for nogen Tid siden (18. Aug. 1635) faaet Kongens Missive om at erklære sig om et Stykke Jord paa nogle Skpr. Sæd, der ligger til Bafvelse Kirkes Præste- og Degnebol, som Hr. Claus Daa til Borrebye, Rigens Admiral og Embedsmand paa Dragsholmb, paa sin Datters Søns Corfits Ulfeldts Vegne har begæret til Mageskifte, og for hvilket han tilbyder at give Vederlag i samme Mark. Da Kongen af hans Erklæring erfarer, at samme Stykke Jord godt kan bortskiftes, skal han opkræve 8 uvildige Dannemænd til at afslutte Mageskiftet. Han skal selv møde og paase, at der sker baade Præsten og Degnen og Hr. Claus Daa paa Corfits Ulfeldts Vegne fuldkommen Skel og Fyldest i alle Maader.

1636, 9. Juni (—).

Miss. til Adelen i Danmark. Da Kongen har bestemt at holde Brylluppet mellem sin Datter Frøken Eleonore Christine, Grevinde til Slesvig, Holsten etc., og Hr. Corfits Ulfeldt til Eggeskou, Embedsmand paa Møen, i København førstkommende 9. Okt., anmodes Adressaterne om at give Møde til nævnte

Tid og Sted, med Bøn til Gud forhjælpe samme deres Ægte-
skabs Begyndelse og befryde det med sin Nærværelse.

— Samme Dato: Fortegnelse over dem, som blev indbudt
til Corfits Ulfeldts Bryllup, deriblandt Claus Daa, Tygge Brahe,
Olluf Daa, Fru Anna Brahe, Fru Lisbet Daa, Jacob Ulfeldts
Enke, Corfits Ulfeldt.

1636, 11. Juni (Kbhvn.).

Miss. til Tygge Brahe ang. et Mord af en Præst — at sætte
en anholdt i Frihed og anholde to i Stedet.

1636, 11. Juni (—).

Aab. Brev, hvorved det forbydes at paaføre Hr. Claus Daa
til Borrebye, Rigens Admiral og Embedsmand paa Dragsholm
Slot, eller hans Dattersøn Corfidts Ulfeldt til Bafvelse, for
hvem han er Formynder, nogen Trætte paa deres Gods og
Ejendom eller i andre Maader, saa længe Claus Daa er uden-
lands i Rigens Bestillinger, dog maa heller ikke nogen paa
deres Vegne begynde nogen Trætte med andre.

1636, 20. Juni (—),

er der en Miss. til Aarhus Kapitel om, at en Kirke, Hadsten
Kirke, som er meget bygfældig.

Det samme berettes om Vitten Kirke. Præsten til denne,
hedder det videre, har tre Kirker at forestaa, nemlig Vitten,
Hadsten og Haldum. De to første foreslaas lagt sammen, da
de kun har ringe Indkomst.

1636, 28. Juni (Kbhvn.).

Miss. til Christian Holck. Da Kongen af hans Erklæring
har set, at det *rette Vognskifte* i hans Len Silkeborg fra gammel
Tid af altid har været *fra Jellinge til Kampenberg* (Fejlskrift for
Hampenberg Gaard i Nørre Snede S., Vrads H.), fastsætter
Kongen, at der med Vognskifte, store og smaa Ægter, paa
nævnte Steder skal forholdes, som det fra Arilds Tid har væ-
ret brugeligt; han skal noje paase, at Bonderne ikke besværes
over Evne.

Derpaa omtales en Klager over for faa Olden i Skovene til Svinene.

Og endelig ang. en Mølle, Snidebeck Mølle, (d. v. s. Smedbæk Mølle i Ejstrup S., Vrads H.), at den skal opbygges, saa skal Mølleren holde den vedlige og nøjes med en mindre Afgift til Kronen end hidtil.

Ang. Vognskiftet er tidl. givet Miss. til Christian Holck (16. April 1636), og her hedder det: Kronens Bønder i Jelling har andraget om, at det *Vognskifte*, som de har i *Hampenberg*, herefter maa ske i Sneer; Christian Holck skal ordne det saaledes, som Bønderne paa begge Sider bedst kan taale det.

1636, 24. Aug. (Kbhvn.).

Missive til Tygge Brahe. Han skal med Flid eftersøge en Person, der har tjent Monsterskriverbestillingen under Kaptajn Floris's Kompagni i Sjælland, og som menes at opholde sig i hans Len (Tryggevælde) og straks sende ham til Københavns Slot.

1636, 28. Aug.

Miss. til bl. a. Tygge Brahe ang. et Mageskifte.

12. Okt. Miss. til samme ang. Fiskeri under »Solte Grunde«, og

18. Okt. Miss. til samme ang. en Foged paa Soeholm, antaget paa Kongens Vegne, og har beligget en af Fru Sophie Rantzaus Piger. Tygge Brahe skal tilholde ham at sætte Borgen for sig og blive til Stede til Sagens Afslutning,

1636, 26. Okt. (Kbhvn.).

Miss. til Tygge Brahe. Ang. noget Gods paa Fyn, som han skal købe paa Grev Valdemar Christians og hans Søsken- des Vegne.

1636, 26. Okt. (—).

Miss. til Laurits Ebbesen ang., at det er berettet, at Rye Kirke er ganske brostfældig — ligeledes Skanderborg Kirke.

Der er i Rye Kirke Korskirke. Det foreslaas, at to Arme af Korskirken nedbrydes, da Kirken er stor nok alligevel.

1636, 3. Nov. (—).

Aab. Brev, hvorved *Tygge Brabe til Taastrup*. Befalingsmand paa Tryggevældegaard, faar *Bevilling paa Tienderne* af Stubberup og Dalby Sogne, som ligger til Hospitalet i Odense, for billigste Fæste og sædvanlig Afgift efter hans *Moders Død, Kirsten Hardenberg, Aksel Brabes*.

1636, 4. Nov. (—).

Miss. til *Tygge Brabe*. at han paa Kongens Bevilling skal overlade *Fru Sophie Rantzau*, Mogens Gyldenstjernes til Fuldetofte, *Søeholmb Gaard* igen.

1636, 9. Dec. (Antvorskov),

faar samme Miss. ang. en Stranding i hans Len og sørge for, at et Barn, født paa Skibet, bliver døbt.

29. Dec. om at bortforpagte Lellingegaard.

1637, 21. Febr.

Miss. til *Tygge Brabe* ang. at lade Kirkerne i hans Len hjælpe Kirkebyggeriet i København.

1637, 12. Marts,

nævnes Kaptejn Anthonius Floris, der fra at have været paa Sjælland nu skal være Vagtmester i Fæstningen Christianobel.

1637, 18. Maj (Kbhvn.).

Aab. Brev, hvorved det forbydes at rejse Trætte mod Hr. *Claus Daa til Borreby*, Rigens Admiral og Embedsmand paa Dragsholm Slot, eller mod hans *Dattersøn Corfuis Ulfeldts til Bafvelse*, for hvem Claus Daa er Formynder, saa længe Claus Daa ved Rigens Bestillinger udenlands er forhindret i at være til

Stede; dog maa heller ingen paa deres Vegne begynde Trætte mod andre.

1637, 18. Maj (Kbhvn.).

Miss. til Tønne Friis. Han har berettet, at en jordegen Bonde ved Navn Søfren Nielsen i Vrønding i Stjernholm Len har opsagt sin Gaard og ikke vilde tilsaa den, at hans Medarvinger, som har Part i den, heller ikke vil befatte sig med den, og at der heller ikke kan faas nogen anden, som vil fæste Gaarden og give den tilbørlige Afgift af den til Kronen og til den, som ejer Gaarden. Tønne Friis begærer derfor at faa at vide, hvorledes han skal forholde sig hermed. Han skal pleje Lov og Ret med Søfren Nielsen og hans Medarvinger.

1637, 24. Maj ( ).

Miss. til Tygge Brahe ang. Restancer hos Bønderne i hans Len. Og ang. nogle Bøndergaarde i Tryggevælde Len, som er brændt. — Og samme Dato endnu en tredie Miss. til Tygge Brahe. — 19. Nov. til samme ang. Kongens Søn, Grev Valdemars Gaard: Restrup. Han skal modtage Indkomsterne.

Samme Dag endnu et Missive til samme.

1637, 20. Nov. (Odense).

Miss. til Rentemestrene ang. Staldøksne, som er opstaldet hos Tygge Brahe til Tostrup, Befalingsmand paa Tryggevælde Gaard.

Samme Dag Miss. til Tygge Brahe ang. Mageskifte af Gods i hans Len, som han skal besigte.

1637, 24. Nov. (Haderslev).

Miss. til samme ang. Køb af en Selvejerejendom i hans Len. Og 19. Dec. ang. en Skødeudstedelse.

1637, 31. Dec.,

omtales en Christoffer Skade til Kierkegaard, der vil have en Gaard i Trigie til Mageskifte.

1638, 1. Jan. (Haderslev).

Miss. til Tygge Brahe ang. en Ansøgning om et Kald af en Peder Thomesen.

1638, 2. Jan. (—).

Aabent Brev, hvorved *Niels Jensen i Hesselaa i Vrads Hd. i Silkeborg Len* faar igen sin Fædrengaard, som er bleven skuret under Kronen for resterende Afgifter.

1638, 10. Febr. (—),

er Tygge Brahe til Tryggvælde nævnt i Anledning af Brev til Lensmændene om Kvægsygen,

og 22. Febr. ang. nogle Personer, der sidder i Varetægt.

1638, 25. April (Kolding).

Miss. til Hr. Corfits Ulfeldt til Eggeskouf, Statholder i København, og Niels Trolle til Trolholmb, Embedsmand paa Møen og København Slot.

Hr. Claus Daa, Rigens Admiral og Embedsmand paa Dragsholm, paa sin Dattersøns Vegne, Corfits Ulfeldts Jacobsens Vegne og Fru Lisebet Daa, Enke efter Jacob Ulfeldt til Bafvelse, har berettet, at hendes afdøde Husbond har efterladt sig en temmelig stor Gæld, hvoraf dog en Del er betalt paa hans efterladte Søns Vegne som Arving, og Fru Lisebet ligeledes har betalt en Del, men at der nu ikke findes mere til at betale Resten af hans, Sønnens Part af Gælden end hans Hovedgaard og dens tilliggende Gods, og at Gælden ydermere stiger, dels ved Gældens Forrentning, dels ved en anden Anvendelse, saa det maa befrygtes, at Gaarden og Godset ikke kan bære saa stor en Udgift. For at denne Gæld som Følge af Godsets Ringhed ikke skal forøges, og for at man kan ramme nævnte Søns Gavn og Bedste, har Hr. Claus Daa og Fru Lisebet Daa begæret Kongens Befaling til Adressaterne om først at revidere den forrige Registrering af Gælden, som sket straks efter Jacob Ulfeldts Død, og derefter give beskrevet den Gæld, som endnu er ubetalt, samt den Gæld, om hvilken man

ikke vidste noget, da Registreringen skete, og som siden er kommet frem, og *skifte hele Gælden lige mellem Fru Lisebet Daa og hendes Søn*, saa enhver af dem kan vide, hvad han skal betale.

Naar alt dette er sket, skal de taksere Bafvelse Hovedgaard med Bygning, Skov, Mark og tilliggende Herlighed efter den Jordebog, som skal blive fremlagt for dem, hver Tønde Korn til en rimelig Pris. Ligeledes skal de give beskrevet, om det er gavnligere for Fremtiden for hendes Søn Corfits Ulfeldt nu at sælge Gaard og Gods for at betale Gælden med eller beholde den til deraf at forrente Gælden og skaffe ham hans Fortæring og Underhold. Der gives Adressaterne Fuldmagt til at rette deres Lejlighed efter at møde paa foreskrevne Gafvelse og efterkomme deres Begæring i alle de foreskrevne Punkter, bilægge de muligt opkommende Stridigheder i Mindelighed eller afgøre dem ved Dom og give Parterne det beskrevet. Hvis nogen af dem ved lovligt Forfald ikke kan møde til den bestemte Tid, skal den mødte have Fuldmagt til at tiltage en anden god Mand i hans Sted.

1638, 25. April (Kolding).

Miss. til Oluf Daa'), hvorved ovenstaaende Brev kommuniseres ham med Befaling til at give Møde ved samme Lejlighed og *paatage sig Værgemaalet for Fru Lisebet Daa*, medens dette udrettes, og paase, at der kun vederfares hende, hvad der er Ret.

1637, 19. April (Kbhvn.).

Missive til Laurids Ebbesen. Kronens Bønder, *Thomas Jensen og Jens Jensen i Ring i Tyrsting Herred*, at deres Gaarde er sat for højt i Skyld, at de ikke kan blive ved Magt, med mindre de faar noget Afslag paa deres Landgilde, og af Adressaternes Erklæring ses det, at deres Opgivelse er rigtig, og at de ikke kan blive ved Magt, med mindre de forskaanes for dette Aars Landgilde. Kongen bevilger dette, hvilket han skal føre til Regnskab.

') Oluf Daa fik Matrups ved Giftermaal med Tyge Brahes Datter Anne Brahe.

1638, 28. April (Kolding).

Aab. Brev, hvorved Jomfruerne Anne, Mette, Eddel og Sophie Munk faar Bevilling til at sælge noget Jordegods, dog saaledes, at *Morten Pax til Bierring* (Bjerre, Vrads Herred), som deres nærmeste Værge næst efter Broderen har Indseende dermed. De har begæret Kongens Bevilling til at sælge det Jordegods, som de har ved Herritskier, og som ligger dem langt Haanden, samt de Gaarde, som samme Søskende er tilsammen i, og da de mener, at deres Broder Jørgen Munk vil vægre sig ved at være deres Værge paa Grund af den Besværing, han selv er i, har de begæret, at *Morten Pax til Bierring*, som ellers er deres nærmeste Værge, maa have Indseende med Salget af ovennævnte Jordegods.

1638, 2. Maj (Flensborg).

Miss. til Christian Holck. Peder Lauridsen og Mads Jørgensen i *Krebiørg* og Anders Sørfrensen i *Amsøgaard i Vrads Sogn*, begge i *Vrads Herred*, har berettet, at *deres Markjord og Enge er ganske fordærvet af Sandflugt*, saa at de ikke kan blive ved Magt, med mindre der bevilges dem noget Afslag paa deres Landgilde, og af hans Erklæring har Kongen set, at deres Beretning er sandfærdig, og at de ikke kan blive ved Magt, med mindre de i nogen Tid faar Afslag paa deres Landgilde, nemlig Peder Lauridsen $\frac{1}{2}$ Fjerdings Smør, Mads Jørgensen $\frac{1}{2}$ Fjerdings Smør og 5 Skpr. Rug, og Anders Sørfrensen 2 Ørte Rug og 1 Fjerdings Smør. Kongen bevilger, at de maa faa dette Afslag i 3 Aar, dog at de i den Tid saar Klitfrø i det fordærvede Agerland og Eng og gør deres største Flid for, at Jorden kan komme til Rette igen. Christian Holck skal føre det til Regnskab.

1638, 2. Maj (Flensborg).

Miss. til Christian Holck. *Peder Søfrensen i Maullund* (Malund, Klovborg S., Vrads H.), samt *Søfren Pedersen og Peder Larsen i Grost i Vrads Herred* i Silkeborg Len har berettet, at deres Gaarde er meget forskyldet, fordi deres Markjord er meget sandagtig, og der kun er ganske ringe Engbjærgning dertil, saa at deres For-

mænd, som har boet paa samme Gaard, næsten alle er bleven forarmet, hvorfor de har begæret *noget Afslag paa deres Landgilde*. og af hans Erklæring har Kongen set, at deres Beretning er sandfærdig, og at de kan blive ved Magt og videre yde det øvrige efter Jordebogen, dersom de maa faa følgende Afslag paa deres Landgilde: *Peder Sofrensen i Mallund 2 Harboepd. Smør, Sofren Pedersen 1 Ørte Rug og 1 Harboepd. Smør, og Peder Larsen 1 $\frac{1}{2}$ Ørte Rug og 1 Harboepd. Smør.* Kongen bevilger dette. Christian Holck skal indskrive det i Jordebogen og føre det til Regnskab.

1638, 2. Maj (Glückstadt).

Miss. bl. a. til Tygge Brahe ang. Skøde paa en Gaard i hans Len. 9. Sept. til samme ang. Skøde paa en Ejendomsbondegaard i hans Len.

1638, 28. Juli. Miss. til samme ang. Kongens Børns Gods, og 3. Sept. Miss. bl. a. til samme ang. at la'Ve Vejene i deres Len istandsætte, ogsaa lægge Broer ned.

1638, 9. Sept. (Glückstadt).

Aab. Brev, hvorved det tillades, at Hr. Anders (Jensen Los) i Ring (Tyrsting Herred), der for den Forseelse, som han har begaaet af Enfoldighed, er dømt fra sit Kald, igen maa faa Kald, saafremt han efter Ordinansen og Forordningen bliver kaldet lovligt og af Superintendenten*) kendt duelig.

1638, 1. Okt. (Glückstadt).

Missive til Tygge Brahe ang. Sammenlægning af nogle Gaarde i hans Len Tryggvælde.

Samme Dag ang. Besigtigelse af noget Gods til Mageskifte.

1638, 4. Okt. (Flensborg).

Miss. til Jørgen Brahe til Hvedholmb og Gregers Krabbe til Thorstedlund, Embedsmand paa Hagenskov og Hindsgavl

---

*) Superintendenter kaldes den Tids Biskopper fra Reformationen af.

Slotte. *Fru Kirsten Hardenberg**) til *Eskebjerg, Axel Brabes Enke*, har afstaaet alt sit *Jordegods til sine Børn*, som ogsaa har skiftet og delt det imellem sig og modtaget hver sin Lod, dog at hendes *Sædegaard Eskebjerg* med *Tilliggende* skulde følge hende paa *Livstid*. Til *Gengæld* har *Børnene* forpligtet sig til at betale hver sin *Del af hendes Gæld*, som ogsaa er delt i *Lodder* mellem dem. De har foretaget *Skiftet* i *Overværelse* af gode *Mænd* og afsluttet det i *Randers* den 25. *Juli 1627*, ved hvilken *Lejlighed* de har forpligtet sig til inden den 1. *Febr. 1629* at indfri hver sin *Part af hendes paa Gælden udstedte Breve*. Dersom nogen kom i *Pengeudgift* for hendes *Andel*, skulde de hver straks have overdraget det *Jordegods*, som var pantsat som *Underpant* efter deres egen *Obligation*, og beholde det, indtil de var *fuldkommen betalt* med al *Rente- og Skadegæld* efter *Brevenes Indhold*.

Imidlertid er en *Del af Brevene* endnu ikke indløst, og for at de kan være sikre paa, at enhver har efterkommet sin *Forpligtelse* til at indfri deres *Moders og Hustrus Moders* og *Mormoders Haand* og *Segl* og fremlægge det, saa at hun, som rimeligt er, kunne være fri for alle *Krav* og for *Maning*, har de alle begæret *Kongens Befaling* til *Adressaterne* om snarest at indstævne hendes *Børn* og *Svogre* (d. v. s. *Svigerbørn*) for sig paa bestemt *Tid* og *Sted*, lade dem fremlægge *forskrevne Breve* over den dem tilfaldne *Lod af Gods og Gæld* for *Adressaterne* og straks lade *Gældsbrevene* kassere. Dersom nogen saa ikke fremlægger samme *Breve* til den *Tid*, skal *Adressaterne* straks gøre *Udlæg* i det *Vedkommende tilfaldne Jordegods* efter deres *forrige Kontrakts* og deres egen *Obligations Formelding*. Der gives *Adressaterne Befaling* og *Fuldmagt* til at indstævne *Parterne* for sig paa bestemt *Tid* og *Sted*, gennemføre det ovenfor nævnte efter *Ansørgernes Begæring* og give deres *Afgørelse* beskrevet. Hvis nogen af dem paa *Grund af lovligt Forfald* ikke kan møde til den bestemte

*) Arvingerne efter *Kirsten Hardenberg* var: 1) Hendes afdøde *Datter Mettes Børn Jorgen Marsvin* og *Karen Marsvin*, g. m. *Henning Pogwisch*. 2) Hendes anden *Datter Birgitte*, Enke efter *Niels Sehested*. 3) Hendes *Søn Tyge Brabe*. 4) Hendes afdøde *Datter Karens Ægtefælle Henning Valkendorf*.

Tid, skal de mødte have Fuldmagt til at tiltage en anden god Mand i hans Sted.

1638. U. D. (udført efter 27. Dec. [Haderslev]).

Miss. til Morten Pax til Bierre og Jacob Krabbe til Vaabensholm (Væbnersholm, Tyrsting H.). Der er opstaaet Trætte mellem Hendrik Rantzau til Møgelkier paa den ene Side og Ernst Normand paa den anden Side om noget Gods, som han, Ernst Normand, har købt af Morten Pax, som igen tilforn har købt det af Knud Galt. Sagen har været indstævnet for Niels Krag til Trudshollumb og Erik Juel til Hundsbeck, Landsdommere i Nørrejylland, som har paalagt Ernst Normand at skaffe de Lodder til Stede, hvorefter Godset er skiftet mellem de Galter, førend Morten Pax købte af dem, for da deraf at kunne faa nogen Underretning til at domme dem imellem. Det berettes nu, at Fru Engebørrig Galt har haft forbemeldte Lodder i sin Forvaring, og da hendes Brevkiste er under Forsegling, gives der Adsessäterne Befaling og Fuldmagt til at opbryde hendes Breve (d. v. s. Brevkiste), der er under Forsegling, deraf udtage de Lodder og Breve, som vedrører nævnte Gods, der kaldes »*Bispens Enemærke*«, og som ligger i Klakring Nørskouf, lade tage en Kopi deraf under dets Haand og Segl og siden igen forsegle Lodderne og de andre Breve, som findes der.

1639, 2. Jan. (Haderslev).

Miss. til Niels Krag og Christen Krag. Da Jacob Krabbe*) til Vebnerhold med det allerførste agter at overlevere til Jørgen Navl hans Hustrus (Dorte Kruse Lavridsdatter) Værgemaal, som han har forestaaet i nogen Tid, skal de være til Stede ved Overleveringen af Værgemaal, bilægge de muligt ved Overleveringen opkommende Stridigheder mellem Jacob Krabbe og Jørgen Navl i Mindelighed eller afgøre den ved

*) Det var Jacob Krabbe, der i 1649 solgte Vaabensholm til Fru Elisabet Daa, Søster til Oluf Daa, der blev Ejer af Matstrup ved Gittermaal med Anne Brahe og Mor til Corfits Ulfeldt, der efter sin Morbroder fik Matstrup 1696.

endelig Dom og give Parterne det beskrevet. Hvis nogen af dem paa Grund af lovligt Forfald ikke kan møde, skal den mødte tiltage en anden god Mand i hans Sted og fuldføre Befalingen.

1639, 3. Jan. (Haderslev).

Miss. til *Hospitalet i Horsens* om at optage en gammel Kvindes Datter, som er vanfør og findes til Huse hos en Mand ved Navn Jends Bertelsen i *Træden* i Skanderborg Len, i Hospitalet, naar der bliver Plads ledig, og lade hende faa Underholdning ligesom de andre Hospitalsmedlemmer.

1639, 10. Febr. (—).

Miss. til Tygge Brahe, Tryggevælde, ang. en Kvægsyge mange Steder paa Sjælland.

— — —

1649, 10. Febr. (—).

Aab. Brev om, at Hr. Jørgen Hansen, Sognepræst til Tyregod og Vester Sogne, af Fr. II er bevilget en Annekspræstegaard i Vesterlunde i Vestersogn i Stedet for en anden ved Odderbock (d. e. Odderbæk i Tyregod S.). Dens Indrægter skal han nyde undtagen en Skyld til Silkeborg Slot paa 1 Ørte Malt 24 Sk. Men nu faar han ogsaa Lov til at beholde denne Ydelse, som tidligere gik til Slottet. Og Renteriet skal saa godtgøre Christian Holck dette.

1639, 10. Febr.

Miss. til Christian Holck. Han skal forhandle mellem Sognepræsten i Temb Sogn (Anders Jensen Ørsted) og Sognemændene smst. om, at disse skal afstaa Kronens og Kirkens Part af Korntienden af forskrevne Sogn, som hans Formand, afgangne Herr Olluf Andersen, har haft i Fæste, til Sognepræsten, skønt det ikke er skrevet, han skal have den, men uden har han ikke saa meget i Embedet, at han kan leve deraf.

1639, 14. Marts (Kbhvn.),

nævnes en Chistoffer Hvas til Hammergaard, Embedsmand paa Ørum Slot, der begærer Mageskifte af os ukendt Gods, og 15. Marts nævnes samme ogsaa ang. et Mageskifte.

1639, 14. April,

nævnes ved et Mageskifte: 1 Gaard i Skader By i Søby Sogn i Holsherred i Kalø Len (altsaa ikke vor »Skade« i Klovborg Sogn).

1639, 14. April,

nævnes Tygge Brahe til Vemmetofte, Befalingsmand paa Tryggevældegaard, ang. at besigte noget Gods til Mageskifte.

1639, 7. Maj (Kbhvn.).

Miss. til Dr. Fabritius m. fl. Da *Tygge Brahe* til Thostrup, Befalingsmand paa Tryggevælde Gaard, har *klaget meget over Mester Danckert for nogen Medicin, som han har givet Tygge Brahes Hustru* (Fru Birgitte Brock Esgesdatter, † 4. Aug. 1639), skal Adressaterne indstævne Parterne for sig, paahøre saavel Tygge Brahes Klagemaal som M. Danckerts Svar derpaa, afsige endelig Dom mellem dem og give deres Afgørelse beskrevet.

1639, 10. Maj (Kbhvn.),

nævnes en Florits Reinholt ang. at domme i Sager vedrørende Søhandelen.

1639, 16. Maj ( ).

Miss. til Rentemestrene.

Tygge Brahe til Matteredup, Befalingsmand paa Tryggevældegaard, har i nogen Tid paa Kongens Vegne forestaaet Soeholmb Gaard og Gods, og Fru Sophie Rantzau beretter, at han i den Tid af Gaardens og Godsets Indkomst har oppebaaret 877 Rdlr. 28 Sk., og begærer, at disse Penge maa tilbagegives hende. Da Kongen har bevilget dette, skal Adressaterne af Rentekammeret lade hende faa saa mange Penge,

som hun kan bevise, at *Tygge Brahe* har faaet af *Indkomsten* af *Søholmb Gaard* og *Gods*, og føre det til *Regnskab*.

1639, 18. Maj (—).

Omtales, at der er opstaaet *Trætte* mellem *Otto Brahe Stensen* til *Næsbyholmb* paa den ene Side og *Fru Lisbet Daa*, *Enke* efter *Jacob Ulfeldt* til *Bafvelse*, paa den anden Side om et *Gods* i *Næsby Vestermark*.

1639, 22. Maj (Kbhvn.),

nævnes en *M. Erik Bredal* ang. *Kaldet* i *Hollænderbyen* paa *Amager* (*Taarby. Sokkelund H.*).

1639, 29. Maj (—).

Missive til afdøde *Corfits Ulfeldts Arvinger*. Da *Kongen* i *Rentekammeret* erfarer, at afdøde *Corfits Ulfeldt* ikke har fordret *Kvittansiarum* af *Rugaards Len* og *Vissenbiergs Birk*, som han har haft i *Forlening* (*Corfits Ulfeldt* til *Bafvelse* havde *Rugaards Len* fra 1605 til sin *Død* 23. *Marts* 1614), paalægges det dem straks i *Rentekammeret* at fordre *Kvittansiarum*, saafremt *Kongen* ikke skal optænke andre *Midler*.

1639, 29. Maj (Kbhvn.),

nævnes atter 1 *Gaard* i *Skaderbye* i *Hald Herred* i *Jylland* i *Anledning* af et *Mageskifte*.

1639, 8. Juni (Kbhvn.).

Miss. til *Tonne Friis*. Da der med det allerførste skal foretages *Skifte mellem Oluf Daa^{*)} til Raunstrup og Fru Elisebet Daa^{*)}*, *Enke* efter *Jacob Ulfeldt* til *Bafvelse*, efter deres afdøde *Moder*, skal han paatage sig *Værgemaalet* for *Fru Elisebet Daa* paa samme *Skifte* og paase, at der ikke sker hende nogen *Uret*.

— Samme Dato og *Sted*. *Miss.* til *Niels Krag* til *Truds-*

---

^{*)} Begge var Børn af *Klaus Daa* til *Raunstrup* i hans 1. *Ægteskab* med *Dorothea Below* († 1609).

holm og bl. flere Mogens Sehested til Holmegaard, Embedsmand paa Skivehus. Da der er opstaaet Trætte mellem Oluf Daa til Raufnstrup og Fru Elisebet Daa, Enke efter Jacob Ulfeldt til Baufvelse, om deres Mødrenearv, som endnu er uskiftet imellem dem, gives der Adressaterne Befaling og Fuldmagt til snarest at begive sig til de omtvistede Aasteder, være til Stede paa Skiftet, bilægge de muligt opstaaende Tvistigheder i Mindelighed eller afgøre dem ved endelig Dom og give Parterne deres Afgørelse beskrevet. Hvis nogen af dem paa lovlig Maade er forhindret i at møde, skal de mødte tage en anden god Mand i hans Sted.

1639, 19. Juni (—).

Miss. bl. a. til Tygge Brahe ang. at besigte Gods i Anledning af et Mageskifte.

1639, 16. Aug. (Glückstadt).

Miss. til Otto Termo om at lade Tygge Brahe til sin Frues (Birgitte Brock Eskesdatter, † $\frac{1}{x}$ 1639) Begravelse faa 4 store Dyr og 6 Raadyr af Vordingborg Skove mod Betaling.

1639, 12. Okt. (Kbhvn.).

Miss. til Hr. Tagge Thott Ottsen. Da *Tygge Brahe* til Thøestrup, Befalingsmand paa Tryggevældegaard, med det allerførste *agter at skifte mellem sig og sine Børn efter sin afdøde Hustru Fru Birgitte Brock*. skal han rette sin Lejlighed efter, medens Skiftet staar paa, at *være Værge for Axel Brahe*, give beskrevet, hvad der som Arv tilfalder ham efter hans Moder og siden overlevere Værgemaalet til hans Fader, forskrevne Tygge Brahe, som efter Loven fremdeles skal forestaa og forvalte det.

— Samtidig lignende Miss. til Otte Brahe Stensen om at være Værge for Eske Brock Brahe.

— Og lignende Miss. til Hr. Jørgen Brahe til at være Værge for Jomfru Christentse Brahe.

— Samtidig Miss. til Hr. Frederik Reedtz og Otte Brahe Petersen om at give Møde ved ovennævnte Skifte; han skal

ogsaa taksere Vemmetofte Hovedgaards Bygning, og andre skal taksere Allerup Hovedgaards Bygning.

1639, 11. Nov.,

nævnes Michel Nielsen Østerfælde (Østerfalde), Bjørnholm Sogn, Slet Herred, hvortil Michel Nielsen Tornekrans skrives i 1622.

— 1637, 23. Febr., nævnes ligeledes Michel Nielsen.

1639, 12. Nov. (Kbhvn.).

Miss. til bl. a. *Tyge Brabe* ang. Indkrævning af Penge til 2 Jomfruer, Jomfru Margrete og Jomfru Ann Vogensdaattere (Jomfruerne Margrete og Ann Mikkelsdatter Vognsen), Penge ifølge Kongens og Rigsraadets Dom. Ifver Lange til Brening er deres Værge, men har ikke sørget derfor.

1639, 13. Nov. (Kbhvn.),

nævnes Corfits Ulfeldt til Urup, Statholder i København og Befalingsmand paa Møen (det maa være den bekendte Korfits Ulfeldt — det er ogsaa i Forbindelse med Miss. til Ellen Marsvin).

1639, 14. Nov. (Kbhvn.).

Miss. til Tønne Friis. Jomfru *Elle Skram* har berettet, at hendes Moder, Fru *Anne Vind* for nogle Aar siden er død paa *Hammergaard* og kun har efterladt sig ganske ringe Løsøre, som er hensat under Forsegling i Horsens, hvor hun har haft sit Ophold, til Bedste for hendes Kreditorer, eftersom Arv og Gæld efter hende er bleven forsvaret, og har begæret, at samme Løsøre maa blive vurderet og saa meget deraf tilstillet hende, som Moderens Begravelse har kostet, da Jomfru Elle Skram har paataget sig den og gjort den. Tønne Friis skal lade det, som Fru Anne Vind har efterladt sig i Horsens, vurdere og siden lade saa meget deraf være Jomfru Elle Skram følgeagtigt, som hun nødvendigt har udgivet til Moderens Begravelse.

velse. Resten skal han lade hensætte i Forvaring til Bedste for hendes Kreditorer og dem, som er berettigede til det.

1639, 30. Dec.,

nævnes en Hr. Mats Andersen Bredal, Præst i Bresten Sogn i Tørrild Herred — han har berettet, at hans Præstegaard er brændt og begærer Træer til at faa genopbygget.

1740, 6. Jan. (Haderslev).

Miss. til Tygge Brahe ang. en Beretning af Christian Holck til Hastrup, Embedsmand paa Silkeborg Slot, om en Mand ved Navn Jørgen Frantsen, der nu opholder sig paa Tygge Brahes Len — denne skal personlig møde hos Christian Holck ang. et Regnskab med denne.

1640, 9. Jan. (—).

Beskærmelsesbrev for denne Sifvert (Overskriften har *Søjren*) *Nielsen i Linderup*, der har berettet, at han og hans Broder er blevet angivet for at have dræbt 2 Personer ved Navn Niels Krabbe og Christian Krabbe, og at han af Sandemænd derfor er svoret fra sin Fred, hvori han mener, at Sandemændene har gjort ham stor Uret. Der er givet ham sikkert og frit Leide til at møde i Retten i egen Person og føre Sagen, dog at han straks tager Stævning i Sagen. Hvis dette ikke sker, skal derre Brev være som intet.

1640, 18. Jan. (—).

Ang. en Dom og Henrettelse i Tryggevælde Len, hvorved Herredsfogden Og Skriveren er løbet fra deres Forpligtelse at lade de henrettede hæderligt begrave.

1640, 18. Febr. (Glückstadt).

Miss. til Tygge Brahe ang. nogle Staldøksne.

1640, 28. Febr. (—).

Miss. bl. a. til Tygge Brahe til Torstrup, Befalingsmand paa Tryggevældegaard. — Ang. en Trætte mellem Niels Friis til Forskouf og Fru Kristentse Lindenov til Biedstrup.

1640, 5. April. Til samme ang. at sende en Mand til Bremerholm.

1640, 8. Marts (Haderslev).

Miss. til Christian Holck. Kongen har bestemt (jfr. 5. Nov. 1639: Miss. til Lensmændene i Jylland), at Bønderne i hans Len (Silkeborg) i Stedet for hver Td. Rug Landgilde i forrige Aar 1639 maa give Kongen 4 Sletdlr. Han har nu berettet, at Bønderne klager over, at de ikke kan tilvejebringe disse Penge. og tilbyder at yde Rug. Kongen tillader ham at modtage Ruglandgilden af dem af Kronens Bønder, som ikke kan skaffe disse Penge, dog at de yder saadan Rug, som kan sælges til Købmand. Hvad Tienderugen angaar, da skal han modtage, hvad Kærven kan give. Han skal fore det til Regnskab.

1640, 6. April (—).

Miss. til Henning Valkendorf.

Da *Tyge Brahe til Matteredup*, Befalingsmand paa Tryggevældegaard, har begæret 5 Gaarde i Hersneb, som ligge i Nyborg Len, men under Odensegaard, 3 Gaarde i Gedehus og 1 Kirkebol i Dalbye, hvoraf Herligheden og gaaende Hovning følger Nyborg Slot, til Mageskifte for 1 Gaard i Daugstrup, 1 Gaard i Lund Bye Torup (Lumby, Taarup, Lund H.), Nesby, Lofvids Birk, 2 Gaarde i Allesøe og 1 Gaard og 4 Bol i Rendøer, alle i Lunde Herred, samt 2 Gaarde i Verninge i Odense Herred, alt i Odensegaards Len, skal han med det allerførste indsende Erklæring til Kancelliet om, hvorvidt dette Gods for Belejligheds og anden Herligheds Skyld kan bortskiftes fra Odensegaards Len.

1640, 17. April (Flensborg).

Miss. til Lauridts Skinkel til Gierskouf og Henning Pogwisch til Holtegaard. Da Tyge Brahe til Thostrup, Befalingsmand paa Tryggevælde Slot, har begæret 5 Gaarde i Horsneb,

som ligger i Nyborg Len (osv. som ovenfor nævnt), skal de besigte begge Parters Gods og indsende Besigtelsen til Kancelliet.

1640, 2. Maj (Kbhvn.).

Miss. til Jørgen Leefeld om at give Møde paa Kongens Vegne, naar *Tyge Brahe* til Tostrup, Befalingsmand paa Tryggevældegaard, og Christen Skeel til Valløe foretager Besigtelse af noget Gods ved et Mageskifte.

1640, 13. Maj (—).

Mageskifte mellem *Tyge Brahe* til Thostrup, Befalingsmand paa Tryggevældegaard, og Kronen, jfr. Kronens Skøder samme Aar og Dato, som lyder:

1640, 13. Maj (Kbhvn.). *Tyge Brahe* til Thostrup faar: i Fyen, Nyborrig Len paa Hindtsholmb, liggende under Ottensegaard, Dalby S., i Hersnap 5 G., i Dalby 3 G., i Messing S. i Thorup Herligheden af 1 G., der svarer Afgift til Dalby Kirke, og 1 Gadehus — for: i Ottensegaards Len, Lunde Herred, i Dagdrup 1 G., i Lundbyetorp 1 G., Allesøe S. og By 2 G. og 1 Gadehus, i Randved 1 G. og 4 Boel, i Verninge 2 G. Vidner osv.

1640, 13. Maj (Kbhvn.).

Miss. til Hr. Mogens Kaas. Da *Tyge Brahe* til Tostrup, Befalingsmand paa Tryggevælde Gaard, har udlagt til Kronen 1 Gaard i Verninge i Fyen, som skylder 1 Pd. Rug og 2 Mk. Erritspenge til Mageskifte for en Kronens Gaard i Torup i Messing S. i Fyen, som skylder 1 Pd. 6 skp. Byg til Dalby Kirke, medens Herligheden og Ganghøvningen af den hidtil er gaaet til Nyborg Slot, skal Adressaten lægge samme Gaard i Verninge ind under Nyborg Len, indskrive den i Jordebogen og lade Herligheden følge dertil, men Landgilden til Dalby Kirke.

1640, 15. Maj (Kbhvn.).

Miss. til Henning Valkendorf om at lægge nogle Gaarde og Bol i St. Hans Klosters Len i Fyen, som *Kongen har faaet*

til Mageskifte af Tygge Brabe til Tostrup, Befalingsmand paa Tryggevældegaard, ind under St. Hans Klosters Len, indskrive det i Jordebogen og aarlig gøre Rede for visse og uvisse Indtægter af dette.

1640, 18. Maj (Kbhvn.).

Miss. til Tygge Brabe om at rette sin Lejlighed efter at være Værge for Fru Anne Brabe, Eiler Qvitzovs Enke, medens Skiftet efter hendes afdøde Husbond staar paa.

1640, 20. Maj (—).

Miss. til Tygge Brahe og Christen Holck ang. et Mageskifte og Besigtelse af Gods dertil.

1640, 27. Maj (—).

Miss. til Jacob Ulfeldt og Mogens Juel. De skal senest inden 3 Ugers Forløb begive sig til Tanderup Gaard, taksere dens Bygning og give det beskrevet til Tyge Brabe til Matteredup, Befalingsmand paa Tryggevældegaard, paa hans Søsters Anne Brabes. Eiler Qvitzovs Enkes og de andre Interesseredes Vegne.

1630, 28. Maj (—).

Miss. til Eyller Høg og Lauridts Pogwisch. Da der med det allerførste skal foretages Skifte paa Elved efter afdøde Eiler Qvitzov, skal de med det allerførste begive sig til Elvid, der opbryde de Brevkister, der maatte findes der, og som vedrører Eiler Qvitzov og hans Arvinger, registrere Brevene og derefter Kisterne, saa at de kan føres til de for Skiftet forordnede Kommissarier. Dersom der ogsaa mod Forventning skulde findes nogle Kister med Breve vedkommende Axel Brabe eller alle forbemeldte Eiler Qvitzovs Arvinger, skal de ligeledes opbryde disse Kister, udtage af dem, hvad der alene vedrører Eiler Qvitzovs Arvinger, og registrere dem. De andre, som vedrører afdøde Axel Brabes Arvinger, skal de registrere, forvare dem igen i Kisten og lade dem blive der velbeseglede. Endvidere skal de taksere Elved Hovedgaardens Bygning og give det altsammen beskrevet.

1640, 1. Juni (Kbhvn.).

Miss. til bl. a. *Tygge Brabe* ang. Borgerne i Næstved og en Istandsættelse af Indsejlingen til Byen.

1640, 2. Juni (—).

Miss. til Rentemestrene om snarest at tilstille *Tygge Brabe til Tostrup*. Befalingsmand paa Tryggvælde Gaard, en rigtig Fortegnelse over det, som afdøde Eiler Qvitzov er blevet skyldig paa sine Regnskaber til Rentekammeret, medens Kongen havde forlenet ham med Forlening over Rugaards Len (1628—30).

1640, 2. Juni (—).

Miss. til *Tygge Brabe*. Han har berettet, at han paa Kongens Vegne skylder Jomfruene *Anne og Beate Gjæ* 4000 Speciedaler for det Gods, som han efter Kongens Befaling har købt af dem, og har andraget om, at disse Penge maa blive forstrakt af Kongens eget Kammer til dermed at betale samme Gods. Han skal tage disse Penge af Valløes Indkomst og føre det til Regnskab.

1640, 4. Juni (—).

Aab. Brev, hvorved Hr. Anders Jensen til Them Sogn i Vrads Herred i Silkeborg Len faar Bevilling paa Afgiften af Kronens Part af Korntienden af Vinding Sogn i Skanderborg Len. Lensmændene paa Skanderborg Slot skal lade denne Tiende være ham følgeagtig. Han har berettet, at hans Formænd, afdøde Hr. Thomis Lauritsen og Hr. Oluf Andersen Grønbæk, paa Grund af Kaldets Ringhed har faaet bevilget samme Afgift af Kongen og af Kongens Fader Kong Fredrik.

1640, 5. Juni (Kbhvn.).

Miss. til Tønne Friis. Han har for nogen Tid siden (16. Nov. 1639) faaet Befaling til at registrere og vurdere det Gods, som fandtes i Horsens efter *afdøde Fru Anne Vind* og deraf udlægge til hendes Begravelse, hvad den nødvendigt har kostet, medens Resten skulde hensættes til Bedste for hendes Kreditorer.

Da det berettes, at der paa *Hammergaard* (Hammegaard og Hammergaard; ment er Hammergaard, Hammer S., Vrads H.), hvor hun døde, skal staa noget af hendes Gods under Forsegling, skal Adressaten ogsaa registrere og vurdere dette Gods og siden forholde sig med det som med det andet.

1640, 6. Juni (—).

Miss. til *Tygge Brahe*. Tryggevælde Len, om Vedligeholdelse af Broerne mellem København og Roskilde og af Langvadsdam.

— 10. August til Tygge Brahe og Sigvard Urne om Istandsættelse af Langvadsdams Bro og Dæmning.

1640, 5. Aug. (—).

Miss. ang. *Skiftet efter Eyller Qvitzor*. at der gøres Fordring paa, hvad denne var Kongen skyldig paa sin Forlening. Ligeledes 12. Aug. omtales hans Restance paa Rugaards Len. Man skal med det allerførste aabne de forseglede Regnskaber og Breve og tilstille Fru Anne Brahe¹⁾ (hans Enke) de Regnskaber med behørig Beviser, Breve og Kvittanser, som alene vedkommer Lenet. Anne Brahe har berettet, at Adressaterne har forsegleet dem.

1640, 4. Aug. (Kbhvn.).

Miss. til Tygge Brahe, Tryggevælde Len, om Indkøb af 25 Staldøksne i sit Len.

1640, 5. Sept. (Glückstadt).

Miss. til Joachim Bredow, Jægermester. om at lade Jacob Hansen, Ridefoged paa Odensegaard, for Betaling faa 5 store Dyr og 4 Daadyr til *afdøde Tygge Brahes Begravelse*.

1640, 28. Sept. (Kbhvn.),

nævnes en *Forhandling med Eyller Qvitzovs Arvinger* om deres Gaard Lyckishollumb og ang. en Tvistlighed mellem dem.

¹⁾ Anne Brahe er Tygge Brahes Datter paa Mattrup.

1640, 30. Sept. (—),
 nævnes Kongens Skibskaptejn Florits (formentlig Reinertsen).

1640, 10. Okr. (Frederiksborg).

Miss. til Helge Rosenkrantz Jørgensen, Otte Brahe Stensen, Henrik Valkendorf og Gunde Rosenkrantz. De har faaet Kongens Befaling til at indstævne alle afdøde Tyge Brahes Arvinger og interesserede for sig, bilægge de muligt mellem dem opkommende Stridigheder i Mindelighed eller afgøre dem ved Dom. Da det berettes, at Sagens Beskaffenhed er saaledes, at den skal indstævnes for Rigens Raad, tilbagekalder Kongen herved samme Kommission. De skal indsende den til Kancelliet.

1640, 16. Okt. (Kbhvn.).

Miss. til Vincent Bilde. Der er for nogen rum Tid siden (20. Maj 1640) udgaaet Befaling til afdøde Tygge Brahe om sammen med Christen Skeel til Valløe at besigte noget Gods i Ringsted Herred og Len, som var begæret til Mageskifte. Adressaten skal sammen med fornævnte Christen Skeel foretage denne Besigtelse.

1640, 16. Okt. (—).

Miss. til Hendrik Gyldenstjerne. Da Fru Anne Brahe, Enke efter Eyller Qvitzov til Elved, har berettet, at der med det allerførste skal foretages Skifte mellem hende og hendes Born, og at hendes Broder Thyge Brahe, som skulde have været hendes Værge, nu er død, skal Adressaten paatage sig for hende paa samme Skifte og paase, at der vederfares hende, hvad der er Ret.

1640, 1. Nov. (Kolding).

Aabent Brev, hvorved Kongen bevilger, at afdøde Tygge Brahes Arvinger indtil 1. Maj førstkommende maa være forskaanet for at holde Rostjeneste; dog skal de, hvis noget uforodelig fremkommer, holde deres Rostjeneste ligesom andre.

1640, 1. Nov. (Kolding).

Aab. Brev om, at da Hr. *Jørgen Brabe* til Hvedhollumb, Embedsmand paa Hagenskov Slot, og *Falk Gjøe* til Hvidkield af samtlige Slægt og Venner er bedt om at paatage sig *Værgemaal*et for *afdøde Tyge Brabes umyndige Børn*, hvilket er blevet anset for godt efter Kongens og Danmarks Riges Raads Dom her i Kolding, har de til Forvaltning af bemeldte Værgemaal foruden den Befaling, som de allerede har faaet vedrørende Skiftet, begæret Kongens Tilladelse om det efterfølgende, for at alting maatte komme til en god Ende, de umyndige Børn til Bedste. *Da der findes stor Gæld efter fornævnte Tygge Brabe, og den ikke kan afhjælpes eller betales, uden at der afhændes Jordegods eller Løsore*, andrager de om Tilladelse til at maatte afhænde noget af fornævnte umyndige Børns fædrene og mødrene Jordegods og med alting forholde sig efter den Erklæring, som de har afgivet sammen med de fælles Frænder og overleveret til Rigens Raad. Kongen tillader det.

1640, 1. Nov. (—).

Miss. til Tønne Friis m. fl. Da Hr. *Jørgen Brabe* til Hvidkield og *Oluf Daa* til Raunstrup har begæret Kongens Befaling til gode Mænd, som kunde være *til Stede paa Skiftet efter afdøde Tyge Brabe*, skal Adressaterne, naar Skiftet bliver berammet, til en bestemt Tid inden Jul indstævne alle interesserede for sig i Odense, dømme i de muligt opkommende Tvistligheder og give Parterne det beskrevet. Hvis nogen af dem paa Grund af lovligt Forfald ikke kan møde til den fastsatte Tid, skal de mødte have Fuldmagt til at tiltage andre gode Mænd i deres Sted og alligevel efterkomme denne Befaling.

1640, 1. Nov. (Kolding).

Miss. til Hendrik Gyldenstjerne og Henning Pogwisch. De skal snarest med *afdøde Tygge Brabes Arvinger* eller med en af dem, hvis de andre for Forfald ikke kan møde, *forføje sig til afdøde Tygge Brabes Gaard i Fyen* og der *nøje registrere alle Breve*, være sig *Galdsbreve, Kvittanser, Lodder, Stiftsbreve* og hvad der ellers kan findes, som eragtes fornødent til Skifte og til Un-

derrctning om hans Handel, saavelsom alle andre Breve, endvidere *taksere Løsøret*. hvad det end er, og saafremt det begæres af dem levere en rigtig Revers til dem (af Arvingerne), der møder, saafremt de begærer det, samt en Forpligtelse til at tilbagelevere samme Breve paa Skiftet og indtil da have dem i god Forvaring. De skal straks forsegle dem.

1640, 1. Novbr. (Kolding).

Lign. Miss. til Hendrik Lindenov til Øs Kloster og Biørn Ulfeldt til Møllerød om at forføje sig til Taasterup, Allerup og Gundestrup i Skaane; endvidere til Vincents Bilde til Valbygaard og Christen Skeel til Fusing om at forføje sig til Tryggvælde og Vemmetofte og ellers til *de Steder paa Sjælland, som afdøde Tygge Brabe har haft eller været betroet at forvalte*, og endelig til Hendrik Bilde og Johan Brockenhuus om *at forføje sig til Møtterup*.

1640, 16. Dec. (—).

Miss. til Jockum v. Buchwald og Niels Skinkel. Kommissarierne har tilforn faaet Befaling til at afgøre de Tvistligheder, der maatte opstaa paa Skiftet efter *afdøde Eyller Qvitzou mellem Fru Anne Brabe og hendes Born*. Da de har kendt, at Boet skulde registreres, med hvad der kunne findes af Fæ og Løsøre og andet, og give det beskrevet til *Fru Anne Brabe* og hendes Børn, for at Skiftet ikke skal opholdes længere, men komme til en endelig Ende.

1640, 29. Dec. (—).

Miss. til Moundts Aschersleben og Jockum v. Buchwald. *Fru Anne Brabe*, Enke efter Eyller Qvitzou til Elved, har berettet, at der er opstaaet Trætte mellem *hendes og hendes afdøde Broder Tygge Brabes Born om Skiftet efter hendes afdøde Fader, Aksel Ottesen Brabe til Elved*, hvorfor hun har begæret Kongens Befaling til Adressaterne om *at aabne hendes afdøde Faders Brevkiste, som staar paa Elved, og levere hende hendes Morgengavebrev, hendes afdøde Faders Jordebog og ellers andre Breve vedrørende Elved Gaard og Gods*. — De skal forføje sig til Elved, aabne

samme Brevkiste og *levere Fru Anne Brabe fornævnte Breve*, saavidt de eragter, at de vedkommer hende. De skal have rigtig Fortegnelse over de Breve, som de tager ud af Kisten, og til hvem de leverer dem, besegele og underskrive den og indlægge den i ovennævnte Brevskrin.

1640, 31. Dec. (Kolding).

Miss. til Lauridts Ebbesen. *Jens Sofrensen i Ring i hans Len (Skanderborg) har berettet, at hans Gaard er højlig forskyldt, saa at han ikke formaar at yde sin aarlige Landgilde*, og han har derfor begæret noget Afslag paa denne. Da Kongen af Adressatens Erklæring erfarer, at hans Opgivelse er sandfærdig, og at han, dersom han maa faa et aarligt Afslag paa 1 Fjerding Smør og 2 Tdr. Malt, vel kan yde sin anden Landgilde og holde Gaarden vedlige, *bevilger Kongen ham dette aarlige Afslag i hans Landgilde*, for at han kan blive ved Magt og besidde Gaarden. Adressaten skal føre det til Regnskab.

1640, 31. Dec. (—).

Miss. til Dr. Johan Borkersen. Hr. Madts Andersen Bredal, Sognepræst i Bresten Kald, har berettet, at hans Præstegaard for $1\frac{1}{2}$ Aar siden er fuldstændig nedbrændt; han har ladet den opbygge, hvorfor han beder om at forskaanes for nogle Aars Skat. Adressaten skal dele Præsteskatte saaledes blandt de andre Præster i hans Stift, at Hr. Madts Bredal i to Aarstid faar den mindste Part af den at betale.

1640, 22. Nov. (Kolding).

Miss. til Laurits Ebbesen om at lægge bl. a. 1 Gaard i Riis ind under Skanderborg Len, erhvervet ved Mageskifte.

1640, 22. Dec. (—).

Miss. til Christen Holck, at han skal indsende Erklæring ang. en Supplikation fra Michel Nielsen og Niels Mickelsen.

1641, 6. Jan. (—).

Miss. til Fru Anne Brahe og andre Arvinger efter afdøde Eyller Qvitzou. Det berettes, at afdøde Eyller Qvitzou resterer med 2 Aars Regnskaber af Rugaard, hvormed han var forlenet, som ikke er revideret, ligesom der er nogle Antegnelser og nogle Penge, han er bleven skyldig, som ikke er bleven klareret. De skal indlevere Regnskabet i Renteriet.

1641, 7. Jan. (—).

Aab. Brev, hvorved *Morten Pax til Bierre* faar Bevilling til at *indrette sin egen Begravelse i Alle Kirke (Aale, Vrads Herred)*. Lensmanden, i hvis Len (Silkeborg) fornævnte Morten Pax Sognekirke ligger, skal lade Morten Pax indrette sin Begravelse i Alle Kirke, dog skal Morten Pax lade den forfærdige paa sin egen Bekostning paa de Steder, hvor det er uden Skade for Kirken, og siden vedligeholde den.

1641, 8. Jan. (—),

nævnes, at Hr. Anders Jensen, Sognepræst til Themb Sogn, i Anledning af sit ringe Kald maa faa Afslag af den Gaard, han har i Fæste.

1641, 9. Jan. (—),

nævnes atter Floris Reinersen.

1641, 10. Jan. (—).

Miss. til Hendrik Podebusk. Henderik Gyldenstjerne til Svanhollumb har for kort Tid siden (16. Okt. 1640) faaet Befaling til at være *Værge for Fru Anne Brahe, afdøde Eiller Qvitzous Enke*, paa Skiftet efter hendes afdøde Husbonde, men tilforn har han faaet Befaling til at være Værge for *Jomfru Karen Qvitzou* paa samme Skifte. Da han ikke kan være Værge for dem begge, skal Adressaten, naar Skiftet foretages, paatage sig fornævnte Jomfru Karen Qvitzous Værgemaal, paase, at der paa Skiftet kun vederfares hende, hvad der er Ret, og siden, naar Skiftet er overstaaet, levere Værgemalet til hendes Lavværge.

1641, 10. Jan. (Kolding).

Miss. til *Hr. Jørgen Brabe* til Hvedhollumb, Befalingsmand paa Hagenskov, og Falk Gjøe til Hvidkield. *Erick Qvitzou* til Elved har berettet, at der efter *hans afdøde Fader, Eyller Qvitzou til Elved*, findes *vidtloftig Gæld*, at adskillige Kreditorer fordrer Gældens Betaling, og at det ikke er til at komme til en god endelig Ende med samme Fordringer, med mindre der kommer gode Mænd til, som af Fællesboets Løsøre, Jordegods og Penge til enhver kunne udlægge, hvad der var rimeligt for hans Fordring, og han har nu paa sine egne og sine Søskenes Vegne begæret denne Befaling til Adressaterne om at forhandle mellem dem alle. Der gives Adressaterne Befaling og Fuldmagt til at rette deres Lejlighed efter til bestemt Tid og Sted at indstævne for sig alle Arvinger, Kreditorer, Værger og Befuldmægtigede, som har nogen Gæld eller Krav at fordre i Boet efter deres Fader, og da at udlægge til enhver efter hans Fordring, saavidt det er billigt, ret og forsvarligt, af Fællesboets Løsøre, Jordegods og Penge. Ligeledes skal de med det første foretage samme Skifte og bringe det til en endelig Ende mellem Arvingerne og Kreditorerne, saa at de første gør Udlæg til Kreditorerne af Boet, og siden skifter det øvrige, hvad der er ud over Gælden, mellem Arvingerne, bilægge de muligt opstaaende Tvistligheder i Mindelighed eller afgøre dem ved endelig Dom og give det beskrevet. Hvis nogen af dem paa Grund af lovligt Forfald ikke kan møde til den bestemte Tid, skal den mødte have Fuldmagt til at tiltage en anden god Mand i hans Sted.

1641, 29. Jan. (Kolding),

nævnes en Michel Nielsen til Øster Falde (Mickel Nielsen Tornekrands) i Anledning af en Strid mellem to Personer, som Michel Nielsen har faaet bilagt.

1641, 11. Febr. (—).

En af Kronens Tjenere ved Navn Anders Søfrensen, boende i Ansøgaard i Silkeborg Len, har berettet, at han lider stor Afbræk ved Flyvesand paa sin Gaards Mark og har derfor

begæret noget Afslag paa sin Landgilde. Det tillades ham, Anders Sørensen, aarlig at forskaanes for at stalde den Okse og for at levere den halve Fjerding Smør, som han plejer at yde.

1641, 24. Febr. (—).

Miss. til Christian Holck. Efterskrevne Kronens Bønder i Silkeborg Len, nemlig *Peder Lauridsen og Madts Jørgensen i Kreybierg, Rasmus Hansen i Lille Tollum og Niels Jensen og Jens Jensen i Tystrup Sogn i Vrads Herred*, har berettet, at en stor Sandflugt i nogle Aar er overgaaet baade deres Markjorder, Ager og Eng, Fædrift, Torvedrift og Pløjejord, hvorved de aarlig har lidt saa stor Skade paa deres Avling, at de ikke vel kan komme til Rette, uden at de faar bevilget noget Afslag paa deres Landgilde. Da Kongen af Adressaternes Erklæring har set, at deres Opgivelse er sandfærdig, bevilger Kongen, at de herefter maa forskaanes for følgende aarlige Landgilde: Peder Lauridsen i Kreybierg for $\frac{1}{2}$ Fjerding Smør, Madts Jørgensen sammesteds for $\frac{1}{2}$ Fjerding Smør og $\frac{1}{2}$ Ørte Rug, og hver af de 3 Mænd i Tollum for 1 Ørte Havre og 1 Harboepund Smør. Christian Holck skal indskrive det i Jordebogen og føre det til Regnskab. (Af Silkeborg Lens Jordebøger 1640—41, hvor ovennævnte Bønder findes indført med de bevilgede Afslag, fremgaar det, at der med Tollum er ment Lille Thorlund i Ejstrup Sogn, og at Tystrup er en Fejlskrift for Ejstrup. Ogsaa Krejbjerg ligger i Ejstrup Sogn, Vrads Herred.)

1641, 28. Febr. (—).

Miss. til Jørgen Brahe og Falk Gjõe. Erick Qvitzou til Elfved har berettet, at der er udgaaet adskillige kongelige Befalinger vedrørende Skiftet efter hans afdøde Fader (Ejler Qvitzou, † 1640, g. m. Anne Brahe), men at de ikke er efterkommet. Der findes stor Gæld efter Faderen, og han vil gerne have dette Skifte afsluttet.

1641, 4. Marts (—).

Oprejningsbrev for Niels Rafn i Velling, der for nogle Aar siden kom i Trætte med Jørgen Mogensen i fornævnte

Velling og i en ærlig Forsamling har skældt ham for Tyv, hvilket han ogsaa har sagt paa Tinge efter Tingsvidnernes Formelding, men da han ikke kunde bevise samme ærerørige Ord, af Landsdommerne i Nørrejyland er dømt til at være den samme Mand, som han har skældt Jørgen Mogensen ud for at være. Denne Landsdommernes Dom er stadfæstet af Danmarks Riges Raad. Han har nu tilfredsstillet Sagvolderen for denne Forseelse.

1641, 4. Marts (—).

Miss. til Hr. Morten Madtsen. Anne Esckisdatter Falck paa Vinderslefgaard i Silkeborg Len har haft nogle hastige Ord i hendes Sognekirke til hendes Sognepræst Hr. Christen Eriksen, efter at Prædiken og anden Gudstjeneste var holdt. Da hun for samme Ord er oversvoret Kirkefreden, og hendes Bøder er betalt, skal Adressaten tilholde fornævnte Hr. Christen Eriksen, at han lader fornævnte Fru Anne Esckisdatter være forskaanet for videre Tiltale i den Sag.

— Samtidig Miss. til Christian Holck. Mellem Sognepræsten til Hinge og Vinderslef Kirker, Hr. Christen Eriksen, og Anne Esckisdatter Falck paa Vinderslefgaard har der en Tid lang været Trætte i Anledning af nogle hastige Ord. Da det befindes, at fornævnte Hr. Christen har givet nogen Aarsag til saadant, har Kongen bevilget, at hun maa være forskaanet for videre Tiltale i den Sag. Christian Holck skal tilholde Hr. Christen ikke at molestere hende videre, og dem begge, at de forholder sig mod hinanden, som det er kristeligt og forsvarligt.

— Samtidig en Miss. til samme, at han undersøger, hvorledes det forholder sig ang., at en af Delefogderne i Silkeborg Len, Søfren Pedersen, berettes at forhugge Kronens Skove.

1641, 7. Marts (Kolding).

Miss. til Gabriel Laxmand ang. en udstedt Befaling til at begive sig til Vemmetofte, Tryggvælde og hvad andre Steder, *afdøde Tygge Brahe* har haft at forvalte paa Sjælland, og der registrere og taksere afdøde Tygge Brahes Løsøre, Breve og andet deslige.

1641, 9. April,
nævnes atter Florits Rimmertsen.

1641, 25. April (Kbhvn.)

Forleningsbrev fra 1. Maj 1641 at regne for Sigvard Urne til Raarup paa *Tryggevælde Gaard og Len* — enslydende med Forleningsbrevet af 12. Juni 1632 for *Tyge Brabe*.

— Samme Aar og Dato: Forleningsbrev for Frederik Urne til Brendtvid paa Silkeborg Len.

1641, 23. April (—).

Miss. . . . Da afdøde Hr. Claus Daas og Fru Ingeborre Parsbergs Arvinger har berettet, at de den 23. Maj førstkomende agter at holde Skifte efter fornævnte deres afdøde Forældre, da skal Frants Lykke give Møde paa Borrebye og paa tage sig Værgemaalet for Hr. Claus Daas to umyndige Sønner, Christian og Jørgen Daa.

Jacob Seefeld til Ofvegaard skal være Værge paa samme Skifte for begge Jomfruerne. (Der var 3 Døtre i Claus Daas 2. Ægteskab, Jomfruerne Dorte, Hilleborg og Ide. Af disse fik Dorte 21. Okt. 1641 Bevilling til at være sin egen Værge.)

1641, 28. Maj (Glückstadt).

Miss. til Niels Trolle til Trolholmb, Embedsmand paa Roskildegaard, og Christen Skeel til Valløe. *Oluf Daa til Matstrup* har berettet, at der er opstaaet Trætte mellem ham og Falck Gjøre til Hvidkiel om Oluf Daas Part af det Løsøre, som findes efter afdøde Tygge Brahe paa hans Gaarde i Sjælland, og har begæret, at dette Løsøre maa blive skiftet mellem dem i Nærværelse af gode Mænd, som kunde behandle de muligt opkommende Stridigheder. Der gives dem Befaling og Fuldmagt til at være til Stede, naar samme Løsøre skal skiftes mellem dem, bilægge de muligt opkommende Stridigheder i Mindelighed eller afgøre dem ved Dom og give Parterne det beskrevet. I Tilfælde af Forfald skal en anden god Mand træde i Stedet.

1641, 28. Juni (Bergen).

Miss. til Sigvard Urne. Der er for nogen Tid siden udgaaet Befaling, bl. andre til *Tygge Brabe til Matteredup*, ang. Bygning af Karbechsminde. — Paa Grund af Tygge Brahes Død er det ikke sket, derfor skal Adressaten udføre denne Befaling.

1641, 21. Juli,

nævnes Christian Thomesen til Stougaard, Kansler og Embedsmand over St. Knuds Kloster i Odense.

1641, 7. Aug. (Glückstadt).

Holger Rosenkrantz til Demmestrup, Befalingsmand paa Bornholm, har berettet, at han af Falck Gjøre til Hvidkiold som Befuldmægtigede for *afdøde Tygge Brahes Børn* har tilforhandlet sig *Vemmetofte Gaard* i Sjælland med tilliggende Bønder, og at Falck Gjøre har forpligtet sig til at ryddeligggøre Gaarden, men det er endnu ikke sket, hvad der skal sørges for.

17. Sept. opfordres atter til at faa *Vemmetofte* gjort ryddelig for Køberen.

1641, 15. Aug. (—).

Miss. bl. a. til *Olluf Daa* til Holmegaard ang. en Trætte mellem Laug Bilde og Sten Bilde om Olsterup Hovedgaard. Arv efter deres Fader Erik Bilde.

1641, 20. Aug. (Haderslev).

Miss. til Ernst Normand i Anledning af, at *Lauridts Ebbesen til Donnerup*, Embedsmand paa Skanderborg Slot, har begæret Mageskifte med bl. a. Gaarde i Østerhouft og Giufskouf — med bl. a. 1 G. i Bredal og 1 G. i Skioldbjerg.

1641, 21. Aug.,

omtales Værgemaalet for *Axel Brabe* til Eskebjerg og hans Søster *Jomfru Christendts Brabe*. Værgerne skal afhænde Godset til Betaling af Gælden, bringe deres Forhold i Orden og saa

overlevere Værgemaalet til deres Lavvæрге. Alle *afdøde Tyge Brahes Arvinger* skal indkaldes, og alle, som kunde have noget at sige, og Værgerne skal sørge for, at afdøde Tyge Brahes Børn faar, hvad Ret og Billighed kræver.

1641, 21. Aug.

Aab. Brev, hvorved *Axel Brahe til Eskebjerg*, som nu er i sit 19. Aar og ikke har naaet den Alder, som Forordningen forudsætter, faar Tilladelse til at rejse ud af Landet og begive sig til fremmede Steder.

1641, 21. Aug. (Haderslev).

Miss. til Sten Bilde paa Rugaard. Kongen tillader, at Fru Anne Brahe, Enke efter afdøde Eyller Qvitzou til Elfved, til Kronen maa udlægge det af hende tilbudte Gods i Lundenæs Len i Jylland til Vederlag for det, som hun bliver Kronen skyldig paa Regnskabet for Rugaards Len. Hver Tonde Korn beregnet til 50 Rdlr.

1641, 22. Aug. (Haderslev),

omtales atter Værgemaalet for *Axel Brahe til Eskebjerg* og hans Søster Jomfru Christentse; hvad Frandts Lykke skal overtage, naar deres Forhold er ordnede af *Jørgen Brahe* og *Falck Gjõe*.

1641, 1. Sept. (Glückstadt).

Miss. bl. a. til *Oluf Daa til Holmgaard* ang. en Trætte mellem Lave Bilde til *Hafverløckegaard*, Landsdommer i Laaland-Falster, og *Sten Bilde til Kiersgaard* om *Olstrup Hovedgaard*.

1641, 18. Sept. (—).

Miss. til *Tønne Friis*. Af hosføjede Supplikation fra Præsten i Løsning og Korning, *Hatting Hd.*, *Ferdinand Payngh*, ang. at denne har andraget om et Bol i Løsning og 1 Gaard i Korning, hvoraf *Tønne Friis* skal have frataget ham Ægt og Arbejde og lagt det under *Stjernholm*, skønt det, som Præsten

beretter, har tilhørt Præstens Formand. Tønne Friis maa snarest indsende Erklæring i Sagen.

1641, 14. Okt.

Samtlige Hr. *Claus Daas Arvinger* har andraget om Kongens Hjælp til at faa ordnet Skiftet efter deres afdøde Fader.

1641, 16. Okt. (Kbhvn.)

Miss. til Tønne Friis ang. at faa repareret den store Bygfældighed paa Bygholms Ladegaard ved Stjernholm Slot...

1641, 17. Okt. (—).

Det meddeles bl. a. af Hr. Jørgen Brahe, at afd. Thygge Brahes efterlædte Breve er saa mangfoldige, at det ikke kunde overkommes at registrere dem, men de maatte blive under Forsegling.

1641, 21. Okt.,

omtales atter Købet af Vemmetofte Gaard med tilliggende Bønder af afdøde Tyge Brahes Arvinger.

1641, 23. Okt. (—).

Miss. til bl. a. Oluf Daa til Holmegaard ang. en Trætte mellem Otte Brahe Stensen til Nesbyholmb bl. a. paa den ene Side og Rønnov Bilde p. d. a. Side ang. et Markeskel mell. Vrangstrup og Sandby.

1641, 27. Okt. (Kbhvn.).

Aab. Brev. Jomfru Dorethe Daa faar Bevilling til at være sin egen Værge...

Samme Aar, Dag og Sted.

Proklama for *Oluf Daa* til Holme (Holmegaard, Hammel H.), som har berettet, at der efter afdøde Tyge Brahe (Tyge Brahe Akselsen, † ²²/₈ 1640, var Oluf Daa's Svigerfader) fin-

des adskillig Gæld, baade kendt og ukendt. Det paabydes Kreditorerne, der har noget at fordre, at fremkomme dermed for Landsdommerne og siden give det til Tyge Brahes Arvinger skriftlig Underretning.

1641, 28. Okt. (—).

Ang. at fremlægge afdøde Tyge Brahes Beviser paa de Penge, som han har betalt til Otte Marsvin for det Eigby Gods, som han har kobt af Fru Beate Gjoe og Jomfru Ane Gjoe.

1641, 30. Okt. (—).

Miss. til bl. a. Oluf Daa til Holmegaard ang. et Skifte af Henrik Thott med hans Datter efter hendes afdøde Moder.

1641, 17. Nov. (Fuhlsbüttel).

Miss. til Holger Rosenkrantz m. fl. De har for nogen Tid siden faaet Befaling til at møde, naar Værgerne for afdøde Tyge Brahes Børn, Axel Brahe og Jomfru Christence Brahe, nemlig Jørgen Brahe til Hvedhollumb, Embedsmand paa Hagenskov Slot, og Falck Gjoe til Hvidkield gør dem Regnskab for deres Værgemaal.

1641, 19. Nov.

Miss. til Ventsal Ratkirk. Her henvises til en Befaling, der 1. Juni 1640 skulde være udsendt, en Befaling til bl. a. Tyge Brahe, der døde ²²/₈ 1640, og derfor maa Hvervet være gaaet over til Sigvart Urne, der derefter overtog Tryggevælde Len efter ham.

1642, 6. Maj (Kbhvn.).

Miss. til Jørgen Grubbe til Régele og Waldemar Daa til Banderup. Hofjunker Oluf Daa til Mattered har berettet, at han er geraadet i stor Vidtløftighed ang. Værgemaalet for tre af hans Søskende, nemlig Christian Daa, Jørgen Daa og Jomfru Ida Daa, ang. 20,000 Rdlr., som han har forvaltet i inde-

værende Aar. Han begærer, at Adressaterne inden 30. Juli reviderer hans Søsken des Regnskaber. Og det faar de Kongens Befaling til.

1642, 30. Maj,

indbydes der til Kongens Datter Christianes og Hannibal Schedts Bryllup, og blandt de indbudte er Oluf Daa og Anne Brahe paa Matstrup.

1642, 20. Okt.,

faar Lensmanden i Skanderborg Len, Lauridts Ebbesen, Befaling til at forskaane for et Aars Landgilde Jens Ibsen i Ring i Tyrsting Herred, da denne har berettet, at hans Hus og Formue er brændt, og han er kommen i stor Armod derved. Og Lensmanden skal ogsaa sørge for, at han kan faa Bygningstømmer til atter at opbygge med.

1642, 27. Nov. (Kbhvn.).

Miss. til Mogens Arenfeldt. Det berettes, at der i Sne Sogn, Vrads Herred i Silkeborg Len, ligger 4 Gaarde, nemlig Hundts-hofvit, Nortvig, Arreskouf og Søegaard, som svarer Mariager Kloster, og at disse Gaarde ikke kan gøre Ægt og Arbejde til Mariager Kloster, fordi de ligger saa langt derfra. Han skal tilholde Bønderne paa disse Gaarde, at de herefter lige med andre Kronens Bønder, der i Vrads Herred ligger til Silkeborg, gør Ægter, naar der sker Henvendelse til dem med Kongens Pas og til Fogeden, da Landevejen fra Fyen og til Viborg al-tid falder der forbi.

1643, 12. Febr. (Kbhvn.).

Aab. Brev om, at Oluf Daa til Mattrup har givet til Kende, at Præsten i Maglebye af Kong Chr. d. 3. er blevet givet en Præstegaard i Schelschør. Denne er saa ringe og øde, at Præsten ikke kan hjælpe sig dermed. Oluf Daa har tilbudt at skaffe ham en anden i Borebye Birk, og det billiger Kongen, samt at lade en Bonde besætte den gamle.

1643, 23. Marts,

berettes, at 2 af Kronens Bønder i Hampen i Silkeborg Len, Lauridts Madtsen og Jens Lassen, ved en Ildebrand har faaet deres Hus og Gaard afbrændt, hvorfor begge forskaanes for Landgilde, Ægt og Arbejde et Aars Tid.

Af Klovborg-Thyrsting Egnens Historie.

Specielt Skades og Kirkens Historie

samt

Sammenfatning af nogle Gaardes Historie.

*Skifteprotokoller, Ting- og Pantebøger, fra nyere Tider med Grundlag
i de nyere Matrikelnumre, er benyttet.*

I en Skifteprotokol for Matrup Gods findes bl. a.:

»Skiftet efter Gaardfæster Rasmus Nielsen i Gribstrup 1814 1. Nov. Kl. 7 om Morgenen«.

Og under K. (Kvinder i Registret bag i Bogen):

»Skiftet efter Karen Laursdatter, Gaardfæster Peder Sørensens Kone i Schade«. (Se omstaaende Gengivelse af Skiftet.)

Registre over Skøde- og Pantebreve er for Thyrsting-Vrads Herreds Vedkommende bevaret i Viborg fra 1759 af i tre Bind: 1759—1814, 1815—1834 og 1834—1870. Det fjerde Bind fra 1870 til Nutiden er endnu paa Brædstrup Herredskontor.

I *Tingbøgerne* findes naturligvis kun det tinglæste, og langt fra alt var tinglæst i ældre Tid. Ordenen i Bøgerne er alfabetsk, saaledes at Skade f. Eks. findes under S.

I *Registrene* findes nu f. Eks. følgende, mens selve Udstedernes Ordlyd findes i Skøde- og Pantebøgerne, og hvoraf nogle senere findes gengivne, f. Eks. Las Pedersens Fæstebrev og senere Skøder paa Gaarden Matr. 3 i Skade:

Schade. — Lars Pedersens Fæstebrev, udstedt af Hr. Justitsraad de Thygesen den 28. April 1815 paa en Gaard (der sammesteds) ibid.

H. 3 Td. 3 Skp. 3 Fdk. 1 Album.

Dito:

Jens Nielsens Fæstebrev, udstedt 28. April 1815 paa en Gaard med 1 Td. 4 Skp. 1 Fdk. 2¹/₂ Alb., udstedt af Justitsraad de Thygesen.

Skade 1754, 26. Juni.

Schade Præsten Hr. Ulsøe givet en Obligation til Saabye sammesteds paa 200 Rigsdaler med forlods Ret i Debtors Bo — 20. Aug. 1753.

NB. Hieronymus Marcussen Ulsøe er Præst i Skade 1722 — Klovborg-Thyrsting-Grædstrup Kommune. — Saabye er Kapellan i Klovborg 1748—55, da præsteviet i Ry. (58 Sp.) Er Ulsøes Svigersøn.

Engholm 1815, 11. Januar.

Engholm med Hartk. 1 Td. 3 Fdk. 3²⁹/₄₈ Album er ved Udlæg under Skiftet, sluttet 30. Juni 1813 af Lars Jens Sørensen Tranholm, givet Sønnen med de paahvilende Servitutter til Arv og Gave.

Udskiftningen af Schade Bys Jorder

er foregaaet 23. Marts 1811, hvad ses af Udskiftnings-Protokollen for Udskiftningen i Ringkøbing Amts Landvæsenskommission (liggende i Viborg).

Bønderne i Schade er selv kommen med et Forslag, der er bleven antaget, som følgende Afskrift viser (*Udskiftningsprotokollen* S. [og se endvidere Bilag 88]. Angaaende Fordelingen tidligere mellem Gaardene af Jorderne i Skade se *Markbogen* 1682—83 i Matrikel-Arkivet [eller snarest Rigsarkivet] og se endvidere Kortet derover):

Ringkøbing Amts Landvæsenskommissions Protokol for Udskiftning fra 1796—1822 (S. 221):

Aar 1811 d. 23. Martii var Landvæsenskommissionen samlet for efter den herhos under No 1 vedlagte Begæring fra Sognepræsten Hr. Provst Schytte og øvrige Lodsejere i Schade Bye, Kloborg Sogn, at tage den af Landinspektør Sørensen under 8. og 24. Septem. 1810 fuldførte Udskiftning af Byens Ejendomme, hvorved alle stedboende har erklæret sig fornøjede, under Overvejelse og derpaa at meddele Approbation, den herfor under No 2 vedlagte Delingsplan blev gennemført og lyder: og da Landvæsenskommissionen ved at sammenholde den med Udstyknings-Kortet ikke fandt Anledning til at erindre noget imod den af Lodsejerne antagne Delingsplan, hvorefter Lodderne paa Marken ere afsatte og tiltraadte, blev saadant herved bevidnet.

Datum ut supra.

(Et Navn ulæseligt).   Rozenvinge.   Groots.

Tillæg No 88:

Delingsplanen.

Til Udskiftning af Skade Bys Mark i Klovborg Sogn bliver herved af mig som udskiftende Landinspektør foreslaaet saaledes:

1) Der er ingen Dispute anmeldt over Markskellene, undtagen ved Torpen Heede har Mattrups Fæster Henrich Ohlsen i Riishedegaard yttret Formaning om at ville have et Stykke efter en gammel Gaards Vej ved Sønder og en halv antaget Linie ved Øster, som Kortet viser, men da samme Paastande er gjort saa plump og uden Bevis eller Skel, eller naturlig Mærker paa Marken, saa formodes han saavel som hans Husbond at frafalde Paastand, saameget mere som baade Riishedegaard og Skade By (Præstegaarden undtagen) er Fæstegods til Mattrup.

2) Byen bestaar af

1) Præstegaarden er Provst Schyttes, Hartk. 5-0-3-1

2) Jens Sørensen, Fæster til Mattrup, Hartk. 5-5-1-2

3) Peder Sørensen, Fæster til Mattrup, Hartk. 3-5-3-1

tilsammen 14-4-0-1

3) For Præstegaarden, som er Beneficiarius, sker Udskiftningen efter Brug — og mellem de to Fæstere efter Hartkorn samt for Fælledet i Heede og Græsning alle efter Hartkorn.

Videre bliver Bechmae Eng etc. ved Ulvhjerg, som No 3 med Tilladelse hidtil har haft i Brug, ligeledes efter Hartkorn at udstykke og Præstegaarden efter sit Hartkorn derfor at tillægges Vederlag.

4) Saakaldte Huustoft nordøst No 3 Gaard, som No 3 har i Brug, er fri Fæst til Mattrup, og som saaledes er aparte Ejendom, udlægges Ejere til No 3 uforandret, da dette ikke gør Hindring i den øvrige Udskiftning.

5) Hede og Græsning og Kjær i Marken gaar ind som Agerland, hvor det falder efter Taxationen.

6) Engene angaaende:

Der er kuns lidet Eng til Byen, ligger sammenhængende om ved Aaen, saa dermed ej kan foretages nogen samlet *Englod Udskiftning*.

7) *Præstegaarden* beholder sit Eng ligesom Jorden, nemlig Enget ved Meldbiørg Jorden. Krattet østen Aaen mellem Tiisvad og Tørsting Marker, Enget (østen?) for ved Aaen og sit Eng vesten Aaen, hvilket sidste tildeles Græsvilderne ved vestre Side og lidt Lyngbund derhen ved for rettelig at regulere Figuren. I saavidt dette ikke kan ydes Vederlag for Præstegaardens Andel i fornævnte Bechmae Eng, udlægges den det manglende i Mark Lodderne.

8) No 2 *Jens Sørensen* udlægges sit forrige Eng og Engblok ved Tiisvad, den synder Vildgrønning samt Lynghjørner for at regulere Figuren. Det Eng ved Meldbiørg og No 2s Broeng norden for, sammenhængende dermed dels som Vederlag for hans Andel i forrige Fællede Bækmae Eng og dels fordi han forhen har haft lidet Eng.

9) No 3 *Peder Sørensen* beholder Bækmae Engen foruden omtalte Huustoft Eng. Videre faar han god Græsning og Lejlighed til at danne til Eng i Grønningerne norden Bækmae og ved Knoldmosen.

Ager Marken. Hede og Græsning.

10) No 1 Præstegaarden udlægges sit forrige Jord østen og sønden for Præstegaarden over Melbiørg Præstehale etc. Langagre sydre Side efter sydre Side af No 2s Vestertoft.

Tranholm Blokker og alt sønden for.

Videre den vestre Ende af Torpenbiørg Agre og sydvest Side af Torpenbiørg Hede med en Linie fra Nordøst Hjørne af Tranholm Blokker saaledes, at den faar sin Andel.

11) No 2 *Jens Sørensen* beholder sin Østertoft samt sin Vestertoft, Langager vesten for til Præstegaardens Lod og videre næst østen Præstegaardens Lod ved Torpenbiørg Agre og Hede, i Østen saavidt behøves til omtrent efter Sydøst eller Syd Siide af Præstegaardens Agre i Mitre Fald, om ved vester Ende af Ulvdals Agre og over Pechhøy Fald formodentlig noget østen om Pechhøy, saaledes at han faar sin Andel.

12) No 3 *Peder Sørensen* beholder sin Østertoft og øvrige Lod østen No 2, Midter Fald Øster Side — Smedisfald og Tofte østen for Ulvdals Agre — Pechhøy Agre Øster Ende og

Giendals Agre samt alle Dallene og Bakkerne østen i Marken til Englodderne.

13) Til fælleds Tørve Moese er udlagt norder Ende af Knoldmoese med Liggeplads derved og en fælles Leer- og Liimgrav (Liim d. e. Kalk) østen for Ulvdal, alt saaledes som paa Marken ved Udmaalingerne er udvist og afpælet, og Kortet viser, og Taxationsforretningen ommelder.

Til fælleds Vanddam som forhen det fornødne af Vanddammen i No 2s Vestertoft.

14) *Følgende Veje udlægges.*

- 1) Fra Byen i Nord Præstens Sogne Vej og Bye Vej til Grædstrup. 12^{al} bred.
- 2) Fra denne Vej paa Pechhøj Agre østen om Pechhøj til Tranholm og Riishedegaarp. 12^{al}.
- 3) Fra Byen norden om No 2s Vestertoft i Vester til Gribstrup. 12^{al}.
- 4) Fra Vejen No 1s i Øster ned i Aegdal til Tørve-mosen og No 2s Eng ved Tiisvad. 6^{al}.
- 5) Fra do. Vej No 1 i Øster ned i Ulvdal til Liim- og Leergraven og Præstegaardens Eng. 6^{al}.
- 6) Fra Gadevejen gennem No 3s Gaard i Øster Præstens Sogne Vej og Bye Vej til Tørsting. 12^{al}.
- 7) Fra Gaden i Øster paa Nord Side af No 2s Øster Toft og tvært over under Bakkerne til Præstegaardens Jord ved Fiskedam. 6^{al}.
- 8) Fra Gaden i Vester i No 2s Vestertoft til fælles Vanddammen der. 12^{al}.
- 9) Fra Byen i Sønder Kirkevej til Kloborg Kirke. 12^{al}.

Hvor det rettelig kan gaa an tillades Vedkommende, gennem hvis Lodder anførte gamle fornødne Veje gaar, at lægge dem i Lodskifterum og uden om Indhegninger.

At gamle Veje over Torpenhede samt over Tyve Agre og videre Sønder om ved Gaaskiær Agre og Kirke Agre, som er ubestemte Grøn- og Gienveje, aflægges som ufornødne.

15) Jordbrugerne, som 2den Kiærv Rug i deres gamle Agre i dette Efteraar, og de, som derved have Rug i andres Lodder, udlægges lige saa meget og godt til dem som Græsning til

næste Sommer at bruge. I Øvrigt holde enhver sig til sine egne tilliggende Lodder.

Foranstaaende Udskiftnings Plan forventes af Vedkommende antaget, og af den høje Commission efter fornødent befundet Rigtighed approberet og bekræftet til Gunst for Udskiftningen. Kortet og Taxationsforretningen medfølger til Paavisning og Eftersyn.

Sønderskovgaard, d. 8. Sept. 1810.

Sørensen.

Tillæg til foranstaaende:

Da No 3 synes at faa vel lidet Bygjord, saa have han No 3, Peder Sørensen, og No 2, Jens Sørensen, entes om som begge Fæstebønder til Matstrup, at Peder Sørensen tildeles al Mittre Fald, skønt det giver et noget skarpt Hjørne ind i Jens Sørensens Lod, og at Peder Sørensen ligeledes beholder sit fornævnte Broe Eng, og Linien i Pechhøj Fald skydes efter denne Forandring til rettelig Figur; saa og om en liden Bivej skulde formedelst Bakker behøves til en Lod, maa samme ikke forhindres.

I Øvrigt bliver Delings Planen i alle Dele uforandret.

Skade, den 24. Sept. 1810.

Sørensen.

Vi underskrevne 2 Fæstebønder til Matstrup erklærer og kræver herved(?) ved forestaaende Udskiftnings Plan og anmoder, at Landinspektør Sørensen, nu han er her, ville yde Henstand af de Lodder, som Marken som fornævnt har nu, af vore Rugtiende og beder vi, at vores Husbonde Hr. Justitsraad Thygesen til vores Gavn ville approbere samme.

Skade, den 24. Sept. 1810.

Jens Sørensen
egen Haand.

Peder Sørensen
med paaholden Pen.

Som Beneficiarius af Schade Præstegaard finder Undertegnede intet at erindre mod de gjorte Udstykninger og Delings Plan, der nu efter min bedste Overbevisning haver vist Præstegaarden en Part af dette, der altsaa paa ommeldte Fæstebønders Vegne ved Landinspektørens Nærværelse maaske bliver approberet i

Forventning, at Commissionen vil approbere samme i en Tid, da den fælles Drift forlængst af Landfæsterne formelig er forladt.

Schade Præstegaard, d. 26. Sept. 1810.

Carl Schytte.

Som Godsejer have jeg lige fuldt approberet det, som Fæstebønderne ved Udstykningsplanen finder tilfredsstillende.

Matstrup, d. 26. Sept. 1810.

Thygesen.

Kort over Matr. Nr. 2 i Skade By,

altsaa Præstegaarden. Her hedder det:

Kort over Matr. N. 2 af Skade By, Klodborg Sogn,

Vrads Herred, Skanderborg Amt.

Gammelskat 34 rd. 84 sk.

Hartkorn 4 Td. 7 Skp. 3 Fdk. 1½ Alb.

Matrikelkontoret i Septbr. 1862.

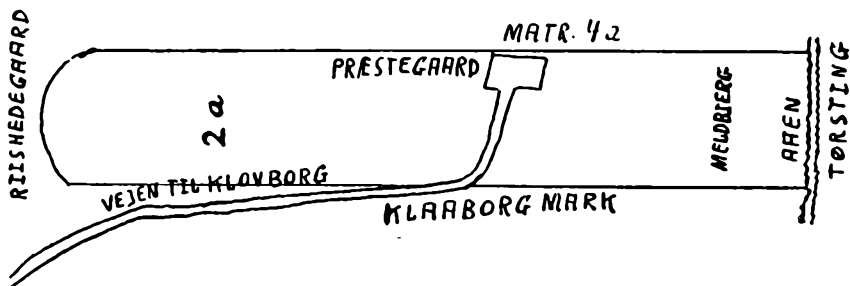
Marken er her, som det ogsaa er kendt op over Aarhundredskiftet lige til Udstykningen af Præstegaarden ca. 1905, et allangt Stykke, beliggende i Nord langs Matr. Nr. 4s Skel og i Syd grænsende til Klovborgs Jorder nær Kirken. I Øst gaar det ned over Dalen og Meldbjerg mod Aaen med en Engstrækning i Jordens Bredde ved Aaen.

Desuden hørte til Præstegaarden en lang Engstrækning langs Aaen nordpaa, under Ulvbjerg og skilt fra det førnævnte ved Matr. Nr. 4s og 3s Jord og Eng. Yderst i Nord strakte Præstegaardens Eng sig endog hin Side, øst for Aaen med en Del Krat op ad Bakkerne Øst for, det saakaldte »Kirkelund«. Det meste af Engen op under Ulvbjerg blev ved Udstykningen i 1905 frasolgt til forskellige i Sognet, der igen for Størstedelen videresolgte det; kun til Ulvbjerg kom det der nærmest beliggende og forblev der stadig til den Dag i Dag. Det er Stykket mellem Matr. Nr. 3 Eng, den nordre Krog af Matr. Nr. 1c og Enigheds Eng, som delte Præstegaardens nordre Engstykke i to Dele. Det Stykke, der kom til Ulvbjerg, kaldtes paa jydsk »æ Skjekrog«. Aaen omslyngede det i Syd ved en stor Bugt helt ind til Ulvbjergs Havedige. Ved Reguleringen

af Aaen i 1904 blev denne Bugt rettet ud som adskillige andre. Adskillige »gamle Aaer« vidner om saadanne Reguleringer baade i 1904 og tidligere. Saa godt som altid rettedes Aaen ud mod Øst, saa de »gamle Aaer« var i Skades Enge mod Vest for Aaen. Skade Bro har saaledes tidligere (før Reguleringen sidst i 1800erne) været midt henne i Engene mod nu lige op ad Thyrsting Bakke.

Paa Kortet over Præstegaardens Jorder angives Nabojordene med Matrikelnumre, hvor det er Skades Jorder, derimod kun med Navn, hvor det er anden Jord, saaledes »Tørsting« modsat Aaen ved Skade Bro og sydpaa, »Kløvborg Mark« i Syd og »Riishedegaard« mod Gribstrup.

Langs Marken i Nord er det da 4 a i den østlige Del, 4 b i den vestlige Del, saaledes:

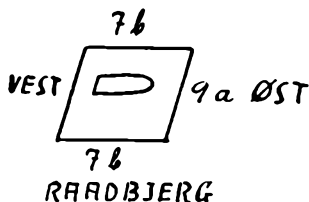

Ved Engstykket oven for Broen, saa snart Præstegaardens opr. Eng begyndte ved Ulvbjergs Havedige, er Matrikelnummeret paa den anden Side angivet Matr. Nr. 5. Skades Jorder strækker sig nemlig ogsaa den anden Side Aaen i Engstrækninger med Matr. Numrene 5, 6 og 7.

Matr. Nr. 5 har ogsaa første Krog i Enigheds Eng, hvorimod den anden Krog, den nordre Krog, af Enigheds Eng har Matr. Nr. 6. Før en ældre Regulering af Aaen gik denne ind i begge Kroge lige til Brinkerne mod Ulvbjerg. Derfor velsagtens angives Aaen ikke ud for Enigheds Eng, og her vedkom den jo heller ikke Præstegaarden og dens Kort. Enigheds Kroge angives ved en sort Streg om dem, nu altsaa de gamle Aaer. Nord for Enigheds Eng kommer den opr. Præstegaards Eng da igen, og paa den anden Side Aaen angives Matr. Nr. 5 lige op, til Præstegaardens Eng og Krat paa den

anden Side begynder; dette har aabenbart som det øvrige af Præstegaarden haft Matr. Nr. 2, thi der angives intet andet Nummer.

Den yderste Krog mod Nygaards Eng, der har Matr. Nr. 7, Skade, har Aaen inden om sig (vesten om sig altsaa) som før Reguleringen i 1800erne – gaaende i den gamle Aa ind til Ulvbjerg, Matr. Nr. 3 bs Skel.

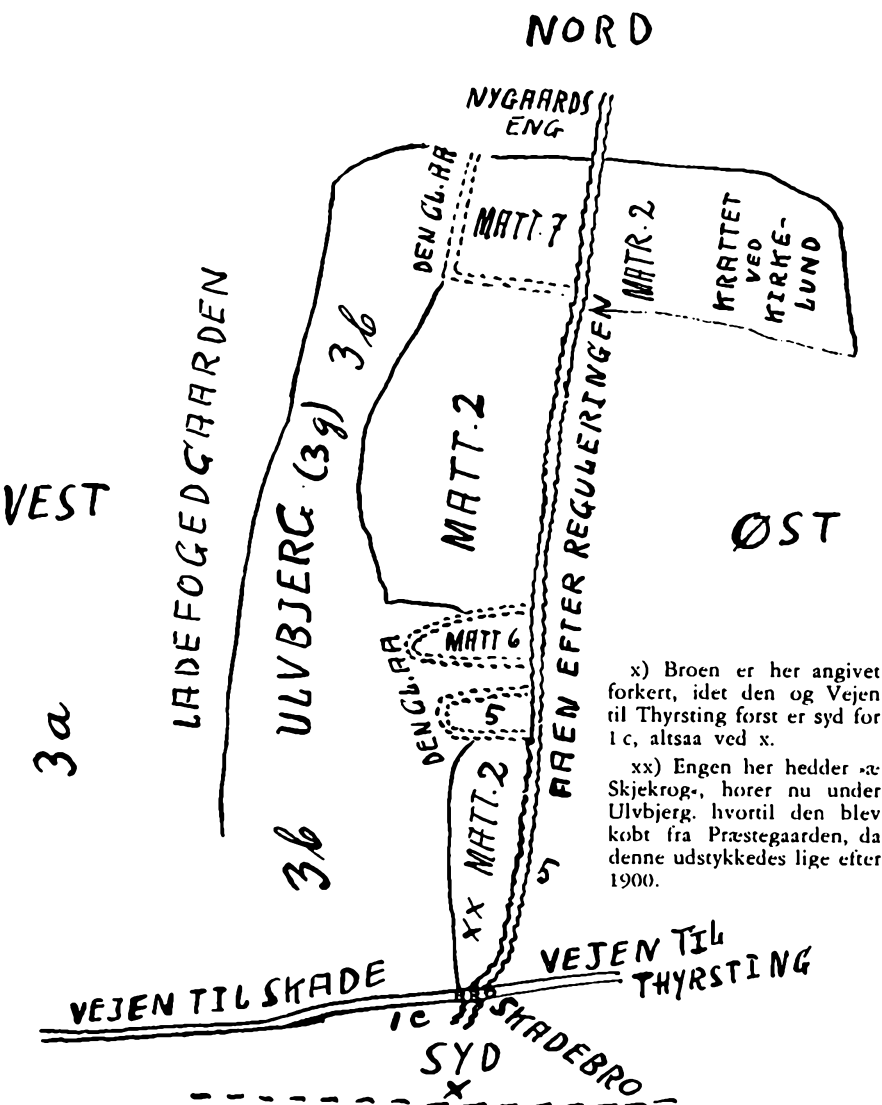

Kirken og Kirkegaarden. Kort af 1923.

Begrænses mod Øst af 9 a, Klovborg, mod Nord og Syd af 7 b, Klovborg; i Vest er Skade Jorder.

Præstegaardens Eng, Matr. Nr. 2

(under Ulvbjerg, der er Matr. Nr. 3 b, da Kortet her tegnedes, men blev 3 g, da den og Ladefogedgaarden blev skilt).

Af Vrads Herreds Bog 1660.

(1. Reo. Fol. 90 Nr. 9.)

Klouborg, Tørsting og Grædstrup Sogne.

Klouborg Kirke i Vrads Herred under Silkeborg Len have efterfølgende Præster siden Reformationen.

I.

- I. Hr. Niels.
- II. Hr. Erich.
Hvorlænge kan nu ikke erfares.
- III. Søffren Pedersen.
Paa 40 Aars Tid, død 1652.
- IV. Jens Pedersen Bredal, som nu lever.

II.

Indtet Sæe Jord er lagt til Præstegaarden, men hafve sin Jord hos Bønderne i Schadde, hvor Præstegaarden er, till hvilken kand faas i Welmagts Tid Rug 7 Tønder i det meste, sædvanlig 6 Tønder og undertiden ringere. Biug $2\frac{1}{2}$ Tønde, Havre 4 Tønder, Boghvede 10 Tønder. Decimantes (Tiendeydere) haffe været i Klouborg Sogn 24, af hvilke nu 7 er flot Jord og de andre næsten forarmede.

Tiende: Rug 22 Traver, Biug 6 Traver, Havre $3\frac{1}{2}$ Trave, Boghvede haver jeg aldrig af dette Sogn bekommet til Tiende over en Tønde og mesten intet.

Til Præstegaarden hører intet uden det bare Præstegaards Bygning, givet til Præstegaarden særlig til Silkeborg Gæsteri.

III.

Her i Sognet er mere end Halvdelen af Mattrup Mark, enddog Gaarden, som Velb. Corfits Ulfeld byder og besidder, er i Thyrsting Sogn og Herred, og sogner de Velbaarne mest Klouborg Kirke, hvor de altid communierer og offerer.

I Kirken er de nu adelige begrafne og i Altergulvet Et adeligt Epitafium over de Hardenberger.

IV.

Klouborg Kirketiende indkommer særlig i Sæe Tid. Rug 2¹/₂ Ørte, Byg 6 Tønder.

Af noget Jord paa Aale Mark, kaldet Klouborg Toft, som nu til Aale Præstegaard er papitueret for Afgifter til Klouborg Kirke. Rug 10 (Td.) Skp.

Af en Kirkejord omkring Kirken, kaldet Raadbjerg — Rug 20 (Td.) Skp.

Jorden nyder Præsten og holder derfor Vin og Brød, item af noget Kirke Jord paa Grædstrup Mark, som nu Ejner Jensen Bruger — Rug to Skp. item 1 Skp. Rug af Degnebolet.

Til Silkeborg . . . . . af Kirken i Tørsting. Kirketiende indkommer daarlig i Tørsting Herred i Silkeborg Lehn — Rug 15 Skp., Byg 3 Tønder og intet andet.

Grædstrup Kirke i Tørsting Herred have daarlig indkommen Tiende : Rug 8¹/₂ Tønde, Byg 4 (ell. 11 [utydelig]) Td. og 2 Skp.

Af 3 Agre paa Nimdrup Mark Kirkejord Byg 8 Skp.

Af et Stykke Eng i Kirkegaards Enemærke, af 2 Agre paa Dauding Mark, af noget Jord og et Stykke Eng paa Ring Mark, item et Stykke Eng i Grøuali(?) Toft, tilhobe Byg 5 Skp. og 13 Skilling.

Af et lidet Stykke Engmose paa Burgaarde Mark 8 Skp., givet til Kirken af Skanderborgs, to Skp. Havre og 1 Fdk.

V.

Til Mensam (Bord) nyder Præsten Afgifter af en til Præstegaards Jord paa Tørsting Mark i Velstandstid 10 Skp. Rug, 6 Skp. Byg, 20 Skp. Havre.

Af et andet Præsteboel som det i Skanderborg Jordebog haffende, Rug 20, Byg 6, Havre 20, Boghvede 5 Skp.

Decimantes i Tørsting Sogn er 13 Gaarde, 12 smaa Boel, en Mølle.

Tiende: Rug 17 Traver, Byg 12 Traver, Havre 15 Traver. Aldrig højere, men ofte ringere.

Udi Tørsting Sogn er øde 7 Gaarde, og ikkun 4 Boel besiddes.

Decimantes i Grædstrup Sogn har været 30, deraf er 5 Sted øde, og de fleste ynkelligen forarmede, hvorfor Tiender ingen Tid mere: 16 Tønder Korn af alle Slags. Dog ikkun 2 eller 3 Tønder Boghvede og Havre deriblandt.

VI.

Brefte, Dokumenter eller Privilegier Kirkerne eller Præstekaldet angaaende findes her ingen.

Mit Kaldsbrev med Confirmation er fra Silkeborg, og de andre fra Skanderborg bleve fordærvede og plettede i forløbne Fjende Tid.

D. Schadde Præstegaard

d. 21. Juli 1661.

Jens Bredal.

Degnen er bosiddende og have til Degne Boel en liden Toft, som er Kirke Jord, hvoraf han give aarlig til Kirken 5 Skp. Rug. han have til Indkomst en Skæppe Rug af hver Mand og intet andet.

Af Vrads Herredsbog 1772.

(5. Reo. Pag. 113 Nr. 32.)

Herredsbog, hvorudi er indført Allerunderdanigst Indberetning over Præste og Deigne Kald samt Skole Tjenester i Vrads Herred.

under Dato 14. Maj 1772.

Formedelst Poul Matthias Bildsøe, Doctor theologia og Biskop over Aarhus Stift, at indlevere in Duplo.

Allerunderdanigst Indberetning over Klouborg, Torsting og Grædstrup Sogners Præste Kald.

1) Pastores et Præpositia tempore Reformationis.

- 1) Erich Andersen.
- 2) Søren Jacobsen Præpositus.
- 3) Jens Pedersen Bredahl.
- 4) Holger Jensen Bredahl Præpos.
- 5) Hieronimus Ulsøe.
- 6) Mourits Jespersen Thygesen,
blev forflyttet til Huirring.
- 7) Morten Woldum, nuværende Sognepræst.

2) Decimantes ere:

I Klovborg Sogn 27 Gaardmænd og 5 Boelsmænd.

I Tørsting Sogn 17 Gaardmænd, en Boelsmand, 2 Huusmænd, som tiender hver af 3 Tofter, og en Huusmand, der tiender een Toft.

I Grædstrup Sogn 47 Gaardmænd |: Annexgaardens Bønder deri indbefattet :| og 6 Boelsmænd samt tvende, som tjener, og af Tienden oppebærer paa omk. ikkun 15 Traver Rug, 2 Traver Byg og 10 Traver Havre.

Qvæg-Tienden for de gode Aaringer beløber sig til 16—18 Rigsdaler, men da Qvægsyge for faa Aar siden har været i Grædstrup Sogn, saa er den beløbende sig nu næppe til 10 R-

3) Redities Destivalis.

- 1) Offeret. . . . . de tre store Højtider 30—36 Rbd.
- 2) St. Hans Rente ingen.
- 3) Juule Rente. . . ingen.
- 4) Paaske Rente. . . ingen.

4) Adificia.

- 1) Præstegaarden er fri for Landgilde, Gæsteri og Matriculs Hartkorn.
- 2) Længde Capacita i Gaarden fra Øster til Vester 56 Alen, fra Norden til Sønden 55½ Alen.
NB. Det er Grunden, hvortil Husene staar. —
Naar Grunden, hvorpaa Husene staar, tillige be-
regnes, saa er Præstegaardens Capacita i Grunden

fra Øster til Vester $63\frac{1}{4}$ Alen, fra Norden til Søndén $67\frac{3}{4}$ Alen. Over Fag er 85.

Præstegaardens Mark og Agre er følgende

- 1) et heel Fald Jord kaldet Præstehale Søndén for Gaarden og tæt ved samme tilhører Præstegaarden undtagen 2 Agre, hvoraf de tvende Bønder i Schade har hver 1.
  - 2) I Skoven 21ve Blokker eller Smaae Agre.
  - 3) Paa Meldbjerg 26ve Blokker (stykker).
  - 4) Af Kirke Agre 4 »
  - 5) I Lang Agre Fald 7 »
  - 6) Paa Svend dige 4 »
  - 7) 4re Blokke, som løber om Enderne paa Gamel Tofte 4 Blokker.
  - 8) Smeiders Agre 11 Blokker.
  - 9) Ved Tranholm Kirkevej 1 »
  - 10) Paa Gaasneb 4 »
  - 11) Paa Torpenberg 10 »
  - 12) Paa Tiveagre 4 »
  - 13) Af Uldalsagre 9 »
  - 14) Ved Pikhøy har Præstegaarden over Vejen 10 Blokker, under Vejen 13 »
i Giendals Fald 7 »
- 3) Præstegaarden er efter den nye Matricul anslagen for Hartkorn 5 Td. 0 Skp. 3 Fdk. 1 Alb.
  - 4) Præstegaarden er indkøbt og af mig nuværende Præst købt for 300 Rbd., og siden jeg købte den, har jeg anvendt mere end 400 Rbd. paa dens Forbedring.
  - 5) Inventarium til Præstegaarden: Ingen.
  - 6) Huse, som tilhører Præstegaarden: Ingen.
  - 7) Annexgaarden i Grædstrup Sogn ligger i Grædstrup Bye osv. ang. Marken der (her udeladt).

(Derpaa underskrevet):

Schade Præstegaard, d. 26. Nov. 1736.

H. Ulsøe.

(Efter en Tilføjeelse atter underskrevet):

Schade Præstegaard, 16. Marts 1738.

H. Ulsøe.

(Videre):

Fra den Tid af har Ejeren af Herregaarden Matstrup bestandig været i Besiddelse af Grædstrup Annexgaard, som har saaledes delt og lignet dens Agre, som vare flere end de andre Beboere i Grædstrup, at den og de andre Gaarde har nu lignende Jord, og paa lignende Maade er denne Annexgaards Eng, som var anselig bleven, uddelt til de andre Beboere i Grædstrup.

Da altsaa Matstrups Ejer indtil denne Tid ogsaa er i Besiddelse af denne Annexgaard samt har stykket og delt dens Mark, kan jeg hverken give Oplysning, om den er fri for Skat eller ej eller om dens Værd og Agre, som de nu er.

Men ifølge Udskrift af Landmaalings Forretninger, som jeg har beholdt, og som er dateret Landmaalings Arkivet 13. Dec. 1770, har denne Annexgaards Agre, før ovenformeldte Deling og Ligning blev gjort, været følgende:

(Derpaa følger Opremsning af dens Jorder).

Paa Tørsting Mark findes Annexgaards Jord, som efter den ny Matricul er anslagen for Hartkorn 3 Td. 0 Fdk. 3 Skp. 2 Alb. Annexgaarden i Tørsting er for saa lang Tid siden nedbrudt, at ingen af de nu Levende i Sognet veed, hvor dens Bygning har staaet.

Ejeren af Matstrup har Marken i Besiddelse og udlejer den til Bønderne i Tørsting, men svarer intet deraf til Præsten. Jeg tror, at salig Hr. Ulsøe har overladt Ejeren af Matstrup denne Annexgaards Jord imod at nyde en og anden Billighed derfor. Denne Annexgaards Agre er ifølge det foranmeldte Udtog af Landmaalingerne, som jeg har beholdt, følgende:

1) Sort Høys Fald Agre	2	Blokker.
2) Stenn Røgels	1	»
3) Smal Allen Thyrring(?)	1	»
4) Røe Pøtt Agre	1	»
5) Agres Fald	1	»
6) Truendals Agre	1	»

- 7) Langer Leeg Agre 11 Blokker.
 8) Store Ryg Biergs Agre 2 »
 9) Hal Agre

Kirkevangen:

- 1) Klep Fald Agre 1 »
 2) Agrene imellem Wejene 4 »
 3) Tengsvang(?) Agre 2 »
 4) Rygbierg Agre 2 »
 5) Tiis Wai Agre 1 »
 6) Bills Høy Agre

Bemeldte Kirkevangen

- 7) Klader Buski 1 »
 8) Kirkelund
 9) Welling Bierg Fald 4 »

Bierg Wangen:

- 1) Hest Bierg Agre 1 »
 2) Overdals Agre 5 »

Nok Annexgaard, som findes i Bjerrebo Wang iblandt de 9 Boelsmænds Jord.

- 1) Rytteragre 2 Blokker.
 2) Dals Agre 4 »
 3) Smal Agre 1 »

Østre Wangen:

- 1) Kiel Agre 1 »
 2) Byg (eller Ryg) Agre 1 »
 3) Nyedams Fald 1 »
 4) Svindals Fald 1 »
 5) Sønderfaldet 7 »

Ejeren af Mattrup, som den der for nærværende Tid er i Besiddelse af denne Annexgaards Jord, svarer de kongelige Skatter af samme. Hvo, der haver Rettigheden dertil, ved jeg ikke.

Inventarium: Ingen.

Hvad der kan saas i disse Agre vides ikke.

5) *Beneficia*.

- 1) Mensalia til Præsten: Ingen.

- 2) Andre Tillæg, som kan agtes pro aedificia Stipendii, saasom Konge Tiende, Kirketiende, Pensioner, Jorder, Marker etc.: Ingen.
- 3) Legater: Ingen.
- 4) Af Sædegaarden Matstrup, som ligger i Tørsting Sogn, nyder Præsten intet uden Offer.
- 5) Fri Ildebrændsel og Olden: Intet.
- 6) *Graxamina.*
- 1) Pension til Enken Madame Ulsøe svares efter kongelig Magts Lov.
- 2) Pension svares ikke til andre.
- 3) Decimantium formindskede: Ingen.
- 4) Der hører til Præstegaarden 9 a 12 Læs Høe, der ikke er bedre end godt Halm.
Af Præstegaardens Avl kand om Vinteren fødes 4 Heste af middelmaadig Størrelse, 16 Klov-Høvder og 30—40 Faar. Græsningen om Sommeren er meget middelmaadig.
- 7) Hospitia pauperum: Ingen.
Schola publicæ — ingen, uden 1 Skole i hver Sogn, som efter Skoleforordningen af 23. Jan. 1739 er anlagt for Bønder Børn.
- 8) Documenta publica, som Præstens Indkomst kan vedkomme — ingen uden dette:
Da Hr. Morten Woldum, nuværende Sognepræst for Kloborg og Annecterede Menigheder, efter min Begiering har overladt til Las Pedersen, Gaardmand i Schade, hans Brug, saa meget som Hr. Woldum efter hans Præstegaards Hartkorn kunde tilkomme af et Stykke Eng, kaldet Bechmaae, beliggende ud for *Ulve-Bierg*, imellem det Las Pedersens Gaard tilhørende Eng, hvilken Bechmaae tilforn har været fælles Drift for Præstegaarden og de tvende andre Gaarde i *Schade*: Saa tilstaar jeg herved og indestaar som Ejer af Matstrup for, at den overladte bemeldte Andel Eng, som er overladt af Hr. Woldum, aldrig skal slippe hans Successer til nogen Sted,

men at tvert imod bemeldte Andel Eng skal gives han Successer, saasnart det forlanges uden nogen Protestation og Indvending restitueret, som det virkelig tilhører Schade Præstegaard.

Dette til . . . . .haver jeg ikke . . . .

Mattrup, d. 22. October 1766.

T. Thygesen.

Saaledes i Allerunderdanigst af kongelig allernaadigste Befaling sandfærdeligen attesteres.

Morten Woldum.

Schade Præstegaard, d. 20. Febr. 1773.

NB. Derpaa følger Beretning om Degnekaldet af Johan Bindslev.

Skade Matr. 2 — Præstegaarden

(jfr. Skøde og Pantebøger i Brædstrup).

Hartkorn 4 Td. 7 Skp. 3 Fdk. $1\frac{1}{2}$ Alb.

gl. Skat 25 Rd. 50 Sk.

Matr. Nr. 3 f Hartkorn $\frac{1}{4}$ Alb. Skat under Nr. 3.

NB. ¹⁾ Bankhæftelsen.

²⁾ Panteobl. af 3. Aug. 1855 til Stiftsøvrigheden i Aarhus for 475 Rd., indført af Sognepræst Søeborg, med Pant i Sognekaldet, læst 10. August.

O. s. v. til Nr. 15.

Og følgende maa jo være efter Udstykningen af Præstegaarden i nyere Tid lige efter Aarhundredskiftet:

I Tingbogen i Brædstrup nævnes *Præsteembedet 2 a.*

(Derpaa ang. Præsteembedet.)

2 d Hans Jensen Engebjerg.

2 g ¹⁾ Niels Peter Nielsen.

²⁾ Hans Theodor Jensen Engebjerg. 1912 — 2 g.

³⁾ Peter Nygaard.

2 e ¹⁾ Skøde til Niels Christian Jensen Bruun

paa 2 e, dat. $\frac{8}{4}$, læst $\frac{23}{4}$ 1913.

²⁾ Peter Rasmussen.

³⁾ Alfred Markussen.

Oversigt over Præster i Klovborg—Thyrsting, før 1904 ogsaa over Grædstrup Sogn.

Før Reformationen

nævnes en Seuveren Mortensen 1470.

» » Niels Esbensen 1490.

Efter Reformationen:

- 1) 15.. Erik Andersen.
- 2) Søren Jacobsen ell. Pedersen
fra ca. 1612 til sin Død 1652.
- 3) Jens Pedersen Bredal,
k. $\frac{6}{1}$ 1653 — til sin Død ca. 1681.
Hustru: Marie Holgersdatter.
Datter: Ane Marg. B.
- 4) Holger Jensen Bredal.
 $\frac{1}{7}$ 1681 — † 1722
(formodentlig en Søn af foregaaende).
- 5) Hieronymus Marcussen Ulsøe, f. $\frac{14}{7}$ 1694.
 $\frac{26}{10}$ 1722 — o. $\frac{22}{1}$ 23.
- 6) $\frac{2}{6}$ 1758, o. $\frac{6}{10}$
Mourits Jespersen Thygesen
($\frac{30}{7}$ 1762 Hvirring-Hornborg).
- 7) Morten Frandsen Voldum $\frac{4}{10}$ 1762
($\frac{3}{6}$ 1778 Hvirring-Hornborg).
- 8) Ole Flensborg $\frac{17}{6}$ 1778, o. $\frac{7}{8}$
($\frac{18}{4}$ 1781 Harlev F.).
- 9) Carl Schytte, f. i Aarhus $\frac{11}{12}$ 1752 — Klovborg-
Thyrsting-Grædstrup $\frac{16}{5}$ 1781, o. $\frac{30}{5}$.
Fader: Knud S., Rdmd. og Byskriver.
Moder: Mette Marg. Wissing, St. Aarh. 70.
C. $\frac{17}{9}$ 77, h. Provst.
- 1) Gift $\frac{1}{3}$ 1782 med Laurentia Billeschou, f. 1756,
† $\frac{20}{5}$ 1784. — 1 Søn og 1 Datter.

- 2) Gift i Torrild $^{26}/_9$ 1785 med Couradine Eilerz af Aarhus. Dk. 1 r Cop. F. 66, † Aale $^6/_2$ 1835. 5 Sønner, 6 Døtre.
 † $^{10}/_3$ 1812 i Klovborg i sit Alders 60. Aar
 (hedder det i Kirkebogen. Carl Schütte staves hans Navn her, men selv skriver han det i 1803 Schytte, da en Søn af ham dør).
- ¹⁰⁾ Jens Møller Vogelius $^{10}/_7$ 1812, o. $^4/_2$. Er i hvert Fald i Folketalslisten 1834 ugift og 54 Aar.
 † $^{15}/_8$ 1834 i Hundslund, hvor han ogsaa skal være født.
- ¹¹⁾ Hans Christian Theodor Barfoed.
 Borum L. $^{15}/_6$ 1832.
 Klovborg $^{31}/_8$ 1834.
 $^{13}/_4$ 1851 Kippinge B.
 Født i Slesvig 1800. Er i 1840 40 Aar, i 1850 50 Aar. Gift med Anne Emilie Barfoed, f. i København før 1800. Har i 1850 5 Børn.
- ¹²⁾ Halvor Søeborg, f. paa Læsø $^{16}/_6$ 1812, St. Fred. 31. C. $^{13}/_7$ 37, l. Lærer v. Fred. Institut $^4/_9$ 37. Gift i Frederikshavn $^{26}/_7$ 39 med Sara Hansine Dorothea Christine Lønstrup, f. i Frederikshavn $^{17}/_3$ 1818. Faderen, Peter Christensen Lønstrup, Købmand og Gæstgiver, siden Politibetjent i Varde. Moder: Mette Cathrine (Wolters) Reinert, f. i København. — 2 Sønner og 4 Døtre, hvoraf nogle blev begravede paa Klovborg Kirkegaard, og deres Gravplader og Grave har staaet ind i dette Aarhundrede nær det gamle østlige Stendige og Læbælte der i Nordøst, og efter den nye Regulering ser man fremdeles Plads og Gravplade bevaret. Søeborg forflyttedes 1879.
- ¹³⁾ Peder Jakob Schaumburg, f. paa Hirtsholmene i Hjørring Amt 1847. Gift med Magdalens Sophie Jessen, f. 1849. Har 2 Børn i 1880 paa Folketalslisten. — Til Klovborg 6. Maj 1879, Provst i 1885. — Til Jyderup-Holmstrup 19. Marts 1889.

- ¹⁴⁾ Eske Jensen Vestergaard; i 1890 er han 27 Aar og endnu ikke gift. — Til Klovborg 9. Novbr. 1889, til Ørum-Daugaard 8. Febr. 1895.
- ¹⁵⁾ Mathias Hansen.
Klovborg 26. Juni 1895 til 26. Maj 1904.
Til Lejerslev paa Mors.
- ¹⁶⁾ Johannes John Aschlund Ammundsen.
Klovborg 3. Sept. 1904 til Juni 1914.
Til Silkeborg.
F. 1. Maj 1872 i Fjellerup i Pjedsted, S. af Sognepræst Peter A. til Pjedsted og Aug. Fr. Sørensen. Student Borgerdydsk. 1891, Kand. 18. Jan. 1898. Huslærer hos Pastor Kjersgaard i Udbyneder 1899—1904. Ord. 14. Sept. 1904. Provst Thyrsing og Vrads Herreder 2. Dec. 1908. Gift 9. Juli 1907 i Vigerslev med Henriette Christiane Emilie Balslev, f. 26. Juni 1883 i Elbæk-Gangsted, Datter af Sognepræst Rasm. Balslev til Vigerslev og Marie Soltoft.
Broder: Prof. theol. O. V. Ammundsen.
Begge Biskopper i henholdsvis Lolland-Falster og Haderslev i 1923.
Søskendebarn: Sognepræst O. N. Møller til Karleby H.
- ¹⁷⁾ Anders Stærmose Andersen.
1914—24. — Vonsild v. Kolding. †.

NB. Der var under Pastor Stærmose en Proces mellem Præstegaarden og Andreas Pedersen paa Jægersminde angaaende Vej for Præstegaarden til Eng og Krat hinsides Aaen (d. v. s. Øst for Aaen), som Præstegaarden mente at have Ret til over Andreas Pedersens Mark (her i mange Aar begroet med Lyng) mellem Kirkestien Øst for Aaen og Præstegaardens Eng med Krat Øst for Aaen. Andreas Pedersen hævdede, at Præstegaarden jo havde Vej dertil fra sin Eng hinsides Aaen (Vest for Aaen), idet Eng og Krat Øst for Aaen var Levn af dens Anneksgaard østfor, ja, at de to Stykker Eng jo oprindeligt havde været sammenhængende, idet Aaen tidligere gik helt inde ved Ulvbjergs Skel, men nu var flyttet ud midt gennem den oprindelige Eng. Andreas Pedersen vandt Processen, men Forholdet blev senere afgjort ved, at Præstegaarden betalte Andreas Pedersen en Pengesum (vist 500 Kr. en Gang for alle) for at maatte benytte Vejen over hans Mark.

- 18) Chr. Nygaard Andersen fra 1924—33.
 Til Vonsild v. Kolding.
 F. ²⁶/₇ 1898 i Aarhus. Fader Rentier. C. 1924 (I).
 Gift ¹⁴/₁₀ 1924 med Ingeborg Johansen, f. ²²/₃
 1894. Fader Købm. i Fredericia.
 Til København som Sekretær i Indre Mission.
- 19) J. P. Jeppesen fra 1933—
 F. ³/₁ 1901. C. 1925 (I). Gift ²⁷/₆ 1930 med
 Christine Jensen, f. ¹⁹/₅ 1905. Begges Forældre
 Gaardejere i Sdr. Broby, Fyn.

Matrikelnummer 3 i Skade — »Skadegaard«.

Af Mattrups Skifteprotokol 1791—1821.

*Skiftet efter Karen Lassdatter, Gaardfæster Peder Sørensens
 Kone i Schade.*

Stiftsforretning efter Gaardfæster Peder Sørensens Kone
 Karen Lasdatter udi Schade.

Anno 1805 den 12te Decemb. som 30te Dagen efter at
 Gaardfæster Peder Sørensens Kone Karen Lasdatter udi Schade
 ved Døden var afgaaet. Mødte udi (Skiftet) paa Herskabets og
 Stiftsforvalterens Højædle og Velbaarne Hr. Justitsraad de Thy-
 gesens Vegne efter Ordre Lauritzen fra Mattrup for sammesteds
 ifølge Loven at foretage Registrering og Vurdering samt om
 muligt Skifte og Deling mellem Enkemanden og hans med den
 afdøde Kone udi Ægteskab sammenavlede Børn, som er 1 Datter
 Mette Pedersdatter 21 Aar, 1 do. Marie Kirstine 19 Aar,
 1 Søn Las Pedersen 17 Aar, 1 Datter Ane Kirstine 16 Aar,
 1 do. Ane Pedersdatter 14 Aar, 1 Søn Søren Pedersen 10 Aar
 og 1 Datter Barbara Pedersdatter 4 Aar gammel alle paa den
 ene samt Creditor og Debitor paa den anden Side.

Ved Skifteforretningen var til Stede Amtmanden, paa egne
 Vegne og som Fødtværge ifølge Loven for sine Børn Enke-
 manden, som Tilsynsværge Sønnernes Morbroder Jens Lassen,
 og som Vurderings og Vitterligheds Mænd Sognefoged Jens
 Nielsen i Kloborg og Jens Sørensen her af Byen.

Hvorefter Paasyning og Angivelse udi fornævnte Hus var paastaet og tilgaaet som følger.

(Herpaa Opremsningen af alle Ejendele):

	Rd.	Mk.	Sk.
1 Egebord med aaben Foed	3	— 0	— 0
2 gamle Stole	0	— 0	— 12
1 Kiste med Laas og Nøgle, mrk. A: A: D. 1751	1	-- 0	— 4
heri Enkemandens Klæder			
1 Eege Dragkiste med fulde Skuffer og Nøgle samt Messing Beslag, deri et sribet Skiørt og Kartons Trøje,	5	— 0	— 0
1 sort hiemgiørt Kartons Kiol	1	— 0	— 3
1 Kartons Forklæde	«	— 0	— 1
1 do. Klæde	«	-- 1	— 8
1 Hulbord med aaben Foed	«	— «	— 12
1 Sold og 1 Sæk	0	— 1	— 0
1 Kurv og et Garntræ	0	— 0	— 6
1 Lægte ^{4/} , Tøjkurv og gl. Tønde	0	— 0	— 12
2 Løbe ^{4/} , 3 ^Ø Uld ^{8/}	0	— 4	— 12
3 smaa Bøtter	0	— 0	— 6
2 Hægler og 1 Haspetræ	0	— 1	— 0
1 Eege Hængeskab	0	— 4	— 0
deri noget Skrammel	0	-- 1	— 0
1 stor Eegekiste	1	— 0	— 0
var ganske ledig			
1 Blaagarns Lagen	0	— 1	— 0
2 Hørpuder, var gamle	0	— 2	— 8
1 gl. grøn og gulstribet Underdyne	0	— 5	— 0
1 rød og hvidstribet Overdyne	2	— 3	— 0
1 halv Egesængsted med gult hiemgiørt Omhæng	0	— 3	— 0
3 Tegsker ^{*)} og 1 Kaabedragt og			
1 Kyse, st. og gl.	0	— 2	— 4
(Tre Ting er aldeles ulæselige og udeladt her.)			
4 Træstole	«	— «	— 12

*) Ulæselig — muligvis »Tejekar«.

1 Jærn Gryde, beskadiget	» — » —	12
1 Spinderok	» — 1 —	8
1 gl. Sengsted med gult Omhæng	0 — 0 —	8
1 Rødstribet Vadmels Overdyne	1 — 2 —	0
1 Hvid hjemmegiort Underdyne	0 — 4 —	0
1 rød- og blaastribet Hovedpude	0 — 2 —	0
1 blaagarns Lagen	0 — 0 —	12
1 Kaabe og 1		
1 Spand og 1 Strippe		
1 Uldsax		
1 gammel og opslaget Sængsted	0 — 0 —	6
1 grøn og rødstribet Overdyne	0 — 5 —	0
1 graa Vadmels Underdyne	0 — 2 —	0
dito sribet Hovedpude		
1 Blaagarns Lagen		
1 fuld Madskab	1 — 2 —	0
Nogle Leerkar	0 — 1 —	8
1 . . . . Skænk		
1 Rivejærn og Jærn Pande	0 — 1 —	0
1 Øltonde	0 — 2 —	0
2 Baller	0 — 3 —	0
2 Træ Bøtter	0 — 1 —	0
1 Bøtte med 4 Skp. Rug paa Loftet	3 — 0 —	0
1 Spade og 2 River	0 — 1 —	0
4 Stykker Thyrer	0 — 4 —	0

I Gaarden og Udbusene.

1 sortbroget Koe, 7 Aar	7 — 0 —	0
1 ditto Koe, 9 Aar	6 — 0 —	0
1 ung Nød	2 — 0 —	0
14 Foer og 3 Lam	13 — 0 —	0
1 Galtegris	2 — 0 —	0
1 Tællebænk og	0 — 1 —	0
Stue Spade		
1 Hakkelsekiste	0 — 2 —	8

Enkemanden angav med Gaarden at have modtaget følgende Besætning. 4 Drættefærdige Hester, 3 Kør og Ungnøder, 1 Byvogn og stor Vogn med Tilbehør, Jærn Ploug og 1 Jærn-

samt Træ Harve, som med . . . . . dring forbigikkes, endvidere 2 Høleer med Dræn, 1 Slibesten S. P. Endvidere . . . . . at anføre vidste hverken Dommerne(?) eller nogen anden tilstedeværende at opgive.

Stemmende hermed Summa Dødsbo sig til en Sum

64 — 0 — 0.

Paa Forespørgsel erklærede Enkemanden ikke at bortskyldte det mindste, og at hans Kones Begravelse var betalt uden Laan. Dog fordrede han derfor ingen Godtgørelse, ligesom han og tilbød selv at betale det Skifte.

(mig udenfor til Afgang at anføre):

Hele Dødsboets Summa bliver da til Deling som meldt med 64 R. Enkemanden tilkommende det halve, og Børnene skal siden halvdele — 32 R., som deles udi Søkendelodder og bliver til hver af Sønnerne 7 R. 10²/₃ Mk. og til hver af Døtrene 3 R. 3 Mk. 5¹/₂ Øer.

Da dette herved saaledes tilfaldne Arvepart er langt under 20 R., da bliver Summen ifølge Udkastet til en anordningsbetræffende Sikkerhed (og Sikkerheden for Umyndiges Midler for . . . . . og ikke paa Rente kan fordres udbetalt). Men af Enkemanden kort efter til Formynderen udbetalt, som udi sin Tid for samme Arvepart har at gøre Forklaring uden mindst Toven(?) for Skifterets Myndighederne.

Enkemanden, som ifølge Anordningen er pligtig til at udfylde alle(?) Mangler, som efter forudgangen Syns og Kautionsforretning være Gaarden maatte forefindes saaledes, ikke derfor af Skiftet at paastaa eller forlange Godtgørelse, blev paa Grund af Canseliraadsresolutionen 16. Nov. 1799 (og 28. Aug. 1802) fritaget for Ulejligheden med Gaardens Udbedring, som til Brysthold utallige af Udlæg for samme havde rekvieret foranstaltet og altsaa nu Tiden uforsvarlig ved Gaardens tilsyneladende Mangler paa Bygninger maa være som ifølge hvert tilsvares.

Iøvrigt, da ingen efter Paaraab meldte sig med noget ved dette Skifte til Erindring, og Enkemanden lovede ifølge Plakaten af 26. Oktober 1792 at indestaa og være ansvarlig for alle retmæssige Fordringers Opfyldelse, samt ellers efter Pligt, Stand og Vilkaar at give sine Umyndige Børn en fornøden

Opdragelse, saa blev herved Grund bortgivet til egen lovlig Modhandling overleverede, og Skiftet sluttes og tilendebragt som ved alle Vedkommendes Underskrift bekræftes.

Datum	Lauritsen.
Enkemanden	Som Formyndet
Peder Sorensen.	Jens Larsen.
Som Vurderings Mand	og Vitterlighed
Jens Nielsen	Jens Sørensen.
Kløvborg.	

Las Pedersens Fæstebrev.

Af Skode- og Panteprotokollen for Thyrsing-Vrads Herreder.

N 5 Fire og halvtredsindstve Rigsbankdalers Navne Værdie, d. v. s. Sedler, ikke Mønt. (Klasse herværende fra 400—500.)

1815.

Etatsraad og Danebrogsmand Thyge de Thygesen til Stamhuset Matstrup, Hans kongelige Majestæts Justitsraad, gør vitterligt, at jeg hermed stæder og fæster Las Pedersen hans Faders Peder Sørensens hidtil i Fæste havende, men nu afstaaede (-hændede) Gaard i Skade Bye under Kløvborg Sogn, staaende for det samme Hartkorn, Ager og Eng, 3 Td. 5 Skp. 3 Fdk. 1 Alb., og for det samme Tilliggende som i forrige Fæsters Tid, samt nogen privilegeret Jord, men emgodt til $9^{5/14}$ Td. Land til Hartkorn (Skattefri) beregnet efter Tønder Land, hvilken Gaard med Tilliggende og det anførte privilegerede Jord bemeldte Las Pedersen for Livstid i Fæste maa have og bruge med de samme Rettigheder og Friheder og Byrder, det nu har og i Fremtiden kan nyde, men ikke anderledes paa følgende Vilkaar:

altsaa deraf aarlig i rette Tider og paa behørigte Steder rede uden Afkortning som og betale alle kongelige Skatter og offentlige Paabud, de som nu er og i Fremtiden paabydes, samt i Landgilde til hvert Aars Martinsdag af Gaarden 6 rbd. 1 mk. 8 sk. og af det privilegerede Jord 5 rbd. 2 mk. Tilsammen 11 rbd. 3 mk. 8 sk., alt i Navne Værdie (d. e. Sedler, ikke Mønt).

2.

Fornævnte har til Gaarden følgende Hoverie: 1 Dag at pløje til Havre og en Dag at harve til det samme, 1 Dag at køre Gødning til Byg, $\frac{1}{2}$ Plovdag og $\frac{1}{2}$ Harvedag med 2 Harver til Boghvede, 1 Dag at pløje til Rug, 1 Dag at køre Gødning til det samme, 1 Høstdag med Optagere, 1 Slettedag med River, og de anviste Favne Digemaal hvert Aar forsvarligt at vedligeholde og forbedre, samt forrette Rejser lige med andre hans Naboer, naar denne ham derom til- og anordnes.

3.

Istandsætte og vedligeholde Gaardens Bygninger og Besætning etc. og i rette Tid aflevere samme overensstemmende med den originale Fæstebrevet vedhæftede Overleveringsberetning.

4.

Dyrker og driver Gaardens Jorder forsvarligt; intet driver uden til Upligt, Bruger og bruger lader og holder noget til halvt saæt eller bortbære, men Afgrøden til Stedet hjemkøre og der udbæres.

Forøvrigt retter Fæsteren sig efter Landets Love for mig og udstedte med hørilig Lydighed samt tilsvare den Aftægt, som af Gaarden skal udredes. Overtrædes eller efterlades nogen af foranførte skal dette Fæste være forbrudt.

Matstrup, 28. April 1815.

Thygesen.

(Fæste under Thyrsting Herreder den 3. Maj 1815, indlemmet i Fæste-protokollen og derefter til andet Herreds Sted og Panteprotokollen No. 5 [Fol. 82] indløst.)

Ang. 1815 findes anført et andet Fæstebrev i Registret lige efter Las Pedersens, udstedt af Thyge de Thygesen:

Thyge de Thygesen gør vitterligt o. s. v. . . . til
Jens Nielsen den Gaard i Seit, Peder Pedersen er
fradod o. s. v.

Af Register over Tingbogen i Viborg:

Selvejendom Matr. No. 3 a.

3 a — gl. Hartkorn 2 Td. 3 Skp. » Fdk. 1 Alb.
gl. Skat 15 rbd. 24 sk.

1 a — 0 Td. 1 Skp. 1 Fdk. $2\frac{1}{4}$ Alb.

og den hele Gaards Andel i Skade Byes fælles Torvemoser.

Matr. No.	1 c	»	Td.	»	Skp.	3	Fdk.	$\frac{3}{4}$	Alb.	66	Sk.
	1 b	»	-	»	-	3	-	$2\frac{1}{4}$	-	}	4 Kr. 89 Øre
	3 g	»	-	2	-	1	-	$\frac{1}{4}$	-		
	1 b	»	-	»	-	2	-	$\frac{3}{4}$	-	}	56 Øre
	3 i										
	1 e	»	-	»	-	1	-	$1\frac{1}{2}$	-	}	4 Kr. 33 Øre
	3 g	»	-	2	-	1	-	$\frac{1}{4}$	-		

1) Skjøde af 30. December 1852 til Hans Peter Lassen, læst 5. April 1854.

2) Hans Peter Lassens Skjøde fra Thygesen, dat. 29. Decbr. 1860, tinglæst 25. Septbr. 1861. (18-745.)

NB. Den 27. Aug. 1862 er derpaa læst en Paategning af 15. Marts med Amtets Attest (den gaar ud paa at fastslaa, at Matr. No. 1 c skal forenes med Matr. No. 3 a og 1 a). (19-136.)

3) do. Skjøde af 30. Juni 1879 til Sm. paa 1 b og 3 g, læst 6. Aug. 1879.

4) Matr. No. 1 b, 3 i, 1 c og 3 g omført til Fol. 46.

5) Skjøde af $\frac{29}{9}$ 1887 til Lars Hansen paa Matr. 3 a, 1 a og 1 c, læst $\frac{9}{8}$ 1893. (32-87.)

NB. til No. 5. 1) Panteobligation af $\frac{1}{7}$ 1893 til Christian Simonsen, Thyrsting, for 8000 Kr.

2) Aftægt til Hans Peter Lassen og Kone Else Christensen med til de 8000 Kr. $\frac{31}{7}$ 1893, læst $\frac{9}{8}$ 1893.

Præstekorntiende af Matr. No. 3 a, 1 a og 1 c:

5 Skp. Rug,

2 - 2 Fdk. Byg,

4 - $3\frac{1}{2}$ - Havre.

Af 1 b og 3 g: $2\frac{3}{4}$ Fdk. Rug,

$1\frac{1}{2}$ - Byg,

3 - Havre.

Af 1 b og 3 i:

$\frac{1}{2}$ Fdk. Rug, $\frac{1}{4}$ Fdk. Byg, $\frac{1}{2}$ Fdk. Havre.

Af 1 e og 3 g:

$2\frac{1}{2}$ Fdk. Rug, $1\frac{1}{4}$ Fdk. Byg, $2\frac{1}{2}$ Fdk. Havre.

Til 3 a Selvejendom hører:

- 1) Bankhæftelsen skal til en $\frac{1}{6}$ Del indfriet og Aktieretten fraskilt.
- 2) Aftægtskontrakt af 30. October 1814 til Peder Sørensen, læst 7. Maj 1817, udslettet 27. Aug. 1884. (5-270.)
- 3) Dito af 17. December 1853 til Las Pedersen og Hustu, 1. Prioritet, læst 11. Januar 1854. (15-439.)
Udslettet 27. Aug. 1884. (27-744.)
- 4) Vandet fra det saakaldte »stor Væld«, kommende over Matr. No. 1 c, maa ej opstemmes saaledes, at det kommer til at gaa over Rasmus Andersens tilgrænsende Jorder.
- 5) Ejeren af Matr. No. 1 c, 1 b og 3 g skal finde sig i, at Ejeren af Matr. lader Aaløbet i det Ejendommene tilgrænsende Areal skjære lige.
4 og 5 bortfalden.
- 6) Rasmus Andersen, Ejeren af No. 3 b, 3 c og 1 b, skal have Vej over selvsamme Matr. No. 1 c fra Skadebro til sin Gaard paa Skade Mark.
- 7) Præstegaardsforpagterne og Niels Enighed skal have Vej over Matr. No. 1 c til nogle Englodder.
- 9) Panteobligation 9. Dec. 1884 til Jydsk Kreditforening for 8000 Kr. (5 prt. Rente) til Pant i 3 a, 1 a, 1 c, læst 10. Dec. 1884 — ikke i 1 b og 3 g. — Udslettet.

Ang. Aftægt til H. P. Lassen — Pant ikke i 1 c, kun i 3 a og 1 a.

Skjøde.

Den 5. April 1854.

Til Anmeldelse N. 4 R. 42 Bogh. 1852.

Thyge de Thygesen, Hofjægermester og Ridder af Danebrog, gjør vitterligt, at jeg har solgt og afhændet, ligesom jeg herved sælger, skjøder og aldeles overdrager til Hans Peter Lassen i Skade Ejendomsretten af en Gaard sammesteds, som hans Fader Las Pedersen har haft i Fæste, nemlig

Matr. No. 1 a, anført til Hartkorn	}	1 rbd. 21 sk.
» Td. 1 Skp. 1 Fdk. 2 $\frac{1}{4}$ Alb.		
Matr. No. 3 a, anført til Hartkorn	}	15 rbd. 24 sk.
2 Td. 3 Skp. » Fdk. 1 Alb.		
tilsammen 2 Td. 4 Skp. 2 Fdk. 1 $\frac{1}{4}$ Alb.		
Skat 16 rbd. 45 sk.		

Det anførte Hartkorn er overensstemmende med Indenrigsministeriets Magelægs-Udstykningsbevilling af 14. Sept. 1850. Og da Kjøbereren paa en for mig fyldestgørende Maade har afgjort den anordnede Kjøbesum 1075 rbd. — skriver Et Tusinde Halvfjerdsindstve og Fem Rigsbankdaler, saa tilskjøder jeg ham herved fornævnte Ejendom med derpaa værende Bygninger samt den Las Pedersen som forhenværende Fæster i sin Tid overleverede Besætning; thi skal saaledes det solgte til fornævnte Hans Peter Lassen være som uigenkaldelig Ejendom med de Rettigheder og Forpligtelser, jeg har ejet samme.

Dog bemærkes a) at det er Kjøberens egen Sag at affinde sig med Las Pedersen angaaende hans Fæsteret og at foranstalte hans Fæstebrev afbemeldt i Retten til Kassation samtidig med nærværende Skjødes Tinglæsning.

- b) at ingensomhelst Tiendeberettigelse er indbefattet under Overdragelsen.
- c) At Kjøbereren er pligtig at udslette mig den indbetalte (el. indfriede) $\frac{1}{6}$ Deel af Bankhæftelsen af den solgte Ejendom, dog uden at faa den derved erhvervede Aktieret, som er mig erhvervet.
- d) At den hele Gaards Ejendel i Skade Bys fælles Tørve-moser er Kjøbereren overdraget.
- e) at Kjøbereren, dersom han maatte forme at have nogen Tiltale til mig i Anledning af nærværende Overdragelse,

skal være forpligtet at fremsætte og paatale hans Præ-
tensioner inden et Aar fra Dato, da al Tiltale efter den
Tid skal være præskriberet.

Saaledes udstedes dette Skjøde under min Haand og Segl
i Overværelse af 2 Vidner.

Kjøbenhavn, den 30. December 1852.

Thygesen.

Til Vitterlighed:

Feddersen.

Svend Pedersen.

Forevist og til Skade Pastorats Fattigvæsen betalt 1 rbd.

Skade Præstegaard, 17. December 1853.

H. Søeborg.

Rigtigheden af det anførte Hartkorn,

nemlig Matr. N. 1 a — » Td. 1 Skp. 1 Fdk. 2 $\frac{1}{4}$ Alb.,
Ejendomsskat 1 rbd. 21 sk.,

Matr. N. 3 a — 2 Td. 3 Skp. » Fdk. 1 Alb.,
Ejendomsskat 15 rbd. 24 sk.,

attesteres herved i Henhold til Indenrigsministeriets Anordning
af 14. September 1850.

Skanderborg Amtsstue, den 26. Jan. 1854.

Galschjød.

Af Mattrup Gaard og Gods resterer ingen Skatter eller Af-
gifter hertil, hvilket herved attesteres.

Skanderborg Amtsstue, den 24. Januar 1854.

Galschjød.

Stadig fra Viborg:

Retsdagen 25. September 1861.

Til Indlemmelse 1. N 4 R. Fjerde Klasse.

III — 42 Skilling.

1860.

Thyge de Thygesen,

til Damgaard etc.

Hofjægermester og Ridder af Danebroge gjør vitterligt:

at jeg har solgt og afhændet, ligesom jeg herved sælger,
skjøder og aldeles overdrager til Hans Peter Lassen i Skade
Parcellen Matr. N. 1 c af den Gaard i bemeldte Skade, Klov-

borg Sogn, som hans Fader Las Pedersen har haft i Fæste, og hvilken Parcel ifølge Indenrigsministeriets Udstykningstilladelse af 8. October 1859 er skyldsæt for Hartkorn

» — » — 3 Fdk. $\frac{3}{4}$ Alb.

Gammelskat = 66 Skill. og skal forenes med Matr. No 3 a og 1 a.

Da Kjøberen paa en for mig fyldestgørende Maade har afgjort den accorderede Kjøbesum — 600 Rbd. — skriver Sex Hundrede Rigsdaler Rigmønt, saa tilskjøder jeg ham herved fornævnte Parcel og alt dens rette Tilliggende efter medfølgende Parcelkort; thi skal denne Ejendom saaledes tilhøre Kjøberen, bemeldte Hans Peter Lassen med uigenkaldelig Ejendomsret og forøvrigt med de Rettigheder og Forpligtelser jeg har ejet samme efter Skjøde paa Mattrup med underliggende Bøndergods af 1. Septbr. 1829. Dog bemærkes

- a) at $\frac{1}{6}$ Deel af Bankhæftelsen er indfriet og Aktieretten Kjøberen uvedkommende.
- b) at Vandet fra det saakaldte store Væld, som findes paa Ejendommen, ikke maa opstemmes, saaledes at det kommer til at gaa over paa Rasmus Andersens tilgrænsende Jorder.
- c) at Kjøberen ikke maa forhindre, at Ejeren af Mattrup lader det Ejendommen tilgrænsende Aaløb skjære lige.
- d) At Rasmus Andersen skal have Vej fra Skade Bro over den solgte Ejendom til hans Gaard paa Skade Mark.
- e) at Vej til Præstens og Niels Enigheds Englodder under Skade skal udlægges paa den solgte Ejendom og gaa langs med Skjellet mellem Kjøberen og Rasmus Andersens Ejendomme,
og at Kjøberen holder sig det i Udstykningsbevillingen af 8. October 1859 omtalte Magelæg angaaende et Stykke Tørvejord, som afgives fra Matr. N. 3 a til 3 b efterrettelig. Arealet udgør 5610 □ Alen.

Endnu anføres, at dersom Kjøberen i Anledning af nærværende Ejendoms Overdragelse maatte formode at have nogen Tiltale til mig, skal han fremsætte og paatale sine Prætentioner inden et Aar, da ethvert Søgmaal efter den Tid skal være præskriberet.

Dette Skjøde, som i Medhold af Lov af 4. Juli 1850 udstedes paa stemplet Papir No 4 — 4. Klasse, bekræftes med min Haandskrift i Nærværelse af 2 Vidner.

Damgaard, den 29de December 1860.

Thygesen.

Til Witterlighed:

P. Hansen og Chr. Beck.

Forevist og til de Fattiges Kasse givet 16 Sk.

Skade Præstegaard, den 30. Juni 1861.

H. Søeborg.

Fra Thyrsting-Vrads Herreders Tingbøger i Brødstrup.
Pantebogen, Folio 32, Side 82.

3 a.

1) Lars Hansen.

Skøde paa 3 a, 1 a og 1 c med det hele Gaarden Matr. No 3 tilhørende Areal af Skade Bys fælles Tørvemoser. Dat. $\frac{29}{9}$ 87, læst $\frac{9}{8}$ 93.

2) Do. Skøde af $\frac{24}{5}$ 07 paa Matr. No 5 b, læst $\frac{19}{6}$ 07. (38—234.)

3) Samme Auktionsskøde af $\frac{12}{2}$ 10, l. $\frac{16}{3}$ 10, paa No 3 f. (39—802.)

4) Matr. No 3 f omført til Folio 324.

5) Anders Christian Larsen: Skjøde af $\frac{20}{6}$, l. $\frac{26}{6}$ 1912 paa No 3 a, 1 a, 1 c og 5 b med ev. den til No 3 hørende Andel af Skade Bys fælles Tørvemoser. (41—529.)

Anm. Under Grundskatten for 3 a er indbefattet Grundskatten for 3 e og 3 f.

Hartkorn

3 a	—	2 Td.	3 Skp.	0 Fdk.	1 Alb.	—	30 Kr.	50 Øre.
1 a	—	»	»	»	1	—	2 $\frac{1}{4}$	43
1 c	—	»	»	»	3	—	3 $\frac{3}{4}$	37
5 b	—	(tiendefri)			1 $\frac{1}{2}$	—		

Præstekorn og Kv. T. af 3 a, 1 a, 1 c:

Rug 5 Skp. 0 Fdk. Byg 2 Skp. 2 Fdk. Havre 4 Skp. 3 $\frac{1}{2}$ Fdk. 5 b er tiendefri.

5) Skpl. 66 Kr. 95 Øre.

Skjøde.

Underskrevne Hans Peter Lassen sælger, skjøder og aldeles afhænder herved til min Søn Lars Hansen den mig ifølge 2 Skjøder, dateret 30. December 1852 og 29. December 1860, thinglæste 5. April 1854 og 25. September 1861, tilhørende Gaard i Skade By, Klovborg Sogn, med Bygninger og tilliggende Jorder staaende til Hartkorn saaledes:

under Matr. No 3 a i Skade:

3 a — 2 Td. 3 Skp. 0 Fdk. 1 Alb.

Grundskyld 30 Kr. 50 Øre

1 a — » Td. 1 Skp. 1 Fdk. $2\frac{1}{4}$ Alb.

Grundskyld 2 Kr. 43 Øre

1 c — » Td. » Skp. 3 Fdk. $\frac{3}{4}$ Alb.

Grundskyld 1 Kr. 37 Øre

ialt Hartkorn 2 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. 1 Alb.

Grundskyld 34 Kr. 30 Øre.

Med Andel i Skade Bys fælles Tørvemoser, hele den Andel, der er tillagt den samlede Gaard Matr. No 3 samt den Besætning og det Ind- og Udbo, der er overleveret Køberen med Gaarden.

Og da Køberen min Søn Lars Hansen har berigtiget Kjøbesummen 12000 Kr. og desuden ved at ærlægge Aftægtskontrakt har paataget sig at tilsvare mig og Hustru vor Livstid en til en Kapitalværdi af 2000 Kr. anslaaet Aftægt, saa skal bemeldte Gaard med Tilliggende, Besætning, Ind- og Udbo herefter tilhøre ham med fuldkommen Ejendomsret og med de Rettigheder og Forpligtelser, hvormed den har tilhørt mig selv, fri og hjemlet iøvrigt imod Enhvers retmæssige Paatale, dog bemærkes, at Kjøberen skal overtage til Forrentning og Indfrielse af Pantegælden til jydsk Kreditforening 8000 Kr.; hvad denne Gjæld hidtil er nedbragt ved de aarlige retsmæssige Afdrag kommer Kjøberen tilgode, og han bliver tillige Ejer af den til Gjælden svarende Reservefond, endvidere bemærkes, at $\frac{1}{6}$ af Bankhæftelsen er indfriet og Bankaktieretten fraskilt, at Ejeren af No 3 b, 3 c og 1 b skal have Vej over Matr. No 1 c til Skadebro, at Præstegaarden og Enighedsgaarden skal have Engvej over samme Matr., og endelig, at Vandet i Aaen, som

kommer fra Stidsholm Sø, ikke maa afbenyttes til Skade for Matrup Mølle og Tirsvad Kunsteng, og at der navnlig ikke maa anlægges Aalegaard eller andet Værk til Skade for Fiskeriet.

Af Købesummen beregnes et Beløb af 2000 Kr. som Verderlag for Løsøret: Besætning etc.

Købesummen for selve den faste Ejendom da derfor kun anses at være 10,000 Kr., og Aftægten efter den særlige Kontrakt (Kapitalværdi: 2000 Kr.).

Skade, den 29. September 1887.

Hans Peter Lassen.

Til Vitterlighed:

Chr. Jensen Warthou.

Bemærkningen foran i dette Skøde om, at Vandet i Aaen fra Stidsholm Sø, navnlig om Indskrænkningen i Raadigheden derover af Hensyn til Matrup Mølle og Tirsvad Eng og om Anlæg af Aalegaard eller andet Fiskeværk, er indkommet i Skødet ved en Fejltagelse og assimileres derfor herved.

Skade, den 29. September 1887.

Hans Peter Lassen.

Til Vitterlighed:

Chr. Jensen Warthou.

Lars Hansen.

Forevist og givet til de Fattiges Kasse 50 Øre.

Søren Josefsen.

At Amtsstueskattet for 1 Termin 1893/94 af fornævnte Ejendom er betalt attesteres.

Skanderborg Amtsstue, d. 4. Aug. 1893.

P. A. V.
Hansen.

Skøde.

Underskrevne Godsejer R. A. Westenholz til Matrup skøder og endelig overdrager herved til Gaardejer Lars Hansen i Skade en Parcel af min med Landbrugsministeriets Approbation af 27. Aug. 1904 udstykkede Ejendom Matt. 5 af Skade, Klovborg Sogn, hvilken Parcel udgør Matt. No 5 b, af Hartkorn 1 $\frac{1}{2}$ Alb.

Og da Køberen fornævnte Gaardejer Lars Hansen har berigtiget den vedtagne Købesum 200 Kr. skriver to Hundrede Kroner, saa skal Parcellen herefter tilhøre ham med fuldkommen Ejendomsret og med de samme almindelige Rettigheder, Byrder og Forpligtelser, hvormed den som henhørende under det fornævnte samlede Matt. No har tilhørt mig, fri og hjemimod Enhvers retmæssige Paatale.

Med Parcellen følger ingensomhelst Andel i den mig tilhørende Konge- og Kirketiende af Klovborg Sogn.

Matrup, den 24. Aug. 1907.

R. A. Westenholz.

Att. om Fattig. 50 Øre paa Andel d. $1\frac{2}{6}$ 07.

Auktionsskøde.

Herredsfogden i Thyrsting Vrads Herreder gør vitterligt at ang. No 368 Matt 2 af Skade By samt Englodden Matt 3 f sammesteds, hvilke stillede A og B.

Ved Opraab af Parcellen No 9 blev Gaardejer Lars Hansen af Skade Højstbydende med 156 Kr. 43 Øre, hvilket Bud erholdt Tilslag og senere er approberet ved Ministeriets Skrivelse af 16. Maj 1905.

Efterat Køberen har berigtiget Købesummen 156 Kr. 43 Øre (hvortil efter Konditionerne endvidere kommer Parcellens Andel i Bankhæftelsesgæld 9 Øre, der er indført saavel som Andel i Udstyknings- og Auktionsomkostninger 9 Kr. 68 Øre) ved kontant Betaling, saa tilskøder jeg som Auktionsdirektør herved Gaardejer Lars Hansen af Skade den heromhandlede Ejendom, der under Matt. N. 3 f af Skade staar for Hartkorn $\frac{1}{4}$ Alb., og skal den saaledes herefter tilhøre ham med fuldkommen Ejendomsret med de Rettigheder, Byrder og Forpligtelser, hvormed den har tilhørt Præsteembedet, fri for Forhæftelser, dog bemærkes, at Køberen skal taale, at Præsteembedet savner tinglæst Adkomst og at Brug og Afbenyttelse af de over den solgte Ejendom førende Veje forbeholdes alle rette Vedkommende. Køberen svarer Skatter og Afgifter fra 1. April 1905 at regne.

Den derved afhændede Parcel er ikke bortforpagtet. Hjem-

melsretten er mig uvedkommende. Nærværende Skøde vil foruden Tinglæsning være at forelægge Stiftsovrigheden til Approbation.

Under Haand og Embedssegl.

Thyrsting Vrads Herreders Kontor,

den 12. Febr. 1910.

Langkilde.

Nærværende Skøde approberes herved i Medfør af Kirke-
ministeriets Skrivelse d. 7. Marts 1905.

V. Degn. Sophus Sørensen.

(Attest om Gave til Hjælpekassen 50 Øre.)

Forevist paa Amtsstuen $^{14}/_3$ 1910. — Ejendomsskyldværdi
af den samlede Ejendom 17000 Kr.

Videre fra Pantebogen ang. Skade.

3 f.

- 1) Lars Hansen Auktionsskøde af $^{12}/_2$ 10, læst $^{16}/_3$ 10,
paa No 3 f.
- 2) Skøde til Kristen Nygaard, dat. 9., l. $^{27}/_{11}$ 1912.
- 3) Skøde fra K. Nygaard til F. Skougaard paa Halvdelen
af 3 f, dat. 12., læst $^{18}/_3$ 1914.
- 4) Samme Skøde af $^{25}/_{11}$, l. $^{11}/_{12}$ 1918, paa den anden
Halvdel.
- 5) Frk. Birgitte Skougaard Adkomst ifølge Skifteattest $^{27}/_3$
31. Ejds. 5000 Kr.

- 1) Hans Peter Lassen, Skade.
Skøde paa 1 b og 3 g, dat. $^{30}/_6$ 79, læst $^6/_8$ 79.
Anm. 1 e og 3 i frastykket og 1 e og 3 g frastykket.
- 2) Matt. 3 i omført til Folio 309.
- 3) Søren Peter Hansen. Skjøde af $^{15}/_1$ 97 paa Matt. No 1 b
(ikke 3 i), l. $^{23}/_8$ 99.
- 4) Anthon Ferdinand Ehlers.
Skøde paa Matt. 1 b (før No 6, Fol. 71), omført til
Fol. 55.

Præstekorn og K. T. af 1 b:

$\frac{1}{2}$ Fdk. Rug — $\frac{1}{4}$ Fdk. Byg — $\frac{1}{2}$ Fdk. Havre.

- 1) Jens Christian Hansen.
Skøde paa 1 e og 3 g, dat. $\frac{14}{7}$ 92, læst $\frac{21}{2}$ 94.
(32—221.)
- 2) Samme (Christian Hansen).
Auktionsskøde af $\frac{12}{2}$, l. $\frac{16}{3}$ 10, paa No 2 c.
(39—800.)
- 3) N. P. Laursen, Skøde af $\frac{21}{3}$ 1912, l. $\frac{3}{4}$ 1912, paa 1 e,
3 g, 2 c. (41—407.)
- 4) Henrik Jensen, Skøde af $\frac{29}{7}$, læst $\frac{31}{7}$ 1912,
paa No 1 e, 3 g, 2 c. (41—611.)
- 5) Laurs Henriksen, Skøde af $\frac{17}{7}$, l. $\frac{30}{7}$ 1919,
paa sm. N. 703. (46—890.)
- 6) Bernhard Asmussen, Skøde af L. Henriksen paa sm.,
dat. $\frac{20}{2}$, l. $\frac{3}{3}$ 1920. (47—393.)
- 7) Jens Nygaard Jensen, Skøde af B. Asmussen,
dat. $\frac{26}{6}$, l. $\frac{5}{7}$ 1922. (49—318.)
- 8) Jens Peter Christensen, Skøde af Jens Nygaard Jensen,
dat. $\frac{21}{10}$, læst $\frac{29}{10}$ 1924. (51—805.)
- 9) Martin Dahm Nielsen, Skøde af Jens Peter Christensen
af 1. Juni 1927 paa 1 e, 3 g, 2 c.
9000 Ejds. — A 101.

Anm. til 1) Skellet mellem 3 g og 2 d og 2 e af Skøde affattet
i Henhold til Lov af $\frac{11}{3}$ 97, § 6.

Tinglæst $\frac{29}{11}$ 05. (37—236.)

Tidligere Ejer (vel Hans Peter Lassen) savner ting-
lyst Adkomst*).

Skødeudstederen har angivet sig Chr. Hansen Ulv-
bjerg, altsaa o. s. v.

*) Men det passer jo ikke. Se Side 869 og 872. (Anm. af E. U.)

Hartkorn No 1 e	» Skp.	1 Fdk.	$\frac{1}{2}$ Alb.	}	4,33 Kr.
» 3 g	2	- 1	- $\frac{1}{4}$		
» 2 c	»	- 1	- $\frac{3}{4}$		

(15/11 05 ud. Skøde).

Præste Korn og Kirke Tiende:

Rug $2\frac{1}{4}$ Fdk. -- Byg $1\frac{1}{4}$ Fdk. -- Havre $2\frac{1}{2}$ Fdk.

Skjøde. (Skr. med gotiske Bogstaver.)

Underskrevne Gaardejer og Sognefoged Ole Christensen sælger, skjøder og afhænder herved til Gaardejer Hans Peter Lassen, Skade, den mig ifølge Skjøde af 29. Juni 1876, tinglæst 2. August, tilhørende Ejendom i Skade, Klovborg Sogn, en Parcel, som ifølge Indenrigsministeriets Udstykningsapprobation af 4. Aug. 1877 er skyldsat for Hartkorn under

No 1 b	—	0	Skp.	0	Fdk.	$2\frac{1}{4}$	Alb.	} 4 Kr. 89 Øre
» 3 g	—	2	»	1	»	$\frac{1}{4}$	»	

med Tilliggende og Hedegrunde.

Da nu Kjøberen har berigtiget den vedtagne Kjøbesum 1000 Kr., saa tilhører den fornævnte Ejendom ham med de samme Rettigheder og Forpligtelser, hvormed den hidtil har tilhørt mig, fri og hjemlet iøvrigt mod Enhvers retmæssige Paataale.

Det bemærkes, at det solgte paahviler i aarligt Vederlag for Hartkornstiende $2\frac{2}{4}$ Fdk. Rug, $1\frac{1}{2}$ Fdk. Byg og 3 Fdk. Havre, at det solgte bliver forenet med Kjøberens Gaard, med 3 a, 1 a, 1 c i Skade, og at den under 26. Juni 1854 henlagte Deklaration om Benyttelsen af Vandet i Matrup Mølleaa ikke vedkommer det solgte, der ikke gaar til Aaen.

Udstedt i Brædstrup 30. Juni 1879.

Til Vitterlighed: Ole Christensen.
Petersen Brystien.

Til de fattiges Kasse betalt 39 Øre.

Skade, den 30. Juni 1879. Hans Peter Lassen.

I Henhold til Indenrigsministeriets Skrivelse af 4. Aug. 1877, saa har Amtsstuen intet mod dette Skødes Tinglæsning at erindre.

Aarhus Stiftsamt Kontor, 1. Aug. 1879.

Per Hansen, Fm.

30. Sept. o. s. v. (en ulæselig, uvæsentlig Meddelelse).

Skøde.

(Stempel 10 Kr.)

(Her benyttet latinske Bogstaver [32-221].)

Underskrevne Husmand Hans Peter Lassen af Kloborg skøder og endelig overdrager herved til min Søn Jens Christian Hansen i Skade tvende Parceller af min med Indenrigsministeriets Approbation af 23. April d. A. udstykkede Ejendom Matr. No 1 e og 3 g i Skade, Kloborg Sogn, hvilke Parceller staa skyldsatte for Hartkorn saaledes:

Matr. 1 e	— » Td. » Skp. 1 Fdk.	1 $\frac{1}{2}$ Alb.
» 3 g	— » » 2 » 1 »	1 $\frac{1}{4}$ »
	Grundskyldsskat	4 Kr. 33 Øre.

Ved Udstykningen er Præstetienden af Parcellerne anført til 2 $\frac{1}{4}$ F.k. Rug, 1 $\frac{1}{4}$ Fdk. Byg, 2 $\frac{1}{2}$ Fdk. Havre. Parcellerne har Køberen selv bebygget.

Og da Køberen Jens Christian Hansen har berigtiget den accorderende Købesum 1500 skriver eet Tusinde og fem Hundrede Kroner, saa skal de fornævnte Parceller herefter tilhøre ham med fuldkommen Ejendomsret og med de samme almindelige Rettigheder, Byrder og Forpligtelser, hvormed de som henhørende til min fornævnte samlede Ejendom har tilhørt mig, fri og hjemlet mod Enhvers retmæssige Paatale. Det bemærkes, at $\frac{1}{6}$ af Bankhæftelsen skal være indfriet og Aktieretten fraskilt, og at en ældre tinglæst Deklaration om Benyttelsen af Vandet i Matrup Mølleaa ikke vedkommer Parcellen, der slet ikke støder til Aaen.

Udstedt i Brædstrup d. 14de Juli 1892.

Til Vitterlighed: Hans Peter Lassen.
T. P. Sørensen. J. O. Møller.

I Anledning af denne Skødes Udstedelse er der til de Fatiges Kasse i Kloborg Sogn givet 25 Øre.

Malund, den 15. Juli 1892. Jens Hansen.

At Amtsstueskatten for 2. Termin 1893/94 af fornævnte Ejendom er betalt attesteres.

Skanderborg Amtsstue, den 25. Januar 1894.

P. A. V.
Hansen, Fm.

I Henhold til Indenrigsministeriets Skrivelse af 23. April 1892 haves fra Amtets Side intet mod dette Skødes Thinglæsning at erindre.

Aarhus Stiftsamt, c. 25. Januar 1894.

F. St.

H. Hysten, Fm.

Auktionskode.

3 Kr. 90 Øre.

Herredsfogden i Thyrsting-Vrads Herreder gør vitterligt som No 364 A og B.

Ved Opraab af Parcellen No 8 blev Boelsmand Christian Hansen af Skade Højstbydende med 554 Kr. 92 Øre, hvilket Bud under Matt. N. 2c af Skade By for Hartkorn 1 Fdk. $\frac{3}{4}$ Alb. og efter at Købesummen 554 Kr. 92 Øre (hvortil efter Konditionerne endvidere tillægges Parcellens Andel i Bankhæftelsesgæld 1 Kr. 28 Øre og Auktionsomkostninger 34 Kr. 32 Øre) er berigtiget ved kontant Betaling, saa tilskøder jeg som Auktionsholder herved Boelsmand Christian Hansen af Skade den heromhandlede Parcel No 2c af Skade By af Matt. No 2, Skade, Klovborg Sogn, der ifølge Landbrugsministeriets Skrivelse af 15. November 1905 er anført med Hartkorn 1 Fdk. $\frac{3}{4}$ Alb.

Albæk, Fmd.

Præsteembedet, l. $\frac{11}{5}$ 97, § 6.

Om rigtig Skelsætning mellem 3g og Parcellerne 2d og 2e, fraskilt af $\frac{7}{6}$ 05, læst $\frac{29}{11}$ 05. (37-236.)

Vi undertegnede Christian Hansen, Ejer af Matt. No 3g, Skade By, Klovborg Sogn, Vrads Herred, og Pastor Ammundsen, Beneficiarius af Præstegaardsjorderne, Matt. 2 ibd., fra hvilken sidste Ejendom Parcellerne agtes solgte til Hans Jensen og Carl Bentzen, erklærer herved, at vi have paavist Landinspektør K. P. Andersen de Skel, som vi anse som de rette og gældende mellem vore nævnte Ejendomme i den Udstrækning, som paa vedhæftede Kort er mærket med Bogstaverne a — b — c — d og f — g — h — i.

Til Efterretning i Fremtiden bemærkes, at bemeldte Skel i Marken er mærket med nedrammede Pæle.

Skade, den 7. Juni 1905.

Jens Christian Hansen.

J. Ammundsen,
Sognepræst.

Anm. af Ud giveren E. U.:

Da jeg ved Selvsyn har erfaret, at de i ovenstaaende Erklæring omtalte nedrammede Skel-Pæle ikke findes mere, samt har faaet at vide, at Kortet over 3g er bortkommet i Tidens Løb siden, tillader jeg mig her ved — som Datter af ovennævnte Chr. Hansen (Ulvbjerg) og derfor en af de faa nulevende, der ved lidt om ovennævnte Skel — saa godt det lader sig gore i Skrift alene at angive ovennævnte Skel mellem 3g og Præstegaardens opr. Engparceller under Ulvbjerg, begyndende i Syd ved Enigheds Eng. — Skellet mod Engen, »æ Skjekrog« kaldet, lige ud for Ulvbjergs Bygninger, er uden Betydning, da dette Engstykke ved Præstegaardens Udstykning i 1905 blev købt til 3g, altsaa Ulvbjerg, som det senere har fulgt.

Men altsaa fra Enigheds Eng og Nordpaa: Skellet gik nogenlunde lige fra Enigheds Eng op i Kanten — lidt indenfor — af første Væld til vel et Par Favne nedenfor overste Rand af Vælden; derfra gik Skellet i nogenlunde lige Retning Nordpaa skraat nedad tværs over alle fire Væld, saa det gik til Bunden i de to sidste Væld, hvor det i andensidste afskar et lille Skaar i Bunden, i sidste Væld et bredt Skaar. Derved traf Skellet midt nede paa det flade, men smalle af Ryggen, mellem de to sidste Væld, og nord for sidste Væld stod der da en Pæl et Stykke inde paa Lyngjorden i Kanten af Vælden. Derpaa gik Skellet tæt op til Lyngjordens overste Brink mod Ulvbjergs drevne Jord — gik igen ned i Engen under det saakaldte Krat i Siden af Ulvbjerg. Og her var der nogle faa Skaar af Engen til Ulvbjerg. Lige til en Smule før den faste Jord begynder igen, hvor der i Engen blev gravet en Skelgrøft i Øst ned til den gamle Aa (der har gaaet lige til Ulvbjergs Jord og afskaaret hele det yderste Stykke af Præstegaardens Eng, opr. Matr. Nr. 7 af Skade). Langs denne gamle Aa — lige til Nygaards Eng — gaar Skellet altsaa midt i den gamle Aa, saa der bliver flere Skaar af Engen til Ulvbjerg (3g).

NB. Langs Nygaards Eng længere Nordpaa følger Ulvbjergs Skel Brinken undtagen et Stykke, hvor der er taget Jord paa Ulvbjergs Side. Nord om Ulvbjerg danner en Grøft Skellet — udenfor de gamle Mergelgrave. I Vest danner et gammelt Dige Skellet et lille Stykke — senere er Diget kastet helt paa Ulvbjergs (3g's) Grund, ligesom senere et Hegn var helt paa 3g's Grund, indtil hvor Ulvbjergs Eng, Bækmaae 1 e, begynder, da horer Marken »Hælden« ovenfor ogsaa 3g til, idet Skellet gaar i lige Linie i Flugt med Skelgroften mod 1d og op til Markens Vestdige. Engvejen gor Skellet i Øst lige til Ejendommen og det fra

Præstegaarden tilkøbte Stykke Eng, 2c, »æ Skjekrog«. Skellet mod 1b i Syd er jo den store Midterbæk fra Engvejen til 1d, den Bæk, hvorefter Engene der omkring har haft Navnet Bækmaa e i tidligere Tid, det betyder jo Bækeng. »Maae« = Eng, jfr. at man nogle Steder har Bredmaaevaje og den gl. »Madevej« i Horsens, »Made«, Maae = Eng.

---

1 b.

Selvejendom Matr. N. 1 b af Hartkorn 3 Fdk. $\frac{3}{4}$ Alb.
Skat 3 rd. 66 sk.

1 b m. fl.

- 1) Hans Peter Lassen har lagt til 3 a. (Fol. 49.)
- 2) Frisolgt Matr. 1 e og 3 g til Jens Chr. Hansen. (Fol. 66.)

-
- 1) *1 b* Skjøde af 1. September 1829 til cand. phil. Thyge de Thygesen, læst 18. Nov. 1829. (7-48.)
  - 2) Frisolgt Parc. 1 c til Hans Peter Lassen.
  - 3) Skøde fra Thygesen til Rasmus Andersen.

---

1 e og 3 g.

- 1) Skjøde $\frac{14}{7}$ 92 til Jens Christian Hansen paa 1 e og 3 g, læst $\frac{21}{2}$ 94. (32-221.)

---

3 b.

- 1) Skjøde af 1. September 1829 til cand. phil. Thygesen, læst Novbr. 1829. (7-48.)
- 2) Skjøde af 30. Decbr. 1860 fra sm. til Rasmus Andersen paa Matr. No 1 b og 3 b og 3 c og 3 d, læst 8. Januar 1862. (18-779.)
- 3) Skjøde af 29. Juni 1876 til Ole Christensen paa 1 b, 3 b, 3 c og 3 d, læst 2. Aug. 1876. (24-623.)
- 4) do. af 19. Juni 1879 til Anton Hansen paa 3 b, 3 c, 3 d, læst 9. Juli 1879. (26-89.)
- 5) Frisolgt Matr. 1 b og 3 g til Hans Peter Lassen. (Fol. 49.)

- 6) Skjøde af $31/3$ 86 til Niels Nygaard Jensen
paa 3 b, 3 c og 3 d, læst $14/9$ 92. (31-501.)

Matr. No 3 c.

Selvejendom, Hartkorn 5 Skp. 1 Fdk. $3/4$ Alb.
Skat 4 rd. 24 sk.

- 1) Samme Adkomst som 3 b.
- 2) Skjøde til Rasmus Andersen, omført til Fol. 50.

Matr. No 3 d.

Selvejendom, Hartkorn 2 Skp. 1 Fdk. 1 Alb.
Skat 1 rd. 83 sk. — Omført til Fol. 50.

---

3 e.

Selvejendom, Hartkorn $1/4$ Alb., gl. Skat under 3 a.

---

3 f.

Selvejendom, Hartkorn $1/4$ Alb., gl. Skat under 3 a.
Omført til Fol. 48.

---

3 b m. fl. videre:

- 1) Niels Nygaard Jensen, Skjøde paa 3 b, 3 c og 3 d
 $31/3$ 86, læst $14/9$ 92. (31-501.)
- 2) Skjøde til Jens Christian Sørensen,
dat. $10/5$, læst $23/5$ 1917. (45-56.)

Hartkorn	3 b — 1 Skp. 2 Fdk. $1 1/4$ Alb., 2 Kr. 80 Øre.
Hovedparcel	3 c — 5 - 1 - $3/4$ - 8 » 50 »
	3 d — 2 - 1 - 1 - 3 » 72 »

Uddrag af Skødet til Rasmus Andersen:

Thyge de Thygesen til Damgaard etc., Hofjægermester og
Ridder af Danebroge, gjør vitterligt, at jeg har solgt og af-
hændet, ligesom jeg herved sælger, skjøder og aldeles over-

drager til Rasmus Andersen efternævnte Parceller af Las Pedersens forrige Fæstegaard i Skade, Klovborg Sogn, og som han hidtil har haft i Brug og Besiddelse, nemlig:

3 b	} ifølge Udstykningstilladelsen
3 c	
3 d	

tilsammen 1 Td. 5 Skp. 3 Fdk. $1\frac{3}{4}$ Alb.

Skat 11 rd. 15 sk.

Købesum 4000 Rdl. — fire Tusinde Rigsdaler — Rigsmønt.

..... at han ej maa forhindre, at Ejeren af Mattrup lader Aaløbet, som gaar forbi de solgte Ejendomme, skjære lige....

Matr. No 4 i Skade.

Den mellemste Gaard i Skade.

Fra Registret til Pantebøger i Viborg:

4 a. — Selvejendom N. 4 a.

Gl. Hartkorn 3 Tdr. 2 Skp. » Fdk. 2 Alb.

gl. Skat 19 rd. 64 sk.

med Andel i No 3 e.

Præstekorntiende 5 Skp. Rug, 5 Skp. Byg, 5 Skp. Havre.

- 1) Skjøde af 24. December 1845 til Jens Sørensen,
læst 12. Jan. 1848. (13-94.)
Arvefæstet afløst ved Paategning,
læst 28. Sept. 1853. (15-334.)
- 2) Dito af 27. Juli til Las Jensen, læst 1. April 1859.
(18-181.)
- 3) Do. af $29/8$ 89 til Hans Olesen. (13-500.)

NB. ¹⁾ Bankhæftelsen indfriet og Aktieretten fraskilt.

²⁾ Jagtretten og Fiskeriet er forbeholdt af Thygesen ved Adkomst No 1.

³⁾ Deklaration af 21. Juli 1854 om Opstemning af Vandet fra Stidsholm Søe, læst 26. Juli 1854. (Urigtig anført her.) (15-694.)

- 4) Aftægtskontrakt foruden Dato til Jens Sørensen og Hustru, 1. Prior., læst 16. April, udslettet 9. Jan. 1867. (20—184.)
- 5) Panteob. til jydsk Kreditforening 10,000, udslettet $^{11}/_1$ 93. (31—588.)
- 6) 1. Prior. Panteob. $^{19}/_{12}$ 92 til Sparekassen for Horsens By og Omegn af 6000 til Pant i Besætn. og Indbo, læst $^4/_1$ 93. (31—588.)

Videre fra Registret over Pantebøger og Tingbøger i Brædstrup:

Matr. No 4.

- 1) Hans Olesen, Skøde paa 4 a med Andel i 3 e, dat. $^{29}/_3$ 89, l. $^{14}/_9$ 92.
- 2) Sm. do. paa 1 d og 3 h, dat. $^1/_12$ 88, læst $^{14}/_9$ 92.
- 3) Sm. eier Matr. do. 3 e, en Tørveparcel, der fra gl. Tid har hørt til 4 a.
- 4) Samme, Skjøde af $^3/_9$ 08, l. $^{16}/_3$ 10 paa No 2 h. (39—801.)

Anm. Tidligere Eier savner tinglæst Adkomst.

- 5) No 1 d, 3 h, 2 h omført til Fol. 298.
- 6) Martin Olsen, Skjøde af 23., l. $^{29}/_3$ 11, paa 4 a og 3 e (el. Andel i 3 e). (40—588.)
No 3 e se Folio 305.

Fra Registret over Pantebøger i Viborg:

4 b.

Selvejendom Matr. No 4 b, gl. Hartkorn

1 Td. 5 Skp. 1 Fdk. $^3/_4$ Alb.
gl. Skat 10 rd.

Matr. N 4 c 1 — 1 — 1 — $^2^3/_4$ —
Skat 7 rd. 11 sk.

Præstekorntiende 4 Skp. 2 Fdk. Rug,
4 » 2 » Byg,
4 » 2 » Havre. (19—196.)

- 1) Skjøde af 22. December 1846 til Niels Hansen,
læst 12. Januar 1848 (samme Aar som ved 4a). (13—96.)
- 2) Do. af 6. Febr. 1876 til Hans Nielsen, læst 19. Aug.
1876. (24—63.)

NB. 1) Bankhæftelsen.

- 2) Jagtretten og Fiskeriet er forbeholdt Thygesen.
- 3) Den med Matr. N. 4a under N. 3 værende Hæftelse, vel ang. Opstemningen af Vandet fra Stids-
holm Sø.
- 4) Lejekontrakt af 1. Aug. 1853 til Thomas Søren-
af Florits paa et Stykke Jord i 50 Aar, læst 28.
Sept. 1853. (15—334.)
Udslettet $\frac{18}{7}$ 94. (32—342.)

osv. ang. Prioriteter i nyere Tid.

4 c.

Selvejendom Matr. No 4 c,
gl. Hartkorn 1 Td. 1 Skp. 1 Fdk. $2\frac{3}{4}$ Alb.
gl. Skat 7 rd. 11 sk.
Præstetiende anført Fol. 56.

4 d.

Selvejendom, gl. Hartk. 1 Skp. $2\frac{1}{2}$ Alb.
gl. Skat under No 1 a i Tirsvad.

Præstekorntiende $\frac{7}{8}$ Skp. Rug,
 $\frac{7}{8}$ " Byg,

(Af 4 f intet). $\frac{7}{8}$ " Havre. (19—796.)

- 1) Skøde 7. Nov. 1870 til Jens Pedersen,
læst 12. Nov. 1870. (21—698.)
- 2) Solgt Matr. 4 f til Kammerherre Thygesen. (Fol. 290.)
- 3) Skjøde af 22. Decbr. 1874 til Peter Rasmussen,
læst 10. Okt. 1877. (23—787.)
- 4) do. af 26. Juni 1877 til Albert Albertsen,
læst 10. Okt. 1877. (25—272.)

5) Do. af 29. April 1882 til Jens Peter Møller
Thomassen, læst 17. Maj 1882.

(27—62.)

NB. Efter Körtets Udvisende rorer 4 d ikke ved Aaen, den mod
Matr. 3 a, Tranholm, Fol. 290, under No 4 nævnte Hæftelse.

4 e.

Selvejendom af Hartkorn 1 Skp. 1 Fdk. 2¹/₂ Alb.
gl. Skat 1 rd. 9 sk.

1) Skjøde af 21. Okt. 1854 til W. Schytte,
læst 7. Marts 1855.

NB. 1) Bankhæftelsen.

1845.

Skøde.

Fra 1848. Fol. 13—94.

Th. Thygesen til Mattrup gør vitterligt: at jeg har solgt
og afhændet, ligesom jeg herved sælger, Skjøder og i Over-
ensstemmelse med Forordningen af 13. Maj 1769 aldeles over-
drager til Jens Sørensen, Skade, Parcellerne N. 4 a, b og c af
den Gaard sammesteds, som han hidtil har haft i Fæste, og
hvilke Parceller staar for Hartk. o. s. v.

Købesum 1400 rbd. o. s. v.

1.

Gaarden skal som Arvefæste-Ejendom bestandig henhøre
under Mattrup Hovedgaard o. s. v.

2.

Den afgjorte Kjøbesum, som hidtilværende Fæster har sva-
ret af Gaarden under sædvanemæssig Landgilde, og som beløbe
sig til 10 rbd. 6 sk., skal uden nogen Afkortning. . . . frem-
deles fæste paa de solgte Ejendomme med første Prioritet og
betales hver 11. Nov. til Mattrups Ejer o. s. v.

6.

Skulde de afhændede Parceller blive særlig solgte eller. . . .
i mindre Dele. . . . o. s. v.

Paategning af Skjøde fra Hofjægermester Thygesen til Jens Sørensen, Skade, tinglæst 12. Jan. 1848. Paategningen, dateret 29. Juni 1853, lyder saaledes:

Ifølge foregaaet Opsigelse er den i det vedhæftede Arvefæste Skøde og Pagt anordnede regulerede arvefæste Indløsningssum 250 rbd. betalt med et halvt Aars Renter.

Den aarlige Arvefæsteafgift ophører saaledes fra Dato, ligesom Ejendommen i det hele er frigjort fra det Arvefæstebaand, der hidtil har hvilet paa samme.

Ring (Damgaard?), 29. Juni 1853.

Thygesen.

1854.

En Deklaration.

Fol. 15—694 i Skjøde-
og Pantebøger.

a) Med Hensyn til solgte Bøndergods under Matstrup af 5. September 1851 og 29. Januar 1853 deklarerer Thygesen (i Stykke 2):

Jeg deklarerer derfor som Ejer af Tranholm og underliggende, at Vandet, som kommer fra Stidsholm Sø, og som løber forbi fornævnte Ejendomme (nemlig:

1 a af Tirsvad Hartkorn 1 Td. 1 Skp. » Fdk. $1\frac{3}{4}$ Alb.

2 a ibidem » 1 » 1 » 2 » 1 »

4 a af Skade » » » 2 » 2 » 2 »)

hverken af mig eller i Tiden af efterkommende Ejere skal blive afbenyttet til Skade for Ejerne af Matstrup eller Tirsvad Enge, saa at der nemlig ikke skal blive sat Aalegaard eller andet Værk til Skade for Fiskeriet ved Matstrup Mølle og Vandet heller ikke blive opstemmet paa en Maade, der kunde være til Skade for Oversvømmelse af Tirsvad.

b) at give Schütte Forkøbsret til Tranholm, Veldal, Tirsvad Plantage og Skade Parcellerne, naar jeg i Tiden vil afhænde disse Ejendomme.

(O. s. v. af samme Mand.)

Ang. et Bytte eller Leje 1853

mellem Niels Hansen, Skade Mark, og Thomas Sørensen, Florits, hedder det:

Hr. Niels Hansen, Gaardmand i Skade, bortlejer herved et Stykke Jord af min tilhørende Ejendom, som begrænses i den østre Side med det, som Hofjægermester Thygesen har forbeholdt sig af Lars Pedersens Gaard i Skade, og paa den søndre og vestre Side med Kirkevejen fra Skade til Tirsvad og ligeledes et Stykke vesten for bemeldte Kirkevej, som begrænses i den nordre Side til Plantagedigen af Tirsvad Mk. og derfra 11 Agere i Syd og Vester efter den gamle Kirkevej efter Tranholm, hvilken Ejendom bemeldte Thomas Sørensen og Hustru maa i Leje have, bruge og beholde i 50 Aar — siger hele halvtredsindstyve Aar.

(O. s. v. med nogle §§.)

Skade Mark, 1. Aug. 1853.

Niels Hansen.

Thomas Sørensen.

Fra Tingbogen i Brædstrup

er følgende fra *Skade*, og man mærker sig ogsaa, at her er *Matr. Nr. 5, 6 og 7 Skade*, hvoraf 5 gaar til Thyrsting og 6 og 7 til Gribstrup.

NB. af E. U.:

Betragter man det tidligere skitserede Kort over Engen op under Ulvbjerg — det er Kortet over Præstegaardens Eng der — da vil man se, at Matr. Nr. 5, Skade, var Engen hinsides Aaen Nord for Skadebro. Ved en Regulering af Aaen i sidste Halvdel af 19. Aarh. blev denne og Broen flyttet noget østpaa, hvorved et Stykke af Matr. Nr. 5 blev afskaaret til Skades Side; dette Stykke købte Lars Hansen til Skadegaard i 1907 som Matr. Nr. 5 b, Skade.

Matr. Nr. 5, Skade, fortsætter øst for Aaen op til Enigheds Eng, hvor det omfatter 1. Krog af dette, ligesom 2. Krog er Matr. Nr. 6, Skade. Aaen gik jo i helt gamle Dage ind i begge Kroge. Matr. Nr. 7, Skade, var det alleryderste Stykke af Præstegaardens opr. Eng under Ulvbjerg, hvorom Aaen ogsaa opr. har gaaet ind og været Skel til Ulvbjerg (Skade 3 g). Aaen har med andre Ord gaaet helt paa Skade Mark fra Skadebro til Tirsvad Enge, som jo ogsaa horte og horer til Klovborg Sogn.

Præstegaarden har jo altid under sin egen Matr. Nr. 2 haft Eng og Krat hinsides Aaen midt op under Ulvbjerg.

I 1905 — ved Udstykningen af Præstegaarden — blev saa en Del af Engen Vest for Aaen bortsolgt, nemlig 2 e, det nordligste, og 2 d og 2 c, saa kun det midterste forblev ved Præstegaarden.

Da Aaen altsaa i gamle Dage gik helt inde ved Ulvbjerg, har Præstegaardens Eng yderst oppe under Krattet været sammenhængende, men ved Aaens Regulering kom denne til at skære det i 2 Stykker, hvorved et Problem om Vej til Engen og Krattet hinsides Aaen opstod, og der tilsidst blev Sag derom med senere Ejer af »Jægersminde« (se Omtalen af Forholdene omkr. 1900 senere). At »Jægersminde«s Jord sandsynligst oprindelig har været Præstens Anneksgaard i Thyrsting, gjorde jo ogsaa Spørgsmaalet om Vej for Præstegaarden lidt overflødig, da den da havde Jorderne begge Sider Aaen.

Præsteembedet 2 a.

Niels Nygaard Jensen 3 b, 3 c, 3 d.

Hans Nielsen, Skøde paa 4 b, 4 c, dat. $\frac{9}{2}$ 76, læst $\frac{19}{8}$ 76.

Jens Peter Møller Thomassen, Skøde paa 4 d, dat. $\frac{29}{4}$ 92, læst $\frac{17}{5}$ 92.

Peder Thomsen, Skøde af $\frac{18}{12}$ 07 paa 4 e, 1 f og 2 k.
4 f — se Folio 480.

Matt. No 5, Klovborg Sogn, Skade By — se Fol. 4 i Reg. for Thyrsting Sogn, omført til Fol. 88, Thyrsting.

Matt. No 5 a — se under Thyrsting, Reg. 89, omført til Fol. 88, Thyrsting.

Matt. No 6 og 7 er opført under Skade, men kaldet Gribstrup (se følg.).

Matt. No 7 — Niels Peter Nielsen, Skøde af M. Madsen, dat. $\frac{21}{4}$, læst $\frac{15}{11}$ 1922.

Matt. 5 Selvejendom af Hartkorn 1 Skp. » Fdk. $\frac{1}{4}$ Alb.
gl. Skat 1 rd. 39 sk.

(anført Folio 23 i Thyrsting Sogn).

Matt. 6 Selvejendom, gl. Hartkorn $1\frac{1}{2}$ Alb.

gl. Skat under 6 a i Gribstrup

(anført Folio 96).

Matt. 7 Selvejendom af Hartkorn 1 Skp. 2 Fdk. $2\frac{3}{4}$ Alb.
gl. Skat 1 rd. 8 sk.

NB. Præstetiende anført Folio 92.

Niels Sørensen samt Ejerne af N. 3, 4 a og 5 a, Gribstrup.

1) Lars Nielsen faar $\frac{1}{5}$ efter Skifte fra Niels Sørensen.

2) Søren Christian Nielsen og bemeldte Lars Nielsen deler

de øvrige $\frac{1}{5}$ i lige Interessentskab efter Skøde af 15.
Dec. 1866, læst 11. Dec. 1867. (20–101.)

Gribstrup.

Matt. No 6 — Hartkorn 1 Td. 2 Skp. 2 Fdk. 1 Alb.
gl. Skat 10 rd. 88 sk.

Af *Skøde* No 6 $1\frac{1}{2}$ Alb. — Skat under ds.
Skøde af 6. Juni 1846 til Niels Sørensen, læst 12. Jan. 1848.

Mærk endvidere følgende fra *Tingbogen i Brødstrup*:

2 — Heftholm i Fol. 139, Thyrsting Sogn.

3 a — *Tranholmgaard, Klovborg Sogn*:

- 1) Thyge de Thygesen, Skøde paa Mattrup Gods, herunder hørte 3 a, 2 b, 1 a og 2 a, dat. $\frac{1}{9}$ 1829, læst $\frac{18}{11}$ 1829.
- 2) Sm. do. paa 2 e, dat. $\frac{20}{8}$ 1844, læst $\frac{12}{1}$ 1848.
- 3) Sm. do. paa 4 f, dat. $\frac{1}{5}$ 1870, læst $\frac{7}{12}$ 1870.
- 4) Frøken Charlotte Marie Trap de Thygesen $\frac{12}{4}$ 05, Kammerherre de Thygesens Ejendomme i Klovborg Sogn: Matr. 3 a, 2 b, Tranholm, 1 a, 2 a, Tirsvad, 3 e, Tranholm, 4 f, Skøde — læst $\frac{15}{7}$ 08.

Endvidere fra Pantebøgerne i Klovborg Sogn:

Dalsgaard Matr. 1.

Florits Matr. 2.

2 a Hartkorn 6 Skp. $\frac{3}{4}$ Alb. — 7 rd. 3 mk. Skat.
Selvejendom er 2 a.

- 1) Skøde af 20. Dec. 1845 til Niels Sørensen, læst 14. Jan. 1846. (12–272.)
- 2) Do. af 27. Nov. 1873 til Søren Nielsen, læst 6. Jan. 1884. (27–510.)
- 3) Frasolgt Matr. 2 o til Niels Mortensen. (Fol. 290.)

NB. 1) Bankhæftelsen.

- 2) Jagtretten har Thygesen forbeholdt sig, og Ejerne skal assistere med Klabber til Jagterne.
 6) Forandring af 12. Juli 1850 mellem Niels Sørensen m. fl., hvorefter Græsretten, men ikke Tørveskærsretten, i den i Ejendommen beliggende saakaldte Thyrsting Mose tilhører Ejerne af Matr. No 2 a — læst 17. Sept. 1873.

Af Søren Thomsens Skøde til Niels Sørensen 1845
 (Hovedindhold):

Søren Thomsen af Florits skøder 10. Dec. 1845 sin Gaard til sin Søn Niels Sørensen med de samme Rettigheder, som han selv fik den af sit Skøde 3. Sept. 1836, dog at Jagtretten er forbeholdt de Thygesen til Matr. . . . og Aftægt til ham selv fra Dags Dato o. s. v.

2 a — Flaarisgaard ell. Floris.

- 1) Søren Nielsen*), Skøde paa 2 a og 17 c ²⁷/₁₁ 1873, l. ¹⁶/₁ 1874.
- 2) Do.s Enke Marie Carlsen, Till. ¹¹/₁₁ 04 til uskiftet Bo 2 a og 17 c ¹⁴/_x 07.
- 3) Frasolgt Matr. 2 t til Just Peder Torstensen. (Fol. 210.)
- 4) Skjøde til Niels Christian Jensen Bruun paa 2 a, 17 c, dat. ¹⁶/₈, læst ²⁷/₈ 1913.
- 5) Samme Chr. Bruun Skøde af 13., l. 26. Juni 1908, paa 2 v.

*) Altsaa: Niels Sørensen skøder til sin Søn Søren Nielsen ²⁷/₁₁ 1873 det, han selv har faaet med Skøde 20. Dec. 1845, l. 14. Jan. 1846. Heri staar en Bemærkning med Omtale af *Florits 2 d, altsaa Teglggaard*, nemlig: »Det bemærkes, at 2 d's paa den tidligere hvervede Ejendom, hvoraf den herved solgte Ejendom udgjorde (ell. udgør) en Del, heftende Lejekontrakter (ell. Forpligtelser) angaaende noget Tørv- og Hedejord, tinglyst 15. Sept. 1841, ikke vedkommer den her solgte Ejendom«.

Dette her, at der henvises til 1845 i Skødet af 1873 kunde tyde paa, at Teglggaard da er udstykket fra Flaaris, hvad stemmer med, at den i 1846 anføres ved Navn paa Kort.

- 6) Johan Kjeldsen, Skøde, l. $\frac{22}{12}$ 1938. Kbs. 24000 Kr.
 7) Johan Kjeldsen, Skøde til Præstegaard Pedersen 1959.

Fæsteren af Flaaris hed i 1787 Thomas Hansen, gift med Johanne Sørensdatte af Flaaris (Søren Jensens Datter). Deres Søn Søren Thomsen, født i Flaaris 1788, døde sammesteds 27. Januar 1857. Han var gift med Mette Kirstine Nielsdatter, født 29. Okt. 1792 i Klovborg, død 10. Marts 1849. Den 3. September 1836 fik han Skøde paa Gaarden, som han hidtil havde haft i Fæste. Skødet udstedtes af Proprietær Thyge de Thygesen til Matrup.

Gaardens Hartkorn var 3 Td. 3 Fdk. Købesum 700 Rbd. rede Solv. Ifølge Købekontrakten af 2. Marts 1836 skulde Køberen i Juni Termin 1836 betale 300 Rbd. ved Sølv, medens 400 Rbd. rede Solv blev staaende i Gaarden og skulde forrentes med $4\frac{0}{100}$ p. A. med 1. Prioritet i Gaarden. Køberen skulde være pligtig, naar det forlangtes, at afgive Kladder til Jagt i Skovene. I Udeblivelsestilfælde skulde han bøde 1 Rdl. Solv i Mulkt. Køberen skulde aarligt forrette en 4 Mils Rejse, regnet fra Matrup, saa længe Sælgeren ejede Matrup. I Udeblivelsestilfælde skulde han bøde 2 Rbd. Solv i Mulkt. Sælgeren forbeholdt Jagten.

(Thyrsting og Vrads Herreds Skøde- og Panteprotokol, No 9, Folio 245 f.)

Ifølge en Jordebog over Matrup 1724 havde Flaaris 2 Td. 5 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. (2-5-1-2). I Landgilde til Godsejeren betaltes 1 Ørte Rug (d. v. s. 10 Skp. Rug), 1 Ørte Byg (d. v. s. 12 Skp. Byg), $1\frac{1}{2}$ Pund Smor, 1 Svin, 1 Gaas, 2 Skp. Honning(?), 2 Høns.

2d. Floris ell. Flaarisgaard — Teglgaard.

- 1) Inger Marie Vinther, P. H. Vinthers Enke.
 Adk. paa 2 d, 17 t, 2 d med Till. af $\frac{5}{7}$ 87 til Hensiddenden i uskiftet Bo, l. som Adk. $\frac{15}{3}$ 93.
- 2) Jens Peter Sørensen, Adkomstskøde af $\frac{16}{1}$ 07.
 2 d af Florits (nu 2 r, 2 d, 2 s),
 17 t af Klovborg og 2 d af Klovborg — læst $\frac{23}{1}$ 07.

- 3) Frasolgt Matr. 2 r til Steffen Christensen. (Fol. 25.)
- 4) Jens Peter Sørensen, Skjøde af $\frac{16}{1}$ 07 paa den Ejendommen af 2 b, Floris, tilhørende Tørveparceller i Fællesmosen Tørstingkjær, der tilfalder, lægges til 2 d, Klovborg, 2 d, 2 r, 2 k, 17 t i Floris, l. $\frac{13}{2}$ 07.
- 5) Frasolgt Matr. 2 k til Peder Pedersen $\frac{4}{5}$ 1907.
- 6) Frasolgt No 2 u (Fol. 221) til Martin Sørensen af $\frac{7}{6}$, læst $\frac{3}{8}$ 10.
- 7) Frasolgt No 2 v samtidig, Tørveparcel efter Adk. 4.
- 8) Skøde af $\frac{20}{3}$, l. $\frac{26}{3}$ 1919, til Søren Pedersen Sørensen paa 2 d, 2 d og 17 t af $\frac{18}{7}$ 96.
- 9) John Hansen, Skøde af S. Pedersen Sørensen, dat. $\frac{14}{12}$, l. $\frac{22}{12}$ 1920.
- 10) Søren Hansen, Skøde af John Hansen, dat. $\frac{29}{4}$, l. $\frac{14}{6}$ 1924.
- 11) Chr. Bruun, Skøde fra S. Hansen, l. $\frac{30}{1}$ 1942 (No 2323) 13,500 Kr. Ejds. 11,500.
- 12) Froken, cand. theol. Elna Ulvbjerg, Skøde fra Chr. Bruun $\frac{10}{8}$ 42, l. $\frac{26}{9}$. Kbs. 23,464 Kr. Ejds. 13,500.

NB. 12,000 $4\frac{1}{2}$ — John Hansen — Oblg. af 13., l. 14. Nov. 1923. Gæld til Jydsk Kreditforening med 1. Pr.

¹⁾ Bankhæftelsen.

²⁾ Klovborg Bys Medejere af Sømosen (paa 2 b) have Ret til Vej over 2 d, Floris — se Skøde, l. $\frac{18}{2}$ 1857.
Ejeren af 2 h har Vejret over 2 d — se Skøde af $\frac{2}{7}$ 1862.

NB. af E. U.:

Med Hensyn til disse Hefelser er der bemærket i ovennævnte Kreditforenings Panteobligation af 1923 om disse Vejservitutter ifl. Skoder af 1857 og 1862, at Vejbyrden fra 1862 efter et i 1910 tinglæst Skøde alene vedrører Nr. 2 v og ang. Mosevejen og Mosens Grænser faktisk ikke vedrører nogen Del af den herved pantsatte Ejendom 2 d.

Klovborg Bys Medejere til Sømosen tabte deres Ret til Tørveskæret — altsaa til at være Medejere deraf — ved Tvangsauktionen over Teglgård lidt efter 1900, fordi de ikke før Tvangsauktionen havde gjort deres Ret gældende, og Jens Peter Sørensen altsaa købte Sømosen med Teglgård.

gaard uden disse Medejeres tidligere Rettigheder deri, og da naturligvis ogsaa fri for deres Vejret til Sømosen, jfr. den gamle Servitut af 1857, som derved bortfaldt, og Vejen da ogsaa blev sløjet og pløjet før min Tid. En af de nævnte Medejere skulde senere have gjort sin Ret gældende over for Flaarits Møllens Ejer, der senere købte Sømosen af Jens Peter Sørensen, men maatte i Brædstrup fåa oplyst, at der ingen Ret var mere til Sømosen af de nævnte Grunde.

Oppe ved østre Ende af Sømosen i Skovkanten henimod Møllen laa i gamle Dage et lille Hus, kaldet »Dronningens Hus«, og hvori en Tid boede en gammel Dame, man kaldte »Dronningen«, vel Enke efter den saakaldte »Hund'konge«, der engang var her i Sognet.

Videre fra Tingbøgerne:

Enken Inger Marie Vinther, født Christensen, af Teglgaard faar herved Tilladelse til at hensidde i uskiftet Bo efter sin den 14. Nov. d. A. ved Døden afgaaede Mand, Husejer Poul Hans Vinther af Teglgaard, med 4 Fællesbørn, hvoraf 3 myndige, saalænge hun i ugift Stand forbliver, og Boet vel bestyrer.

De myndige Børn og den Umyndiges Værge have meddelt Samtykke.

Thyrsting Vrads Herreders Kontor,
Brædstrup, d. 3. Dec. 1887.

P. Rossing.

Bedes tinglæst som Adkomst for mig paa min afdøde Mands Ejendom, Teglgaard kaldet, i Klovborg Sogn, staaende for Hartkorn saaledes:

under Matr. 2 d, Floritsgaard,	»	Tdr.	1	Skp.	3	Fdk.	$\frac{1}{4}$	Alb.
» 17 t, Klovborg By,	»	-	»	-	»	-	»	-
» 2 d,	-	-	0	-	2	-	0	- 2 -

Sidste Købesum var 10,000 Kr.

Retsbemærkning frafaldes.

Teglgaard, d. 11. Marts 1893.

Inger Marie Vinther.

Her skal saa anføres et Par Skoder paa Teglgaard med tidligere Ejere, og hvori vi faar tre Ejere nævnt, nemlig Diechmann, der mageskifter med den næste Ejer, og derpaa Auktionsskødet til Jens Peter Sørensen, kaldet Teglgaard:

Mageskifteskjøde.(Sagf. Clausen,
Herning.)

Underskrevne Christian Diechmann af Klovborg sælger, mageskifteskjøder og aldeles overdrager herved til Gaardeier P. H. Winther af Rødding i Vildbjerg den mig ifølge Udlægsskjøde af 20. April 1876, tinglæst 17. Mai s. a., tilhørende Ejendom, »Theilgaard« kaldet, i Klovborg Sogn med paastaaende Bygninger, disses mur- og sømfaste Gjenstande samt tiliggende Jorder, nemlig:

Matr. No	2 d	Florisgaard	»	Td. 1	Skp. 3	Fdk. $\frac{1}{4}$	Alb.
							(Gl. Skat 4 Kr. 04 Øre)
»	»	17 t	Klovborg	»	Td. »	Skp. »	Fdk. »
							Alb.
							(Gl. Skat » Kr. » Øre)
»	»	2 d	ibidem	»	Td. »	Skp. 2	Fdk. 2
							Alb.
							(Gl. Skat 1 Kr. 31 Øre).

Og da Kjøberen nu har berigtiget Mageskiftet ved at meddele mig Mageskifteskjøde paa sin Eiendom, »Rødding Vestergaard« kaldet, Matr. No 5 a og 5 b af Rødding i Vildbjerg, der er anført til en Værdi af 31,000 Kroner, saa skal den hermed solgte Eiendom, »Theilgaard« kaldet, Matr. No 2 d af Florisgaard, 17 t og 2 d af Klovborg, med Hartkorn og Gammelkat som foran anført herefter tilhøre Kjøberen P. H. Winther med de samme Herligheder og Rettigheder, Forpligtelser og Byrder, hvormed jeg hidtil har eiet samme, fri og frelst for enhver beføjede Krav og Paatale og under mit Hjemmelsansvar efter Loven.

Kjøberen respekterer:

at en tidligere Eier Thygesen har reserveret Jagten og paalagt Stedets Eier at assistere med Klappere,

at Klovborg Byes Beboere have bortlejet noget fælles Hede og Tørvejord ved 2 Kontrakter til Jens Lauersen m. fl. i Linnerup,

at Anders Marthinusen i Linnerup og Eftermænd ved en Declaration er indrømmet Wej over nogle Fællesjorder, samt

at der skal ligge 2de (tvende) Fællesmoser i Eiendommen, nemlig Sømosen og Thyrstingmosen, hvori Stedet ikke har Tørveskjærret, og hvortil Vedkommende skulle have Vei, og at Eieren af Matr. No 2 h, Floris, har Ret til Vei.

Denne Ejendom er under Mageskiftet anført til en Værdi af 10,000 Kroner.

Til Bekræftelse med min Underskrift vidnefast.

p. t. Herning, den 18. April 1882.

Chr. Diechmann.

Auktions-Skjøde. 10/1 1907 Warthoe.

Herredsfogden i Thyrrting og Vrads Herreder gjør vitterligt, at Jens Peter Sørensen af Tørring Mark ved Tvangsauktionen den 24. Februar 1906 over den P. H. Winthers Enke Inger Marie Winther tilhørende Ejendom i Florits, Klovborg Sogn, med Bygninger og Jorder samt noget Inventarium, staaende for Hartkorn saaledes:

Under Matr. No	2 d af Florits	1 Skp. 3 Fdk.	1 1/4 Alb.	
				(Herfor Afgift 4 Kr. 04 Øre)
»	»	17 t af Klovborg » Skp. » Fdk. »	» Alb.	
				(Herfor Afgift » Kr. » Øre)
»	»	2 d af Klovborg » Skp. 2 Fdk. 2	Alb.	
				(Herfor Afgift 1 Kr. 31 Øre)

---

ialt Hartkorn 2 Skp. 1 Fdk. 2 1/4 Alb.
Afgift 5 Kr. 35 Øre

hvilken Ejendom solgtes til Fyldestgørelse for jyske Kreditforenings 1ste Prioritets Pantefordring efter Obligationen af 6. Juni 1884, tinglæst 25. Juni 1884, oprindelig Størrelse 4200 (Kreditforenings Fordring til Auktionsdagen andrager med Auktionen nøjagtig til 3692 Kr. 28 Øre) — erholdt accroberet Tilslag for sit højeste Bud 3850 Kr., skriver Tre Tusinde Otte Hundrede og Halvtredsindstyve Kroner, og da det for mig er oplyst, at Kjøbesummen er berigtiget bl. a. ved, at Kjøberen overtager Gjælden til jyske Kreditforening (det overskydende er kontant udbetalt), saa tilskjøder jeg som Auktionsdirektør ham hermed den forannævnte Ejendom med rette Tilbehør og Tilliggende, og skal denne saaledes tilhøre ham med fuldkommen Ejendomsret med de Rettigheder og Forpligtelser, hvormed den har tilhørt P. H. Winther og hans Enke, og saaledes at han overtager den nævnte Obligation til Kre-

ditforeningen overensstemmende med Auktionskonditionerne, i hvilke ellers alene bemærkes:

a) at en tidligere Ejer Thygesen har reserveret Jagtretten og Klabbere.

b) i den forhen samlede Ejendom Matr. No 2 af Florits, hvoraf Matr. No 2 d af Florits er en Parcel, ligger en fælles Mose, kaldet Tørsting Mose, og en do., kaldet Sømosen, hvori flere Beboere have Tørveskifter til Tørveskjær, medens de Beboere, i hvis Areal Mosen eller dens Veje ligger, ejer Græsningsretten. De Tørveskjærsberettigede have derfor Ret til Læggeplads og Veje fra Skjøde, tinglæst ¹⁸/₂ 57, og Deklaration, tinglæst ¹⁷/₉ 1873.

c) Eieren af Matr. No 2 h af Florits har en Vejret fra Skjøde, tinglæst ²/₇ 1862.

Det er Kjøberens Jens Peter Sørensens egen Sag at ordne sig med Panthaveren, jyske Kreditforening, hvis fornævnte Panteobligation endnu staar udslettet for dens hele oprindelige Panteobligation 4200 Kr.

Thyrsting og Vrads Herreders Kontor i Brædstrup,
den 16. Januar 1907.

B. Langkilde,
Herredsfogeden.

Videre angaaende Teglgaard, der er udskilt fra Flaarisgaard omkring 1845:

Før Vinthers Tid var det en Dichmann, som ejede Teglgaard fra ca. 1876 og solgte den til Poul Vinthers Far 1882. Under Dichmann var der Teglovn ved Teglgaard, beliggende mellem Dammen og den nuværende Banelinie, og Teglbrænderen, der brændte under Dichmann, hed Jens Mikkelsen, og han boede i Chr. Pedersens Ejendom, senere Bechs og nu Chr. Jørgensens Ejendom, Matr. 2 h, ved den lille saakalte »Thyrsting Mose« sydøst for Teglgaard (ikke at forveksle med Sømosen). Samme Teglbrænder var den bekendte Mikael Mikkelsens Far; en Datter, Kirstine Mikkelsen, var Plejedatter af Bager Pedersens i Klovborg, og en anden Søn, Hans Mikkelsen, havde i flere Aar Gaard i Nørskov, men flyttede omkr. 1912–13 til Aale. Teglgaard er i tidligere Tid ogsaa benævnt

»Teglbrændergaard«. Det kunde tyde paa, at Gaardens Navn skyldes Teglbrændingen og ikke specielt Tegltaget paa Stuehuset, hvad ogsaa er formodet, da det skulde have været det første Tegltag i Sognet. Gaarden er udskilt fra Flaaris mellem 1844 og 1846; i Matriklen af 1844 er Jorden endnu ikke udskilt af Flaaris, men paa et Kort fra 1846 staar Gaarden benævnt »Teglgaard«. Og man kan saa sikkert gaa ud fra, at Bygningerne er kommen derpaa omkring samme Tid, og i hvert Fald Stuehuset er uden Ombygning siden helt den samme. En gammel Mand huskede f. Eks., ved jeg, at det i 1924 var 77—78 Aar gammelt, hvad altsaa passer med, at det er fra ca. 1845. Og Materialet i Gaarden var røde, brændte Sten fra egen Tegl-ovn, særlig i Stuehuset er meget tykke Mure. Da Jens Peter Sørensen købte Gaarden ved Tvangsauktion lidt efter 1900, skal han dog have fornyet Vinduerne i Gaardsiden til lidt større og mere moderne Karme. Og Udbygningerne maatte han udbedre og tildels ombygge Udlængerne, der da var meget forfaldne, og ved den Lejlighed nedbrod han helt Laden, der laa i Syd i Vinkel med Staldlængen, og den kom til at ligge i Vest, hvor han opbyggede et lavere Maskinhus til Lade, og paa den Maade blev Udsynet frit i Syd.

Teglgaard var da paa ca. 110 Tdr. Ld., som vel er det oprindelige fra Flaaris komne, men for nu at kunne opbygge Gaarden frasolgte han Jord til fire forskellige ned til de nuværende 36 Tdr. Ld. Han skal til Hjælp til Opbygningen have købt en Del Tømmer fra Nedbrydningen af den tidligere gamle Præstegaard i Skade, som netop paa den Tid blev udstykket, og Avlsgaarden flyttet ud for sig østen for Skade By.

Jens Peter Sørensens Køb af Teglgaard skete, fortæller Maren, Søren Flaaris' Datter, mig, paa den Tid, da hun blev gift med Frands Johansen i 1906. De havde i mange Aar en Gaard her i Nærheden. Samme Maren Flaaris har videre fortalt om Flaaris, at hendes Far, Søren Flaaris, døde i 1904, og at Flaaris tidligere har ligget henne ved Bakkerne oven for Krattet bag Christen Karlsens Ejendom og ikke, hvor denne ligger, saa det var identisk med denne, som det er formodet, men Christen Karlsens Ejendom er kommen fra Flaaris. Da Flaaris' Tilliggende endnu var udelt, har store Dele af de ydre Jorder

ligget udyrkede hen, som Hedegrunde tildels; saaledes meget oppe omkring Teglgaard og Flaaris' Mølle og længere ud efter.

Jens Peter Sørensen har en enkelt Gang, siden jeg, der skriver dette, har faaet Gaarden Teglgaard, været her, og angaaende Navnet har han fortalt, at den ogsaa skulde have været kaldt Flaaris Præstegaard, vel sagtens paa Grund af sin dengang nærmest flotte Bygning med Tegl og meget højt til Loftet o. s. v., ellers vidste han ikke, hvorfra det kunde stamme. Ved samme Besøg fortalte Jens Peter Sørensen mig nøjagtigt, hvor Skellene gaar: At Skelgrøften i Nord er Skel med Byjorden (Niels Jensens Gaard), at Diget og et Stykke af en Grøft danner Skel i Vest, men at i Syd er det en Grøft bag det nuværende Dige, som han (Jens Peter Sørensen) har opkastet paa sin Mark, da Naboen, Køberen af Jorden Syd for, ikke vilde lægge Jord til til et saadant.

Den Jord, Jens Peter Sørensen frasolgte efter Købet af Teglgaard, solgtes til fire Sider. For det første til Steffen Christensen; det var Jorden Syd for den gamle Hærvej, men ikke helt hen til Kr. Kristensens Skov, thi dette var Klovborg Jord, Matr. Nr. 4 o. Det andet Stykke Jord solgte han til Peter Petersen, Møllebygger, der havde købt Jord og bygget Flaaris Mølle; det til ham solgte var ogsaa Syd for Hærvejen. Det tredie Stykke Jord solgte Jens Peter Sørensen fra Teglgaard til Chr. Pedersen i Teglbænderejendommen; det var Stykket omkring »Thyrsting Mose«, Nr. 2 v, som gik nordpaa til Teglgaards Vej op mod d. gl. Flaaris Skel, hvor Vejen til Klovborg dengang gik. Og endelig solgtes det fjerde Stykke fra Stykket fra Teglgaards Vej og ned til den nuværende lille Flaaris Vej i Flugt med Teglgaards Jord i Nord. Det blev købt af Martin Flaaris, som senere solgte det til den Mand, der samlede Søren Hansens senere lille Ejendom ved foruden at købe det til Teglbænderejendommen fra Teglgaard solgte¹⁾ ogsaa at købe hele den lange Spids i Nord ned efter Byen til fra Niels Jensens Gaard. Da det var sket, blev Fællesvejen til Klovborg

---

¹⁾ Chr. Bruun købte det for Resten først fra Teglbænderejendommen, da han ejede Flaaris, men solgte det saa senere m. m. til den Mand, der samlede den lille Ejendom.

flyttet fra det nuværende Flaaris' Skel og ned til sin nuværende Beliggenhed i Skellet mellem Teglgaard og den nye Ejendom, nu ejet af Johs. Sørensen.

Steffen Christensen købte senere Møllen, hvorved de to første Stykker solgte Jord blev forenede, men senere blev noget atter frasolgt til den nye Ejendom paa Matr. Klovborg 4 o hen mod Kr. Kristensens Skov (syd for Teglgaard), bygget af en Nørgaard, senere ejet af Gunner Enevoldsen og Gunner Nielsen, som igen har afhændet den i 1957. Steffen Christensens Søn, Ejner, havde Møllen efter Faderen, men efter endnu en Ejer blev den købt af en Anders Pedersen, hvis Søn driver den. Møllen er forlængst borte. Af Møllebyggerens Slægt lever flere Børn her paa Egnen, dels som Møllere og Gaard- og Ejendomsbesiddere, og en Søster til dem er Fru Købmand Kirsten Jensen, der i mange Aar havde Klovborg Postkontor og nu Haandkøbsudsalg fra Apotek; Fru Jensen var ogsaa som Kirstine Mikkelsen Plejedatter af Bager Pedersens.

Matr. Nr. Flaaris 2 b — Gaarden nede ved Linnerups Skel — kom fra Flaaris før Teglgaard, var allerede kommen fra i 1844, og efter Matriklen da ejedes den af Dalsgaards Ejer, Ulrichsen. Den tidligste Ejer, som nu huskes her paa Egnen, hed Simon, »Simon ved Mosen«, kaldtes han, hvad vel hentyder til, at han boede i Nærheden af Sømosen eller Vejle Mose. Han skal have solgt 2 b til Jens Dams Broder, den Dam-Slægt, der var gift med en Malunddatter. Per Zeuthen husker vi ældre havde den og solgte den — med Undtagelse af en Del Skov — i 40erne til en Christiansen, der et Par Aar efter solgte den til Johs. Sørensen, som atter solgte den for nogle Aar siden til den nuværende Ejer, Karl Hansen.

Jens Peter Sørensen har ogsaa plantet de opr. gamle Hegn mellem Indtægterne samt de opr. gamle Træer i den lille Skov, som næsten alle var fældede, da jeg omkring 1940 overtog den, hvorfor jeg nu har sørget for at faa den beplantet igen samt et Stykke mere lagt til og et nyt Hegn mellem Indtægterne samt i Skellene plantet. Næsten alle de store, gamle Æble- og Pæretræer samt Læbælterne omkring Gaarden er ogsaa fra Jens Peter Sørensens Tid.

Om Flaaris- og Stoustrup-Slægten videre og deres Forbindelse med Karlsen-Slægten og Ole Christensens Familie:

Lærer Stoustrup, gift med *Anne Kathrine*, havde Børnene:

- 1) Peder Stoustrup, g. m. Sine Karlsen.
- 2) Sine Malund, g. m. Jens Malund.
- 3) Marie Engebjerg, g. m. Lars Engebjerg.
- 4) Birgitte Karlsen (Stoustrup), g. m. Kristen Karlsen (Søn af Karl Karlsen).

Lærer Stoustrups Enke, Madam Stoustrup, blev meget gammel og døde i Midten af 90erne i Malund^{*)}, hvortil hun flyttede til sin Datter Sine, da hun blev svagelig. Som Enke havde hun ellers boet i »Friis' Hus«, det lille Vinkelhus bag Købmandsgaarden i Klovborg gamle By, som engang var Tinghus for Vrads Herred. Hun døde ca. 1896, i Malund altsaa.

Lærer Stoustrups Søster, Sine(?), var gift med Jens Madsen, Store Hammergaard. Lærer Stoustrup er altsaa Oldefader til nulevende Peder Stoustrup, Jeppe Stoustrups Søn og eneste Barn, der har Fædrenegaarden i Klovborg og er gift med en Datter fra Lille Malund^{*)}, Petra Pedersen.

En af Peder Stoustrups to Døtre, Carla, er gift med Niels Jensen i Søndergaard i Klovborg By (Nabo til Teglgård).

Maren Florits har ogsaa fortalt mig om, at hendes Bedstemor paa fædrene Side var fra Thyrsting, og hendes Forældre gjorde Hov til Mattrup; da Forældrene blev kendte og forlovede, tjente hun i Bygholm Mølle.

Der var Familieskab mellem Stoustrup- og Kristen Bagge-Slægten, hvortil ogsaa Hans Olesens Kone Sidsel i Skade hørte, idet Sidsels Mor, gamle Kirsten, var Søster til gamle Kristen Bagge, Kirstine Stoustrups Far; Sidsel og Kirstine (g. m. Jeppe Stoustrup) var altsaa Kusiner.

^{*)} Det kan oplyses, at Store og Lille Malund findes delt og hver for sig i 1458, da begge nævnes angaaende et Tingsvidne ved Vrads Herreds Ting (se Side 214). I 1635 og 1638 Mallund og Malund alene (Kanc. Brevbøger).

Og Slægtskabet mellem Stoustrup'erne og Flaaris-Slægten er gennem Karl Karlsen.

Karl Karlsen har Børnene:

- 1) Kristen Karlsen (g. m. Birgitte, Lærer Stoustrups Datter).
- 2) *Marie i Florits*, Maren Florits' Mor (g. m. Søren Florits).
- 3) Sine Stoustrup (g. m. P. Stoustrup, Lærer Stoustrups Søn).
- 4) Kirstine Marie (g. m. Søren Josefsen).
- 5) .....

Kristen Karlsen og Birgitte Stoustrup, mange Børn,

bl. a. Maren, g. m. Kristen Bagge (d. unge Kristen Bagge).
 Trinc, g. m. Per Rasmussen (Haage) i Nørskov,
 Broder til Chr. Rasmussen, g. m. Thea
 Hansen fra Skadegaarden, Datter af
 Hans Peter Lassen.

Niels, i mange Aar Tjener hos Prins Valdemar.
 Kristiane, død i Amerika.

desuden: Olga, Herta og flere andre.

Altsaa: Florits-Slægten's Forbindelse med Lærer Stoustrups Slægt er: At Lærer Stoustrups Datter *Birgitte* og Sønnen Peter Stoustrup bliver gift med Søren Florits' Kone Mariæ Søskende Kristen Karlsen og Sine.

Senere faas Stoustrup- og Karlsen-Familierne ogsaa Forbindelse med Kristen Bagge-Familien, saaledes:

Gamle Kristen Bagge har Børnene:

- 1) Kristen Bagge Christensen.
- 2) *Kirstine*, g. m. Jeppe Stoustrup (Peter Stoustrups Søn).

Kristen Bagge Christensens Søn,

den unge Christen Bagge Christensen (i Trebjerg), g. m.
 Kristen Karlsens og Birgittes Datter *Maren*.

Maren Florits Moder hed Marie Karlsen, og hendes Søster, Marens Moster, blev gift med Peder Stoustrup, Lærer Stoustrups Søn, den Lærer Stoustrup, som er truffet i Papirerne tidligere her i Bogen, og som boede i den gamle Skole, senere Carl Bentsens Ejendom, Nord for Klovborg By, den Skole, hvori min Fader og hans Søsken i Skadegaard gik i Skole. Denne Skole har været Skole i Klovborg fra ældgammel Tid – andet erindres ikke, og den har vel da opr. været en af Fr. 4.s Rytter-skoler, da en saadan vides at have været i Klovborg. Den blev ombygget i 1866, altsaa til den nuværende Bygning, har Kr. Kristensen fortalt mig. I 1878 byggedes saa den ny Skole Syd for Byen, og som har været Hovedskolen til nu (1952), da den nye, store Centralskole er bygget henne i Byen paa Kr. Kristensens Mark. Dermed er Klovborg Hovedskole atter flyttet hen til Byen, endda nær den oprindelige. Den meste Tid har der nu ved Siden af været mindre Skoler i Sognet, saaledes to mindre, da Skolen Syd for Byen blev bygget, og denne skal være bleven lagt, hvor Linjerne mellem de tre skar hinanden. Da Skolen i Karl Bentsens Ejendom blev flyttet, blev den gl. Skoles Bygning solgt til private og købtes af Sognefoged Ole Christensen, senere Sognefoged Hans Olesens Far, og her døde Ole Christensen, der tidligere havde ejet Ladefogedgaarden i Skade, Matr. 3 b, som var kommen fra min Bedstefaders, Hans Peter Lassens Gaard i Skade. Ole Christensen skal have været gift to Gange, gift ind i Nygaard og senere gift med Lars Skades Søster. Han solgte Ladefogedgaarden i Skade til Jens Malunds Broder Anton Hansen, gift med Lars Skades Datter Ane Marie.

Af Klovborg-Thyrsting-Grædstrup Sognes Historie.

(Gennem Trap m. m.)

Klovborg-Thyrsting Kommune hører sammen kommunalt og som Pastorat; tidligere (før 1904) har Grædstrup Sogn ogsaa hørt dertil som Pastorat og Kommune.

Klovborg-Thyrsting ligger i Thyrsting-Vrads Herreder, og nu begge i Skanderborg Amt. Klovborg i Vrads Herred har engang i Fortiden hørt under Ringkøbing Amt og en Tid under Silkeborg Amt (se Matriklerne). Thyrsting Sogn ligger i Thyrsting Herred og har altid ligget i Skanderborg Amt.

Men de laa begge i tidligere Tider i *Lover Syssel* — Lovrath Syssel, som det hedder i *Kong Valdemars Jordebog*, hvor det berettes, at ved Kongens Gæsteri »ydede begge Herreder tilsammen kun een Nats Tjeneste«.

»Det er magre Egne, Skove og Heder«, som Thorkild Gravlunds »*Sysselbogen*« siger.

Om Thyrsting-Vrads Herreder berettes videre i Gravlunds »*Herredsbogen*«: Fra Aabo Syssel og ned til Jælling Syssel og ud til Harsyssel spænder Lovringernes Land med Tyrsting og Vrads. Østligst er Tyrsting, ringbygget om Ring Sogn: Tyrsting, Grædstrup (Davding), Tønning, Træden, Føvling. Men over disse staar i Rad: Bryrup (Velling), Vinding, Vissing og Vorlædegaard. Øverst er Rye. I en Bue mod Vest ligger Vrads med en krum Sognerække: Tem, Vrads, Nørre Snede, Klovborg, store Sogne, og derefter i Syd de fire smaa: Hammer, Tørring, Linderup, Aale. Yderst i Vest krummer Buen med det mægtige Ejstrup Sogn mod Hammerum Herreds Heder.

Disse vide Egne fra Skovsøerne og ud i den vilde Lyng holdes sammen med Tingsteder. De to Tingsogne, Vrads og Tyrsting, ligger begge ud til Skellet mellem Herrederne, Vrads henved to Mile Nord for Tyrsting.

Vrads Tinget, hvis Sten endnu skal være der(?), er i Tingdalen vest for Byen — ved Vradshøj. Galgehøjen ligger syd for Byen, og Træ af Galgen huskes at have staaet der. I Ting-

dalen rider Dommerne paa hovedløse Heste: Fenkel, Senkel, Blikfeld nævnes de. For Urettens Dom har de ingen Ro.

Om *Tyrstingtinget* kendes intet. Senere Tiders Tingsted har været i Ring Sogn. Men oppe i den nordlige Sognerække, skilt fra Sogneringen, er to Tingdale. I Tingdalen Nord for Vissingkloster ses to Mænd med blanke Knapper, gammeldags klædt, sidde stille ved Vejen — angrende. En anden Tingdal nævnes Nord for Roverstuerne i Velling Skov, og herfra er Tingvej til Rye.

Østen for Nørre Snede er Tingbanke, og langt ude i Vest, i Ejstrup Hede, maatte de have deres eget Stævnested. Der ligger Lovbjerg. De fire smaa Sogne sønden i Vrads maa vel ogsaa have haft deres Lovbjerg, i hvert Fald har de en Stejlehøj i Aale Sogn ved trebundet Skel, maaske til fælles Brug for Vrads, Tyrsting og Nim. Det er galt her med Køretøjerne. Hestene vil ikke gaa frem ved Knakbro og Stejlehøj. Men lidt derfra, inde i Tyrsting Herred, er det ligesaa galt ved Lillebuskene Vest for Føvling og ved Laadenhøj Øst for Føvling.

Paa Grænsen mellem de to Herreder staar Kampen. I Aale kæmpede Bjærgegaard med Brejnholmgaard, og »Bjærg den røde la' Brejnholm øde«. Men i Brejnholm Mølle maa der altid hænge et Svinehoved, det er Trættens Mærke; kastes det gamle Svinehoved bort, sker der Uheld. I det er en Skæbne bundet.

Nordligere paa Herredsskellet stredes Stig paa Stigsholm i Hallsø'), Tyrsting Herred, med Herren paa Tranholm i Vrads Herred. Tranholmfolkene holdt i tre Aar Lejr om Hallsø, men Stig holdt ud og lod sin sidste Ko stadig trække til Vands med en ny Hud over, saa de maatte tro, han var velholden, og lod ham være. Men nu er der kun Spor af Holmgaarden. Ogsaa Stigs Borg blev øde tilsidst.

Midt mellem Tranholm og Brejnholm ligger Skade, hvortil Polakkerne kom og slog sig ned i Præstegaarden, krævede Mad, Drik og Kvinder. De blev drukne. Avlskarlen skjulte deres Vaaben og drev dem med bundne Hænder vaabenløse ud paa Notvig**) Hede. Om en af dem vilde skyde de andre, skulde

*) Det maa være Stigsholm Sø, Hallsø ligger nordligere v. Skade Aa.

**) Norvig, d. e. Nortvig v. Nørre Snede.

han være fri. Det tilbød en Dansk, som var med dem. Da han havde gjort det, dræbte Avlskarlen Hans Nielsen ham, fordi han havde fulgt de udlændiske.

En Stendysse blev rejst derude. Det var dengang, Polakkerne hærgede i Aale, Linderup, Klovborg og Tyrsting Sogne. Det røvede Kvæg samledes i Stovgaard, Tørring Sogn, Vrads Herreds Sydende, hvor Ejerne kunde indløse det.

Hele dette Grænsedrag staar i Kamp fra Stejlehøj og op til Vrads. Ved Knofgaard ligger Givkonens Grav, en stor Langvold. Givmanden og Givkonen, Jætterne, flygtede med deres to Børn for Dragen inde fra Hjelmlev Herred. Mellem Vinding og Velling tog Dragen Børnene, og der er deres Grave, to Langdysser. Givkonen naaede Tyrsting-Vrads Skellet ved Knof. Givmanden kom ud til Ikast i Hammerum Herred, følgende den mærkelige Odde, Vrads Sogn støder ind i Heden. Deres Grave maa ikke røres. Da Knofmanden grov Givkonens Høj igennem, blev han dræbt af Lynet, og hans Efterfølger ramt af Ildsvaade. Gaarden Knof blev øde. Syd for den Gaard, der nu er, findes der Spor af den gamle.

Heroppe ligger de skovrige Tem og Rye Sogne, hver for sig grænsende til fire Herreder, med Bavnsbjærgene i Tem og med Himmelbjærget i Rye. Syssekongen boede i Syd, i Sognet, hvor Loverkongen sad paa Kongsholm og Dronningen paa Dronningholm, mens Slaget stod.

Ved Himmelbjærget er ingen Konge kendt, men Kongegaarden var i Rye, og i Skovsbjærg laa en Kongeløsen. Og det hedder i Ordsprog: »Der er Kobberporte for Ry«. En Kæmpe kylede Kobberportene ud i Mos Sø. Saa skulde en Pige opføde tre Tyrekalve i tre Aar, for at de kunde drage Kobberportene op, men en gammel Mand kom og lokkede hende til at dyppe en Finger i Vand og fugte Mælken. Derfor lykkedes det ikke at faa de Porte op. Lindeormesagnet og Bygdekongesagnet blandes her. Kobberporten er rejst for Bygdekongen, den farende Guddom, men han nævnes ikke. I hans Sted rider her som i Voer Herred en Karl med et Lig over Hesten.

For at drive Skovens Vildt fra Bondens Agre gik to Karle ud at skyde i Addit Skov. De lovede hinanden, om en af dem

faldt, skulde den anden jorde ham i kristent Jord. Ni Hjørte saa de, den niende skød de, og Kongens Folk var over dem og dræbte den ene Karl, men den anden Karl skød igen, og Kongens Folk flyede og kastede Bøsserne. Dem lagde Karlen i et Baal, saa Skuddene lød, eftersom Ilden naaede Krudtet. Ingen vovede sig nær. Saa tog han Liget, lagde det over sin Hest og red. Addit Skov er Nord i Herredet. Det hedder, at han red gennem Matrups Skov Syd i Herredet, om ad Stigsmølle og til Hvirring Kirkegaard, hvor han jordede sin Fælle. Fra Nordgrænsen, ad Vestgrænsen om til Sydgrænsen maa han ride og ind i Nim Herred til Hvirring, som er Kongeby. Det er ikke for at finde kristen Jord, han maa ride saa langt, men fordi den Vej skal rides af en Bygdekonge med en Ellefrue over Hesten. Hun løber her, hvor han drejer af til Hvirring.

Sydvest for Aastrup i Føvling Sogn er Krudekonens Dam. Herfra og til Aaldam er farligt at færdes. Vogne vælter ved Skjævbros — det er galt med Køretøjerne denne Vej fra Knakbro over Stejlebjerg, Lillebuske, Føvling Laadenhøj og til Krudekonens Dam^{*)}. Og hun skriger og farer her, Krudekonen, den krudende, klagende Ellefrue.

De to Herreder har hver sin Konge. Loverkongen, der fører Kampen, sidder i Vrads, men Kobberporten er i Tyrsting Herred, og her sidder Bygdekongen, her klager Ellefruen. Hun løber ad Skellet til Nim Herred, hvorfra en Sten er kastet i Haarbaand af en Nim Herreds Kæmpekvind, fra Underup efter Træden Kirkespir, den faldt paa Træden Nygaards Mark.

Han rider ad Skellet til Vrads Herred, og her ligger Stenen ved Herredsskellet Halle Sø. En Vradskæmpe fra Nørre Snede kastede Sten efter Grædstrup Kirke, fordi den blev bygget raskere end hans egen.

Men de fleste Skelsten staar mod Nord og Vest.

Kæmper kastede med Sten i Tem Sogn fra Vesterskoven og fra Havborshøj. Stenene faldt i Dybdal ved Kongehus og

---

^{*)} Det samme siges om et Sted ved en Stenkiste paa en Vej i Klovborg Sogn, Vejen mellem Sønderdal Kro og Linnerup Skel. Hestene vil ikke gaa frem — en Tid — derpaa løber de. Der er noget sært paa Færde.

paa Bavnsbakkerne eller Havborshøj. En tredie Sten er i Sønderkov. Om den og om Dybdalstenene sagdes der, at de ikke altid var at se. Dybdalstenen skal ligge over en Kongeløsen. Fra Havborshøj kastedes en Sten efter Tem Kirke; Stenen faldt paa Asklev Hede ud mod Hammerum Herred — ihvertfald ligger her Nord for Sebstrup noget, der hedder Stenknold. — Saa tager de fat fra Nørre Snede igen og kaster vestpaa efter Ikast Kirke i Hammerum. Stenen faldt fingermærket paa Gludsted Banke og rullede ned i Dalen, hvor den slog en Kræmmer ihjel, kaldes derfor Kræmmerstenen — siges ogsaa at være Grændsesten for en Vildtbane. Det er vel Markedstævnet ved Skelstenen ude i Heden mellem Lovringer og Hardboer.

Ogsaa fra Vrads Sogn, fra Torup — maaske fra Tingets Galgehøj — kastedes Stenen mod Vest for at sætte Skel derude. Den ligger ved Ejstrup Bæk, det er derude ved Lovbjærg, det vestligste Tingsted. Men Skellet i Heden er ingen Streg. Maaske hører der mere til, end den gamle Skelsten giver. Der ligger en Høj herude paa Harild Mark, Troldhøj. Ved den raabte Hyrdedrengen: »Bjærgmand Spind — er du herind', saa skal Fanden føre dig ud med femten Egepind' — og en Staalstang paa din Nak'.«

Noget lignende sang de ved Skjelhøj i Ølgod Sogn, Horne Herred.

Det er Grændsevættten, der skal rømme Stedet, for de vil sætte nyt Skel med Egepinde, Gærdestav're, herude.

Lige tværs over begge Herreder ved Mossø, Tyrstings østlige Skel, drev de Bjærgmanden ad af Hellehøj, syd for Vorladegaard, og da kvad han: »Maa a ikke i Hellehøw blyw', saa skal I la' mæ saa lån't nedkåst', te I skal mæ aldrig af Snekkeshøw dryw'.« — To Høje paa hver sin Side af Gudena mellem Vorladegaard og Vissing.

Det er ved Lover Syssels Vestgrændse og ovre ved Østgrændsen, man søger at trænge Vættterne ud. Men de flytter sig kun lidt eller intet. Hvertfald bliver de paa deres Vagt, kaster sig blot længere ned i Jorden.

Saa vidt Thorkild Gravlunds »Herredsbogen« og »Sysselbogen«.

I Achton Friis' »De danskes Land« omtales de to Sogne ikke specielt. I den ene Del »De Jyders Land«, »fra Jelling til Nørre Snede«, er den nærmeste Egn omtalt saaledes: »Terrænet om Nørre Snede, Hammer, Tørring, Sindbjerg efter Vejle — overalt højt, ca. 100—112 m over Havoverfladen.« Lige før er Øster Nykirke og Tinnethed med Gudenaæens og Skjernaæens Udspring i Nærheden og nær hinanden ret indgaaende omtalt.

Omtalen af Himmelbjerg og Skanderborg-Eggen berører heller ikke Klovborg-Thyrsting Sogne eller nærmeste Omegn.

Derpaa følger »Trap«s Beskrivelser af Klovborg-Thyrsting og Grædstrup Sogne, først en gammel »Trap« fra 1859 (Trap: Kongeriget Danmark -- statistisk-topografisk Beskrivelse 1859).

KLOVBORG SOGN

(2. Bd. 2 S. 689)

i Vrads Herred, hvortil Tyrsting og Grædstrup Sogne i Tyrsting Herred ere Annexer, omgives af disse, Aale, Linnerup, Hammer og Nørre Snede Sogne. Kirken, østlig i Sognet, 3 Mil v. n. v. for Horsens. Areal 6454 Tdr. Land, er lavtliggende og Jordsmonnet sandet og sandmuldet med magert Leer og Sand — Ahl til Underlag. I Sognets østlige Deel findes en Plantage af Naaletræer og i den sydlige Deel en ubetydelig Kratskov. Sognets østlige Side begrændses af Matstrup Mølleaa. Paa Sognets Sydgrændse findes den lille Gab-So. Landevejen fra Horsens til Landevejen mellem Veile og Viborg passerer Sognet. Htk. 114⁷/₈ Td. A. og E.

I Sognet: Byerne Klovborg med Kirke, Skole og Teglværk. Skade med Præstegaard, Gribstrup; de mindre samlede Beboelser, Norskov, Velgaarde, Tranholmgaarde, Tiirsvad; Gaardene, Sønderkov, Flaaris, Dalgaard, Enighed, Malund med Teglværk, Matstrupladegaard, Riishedegaard; Sønderdal Kro ved Landevejen. Ialt i Sognet 35 G. og 55 H., hvoraf 26 G. og 47 H. udenfor de egentlige Byer. Indvaanere: 666. Jordbrug er Hovederhvervet.

Sognet hører under Tyrsting og Vrads Herreders Jurisdiction (Brædstrup), Skanderborg Amtstue-district og Brædstrup

Lægedistrict. 3die Vkds. Amtets 5te Lægd. Med Annexsognene Tyrsting og Grædstrup i Tyrsting Herred een Commune.

Kirken tilhører Eieren af Hovedgaarden Mattrup.

Præstekaldets Reguleringssum er 1444 Rd. Præstegaardens Areal er 80 Tdr. Land, af c. 5 Tdr. Htk.

Kloborg skrives i D. Atlas: Kloborg. Kirken er bygget af Kampesten, med Taarn og Hvælvinger. Taarnet har tidligere været høiere og anseeligere. Under Choret er en Begravelse med en Mængde Lig af de forhenværende Eiere af Hovedgaarden Mattrup i Tyrsting Sogn. En Ligsten af Sandsteen over Rigshofmester Eiler Hardenberg og et Marmor-Epitaphium over Justitsraad Emanuel Tygesen ere opsatte i Choret. Altertavlen er fra den katolske Tid, indrettet til at lukke sammen, med endeel i Træ udskaarne Figurer.

I Kloborg Sogn laae i Middelalderen en mærkelig Borg, Tranholm, som tilhørte den tyske Adelsfamilie Skarpenberg. Dronning Margrete købte i Begyndelsen af det 15de Aarhundrede denne Borg af den mægtige Rigsraad og Ridder Johan Skarpenberg, hvorpaa den blev nedbrudt, og af Godset oprettet Tranholm Lehn. See om Tranholm Qvartalsskr. Orion II S. 77-90. Tranholmgaardene ligge som Navnet udviser, paa Borgpladsen.

I Supplementet S. 138 følgende:

I Kloborg By afholdes hvert Aars 28. April et Kreaturmarked,

og:

Efter Nedergaarde i Grædstrup Sogn har den udbredte adelige Slægt Neergaard sit Navn. Thomas Madsen, Oldefader til Cancelliraad Johan Thomas Neergaard og til Landsdommer Etatsraad Jens Bruun Neergaard, der begge blev adelige 1780, var den første, der antog Navnet efter fornævnte sin første Eiendom, som dengang formodentlig have dannet een Gaard under Navnet Nedergaard.

GRÆDSTRUP SOGN

(i Begyndelsen af 15. Aarh. »Græstorpe« — Trap 1859)

i Tyrsting Herred, Annex til Klovborg Sogn i Vrads Herred, omgivet af dette og Nørre Snede Sogn i Vrads Herred samt det andet Annexogn Tyrsting, Ring, Tønning, Søndervissing, Vinding og Bryrup Sogne i Tyrsting Herred.

Kirken sydlig i Sognet, c. 3 Mil n. v. for Horsens.

Arealet 6545 Tdr. Land, hvoraf 163 Tdr. Land Fredskov (Løvet Skov), og endeel Skov, for Størstedelen Krat, som ikke er Fredskov, er bølgeformet og bakket; Jordsmonnet i den vestlige Halvdel af Sognet bestaar meest af magre sandede Jorder, hyppigst med Sand, iøvrigt med Leer i Underlag, og i den østlige Halvdeel af bedre muldede Jorder med underliggende Leer eller med Sand i enkelte Pletter. Paa Sognets nordvestlige Grændse findes to Indsøer, Halle og Stisholms Søer, og paa Midten af Nordgrænsen den mindre Karl-Sø.

Sognets midterste Deel gjemmenstrømmes fra Syd til Nord af en Aa, og Mattrup-Mølleaa, der kommer fra Stisholm Sø, begrænder Sognets vestlige Deel og falder ud i Bredvad-Aa. Landevejen fra Horsens til Ringkøbing og Viborg passerer Sognet. Htk. 204 Tdr. A. og E. $\frac{1}{4}$ Td. Sksk. og $3\frac{3}{8}$ Tdr. Msk. (Mølleskyld).

I Sognet: Byerne: Grædstrup ved Landevejen med Kirke, Skole og Kro, Løvet, Vingum, Dauding, Nimdrup, Buurgaarde med Skole, Slagsballe, Halle (3 Gd. og 1 H.) med Teglværk, Hovedskov (3 G.), Nedergaarde (2 G. og 4 H.). Gaardene: Rodvigsballe-Gaard med Vindmølle og Dampbrænderi, Fugelriis og Jensgaard. Ialt i Sognet 56 G. og 46 H., som med Undertagelse af Stederne i Dauding By ligge meget adspredte.

Indvaanere: 783. Jordbruget Hovederhvervet.

Sognet hører under Tyrsting og Vrads Herreders Jurisdiction (Brædstrup), Skanderborg Amtstuedistrict og Brædstrup Lægedistrict. 3die Vgkds. Sognets østre Deel udgjør Amtets 50de Lægd og den vestre Deel dets 51de Lægd. Med Hovedsognet Klovborg og det andet Annexogn Tyrsting een Commune. Kirken tilhører en Privatmand.

Grædstrup Kirke er opført af Muursten, hvælvet og har

Taarn, der forhen var højere, men for endeel Aar siden afbrændte ved Lynild.

Stisholm-Sø kaldes saaledes efter en lille Ø eller Holm, som ligger omtrent midt i Søens nordlige Halvdeel og er hen ved en Tønde Land stor; paa denne skal have staaet en Borg, som var opført af en anset Herre Stig, der laa i Feide med Herren paa det nærliggende Tranholm, hvilket Sagnet ogsaa beretter om en følgende Eier af Borgen, Sivert Lykke. Nu findes intet Spor til Bygning eller Muursteen. Søen er temmelig tilgroet med Siv og Rør. See om Stisholm og Stisholms Sø (T. Beckers Qvartalsskrift Orion II S. 74—77).

TYRSTING SOGN,

hvoraf Størstedelen hører til Tyrsting Herred og Resten til Vrads Herred, Annex til Klovborg Sogn i dette Herred, omgivet af dette og Aale Sogn ligeledes i Vrads Herred, samt det andet Annexsogn Grædstrup, Ring og Føvling Sogne i Tyrsting Herred.

Kirken omtrent midt i Sognet, $2\frac{3}{4}$ Mil v. n. v. for Horsens. Arealet 2447 Tdr. Land, hvoraf 339 Tdr. Land hører til Vrads Herred, og hvoraf endeel Skov, der ikke er Fredskov, er høitliggende mod Nord og afdalende mod Syd.

Jordsmonnet er sandblandet, mere og mindre muldet og deels med Sand, deels med Leer i Underlag.

Sognets sydvestlige og sydlige Deel begrænses af Matstrup Mølleaa. Htk. $126\frac{7}{8}$ Td. A. og E. og $8\frac{1}{4}$ Td. Msk., hvoraf $17\frac{1}{2}$ Td. Htk. til Vrads Herred.

I Sognet: Byen Tyrsting med Kirke og Skole; Hovedgaarden Matstrup, $56\frac{1}{4}$ Td. Htk., med et Areal af 560 Tdr. Land Ager, 40 Tdr. Land Eng, 300 Tdr. Land Skov, 300 Tdr. Land Hede ($24\frac{1}{2}$ Td. Htk. Fæstegods, Avlsgaardene: Tyrstinggaard og Vaabensholm [i Føvling Sogn], Tyrsting, Klovborg, Ring og Føvling Kirker med Kirke- og Kongetiende samt Kvægtiende, Matstrup og Stids Vandmøller af Htk. $8\frac{1}{4}$ Td. A. og E. og $4\frac{3}{4}$ Td. Msk. med Stampeværk og Farveri); Avlsgaarden Tyrstinggaard $18\frac{1}{2}$ Td. Htk. med et Areal af 260 Tdr. Land Ager, 40 Tdr. Land Eng, 60 Tdr. Land Skov.

Hestholm (2 G. og 2 H.); Gdne Høigaard, Rolighed, Haabefuldgaard; Stids Vandmølle.

Ialt i Sognet 16 G. 23 H., hvoraf 13 G. og 14 H. uden for Byen. Indvaanere 307. Jordbrug er Hovederhvervet. Sognet hører til de samme Administrations-Inddelinger som Grædstrup Sogn. 3die Vgkds. Amtets 53de Lægd. Kirken tilhører Eieren af Hovedgaarden Mattrup.

Tyrsting Kirke, beliggende for sig selv paa Marken, er ny opført af Justitsraad Tyge Jesper de Thygesen til Mattrup i Slutningen af forrige Aarhundrede, da den gamle Kirke var yderst brøstfældig; den har Taarn, men er ikke hvælvet. Altertavlen er et Marmor-Basrelief, forestiller Opstandelsen. Et Orgel er nylig skænket denne Kirke af Mattrups nuværende Eier.

Mattrup

er en gammel Herregaard, som allerede i det 14. Aarhundrede tilhørte Familien Skram^{*)}, nemlig Væbneren Christen Skram, hans Søn Nis eller Niels Skram († c. 1470), efter hvis Død Mattrup kom til Erik Stygesen Rosenkrands, der ægtede hans Datter Kirsten Skram imod hendes Moders Villie, hvorfor han maatte bortføre hende. Fra dette Ægtepar kom Gaarden atter, da de ingen Sønner efterlod sig, ved Giftermaal til en anden Familie, idet deres Datter Karen Rosenkrands ægtede Eiler Hardenberg, den bekjendte Rigshofmester under Fr. II († c. 1565). Disses Søn Rigsraad Erik Hardenberg, der ogsaa ejede Skovsbo i Fyn, Faarevejle paa Langeland m. m., og var gift med den rige Anna Rønnov, Datter af Eiler Rønnov til Hvidkilde, den sidste af sin Slægt, opførte 1577 et Capel paa Mattrup; han døde 13. Marts 1604 i Odense som den sidste Mand af sin Slægt, hvorpaa Mattrup atter ved Giftermaal kom

---

^{*)} I et Document fra Aaret 1392 nævnes Fin Pedersen af »Madrup« (Luhnes Danm. Hist. XIV S. 300), men det er ikke vort Mattrup. Navnet udledes af »Ma« (Eng) og Torp (mindre By) og kan saaledes let være brugt om flere Gaarde.

Side 141 i Supplement til Veile Amt nævnes en Eier af Tirsbæk, Becker fra Altraa, der har en Søn, der bliver gift med Enken efter en Generalmajor v. Blücher, hun er født de Thygesen. Deres Søn, Prof. T. Becker, er det, der i Orion beskriver bl. a. Mattrup, hvorfra hans Moder stammede.

til en anden berømt Adelslægt, idet den ene af sidstnævntes 3 Døtre, Kirsten Hardenberg, som arvede Matstrup, blev gift med Rigsraad Axel Brahe til Elved i Fyen, en Broder til den berømte Astronom. De næste Eiere af Matstrup var deres Søn Tyge Brahe († 1640), som opførte en Bindingsværks Hovedbygning paa Matstrup, Oluf Daa, der fik Gaarden ved Giftermaal med hans Datter Anna Brahe, men allerede i 1646 ved et Mageskifte overlod den til sin Søstersøn Corfits Ulfeld til Bavelse (Søn af en Fætter til Rigshofmesteren), som i den svenske Krig blev aldeles forarmet, saa at han maatte pantsætte Gaard og Gods. En af Panthaverne, Tyge Jespersen, blev henimod Slutningen af det 17. Aarhundrede Ejer af Matstrup, i hans Familie forblev Gaarden derefter indtil den nyeste Tid, i mere end halvandet hundrede Aar.

Fra Tyge Jespersen († 1706) kom den til hans Søn, Cancelliraad Niels Thygesen, efter hvis Død Gaard og Gods 1755 stilledes til Auction, hvorved det blev købt af hans Broder, Justitsraad og Amtsforvalter Emanuel Thygesen, der opførte den nuværende Hovedbygning, en svær grundmuret Frontbygning med Kjelder og to Fløibygninger, og han oprettede den 3. Novbr. 1759 af Matstrup og en anden ham tilhørende Hovedgaard, Mindstrup i Veile Amt, et Stamhus, hvori nogle Aar efter indlemmedes Skovgaard, ligeledes i Veile Amt (de to sidste Gaarde bleve dog senere fraskilte Stamhuset, hvorunder derimod lagdes efter Ryttergodsets Salg Godserne Vaabensholm og Nedenskov-Vilholt). Stamhuset gik efter Justitsraad Emanuel Thygesens barnløse Død 1764 over til hans ældste Brodersøn Justitsraad Tyge Jespersen de Thygesen, som han skrev sig efter at være bleven adlet; han havde tidligere drevet Handelsforretning i Forbindelse med den bekjendte Ryberg ligesom Farbroderen og endte sit virksomme Liv i en høj Alder d. 17de April 1822. Ved hans Død tilfaldt Stamhuset Stiftamtmand E. de Thygesen. Da Stamhuset imidlertid paa Grund af uheldige Conjunctioner havde paadraget sig betydelig Gjæld, blev det nedlagt 1829 og Godset bortsolgt ved Auction, hvorved Stiftamtmand Thygesens Søn, nuværende Hofjægermester F. G. F. de Thygesen, købte Hovedgaarden med underliggende Bøndergods. Han forbedrede i mange Henseender Matstrup, tilveje-

bragte en udmærket Besætning, anlagde Engvanding, foretog betydelige Plantninger m. m. og solgte derpaa Gaarden, efter at en Deel af Godset var afhændet til Fæsterne, 1851 til Oliemøller F. V. Schytte, der atter solgte den 1853 til den nuværende Eier Etatsraad Regner Westenholz, som har gjort sig fortjent ved patriotisk Virken i forskellige Retninger.

Mattrup og dens Omegn findes udførligt beskrevet af Prof. T. A. Becker i *Qvartalsskriftet »Orion«* II S. 1—106.

Efter den nyere Traps Danmark 1926 følgende:

VRADS HERRED

(Aarhus [Skanderborg] Amt):

Sognene: Tem, Vrads, Ejstrup, N. Snede, Kloborg, Linnerup, Hammer, Aale, Tørring.

Vrads Hrd., i Vald. IIs Jordebog »Wrazhøghæreth«, 1432 Vratz H., hørte i Middelalderen til Løversyssel, sen. til Silkeborg Len og fra 1660 til Silkeborg Amt (se p. 6). I Herredet har formentlig ligget den 1500 nævnte »Segten Kircke«.

Herredet har været meget rigt paa Oldtidsmindesmærker; der kendes c. 14—1500 Gravhøje, hvoraf Sognene N. Snede og Tem alene indeholder over 1000. De fleste er dog nu stærkt forstyrrede, og kun et ringe Antal er derfor fredlyste. Foretagne Undersøgelser viser, at et større Antal af Højene maa henføres til Stenalderen, idet de hyppig dækker over Enkeltgrave fra denne Periode. Derimod kendes kun ganske faa store Stengrave. Heller ikke Fund fra Bronze- ell. Jernalderen er særlig fremtrædende, dog kendes en ældre Jernalders Boplads ved Nortvig i Nørre Snede Sogn, og en Gravplads fra samme Periode er undersøgt ved Sporebro i Linnerup Sogn. Fra Jernalderen stammer sikkert ogsaa Flertallet af de Tuer og Røser, der forekommer hist og her, væsentlig i Samlinger, og som for Størstedelen snarest maa opfattes som Minder fra Jorddyrkningen. Et Areal med Oltidsagre er fredlyst ved Fogstrup i Tem Sogn, og Stenrøser er fredlyst ved Hjortballe. Alt i alt maa Herredet have rummet en talrig Befolkning i Oldtiden, og flere Gravfund tyder paa, at der ogsaa maa have været Velstand.

Vrads Herred er det vestligste og største i Amtet, er begrænset mod NØ., Ø. og SØ. af Gern, Tyrsting og Nim Herreder, mod S. og SV. af Vejle Amt (Nørvang Hrd.) og mod V. og NV. af Ringkøbing Amt (Hammerum Hrd.) og Viborg Amt (Hids Hrd.).

Den største Udstrækning fra N. til S. er c. 36 km, fra V. til Ø. ca. 30 km. Nordøstgrænsen dannes af Himmelbjergsøerne, Sydøstgrænsen med en Del af Sydvestgrænsen af Gudena og Skjerna. Den østl. og navnlig den nordøstl. og sydøstl. Del er højtliggende og bakket, idet den ligger Ø. for Jyllands Hovedvandskel; det højeste Punkt er Bavnehøj i Tem S., 153 m; den vestl. Del er derimod overvejende jævn og sænker sig mod S. og navnlig mod V., idet den hører til de store Flader, men Skraaningen er dog kun ringe. Jorderne er i den østl. Del for en Del lerede og muldsandede, iøvrigt i det hele mere eller mindre skarpsandede, ofte med Al til Underlag. Medens den vestl. og sydl. Del næsten er skovløs, er der mod N. og Ø. store Skove og Plantager (1919 ialt 11,620 ha), hvoraf en Del hører til Silkeborg Skovdistrikt, men det meste til Palsgaard Skovdistrikt og under private Skovejere. Af Aaløbene mærkes navnlig Skjern Baa Holtum Aa. Det er Amtets ufrugtbareste Herred (ved Matr. gnmstl. $75\frac{3}{4}$ Td. Ld. paa 1 Td. Htk.). Det samlede Areal udgør 51,503 ha (c. 515 km²), deraf Vandareal 886 ha. Ager og Engs Htk. samt det halv. Skovskuldshk. udgjorde $\frac{1}{1}$ 1905: 1312 Td. Folketallet var $\frac{1}{2}$ 1921: 11,959 (1801: 3507, 1850: 6089, 1901: 9442). I gejstl. Hens. udgør Hrd. med Tyrsting Hrd. eet Provsti, Tyrsting og Vrads Hrdr.s Provsti.

TYRSTING HERRED

(Aarhus [Skanderborg] Amt):

Sognene: Rye, S. Vissing, Vorladegaard, Vinding, Bryrup, Græstrup, Tyrsting, Ring, Føvling, Tønning, Træden.

Tyrsting Herred, det midterste i Gl. Skanderborg Amt, omgives af dettes andre fem Herreder, nemlig mod Nord af Gern Hrd., fra hvilket det skilles ved Julsø og Gudena, mod Ø. af Hjelmlev, Vore og Nim Hrdr., hvor Grænsen ogsaa for Stør-

stedelen dannes af Gudenaå (og Mossø), mod SV., V. og NV. af Vrads Hrd.; paa en Del af Nordvestgrænsen løber Salten Aa, paa Sydvestgrænsen Matrups Mølleå. Dets største Udstrækning fra N. til S. er ca. 22 km, fra V. til Øst 17 km. Overfladen hører til Jyllands Højdeparti og er som oftest bølgeformig; højeste Punkt er mod NØ. i Rye Sønderkov, 162 m; selve Himmelbjerget er 147 m; noget mod SV. ligger Ottehøje, 141 m. Jorderne er mod Ø. og især mod NØ. lette, sandede, i Midten for en stor Del lerede, men med koldt Underlag. Det er ganske godt forsynet med Skov, særlig mod N. (1919 ialt 5201 ha). Det er det ufrugtbareste Hrd. i Gl. Skanderborg Amt næst Vrads Hrd. (ved Matr. gnmstl. 28¹/₄ Td. Ld. paa 1 Td. Htk.). Det samlede Areal udgør 27,416 ha (ca. 274 km²), deraf Vandar. 2026 ha. Ager og Engs Hartk. samt det halv. Skovskydshkt. udgjorde ¹/₄ 1905: 1506 Td. Folketallet var ¹/₂ 1921: 9400 (1801: 3372, 1850: 5416, 1901: 8055). I gejstlig Hens. udg. Hrd. med Vrads Hrd. eet Provsti, Tyrsting og Vrads Hrdr.s Provsti.

Tyrsting Hrd., i Vald. IIs Jordebog kaldet »Thyrstinghæreth«, hørte i Middelalderen til Løversyssel, senere til Skanderborg Len og fra 1660 til Skanderborg Amt.

Der kendes i Herredet ialt c. 850 jordfaste Oldtidsmindesmærker (saa godt som udelukkende Gravhøje), hvilket vidner om, at dette maa have rummet en talrig Befolkning i Oldtiden. Større Fund af Bopladser kendes derimod ikke endnu fra nogen af Oldtidens Perioder. Imidlertid maa Herredet være bebygget allerede i en meget tidlig Periode af Stenalderen. Utvivlsomt har Gudenaå herved spillet en stor Rolle, hvad Fund af talrige smaa Affaldspletter, der indeholder gamle Oldsagsformer som Mikrolither, vidner om (S. Vissing Sogn). Højene, der flere Steder er samlede i større eller mindre Grupper, saaledes ved Addit og S. Vissing, gaar antagelig for en stor Del tilbage til Stenalderen, idet Enkeltgrave hyppigt er fundne i dem. Genemgaaende er deres Bevaringstilstand dog ikke god. Paa store Stengrave har Herredet derimod været ret fattigt; 5 Dysser kendes i Rye S., 2 i Vorladegaard og 1 Kammer i S. Vissing;

det sidste er nu fredlyst; de øvrige er derimod sløjfede eller stærkt forstyrrede. Fund fra Bronzealderen er jævnlig gjort i Hrd., og ogsaa Jernaldersfund er fremdragne.

KLOBORG (Klovborg) SOGN

(Klovborg-Tyrsting Kommune),

der har Tyrsting Sogn i Tyrsting Hrd. til Anneks, omgives af dette Herred (Grædstrup og Tyrsting Sogne), fra hvilket det delvis skilles ved Halle Sø og Stigsholm Sø (hvori Øen Stigsholm, 0,4 ha) samt Matrup Mølleaa, Aale, Linnerup, Hammer og N. Snede Sogne. Af Halle Sø (34 ha) og Stigsholm Sø (31 ha) henregnes til Sognet henholdsvis 8 og 22 ha.

Kirken ligger c. 27 km SSV. for Silkeborg og c. 23 km VNV. for Horsens. De højtliggende til Dels bakkede Jorder (højeste Punkt 124 m) er overvejende sandede og sandmuldede med magert Ler og Sandal til Underlag. En Del Skov (Tranholm Sk., Dalsgaard Krat, en Del af Matrup Pl. [Resten i Tyrsting og Føvling Sogne]). Ved Sydgrænsen ligger Gabsø (c. 3 ha) og en Del Mosepletter. Gennem Sognet gaar Landevejen fra Horsens til N. Snede; den under Anlæg værende Bane fra Rask Mølle til Ejstrupholm (Sidebane til Horsens-Tørring-Banen) vil komme til at gaa gennem Sognet.

Befolkningen i 1921: 1083 (1801: 255, 1850: 612, 1901: 841), boende i 231 Gde og Hse. Det samlede Hartk. (1905): 114 Td.; 34 Gde med 65 Td. og 152 Hse med 49 Td. Hrtk. samt 16 jordløse Huse. Ejds. (1924): 1587, deraf Jordv.: 796.

Areal 3590 ha, hvoraf (1919) besaaet med Hvede 2 ha, Rug 300, Byg 43, Havre 585, Blands. til Modenhed 204, Kartofler 138, Foderroer 315; Brak udgjorde 235 ha, Grønfoder og Græsning 1221, Haver o. l. 55, Tørvemoser 74, Skov 370, Heder og Lyngbakker 108, Klitarealer og Stenarealer 7, Vandarealer 35.

Kreaturhold (1924): 348 Heste, 1579 Stk. Hornkv. (deraf 850 Køer), 37 Geder, 191 Faar, 1922 Svin.

I Sognet Byerne: Kloborg (Klovborg, Beg. af 15. Aarh. Kloburgh) med Kirke, Skole, Forsamlingshus (opf. 1892), Elektricitetsværk (opf. 1923), Spare- og Laanekassen for Kloborg S.

(opr. 1910, ^{31/3} 1924 var Indsk. 81,827, Reserver 3858 Kr.), Andelsmejeri (opr. 1898, udvidet 1904), Teglværk, Brugsforen., 3 Kbmndshdlr. og Posteksp.; der vil blive Station paa Banen fra Rask Ml. til Ejstrupholm; *Skade* (Beg. af 15. Aarh. Skadet) med Præstegaard; *Gribstrup* (Beg. af 15. Aarh. Grybstorp) med Skole (opf. 1924), Missionshus (opf. 1887), Ml. og Kbmndshdl.; *Velgaard* (1573 Velgaard) med Statstelefonst.

Mindre Bebyggelser: *Tranholm* (1411 Traneholm), Gde og Hse; *Nørskov* (1576 Nørskof), Gde; *Flaaris* (1560 Floris), Gde og Hse; *Tirsvad* (Beg. af 15. Aarh. Tiiswath), Gde og Hse; *Matrup Ladegaard* med Skole. Enkelte Gde: Sønderkov, Dalsgd. (1664 Dalsgaard), Donnerup, Skovfogedbl., *Malund* (1576 Maa-lund), Rishedegd., Petersminde, Sønderdal Kro.

Kloborg S., een Sognekommune med Annekset Tyrsting i Tyrsting Hrd., har Tingsted i Brædstrup og hører under Retskr. Tyrsting Hrd. m. m. (Brædstrup), Politikr. Vore Hrd. m. m. (Horsens), Skanderborg Amtstuedistr., Tyrsting-Vrads Lægekr., Silkeborg Skattekr., Tyrsting Hrd.s Vurderingskr., Gl. Skanderborg Amts 3. Folketingskr., 6. Forligskr. og 4. Udskrivningskr., 184. Lægd.

Kirken er selvejende.

Kirken bestaar af et udelt Langhus med Apsis mod Ø., Taarn mod V. og Vaabenhus mod S. Langhusets vestre Del er Skibet af en romansk Granitkvaderkirke med Skraakantsokkel; Syddøren og et Par Vinduer er bevarede. Ved Middelalderens Slutn. tilbyggedes Taarnet af Munkesten, hvis hvælvede Underrum fik Rundbue ind til Skibet, og selve dette fik Krydshvælvinger. 1591 lod Rigsrd. Erik Hardenberg († 1604) det oprindelige Kor nedbryde og Skibets Mure forlænge mod Ø., hvor de afsluttes med en halvrund Apsis (med Bygherrens og Hustrus Vaaben i Relief). Senere fik Koret en Tøndehvælving af Brædder, Vaabenhuset opførtes, og Taarnet, hvis øverste Del nu delvis er af Bindingsværk, gjordes lavere. Ny Altertavle med et Trækors og Thorvaldsens Christus. Kalken er skænket 1706 af Tyge Jespersen og Anne Mikkelsdatter (Alterstager, fra 1574 med Hardenbergernes og Rønnovernes Vaaben og Erik Hardenbergs og Hustrus Navnetræk, er nu paa Matrup). Romansk Granitfont. Prædikestol af Murværk, hvilende paa en rund

muret Søjle og en Stenplade. Stolestader fra 1591 med Erik Hardenbergs og Hustrus Navnetræk og Vaaben; samme Aarstal og Vaaben findes paa Klokken. I Koret et anseligt Epitafium af Kalksten med Portrætfigurer over Rigshofm. Ejler Hardenberg († 1565), hans Sønner Stygge, Korfits og Erik (med dennes Hustru Anne Rønno og tre Døtre, Karine, Rigborg og Berete) og Datter Kirstine, og et af Wiedewelt udf. Epitafium over Justitsrd. Emanuel Thygesen († 1764), af forskelligt farvet Marmor og med den afdødes Buste. Under Koret staar i en tilmuret Gravhvelving 37 Kister med Lig af Slægterne Hardenberg og Thygesen.

I Sognet laa i Middelalderen en Borg, *Tranholm*, som tilhørte Slægten Skarpenberg. Dronn. Margrethe købte ca. 1406 Tranholm med over 30 Bøndergaarde af Rigsrd. Hr. Joh. Skarpenberg, hvorpaa den blev nedbrudt, og af Godset oprettedes *Tranholm Len*, der indehavdes bl. a. af Las Dan, og 1467 af Svend Torbernsen (Udsøn), der havde det i Pant, men 1490 blev udløst af Erik Stygge (Rosenkrantz), der beholdt det til sin Død 1535, hvorefter fulgte Hr. Ejler Hardenberg og hans Søn Erik H., der 1573 ved Mageskifte med Kronen blev Ejer af Tranholm. Med Jak. Ulfeld til Vaabensholms øvrige Gods kom den 1688 til Kronen, som 1695 solgte den (13 Td. H., besat med 2 Bønder) til Tyge Jespersen til Matrup.

Tranholm laa paa en tidl. vandomflydt Banke ved Matrup Mølleaa. Der er fundet Munkesten, men Pladsen er meget udjævnet. 1906 nedreves en Bondegaard (*Tranholmgd.*), der laa paa Stedet (Orion II 1851 p. 77; Aarhus Stifts Aarb. 1921 p. 144).

I Stigsholm Sø, der tidl. skal have heddet Øre Sø, ligger en lille, flad Holm, Stigsholm, hvorpaa der er en voldlignende Formation. Ifølge Sagnet har her ligget en Borg.

Væbneren Mikkil Nielsen (Tornekrands) skrev sig i 1455 til »Floriis«.

Paa Nørskovgaard boede 1700 Anna Cathr. Ahlefeldt, Enke efter Corfitz Ulfeld til Matrup, og der døde 1734 hendes Datter Jmfr. Anna Margr. Ulfeld.

Skade nævnes allerede 1497 som Præstegaard. — »Skader Kirke«, vel den samme som Kloborg Kirke, omtales 1492.

GRÆSTRUP SOGN

(Tyrsting Herred, Aarhus [Gl. Skanderborg] Amt).

Omgives af Bryrup, Vinding, S. Vissing, Tønning, Ring og Tyrsting Sogne samt Vrads Hrd. (Kløborg og N. Snede), fra hvilket sidste det for en Del skilles ved Halle Sø, 34 ha, og Stigsholm Sø, 31 ha, af hvilke Dele (henholdsvis 20 og 9 ha) hører til Sognet, samt af den fra disse Søer kommende Matrups Mølleaa, Biala til Gudena. Kirken ligger ca. 21 km S. for Silkeborg og ca. 23 km NV. for Horsens.

De højtliggende, bakkede Jorder (Mellembjærg, 132 m; Lysbakke, 131 m) er mod V. overvejende magre, sandede, hyp-pigst med Sand, undertiden med Ler til Underlag, mod Ø. bedre, muldede, mest med Lerunderlag. En Del Skov (Græstrup Sk., Dauding Sk., Rodvigsballe Sk.) og Plantage (Vingumgaard Pl., anl. 1890, 25 ha, deraf tilpl. 20; Løvet Skov Pl., anl. 1905, 86 ha, deraf tilpl. 43; en Del af Karlsø Pl. [Resten i Vinding og Bryrup S.]; Slagballe Pl.). Paa Nordgrænsen ligger Karlsø. Spredt i Sognet en Del Kær- og Mosestrækninger (Dalkær, Folrisdam, Stormose, Klammerholt Mose, Halle Mose). Gennem Sognet gaar Landevejene fra Silkeborg til Horsens og til N. Snede samt Horsens-Bryrup Banen.

Befolkningen i 1921: 1097 (1801: 401, 1850: 712, 1901: 1051), boende i 261 Gde og Hse. Det saml. Hartk. (1905): 203 Td. 56 Gde med 160 og 138 Hse med 43 Td. Htk. samt 16 jordløse Huse. Ejds. (1924): 3687, deraf Jordv.: 1627. Areal 3647 ha, hvoraf (1919) besaaet med Hvede 8 ha, Rug 309, Byg 125, Havre 616, Blands. til Modenhed 217, Kartofler 90, Foderroer 364; Brak udgjorde 138 ha, Grønfoder og Græsning 1021, Haver o. l. 36, Tørvemoser 27, Skov 457, Heder og Lyngbakker 78, Klitarealer og Stenmarker 41, Vandar. 41 ha. Kreaturhold (1924): 347 Heste, 1967 Stk. Hornkvæg (deraf 1104 Køer), 25 Geder, 147 Faar, 1992 Svin.

I Sognet er der *Byerne*: *Græstrup* (Beg. af 15. Aarh. Græstorp) med Kirke, Præsteb. (opf. 1903, Arkt. Frimodt-Clausen), Skole, Afholdshjem, Ml., Brugsforening, Kbmshdl. og Statstelefon; *Løvet* (1610 Løffdt, Løffuidt) med Skole; *Dauding* (1470 Dagdingh) med Skole, Forsamlingshus (opf. 1899), Ml., Kbmshdl. og Statstelefonst.; *Nimdrup* (Beg. af 15. Aarh. Nyimdrop, Nym-

dorp) med Ml.; *Slagballe* (1490 Slaballi) med Skole, Kbmdshdl., Jernbanest. og Posteksp.; *Burgaard* (1419 Burre marck) med Ml. og Brugsforen. Samling af Gde og Hse: *Halle* (1610 Haalle), *Vingum* (Beg. af 15. Aarh. Wingwm), *Hovedskov* (1578 Hofvidtschouf). *Hamborg*. *Altona* Hse.

Gaarde: *Rodvigsballe* (1531 Raadisballe, 1664 Rodvigsballe): 14,8 Td. Htk., Ejdsk. 230, deraf Skoven 55, Jordv. 160, deraf Skoven 30; ca. 232 ha, deraf Ager 146, Eng 15, Skov 61, Mose 3; *Folris* (Fugelris), Beg. af 15. Aarh. Folriis; *Nedergaard* (1664 Nedergaard); *St. og L. Vingumgd.*; *Kæmpesmølle* (1610 Kiempismølle, 1664 Nimbdrup Kimpesgaard; Mølleriet nedlagt). *Fruensminde*. Ml.

Græstrup S., en egen Sognekommune, har Tingsted i Brædstrup og hører under Retskr. Tyrsting Hrd. m. m. (Brædstrup) o. s. v.

Kirken tilhører Kirketiendeyderne. Kirken bestaar af Kor og Skib, Taarn mod V. og Vaabenhus mod N. Koret, der synes at have haft halvrund Apsis, er opført i romansk Tid af Al, raa Kamp og Fraadsten. To tilmurede Vinduer spores. Skibet, af store, røde Mursten, er vistnok opf. i 14.—15. Aarh. Det lave og svære, nu med Pyramidetag kronede Taarn, af samme Materiale samt raa Kamp og enkelte Kvadre, delvis paa skraakantet Granitsokkel, der ligesom en Tympanon med Løvefigurer sikkert skriver sig fra det oprindl. Skib, er noget yngre; Taarnet nedbrændte c. 1831 ved Lynnedslag og opførtes ikke siden til sin fulde Højde. Ved Middelalderens Slutning fik Skib og Taarn Hvælvinger, og Vaabenhuset opførtes. Betydelige Dele af Kirken er senere bleven ombyggede. Altertavle fra Chr. IVs Tid med et nyt Maleri (C. Bloch: Opstandelsen, Kopi af Astrid Engel). *Kalken* er 1716 skænket af *Anna sl. Daniel Fischers til Matrups*. Romansk Granitfont med Dyrefigurer og samtidig Indskrift paa Randen med Navne (Truend, Skamme, Viget). Prædikestol fra Beg. af 18. Aarh. Klokken, uden Indskr., er fra 14. Aarh.

Fru Kirsten Andersdatter (Vinter), Jens Bangs i Dauding, nævnes 1583—92. Hun beboede en Fæstegaard under Skandeborg Len (jfr. Rodvigsballe).

Rodvigsballe nævnes 1531 (Raadisballe) og 1535 (Rudisballe).

1558 fik Jens Bang af Kronen Livsbrev paa R. m. m., som hans Fader da havde i Værge, og 1573 fik Jens Bangs Enke, Fru Kirsten Andersdatter (Vinter), Forleningsbrev paa samme; hun boede senere i Dauding. — R. var kun en mindre Ejendom, men 1846 blev den nuv. Gaard samlet af Politikeren, Etatsrd. J. P. Chr. Holst († 1886) af Gods fra Matrup; den (13 $\frac{1}{2}$ Td. H.) gik i Arv til hans Barnebarn P. v. Scholten, tilhørte derefter Froknerne Elisab. og Louise Jensen i Kbhvn., købtes 1892 ved Auktion uden Besætning for omtr. 75,000 Kr. af Købm. i Horsens P. Schmidt-Madsen og solgtes 1905 ved Aukt. for 122,000 Kr. af dennes Bo til Forp. paa Tyrstinggaard J. C. Lassen, den nuv. Ejer. Hovedbygningen i 2 Stokv., der var opf. 1860, nedbrændte 1925.

Ved *Kæmpesmølle* skal der tidligere have været drevet Fabriksvirksomhed, Kobberværk, Hølefabrik og Somsmedie, sen. blev det Stampe- og Kornmølle; nu er det nedlagt.

Ved *Hovedskov* findes et Par *Vildtbanesten* med Chr. VI's Navnetræk.

Efter sin Fødegaard *Nedergaard* i Græstrup Sogn antog Forpagter paa Herregaarden Svenstrup (Ramsø Hrd.), Thomas Madsen, i 2. Halvdel af 17. Aarh. Navnet *Neergaard*. Fra ham nedstammer den store, delvis adelige Familie Neergaard.

Henved 130 jordfaste Oldtidsmindesmærker, alle Jordhøje, kendes i Sognet. De er ret jævnt fordelt over dette, hist og her samlede i mindre Grupper. Saa godt som alle Højene er dog nu sløjfede eller forstyrrede, og kun een af *Halle Femboje*, ved Løvet, er fredlyst. For Størstedelen maa Højene antages at dække over Stenalders Enkeltgrave; men ogsaa Fund fra Broncealderens forskellige Perioder er gjort i Sognet.

Sognet, der tidl. var Anneks til Kloborg i Vrads Hrd., blev fra $\frac{1}{1}$ 1904 selvstændigt Præstekald. I kommunal Hens. udskiltes det i 1907.

NB. Under *Bryrup Sogn* findes følgende:

Velling Skov hørte under Matrup Gods indtil 1836, da den blev købt af Kongen for 5200 Rdl.; den bestod dengang væsentlig af gammel Bøg og en Del Eg; nu er en stor Del af Bevoksningen Naaletræ. Skoven har et stærkt kuperet Ter-

ræn og er rig paa smukke, vide Udsigter, saaledes fra Kannikebjerget, fra Vellinggavl og fra Kollerne.

TYRSTING SOGN

(Tyrsting Herred, Aarhus [Gl. Skanderborg] Amt,
Kloborg-Tyrsting Kommune),

Anneks til Kloborg i Vrads Hrd., omgivet af dette (Kloborg og Aale S.), hvorfra det delvis skilles ved Matrup Mølleaa, Græstrup, Ring og Føvling S., fra hvilket sidste det paa en lille Strækning skilles ved Matrup Mølleaa. En mindre Del af Sognet (17 $\frac{1}{2}$ Td. H.) ligger i Vrads Hrd. Kirken ligger ca. 21 km VNV. for Horsens og ca. 26 km S. for Silkeborg. De højtliggende, bølgeformede Jorder (højeste Punkt 124 m; Brokbjerg, 98 m), med Affald mod S., er sandblandede, mere eller mindre muldede, med Sand og Ler til Underlag. En Del Skov (Matrup Sk., Gaasehoved Sk., Bærsnap, Egelund, Gede-lund). Endvidere en Del af Matrup Plantage, anl. 1896, 103 ha, deraf tilpl. 73 (Resten i Føvling og Kloborg Sogne).

Gennem Sognets sydl. Del løber Matrup Mølleaa.

Befolkningen i 1921: 349 (1801: 190, 1850: 276, 1901: 282), boende i 73 Gde og Hse. Det samlede Hartkorn (1905): 127 Td.; 13 Gde med 120 og 21 Hse med 7 Td. Hartk. samt 14 jordløse Hse. Ejds. (1924): 2813, deraf Jordv.: 1124. Areal 1362 ha, hvoraf (1919) besaaet med Hvede 7 ha, Rug 99, Byg 39, Havre 256, Blands. til Modenhed 100, Kartofler 36, Foderroer 105; Brak udgjorde 71 ha, Grønfoder og Græsning 329, Haver o. l. 17, Tørvemoser 3, Skov 236, Heder og Lyngbakker 18, Vandar. 10. Kreaturhold (1924): 145 Heste, 616 Stk. Hornkv. (deraf 332 Køer), 11 Geder, 52 Faar, 641 Svin.

I Sognet Byen *Tyrsting* (Beg. af 15. Aarh. Tørsting sokn) med Kirke, Skole og Forsamlingshus (opf. 1909).

Til Godset Matrup hører *Hovedgaarden Matrup* (1429 Matrup). Under Matrup hører ialt 353 ha Skov (Ejds. 405, Jordv. 118), 31,7 Td. H., Ejds. 525, deraf Skoven 300, Jordværdi 201, deraf Skoven 81; ca. 448 ha, deraf Ager 154, Eng 7, Skov 270, Forpagtergaarden *Tyrstinggaard*: 42,2 Td. H., Ejds. 260, Jordv. 220; ca. 278 ha, deraf Ager 263, Eng 8, og *Stis-*

mølle (1688 Stiis Mølle): 19,8 Td. H., Ejdsk. 120, Jordv. 85; ca. 156 ha, deraf Ager 145, Eng 3, *Matrup Vandmølle* (1688 Matrup Mølle) med Savværk, samt Vaabensholm i Føvling Sogn. Ved Matrup Brugsforen. og Kbmshdl., ved Tyrstinggaard et Andelsmejeri (Tyrsting A. M., opr. 1906). *Rolighed*, Hse. Andre Gaarde: *Heftholm* (1664 Heftholmb), *Højgaard*.

Tyrsting S., een Sognekommune med Hovedsognet Kloborg i Vrads Hrd., har s. Tingsted som dette; det hører under Gl. Skanderborg Amts 3. Forligskr., men iøvrigt under de s. Kredse som Kloborg S., samt 4. Udskrivningskreds, 185. Lægd.

Kirken er selvejende. Den er opf. 1766–67 af Tyge Jesper de Thygesen i Stedet for den da nedbrudte romanske Granitkvaderkirke, bestaar af Kor og Skib samt Taarn mod V. For nederen i Murværket findes Sokkelsten og Kvadre fra den gamle Kirke. Altertavlen bestaar af et i 1551 udført Basrelief i Alabast (Dommedag) i en ret pompøs Ramme med Rokokoornamenter fra 18. Aarh. *Disk fra 1706 med Tyge Jespersens og Anne Mikseldatters Navne*. Vaseformet Marmordøbefont med Billeder af Evangelisterne, Prædikestol med Rokokoornamenter samt Orgelpulpitur med malet Vers (1767) er fra Ombygningen. Paa nogle af Stolestadernes Endestykker Aarst. 1635. En Klokke med Minuskelindskrift, fra 15. Aarh., blev omstøbt 1909 (Uldall: Kirkeklokker).

Matrup.

1418 nævnes Tord Mikkelsen af M., men omtrent ved samme Tid skal den have tilhørt Hr. Christiern Skram (nævnt sidste Gang 1411), hvis Sønner Hr. Peder S. til Voldbjærg og Niels S. henholdsvis 1429 og 1444 nævnes til M. Sidstnævnte, der levede endnu 1482, fik 1453 paa Skifte med sin Broder efter Moderen udlagt Matrup, som hans Datter Kirsten S. bragte til sin Mand Erik Styggesen Rosenkrantz († 1535), som 1487 af Fru Elsebe Hartvigsdatter, Godske Barsebeks Enke, fik Afkald paa hendes Part i Matrup Gaard og Gods. Hans Datter Karen († 1549) bragte den til sin Mand, Rigshofm. Hr. Eiler Hardenberg († 1565), hvis Søn Rigsrd. Erik Hardenberg til Matrup døde uden Sønner 1604, og Matrup tilfaldt saa hans Datter Kirsten Hardenberg († 1639), g. m. Rigsrd. Axel Brahe til Elved († 1616); deres Søn Tyge Brahe († 1640) ejede 1638

Matrup (54 Td. Htk.), som med hans Datter Anna Brahe kom til hendes Mand Oluf Daa til Borreby, der 1646 ved Mage-skifte overlod den til sin Søstersøn Corfitz Ulfeld til Bavelse († 1690), der blev forarmet i den svenske Krig og 1660 maatte pantsætte Gaarden til Justitsrd. Peder Pedersen Lerche († 1683), der 1679 lod sig indføre i Gaarden. Denne Indførsel tilfaldt hans Søn Vincents L. til Rygd., men blev 1684 transporteret til Henr. Nielsen Holst af Kbhvn., der ogsaa 1680 havde erhvervet et Pantebrev paa Matrup af 1675 fra Corfitz Ulfeld til Dr. Math. Broberg og 1685 lod sig indføre i Gaarden. (Endnu 1707 ejede dog C. Ulfelds Døtre Anna Margrete og Margrete U. 8 Td. H. af M.) Henrik Holst tilskødede 1686 *Tyge Jespersen* til Skerring Munkgaard († 1706) og Tøger Pedersen Nørkier paa Vosnæsgd. († 1729) Matrup (54 Td. H.) og en Gd. (12 Td. H.) for 2783 Rd. Førstnævnte udkøbte 1690 P. Nørkier af M., som derefter tilhørte hans Enke Anne Mikkelsdatter († 1721, en kort Tid g. 2. Gang med Dan. Fischer til Silkeborg), efter hvem M. blev solgt 1722 paa Aukt. med Tiender og Gods (43, 71 og 341 Td. H.) for 25,550 Rd. til hendes Stifsøn Chr. Fischer til Allingd. Han skødede 1724 M. (Hartk. som før) for 28,000 Rd. til Kanceliraad *Niels Thygesen* († 1752), efter hvis Enke Helle Ammitzbølls Død 1755 M. (43, 71, 332) købtes paa Auktion for 38,600 Rd. af Regimentskvartermester, *Justitsraad* og Amtsforvalter *Emanuel Thygesen*, der under $\frac{3}{11}$ 1759 af Matrup, Mindstrup og Skovgaard (denne først købt og indlemmet 1762) oprettede et Stamhus, bestaaende af Hovedgaardstakst Jordsk. 63, Sk.- og Mlsk. 18, Tiender 176 og Gods Jordsk. 567 samt Sk.- og Mlsk. 4 Td. Ht. Da han døde barnløs 1764, gik Stamhuset over til hans Brodersøn, Justitsraad Tyge Jesper de Thygesen (adlet 1776). Han udskilte ifølge kgl. Bevill. af $\frac{19}{1}$ 1798 Mindstrup og Skovgd. (ialt 38, $9\frac{1}{2}$ og 166 Td. H.) fra Stamhuset, mod at dette forøgedes med Vaabensholm og Nedenskov-Vilholt (ialt $34\frac{1}{2}$, 9 og 187 Td. H.), og 1821 forøgede han Stamhuset med en Del Tiender (106) og Gods (339 Td. H.). Efter hans Død 1822 tilfaldt Stamhuset hans Søn, Stiftamt. N. Em. de Thygesen til Bygholm († 1860), men da det (dengang omfattende bl. a. 5000 Td. Ld. Skov) havde paadraget sig stor Gæld, blev

det nedlagt 1828 og Godset solgt ved Tvangsauktion, hvorved en Del Tiender (105 $\frac{1}{2}$) og Strøgods (308 Td. H.) købtes for 12,600 Rd. Sølv af Konsul Rasm. Secker i Horsens, medens den sidste Besidders Søn, senere Kammerherre, Landstingsmd. Thyge G. C. F. de Thygesen († 1905) købte Matrup (43), Vaabensholm (15), Tiender (112) og Bøndergods (419 Td. H.) for 46,100 Rbd. Sølv. Han ophjalp Ejendommen betydelig, anlagde Engvanding, foretog Plantninger o. s. v.; efter at en Del af Godset var solgt til Fæsterne, solgte han 1851 Gaarden m. m. (ialt 114 Td. H.) for 125,000 Rbd. til Olie-møller F. V. Schytte, der 1851 afhændede den til fhv. Minister, Etatsrd. R. Westenholz († 1866), hvis Enke Mary L. S. Hansen († 1915) havde den, indtil den 137 $\frac{1}{2}$ Td. H., hvoraf 62 under Hg.den, 1878 for 700,000 Kr. gik over til den ældste Søn Th. F. W., og efter hans Død 1883 til Broderen Gros-serer R. A. W. († 1925), fra hvem den 1920 kom til Sønnen, den nuv. Ejer Th. E. W.

Hovedbygningen bestaar af 3 grundmurede i 1 Stokv. med Kamgavle og hvidkalkede Mure. Midtfløjen med meget tykke Mure og tildels hvælvede Kældre er fra 1578 (Aarst. staar paa Sandstensornamenterne, der smykkede den oprindelige Portal og endnu findes paa hver Side af Indgangen) fra den af Erik Hardenberg opførte Gaard, der efter Midten af 18. Aarh. ombyggedes af Eman. Thygesen (Sandstensprydelser med Hoveder fjernedes). Fra Bygningens Sydside fører 3 Terrasser ned til Matrup Mølleaa. Ladebygningen er opført 1764. (Om Matrup se Kvartalsskr. »Orion« II p. 1.)

Stismølle er opført efter Brand 1912.

Tyrstinggaard er samlet af Bøndergaarde i den tidl. *Tyrsting By*, og *Bjerrebo*, der udstykkedes 1911, var for en stor Del samlet af de to Gaarde *Rolighed* og *Haabefuld*. I Fællund Skov ligger Svinedalen, hvor man siger, at det sidste Vildsvin i Landet blev skudt.

Der kendes i Tyrsting Sogn ialt kun 15 Gravhøje, hvoraf de fleste nu er sløjfede. I et Par af dem er fundet Stenalder-sager.

Under Føvling Sogn følgende *bl. Gaarde*:

Vaabensholm (1664 Webnerholmbs Hgd.), under Matrups Gods, har 11,2 Td. H. Ejdsk. 115, Jordv. 71; ca. 104 ha, alt Ager.

Den tidligere Hovedgaard *Vaabensholm* hed oprindl. Føvling Hovedgaard, senere Væbnersholm efter Familien Væbner, der ejede den. 1430 og 1449 nævnes Jens Henriksen af F., 1455 Torlof Hval af F., men samtidig skrives Terkel Pedersen (Væbner) til F. 1432, hans Søn Peder Terkelsen 1466–1504, og dennes Søn Terkel Pedersen 1532–46, hvis Søn Peder Terkelsen († 1587) var Slægtens sidste Mand. Hans Enke Else Juul nævnes 1592 til V., men 1612 tilhørte den Jakob Krabbe, som 1649 solgte den til Fru Elisab. Daa, efter hvem den 1662 (20 Td. H.) tilfaldt hendes Søn Corfitz Ulfeld til Matrups, der 1670 skødede V. og en Del Gods til sin Søn Jakob U. til Kærgaardsholm († 1688) som Vederlag for hans mødr. Arvepart. Ved hans Død faldt hans Gods, bl. a. V. (15 Td. H.), til Kongen, »formedelst at han sin paa Ære og Liv udgivne strænge Revers forsætliggen haver overtraadt«, og 1694 udlagdes den til Ryttergods og beboedes derefter af 2 Bønder. Ved det Skanderborske Rytterdistrikts Ophævelse 1767 blev V. atter en Hovedgaard, og 1768 blev den sammen med Nedenskov-Vilholt af Kongen skødet til Justitsrd. Tyge Jesper Thygesen, som 1798 indlemmede den i Stamhuset Matrups, stadig bortfæstet i to Avlsbrug. Ogsaa efter Stamhusets Ophævelse har den bestandig fulgt med Matrups, men 1856 blev den (20½ Td. H.) atter samlet til een Gaard.

Under *Træden Sogn* i samme Herred siges ang. Kirken der: I 1891 fornyedes Altertavlen, og samtidig restaureredes den ejendommelige Prædikestol, der er kommen til Kirken fra et nedbrudt Kapel paa Vaabensholm og er et interessant Skulpturarbejde fra Fr. IIs Tid, opbygget af to Sandstensplader, prydet med Relieffer af Evangelisterne.

Under Ring Sogn i samme Herred følgende:

Ring Skov: Da senere Kmhr. de Thygesen 1851 solgte

Matrup, beholdt han Ring Skov, der til Dels er dannet af Skovlodder til Fæstegods, der er frasolgt Matrup. Ved hans Død 1905 arvede Frk. Ch. Trap de Thygesen Skoven.

Under *Sønder Vissing* følg.: Vilholt (1524 Wilholz marck). Nedenskov (1459 Nedenschouff). — Ved det Skanderborske Rytterdistrikts Ophævelse 1767 bestemtes det, at der af de to Bøndergaarde *Nedenskov* (10 Td. H.) og *Vilholt* (9) skulde oprettes en Hovedgd., og 1768 skødede Kongen denne med 204 Td. H. Gods samt Vaabensholm (15, Gods 245 Td. H.) og Tiender til begge (89 Td. H.) for 48,940 Rd. til Justitsraad T. J. Thygesen til Stamhuset Matrup, som 1798 fik kgl. Bevilling til at lægge V. og N.-V. under Stamhuset. Ved dettes Ophævelse købtes 1829 ved Tvangsaukt. N.-V. (19, 20 og 204 Td. H.) for 27,350 Rbd. r. S. af J. P. Holst (senere til Rodvigsballe), som udparcellerede N. og V., der stadig havde været fæstede til Bønder og aldrig udgjort en samlet Ejendom.

Under Aale: *Bjerregaard* (1664 Bierre Hgd.) har 11,3 Td. H. Ejds. 140, Jordv. 86; ca. 131 ha, deraf Ager 104, Eng 4, Skov 19. Andre Gde: Brejnholm (1372 Bregenholm). Havbjærg (1432 Hawbiergh). Bjerre Mølle (1548 Bierge Mølle). Brejnholm Mølle.

Under *Bjerrers Historie*: . . . 1786 solgtes den (41, 27 og 240 Td. H.) til Faktor Niels Ottesen, som 1791 skødede den for 48,000 Rd. til Justitsraad T. J. de Thygesen til Matrup. Han afhændede den 1791 til Laur. Henriksen Møller. . . .

I Sognet (Aale) nævnes 1432 et Byggested Dundrup.

Ved Historisk Samsfund for Aarhus Stifts Sommerudflugt i Juni 1930 gav Bibliotekar Haugsted ved Matrup følgende Oversigt over Matrups Historie

(her Hovedtrækkene efter Dagspressens Gengivelse):

Gaarden Matrup kan føres tilbage til Dronning Margretes Tid. I 1388 sad her en Mand af den gamle Slægt Skram fra

Sønderjylland. En Jomfru Kirsten Skram blev bortført af Erik Styggesen Rosenkrantz fra Hevringholm ved Randers, hvorom en Folkevisse fortæller. Han ægtede hende og kom dermed i Besiddelse af Matrup. Ligeledes erhvervede han Tranholm, hvor der dengang laa en Gaard.

Senere blev Matrups Ejere indgiftet i Slægten Hardenberg, hvis fornemste Medlem var Rigens Hovmester Ejler Hardenberg. En Broderdatter af ham var Anna Hardenberg, hvis romantiske Kærlighedshistorie med Frederik den Anden er kendt i vor Historie.

Erik Hardenberg opførte den første grundmurede, stands-mæssige Hovedgaard. Hans Datter blev gift med Axel Brahe, en Søn (det maa vist være Broder) af Tycho Brahe.

Den store Landbrugskrise i 1640 medførte, at Arvingerne fragik Arv og Gæld. Corfits Ulfeldt — ikke Rigshovmesteren — kom da i Besiddelse af Gaarden. Efter Krigsaaret 1660 var han helt til Rotterne og maatte flytte til Unnerup*), hvor hans to Døtre i Arv kun fik hver 6 Tdr. Hartkorn uden Bygninger.

I Enevældens Dage gik Gaarden over paa borgerlige Hænder, idet Thyge Jespersen, som havde været Forpagter paa Matrup, købte den for 3000 Daler. Hans Søn Niels overtog den senere for 28,000 Daler.

Der kom nu en lang Opgangstid for den gamle Gaard. Justitsraad, Amtsforvalter Emanuel Thygesen tjente mange Penge ved Storhandel i København og købte megen Jord til, hvorpaa han fik oprettet Stamhus. Gaarden blev ombygget i det 18. Aarhundredes Landgodsstil med 3-fløjet Hovedgaard. Ogsaa hans Brodersøn, Thyge Jesper Thygesen, begyndte sin Bane som Storkøbmand, ligesom Onkelen i Kompagni med Dati-

---

*) Trap 1926 siger under *Underup Sogn*: I Ørstedbjerg nær ved Underup skal ifl. »Danske Atlas« en Næskonge Ørst være begravet, og sammesteds nævnes Vorbjærggaard, som da beboedes af Bonder, men tidligere var beboet af Korfits Ulfeld til Matrup, som døde paa V. 1690, jfr. endvidere *Klorborg Sogn*: Paa Nørskovgaard boede 1700 Anna Cathr. Ahlefeldt, Enke efter Corfits Ulfeld til Matrup, og der døde 1734 hendes Datter Jomfr. Anne Margrete Ulfeld, og under *Thyrsting Sogn* under Matrups Historie, at Corfits Ulfelds Døtre Anna Margr. og Marg. U. endnu 1707 ejede 8 Td. Hartk. af Matrup.

dens H. N. Andersen, Ryberg. Han købte saa meget Jord, at hans Omraade strakte sig fra Aale til Sdr. Vissing.

I 1776 blev han adlet og tog Navnet de Thygeson. Sønnen Niels Emanuel Thygesen, som var Stiftamtmand i Norge og Kristian Frederiks højre Haand, ejede ialt 2500 Tdr. Hartkorn, idet kan kom i Besiddelse af Byholm.

Under Landbrugskrisen i 1820erne kunde han imidlertid ikke klare sig ved Gaarden, og Stamhuset Matrup blev opløst og stillet til Tvangsauktion. Det lykkedes imidlertid hans Søn at erhverve Hovedstammen af Gaarden, og han fik den igen bragt paa Fode. I 1853 erhvervede Etatsraad Westenholtz Matrup, og den nuværende Ejer er Etatsraadens Søn.

(NB. Det passer jo ikke, det er jo hans Sonneson.)

Kronens Skøder II S. 100.

1661, 21. Aug.

Corfits Ulfeld til Matrup faar i Jylland Brohavren af Tørsting og Nim Herreder til Brystingbro mod at vedligeholde denne.

Kronens Skøder II S. 62/.

1556, 1. Juli.

Fru Elisabeth Daae^{*)}, Jacob Ulfelds Enke, faar af Aarhus Kapitel (paa hvis Vegne Kongen handler), i Jylland, Tørsting Hrd., Føyling Sogn og By, 1 Gaard — for i Jylland, Vrats H., Eystrup S., i Store Torrelund 1 G. Vidner Erich Krag og Jacob Rothsten.

Kronens Skøder II S. 62/.

1556, 1. Juli.

Elisabeth Daa^{*)}, Enke efter Jacob Ulfeld til til Bavelse, faar

^{*)} Elisabeth Daac, Enke efter Jacob Ulfeld til Bavelse, er Søster til Oluf Daa til Bavelse, der blev gift med Anna Brahe paa Matrup, som han derved kom i Besiddelse af, og som han ved Mageskifte overlader til Søstersønnen Corfits Ulfeld, der af Moderen Elisabeth Daa ogsaa faar Vaabensholm, som han imidlertid overlader sin Søn, Jacob Ulfeld, der dog dør i 1688, hvorefter Vaabensholm som saa meget af Corfits Ulfelds Gods gaar til Kronen p. G. af Gæld til denne. Som nævnt boede hans Enke og Døtre omkr. 1700 paa Norskovgaard i Klovborg Sogn.

af Horsens Hospital (paa hvis Vegne Kongen handler): i Jylland, Føyling S. og By, 1 G. — for i Jylland, Nørvangs H., Thyregod S. og By, 1 G. og 1 Gadehus.

Vidner: Erich Krag til Braming, øverste Sekretær, og Jacob Roedsten til Lengsholmb, Sekretær.

I Kr. Skøder II S. 153 omtales et Mageskifte mellem Oluf Daa og Kronen, og hvorved han (Oluf Daa) samtidig »bliver løst fra den Fordring, Kronen har hos ham paa Korfits Ulfeldts Vegne«.

Noget af det fra Oluf Daa til Kronen overladte Gods, bl. a. Holmegaard paa Sjælland, bliver af Kronen 16. Febr. 1670 skødet til Kammerjunker Otto Krabbe som Gave fra Kongen (Fr. III).

Fra Fabricius' »Horsens«

(findes paa Horsens Kommunebibliotek):

1560 købte Eiler Hardenberg til Matstrup et Stykke Jord paa »Smedegade« (Ny Orion 2, 26), men da der ikke er tilføjet »lille« eller »store«, saaledes som i senere Documenter, var der vel endnu kun det gamle, nederste Stykke af den nuværende Smedegade — mellem Nørregade og Kildegade.

Samme Aar købte han af Jep Juel en Abildgaard i Horsens med 2 Fiskedamme i, vistnok ogsaa der, og den har været paa Gadens vestre Side, bag hvilken just var flere Damme og Væld.

Samme Bog S. 67:

1565 begravedes her (i Klosterkirken) Eiler Entsen Hardenberg til Matstrup og Vedtoftegaard (nu Brahesholm), Rigshovmester (Marmare Danica 2, 122). Han var gift med Karen Rosenkrands og var blandt de Adelsmænd, der tidligst erklærede sig for Reformationen, var ogsaa med til at underskrive Kirkeordinantsen; han har skrevet to Psalmer, som fandtes i vore gamle Psalmebøger. — Først var han velset baade af Kong Christian den 3die og saa af Kong Frederik, der gjorde ham til Rigshovmester, men senere kom han noget i Unaade, afgik fra sit Embede 1565 og døde samme Aar paa Matstrup.

I *Traps Danmark* nævnes under *Klosterkirken i Horsens*: »Af de mange, der har været begravet i Kirken, nævnes Rigshofm. Ejler Hardenberg til Matrup og Vedtofte, † 1565«.

Hos *Aage Simonsen*: »*Horsens Omegns Kirker*« hedder det under *Klovborg Kirke*: »Under Kirkegulvet indrettede Erik Hardenberg et Gravkapel for sin Slægt og lod paa den nordre Væg opsætte et stort Epitafium af Sandsten med udhuggede Billeder i Legemsstørrelse af sin Fader, den bekendte Rigshofmester Eiler Hardenberg, og sine Søsken samt over sin Hustru, Børn og sig selv. Rigshofmesteren, der ejede Haver og Fiskedamme ved Lille Smedegade i Horsens, døde 1565 og blev begravet i den gamle Klosterkirke, hvilket kostede 40 Dl. og 2 Mk., men da der ikke i Klosterkirken findes nogen Mindesten over denne betydelige Mand, har Sønnen uden Tvivl ladet ham føre til Klovborg Kirke, da Begravelsen da var bleven indrettet. Paa Ligstenen i Klovborg staar nemlig følgende Indskrift: Her ligger begravet ærlig og velbyrdig Mand Eiler Hardenberg, Ridder, med sine to Sønner Stygge og Korfits samt hans Datter Jomfru Kirstine Hardenberg«.

I Fabricius' »*Horsens*« omtales bl. a. Festligheder, holdte i Byen. ²⁵/₂ 1582 Niels Skrams Bryllup med Jfr. Kirstine Rosenkrands. . .

— ²⁷/₁₀ 1594 Jacob Hardenbergs Bryllup med Jfr. Maren Skram.

NB. 1) Ang. Matrups Historie kan der i »*Kronens Skøder*« og Kancelliets Brevbøger findes Glimt op gennem Tiderne, jfr. de Uddrag deraf, her tidligere er citeret af disse m. fl. Værker.

NB. 2) I en Radiotale i Juli 1958 om sit Hjem i Rungstedlund omtalte den berømte Forfatterinde Karen Blixen sine Forældre. Faderen, Vilhelm Dinesen, der som ung Løjtnant kom hjem fra Krigen og satte Bo paa Rungstedlund og giftede sig med hendes Moder Ingeborg Westenholz fra Herregaarden Matrup ved Horsens.

Karen Blixen har jo nylig i sit Testamente faaet Rungstedlund henlagt som Fuglereservat — ved Rungstedlund-Fondet og Indkomsten af hendes Forfatterskab efter hendes Død.

Fabricius' »Horsens« nævner blandt Rectorerne ved Horsens lærde Skole *Mag. Erik Bredal*; om ham hedder det:

Mag. Erik Bredal var Rector fra 1707—1735. Han blev gift med Anna Margrethe Bredal 1695, en for sin Tid lærd Dame, hvis Broder Holger Bredal, Sognepræst i Klovborg, han i nogen Tid var hos som Medhjælper i Præsteembedet. Som Rector havde han flere Stridigheder i Byen at plages med. Til Biskoppen i Aarhus udtalte han sig engang skarpt i et Brev imod det classiske Studium: »hedenske Bøgers Læsning i de christne Skoler burde udryddes, og alene Herrens Bog med nogle korte og grundige meditamentis blive læst i deres Sted, thi da bleve de Unge mindre forgiftede af hedske Løgne og Blasphemier.«

Han skal være død 1736, men hans Eftermand allerede udnævnt 19de April 1735.

Ang. Thygesens Eje af Bygholm hedder det i Trap (Vejle Amt, S. 558):

Enke Sophie v. Eyndten 1766 skødede Bygholm med Tien-der (69) og Gods (867 Td. H.) for 115,800 Rd. til Lars Thygesen († 1812), som 1766 blev adlet som de Thygeson og blev Etatsraad. Han, der i høj Grad havde forbedret Ejendommen, solgte den 1809 (Skøde fra hans Dødsbo 1812) for 153,000 Rd. til Brodersønnen, Stiftamtmand Niels Em. de Thygesen (senere ogsaa Mattrup), som 1830 for Gæld maatte overdrage den til Statskassen. Efter kgl. Resol. af 1835 solgtes Gd. og Gods samt Aarupgaard, som N. E. de Thygesen havde tilkøbt, for 308,000 Rbd. Sølv til Købm., senere Hofjægermester, Kmhr. A. T. Schütte. Hovedbygningen blev opført 1775, altsaa under Lars Thygesen.

I Tidsskriftet »Orion«, II. Bd., findes følgende ang. Lars Thygesens Eje af »Daugaarden« en Tid:

Daugaard er en stor Gaard i Vesterenden af Byen. Den er omtrent af 8½ Td. Hartkorn med Tillæg af 90 Td. Ld. ypperlig Jord; den tilhørte allerede 1719 Seigneur Johan Ludvig

von Müller, hvis Efterkommere ejede Gaarden indtil 1808, da den blev solgt ved Auktion til Hr. von Bergen, af denne til J. Smidt, som Aaret efter solgte den for 32,000 Rdl. O. Cour. — 10,000 Rdl. Sølv — til Hr. Becker fra Altona, der siden købte Tirsbæk og 1815 afhændede Daugaarden ved Auktion, da hans Svoger *Stiftamtmand Thygesen paa Bygholm købte den for 25,500 Rbdl. Sedler* eller 14,000 Rbd. Sølv; denne solgte den 1827 for 8000 Rbd. til Herredsfogden, den bekendte Stænderdeputerede Justitsraad Peter With, der besad den indtil Aaret 1842.

I Trap for Ribe Amt, S. 478, omtales »Kammerherre de Thygesens Monument paa Blaabjærg«, rejst 1907, en 4,4 m høj Granitsten med Indskrift i Baandslyng eller Tegn (af H. Slott-Møller) over Klitinspektør, Kammerherre Thyge de Thygesen, † 1905 lige ved 100 Aar. Paa Stenen staar: »Klitinspektør, Kammerherre Thyge Thygesen (1806—1905) ledede Klittens Beplantning i 43 (44) Aar«.

Det var jo den samme Thygesen og Ejer til Matrup, som solgte den største Del af det omliggende Bondegods til Fæsterne midt i det 19. Aarhundrede.

Gamle Kort over Klovborg Sogn og specielt med Hensyn til Skade.

I den gamle Traps »Danmark« for 1859 findes ingensomhelst Kort over Thyrsting-Vrads Herreder.

Der findes dog Kort over Købstæder her i d. gl. Trap, enkelte Steder ogsaa medtagende lidt af Omegnen. Dette er ikke Tilfældet med Horsens Omegn.

Jeg har derimod set tre gamle Kort over Klovborg Sogn og omliggende Sogne.

I. O. Warbergs af 1787.

II. I Em. Bærentzen og Co. litt. Just. 1846 trykt et Kort.

III. Et Kort fra 1873, hvorpaa det hedder for »Ekspeditionskontoret for Toldsager i Mai 1873«, ligeledes trykt i Em.

Bærentzen og Co. litt. Just. 1869, corrigeret 1872. I Kommission hos Gad i Kbh., Vimmelskaftet 32.

Desuden er omtalt et Par Ejendomskort, f. Eks. ang. Matt. Nr. 2 og 3 i Skade.

I. Kortet fra Aar 1787,

reduceret, sammensat og tegnet af O. Warberg.

Paa dette Kort synes Landevejen Horsens—Nørre Snede at gaa lidt anderledes paa Vejstykket Sønderdal—Klovborg end nu, da den gaar næsten snorlige mellem de to Steder, mens Kortet af 1787 giver den her en ret stor Bøjning eller Bue mod Syd (eller Sydvest); derved kommer Flaaris til at ligge Nord for Vejen, mens den jo nu ligger Syd for — jfr. Chr. Karlsens Ejendom, som jo ligger Nord for den Dag i Dag, og som nogle har ment ligger paa Gl. Flaaris' Plads.

Det er i hvert Fald en almindelig Mening hos Familien af Flaaris' gamle Slægtsejere, at det ikke bare er Vejen, der har gaaet sydligere, men at Flaaris er flyttet; men det menes ikke, at Kr. Karlsens Ejendom er det opr. gl. Flaaris eller Pladsen for dettes Beliggenhed. Det menes, at det opr. gamle Flaaris har ligget endnu nordligere i Nærheden af Dalen og Krattet paa dens Skraaninger.

II.

Det samme Forhold ang. Landevejen er ogsaa Tilfældet paa Kortet fra 1846, trykt i Em. Bærentzen og Co. litt. Justi. Herpaa bøjer den i en næsten mere afgjort Bue i Syd eller Sydvest mellem Sønderdal og Klovborg. Her staves »Florits« »Flaariis«, og Gaarden ligger næsten lige ved Dalen fra Klovborg ned mod Dalsgaard, ligesom det er Tilfældet paa Kortet fra 1787, saa Flaariis ligger paa en lige Linie mellem Klovborg By og Dalsgaard, der paa dette Kort af 1787 staves »Dahlsgd«. Paa Kortet af 1846 kan Stavningen ikke ses, men er muligvis den samme. Men det er tydeligt, at »Flaariis« ligger saa langt mod Nord og Vest, at det næppe har ligget, hvor det nu ligger, saa dets Beliggenhed Nord for Landevejen paa de to Kort ikke alene skyldes Vejens dengang anderledes Løb. Det

vil sige, at Flaaris dengang har ligget ved Dalen lige over for Kirken og ikke ret langt fra denne altsaa.

Paa Kortet af 1846 er Gaarden »Flaaris« betegnet ved den alm. lille sorte Firkant for Gaarde; det samme er Tilfældet med de tre Skadegaarde, som tydeligt ses at være de eneste Gaarde i Skade og paa Skade Mark, Skadegaard Nord for Dalagervejen og de to andre Syd for, alle ligesom de endnu ligger — og med de almindelig bekendte Veje gennem Skade: Vejen til Tranholm Skov, tidligere kaldet »Smedies Vejen«, Vejen til Gribstrup (dog nu nedlagt lidt op i 20. Aarh.) og Vejen til Klovborg, alle dannende den lidt skæve Firkant af Veje op om ved Hans Engebjergs gamle Gaard op efter Gribstrup (hvad altsaa ikke mere er Tilfældet).

Ingen andre end de sædvanlige tre Gaarde er betegnet paa Skades Jorder, den nærmeste er Nord for Gribstrup — »Riis-hedegaard«. Alt dette stemmer med Folketalslisterne paa den Tid.

I.

Paa Kortet af 1787 er Flaaris angivet med Tegnet her for »enlige Gaarde« (et Hus med et Kors paa), mens »Herregaarde« angives med flere Huse med Kors paa.

Skade er angivet ved o: Landsby uden Kirke, da Kirken er afbildet midt mellem Skade og Klovborg: Klouborg B(ye) og K(irke) staar der med Klouborg for sig selv, betegnet o ligesom Skade. Som »enlig Gaard« betegnes ligesom Flaaris ogsaa »Dahlsgd.«, »Sønderdahlsgd.« og »Maalungd«.

»Gribstrup« og »Nørskov« betegnes som Klouborg og Skade ved o. Ogsaa følgende findes paa samme Kort: »Tørsting By« (o), »Nedergaard« (et Hus med et Kors paa), »Stisholm Sø«, »Matterup Gd. og M(ølle)« med Tegnene for Herregaard og Mølle.

Det hedder endvidere: »Tiisvad«, »Høytholm« (et Hus med et Kors paa), »Matrup Ladegaard«, »Velgaarde« (o), »Haabefuld«(?) for Bjerrebo, »Fuglelriis« (et Hus med et Kors paa), »Væbnersholm« (el. Vaabensholm), »Stidsmølle«.

II.

Paa Kortet af 1846 hedder det: »Klovborg«, »Flaariis«, »Matstrup«, »Teglgd.«, »Sønderdal Kro«, »Nørskov«, »Sønderskov«, »Dalsgaard«, »Skade«, »Tyrsting«, »Heftholm«, »Matstrup

el. Matrups Ladegaard«, »Maalund« — Tyrsting er By endnu — »Riishedegd.«, »Enighed«, »Velgaarde«, »Stisholm Sø«, »Halle Sø«, »Taarup Sø« og Søerne østfor »Kong (el. Køng) Sø«, »Kalgaard Sø«, »Lang Sø« og »Ræv Sø«.

Her paa det Kort af 1846 findes »Breinholmgd.« og ogsaa »Breinholm Mølle«. Derimod kun Møllen i 1787.

III.

Det tredie Kort, hvorpaa det hedder: »Ekspeditionskontoret for Toldsager i Mai 1873«, er trykt i Em. Bærentzen og Co. litt. Just. 1869, corigeret 1872. I Kommission hos Gad i Kbh., Vimmelskaftet 32.

Paa dette Kort er Horsens-Nørre Snede Landevejen nogenlunde som nu fra Sønderdal til Klovborg. Herpaa nævnes i Klovborg Sogn: Stidsholm Sø, Velgde., Tranholm (som det synes beliggende nede i Engen, og som slet ikke var nævnt paa de andre Kort, mærkelig nok), Matrupladegd., Tirsvad, Gribstrup, Skade, Klovborg, Nørskov, Sønderdal Kro, Malund.

I Tyrsting Sogn (og Grædstrup): Tyrstinggd., Matrup, Stids Mølle, Tyrsting Kirke, Rolighed, Hestholm, Nedergd., Vingum, Bjerrebo, Vaabensholm.

Præstelisten fra Klovborg-Thyrsting efter Reformationen,

hentet fra forskellige Præstehistorier og suppleret med enkelte Optegnelser i Landsarkivets Haandeksemplar af Wibergs Præstehistorie.

1. 15.. *Erik Andersen*.
2. Ca. 1612 *Søren Jacobsen* eller *Pedersen*, død 1652.
3. Kaldet $\frac{6}{1}$ 1653 (Rektor i Faaborg $\frac{2}{1}$ 41) *Jens Pedersen Bredal*, gift m. Marie Holgersdatter. Han er død ca. 1681; Præstegaarden brændt 1658.
4. $\frac{11}{7}$ 1681, ordineret $\frac{14}{10}$, Forgængerens Søn *Holger Jensen Bredal*, Student 79, Provst $\frac{2}{5}$ 1711, død 1722.
5. $\frac{26}{10}$ 1722, ordineret $\frac{22}{1}$ 23, *Hjeronymus Marcussen Ulsøe*, f. Aalborg $\frac{14}{7}$ 1694. Far Krigsraad M. U., Regiments-

- skriver i Dronningborg Rytterdistrikt, Mor Anne Cathrine Balke. Student Herlufsholm 1713, cand. theol. $^{21}/_6$ 1718, gift med Ingeborg Henriksdatter Bie (død i Klovborg $^{26}/_2$ 1754, 49 Aar gl.), Datter af H. Pedersen Bie, Præst i Bøvling-F., og Marie Magd. Reichelsdorph. Gift 2. Gang med Maren Poulin (død i Lem 1797). Han død 1760; Præstegaarden brændt 1758.
6. $^{2}/_6$ 1758, ordineret $^6/_10$, *Mourits Jespersen Thygesen*, født Fallegaarde Præstegaard 1727, Student Frederiksborg 1749, gift i Kbh. (Trinitatis) $^8/_10$ 1760 med Agathe Elisabeth Rasmusdatter Stage af Snodstrup (f. 1736, d. $^{30}/_7$ 1768). 5 Børn. Han død $^4/_5$ 1778.
7. $^8/_10$ 1762 *Morten Frandsen Voldum*, Provst 1774, født Vinderslevgaard $^7/_5$ 1731, Student Randers 1751, Candidat 1755, gift m. Anna Clara Madsdatter Spentrup (f. $^7/_6$ 1743, d. $^7/_5$ 1772), Datter af M. Pedersen S. i Kbh. og Mette Fuglede. 1 Søn og 2 Døtre. Han død i Aarhus $^{27}/_10$ 1797.
8. $^{17}/_6$ 1778, ordineret $^7/_8$, *Ole Flensburg*, født Horsens $^{28}/_1$ 1753, Søn af Kancelliraad, Borgmester Andreas F. og Anna Cathrine Stephansdatter. Student Horsens, Candidat $^{26}/_9$ 1774, gift med Charlotte Amalie Thygesen (f. paa Matstrup $^{19}/_{12}$ 1747, d. $^{21}/_7$ 1832), Datter af Kancelliraad Niels T. Han død $^{10}/_7$ 1805.
9. $^{16}/_5$ 1781, ordineret $^{30}/_5$, *Carl Schytte*, f. Aarhus $^{11}/_{12}$ 1752, Søn af Raadmand og Byskriver Knud S. og Mette Mar. Wissing. Student Aarhus 1770, Candidat $^{17}/_9$ 1777, Provst 1786, gift 1. Gang $^1/_3$ 1782 med Laurentia Billeschou (f. 1756, død $^{21}/_5$ 1784). 1 Søn og 1 Datter. Gift 2. Gang Torrild $^{26}/_9$ 1785 med Conradine Eilertz, Datter af 1. resid. Kap. ved Aarhus Domkirke, født 1766, død i Aale $^6/_2$ 1835. 5 Sønner og 6 Døtre. Han død $^{10}/_3$ 1812.
10. $^{10}/_7$ 1812, ordineret $^4/_9$, *Jens Møller Vogelius*, Præstesøn fra Hundslund, Hører i Horsens 1801, Adjunkt smst. $^5/_9$ 1806, født Hundslund $^7/_5$ 1780, Student Horsens

- 1800, Candidat $^{15}/_{10}$ 1811, død $^{29}/_{12}$ 1861 (se iøvrigt angaaende Familien Vogelius senere Afsnit om Riis-hedegaard).
11. $^{31}/_{10}$ 1834 *Hans Christian Theodor Barfoed*, Præstesøn fra Fakse, f. Branderup $^7/_{10}$ 1799, Student Aarhus 1818, Candidat $^{15}/_1$ 1822, gift $^{17}/_{11}$ 1824 med Anna Emilie George, f. i Kbh. $^{28}/_{11}$ 1799, Datter af Restauratør Hugh G. 4 Sønner, 5 Døtre.
  12. $^8/7$ 1851 *Ludvig Selchau*, f. paa Sonnerupgd. $^6/_{12}$ 1806, Søn af Henrik Chr. S. og Anna Lovise Frandsen. Student Christianshavns Borgerdydskole 1824, Candidat $^{30}/_4$ 1833, gift $^2/_{11}$ 1831 med Johanne From. 7 Børn.
  13. $^{21}/_9$ 1851 *Halvor Søbørg*, Præstesøn fra Byrum, født $^{16}/_6$ 1812, Student 1831, Candidat $^{13}/_7$ 1837, gift i Frederikshavn $^{26}/_7$ 1839 med Sara Hansine Dorothea Christine Lønstrup (f. i Frederikshavn $^{17}/_3$ 1818. Forældre: Toldbetjent i Varde Peter Christensen L. og Mette Cathr. Wolters). 2 Sønner, 4 Døtre.
  14. $^6/5$ 1879 *Peter Jacob Schaumburg*, Søn af Sognepræst Ditlev Pentz S. og Christiane A. L. H. Wissing. Født Hirtsholmene $^{13}/_6$ 1847, Student Aalborg 1866, Candidat $^{18}/_1$ 1872, Huslærer bl. a. hos Vilh. Beck, gift i Skive $^4/_{12}$ 1875 med Magdalene Sophie Jessen (Datter af Peter Neergaard Jessen, Sognepræst, og Ane Kirstine Kiilsgaard), f. i Randers $^{22}/_6$ 1854.
  15. $^9/_{11}$ 1889 *Eske Jensen Vestergaard*, f. $^{29}/_9$ 1862 i Hornborg, Søn af Gaardmand Jens Eskesen og Ane Cathr. Dideriksen. Student Horsens 1882, Candidat $^{13}/_1$ 1888. Gift 1. Gang $^{26}/_3$ 1890 i Horsens m. Karen Dorthea Nansen (f. $^{30}/_7$ 1866 i Nyborg, Datter af Politibetjent Eman. Ferd. N. og Anna Kirstine Hansen, d. $^2/7$ 1906). Gift 2. Gang $^{29}/_7$ 1907 i Engom m. Kristiane Hansen (f. $^{11}/_2$ 1871, Datter af Hans Jørg. H. til Laagegaard og Karen Marie Olivia Byberg).
  16. $^{26}/_6$ 1895 *Mathias Hansen*, f. $^9/6$ 1867 i Maribo, Søn af Forligsmægler Eggert Christof. H. og Ida Methea Eller. Student Nykøbing 1885, Candidat $^{15}/_1$ 1892,

- gift $^{12}/_{11}$ 1895 i Kbh. m. Helga Marie Hvidberg (f. $^7/_1$ 1867 i Viby, Datter af Lærer Kr. Vald. H. og Marie Soph. Fr. Kann).
17. $^3/_10$ 1904 *Johannes John Aschlund Ammundsen*, født $^1/_6$ 1872 i Fjellerup, Søn af Sognepræst Peter A. og Aug. Fr. Sørensen. Student 1891, Candidat $^{18}/_1$ 1898, gift $^9/_7$ 1907 i Vigerslev m. Henriette Christiane Emilie Balslev (f. $^{26}/_6$ 1883 i Elbæk, Datter af Sognepræst Rasmus B. og Marie Søltoft).

Oversigt over Kloborg-Thyrsting-Grædstrup Kirkebøger
i
Danmarks Kirkebøgers Historie.

Oversigt over deres væsentlige Indhold til 1891
v. S. Nygaard.

Udgivet af Rigsarkivet.

Specielt heri:

Kloborg (Vrads H.): Fødte 1723—1891.

Konfirmerede 1812—91.

Trolovede 1723—98.

Viede 1723—1891.

Døde 1723—1891.

Præstegaarden skal være *brændt* 1658 og 1758.

Grædstrup (Tyrsting H.): Fødte 1723—1891.

Konfirmerede 1812—91.

Trolovede 1723—98.

Viede 1723—1891.

Døde 1723—1891.

Hovedsognet Kloborgs Præstegaard skal være *brændt* 1658 og 1758.

Tyrsting (Tyrsting H.): Fødte 1723—1891.

Konfirm. 1812, 1816—91.

Trolovede 1723—98.

Viede 1723—1891.

Døde 1723—1891.

Hovedsognets, Klovborgs Præstegaard skal være brændt 1658 og 1758.

Efter Lov af 31. Okt. 1891 indførtes der overalt nye Kirkebøger med nye Skemaer fra 1. Jan. 1892.

Det var ved kgl. Missiver af 20. Maj 1645 til Biskoppen over Sjællands Stift og af 17. Maj 1646 til Landets øvrige Biskopper, at det blev paalagt alle Præster at føre Kirkebøger, men allerede tidligere havde flere af dem — maaske ogsaa en eller anden Degn — af egen Drift eller paa Opfordring af Stedets Biskop begyndt at føre Kirkebøger. Saaledes skal Sjæll. Biskop Jesper Brodemand paa Sjællands Stifts Landemode 30. Juni 1641 have opfordret Stiftets Præster til at føre Daabsprotokoller, men de ældste bevarede Kirkebøger er af ældre Dato. Den ældste, der er i Behold, er for Nordby paa Fanø; den begynder 1611 over kun fødte, men den har Huller. Af Omtale kendes en tabt Kirkebog fra 1572 for Nakskov. Fra omkring et halvt Hundrede af Landets Sogne er der bevaret Kirkebøger fra før Missiverne af 1645—46. Efter disse skulde der kun føres Bog over Fødte, Viede og Døde, men foruden dem kom Kirkebøgerne før eller senere i Regelen til at indeholde tre andre: Trolovelse, Introducerede og Absolverede, hvortil kom Konfirmerede efter Forordning derom af 13. Jan. 1736. Undertiden indfører nogle Præster disse Ting i andre Dagbøger.

Efterhaanden bortfaldt saa nogle af disse Ting. Saaledes fritoges ved kgl. Reskript af 8. Nov. 1748 Rangspersonernes Fruer for Introduction af Præsten efter Barnefødsel, og 22. Nov. 1754 fritoges alle Barselkoner derfor. Dog brugtes og tillodes gammel Skik længe endnu.

8. Juni 1767 ophævedes aabenbart Skriftemaal, og ved Forordning af 4. Jan. 1799 afskaffedes Trolovelsen som en kirkelig Handling aldeles.

De ældre Kirkebøger var i Regelen ført, som hver enkelt Præst fandt for godt, eller hans Biskop gav Ordre til. Det var i de fleste Tilfælde ikke Fødsels- og Dødsdage, men kun Daabs- og Begravelsesdagene, der indførtes.

Dette forandredes ved kgl. Reskript af 11. Dec. 1812, der paabød, at Kirkebøger fremtidig skulde føres paa skematisk Papir i bestemte Rubrikker og i to Eksemplarer, det ene af Sognepræsten, det andet af Degnen eller Kirkesangeren.

Disse Kirkebøger indførtes i de følgende Aar i alle Sogne. De var et Fremskridt, bl. a. ogsaa ved at sondre mellem Fødte, Konfirmerede og Døde af Mand- og Kvindekøn. Tillige indeholdt de Af- og Tilgangslisters over dem, der flyttede fra og til Sognet, og Jævnførelsesregistre, men disse sidste Lister faldt efterhaanden bort, da de næsten altid førtes utilfredsstillende og derfor var til ringe Nytte.

Kirkebøgerne efter Forordningen 1812 var i det væsentlige uforandrede, indtil Bestemmelsen af 1891 traadte i Kraft med de nye Skemaer.

I Henhold til Lov af 30. Marts 1889 blev de tre Provinsarkiver oprettede: i København, Odense og Viborg, og hertil blev da afgivet alle de ved Præsteembederne beroende Kirkebøger forud for Reskriptet af 1812, og for den følgende Tid de af Kirkebylærere førte Kontreministerialbøger, naar de havde opnaaet en vis Alder.

Efter 28. April 1931 kom det fjerde Arkiv for de sønderjyske Landsdele i Aabenraa.

Der skal i Hertugdømmet Slesvig findes ældre Kirkebøger end i Kongeriget, saaledes to fra 1573 og 1574 fra Hjortkær og Aastrup, og allerede 1763 skulde de forefindes i 2 Eksemplarer. Konfirmation indførtes tidligere, og Trolovelse fortsattes længere. Men mange er af fuldstændig dansk Tilsnit indtil 1864.

— I hvert Landsarkiv er nævnt alle Folkekirkens Sogne i Tiden 1645—1891, og i Anmærkninger er der givet Oplysninger om alle kendte Præstegaardsbrande i Tiden fra 1645—1891, for de sønderjyske Landsdeles Vedkommende ogsaa for den følgende Tid, fordi Kirkebøgerne der forblev i Præstegaardene, indtil de inddroges i et midlertidigt Arkivdepot 1923.

NB. Ang. Kirkebøgerne, specielt i de tre Sogne Klovborg-Thyrsting-Grædstrup, henvises til »Vidnesbyrd fra Kirkebøgerne»: I. Del.

Klovborg Kirke.

Klovborg Kirke, beliggende i Sognet af samme Navn og nær den gamle Landsby Skade i samme Sogn, har sin Plads paa et Højdeplateau, der paa det Sted, hvor Kirken ligger, springer brat frem i et Hjørne, hvor to mægtige Dalstrøg mødes Sydvest for Kirken om »Raadbjerg«, som Skraaningen fra Kirken ned mod Dalen i Syd hedder.

Kirken ses derfor viden om i Sognet, og udenom har man de smukke Dalstrøg, særlig det neden for Skade omkring Skade Aa og Bro, det Dalstrøg, der ved »Skeldal« mødes med »Klovborg Dal«, der som nævnt gaar op om Kirkeplateauet. Aaen, der kommer fra Stidsholm-Søerne, og hele Tiden derfra har haft Retningen Nord—Syd, bøjer her ved »Skeldal« skarpt imod Øst efter Matrups. — — Offielt kaldes Aaen Matrups Mølleaa, et Navn, der ikke har anden Hjemmel, end at den senere passerer Matrups Mølle som flere andre Møller som Stids Mølle, Bregnholm og Bjerge Møller, før den neden for Horsens-Landevejen ved Aasted Bro falder i Gudenaen. Neden for Skade løber Aaen tilmed helt paa Skades Jord, der i hvert Fald oven for Broen omfatter ogsaa Engen den anden Side Aaen, Matr. Nr. 5, 6 og 7, samt Præstegaardens Eng og Krat østen Aaen, Matr. Nr. 2, og endelig er hele Tirsvad begge Sider Aaen i Klovborg Sogn lige til Tirsvad Bro. Kirken er altsaa beliggende i den østlige Side af Sognet, der har sin store Udstrækning til alle de andre Sider.

Skade Jord grænser mod Øst op til Thyrsting Sogn, med hvilket Sogn Klovborg er fælles Pastorat og Kommune og indtil 1904 ogsaa indbefattende Grædstrup Sogn, der da blev udskilt som eget Pastorat og i 1907 ogsaa som egen Kommune.

Klovborg Kirke er en énskibet Kirkebygning med Hvælvinger og Korrunding mod Øst og i Vest med et tungt og bredt, ikke særlig højt Taarn med Tag og Mønning i samme Retning som Kirkens og med et Vaabenhus med Udgang mod Syd.

At vi har med en gammel Kirke at gøre, ses let paa hele dens Præg. Selv skriftligt bevarede Vidnesbyrd fører Klovborg

Kirke tilbage til før Reformationen, og der er vist ingen Tvivl om, at den hører til den Række af vore ældste Landsbykirker af Sten, som stammér fra Valdemarstiden.

I 1492 nævnes »Skader Kirke«, der sikkert er den samme, selv om den ligger paa Klovsborg Matrikel, men lige umiddelbart op til Skade Jord. Og 1497 nævnes Skade som Præstegaard. Og fordi Præstegaarden var i Skade, kunde Kirken ogsaa snarere benævnes efter denne Landsby i Sognet, der muligvis paa den Tid har været anset som Sognets vigtigste By, særlig da den havde noget af Sognets bedste Jord.

Den tunge, jordbundne Kirkebygning gemmer i sig Resterne af en romansk Granitkvaderstenskirke, særlig i den vestlige Del af Skibet, hvor et Par Vinduer og Syddøren er bevaret; Vaabenhuset uden for denne er senere tilbygget. Der var jo som bekendt i gamle Kirker oprindelig baade Udgangsdør mod Nord og Syd, hin Kvindernes, der jo ogsaa var henvist til den nordre Side i Skibet som Mændene til den sydlige Side og Udgang mod Syd. Da man gik over til at lade alle benytte samme Udgangsdør og i Regelen tilmurede den anden, var det tiest, hvor ikke Kirkens Beliggenhed, f. Eks. mod en større Vej i Nord, gjorde det upraktisk, den sydlige Dør, der bibeholdtes, og hvortil saa Vaabenhuset senere føjedes. Den nordre Side var den mindst agtede Side i Kirken saavel som paa Kirkegaarden; selv ved Alteret var den nordre Side agtet ringere og kaldtes Brødsiden. Og paa Kirkegaarden havde man som Regel oprindelig slet ikke Begravelsesplads Nord for Kirken. Pladserne Syd for var de mest eftertragtede, og de lige op ad Kirkens Sydmur de allermest agtede, og som kun Standspersoner kunde opnaa, naar de da ikke kunde komme til at ligge i selve Kirken, under Kirkegulvet eller i Krypten, hvis Kirken havde en saadan.

Klovsborg Kirke har da heller ikke oprindelig haft Kirkegaard Nord for Kirken. Jorden Nord for er lagt til Kirkegaarden i nyere Tid — jeg husker det ikke, men Slægtledet før mig husker det — og for ikke mange Aar siden kunde man ved Gravning støde paa Rester af det gamle Stendige, der da har været lige Nord for Kirkemuren.

Oprindelig har Kirken heller intet Taarn haft; dette er først

tilføjet i Slutningen af Middelalderen af Munkesten og med Rundbue ind til Skibet, ligesom alt selvfølgelig oprindelig har været i romansk Rundbuestil, og de lidt spidsbuede Vinduer er af senere Dato.

I allernyeste Tid er der saa yderligere lagt et Stykke til Kirkegaarden i Øst, og herpaa er et Kapel og Nødtørftshuse opført, ligesom Kirkegaarden har faaet Vand indlagt i den vestlige Side.

Før Reformationen har Klovborg Kirke vel været selvejende, som katolske Kirker gerne var, tit ogsaa med Gods, de saakaldte »Kirkegaarde«, der saa var bortlejede og svarede Leje eller Landgilde til Kirkens Brug. Som verdsligt Eje var den altsaa ikke Beboernes.

Ved Reformationen blev Klovborg Kirke med Kirkegods som alt andet Kirkegods inddraget af Kronen, der saa senere kunde bortforlene eller sælge det og Kirkens Indtægter til private, f. Eks. til Godsherrer. Saaledes solgte Kronen Klovborg Kirke i 1560 til Erik Hardenberg paa Matrups.

Men nogle Tiender blev i 1582 bortforlenet til anden Side; da Aarhus Kapitel nemlig det Aar bliver forlenet af Kronen med nogle Kirker og Tiender, er det bl. a. ogsaa i »Klaaborg Sogn«.

Erik Hardenberg ofrede en Del paa den gamle Kirkes Forbedring og foretog store Ombygninger og Udbedringer af den i Slutningen af det 16. Aarhundrede, særlig i 1591. Da skal det oprindelige Kor være nedbrudt og Muren forlænget mod Øst, hvor den afsluttedes i den nuværende halvcirkelformede Apsis, og under det nye Kor indrette's Krypten, den Gravhvelving, hvor hans Slægt og senere Slægter af Matrups blev begravet. Skibet skal allerede i Middelalderens Slutning have faaet Krydshvelvinger; det nye Kor fik senere Tøndehvelving. Aarstallet 1591 findes med Hardenbergs og Hustrus Navn og Vaaben paa Kirkens Klokke og paa Stolestader. I 1591 lod Erik Hardenberg ogsaa Taarnet forhøje, men da det øverste af det i Aaret 1780 styrtede ned midt under en Guds-tjeneste med et stort Rabalder, maatte man gøre det lavere ved Udbedringen. Det bærer nu Aarstallet 1780, og det øver-

ste er delvis Bindingsværk (jfr. Aage Simonsen, senere her gengivet).

I Kancelliets Brevbøger har vi et Missive, der tyder paa, at Klovborg Kirkes Taarn er faldet en Gang før.

Dette Missive er fra 1626 og lyder saaledes:

1626, 1. Juni (Koldinghus).

Miss. til Christian Holck. Da Tygge Brahe til Tostrup, Befalingsmand paa Skivehus, har berettet, at *Klaabor* (Klovborg, Vrads H.) *Kirketaarn* i Vrads Herred i Silkeborg Len for nogen Tid siden er blæst ned i Storm og Uvej, skal Christian Holck til Kirketaarnets Opbyggelse lade hugge 5 eller 6 Ege i de nærmest liggende Silkeborg Skove og siden lade dem føre til Stedet af Silkeborgs Tjenere.

Tygge Brahe er den Tids Ejer af Matrups, derfor har han henvendt sig til Kronen for at faa Tømmer til Opbygningen.

Hvorvidt Taarnet saa bliver opført i samme Højde igen, som Erik Hardenberg lod det opføre i, vides vel ikke, men formodentlig, da det atter styrter ned i 1780, som Aage Simonsen beretter, for det kan vel næppe være samme Nedstyrtning, der er Tale om, saa Udbedringen først skulde være sket eller fuldendt ca. halvandet Hundrede Aar efter. Aarstallet 1780 staar jo paa Taarnet den Dag i Dag.

Ang. Præstegaarden sker der ogsaa Katastrofer — i Form af Ildebrand, som skal have hærget den endda to Gange, nemlig i 1658 og 1758, som det ganske kort berettes i Oversigten over Danmarks Kirkebøger, endda baade i Forbindelse med Kirkebøger over Grædstrup, Thyrsing og Klovborg Sogn. Der nævnes ikke noget om Tab af Kirkebøger derved, ligesom der heller ikke er Huller i dem.

Den første Brand har vel skyldtes Svenskekrigen og dette, at Skade og Præstegaarden — efter Overleveringen derom — skal have været i særlig Grad udsat for fremmede Tropper (Polakker), dengang Avlskarlen, som det fortælles, skal have reddet Situationen, faaet alle de fremmede bundet, ført ud paa Nortvig Hede og tilintetgjort ved Skydning.

Hardenbergerne har ogsaa efterladt sig et Minde i et Epitafium paa den nordre Væg i Koret, hvor i Kalksten er udhugget Figurer i Legemsstørrelse af Fader og Søn, Ejler og Erik Hardenberg (døde 1565 og 1604) med Familie.

Det paa den søndre Korvæg er over en senere Ejer af Matrup, Justitsraad Emmanuel Thygesen († 1764); det er et Epitafium, udarbejdet i Marmor, med hans Buste.

Et Par gamle Alterstager fra 1574 med Hardenbergernes og Rønnoernes Vaaben og Navnetræk skal være opbevarede paa Matrup. En Døbefont af Tin, ogsaa med Hardenbergernes og Rønnoernes Vaaben og med Aarstallet 1578 paa, findes i Nationalmuseet; det har et spidst Laag med indgraverede Helligbilleder, omslynget af Planter, men denne Font har næppe staaet i Klovborg Kirke, snarere i et eget Huskapel paa Matrup, som Erik Hardenberg i sin Iver for kirkelig Virksomhed skal have ladet indrette der.

Altertavlen med Trækors og Thorvaldsens Kristus i Kirken er dog af forholdsvis ny Dato, ligesom den murede Prædikestol, baaret af en rund ligeledes muret Søjle, er opsat i senere Tid i Stedet for den gamle ejendommeligere, tildels af Sandstensplader.

Nu er nævnte Altertavle atter i allerseneste Tid fornyet med en helt ny og moderne mere tidssvarende, forestillende Jesu Genkomst, mens den gamle er overført til det senere Ligkapel ude paa Kirkegaarden mod Øst. Fonten er en ældgammel Granitfont. Kalken er skænket af Tyge Jespersen og Anne Mikkelssdatter paa Matrup i 1706. — Samme Aar skænkede de samme ogsaa en Disk med deres Navne paa til Thyrsting Kirke, og 1716 skænkede Anne Mikkelssdatter og hendes senere Ægtefælle Daniel Fischer til Matrup ligeledes en Kalk til Grædstrup Kirke. Den allerældste Altertavle fra den katolske Tid var indrettet til at lukke sammen med en Del i Træskaarne Figurer, og den var endnu i Kirken omkring Midten af 19. Aarhundrede.

Paa den Tid tilhørte Kirken endnu Ejerne af Matrup, af hvem Beboerne senere købte den og betalte Salgssummen i Form af den gennem flere Aar eksisterende saakaldte »Matrup Tiende«, som nu er afsluttet for næsten et halvt Aarhundrede

siden. Jeg husker dog, den eksisterede, men ogsaa at den op-
hørte, vel omkring 1910.

Nu har Kirken for nogle Aar siden faaet et meget smukt
og sjældent Altergulvtæppe, syet af en Kreds af Sognets Damer,
og i Kvadrater skiftevis med Juleroser, Paaske- og Pinseliljer
paa blaat Bund.

I den nu tilmurede Gravhvælving under Koret er bisat
Medlemmer af Slægterne Hardenberg og Thygesen. Oprindeligt
skal der have været omtrent 40 Kister dernede — Tallet 37
nævnes som nøjagtig — men ved Aabning ved Reparationer
omkring Aarhundredskiftet var Resterne dog mere eller mindre
smuldrede og sammenblandede, stillet sammen ovenpaa hin-
anden. Omkring Midten af sidste Aarhundrede har der været
en Nedgang med Dør ud til Kirkegaarden, men den blev til-
muret, efter de gamles Udsagn paa Foranledning af, at et sinds-
svagt Menneske var set at holde til dernede om Natten. Kun
en Rist blev indsat, vel for frisk Lufts Skyld. Jeg husker, hvor
vi Skolebørn fra Skade syntes, det var interessant at lade smaa
Sten falde ind gennem Risten og klinge ned i Hvælvingen.

Helt oprindeligt har Indgangen til Gravhvælvingen været
fra Kirkegulvet lige neden for Kordøren. Og der har der for
nogle faa Aar siden været aabnet ved en Restauration af Kirken.

Trods adskilligt nyt i Kirkens Inventar, saa er der dog
endnu mange gamle Ting. For det første de gamle Stolestader
fra 1591, dernæst den ældgamle katolske romanske Granit-
døbefont, og Kalken og Disken, skænket af Tyge Jespersen og
hans Hustru Anne Mikkelsdatter. Tyge Jespersen, der som bor-
gerlig først var Forpagter af Matrup og senere Ejer, og fra
hvem de senere Ejere af Matrup af Navnet Thygesen — 1776
adlet de Thygeson — nedstammede, af hvilken Slægt én ogsaa
ejede Godset Bygholm i Hatting Sogn ved Horsens og her
ofrede meget paa dette Sogns Kirke, som han ogsaa lod sit
og Families Gravkammer mure paa dets Kirkegaard, hvor det
findes den Dag i Dag (se senere).

Og Tyge Jespersens Hustru Anne Mikkelsdatter, der ogsaa
har indskrevet sit Navn til Bevarelse paa Klovborg Kirkes med
fleres Inventar, er meget muligt af en Slægt her fra Sognene
(jfr. min I. Del ang. Slægten til Stids Mølle og Haubjerg). Hun

er Tyge Jespersens anden Hustru, mens hans første Hustru, Kirstine Bording, højst sandsynligt ligger begravet i Klovborg Kirkes Gravkapel under Mærket »H. B. 1788« (se Indskrifterne dernede, senere her citerede), og først i 1790erne vides Tyge Jespersen at være blevet viet til sin anden Hustru Anne Mikseldatter; Vielsen foregik i København. — Paa en gammel, muldnet Kiste kunde K. B. let forveksles med H. B.

Klovborg Kirke er vel i ældre Tider mest benævnt efter Sognet, »Kloborg Kirke« eller »Klaaborg Kirke«, men naar det en enkelt Gang som nævnt i 1492 hedder »Schader Kirke« eller tales om »Skade Præstegaard«, saa er det sikkert den samme Kirke, der er Tale om, og den samme Præst, som naar der i 1470, 5. Juni, paa »Tørsting Herreds Ting« nævnes et Vidne, »Severen Mortensen, Sognepræst i Klobore«, blandt andre Vidner paa, »at Niels Skram til Matrup har Lovhævd paa Tørstingriis uden den Del, som Kirken har deri« (her altsaa Tale om Tørsting Kirke), og 18. April 1490 omtales en Præst »Niels Esbensen i Kloborg« som Vidne paa Vrads Herreds Ting paa, at »Erich Stygge i Mattrop gav Svend Torbensen 800 Rigsdaler for det Pant, som han havde i Traneholm og dens Tilliggelse i Pant for af vor naadige Konge«. Der haves nemlig ingen-somhelst Traditioner eller Vidnesbyrd om, at der skal have været Kirke andre Steder i Sognet. Det ovennævnte Herredsting fra 1470 vidner tillige om, at der allerede paa den Tid ogsaa har været Kirke i Thyrsting. Efter Reformationen er Præsternes Navne kendte vist allesammen (jfr. tidligere nævnte).

Angaaende senere Forlening af Kirkegods og Tiende af Klovborg Kirke til andre eller Rettigheder og Skyld til den kendes foruden det allerede fra 1582 nævnte, at Kronen forlener Aarhus Kapitel Tiender bl. a. af Klovborg Sogn, følgende:

I »1648 faar Sognepræste Embedet i Aale og Tørring Gavebrev af Kronen paa en Otting Jord paa Aale Mark, som den daværende Præst og hans Formand har haft i Fæste mod en Afgift til Kloborg Kirke, dog skal de stadig svare aarlig Afgift til Kloborg Kirke«, hedder det.

I en Indberetning af Præsten Jens Bredal til Vrads Herreds Bog 1660 om Præsteembedet og Kirken nævnes denne Indtægt at være 10 Skp. Rug.

I 1664 faar Kirsten, Enke efter Toldskriveren i Øresund Lauridts Madtsen, af Kronen en Del Gods forskellige Steder i Vradts Herred, og heriblandt »i Klaaborg Herligheden af 1 Kirkegaard, som giver sin Landgilde til Kirken«.

I 1666 faar Rigsraad Henrik Rantzau til Møgelkiær af Aarhus Kapitels Gods bl. a. i Vradts Herred »Kronens Kirkehavre af Snede, Eustrup, Vrats, Klaaborig, Hammer, Aale og Linderup Kirker i Vradts Herred«.

En Kancelliraad Hans Lecgaard, vel Stadskaptejnen i København, der for Laan til Kongen faar Udlæg i Gods og Tiender omkring i Landet, faar ogsaa »Tiender i Tørsting Kirke«, og han bliver Anne Michelsdatters Lavværg og Formynder ved hendes Giftermaal med Tyge Jespersen i København, og hun faar senere hans Tiender i Tørsting. Bekendtskabet med hende og hendes Slægt stammer maaske fra dette hans Eje af Tiender i Thyrsing, og man kan vel antage, at hendes Fader er død, da han kommer til at blive hendes Formynder, og muligt har hun haft Ophold i hans Hjem i København, da hendes Giftermaal foregaar her.

Pastor Holger Bredal i Skade, død 1722, havde den nordre Gaard, altsaa Skadegaard, i Forpagtning og bekostede derfor Brød og Vin til Kirken eller Kirkerne; det ses af Niels Thygesens Skifte efter Moderen Anne Michelsdatter. At der har været en »Kirkegaard«, som det hedder, til Klovborg Kirke, er der ingen Tvivl om — og Kirkejord. Det sidste, er der ingen Tvivl om, har været den Jord, der har ligget uden for Kirkegaarden, og som vel var til eventuel Udvidelse af denne, f. Eks. *Raadbjerg* sønden Kirken og ogsaa noget vesten Kirken, hvoraf allerede meget blev lagt til Kirkegaarden op mod 1900. Opr. var der ikke Gravpladser Nord for Kirken; det var uheldige Pladser, ligesom Kvindestolene i Kirken var de nordre de ringeste.

Hvor »Kirkegaarden« har ligget, er derimod uklart. At det har været paa Skades Jord, fremgaar af Matriklerne; den havde noget over 1 Td. Hartkorn, og den var fæstet til Michel Therkildsen, der efter Pastor Bredals Død faar Skadegaard i Fæste. Om den har været en Del af den senere fast afgrænsede Præstegaard, kan ikke bestemt afgøres efter Dokumenter, der haves,

men det er det sandsynligste. Thi den er næppe identisk med Præstens Anneksgaard i Tyrsting, der maa have omfattet for en stor Del det senere Jægersminde, Kirkelund og Enge derunder, thi det meste her er jo Thyrsting Sogn, og kun lidt Eng om Aaen er Skades Matrikel.

Kirkegaardens Hartkorn skal nøjagtig have været 1 Td. 5 Skp. 2 Fdk. 0 Alb., mens Indberetningen angaaende Anneksgaardene angiver Anneksgaarden i Thyrsting til at have 3 Td. 0 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. Her nævnes ogsaa Anneksgaard i Grædstrup. Senere Præster klager over, at den Anneksgaard i Thyrsting bliver indtaget af Matrups Ejer, og Præsten faar derefter kun noget Jord andensteds til Brug i Stedet, saaledes noget paa Heftholm Jord eller i Bjerrebo. Men »Kirkegaarden« er nævnt under Skade i Matriklerne og maa altsaa være indgaaet under en af de tre Gaarde der, snarest ligge gemt i Præstegaardens Jord, som en Præst meddeler at have købt til samlet Gaard i Stedet for tidligere at have haft sin Jord omkring blandt de andre Gaarde i Skade. Det er Pastor Ulsøe, der fortæller dette i sin Indberetning til Amtet i 1736. Og mens de andre Gaarde fremdeles er Fæstegaarde under Matrup, ses det i Matriklerne, at Præstegaarden derefter er Selveje, som Matrups Ejere ikke har noget at sige over.

Præstegaardens Tilliggende opregnes senere ved Udskiftningen af Skade By i 1811. Men her omtales kun de oprindelige Gaarde, de tre Gaarde i Skade, ikke »Kirkegaarden«, der altid tidligere anførtes i Flugt med Skade Bys Gaarde og gav sin Landgilde til Kirken. Den er da ved Udskiftningen aabenbart forsvunden som selvstændig Gaard, muligvis været blandt den Jord, Præsten har indkøbt til Præstegaard, og har efter al Sandsynlighed ligget nærmest Kirken, mens Anneksgaarden i Thyrsting jo efter Indberetningen i 1772 laa i Thyrsting Sogn og omfattede væsentlig Jægersminde Jord, som der nævnes »Swot Høys Agre« Kirkelund, ja, Jorden op efter Hans Arps »Wellingbjerg Fald« og »Hestbjerg« mellem Kirken, Skolen og Thyrstinggaard.

Som omtalt har den første Thygesen paa Matrup, Tyge Jepsen og Frue Anne Michelsdatter, skænket Kalk og Disk til Klovborg m. fl. Kirker.

Paa Disken i Klovborg Kirke staar:

»Gud til Ærre och Menighederne til Tieneste er den Disk given til Thørsting, Grestrup och Klaaborrig Kirker af Tyge Jespersen til Mattrup. Ny Aars Dag A. 1693«.

Paa Kalken i Klovborg Kirke staar:

»Tyge Jespersen. Anne Myckels Daatter. Anno 1706«.

Stolestaderne i Klovborg Kirke fra 1591 med Erik Hardenbergs og Hustrus Vaaben og Navnetræk:

Paa de øverste (ligefor hinanden) Erik Hardenbergs Navnetræk: E. H. og Aarstal 91 (95). De to næstøverste (lige overfor hinanden): Hans Hustru Anne Rønnovs Navnetræk A—R. Paa den tredie Stol staar: H. E. N. 91. Paa denne tredie (ved Kvindesiden) tillige en Due, siddende paa en Gren, muligvis Bomærke eller et Symbol paa Enfold som i den kristne Kirkes Middelalder.

Paa den fjerde Stol (paa Kvindesiden, Nordsiden) staar Navnet *Maren Jörgensdatter*. Hvem denne er, vides vist ikke, i hvert Fald ikke bestemt endnu, og det kan vel næppe blive fastslaaet. Kirkebogen i Klovborg nævner i 1735 en Karen Jörgensdatter, som da blev trolovet med Sognedegnens Søn, Snedker Morten Christensen Vilsted, kommen af Viberg (jfr. S. 82 i denne Bog). Det er i hvert Fald den eneste af dette Navn, eller kunde tænkes var den samme, om der skulde være Tale om en Misforstaaelse eller Sammenblanding af Karen og Maren.

Paa Døbefadet i Klovborg Kirke staar et nu ulæseligt Navn, som muligvis kunde være samme Navn (Maren Jörgensdatter) som paa nævnte Stolestade.

Pastor Søeborg har nedtegnet en »Beskrivelse af Gravmonumenterne i Klovborg Kirkebegravelse«, i Krypten under Koret og tillige af de, som findes oppe i selve Kirken (Koret). — Denne Beskrivelse findes haandskrevet bevaret i selve Præstegaarden den Dag i Dag, og den skal her gengives i det følgende.

Beskrivelse over Gravmonumenterne i Klouborg Kirkebegravelse.

I Korets søndre Væg mellem Vinduerne er opstillet et Epitafium over Emanuel Thygesen. Tavlen med Inskriptionen er af sort Marmor, Thygesens Brystbillede og Engelen under samme af hvidt af forskelligfarvet med blaåt og graat indsprængt Marmor. Det hele har en Højde af 8 Alen og en Bredde af 3 Alen 16 Tm. forneden. Inskriptionen er saalydende:

Her i Jordan Hviler det Jordiske af
Emanuel Thygesen, Fordum Eyere af
Matstrup og Mindstrup Gaarder,
Hans Kongl. Mayts. Justitseraad.
Fød Dend 11te November A. 1703,
Indladt i Ægteskab 2 Gange.
Første Gang med
Jomfru Magdalene Kirstine Amimtzboell.
Anden Gang med
Margaretha Lentz, Afgangne sal. Bjørns Enke Frue,
Hvilke hans 2de Hustruer
Uden Livsarvinger ved ham forhen
i Evigheden ere indgangne.
Død
Dend 18. July A. 1764.

Under Inskriptionen staar hans Brystbillede, 25 Tommer højt, og under samme atter en svævende Engel (Døden) med opløftede Vinger, hvilende med den højre Arm paa en Kugle og udstrækkende den venstre, pegende til den modsatte Side af den, han forestiller at tale med.

Lige over for dette Epitafium, paa den modsatte Væg, findes et af graa Sandsten (ølandsk Kalksten) over den Hardenbergske Familie. Det er 5 Al 6" høit, 3 Al 8" bredt.

I den øverste Del af samme findes i Midten følgende Indskrift: Den Tid kommer, paa hvilken alle de i Gravene skulle høre Guds Søns Røst, og de skulle gaa frem, de, som have gjort godt, til Livsens Opstandelse, men de, som have gjort ondt, til Dommens Opstandelse.

Paa Siderne af denne Indskrift Hardenbergs Vaaben.

Derunder en Afbildning af Dommen. I Midten ses Herren i Skyerne, pegende opad med den højre Haand, udstrækkende den venstre nedad, ved den højre Haand en Gren.

Derunder er afbildet næsten i Legemsstørrelse til venstre Eiler Hardenberg (2 Al 5" høj), hans to Sønner og Datter, og til højre udskilt fra ham med en flad riflet Søjle Erik Hardenberg, hans Kone Anna Rønnou og deres 3 Døtre.

Inskriptionen derunder er følgende:

Til venstre:

Her liger begrafven erlig och
welbyrdig Mand
Hr. Eylar Hardenberg Rid
der med sine thow Søner
Styge och Korfitz Har
denberg samt hans Da
ter Jomfru Kirstiene Har
denberg.

Til højre:

Under same monument
och ligger erlig och wel
byrdig Erich Hardenberg
Her Eylars Søn och hans
høstrue Frue Anne Rønnou
och theris tre Døtere
Jomfru Karine Rigborg och
Berethe Hardenberg begra
ven.

Og under begge disse:

Gud forlene thenum med alle tro Christne
ehn salig och glædelig opstandelse.

Under hele Koret er en aaben Begravelse, hvortil Nedgangen er igennem en stor Lem i Kirkegulvet. Loftet bestaar af en flad Hvælving, for nogle Aar siden understøttet af en muret Pille. Paa den østre Mur er indsat en cirka 30" bred og 1 Al

18" høj Sandsten; i de to øverste Hjørner ses det Hardenbergske Vaaben, under samme en større Figur (Kristus) med en Fane, og foran ham en mindre Figur i en knælende og bedende Stilling. (Hele Stenen kunde ikke ses for de foran samme staaende Kister.)

Paa Gulvet er anbragt et Bjælkelag, hvorpaa Kisterne er stillede, ialt 37, store og smaa, de fleste af Eg, nogle betrukne med Klæde, andre med Skind, hvilken Beklædning dog for største Delen er fortæret af Tidens Tand; paa nogle findes store Jernhanke og udhuggede Jern, paa enkelte fandtes smukt i Messing (Tamleuk) Prydelser.

1) I den nyeste Kiste til højre mod Nedgangen hviler Justitsraad Thyge Jesper de Thygesen, død paa Mattrup 14. April 1822. Han laa indtil for 5 Aar siden begravet i en muret Hvælving paa den nordre Side af Kirkegaarden. Da Hvælvingen imidlertid for en stor Del var styrtet sammen, lod nuværende Hofjærgemester de Thygeson til Damgaard hans jordiske Levninger optage og nedlægge i denne Kiste.

Ifølge Thyrsting Kirkes Ministerialbog var han ved sin Død 83 $\frac{1}{2}$ Aar gammel, og døde den 14. April 1822. — Ikke som i Traps Statistik anført d. 17.

2) I Kisten underneden hviler Thyge Jespersen, født 1655, død 1706, første Ejer af Mattrup af denne (Slægt) Familie. Paa en Tinplade ovenpaa Kisten staar følgende Indskrift:

Stat Vandringsmand og vid mig Bøn
 Ved denne Aske Bolig
 Hvori sl. Thyge Jesper Søn
 udsover sødt og rolig
 Ald Møje Modgang og Uro
 Som Verden har at skjænke
 Nu han er død i Jesu Tro
 Stat dette at betænke
 Til Mattered og Skaarup Gaard
 Han Husband var og Herre
 Derfor hans Venner grædende staar
 Nu han er død disværre

Aar sextenhundrede og fem
 Lig til halvtredsindstve
 Aprils første Poode-Lem
 Med Vaaren fik han Live
 To Gange haver han beklæd
 Sin Brude Bænk med Glæde
 Ni Børn af den velsignede Sæd
 Hans døde Been begræde
 Den tiende alt Himlen tog
 Sin Rættighed ei glemmer
 Aar fem Gang ti og et hans Sjæl
 Udi sit Jord-Huus boode
 Saa slap den ædle Sjæl saa vel
 Ud til et Engle Møde
 Gak jordopbygte Mand kuns fort
 Jeg ei mer at sige
 Lev, saa du kan fra Dødens Port
 Just ind i Himlen stige.

3) I en Kiste Øst for forrige hviler Cancelliraad Niels Thygesen, født 1700, død 1752.

Paa en Tinsplade staar følgende Indskrift:

L. K. a

Se Skjønksom Læser! See her
 et Dyds Exempel!
 Hvis Lif for alle Kjøn bar Viidsoms
 eget Stempel
 Sal. Velædle og Velbyrdig *Niels Thygesen*
 Herre til Matstrup
 Fordum Kongel. Majts Velbestalter Virkelig
 Cancellie Raad af det Danske Cancellie Collegio
 Anno 1700 Alle Helgensdag paa Matstrup
 Der sammesteds opfød opdraget og forfremmed
 I Guds frygt og anden Videnskab, siden exercireret
 paa andre Steder ved pænnen etc.
 A^o 1721 Blef Hand Eiere af Matstrup
 A^o 1732 gift med hans efterladte Enke-Fru
 Helle Ammidsbøl fra Rask Hoved Gaard

og i et 20 Aars forænet Ægteskab formeret
deres stamme Med 14 Børn Hvor af 2 Sønner og
6 Jomfrue Døttre Store og smaa med Deres Høibe-
drøvede Moder Beklager den sal. Mands og Faders
tillig Død.

A^o 1752 d. 23de Octobr. Salig I Herren hensovet paa
Matstrup.

Hans Æresminde skal ei døe. Men siges Saa
Her er nedlagt Een Mand Hvis
Roes skal Evig Staae!

Ifølge Kirkebogen blev han indsat i Kloborg Kirke-Begra-
velse den 7. Novbr.

4) I en Kiste Nord for denne ligger Sophie Charlotte de
Thygesen. Paa en Tintavle følgende Indskrift:

Ak

Hun døde

Sophie Charlotte de Thygesen

Den omhyggeligste huusligste Kone
Den kjærligste ømmeste Moder
Den huldeste sjældneste Ægtefælle
Den blideste altid deltagende Veninde.

Derfore

Rundelig rinde ved Hendes Grav
Venskabs og Taknemmeligheds
Ømheds og Kjærligheds

Heede Taarer.

Den Lykkelige

Hendes Liv var dydigt og frydefuldt
Hendes Død roelig og lærerig
Og hendes Minde er
Skjønt og uforglemmeligt!

Hun var Født d. 10. Decbr. 1747 i Nyborg
Hendes Fader var Conferentz Raad de Cederfeld,
Ridder og Amtmand over Callindborg etc. Amter
Hendes Moder var Catharina Marie Brandt
Hvilke nu med hende deele
Himlens salige Fryd

Hun blev gift d. 15. Maj 1771 i Kjøbenhavn
 Med Høyædle og Velbaarne Hr. Justie Raad
 de Thygesen til Matstrup
 Og i dette lykkelige Ægteskab
 Moder til trende Børn
 Hvilke med en kjærlig og nu bedrovet Fader
 sørgende begræde
 Denne Frommes tidlige Bortgang.
 Hun døde 25. Juli 1797 paa Matstrup
 og
 Tavse staa ved hendes Urne
 Alle Dydens Venner
 Og græde.

Paa en mindre Tavle, vistnok afbrudt fra den forrige, læses:

Vi din saa skjønne Vandel savne,
 Maae slippe Din saa kjære Haand,
 Men Himlens Engle blide Favne
 Din herlige forklarte Aand.
 Lig din skal og vor Kinde blegne
 Engang ved Gravens stille Bred.
 O hvilken Trøst at Lysets Egne
 Af Sorg og Død ej mere ved!

I Kirkebogen er anført: Den 25. Juli behagede det Gud at bortkalde Frue Sophie Charlotte de Thygeson fød de Cederfeldt, Matstrup efter 9 Dages Sygdom til det bedre Liv i hendes Alders 49 Aar 4 Maaneder og 6 Dage. Med Rette Grunde hun kaldes en sand Menneske-Ven. Hendes Bortgang forarsagede derfor almindelig Sorg, thi hun var elsket af alle. D. 4. Aug. blev hendes jordiske Levninger med megen Højtidelighed nedsatte i Matstrup Familie Begravelse i Kloborg Kirke.

5) I en Kiste Nord for den forrige Anna Cathrine Thygesen, ifølge Kirkebogen Datter af Niels Thygesen paa Matstrup og Kjæreste Helle Ammitsbøl, fød 18. Novbr. 1733, død 23. Jan. 1738 og indsat i aaben Begravelse i Kloborg Kirke 3. Februar 1738.

Paa en Timplade følgende Indskrift:

Anna Cathrine Thyges Datter, født 18. Novbr. og sødt
hensovet d. 23. Jan., 4 Aar 2 Maaneder 1 Uge 4 Dage.

Matrup Kirkojsu er blegnet
Som saa deilig teede sig
Ældste Jomfru er nu regnet
Blandt Døde sørgelig
After 4 Aars Tid og mere
Fra Aar sytten Hundrede
Tre og tredive. Formere
vilde Gud ei Dage
Men mod megen Nytaars Glæde
Anno 8 og tredive
Give Sorg paa Matrup Sæde
Tage een af Døttre tre
Til sig selv i Himmels Bolig
Som sin elskeligste Brud
Fra alt ondt at leve roelig
Eviglig og love Gud.

6) Paa en Kiste tæt ved den østre Mur stod:

I. H. B.
1688

7) Paa en Kiste ved Siden af No 4 følgende Indskrift:

Her hviler
Den i Livet Gud og Dydelkende
nu
Himmel-Salige Frue
Magdalene Kirstine Amitsbøll
Som overleverede sin Sjæl i Guds Haand
den 19. Sept. 1748, i Sit Alders 34 Aar
Efter at hun med Sin efterladte Ægte-Mage
Velædle og Velbyrdige Hr. Regimentsqvartermester
Emanuel Thygesen
hafde fremdraget et kjærligt Ægteskab i 9 Aar
Og 5 Maaneder

Hendes Aar var faa, hendes Timmelig Glæde
 Kort, Gud hafde hende kjær, thi hun fandt
 baade hans tugt og trøst, og derfor hastede
 hand at delagtiggjøre hende i den
 Salighed, som hun her hafde
 i Haabet, men nu haver
 udi
 Fuld Kommen
 Besiddelse.

J I'

I Skildringer af *Aage Simonsen* i »Horsens og Omegns Kirker«
 under »Klovborg« og »Hatting Kirker« siges følgende om

KLOVBORG KIRKE.

I længst forsvundne Dage hed Sognet Klovbourgh. Det betyder en Fordybning mellem Bakker, der løber sammen i en Vinkel. Den gamle Kirke, der ligger højt og ene paa Marken, benævnes i Aaret 1492 som Skade Kirke. Skade ligger tæt ved i samme Sogn.

Ved Reformationen blev Kirken inddraget af Kronen, der solgte den 1560 til Hardenberg paa Mattrup. Erik Hardenberg, der døde 1604 som sidste Mand af Slægten, ofrede betydeligt paa den gamle Kirkes Forbedring. Saaledes byggede han 1591 et nyt Kor og lod Taarnet forhøje, hvilket nær havde udryddet hele Menigheden; for en Dag i Aaret 1780, da der var Gudstjeneste i Kirken, faldt det øverste af Taarnet ned med et vældigt Rabalder. Den gamle Klokke, paa hvilken ses Hardenbergs Vaaben, er støbt 1591. I Kirken findes mange interessante Ting, dog skal to smukke Alterstager fra 1574 med Hardenbergernes og Rønnovernes Vaaben og Navnetræk være paa Mattrup. Døbefonten er ældgammel, og Prædikestolen er ganske mærkelig, af Sandstensplader og Murværk. Under Kirkegulvet indrettede Erik Hardenberg et Gravkammer for sin Slægt og lod paa den nordre Væg opsætte et stort Epitafium af Sandsten med udhuggede Billeder i Legemsstørrelse af sin Fader, den bekendte Rigshovmester Eiler Hardenberg, og sine Søskende samt over sin Hustru, Børn og sig selv. —

Rigshovmesteren, der ejede Haver og Fiskedamme ved Lille Smedegade i Horsens, døde 1565 og blev begravet i den gamle Klosterkirke, hvilket kostede 40 Dl. og 2 Mk.; men da der ikke i Klosterkirken findes nogen Mindesten over denne betydelige Mand, har Sønnen uden Tvivl ladet ham føre til Klovborg Kirke, da Begravelsen der var bleven indrettet. Paa Ligstenen i Klovborg staar nemlig følgende Indskrift: »Her ligger begrafen ærlig og velbyrdig Mand, Ejler Hardenberg, Ridder, med sine to Sønner, Stygge og Korfits, samt hans Datter Jomfru Kirstine Hardenberg.« Jomfruen var som bekendt Frederik den 2.s Ungdomskærlighed. Paa den sydlige Korvæg findes et andet pragtfuldt Epitafium over en senere Ejer af Matstrup, Justitsraad Emanuel Thygesen, der døde 1764. Det bestaar af forskelligfarvet Marmor og den afdødes Buste. Kunstværket, der er en stor Pryd for Kirken, er udført af den betydelige Billedhugger Wiederwelt.

I Nationalmuseet er opbevaret et sjældent interessant Minde om Erik Hardenbergs kirkelige Virksomhed, nemlig en meget mærkelig Døbefont af Tin med et spidst Laag, graverede Helligbilleder mellem Planteslyngninger og forsynet med Hardenbergs og Rønnovs Vaabenskjolde samt Aarstallet 1578. Døbefonten har sikkert staaet i det Kapel, som Erik Hardenberg lod indrette paa Matstrup 1577.

I Klovborg eller, som den ogsaa kaldes, Skade Præstegaard kom der en Dag i Aaret 1659 en lille Trup polske Soldater paa 17 Mand og en Underofficer, der begyndte at ransage Skabe og Gemmer for at finde Kostbarheder; da det var besørget, forlangte de Spise og Drikke samt Gaardens Piger til selskabelig Underholdning.

Af Drikkevarer fik de i rigeligt Maal, og da de var bleven berusede, bar Præstens Avlskarl deres Vaaben bort, uden at de mærkede det, og traadte derefter bevæbnet ind i Stuen med de Ord: »Staa op, Karle! her er Piger at danse med!« og nu tvang han dem til at lade deres Hænder binde paa Ryggen og førte dem derefter ud paa Nortvig Hede, hvor han lod dem nedskyde. En Stendysse blev oprejst paa Stedet til Minde om den frygtelige Daad.

HATTING KIRKE

(hvor Justitsraad Lars Thygesen fra Matstrup omtales).

Byen Hatting, der har givet Navn til Herredet, er af ældgammel Oprindelse. Navnet kan udledes af Mandsnavnet Hat, og at der paa Stedet i Oldtiden er bleven holdt Ting. I Horsens Museum opbevares Hatting Herreds gamle Segl fra Aar 1300. Er saaledes By og Herred gamle, var Hatting fordums Kirke det ikke mindre. I Aaret 1786 var den bleven saa medtaget, at Ejeren lod den nedbryde og opførte paa Grunden en ny Kirkebygning med Bibeholdelse af Taarnet fra den nedbrudte Kirke, der ved denne Lejlighed blev prydet med et smukt Spir. Taarnet er bygget af Munkesten og stammer fra det 16. Aarh. Over Kirkens Indgangsdør blev anbragt en Sten med følgende Indskrift: »Anno 1786 have Ejeren, Etatsraad Lars Thygeson med Frue, Abel Marie Lichtenberg til Bygholm, ladet denne Kirke fra Grunden opbygge.«

Kirkens Klokke er omstøbt flere Gange i Tidens Løb. Den ældste Klokke, som kendtes, var støbt i 1692 og havde følgende Indskrift:

»Min Mund er viid, min Tunge lang,
Jeg kalder Folk til Kirke-Gang.
Gak ind, hør til, giv Agt og lær,
Guds Ord af Hjertet elsk og ær.
Betænk i Dag, hvor Tiden gaar,
For Døren rede Dommen staar.«

Denne Klokke blev omstøbt 1768 og fik en ny Indskrift, der efter en gammel Mands Optegnelser lød saaledes:

»Jeg før var dum, ej duede
at sammenkalde Folkene.
Men denne Lyd og Skikkelse
mig givet har min Ejere.«

Ved en ny Omstøbning i 1885, som blev udført af Stallnecht i Horsens og bekostet af Kammerherre Schütte til Bygholm, fik den denne Indskrift:

»Jeg ringer for Øre, jeg ringer for Sind,
 Jeg minder om flygtende Timer.
 Tid ringer jeg ud kun, men Evighed ind,
 Og om Himmerigs Glæde jeg kimer.«

I den lille, smukke Kirke findes kun faa gamle Ting. Paa Korvæggen er anbragt en Mindetavle over Jørgen Jørgensen, Hatting, der døde 1709 efter at have været Provst over Hatting Herred i 27 Aar og Sognepræst til Hatting Menighed i 34 Aar.

Den gamle Granitdøbefont er prydet med en lille Himmel, og paa Korsranken ses Lars Thygesons og Lichtenbergs Navnetræk. Altertavlen med et Maleri »Kristus« er fra 1786 og er et ganske smukt Snedkerarbejde. Endvidere findes i Koret to gamle, lukkede Herskabsstole.

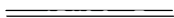
Paa Kirkegaardens vestlige Side findes et interessant og smukt Gravminde over Kirkens Bygmester Lars Thygeson. Det bestaar af et muret Kammer, hvis øverste Del er hævet ca. 4 Alen over Kirkegaarden. Murværket er skjult af et Jordlag, hvilket giver Kamret Lighed med en Kæmpehøj, der nu er dækket af Egeløv. En Stentrappe, der er skjult af en stor, flad Sten, fører ned i den rummelige Bolig, der har Murstensgulv og hvælvet Loft. Over Nedgangen er anbragt paa en trappeformet Forhøjning en firesidet Marmorsten, der bærer en høj, pyramideformet Granitsten med Inskription. Paa Forsiden af Marmorstenen er udhugget et smukt Billede, der forestiller en knælende, sørgende Kvinde, som støtter sig med venstre Arm til en Urne og i den højre holder Lars Thygesons og Hustrus Vaabenskjolde. Billedhuggerarbejdet er uden Tvivl udført af den betydelige Billedhugger Wiedewelt.

Indskriften paa det nydelige Monument lyder saaledes: »I Jordens moderlige Skød hviler Lars Thygeson, i sin Tid Etatsraad og Herre til Bygholm, født paa Matstrup Aar 1741, død paa Bygholm Aar 1812 den 28. Januar, tillige med sin elskelige dydsfulde Ægtefælle, Abel Marie Lichtenberg, født i Horsens Aar 1730, død paa Bygholm Aar 1810, samt deres udi 42 Aars Ægteskab avlede 4 Børn. — De hvile af deres Arbejde, men deres Gerninger følge med dem.«

Deres smukke Egetræskister, der var prydet med Beslag af Tin, er nu saa godt som hensmuldrede, kun Stumper og Stykker ligger spredt over Kamrets Gulv. Af Beslaget er endnu bevaret en smuk Tinplade med Gravskrift over et af Børnene, der alle døde i en ung Alder. Pladen, der har Form som et oprullet Pergamentsblad, kantet med en smal Bort af Guirlander og Blomster, har følgende Indskrift: »Her gemmes Støvet af Hr. Gert Nicolai de Thygeson, Dydens Yngling, Retskaffenhedens Ven, Videnskabernes sande Dyrker. Han blev født paa Bygholm den IV. Marts 1770 af højjadle og velbaarne Hr. Etatsraad Lars de Thygeson og Frue, Abel Marie de Lichtenberg. Blev efter overstanden Eksamen i September 1787 indlemmet blandt de Studerendes Tal ved Universitetet i København. Men anfalden af en pludselig Sygdom døde han den XVI. Novbr. 1787 sammesteds. Savnet af Venner, Beklaget af Fortrolige, Begrædt af Forældre, der dybt følte Tabet af en saa elskværdig og haabefuld Søn. Græder, Venner! han fortjener eders Taarer! dog — dæmper Sorgen. Forhænget, der saa tidlig skilte ham, drages engang tilside, og Evigheden skal da gengælde Tabet af den Elskede.«

Endvidere findes paa Kirkegaard'en en stor, smuk Ligsten over Bondevennen Mønster, som var Forvalter paa Bygholm 1755—1775. Hans Kærlighed til Børn og den fattige Almue var saa stor, at han oprettede Legater (2112 Rd.) for Sognets Fattige. Indskriften paa Ligstenen fortæller om hans gode Gerninger, der har sat ham et Minde mere varigt, end de vare huggede i Marmor. Fra nyere Tid findes en stor, smuk Sten med Portrætbillede af Husmændenes Talsmand Jørgen Nielsen, død 1914. Stenen er rejst af danske Husmænd.

NB. Det var Aage Simonsen, som har Æren af at have afdækket Ruinerne af det gamle Bygholm Slot Slangebjerget i Parken.

Thyrsting-Vrads Herreders Tingsted.

At de to Herreder fra ældgammel Tid har haft hvert sit Tingsted og hver sin Herredsfoged, er der ingen Tvivl om. Det fremgaar tydeligt af »Tingsvidner« fra 15. og 16. Aarhundrede, da adskillige Herredsfogeder nævnes fra begge Herreders Ting, f. Eks. i 1455–56: Christian Persen, Herredsfoged i Wrats Herred, og Thames Esbernsen, Herredsfoged i Thørsting Herred. Og overhovedet, naar der nævnes Herredsfogeder, angives det, om det er i Vrads eller Thyrsting Herred. De to Herreder laa oprindelig i forskellige Len, Thyrsting i Skanderborg Len og Vrads i Silkeborg Len, og først da begge disse Len kom i samme Amt, Skanderborg Amt, kom begge Herreder i samme Amt og Retsomraade¹⁾, og det vil jo sige efter 1660, da Amterne blev til. Først derefter blev de to Herreder slaaet sammen ved en Forordning af 1687–88 og behøvede derefter kun een Herredsfoged, mens man indtil den Tid træffer de to Herreder med hver sin Herredsfoged.

Saa eksisterede der ogsaa i ældre Tider de gamle Birketing, der godt kunde lægges helt paa tværs af Herrederne. Som Eksempel kan anføres, at i 1567, 7. Aug., faar Jacob Skram

¹⁾ Der har engang eksisteret en gammel dansk Inddeling, Syssel, der kun fandtes i Jylland; vi har endnu Spor deraf i et Navn som Vendsyssel. Inddelingen fulgte i Reglen naturlige Grænser som Højdeforhold og skulde, menes det, pege tilbage til gamle Smaariger i Landet paa Harald Blaatands Tid, og en Syssel blev da betragtet som en Enhed, en Bygd, der samledes om et Sysselfoged; kun paa Færøerne har der i nyere Tider været Sysselmænd. — I Jylland fandtes der af Sysler følgende:

Vend Syssel:	det var	Skagen, Hjørring, Sæby.
Thy	— :	Thisted.
Hard	— :	Ringkøbing, Holstebro, Lemvig.
Vard	— :	Varde.
Salling	— :	Nykøbing, Skive.
Barved	— :	Ribe.
Aabo	— :	Aarhus, Æbeltoft, Grenaa.
Almind	— :	Kolding, Fredericia.
Løver	— :	Vejle, Horsens.
Ommer	— :	Hobro, Mariager, Randers, Viborg.
Himmer	— :	Aalborg.

til Hastrup Tilladelse til at lægge et Birketing ved sin Gaard Hastrup og fri Birkeret til samme, og hans Tjenere i Eystrup og Nørre Snede Sogne i Vrads Herred og i Tyrgø, Brandle og Vester Sogne i Nørvangs Herred skulle søge dette Birketing. Med »Tjenere« menes jo hans undergivne Bønder. Samme Jacob Skrams Ligsten i Tyregod Kirke fortæller, at han er død 1570. Under Birkeskrivere i dette Hastrup Birk nævnes Hans Wilsted, Herredsfogeden fra den Tid i Klovborg, konfirmeret dertil 4. Dec. 1744. — Birk juridisk set er Betegnelse for et Omraade, der udgjorde en Retskreds, oprindelig brugtes det mest i Købstæder, men senere kun i Landdistrikterne. Der var to Arter eller Klasser af Birke, de private og de kongelige. Af den første var ovennævnte Jacob Skrams ved Hastrup, hvor en Godsherre fik Tilladelse til at have saadan privat Birkeret for sine Undergivne, hvorved han selv kunde udnævne Dommer og Skriver eller i hvert Fald indstille dertil. De kongelige Birkeretter var mere lig Herreder, og som Kongen lod oprette under sine Lensmænd paa sine Len. Der gives saaledes Forordning til Oprettelse af saadanne Retsomraader i Skanderborg Len i 1573, 16. Jan., i aabent Brev, »at Kronens Gods under Schanderborg Slot i Ring, Vitved, Venge, Skanderup og Illerup Sogne samt Svejstrup og Brestrup skal være et frit Birk, som skal kaldes Skanderup Birk, og at Lensmanden paa Schanderborg paa Kronens Vegne skal bruge Birkeret dertil og indsætte Birkefoged i Birket«.

Samme Aar og Dato lignende Brev til »Dofuerd, Rye og Vissing Sogne og Salthen at skulle søge Birketing, som Lensmanden skal lægge ved Rye og kaldes Rye Birketing«.

Og samtidig lignende Brev, »at Voer, Tørning og Hylcke Sogne skal søge Birk, som Lensmanden lægger ved Tørning og kaldes Tørning Birk«.

Denne Adskillelse mellem to Slags Birke faldt bort ved Grundloven af 1849, idet de private Birke helt faldt bort, og Birkene er efterhaanden helt gaet op i Herrederne.

Herredernes Omraade har i ældre Tider nu ikke overalt helt været ens med Nutidens, f. Eks. er i 1611, 5. Nov., Aale Sogn angivet at ligge i Tørsting Herred, og i 1617, 11. Febr., er Tørring Sogn i Vrads Herred. Nu er baade Aale og Tørring

jo i Vrads Herred, men i 1611, 5. Nov., er Tørring angivet at være i Skanderborg Len, hvad kunde tyde paa et andet Herred end Vrads Herred, der var i Silkeborg Len.

Og i 1566, 23. Dec., træffes Gaarden »Hauerberre« i Kloborg Sogn, nu er det Aale Sogn og dermed stadig Vrads Herred, men man ser, at Sognene ogsaa kunde forskydes.

Saa træffer man i ældre Tider ogsaa de saakaldte Delefogeder, f. Eks. hedder det 1608, 7. Dec., i aabent Brev, »at Niels Eriksen, Delefoged i Vradts Herred i Silkeborg Len, paa Grund af den med Bestillingen forhindrende Besværing maa være fri for Landgilde, Ægt og Arbejde og anden Tyng af sin Gaard, saalænge han er Delefoged«. Og lignende Delefoged nævnes i andre Herreder, f. Eks. en Las Nielsen i Ørskouf i Vord Herred 1609, 2. Febr., der ligeledes bliver fri for al Tyng af sin Gaard paa Grund af Bestillingen; en lignende Lettelse som for Herredsfogeder og Birkedommere, og som for Resten ogsaa dengang brugtes som Ydelse til andre Arter af Bestillinger. Saaledes faar i 1594, 9. Nov., Christen Nielsen af Rye Birk Bestilling som Dyrevogter over Skovene i Rye Birk i Tyrsting Herred *mod at være fri for Landgilde, Ægt, Arbejde og anden Tyng af sin Gaard i Salten.*

NB. Hvis der ved Citater ikke er andet anført, saa er de fra Kancelliets Brevbøger.

Angaaende Thyrsting-Vrads Herreders gamle Tingsteder og Herredskontorers Beliggenhed er vor Viden meget forskellig for de to Herreders Vedkommende.

»Om Thyrstingtinget kendes intet,« siger Thorkild Gravlund i sin Herredsbog. »Senere Tidens Tingsted har været i Ring Sogn.« Og dermed sigter han vel til det efter 1801 fælles Tingsted i Brædstrup i Ring Sogn.

Dog nævner han, at der kendes to Tingdale i Herredet: Tingdalen Nord for Sønder Vissing Kloster og en anden ved Velling Skov, »hvorfra der er Tingvej til Rye.«

Ved et aabent Brev i 1687—88 skal det være forordnet, at de to Herreder skal slaas sammen, saa der blev fælles Herredsfoged for dem og vel ogsaa fælles Tingsted og Kontor, og da man kender saa lidt til saadanne i Thyrsting Herred, saa kan det

vel antages, at det var Vrads Herred, der blev Sæde og Sted for det fælles Ting. Dette Tingsted sker der aabenbart ingen Forandring med i Anledning af Forordningen. — Med Hensyn til Thyrsting Tingsted vides det dog i Egnen fra ældre Slægtled, og jeg personlig fra min Bedstefader, Hans Peter Lassen i Skade, f. 1826, at der skulde have været et Tinghus i Thyrsting daværende By, et Hus, liggende, hvor senere Thyrstinggaards Lade kom til at ligge, ud til den store Vej efter Ring og Brædstrup. Om min Bedstefaders Viden sigtede til noget, han selv huskede, eller hans Forfædre havde fortalt, altsaa noget, Slægten mente at vide fra tidligere Tider, skal jeg lade være usagt. »Vor Slægt har,« som Bedstefader sagde, »altid haft Skadegaard.« Det var den nordre Gaard i Skade By, der gik til Thyrsting Sogneskel og Thyrsting By's Jorder.

At der altsaa har været et Tinghus i Thyrsting Sogn, det er en ret sikker Viden i Egnen.

Og om det oprindelige Tingsted for Thyrsting Herred havde ligget i Thyrsting Sogn ligesom for Vrads Herreds Vedkommende i Vrads Sogn, de Sogne, der begge har givet Herrederne Navn, det var jo det naturligste og sandsynligste.

Thi angaaende Vrads Herreds gamle Tingsted, da er der ingen Tvivl om, at det »fra Arilds Tid«, som det hedder i Reskripterne, d. v. s. oprindeligt, har ligget i Vrads fra de ældste Tider af, og at der stadig har været et Tingsted i Vrads Herred, selv om det blev flyttet andre Steder hen i Herredet, og det lige til Forordningen af 1801 bestemte, at Vrads og Thyrsting Herreder fra da af skulde have fælles Tingsted i Brædstrup i Ring Sogn og altsaa i Thyrsting Herred.

Ved Thorkild Gravlund meget lidt eller intet om Thyrsting Herreds Tingsted, saa ved han og vi desmere om Vrads Herreds Tingsted. Det har nemlig oprindeligt været i Tingdalen Vest for Vrads By — i Nærheden af Vradshøj og Galgebakkerne, hvor der fortælles at være sket en hel Mængde uhyggelige Ting.

Øjenvidner kunde i 30erne fortælle, at der endnu var adskillige Sten tilbage ved Tingstedet, skønt Masser allerede skulde være kørt bort omkring 1900. De laa endnu i Kreds

om det gamle Tingsted, men tilsandede, saa de synede som Brolægning.

Thi det var øde Egne der omkring Vrads med Sand og i bedste Fald tilgroet med Lyng, der kan dæmpe lidt paa Sandflugten, som i Perioder har ødelagt Egnens Marker, saa Bønderne forarmedes, og Kongen, Kr. IV., efter Sandflugten i 1620–29 maatte fritage dem for Skatter og Afgifter og paalægge Omegnens Bønder at hjælpe. De oprindelig større Skove, mest Egeskove, som havde været der længere tilbage, havde man været saa uforsigtige at lade fælde, saa Stormene havde fri Fart. Allerede i 1592, 14. Marts, kom der en Skrivelse fra København til Lensmændene Manderup Parsberg og Frantz Rantzau paa Skanderborg og Silkeborg Slotte, at Kronens Bønder i Vradtz By under de to Slotte have berettet, at Byens Mark forringes og fordærves meget af Sandet, som er blæst op paa den og daglig formeres mere og mere, saa det kan befrygtes, at Byen vil blive helt ødelagt, hvis Sandfoget ikke i Tide forekommes, og de have i den Anledning begæret, at Kongen vil bevilge, at Kronens Bønder i de nærmest liggende Sogne maa hjælpe dem med at føre Lyng og Strøelse paa Sandet for at dæmpe det. Manderup Parsberg og Frantz Rantzau skulde undersøge Forholdene og give Kronens Bønder i de nærmest liggende Sogne Ordre til hver at hjælpe Kronens Bønder i Vradts By i 3 Dage med at slaa Lyng og Strøelse og strø det paa Sandet.

Og det er paa samme Tid galt med deres Kirke i Vrads; den forfalder, og de har ikke Raad til at restaurere den. Og ogsaa i Marts 1592 kommer der Skrivelse til Frantz Rantzau, at Kirkeværgerne og menige Sognemænd i Vrads Sogn have berettet, at Sognekirken er meget brøstfældig og daglig forfalder mere og mere, men den har en saa lille Indkomst, saa den ikke selv formaar at betale Istandsættelsen. Da de i den Anledning have begæret dels at faa nogen Hjælp af de andre Kirker i Herredet, der er formuende, dels at maatte faa nogle hugne Kampesten, der findes i en øde Kirke ved Temerbye (Tømmerby, Vrads H.), og i et øde Kirkested ved Brelle (Brille, Tørning Sogn) i Tøm Sogn til deres Kirkes Istandsættelse, skal Frantz Rantzau give Ordre til, at de Kirker i

Herredet, der er formuende og ikke selv behøver Bygning, skulle komme Vradts Kirke til Hjælp, enhver efter sin Evne og Formue, undersøge, hvorledes det forholder sig med de nævnte øde Kirkesteder og hjælpe Sognemændene til at faa de Sten derfra, som de kunne bruge til deres Kirkes Bygning, saa Kirken kan blive hjulpen, uden at Kongens Undersaatter forarmes derved.

Man kan med en saadan Fattigdom godt forstaa, om Bønderne søgte at forskaffe sig lidt paa anden Maade, f. Eks. ved Fiskeri i Aaerne, men det kan aabenbart ikke taales. I 1570 kommer der saaledes et aabent Brev til Bønderne i Hids og Vradts Herreder, hvem de end tjene, om Forbud mod Fiskeri i Kronens Enemærke, i Møllebæks Aa og Ul Aa. Lensmanden paa Silkeborg Slot skal tiltale og forfølge de, som overtræde dette Forbud.

Der er ingen Tvivl om, at Tingstedet i Vradts hører til de allerældste i Landet. Det er saaledes det eneste i Egnen, som skulde være nævnt i Kong Valdemars Jordlov. Men dets Beliggenhed og Beskaffenhed, afsides og øde, blev vel ogsaa Aarsagen til Misfornøjelsen med Tingstedes Plads og Krav om dets Flytning. Der blev klaget over, at det var for langt borte og for besværligt for Lensmanden og Tingmændene at komme der; tilmed ønsker man Tinget lagt paa en anden Ugedag. Og paa Klagerne kommer der da ogsaa Reskripter om, at det maa flyttes, hvis man kan blive enige om en ny Plads til det, og det kan ogsaa blive lagt paa en anden Ugedag. Og da det saa endelig bliver flyttet, kommer der atter Klager over, at det nye Sted ligger ubelejligh, lige ved Herredets Grænse og meget nær Thyrsting Herreds Skel. Tingstedet flyttes i hvert Fald til Løvet (Løve). Hvorvidt dette er det eneste Sted, det bliver flyttet til foreløbigt, er uklart af Embedsbogen ang. Herredsfogeder fra ca. 1900. Men Klagerne fortsætter, og man opfordres stadig til at enes om et bedre Sted. Et Antal Mænd skal udtages til at bestemme et saadant. Og fra de vestlige Sogne, Ejstrup-Nørre Sneede, hvorfra der særlig er klaget, kommer der Forslag om Nørre Snede eller Klovborg Sogne, og i det sidste er baade Skade og Velgaarde foreslaaet. Nørre Snede

bliver det foretrukne; det forlyder ved Lodtrækning mellem de foreslaaede Steder.

Og derpaa flyttes Tingstedet ved kgl. Reskript af $14\frac{1}{2}$ 1744 til Nørre Snede. Og nu skulde den aarelange Strid om Vrads Herreds Tingsteds Beliggenhed være Slut.

At den daværende Herredsfoged Hans Vilsted, boende i Klovborg, har lagt et tungt Lod i Vægtskaalen ved denne Flytning, er uden Tvivl.

Tingstedet faar nu til Huse i et nyt bygget Hus i Tingholddal ved Lerret, et Par km Øst for Nørre Snede By. Men godt en halv Snes Aar efter blev Tingstedet dog atter flyttet, da det Hus, der var bygget til det, mest af Træ, laa ude paa aaben Mark uden nære Bebyggelser, og det viste sig, at Huset ikke kunde faa Lov at ligge i Fred, men blev hærget og plyndret af Tyve og andre Ugerningsmænd, saa det blev næsten nedrevet, og Herredsfogeden maatte leje Lejlighed til det den sidste Tid inde i Nørre Snede By. — Og paa hans Forslag blev Tingstedet da ved Reskript af $20\frac{1}{4}$ 1759 flyttet til Klovborg til det endnu bekendte Tinghus i Klovborg By, hvor det saa skulde forblive, til det fælles Thyrsting-Vrads Herreders Tingsted ved Reskript af 1801 blev flyttet til Brædstrup i Ring Sogn, der hvor det fremdeles er.

Men allerede i 1688 var de to Herreders Ting jo slaet sammen, og dermed skulde man jo synes, at Klagerne over Tingstedets nære Beliggenhed ved Thyrsting Herreds Skel skulde have været forstummede, hvad altsaa ikke skete. Men efter den Tid træffer vi altsaa ikke særskilte Herredsfogeder for Thyrsting og Vrads Herreder. Men hvorvidt det heller ikke har eget Tingsted, vides altsaa ikke. Det er i »Kancelliets Brevbøger« og i »Forordninger, Recesser og andre kongelige Breve« ved Secher, at vi i det 16. Aarh. kan finde de aabne kongelige Breve angaaende Vrads Herredsting i Anledning af Striden om Tingets Beliggenhed og Krav om Flytning deraf.

Og disse er da følgende:

Fra Kancelliets Brevbøger:

1582, 15. Dec. (Skanderborg).

Aabent Brev, at *Vrads Herredsting* i Silkeborg Len, der

hidtil har været holdt om Mandagen, paa hvilken Dag der tillige holdes to andre Herredsting i Lenet, og ligget i den ene Side af Herredet, langt fra Silkeborg Slot, hvilket er besværligt baade for Lensmanden og en Del af Herredsmændene, straks skal lægges midt i Herredet, hvor det synes Lensmanden og de bedste Herredsmænd belejligt, og holdes om Onsdagen.

Omtrent enslydende er Brevet i »Forordninger og Recesser og andre kongelige Breve« (»Corpus constitutionem Daniæ«):

1582, 15. Decbr. (Skanderborg).

Aabent Brev om, at *Vrads Herredsting* i Silkeborg Læn, som *hidtil har været holdt om Mandagen*, medens der tillige holdes to andre Herredsting der i Lænet om Mandagen, og *ligget i den ene Side af Herredet* langt fra vort Slot Silkeborg, hvilket falder besværligt for vor Lænsmand og en Del af Herredsmændene og andre, som skulle søge Tinget, *straks skal flyttes og lægges midt i Herredet*, hvor det synes vor Lænsmand og de bedste Herredsmænd belejligt, og *herefter holdes om Onsdagen*, under den Straf, som ved bør.

Fra Forordninger og Recesser o. s. v. af Secher:

1590, 8. Aug. (Kolding).

Aabent Brev om, at vi, da *Tinget i Vrads Herred for nogle Aar siden blev flyttet af det Sted*, hvor det havde *ligget af Arilds Tid*, til et ubelejligt Sted (aab. Brev 1582, 15. Dec.), have befaleet Frans Rantzou, Embedsmand paa Silkeborg, at lade opkræve 24 af de fornemste Herredsmænd, som kunne udse en belejlig Plads til at holde Tinget paa; Herredsmændene skulle holde det Sted, hvor Tinget henlægges, for deres rette Værneting.

Fra Kancelliets Brevbøger:

1592, 13. Marts (Kbhvn.).

Mission til Frantz Rantzau. For nogen Tid siden blev *Vrads Herredsting flyttet fra det Sted, hvorpaa det fra Arilds Tid af havde ligget*, men menige Bønder og Indbyggere i Snee, Eistrup, Ikast, Borring, Tem og Vrads Sogne have nu klaget over, at det Sted, hvortil Tinget er henflyttet, ligger meget ubekvemt og afsides for dem, efterdi det er lige ved Tyrsting Herreds Skel, og have derfor anmodet om, at Tinget maa blive flyttet til et

mere bekvemt Sted i Herredet. Det befales i den Anledning Frantz Rantzau at lade opkræve 24 uvildige Mænd af Tinget, 6 i hver Fjerding af Herredet, i Forening med dem nøje undersøge, hvor Tinget belejligt kan lægges og siden henlægge det til dette Sted, for at den ene ikke skal have mere at klage over end den anden (jfr. 15. Dec. 1582 og 8. Aug. 1590).

Ovennævnte findes ikke at være i Sechers Forordninger og Breve.

Man var omhyggelig med, at Tingene ikke holdtes paa Bods- eller Bededage, hvad følgende Missive viser:

1582, 30. Decbr. (Skanderborg.)

Missive til lænsmændene, at de, da nu undersåtterne, særlig bønderne, når de tilforn har været påbudt bededage, have holdt ting og stævne og andre verdslig håndtering på disse dage, ligesom på andre tider, skulle påse, at der på de til 28., 29. og 30. Januar førstkommende påbudte bededage ikke holdes herredsting eller andet stævne, og at undersåtterne på hvert sted søge deres sognekirker.

1583, 1. Jan. (Skanderborg).

Åb. brev om, at ingen må være herredsfoged og tingskriver tillige.

(Dog bliver Herredsfoged Hans Wilsted i Klovborg konf. som Birkeskriver i Hastrup Birk 4. Dec. 1744.)

At der ogsaa har været lignende Stridigheder angaaende Herredstingene andre Steder, viser følgende fra Nabolaget:

1582, 19. Decbr. (Skanderborg).

Åb. brev om, at Nørrevangs Herredsting, over hvis ubejlige beliggenhed den største part af herredsmændene have klaget, og hvortil der nu af Laurids Skram til Hastrup, befalingsmand i Nørrevangs herred, med flere gode mænd af adelen og bedste herredsmænd er forandret et sted midt i herredet på Givskov (Gyfskødt) mark, herefter skal ligge på dens mark.

Og ovenstaaende viser ogsaa, hvor meget en Godsherre havde at sige ang. alle offentlige Ting paa Stedet. Hastrups Ejer har selv et privat Birketing ved sin Gaard, men er sikkert

ogsaa Hovedmanden i Nørrevangs Herredsting. Hvad vilde en Matrups-Ejer da ikke kunnet udvirke paa Forholdene i sit Herred!

Paa den Tid, da Thyrsting-Vrads Herreders fælles Tingsted i 1801 blev flyttet til Brædstrup, var Chr. Holst Herredsfoged (fra 1796—1822). Og det skal have været Holst, der fik Herredskontoret flyttet til Tingstedet og tillige udvirket, at der blev indkøbt Embedsbolig ogsaa i Brædstrup. Herredskontoret skal indtil da have været paa Katrinedal i Bryrup og synes ikke at have fulgt Tingstedet til Nørre Snede og Klovborg.

Fra 1852—1909 var den bekendte Justitsraad Warthoe Herredsfuldægtig i Brædstrup, han, hvis Navn vi ældre saa paa mange offentlige Papirer — og ligeledes Dommerfuldægtig Hejden husker vi fra den Tid. Fra 1911—19 var Jørgen Laurits Jørgensen Herredsfoged. Denne lod foretage en Del Optegnelser angaaende Embedet og tidligere Herredsfogeder. Og paa Grundlag af disse Optegnelser skulde det ogsaa være muligt at fastslaa, at indtil Sammenlægningen af de to Herreder 1688 har der været selvstændige Herredsfogeder for baade Thyrsting og Vrads Herreder. Sammenlægningen skete i 1687, og det kongelige Brev derom var affattet 13. Marts 1688. Tingstedet menes paa det Tidspunkt at have været i Løvet, hvad er i Strid med Reskriptet efter Embedsbogen fra 1900, hvor Tingstedet først 1741 skal være flyttet til Løvet. Men paa den anden Side viser det aabne Brev af 1590 (citeret foran), at Tingstedet allerede da er flyttet fra sin oprindelige Plads i Vrads og til et andet Sted, som ogsaa ansaas for upraktisk, og vi kender ingen Flytning til andre Steder end Løvet før Sammenlægningen i 1688. Man maa næsten tro, at der i omtalte Embedsbog er Tale om en Fejl: 1741 for maaske 1641.

Denne Bog oplyser ang. Thyrsting-Vrads Herreders Tingsted følgende: Tingstedet i Løvet oprettet ved kgl. Reskript 1741 ²⁴/₁₁, nyt Tinghus opført 1744 ¹⁴/₂ paa Nørre Snede Mark i Tingholddal Øst for Nørre Snede By. Kgl. Reskript 1759 ²⁰/₄ Tinget flyttet til Klovborg. Ved kgl. Reskript 1801 29. Maj flyttes Tinget til Brædstrup, hvor det altsaa forbliver til den Dag i Dag og muligt fremdeles.

Herredsfoged Chr. Holst samt hans tre Efterfølgere, Jacob

Filstrup Haasum, Hans Christian Vittusen (Witthusen) og Niels Hunderup, meddeles alle fire fra Brædstrup at være flyttet til Ringkøbing, hvor de døde med faa Aars Mellemrum: Holst 1822, 58 Aar gl., Haasum 1827, 45 Aar gl., Vittusen 1845, 53 $\frac{1}{2}$ Aar gl., og Hunderup 1853, 56 Aar gl. Og Optegnelserne udtaler, at det er lidt paafaldende. Angaaende Stedet, de flytter til, har det maaske sin fælles Grund, thi hvis man har haft Lejlighed til at se den idyllisk beliggende Herredsfogedbolig i Ringkøbing, da gætter man, at dette har fristet og særlig maaske paa svagelige eller ældre Folk, der maaske trængte til Ro, for det synes de Forhold netop at kunne byde der.

Nuværende Ting- og Arresthus er opført i 1848 og er beliggende Nabo til den gamle Herredsfogedbolig. Landevejen fra Horsens skal dengang være kommen til Brædstrup en Del østligere, ind ved og forbi Herredsfogedboligen og Dommerboligen, mens den senere Landevej blev anlagt i 1863 og kom ad den nuværende Hovedgade, hvoromkring der før Aarhundredskiftet var aabne Marker.

Vil man i Historien finde Navne og Oplysninger angaaende gamle Herredsfogeder, da kan man vist med størst Udbytte gøre dette gennem gamle »Tingsvidner« fra Thyrsting-Vrads Herreds Ting, og det er slet ikke saa faa, her træffes. Og da disse haves fra Tiden før Sammenlægningen af Herrederne, saa nævnes her Navne paa Herredsfogeder fra begge Herreder, om end flest fra Vrads Herred.

Som allerede berørt træffes der allerede i 1455–56 en Herredsfoged Christian Pethersen (el. Persen) i Vrads Herred og en Thames Esbernsen i Thyrsting Herred.

1458 og 1462 en Therkel Jensen som Herredsfoged i Wrads Herred.

1469, 1471 og 1472 træffes Anders Ywdke som Herredsfoged paa Vrads Herreds Ting, endda flere Gange træffes han, blandt Tingsvidnerne ogsaa.

1470 nævnes en *Las Pygh* som Herredsfoged paa Tørsting H.s Ting og i 1471 som Vidne paa Vrads Herreds Ting.

1485: *Andhers Mortensen* Herredsfoged paa Tørsting H.s Ting.

1488 er *Las Pigh* Tingholder ved Tørsting H.s Ting, formentlig identisk med *Las Pygh*.

1489 træffes Landsdommer Chrestiernsen i Nørrejylland at dømme ang. Striden mellem Matrups Ejer og Bønderne om Folrisdam, og det er paa Raadhuset i Horsens, og Kongens Retterting maa ogsaa gribe ind i den Strid. Det hænder ogsaa, at Afgørelsen henlægges til Viborg Landsting.

1490 træffes en *Jep Nielsen* som Herredsfoged paa Wratz Herreds Ting.

1499 er *Esgi Pughe* Tinghører paa Wratz Ting, ligeledes 1474 og 1492. *Jep Nielsen*, *Tørring*, nævnes her blandt Vidnerne, velsagtens Herredsfogeden fra 1490, og muligvis af den Grund er en anden Tinghører.

1503 er *Per Jebssen* Tinghører paa Wratz H.s Ting, velsagtens af samme Grund, da *Jep Nielsen* er blandt Vidnerne. Ligeledes er her Herredsfogeden i Thyrsting, *Las Pygh*, til Stede som en af de Sagen vedrørende, idet der i den vidnes, at han har givet en *Christen Wogensens* Arvinger Skøde paa Jord paa Skaderth Mark, d. v. s., han har tidligere ejet Ejendommen der, som paa den Maade vidnes at være skødet til *Christen Wogensens*. Et Papir som Skøde kendtes og brugtes aabenbart ikke dengang.

1504 er *Per Jebsen* ligeledes Tinghører paa Wratz H.s Ting.

I 1521 nævnes i Anledning af et Skifte af Aale Skov mellem forskellige Lodsejere en *Herredsfoged i Vrads Herred*, *Peder Jepsen i Tørring*, der ogsaa faar tildelt noget deraf, 1 Otting Jord.

1580 ²⁷/₁ nævner Kanc. Brevbøger en *Søren Boresmed* som Herredsfoged i Vrads Herred, og i 1583 nævnes han *Sofren Nielsen Borgersmed*.

1587 ³/₄ nævnes en Herredsfoged for Thørsting Herred ved Navn *Peder Lauritzen i Threden*.

I Kanc. Brevbøger 1616, 2. Juli, er en *Niels Nielsen* i Fogstrup Herredsfoged i Vrads Herred.

Heri findes ogsaa 1632, 29. Febr. og følgende Tid, omtalt en *Herredsfoged* i Thyrsting Herred, *Jens Hansen* i Burgaard. Han er her af Matrups Ejer, *Tyge Brahe*, anklaget for uskyldigt at have dømt en af *Tyge Brahes* Tjenere (d. v. s. en af hans Fæstere velsagtens), *Hans Kielsen* i Klaaborg ved Matrup, efter hvilket bemeldte hans Tjener er bleven henrettet ved Galge og Gren. *Tyge Brahe* har indstævnet Dommen for Lands-

tinget, hvor 8 Mænd, som Herredsfogeden har haft med til Dommen, faar deres Forseelse eftergivet mod tilsammen at betale en Bøde paa 200 Dlr., mens Lensmanden paa Stedet bliver opfordret til at tiltale Jens Hansen, forrige Herredsfoged i Thyrsting, for hans Forseelse ved at have dømt Hans Kielsen fra Livet. Herredsfogeden bliver dømt til, at hans halve Boslod skal tilfalde Kongen, og hans Stilling som Herredsfoged har han aabenbart ogsaa mistet, for senere under Sagen omtales han stadig som »forrige« Herredsfoged. Ved aabenbart Ansøgning om Lettelse i Dommen faar forrige Herredsfoged i Burgaard dog Oprejsningsbrev og maa nøjes med at aftinge Sagen med Stedets Lensmand, og denne aftinger Sagen med, at Jens Hansen maa nøjes med alene at betale 200 Dlr., og Kongen tillader, at Sagen maa blive ved det. Men Stillingen er aabenbart tabt.

I 1634, 23. Marts, nævner Kanc. Brevb. en Herredsfoged i Tyrsting Herred, Niels Søfrensen i Gammelstrup.

Samtidig nævnes ogsaa en Delefoged i Vor Herred, Anders Jensen i Thønning, og en Delefoged i Tyrsting Herred, Fride- rich Christophersen i Nimb, en Birkefoged og Delefoged i Nimb Birk, Jens Jensen i Ry, og en Delefoged i Ry Birk, der alle andrager om at maatte nyde de Gaarde, de har, uden Afgift, saa længe de har Fogedbestillingerne. Her ser vi, hvor der har været mange Fogedbestillinger i tidligere Tider.

I 1722 nævnes en forrige Herredsfoged over Thyrsting- Vrads Herreder, Matthias Melchiorsen.

Men den mest kendte i ældre Tider som *Herredsfoged* for Vrads Herred, eller vel begge Herreder, da det er efter Sammenlægningen i 1688, er sikkert Herredsfoged *Hans Vilsted fra 1731 til sin Død 1762* i Sønderdal efter af have afstaaet den midterste Gaard, No. 4, i Skade By, og som han fik med Konen Karen, Datter i Gaarden. Han var Herredsfoged paa den Tid, da Vrads Herreds Tingsted flyttedes baade til Norre Snede og senere til Klovborg, og han har jo sikkert arbejdet ivrigt for disse Flytninger. Hans Vilsted var Søn af den kendte Sogndegn i Klovborg, Christen Vilsted, og hans ikke mindre bekendte Kone, Ane Marie Frandsdatter, hvis Fader, Frands Hansen, var Sogndegnens Forgænger som Sogndegn i Klov-

borg. En Søster til Herredsfogeden blev gift ind i Stids Mølle fra 1744 af bliver Hans Vilsted tillige Birkeskriver i Hastrup Birk. Det har altsaa været tilladt for en Herredsfoged, derimod ikke Herredsskriver samtidig. En Herredsskriver, Niels Jensen og Hustru, Ejere af Lille Thorlund, staar der en Gravsten over i Vaabenhuset i Ejstrup Kirke. Hans Vilsted var født 1712 og blev altsaa kun 50 Aar gl. og har altsaa som en tidligere Herredsfoged ejet Gaard i Skade i Klovborg Sogn, som han havde i hvert Fald i 1734. En af de allerældste her nævnte Herredsfogeder, Therkel Jensen, ejede Flaaris, som han sælger og kun beholdt en mindre Del af, vist da han blev Herredsfoged, og hvad ses af Tingbøger og Pantebøger fra Vrads Herreds Ting. Fra 1773—85 skal en Evald Bang have været Herredsfoged i Thyrsting-Vrads Herreder.

Disse her nævnte Oplysninger om Herredsfogeder fra »Tingsvidnerne« stemmer jo ogsaa med Lauritz Jørgensens Optegnelser i Brædstrup, at der indtil Sammenlægningen af de to Herreder i 1688 har været selvstændige Herredsfogeder for hvert af Herrederne, men ikke efter Sammenlægningen.

Og da Vrads Herreds Tingsted stadig derefter bestaar, men kun benævnes med sit eget Navn alene, indtil Flytningen 1801 til Brædstrup som Thyrsting-Vrads Herreds Ting, saa er det, som Thyrsting Herreds Ting forsvinder i Historien i Aarene 1688—1801, idet det er som gaaet op i Vrads Herreds Ting med aabenbart den eneste Herredsfoged, og derfor er Thorkild Gravlund aabenbart ligesaa uvidende om Thyrsting Herreds Tingsted som vi. Men det mærkelige er jo, at før 1688, da hvert Herred har sine selvstændige Herredsfogeder, og der jo vitterligt afgøres Sager paa Thyrsting Herreds Ting, da hører vi jo heller intet om dets Tingsted og Beliggenhed. Ja, Thorkild Gravlund kender jo et Par Tinghøje — ved Sønder Vissing Kloster og ved Velling Skov. Men vi kender intet til Flytning som angaaende Vrads Herreds Tingsted, og det er højst mærkeligt, hvis det er sket, og det maa det vel være, hvis det ikke stadigt havde været i det Sogn, Herredet har Navn efter, som Vrads Herred.

De af Gravlund omtalte Tingdale behøver nu ikke at have haft noget med Herredsting at gøre, men allersnarest med Birke-

ting, ja, der peges jo ligefrem hos Gravlund paa Tingvej til Ry Birk.

Hvad skal man nu naturligst slutte af hele Forholdet angaaende Thyrsting Herreds Tingsteds Beliggenhed?

Mig forekommer følgende som det rimeligste: Naar Beliggenheden af Thyrsting Herreds Tingsted næsten ikke eller slet ikke kendes i Historien før Forlægningen af begge Herreders fælles Tingsted til Brædstrup i 1801, og naar der dog i Egnen har levet den omtalte Erindring eller Viden om et Tingsted, d. v. s. et Tinghus, i Thyrsting By, den gamle Thyrsting By, hvoraf Thyrstinggaard er opstaaet, ja, endda dets nøjagtige Beliggenhed (det er fortalt mig ikke blot af afdøde Slægtninge fra Skade, men af en endnu levende gammel Mand, som havde nær Tilknytning til Thyrsting By gennem sin Kone, som var derfra, og begge havde boet paa Byens Jorder i deres Manddomstid), kan Historiens Uvidenhed om Tingstedets Beliggenhed saa ikke hænge sammen med, at dette Herreds Tingsted ikke har været ude for al den Strid om Beliggenhed som Vrads Herreds Tingsted, ikke været ude for Flytning, men altid ligget paa sit oprindelige Sted »fra Arilds Tid« af, nemlig i Thyrsting, som Herredet har Navn efter, ligesom Vrads Herred har Navn efter sit oprindelige Tingsteds Beliggenhed i Vrads Sogn, at det med andre Ord har virket i stille Tilbageholdenhed uden den Uro og de Stridigheder, som førte til, at Vrads Herreds Tingsted er blevet saa kendt i gamle Papirer i Historien. Folk, der lever stille og upaaagtet, bliver ogsaa mindst kendt udadtil. Og efter Sammenlægningen 1688 med fælles Herredsfoged er vel saa dets Funktion helt eller delvist foregaaet paa Vrads Herreds Tingsted, uden at dette har skiftet Navn før 1801. Tingstederne i Nørre Snede — og Klovborg særlig — laa jo saa nær, at det næppe afstedkom nogen praktiske Vanskeligheder, og den fælles Herredsfoged boede tit saa nær, at det var lige langt eller lige kort Vej at komme til Klovborg Tinghus eller til Thyrsting, der sandsynligst stadig var der, hvor nu Thyrstinggaard ligger, siden det kendtes saa langt frem i Tiden. Thyrsting Sogn er jo ogsaa saa forskellig fra Vrads, at de samme Forhold vanskeligt kunde gøre sig gældende. Tværtimod Vrads sidder Thyrsting Sogn jo inde med Egnens

bedste Jorder, havde ogsaa de store Herregaarde om sig, som vel nok kunde interessere sig for at beholde Tingstedet i deres Nærhed, naar det nu endelig fra ældgammel Tid var kommen til at ligge der, og Godsherrerne dér havde vel ogsaa et stort Ord at skulle have sagt, hvis der skulde have været Tale om Flytning af Tingstedet. Det forlyder da ogsaa, at under Striden om Vrads Herreds Tingsted bliver Herredsfoged Vilsted støttet af Justitsraad Thygeson paa Matstrup og Etatsraadinde Krabbe paa Bjerregaard.

Disse Forhold ligner jo slet ikke Forholdene i Vrads. Og alt det nævnte faar mig til at tro, at Thyrsting Herreds Tingsted altid har ligget der, hvor Egnens Erindring mener at vide, det har ligget, i det gamle Thyrsting By, nærmere, hvor nu Thyrstinggaard Lade ligger, ud til Vejen. Og Thyrsting By forsvandt jo først for Herregaarden midt i det 19. Aarhundrede, hvad Tingstedet som saadan jo i hvert Fald ikke oplevede, da det allerede 1801 var bleven forlagt til Brædstrup sammen med Vrads Herreds Tingsted, begge Herreder tilsammen under Navn af Thyrsting-Vrads Herreders Tingsted. Men der er vist ingen Tvivl om, at Tinghuset derefter og vel lige, til Herregaarden skulde benytte Pladsen til sine Bygninger ca. et halvt Hundrede Aar efter, ca. 1852, er bleven staaende og benyttet f. Eks. til Beboelse og da meget muligt beholdt sit Navn »Tinghus«, saaledes som det ogsaa skete med Tinghuset i Klovborg, og selv om dette nu mest kendes under Navnet »Friis' Hus«, saa er dets tidligere Brug som Tinghus almindelig kendt. Er det saa gaaet ligeledes med Thyrsting Tinghus, at det har staaet til midt i det 19. Aarhundrede, saa kan min Bedstefader jo have kendt det, da han paa det Tidspunkt var en Snes Aar gammel.

Og til Slut en Bemærkning ang. Herreder: Der er eller har i hvert Fald været stor Tilbøjelighed her i Thyrsting-Vrads Herreder til at flette Herredet ind i daglig Tale, f. Eks. at betegne noget som det »ringeste« eller »bedste« i »Tøsting-Vrads Herret«. Jeg husker saaledes en Haandværker betegne en bestemt »Mands Sav«, der aldrig bed godt, som den ringeste i »Tøsting-Vrads Herret«. Muligt lignende ikke nu er saa almindeligt som tidligere, nu da Egnens Befolkning er mere blan-

det med Tilflyttere fra andre Egne, mens de oprindeligt boende var mere dagligt fortrolige med deres Bosted og Herred. Muligt det ogsaa er noget specielt for Horsenseggen, at Betegnelsen af Herreder kan regnes for noget kendt, idet det jo stadig hedder »Bjerre Herred«, »Bjerre-Hatting Herreder«, »Hads Herred« som Betegnelse for, at »nogen bor der« eller »noget ligger der«. Ja muligt hele Jylland har en Tilbøjelighed hertil, i hvert Fald over for Øerne, hvor jeg aldrig har hørt Herrederne nævne som Stedbetegnelse for noget, og at det desangaaende dette forholder sig ligesom Stedbetegnelser ved Hjælp af Verdenshjørner, noget, heller ikke kendes paa Øerne, og man her i Reglen staar ganske uforstaaende, naar vi Jyder benytter disse, ja, man har tit Indtryk af, at Øboer selv i de allernærmeste Omgivelser ikke er ganske paa det rene med Verdenshjørnerne paa staaende Fod.

Sammenfatning af »Flaaris« Historie.

»Flaaris« er fra gammel Tid en »Enestegaard« i Klovborg Sogn i Vrads Herred i Midtjylland, nu under Skanderborg Amt, tidligere under Silkeborg Len og Amt.

Saa langt tilbage, som Historie haves fra Klovborg Sogn, træffes Gaarden »Flaaris«, men med Navnet stavet lidt forskelligt: »Flaaris«, »Flaarits«, »Flaariis«, »Florris«, »Floris«, »Florits«, »Florrits« og »Floritz«, i ældste Tid fortrinsvis med »aa«, senere med »o«, nu i allernyeste Tid mere og mere med »aa« igen, muligvis for at gaa tilbage til det oprindelige, særlig da den stedlige Udtale stadig er med »aa«.

Saa længe en fast Matrikel har eksisteret, har »Flaaris« haft egen Matrikel, »Flaaris« eller »Flaarisgaard« Nr. 2, mens en Nabogaard, »Dalsgaard«, har haft Matr. Nr. 1. I gammel Tid synes begge Gaardene at have været »Enestegaarde«.

I Dag bestaar »Flaaris« dels af Hovedgaarden »Flaaris«, Matr. Nr. 2 a, dels af de derfra udskiftede større og mindre Ejendomme paa Flaaris Mark, der tidligere for Størstedelen henlaa som udyrkede Udmarker, Hedegrunde og Smaasøer og -moser under »Flaaris«. De to største og først udskiftede Ejendomme fra »Flaaris« var 2 b, en Gaard længst ude mod Sønder ved Linnerup Skel (den sidste Snes Aar ejet af Per Zeuthen, Johs. Sørensen og for nylig købt af Karl Hansen), og den nærmere liggende »Teglgaard« eller »Teglbrændergaard«, Flaaris 2 d (siden 1900 ejet af Jens Peter Sørensen, John Hansen, Søren Hansen, Chr. Bruun og nu siden 1942 af Elna Ulvbjerg). Fra begge disse saavel som fra Hovedgaarden, 2 a, er der saa efterhaanden frasolgt enkelte Parceller, der enkeltvis eller lagt til anden Jord igen blev til mindre Ejendomme. Ialt ca. en halv Snes Ejere har Jord af det oprindelige »Flaaris«.

»Flaarisgaard« ejes i Dag af Johan Kjeldsen, der i 1938 købte den af Chr. Bruun, nu Klovborg By, og som i 1913 havde købt den af Martin Sørensen Flaaris og dennes Mor, Marie Carlsen, Enke efter Martin Flaaris' Far, Søren Nielsen Flaaris. Ved dette Køb gik »Flaaris« ud af den gamle Slægt, der gennem mange Slægtled, ja, saa længe Slægtskabsforholdene

kan følges sikkert gennem Mandtalslister, Kirkebøger m. m., har været Ejere eller Fæstere af »Flaaris«.

Følger vi »Flaaris« tilbage i Tiden, kan vi finde mange Oplysninger om den lige til Middelalderen. Tidligst findes den vist nævnt Aar 1455 (Repertorium diplomaticum regni Danici mediævalis). Da hedder det i Trap (1926), at »Væbneren Mikkel Nielsen (Tornekran) skrev sig 1455 til »Flaariis«. Og baade denne Trap og den ældre Trap fra 1859 nævner »Flaaris« og »Dalsgaard« blandt »enlige« Gaarde i Klovborg Sogn (1560 »Floris« og »Dalsgaard« 1664).

I følgende »Tingsvidner fra Matrup Godsarkiv« og »Vrads Herreds Ting« (R. A.) findes »Flaaris« omtalt i Middelalderen:

1455 ²⁴/Marts [Vrads Herredsting 68].

Christian Pæthersen, Herredsfoged i Wrats H., Jens Kannæ, Prior i Ring Closter, Thorloff Hwall af Føglish V. V. (Væbner), Isaac af Tranholm, Mates Brouksen af Kloburgh, Anders Hofflund, Nis Knutsen. Den tingdag før Vor Frue Dag paa Wrats Herredsting fik beskeden Mand Christiern Jensen af Kloburgh et Tingsvidne af 8 Dannemænd: Anskarius i Gripstropp, Mates Brunksen i Kloburgh, Per Kold sstds., Isik i Tranholm, Anders Hoffloff, Jes Stirnesen, Per Nielsen i Snethe og Oluff Ywscn i Bergh vidne, at de hørte og saa samme Dag paa fornævnte Ting, at Michel Nielsen af *Floriis* skødede Christiern Jensen Floriis, som kun er ham paakommen med saadanne Vilkaar, at Michel Nielsen skal have et ørtug Land af Jorden i sin Tid og sin Husfrues. (Pergament med 7 Segl.)

Matrup (Vrads Herred) 1455 ²⁰/4 missericordia.

Sognevidne.

Pæther Laurensen, Sognepræst i Bryderup (Bryrup), Johan Finche, Sognemand sstds., Isaac i Tranholm og Anders Burre i Grestropp. Den Søndag »næsom synges missericordia dei« paa Brydropp Kirkemøde fik beskeden Mand Las Nielsen af Stigsgordh et Sognevidne paa sin Morbroders Vegne Michel Nielsen af *Floriis* af 8 Dannemænd: Michel Thordsen, Johan Finche, Severin Matesen, Nis Jensen i Wælingh, Nis Twesen, Per Sunesen, Jes Therkelsen, Clemen Severinsen, hvilke vidnede,

at de hørte og saa samme Dag paa fornævnte Kirkemøde, at *Per Michelsen* af Windingh vedkendte sig, at han havde solgt beskeden Mand *Michel Nielsen* af *Floriis* sit Arvegods og sin Søsters, som dem tilfaldet efter Fader og Moder i *Kloburgh S.*, skodede *Michel Nielsen*, som er *Floriis* med al sin Tilliggelse uden 4 Agre, hører til *Mattrop*, ligger mellem *Lunden* og *Gaarden*, og 3 Agre har *Therkel Jensen* i det samme *Enemærke*, alt det andet fri for alle Mænds Paatale; item 4 Otting Jord over *Kloburgh Mark*, 4 Otting over *Madelung Mark*, en Broderdel paa *Gripstrupp Mark*, halvt det, som *Therkel Jensen* og *Per Michelsen* tilfalder paa *Skadet Mark*. Og vedkendte *Per Michelsen* sig sin Nøje at have oppebaaret af *Michel Nielsen*. (Sigillis nostris. Datum et actum etc. Perg. med 4 Segl.)

Matrup (Vrads Herred) 1455 ²¹/4.

Christiern Persen, Herredsfoged i *Wratz*, *Pæther Laurensen*, Sognepræst i *Snethe*, *Isik* i *Tranholm*, *Christian Jensen*, *Snethe*, *Mates Bruksen* i *Kloburgh*, *Anders Graversen* i *Tøringh* og *Anskarius* i *Kloburgh*. Den Tirsdag før *Georgii Dag* paa *Wrats Herreds Ting* fik beskeden Mand *Christiern Jensen* et Tingsvidne af beskeden Mænd: *Storm Gerlofsen*, *Nis Perssen* i *Snethe*, *Las Sommersen*, *Christiern Perssen* sstds., *Per Lerki*, *Anders Graversen*, *Jes Pughe*, hvilke 8 *Dannemænd* vidnede, at de hørte og saa samme Dag paa fornævnte Ting, at *Per Michelsen* af *Windinghe* fuldelig tilstod *Michel Nielsen* af *Floriis* alle de Artikler, som det Sognevidne lød paa, der paa *Bryderup Kirke-møde* var givet om *Floriis*, om ingen Artikel imodstod i nogen Maade. (Perg. med 7 Segl.)

Matrup [Vrads Herred 71] 1462 ³/Maj Mandag før *Laurentii*.

Therkel Jensen, Herredsfoged paa *Wrats H.s Ting*, *Per Laurensen*, Sognepræst i *Snethe*, *Christian Jensen* sstds., *Isik* i *Tranholm*, *Mates Brunksen*, *Jes Lassen*, Foged paa *Enghelholm*, *Per Strib* og *Oluff Jensen* af *Hovetgorth*. Den Tingdag efter *Philippi* et *Jacobi Dag* paa *Wrats H.s Ting* fik beskeden *Christian Jensen* et Tingsvidne af 8 *Dannemænd*: *Anders Sture*, *Christian Perssen* i *Snethe*, *Therkel Ywersen*, *Mouens Hansen*, *Per Jensen* i *Hundshowet*, *Oluff Jensen*, *Therkel Nielsen* og

Ywsen Nielsen i Snethe — hvilke vidnede, at de hørte og saa samme Dag paa fornævnte Ting, at Therkel Jensen fornævnte skødede Christern Jensen alt sit Arvegods i Kloburgh S. med den Gaard, som Mates Jensen iboer, 4 Otting Jord over Kloburgh Mark, Wigstofft halv til Enemærke med al den Del, som han havde over Skadet Mark og Gripstroppe Mark med 4 Ottinger over Madelung. (Perg. med 8 Segl.)

Matrup (Vrads Herred 71) 1462 $\frac{3}{5}$.

Vidne af Vrads Herredsting, at Terkel Jensen lovlig »lavbød« sin Gaard og Gods i Kloberg Sogn 3 samfulde Ting, førend han skødede det til Christian Jensen. (Perg. m. 5 Segl.)

Matrup [Vrads Herred 72].

1469 $\frac{7}{8}$ Mand. før Laurentii.

Anders Ywdke, Herredsfoged paa Vras H.s Ting, Svendh Terbernsen, V., Mates Brunksen i Kloborg, Per Haule, Chrestern Jensen i Snede og Anders Sture i Purup. Mandag før Laurens Dag paa Vras H.s Ting fik *Chrestern Jensen i Flaariis* et Tingsvidne af 8 Dannemænd: Esbern Scredher i Thøring, Nis Stroh sstds., Seyman i Nortvopgh, Jes Ipsen i Græptrop, Jon Lassen i Snede, Mons Hansen i Gristrop, Jes Michellsen sstds. og Trøgels i Klobore, hvilke vidnede, at dem vitterligt var, at den Gaard i Klobore, som Therkel Jensens var, som Mates Koldh i boede, med al hendes Tilliggelse, som han havde i Klobore S., lovbød han 3 Ting, førend han skødede Chrestern Jensen det fornævnte Gods. (Perg. med 6 Segl.)

Matrup (Vrads Hrd. 74) 1471 $\frac{1}{4}$.

Anders Ywdke, Herredsfoged i Vras H., Henrik Skram, Væbner, Las Pygh, Chrestern Jenssen i Snede og Jep Ebbissen. Mand. efter Vor Frue Dag i Faste fik fornævnte Ting Chrestern Jensen af *Floriis* et Tingsvidne af 8 Dannemænd: Las Pygh, Jep Ebbesen, Jep Nielsen i Tøringh, Per Kodh, Jes Michelsen, Severin Skoninghsen, Mons i Klobore og Jes Smydh i Mattrop, hvilke vidnede, at dem vitterligt var, at den Tid Gripstrop Mark »vordh« skiftet, vilde Chrestern Jensen ej lade sig nøje med Skifte, førend Nis Skram udlagde ham 2 Agre

»neer sole« i hver Skifte af den Gaards Jord, som Jes Jenssen da i boede, og et Læs Eng paa »lyllæ Grønber«, og dermed lod alle Ejere sig nøje.

Item var Henrik Skram paa fornævnte Ting og stadfæstede »alle skyffthe, som aa Gristorp Mark varth gjort paa den Tid«. (Perg. med 5 Segl.)

Matrup (Vrads Hrd. 73) 1471 ¹/₄.

Anders Ywdke, Herredsfoged i Vras H., Chrestern Voghensen, Las Pygh, Chrestern Jensen i Snede og Jes Ebbissen. Mandag efter Vor Frue Dag i Fasten fik velbyrdig Svend Hejnrisk Skram af Mattrop paa fornævnte Ting et Tingsvidne af 8 Danne-mænd: Las Pygh, Jes Ebbysen, Jep Nielsen i Tøringh, Per Kodh, Jes Michelsen, Sevren Skonighsen, Mons Hansen og Jes Smydh, hvilke vidnede, at de hørte og saa samme Dag den Tid Gripstrop Mark »vorth« rebet og skiftet, da udlagde alle Ejermænd Niels Skram af Mattrop, hvis Sjæl Gud have, Jord paa Gristrop Mark til 2 fulde Redselsgaarde, som Johan Clausen og Jep Jensen da i boede, og skulde de 2 Gaarde blive uforkrænket uden 2 Agre, som Chrestern Voghen skulde have »nærre sole« i den Gaard, som Jes Jensen da i boede. Dermed lod alle Ejere sig nøje. (Perg. m. 5 Segl.)

Matrup (Vrads Hrd. 44) 1503 ²/₅ – Mand. før Frue nativ.

Vidne af Vrads Herredsting, at Mads Christensen skødede Peder Jensen en Broderdel udi Floris i Klaaborg Sogn. (Perg. m. 5 Segl.)

Matrup 25 (Vrads Hrd.) 1504 Sept. 2.

Per Jebesen, Tinghører til Vrats H.s Ting, Hr. Niels Esbernsen, Provst ibidem, Oluff Eskildssen i Daffdingh, Nis Vognsen ibid., Christern Polssen, Per Esgissen og Jon Michelssen. Mand. før Vor Frue Dat. nativit for os og andre Danne-mænd, som Tinget søgte, fik Per Jensen et Tingsvidne af 8 Danne-mænd: Per Esgissen, Staffen Perssen, Velom Kold, Nis Jebssen i Søl, Jep Pedersen, Sevren Jebssen, Pol Olssen og Terkil Tom-messen, hvilke vidnede, at de hørte og saa paa fornævnte Ting, at Nis Cristernssen gjorde *Per Jenssen* Skøde paa en *fuld Bro-*

derdel i Floris, en fuld Broderdel i Ælsgordh i Kloberg, en fuld Broderdel i 8 Otting Jord paa Madeluntz Mark, en Broderdel i det, som han kan falde til i Gripstrup Mark, og en Broderdel i det, som han kan falde til paa Skadert Mark, og en fuld Broderdel i alt det Jordegods, som han kan falde til i Kloberg Sogn. Og kendte Nis Cristernssen sig at have oppebaaret Penge og fuld Værd af Per Jenssen for fornævnte Broderdel og »worthe« fornævnte Gods »lovlig« tilbudt til Herredsting i 3 Ting. (Perg. med 7 Segl.)

Af disse »Tingsvidner« ses, at en Skødning Bønder imellem angaaende Flaaris har fundet Sted saa sent som i 1504, men engang mellem 1504 og 1560 maa Flaaris være gaaet over fra Selveje til at blive Fæstegods under Kronen; thi i 1560 mageskifter Ejeren af Matrup, Ejler Hardenberg, noget Gods med Kronen og faar bl. a. Flaaris som Fæstegods under sig. Meget Bondegods gik paa den Tid over til at blive Fæstegods under Kronen, f. Eks. paa Grund af resterende Skatter og Afgifter eller nogle Steder som Straf for Oprør. Saaledes gik det mange Bønder i det nordlige Jylland, efter at de under Skipper Klement havde gjort Oprør og var bleven slaaet.

Ved Mageskifter med Herremændene kom derpaa meget Bondegods under en nærliggende Herregaard som Fæste.

Saaledes kom Flaaris som saa meget andet Bøndergods i Klovborg og omliggende Sogne som Fæstegods under den nærliggende Herregaard Matrup, da Hardenbergerne dér i 16. Aarh. mageskiftede Gods med Kronen for at faa sit Bondegods saa nær Hovedgaarden som muligt. For Flaaris' Vedkommende skete det i 1560. Det hedder saaledes i »Kronens Skøder« og »Kancelliets Brevbøger« om dette Mageskifte:

24. Juli 1560. Hr. Eyller Hardenberg til Matrup, Hofmester, faar: i Nørrejyland, Wradts Herred, Klaaberg S. 1 Gaard, kaldet *Floris*, i Grifstruppe 1 Gaard, i Klaaborg By 1 Gaard, kaldet Elsgaard — for i Vradts H., Tømme Sogn i Salten 1 halv Gaard. (Kronens Skøder.)

24. Juli 1560. Aabent Brev om Mageskifte mellem Kronen og Hr. Eiler Hardenberg til Matrup, Hofmester, hvorved sidst-

nævnte faar 3 Kronens Gaarde i Klaaberg Sogn i Vratz Herred, den ene kaldet Floriis (Flaaris), den anden i Gribstrup, den tredie, kaldet Elsgaard, i Klaaberg By, mod at udlægge Kronen en halv Gaard i Salten i Thøme (Tem) Sogn, og hvad Kronens Gods er bedre end den halve Gaard, skal Hr. Eiler udlægge Fyldest for. (Kancelliets Brevbøger.)

7. Febr. 1562. Hr. Eiler Hardenberg til Matrup, Hofmester, faar: i Nørrejyland, Vrats H., Klaabierig S. Kronens Rettigheder i 3 jordegne Bg. (Bøndergaarde), den ene kaldet Frøris, den anden Gribstrup, den tredje Elsgaard i Klaabierig By — for: i Vrats H., Thømme S., Salten By 1 Halvgaard. Befinder Kronens Gods at være bedre end Hr. Eiler Hardenberigs, skal denne gøre Fyldest derfor. (Kronens Skøder.)

Flaaris er nu aabenbart under Matrup som Fæstegods som saa meget andet Bøndergods der i Egnen indtil Ulfeldternes Fallit, og Matrup og dets tilliggende Bøndergaarde gennem Jacob Ulfeldtz Dødsbo overgaar i *Statens Eje*. Det sker i 1689 gennem en Rentekammerskrivelse til Amtsskriveren om at tage en Del Jordegods af Jacob Ulfeldtz Dødsbo i Besiddelse paa Kongens Vegne. Det hedder saaledes i »Kronens Skøder«:

R. K. Skr. 1689 (Rentekammerskrivelse) til Amtsskriver Søfren Søfrensen, at han skal tage følgende Jordegods, som er bleven udlagt til Kongen med den ham tilfaldne Hovedlod ved Kommissionen over afg. Jacob Ulfeltz Dødsbo (og hvis Htk. (Hartkorn) efter gl. Matrikel er som anført), i Besiddelse paa Kongens Vegne: Silkeborg A., Vrats Hd., Nørre Sne S. og By 1 G., Htk. 4-4-0-0-, i Arreskov By 1 G., Htk. 4-4-0-0-, i Nørrehovet By 1 G., Htk. 1-1-0-0-, i Klouborg S. og By 10 G., hhv. Htk. 6-1-0-2-, 6-6-0-0-, 2-4-1-1-, 5-3-3-1-, 4-7-3-1-, 5-2-2-0-, 6-1-0-0- og 2 á 1-2-0-0-, Gaardene Dalsgaard, *Floris* og *Maalund*, hhv. (henholdsvis) Htk. 6-1-0-2-, 5-3-3-1- og 4-6-3-1-, i Gribstrup By 2 Gd., Htk. 4-6-2-2- og 6-6-0-0-, i Skaade By 2 G., Htk. 6-4-0-0- og 4-5-0-0-, 1 H. (Hus), Htk. 6 Skp., i Tranholm By 2 G. á Htk. 7-5-2-2-.

Men Flaaris og andre Gaarde er kun under Kronen nogle faa Aar, til den ny Ejer og tidligere Forpagter af Matrup,

Tyge Jespersen fra Skjerring Munkgaard, køber Bondegods tilbage under Matrups i 1695. Det hedder saaledes i »Kronens Skøder« Bd. III, S. 164:

11. Juni 1695: Skøde til Tygge Jespersen — for 1244 Rd. 11 — paa: i Silkeborg Amt, Vrads Hd., Kloeborg S. og By 5 G. [hhv. Htk. 3-2-2-0-, 2-5-3-1-, 4-7-1-1-, 1-2-0-0- og 2-4-3-2-, den tredie øde, den fjærde halvt ved Magt], Gaarden *Floris* [Htk. 3-4-3-2-, halvt ved Magt], i Gribstrup 1 G. [Htk. 4-2-3-1-, delt i to Halvdele, den ene halvt ved Magt, den anden øde], 1 G. og 1 halv G. [Htk. 3-4-1-2- og 1-3-2-0-, begge halvt ved Magt], 1 G. [Htk. 4-1-2-0-, øde], i Schade 2 G. [Htk. 5-5-1-2- og 3-4-3-0-, den sidste øde], i Nør Sneede S., Nørhoffuet 1 G. og 1 H. (Hus) [Htk. 2-1-0-0- og 2 Fdk., begge øde] (Gaarden befandtes siden at være udlagt til Ryttergods, som og derved efter Camer Collegie Skrivelse forbliver, hvorved Tygge Jespersen ved Betaling til Amtsstuen er refunderet), i Friisbech 1 halv G. [Htk. 1-1-1-0-, øde], i Hammer S., Kourtrup 1 G. [Htk. 2-5-2-2-, øde], i Skanderborg Amt, Tyrsting Hd., Grædstrup S., Halle By 1 G. [Htk. 3-7-0-2-, øde]. Ialt Htk. 14-2-2-2-, besat og ved Magt, á 40 Rbd. Td., er 573 Rd. 2 Mk., Htk. 12-0-1-0-, halvt ved Magt, á 35 Rd. Td., er 421 Rd. 9 Sk., og Htk. 24-7-3-0-, øde, á 10 Rd. Td., er 249 Rd. 4 Mk. 2 Sk.

Godset sælges frit for alle Restancer af Skatter og Landgilder, men Kronen forbeholder sig Jagtretten i Vildtbanen.

Saa er Flaaris altsaa fra da af Fæstegods under Matrups, *til det i 1836* købes til Selveje af daværende Fæster Søren Thomsen. Endnu gør det Forhold, at Dalsgaard benævnes Nr. 1 over for Flaaris som Nr. 2, sig ikke gældende. Og man kunde tro, at det først er i Matriklen af 1844, at det er Tilfældet, her, hvor de faste Matrikelnumre, som senere følger Ejendommene, er forhaanden. Men i 1721 synes det dog allerede at eksistere for Dalsgaard—Flaaris, som ellers begge fra ældste Tid af træffes som »Enestegaarde« hver for sig. I et Skøde 1721 til Anne Michelsdatters Stedsøn Chr. Fischer over noget Gods i Kloeborg Sogn hedder det som følger i »Kronens Skøder« Bd. IV:

1721, 14. April (i et Skøde til Christen Fischer til Allinggaard over noget Gods i Vrads Hd.): »i Claaborg S., Nørshou By [M.-Nr. 2 og 4], Htk. 3-3-1-2- og 3-3-3-2-, *Dalsgaard* [M.-Nr. 1], Htk. 4-1-0-1-. Alle tre á 36 Rd. Td., er 397 Rd. 5 Mk. 4 Sk. . . . Gaarden Tranholm i gl. Matr., delt i 2 (Gaardpartier), Htk. 13-0-3-0- [á 35 Rd. Td., er 458 Rd. 1 Mk. 11 Sk.]«.

Da *Flaaris* altsaa har været *Fæstegods* under *Matrup* lige fra 1560 til 1836 paa faa Aar nær, kan man naturligvis vente at finde Gaarden nævnt i Matrups Jordebøger, Matrikler og Regnskabsbøger o. s. v. Og det er da ogsaa Tilfældet. Der findes i Landsarkivet i Viborg en Pakke »*Matrup Papirer*«, og deri findes adskillige Matrikler, Jordebøger, Regnskabsbøger og »Diverse Papirer« vedrørende Bøndergodset lige fra omkring Aar 1720 til op omkring 1800, og i alt dette nævnes Flaaris den ene Gang efter den anden med sit Navn, sin Bruger og sit Hartkorn. Matriklerne er dels daterede, dels udaterede, men de sidste kan for nogles Vedkommende dateres eller omtrent dateres ved Hjælp af de andre, f. Eks. ved at have samme Bruger som nogen af de daterede.

Der er to *Matrikler*, indgivet til Randers Amtsstue fra Herren paa Matrup. Den *første* er fra 1731. Heri findes under »Kloborg Bye No 8«: Flaarits — Anders Sørensen, Htk. 3-4-3-2-, og Dalsgaard — Niels Erichsen. Den *anden Matrikel* er fra $1\frac{1}{4}$ 1790. Under »eenlige Gaarde« i Kloborg Sogn nævnes her:

Gamle Gaarde:

- No 1 — Malund — Søren Laursen, Eier Matrup Gods,
Htk. 5-0-0-1-
No 2 — Sønderdall — Børge Laursen, Eier ditto Gods,
Htk. 3-3-0-0-
No 3 — Dalsgaard — Christen Christensen, Eier ditto Gods,
Htk. 4-1-0-1-
No 4 — Florritz — Thomas Hansen, Eier ditto Gods,
Htk. 3-0-3-1-

I en speciel Extract af 1735:

Kloborg Bye:

No 8 — Flaaritz — Anders Sørensen og Rasmus Svendsen, Htk. 3-4-3-2-. Dalsgaard — Niels Erichsen.

En Extract fra 23. Okt. 1739:

Flaaritz — 3-4-3-2-.

Dalsgaard — 4-1-0-1-.

I »Specielt Extract om Bøndergods i Silcheborg Ambt« sidst paa Aaret 1741, indleveret til Randers Ambtstue:

Flaaritz (No 8 under Kloborg Sogn)

— Anders Sorensen — 3-0-3-0-.

Dalsgaard — Eske Pedersen — 4-1-0-1-.

I en Oversigt over Hartkorn hedder det 25. Aug. 1744:

Ald Kloborg bye og Flaaritz — 22-1-3-2-.

Dahlgaard — 4-1-0-1-.

I en Specification 1. May 1758, underskrevet af N. Thygesen:

Flaarits — Anders Rasmussen — 3-0-3-0-

(anført lige efter de andre Gaarde i Kloborg Bye,
men ikke med Nr. bl. disse).

Dalsgaard — Eske Pedersen — 4-1-0-1-.

I Matrikler over Matrups Gods findes Flaaris nævnt i en Specification af 14. Aug. 1788 mellem »enlige Gaarde« i Kloborg Sogn:

4 Florritz — Thomas Hansen — Htk. 3-0-3-0-.

3 Dalsgaard — Christen Christensen — 4-1-0-0-.

I en udateret Specification:

Flaaritz — Anders Sørensen — Htk. 3-0-3-0-.

Dalsgaard — Hans Pedersen — 4-1-0-1-.

I en anden udateret Specification:

Flaaritz — Anders Rasmussen, Landgilde 7 Rd. 4 Sk.

(Ikke her nævnt under Kloborg Bye).

Dahlgaard — Eske Pedersen — 4-1-1-0-.

Endnu en udateret Oversigt over Hartkorn:

Kloborg By — 22-1-3-2-

(her Flaaris sikkert indeholdt, jfr. 1744,
der har det samme med Flaaris).

Dalgaard — 4-1-0-1-.

Endnu en udateret Liste:

Flaaritz — Anders Sørensen — 3-0-3-0-

(staaende lige efter Gaardene i Cloborg Sogn og Bye,
men som sædvanligt under eget Navn).

Dalsgaard — Hans Frandsen.

Desuden nævnes Flaaris adskillige Gange i »Diverse Papirer«
fra Matrup, i Regnskabsbøger og Jordebøger, med eller uden
Datering. Saaledes »Diverse Papirer«:

Florits — Anders Sørensen, Hartkorn 3 Td. 3 Fdk., Penge:
1 Rd. 4 Sk.

I en Regnskabsbogs Jordebog, gaaende fra 1. May 1721
til 1. May 1722:

Floris — Anders Sørensen. (Resterer en Del mere, nemlig
mere end en foran nævnt, der resterer 1 Bøtte Smør og 1 Svin.)

Et andet Sted i en Jordebog, underskrevet af N. Thygesen.
Matrup, 8. Juli 1721.

Heri: Floris — Anders Sørensen, Htk. 2-5-1-2-.

Af »Diverse Papirer fra Matrup fra 1560—1844« bl. a.:

Florits — Søren Thomsen, Htk. 3-0-3-0-.

Ligeledes af »Diverse Papirer fra Matrup fra 1560—1844«
findes blandt de yngre en Jordebog, underskrevet »Matrup,
11. Juni 1814. Lindenpalmer«.

Heri bl. a: Florits — Søren Thomsen, Htk. 3-0-3-0-.

Af »Diverse Papirers Jordebog om Matrups og Mindstrups
Gods« findes under Kloborg Bye, Kloborg:

Floritz — Anders Sørensen —

underskreven Matrup, 30. Juni 1727.

N. Thygesen.

Ifølge en Jordebog over Matrup 1724 havde Flaaris 2 Td.
5 Skp. 1 Fdk. 2 Alb.

I Landgilde til Godsejeren betaltes 1 Ørte Rug, 1 Ørte
Byg, 1½ Pund Smør, 1 Svin, 1 Gaas, 1 Skp. aure, 2 Høns.
(1 Ørte Rug = 10 Skp., 1 Ørte Byg = 12 Skp.)

Og i de gamle Landsmatrikler møder vi ogsaa Flaaris lige fra den ældste af 1662 til den sidste af 1844.

Matriklen 1662.

Dalsgaard — øde — Htk. 6 Td.

Afgift: 1 ørte roug, 1 ørte biug, 2 harboe pund smør,
1 brendsvin, 1 schip gaase aure, 2 høns.

Kand saaes: 11 schip roug, 4 schip biug, 2 schip boghvede
og 2 læs høe.

Floris — Niels Nielsøn — Htk. 4 Td. 2 schip $2\frac{2}{3}$ Alb.

Afgift: 1 ørte roug, 1 ørte biug, 2 pd. smør, 1 brendsvin,
1 schip gaase aure, 2 høns.

Kand saaes: 11 schip roug, 4 schip biug, 2 schip boghvede.

Matriklen 1664.

Dalsgaard: Poffuel Poffuelsøn — Htk. 6 Td. 1 Schipp 2 Alb.

Afgift: 1 ørte rug, 1 ørte biug, 2 pund smør, 1 brendsvin,
1 gaas, 1 schipp aure, 2 høns.

Floris: Niels Nielsøn — 5 Td. 4 Schipp, 1 fj. 1 Alb.

Afgift: 1 ørte rug, 1 ørte biug, 2 pund smør, 1 brendsvin,
1 gaas, 1 schipp aure, 2 høns.

Ejer af begge Velb. Corfits Ulfeltz thil Mattrup.

Matriklen 1688.

Dalsgaard: Ejer Korfits Ulfeld og forrige (Tyge Jespersen).

Bruger: Erik Nielsen, gl. Htk. 6-1-0-1-, ny Htk. 4-1-0-1-.

(Og under Klovborg Sogn og By):

Flaaris: Niels Nielsen, Floris, 5-3-3-1-. Ny Htk. 3-4-3-2-.

Ejer: Korfits Ulfeld.

Matriklen 1705.

Dalsgaard, Ejerret: Kongens, Bruger: Erik Jensen,

Htk. 4-1-0-1-.

Floris (under Klovborg Matrikel) »Kloborgh«.

Ejer: Mattrup, Bruger: Rasmus Pedersen, Htk. 3-4-3-2-.

Matriklen 1844.

Dalsgaard 1 — Ejer: Holger Ulrichsen, Htk. 4-1-0-1-, Ny

Htk. 4-2-1-1-, Skyld 28 Rbd. 25 Sk.

Flaarisgaard 2a — Ejer: Søren Thomsen, Htk. gl. 2-0-0-0-,
Ny 1-3-3-1¹/₄-, Skyld 13 Rbd. 64 Sk.

Flaarisgaard 2b — Ejer: Holger Ulrichsen, Htk. gl. 1-0-3-0-,
Ny 0-3-2-1¹/₂-, Skyld 7,45 Rbd.

Efter altsaa at have været Fæstegods fra i hvert Fald før 1560 til 1836, dels under Kronen, dels og længst under Matrups, købes Flaaris saa i 1836 til Selveje af daværende Fæster Søren Thomsen, der var af den gamle Slægt, der ejede Flaaris til 1913, og som aldeles sikkert kan følges tilbage til Søren Thomsens Bedstefader, Søren Jensen, om hvem det i 1754 meddeles i Klovborg Kirkebog, at »Enkemand Søren Jensen bliver gift med forrige Amme paa Matrups, Mette Pedersdatter«, og i en Bemærkning siges paa Latin, at Enkemanden har været gift 1 Gang før, »dog ikke hos os, men i Ullum Sogn, hvorfra han kom« (—bis flegmat, non tamen apud nos, sed in Parocia Ullum, unde venit«).

Af Søren Jensens og Mette Pedersdatters Børn bliver Sønnen Peder Sørensen gift ind i »Skadegaard« i Skade i samme Sogn med Datteren dér, Karen Lassdatter, af den gamle Skadestægt, og dermed bliver Slægterne i Flaaris og Skadegaard to Grene af samme Slægt. Søren Jensens Datter, Johanne Sørensdatter, og hendes Mand, Thomas Hansen, gift 1779, faar derimod Flaaris. Moderen, Mette Pedersdatter, er som Enke hos dem i 1787, 78 Aar gl., men i 1801 er hun hos Sønnen, Peder Sørensen i Skade, 90 Aar gl. (jvf. de to Mandtalslister). Og af Klovborg Kirkebog ses, at Johanne Sørensdatter dør som Enke i Flaaris 1832, 74 Aar gl. Hendes og Thomas Hansens Søn, Søren Thomsen, født 1788, død 1857, gift med Mette Kirstine Nielsdatter, f. 1792, død 1849, faar Flaaris i Fæste efter Forældrene, og det var altsaa Søren Thomsen, der købte Flaaris til Selveje 3. Sept. 1836 fra Godset Matrups i Thyrsing Sogn. Skødet udstedtes af Proprietær Thyge de Thygesen til Matrups. Gaardens Hartkorn var 3 Td. 3 Fdk. (3-0-3-0). Købesum 700 Rbd. rede Sølv. Ifølge Købekontrakten af 2. Marts 1836 skulde Køberen i Juni Termin 1836 betale 300 Rbdl. rede Sølv, medens 400 Rbdl. rede Sølv blev staaende som 1. Prioritet i Gaarden og skulde forrentes med 4 % p. A. Købe-

ren skulde være pligtig, naar det forlangtes, at afgive Klappere til Jagt i Skovene. I Udeblivelsestilfælde skulde han bøde 1 Rdl. Sølv i Mulkt. Køberen skulde aarligt forrette en 4 Mils Rejse, regnet fra Matrup, saa længe Sælgeren ejede Matrup. I Udeblivelsestilfælde skulde han bøde 2 Rbdl. Sølv i Mulkt. Sælgeren forbeholdt sig Jagten. (Se Skødet i Landsark. i Viborg.) Da Søren Thomsen i 1845 skøder Flaaris til sin Søn, Niels Sørensen, gift med Maren Sørensen fra Thyrsting, hedder det saaledes: »Søren Thomsen af Florits skøder 10. Dec. 1845 sin Gaard til sin Søn Niels Sørensen med de samme Rettigheder, som han selv fik den af sit Skøde 3. September 1836, dog at Jagtretten er forbeholdt de Thygesen til Matrup.« Dernæst omtales Aftægt til ham selv.

I 1873, 27. Nov., skøder nævnte Niels Sørensen derpaa Flaaris til sin Søn Søren Nielsen (altid kaldet »Flaaris»), Martin Flaaris' Far, og med Martin Flaaris og hans Mor, Marie Carlsen, er vi saa (jvf. Indl.) ved de sidste af den gamle Slægt, der ejede Flaaris til 1913.

— I Niels Sørensens Skøde til Sønnen nævnes følgende Punkter:

1) Bankhæftelsen, 2) Jagtretten har Thygesen forbeholdt sig, og Ejeren skal assistere med Klappere til Jagten. Og desuden omtales en Forandring af 12. Juli 1850 mellem Niels Sørensen m. fl., hvorefter »Græsretten, men ikke Tørveskærsretten, i den i Ejendommen beliggende saakaldte »Thyrsting Mose« tilhører Ejerne af Matt. Nr. 2 a.« »Thyrsting Mose« er den lille, nu næsten helt opdyrkede Mose, som for Størstedelen ligger Øst for Banelinjen, der afskar den vestlige Ende af den.

En anden Mose, »Sømosen«, ligger Vest for Banen, noget sydligere og nærmere Linnerup Dal og Skel. Mens »Thyrsting Mose« vist havde sit Navn efter, at Folk fra Thyrsting skal have haft Tørveskærsret i den, saa havde flere af Klovborg By's Ejendomme engang Tørveskærsret i »Sømosen«. Men disse Klovborg »By's Medejere«, som det hed, forspildte helt deres Ret i nævnte Mose under Teglgaard, da denne Gaard var til Tvangsauktion kort efter 1900, og de ikke i Tide meldte deres Ret i Mosen.

I samme Niels Sorensens Skøde til Sønnen Søren Nielsen 1873 af »det han selv havde faaet ved Skøde af 10. Decbr. 1845«, staar en Bemærkning med Omtale af Florits 2 d, d. v. s. »Teglgaard«, nemlig: »Det bemærkes, at 2 d's paa den tidligere hvervede Ejendom, hvoraf den herved solgte Ejendom udgjorde en Del, heftende Lejekontrakter (eller Forpligtelser) angaaende noget Tørve- og Hedejord, tinglæst 15. Septbr. 1841, ikke vedkommer den her solgte Ejendom.«

Heraf at udlede en bestemt Tid for »Teglgaard«s Udskillelse fra Hovedgaarden 2 a er vist ikke muligt, thi de »heftende Lejekontrakter eller Forpligtelser« kan jo være indgaaede under det samlede Flaaris og saa fulgt Teglgaaards Jord automatisk ved Udskillelsen, fordi det angik Jord, som kom herunder. Teglgaard behøver altsaa ikke at være udskilt før 1841, men derimod afgjort før 1873, da nærværende Skøde udstedes.

Paa anden Maade fremgaar det nu, at Teglgaaards Udskillelse fra Flaarisgaard temmelig sikkert er sket mellem 1844 og 1846 eller et af de Aar; thi i Landsmatriklen 1844 er Teglgaard endnu ikke at finde som selvstændig Gaard (jvf. denne Matrikel som foran anført), dér er kun 2 b udskilt og ejes af Dalsgaaards Ejer. Men paa et Kort over Kloborg Sogn m. m. fra 1846 er Teglgaard nævnt ved dette sit Navn som selvstændig Gaard, saa da maa Udskillelsen være foregaaet.

Med Hensyn til Kort, da har jeg i Rigsarkivet kunnet opspore tre ældre Kort over Kloborg og omliggende Sogne:

- 1) O. Warbergs af 1787.
- 2) Em. Bærentzens og Co. litt. Just. af 1846,
- 3) samt et Kort fra 1873, hvorpaa det hedder »for Expeditionskontoret for Toldsager i Maj 1873 (1869, corigeret 1872; i Kommission hos Gad, Wimmelskafte i København).

Paa Kortet af 1787 nævnes Flaaris blandt de enlige Gaarde og angivet ved Tegnet herfor (et Hus med et Kors paa), ligeledes »Dahlsgaard«. Paa dette Kort synes Landevejen Nørre Snede—Kloborg og videre at have gaaet lidt anderledes paa Vejstykket Kloborg—Sønderdal end nu, da den gaar næsten snorlige herimellem. Kortet af 1787 giver her Vejen en ret stor Bøjning eller Bue mod Syd-Sydvest. Derved kommer Flaaris til

at ligge Nord for Vejen, mens den jo nu ligger Syd for, jvf. Chr. Carlsens gamle Ejendom, som nu ligger Nord for Vejen, og som nogen har ment ligger paa Flaaris' oprindelige Plads og derfor undertiden er kaldt »gammel Flaaris«. Dette passer ikke efter de gamle Kort, og det skulde heller ikke være Tilfældet efter nulevende Slægtninge af den gamle Ejerslægts Mening. Det er dog efter deres Mening ikke blot Vejen, som har gaaet sydligere, men ogsaa Gaarden, som er flyttet mod Syd-Sydvest, dog var Flaaris' oprindelige Plads ikke nævnte Ejendom Nord for Vejen nu, men derimod skulde Pladsen have været en Del nordligere, i Nærheden af Dalen og Krattet paa Dalens Skraaning, i Retning af Dalsgaard og næsten over for Klovborg Kirke modsat »Klovborg Dal«.

Det samme Forhold angaaende Vejens Gang og Flaaris' Beliggenhed findes endnu at være til Stede paa Kortet af 1846, ja Vejen bøjer i en næsten mere afgjort Bue i Syd-Sydvest for den nuværende Vej. Og Flaaris, der her skrives »Flaariis«, ligger næsten lige ved »Klovborg Dal« ned mod Dalsgaards Krat, ligesom Tilfældet er paa Kortet af 1787, saa »Flaariis« ligger paa Kort 1846 paa en lige Linje mellem Klovborg By og Dalsgaard, der paa Kort 1787 skrives »Dahlsgd.«.

Men det er paa disse Kort tydeligt, at »Flaariis« ligger saa langt mod Nord og Øst, at det næppe kan have ligget, hvor det nu ligger, selv om Landevejens Flytning tages i Betragtning, og at Flaaris' nuværende Beliggenhed Nord for Vejen ikke blot skyldes dennes anderledes Løb. Det sandsynligste er, at Vejen er bleven rettet ud, da den er bleven Amtsvej, og ført helt til Horsens, hvad den oprindeligt ikke gjorde, men kun skal have gaaet til Matrup Skov.

Horsensvejen har derimod i ældre Tid ført op over Skade og ned over Skade Aadal efter Thyrstinggaard eller dengang Thyrsting By, hvis det er sket før 1852—53, da Thyrstinggaard blev sammenlagt af de oprindelige Gaarde eller Dele deraf i Thyrsting By.

Paa dette Kort af 1846 over Klovborg Sogn findes saa »Teglgaard« — og angivet »Teglgd.«, saa den maa altsaa da være udskilt fra Flaaris inden eller senest 1846.

Ligeledes nævnes paa dette Kort: »Klouborg«, »Matstrup«,

»Sønderdal«, »Dalsgaard«, »Skade«, »Tyrsting« (By), »Heftholm«. (Paa Kortet 1787 »Høytholm«, betegnet ved Tegnet for »enlig Gaard«.) »Matstrup eller Matstrups Ladegaard«, »Maalund«, »Riis-hedegaard«, »Enighed«, »Velgaarde«, »Stidsholm Sø«, »Halle Sø«, »Taarup Sø« og Søerne østfor: »Kong (el. Køng) Sø«, »Kalgaard Sø«, »Lang Sø«, »Ræv Sø«. Her paa Kortet findes »Breinholm Mølle« og »Breinholmgd.«, derimod i 1787 kun Møllen.

Det tredie Kort af 1869, korrigeret 1872(73), trykt i Em. Bærentzens og Co. litt. Just. Paa dette Kort gaar Nørre Snede-Kløvborg Vejen — og videre efter Matstrup — nogenlunde som nu fra Kløvborg til Sønderdal. — Her nævnes ikke nær saa mange Gaarde og Bebyggelser som paa tidligere Kort. Efterhaanden er der vel ogsaa kommen saa mange, at det vilde forstyrre Kortet for meget.

De her nævnte to ældste Korts Forhold angaaende Vejen Nørre Snede-Kløvborg og videre stemmer med, hvad den nulevende ca. 80aarige tidligere Ejer af »Søndergaard« i Kløvborg, Jens Jensen, kan huske og har fortalt mig. Da gik denne Vej ud af Kløvborg østpaa mellem det saakaldte Friis' Hus (det gamle Vrads Herreds Tinghus) og Markedspladsen (nuværende Tømmerplads) med Købmandshandel og Pakhuse paa Hjørnet, derpaa over »Søndergaard«s Toft og Gaardsplads og fortsatte mere sydlig end nu ad den nuværende Vej op efter Teglgård og andre Ejendomme paa Flaaris Mark, men fulgte kun dennes nuværende Løb forbi Chr. Bruuns lille Lund, hvor den bøjede mod Øst, følgende det nuværende Dige mellem Flaarisaards og Johs. Sørensens Mark, men kun til Diget bøjer i Syd igen. Da tog den gamle Hovedvej en endnu østligere Retning ned mod Flaarisaard, hvor den løb umiddelbart syd for det nuværende Flaaris, over dennes Marker østpaa mod Herluf Højs Mark, løb Nord om dennes Gaard og kort efter i Sønderdal Vejen. Hvor Hovedvejen afveg i østlig Retning fra den nuværende nævnte Vej, fortsatte denne som mindre Vej sydpaa til Flaaris Marks Ejendomme, men i Skellet mellem Flaarisaards Mark og disse og østligere end den nuværende.

Naturligvis finder vi Flaaris nævnt i alle Mandtalslisterne

over Klovborg Sogn lige fra de ældste af. Saaledes i de tre ældste fra 1787, 1801 og 1834 og fremdeles i de efterfølgende op til den nyere Tid. Her er de tre ældste:

Flaarritsgaard.

I 1787 — Mandtalsliste for Klovborg Sogn.

Thomas Hansen, Husbonde, 37 Aar, Bonde, Gaardbeboer.

Johanne Sørensdatter, Madmoder, 28 Aar, begge i 1. Ægteskab.

Søren Thomassen	7	} Deres Børn.
Hans Thomassen	5	
Jens Thomassen	2	
Anne Marie Thomassen	4	

Mette Christensdatter, Tjenestepige, 12 Aar.

Mette Pedersdatter, Konens Moder, 78 Aar, gift een Gang, nyder Aftægt hos sin Svigersøn.

Af Mandtalsliste 1801 for Klovborg Sogn.

Flaarits:

Thomas Hansen, Husbond, 51, Bonde, Gaardbeboer.

Johanne Sørensdatter, 42, begge i første Ægteskab.

Søren Thomassen	20	} Deres Børn.
Jens Thomassen	14	
Mette Thomassen	10	
Carl Thomassen	8	
Thyge Thomassen	6	
Terkel Thomassen	3	

Af Folketalssliste for Klovborg Sogn 1834.

Flaarits:

Søren Thomassen, 54, gift, Gaardfæster.

Mette Kirstine Nielsdatter, 42, gift, hans Kone.

Niels Sørensen, 19 Aar, ugift		} Deres Børn.
Johanne Marie Sørensdatter	17	
Thomas Sørensen	12	
Maren Sørensdatter	9	
Søren Sørensen	6	
Rasmus Sørensen	1	

Og saaledes fremdeles i alle senere Folketalslister kan den gamle Slægt følges i Flaaris.

Den i Mandtalslisten for 1834 nævnte Thomas Sorensen, 12 Aar gl., er temmelig sikkert den samme, som i 1853 lejer et Stykke Jord paa Skade Mark for halvtreds Aar. Herom hedder det i Kontrakten saaledes:

Hr. Niels Hansen, Gaardmand i Skade, bortlejer herved et Stykke Jord af min tilhørende Ejendom, som begrænses i den østre Side med det, som Hofjægermester Thygesen har forbeholdt sig af Lars Pedersens Gaard i Skade, og paa den søndre og vestre Side med Kirkevejen fra Skade til Tirsvad og ligeledes et Stykke vesten for bemeldte Kirkevej, som begrænses i den nordre Side til Plantagedigen af Tirsvad Mk. og derfra 11 Agere i Syd og Vester efter den gamle Kirkevej efter Tranholm, hvilken Ejendom Thomas Sørensen og Hustru maa i Leje have, bruge og beholde i 50 Aar — siger hele halvtredsindstyve Aar (o. s. v. med nogle Paragraffer).

Skade Mark 1. Aug. 1853.

Niels Hansen.

Thomas Sørensen.

I Mandtalslisten for 1855 nævnes han da under Skade som boende i et Hus: Thomas Sørensen, 30 Aar, Husmand; Mette Kirstine Pedersen, 25 Aar, hans Kone, samt en Datter: Lerne Kirstine Thomsen, 2 Aar.

Blader vi i Klovborg Sogns Kirkebøger fra deres Begyndelse i 1723, træffer vi Flaaris den ene Gang efter den anden.

Saaledes:

25. October 1726. Trolovede — Anders Sørensen af Flaaritz med Maren Andersdatter i Klouborg.

Død 1729, 14. Oct.: Rasmus Pedersen Flaarits, Indsidder hos Anders Christensen i Gribstrup, 74 Aar gl.

1730, Marts 9., fød blev Anders Andersen og Hustru Maren Andersdatter af Flaaritz — et Barn, døbt 15. navnlig Niels.

Faddere: Peder Laursen, Gaardmand i Gribstrup, Johanne Christensdatter, Christen Christensen, Gaardmand i

Gribstrup, Anders Andersens Hustru i Kloborg, Jens Jensen, Gdm. ibidem, Maren Jensdatter, Niels Laursens, Gaardmandens Hustru ibidem, Gribstrup.

1730, 27. Juni, træffes Anders Sørensen af Flaaritz som Fadder ved en Daab i Gribstrup hos Peder Laursen og Hustru Johanne Jensdatter, da deres Barn Maren døbes.

1730, 18. Juli, død Søren Laursen i Flaaritz.

1736, 10. Frue Søndag. Trolovet — Christen Sørensen af Flaaritz med Johanne Erichsdatter i Nørschou.

1737, 14. Nov., født Jens Nielsen og Maren Laursdatter i Kloborg en Søn, døbt Lars.

Blandt Fadderne er Anders Sørensen i Flaaritz.

1743, 4. July, født for Christen Sørensen Flaaritz og Hustru i Nørschou, døbt Johanne.

Blandt Fadderne: Anders Sørensen Flaaritz og Herredsfoged Hans Vilsted.

1745 fød blev Christen Sørensen Flaaritz og Hustru i Nørschou, navnlig Søren.

Bl. Fadderne: Herredsfogedens Kone Karen Vilsted af Sønderdal.

1745 er Anders Sørensen i Flaaritz Forlover, da Christen Andersen, tjenende Corfits Michelsen i Schade, og Maren Andersdatter i Gribstrup blev trolovede.

1749, 17. Febr. født blev Christen Sørensen Flaaritz og Hustru i Nørschou 1 Datter, i Fasten døbt navnlig Karen.

1752, 2. Aug. fød blev Anders Rasmussen og Hustru i Flaaritz, døbt samme Dag for Svagheds Skyld, navnlig Else Karen.

1754, 16. Jan. fød Anders Rasmussen og Hustru i Flaaritz et dødt Barn.

1757, 3. Febr., død Anders Rasmussen i Flaaritz, 43 Aar.

1769, 4. Aug. Trolovet Ungkarl Laurits Jensen og Anders

Flaaritzes Stifdatter af Flaaritz, navnlig Ingeborg Andersdatter.

Forlovere: Jens Jensen og Søren Jensen, begge af Kloborg. Cop. 7. Oktober.

1773, 27. Juli, trolovet Niels Hansen, tjenende i Præstegaarden, og Holger Bremers Stifdatter i Dalsgaard, navnlig Anne Terchelsdatter.

Forlovere: Søren Jensen, Flaaritz, og Laurits Jensen i Kloborg. Cop. 12. Sept.

1777, 2. Mai, trolovet Ungkarl, som er Forpagter med Hr. Sørensen i Hiortsvang, navnlig Christen Sørensen og Pigen af Flaaritz, navnlig Zidsel Sørensdatter.

Forlovere: Rasmus Sørensen og Niels Tranholm i Kloborg. 9. Aug. copuleret.

1779, 3. Aug. troloves Ungkarl Peder Sørensen fra Flaaritz med Pigen Karen Lassdatter af Schade. Ved deres første Barns Daab i 1781 benævnes Faderen Peder Flaaritz, ellers Peder Sørensen senere, i 1783, 1785, 1788, 1790 og 1795. Ved hans Død i 1842: Peder Sørensen, født i Flaaris.

1779 bliver Johanne Sørensdatter i Flaarits gift med Thomas Hansen i Gribstrup, og baade ved den Lejlighed og ved deres Barns Daab nævnes Gaarden »Flaaritz«. Ligeledes, da 1832 Johanne Sørensdatter, Enke efter Thomas Hansen, Aftægtsmand paa Gaarden Flaarits, bliver begravet, 74 Aar.

1780, 20. Okt. begravet gl. Jens Andersen i Flaaritz i sit Alders 81. Aar.

1783. Ved en Daab hos Peder Sørensen og Hustru Karen Lassdatter i Schade nævnes Fadder Thomas Hansens Hustru i Flaaritz, Johanne Sørensdatter, og Barnet blev baaret af Forpagter Christens Hustru i Hiortsvang Præstegaard, Zidsel Sørensdatter, der aabenbart er Søster til Johanne Sørensdatter og altsaa fra Flaarits, Datter af Søren Jensen og Mette Pedersdatter.

Og efter denne Tid kan vi saa følge den samme Slægt op

til den nyere Tid, til Søren Flaaritz' og Martin Flaaritz' Tid, som omtalt i Artiklens Begyndelse de sidste af den gamle Slægt i Flaaris.

I en Hvervningsliste fra 1713 nævnes i Lægdsrullen (i Viborg) for Klovborg Sogn en »Rasmus Floris, gamle Mand haver en Son Marqvar Rasmussen, 26 Aar gl., har nylig faaet sin Faders Gaard i Fæste, er og trolovet nylig til en Pige.«

OVERSIGT

Prøver vi til sidst paa at finde Sammenhæng i Flaaris' Historie gennem alle disse Optegnelser og Vidnesbyrd, da ser vi, at der i Middelalderen har været en *Selvejertid*, derpaa fra engang i Midten af 16. Aarh. til 1836 et *Fæsteforholds Tid*, og endelig fra 1836 en *Selvejertid* igen.

De enkelte Ejere og Fæstere, vi træffer gennem Tiderne, er da:

Selvejertiden i Middelalderen.

1455 er første Gang, vi finder Flaaris nævnt i Historien.

Før 1455 har Per Mikkelsen og hans Søsters Forældre ejet den, derpaa Per Mikkelsen selv, der solgte den til *Michel Nielsen*, der i Aaret 1455 skøder den til Christian Jensen.

1455: *Christian Jensen*, Ejer, men en *Therkel Jensen* har dog en Broderdel deraf til 1462.

1462: *Christian Jensen* faar da denne Del tilskødet af *Therkel Jensen*, der var eller blev Herredsfoged.

1503 (1504): Ejeren *Mads (el. Nis) Christensen* skøder da sin Broderdel til *Peder Jensen*.

Fæsteforholdstiden begyndte engang mellem 1504 og 1560.

Af Fæstere nævnes:

1662 *Niels Nielsøn*.

1664 Niels Nielsøn.

1688 Niels Dynesen Floris.

1705 Rasmus Pedersen. (1729 dør Rasmus Pedersen Flaarits som Indsidder i Gribstrup.)

1713 Rasmus Floris.

1713 Rasmus Floris og Sønnen Marquar Rasmussen (der nylig har overtaget Gaarden).

1721 Anders Sørensen.

1721 og 1722 Anders Sørensen (gift med Maren Andersdatter 1726).

1726 Anders Sørensen.

1727 Anders Sørensen.

I en udateret Matrikel Anders Sørensen.

1730 ⁹/₃ Anders Andersen (formodentlig en Søn — eller en Fejl for Anders Sørensen).

1730 ²⁷/₆ Anders Sørensen (Fadder ved Daab i Gribstrup).

1730 ¹⁸/₇ dør Søren Laursen i Flaarits (muligvis Anders Sørensens Fader).

1735 Anders Sørrensen og Rasmus Svendsen (muligvis en Svingersøn).

1737 Anders Sørensen.

1741 Anders Sørensen (det samme Aar nævnes en »undvigt« fra Krigstjeneste Niels Jensen Flaarits).

1743 Anders Sørensen (er Fadder ved en Daab i Nørschou).

1745 Anders Sørensen (er Forlover ved en Trolovelse i Gribstrup).

1752 Anders Rasmussen.

1754 Anders Rasmussen.

1758 Anders Rasmussen († 1757, men trods det altsaa ikke omgaaende slettet af Matrups Matrikeliste).

1769 troloves *Laurits Jensen* med Anders Flaarits' Stifdatter Ingeborg Andersdatter. Forlovere Jens Jensen og *Søren Jensen*, Kloborg. Muligvis hans Fader og Broder.

1773 træffes *Søren Jensen* som Fæster i Flaaris (da Forlover

i Dalsgaard). 1754 gift med Mette Pedersdatter. (1779 deres Datter Johanne gift med Thomas Hansen fra Gribstrup.)

1787 Thomas Hansen.

1801 Thomas Hansen. (1832 dør hans Kone Johanne Sørens datter i Floris.)

1834 Sønnen Søren Thomsen, der køber Flaaris til Selveje 1836.

Selveje i nyere Tid fra 1836.

Selvejerne var:

1836 og 1844 Søren Thomsen, Ejer til 1845.

1845—1873 Sønnen Niels Sørensen.

1873—1907 Sønnen Søren Nielsen (kaldet Søren Flaaris).

1907—1913 hans Enke Marie Carlsen og Sønnen Martin Sørensen Flaaris.

De sælger til Chr. Bruun (og dermed er Flaaris ude af den helt gamle Slægt).

1913—1938 Chr. Bruun (nu boende Klovborg, var Svoger til Martin Flaaris).

1938—1959 Johan Kjeldsen — en helt anden Slægt.

I 1959 solgt — ogsaa til fremmed Slægt.

At den gamle Slægt, der slutter med Martin Flaaris i 1913, har Slægtskabsforhold længere tilbage end til den direkte Stamfader Søren Jensen, er højst sandsynlig som antydet, i hvert Fald til Anders Rasmussen. Hvorvidt der skulde være det til de tidligere langvarige Fæstere Anders Sørensen og Rasmus Pedersen, kan ikke ses af det anførte, men derfor er det ikke udelukket.

Ser vi paa Middelalderen, saa har Ejerne af Flaaris aabenbart været en Slags Storbønder, thi de har ogsaa ejet Jord (d. e. Gaarde, thi der nævnes tit, hvem der bebor dem) baade paa Klovborg, Malund, Gribstrup og Skade Mark. Ikke saa mærkeligt, at Væbneren Michel Nielsen er kommen i Besiddelse af Flaaris, og hans Efterfølger synes endog at have faaet samlet endnu mere til ved Køb af Broderdele de nævnte Ste-

der, f. Eks. af Therkel Jensen i 1462. Naar en Søn fik Hjemmet, fik andre Arvinger aabenbart de andre Ejendomme eller Dele af dem.

Af det foregaaende kan det ses, at Flaaris' Historie kan følges ualmindelig langt tilbage. Næppe mange Bøndergaarde kan i den Henseende kappes med Flaaris.

Riishedegaard og Matrup Ladegaard.

Paa et Kort over Klovborg Sogn, Em. Bærentzens af 1846, findes Navnet »Riishedegaard« nævnt samt ligeledes »Matrup Ladegaard«, og begge angives ved Tegnet for »enlige Gaarde«. I 1787 nævnes kun »Matrup Ladegaard«.

I *Matriklen for 1844* nævnes ogsaa baade »Riishedegaard« og »Matrup Ladegaard« ved Navn.

Men tidligere træffes Riishedegaard aabenbart ikke ved dette sit Navn. Thi i *Matriklen af 1705* staar Gaarden nok for sig, men uden Navn; men det er den, thi Brugeren er den fra den gamle Slægt bekendte Rasmus Pedersen, Htk. 3-1-3-0. Ejeren angives som Anders Rosenkrantzes paa Tirsbæk, omend det ikke kan være samme Mand som i 1844. Og Rasmus Pedersen bruger aabenbart ogsaa noget af Tranholmjord, thi her angives Tranholm, Ejer Kongens og Brugerne Simmen Pedersen og Rasmus Pedersen. Htk. 13-0-3-0 (tilsammen).

I *Matriklen af 1844* kommer lige i Spidsen

1 *Matrup Ladegaard* Gl. Htk. 3-4-2- $\frac{1}{2}$ - 24 Mk. 36 Sk.
Eier Lars Christensen Ny Htk. 5-7-2- $2\frac{1}{2}$.

2 *Riishedegaard*

2 a *Rasmus Pedersen* 3-3-1- $1\frac{1}{4}$ - 23,35-4-1-0-0.

2 b *Hans Hansen* 0-2-3-2 / 2,47 / 0-1-2- $\frac{3}{4}$.

3 Eierne af No 9 og 14 i Boest og

Lars Christensen

0-0-1- $\frac{3}{4}$.

I samme Matrikel *Tranholmgaard.*

1 Eieren Rasmus Pedersen

upriviligeret Htk. under Riishedegaard 0-0-2-0

Resten

No 2, 3 a, b, e under Matstrup Ladegaard.

Brugerne Jens Sørensen, Frands Sørensen og Niels Jensen

med ialt Ny Htk. 11-2-0- $\frac{3}{4}$

Gl. Htk. 13-0-3-0

Og Oversigten over disse Gaarde i Slutningen
af Matriklen:

Matstrup Ladegaard og	ialt	Ny Htk.	7-2-3-	$\frac{75}{100}$ -50,22
Riishedegaard		Gl.	-	11-0-2-1

Tranholmgaard 13-0-3-0 / 89,46 / 11-2-6- $\frac{3}{4}$

I Folketalstlisten 1845 angives Riishedegaard som en Gaard i Gribstrup, men uden Navn, men det er ganske den samme Familie, som findes der, som i Folketalstlisten af 1850, hvor Navnet »Riishede« staar anført.

Historikeren Becker af Thygesen-Slægten paa Matstrup har i en Artikel i et Skrift »Orion« skrevet om Matstrup og har ogsaa her givet nogle Oplysninger om tilliggende Bondegods, hvori ogsaa »Riishede« og »Matstrup Ladegaard« omtales; det hedder herom saaledes: »Riishede og Matstrup Ladegaard paa 700 Tdr. Land i den vestlige Del af Kloborg Sogn have tidligere virkelig udgjort en Ladegaard, men Jorderne var dengang bedre, og de nu forsvundne Skove tillod at holde langt flere Kreaturer, end der nu er Udsigt til at føde; da disse Jorder for den lange Afstand — over en Mil — ikke lod sig drive fra Gaarden af, har de nuværende Eiere faaet deres Frihed magelagt imod 70 Tdr. Land paa Tyrsting Mark, som støder op til Matstrup.«

Hvor længe det er siden, de har faaet deres Frihed og bleven Eiere, ses ikke deraf bestemt, men det er muligt ikke saa længe siden, da der i Artiklen (fra 1851) tales om de »nuværende Ejere«. Og i Matriklen af 1844 er de altsaa Selvejere. Men om de før eller efter er skilt i 2 Gaarde, er altsaa noget andet, men snarest er de delt; de nævnes jo begge hver

med deres senere Navn, ligesom de begge nævnes i 1844 i Matriklen og paa et Kort over Egnen fra 1846; derimod nævnes kun Matrups Ladegaard paa et Kort fra 1787; men i 1705-Matriklen viser Hartkornets Størrelse, at »Riishedegaard« er skilt ud allerede da. Ladefogeden over Egnen har vel boet paa Matrups Ladegaard oprindeligt, saa længe der var Brug for saadanne. Og muligt ogsaa den Rasmus Ladefoged, Rasmus Andersen, der i 1862 købte den saakaldte Ladefogedgaard fra Hans Peter Lassens Gaard i Skade.

I Matriklen af 1844 er et Stykke af Tranholmgaard drevet under Riishedegaard. Resten af Tranholm har forskellige Brugere, men angivet at ligge under Matrups Ladegaard, hvis Indehaver er Ejeren Lars Christensen.

Naar Matrups Ladegaard og Riishedegaard i Matriklen har ens Matrikel med hver sit Bogstav, 1 og 2, hænger det altsaa sammen med, at de engang har været een Gaard. Der træffes flere Steder noget lignende, uden at det kan paavises, at de engang har været samlet, f. Eks. Dalsgaard og Flaaris, men det er dog her kun Numret 1 og 2, der kunde pege paa et tidligere Forhold, ikke Matriklens Navn, hvor de hver har sit Navn.

Første Gang, Matrups Ladegaard træffes i gamle Dokumenter, er i 1471, da Henrik Skram til Mattrop fik Vidner paa Vrads Herreds Ting for, at »da Gripstorp Mark vorth rebet« og skiftet, da fik han udlagt »2 fulde Redselsgaarde«, som John Clausen og Jes Jensen i boede, og de to Gaarde skulde blive uforkrænket uden 2 Agre, som Cristhern Voghsen (el. Voghsen) skulde have »nærre sole« i den Gaard, som Jes Jensen da i boede (d. v. s. mod Øst — nær Solen — og Cristhern Voghsen havde Gaard i Skade, altsaa Øst for Gribstrup).

En af disse to Redselsgaarde skal have været Matrups Ladegaard. (Se Side 217—18.)

Det er muligt, at der senere er bleven handlet med Matrups Ladegaard, for i 1647 kommer den vist til Matrups igen, idet Corfits Ulfeldt til Mattrop da i et Mageskifte med Kronen faar, bl. a. i Egnen: I Vradts H., Klaaborrig S., 1 G. i Gribstrup, 1 G. i Nørshouf og 1 G. i Mallund (se Side 432), og den i Gribstrup menes at være Matrups Ladegaard.

Gaarden skal — som saa mange andre Gaarde i Egnen — i Svenskekrigene være blevet hærget for Kreaturerne, som man ligefrem drev bort. Og da en gammel Vej gik forbi Matrup Ladegaard, en af de saakaldte (omend mindre) Hærveje, skal Gaarden ogsaa i Fortiden være bleven brugt som en Slags Kro, hvor f. Eks. Kvægdriverne med deres Kvægdrifter sydpaa bedede og overnattede og fik Mad til sig selv og deres Dyr. Der har selv i dette Aarhundrede kunnet findes Jernkroge og Ringe, der skulde have været til at binde Dyrene ved.

I Nærheden findes der en saakaldt »Gaasedam«, som ogsaa skulde fortælle om Gaasedrift, men det er vist mere tvivlsomt.

Paa Grund af denne Beværtning af Fremmede skal Matrup Ladegaard have haft Tilladelse til Brændevinsbrænding længere end almindeligt tillodes, ja, lige til al den Slags i Midten af 19. Aarhundrede blev forbudt.

Ogsaa Dalsgaard og Malund fortælles i gamle Dage at have givet sig af med Brændevinsbrænding. I Dalsgaard sad i en Aarrække som Kone en Datter af den bekendte Degnekone Ane Marie Frandsdatter, der menes at have givet sig af med Brændevinsbrænderi; muligt dette har haft til Huse i Dalsgaard.

Matrup Ladegaard skal have haft Fiskeret i Matrup Aa, vist baade som Fæstegaard og senere. Der var hertil en saakaldt Aalekiste i Aaen af Egetømmer. Et saadant Tømmer skal for nogle Aartier siden være opgravet af Aaen og brugt til Tømmer i et Hus nede i Klovborg By. Og der findes endnu en Vej fra Gaarden ned dertil, som kaldes Aalekistevej — gennem Tranholm Plantage.

Som i Riishedegaard har en gammel Slægt siddet inde med Matrup Ladegaard.

At Matrup Ladegaard Skole oprindelig skal være begyndt i en lille Stue i selve Gaarden, er omtalt i Egnens Historie senere.

Stuehuset var af de store rummelige, bygget i 40erne, vist 1842. Paa samme Tid som »Gaarden«s i Klovborg og Teglggaard, begge i 1844 el. 45, den sidste med Tegl, hvad den skulde have været ene om — dengang altsaa.

Nuværende Ejer af Matrup Ladegaard hedder Jørgen Lind, og han købte den i 1946—47 af Chr. Frederiksen, hvis Slægt

havde den i 5 Slægtled, og hvis Mor var født der, og hvis Datter, Sigrid, nu er gift med Mekaniker Sørensen i Klovborg.

I Matriklen af 1844 ejes den af Lars Christensen, Hartk. 3-4-2- $\frac{1}{2}$, ny 5-7-2- $2\frac{1}{2}$, der ogsaa staar som Ejer af Riishedegaard 3 med 0-0-1- $\frac{3}{4}$ i Hartkorn.

Lars Christensen købte altsaa Matrup Ladegaard til Selveje før 1844; hans Søn og Arving hed *Søren Chr. Larsen*, som fik Gaarden efter Faderen. Men da hans eneste Søn Lars Sørensen døde 18 Aar gl. omkr. 1886, blev det en Datter, Sine Sørensen, og hendes Mand Niels Frederiksen fra Fruergaard i Sønder Felding, der fik Matrup Ladegaard. Niels Frederiksen, der var født $\frac{15}{10}$ 1847, døde allerede $\frac{10}{11}$ 1910, mens Sine levede til $\frac{10}{7}$ 1932 (f. $\frac{31}{3}$ 1855). Da Niels Frederiksen døde i 1910, var Sønnen Christian Frederiksen kun 16 Aar, og det var da formeldt ham, der derpaa overtog Matrup Ladegaard, men han havde jo Moderen endnu en Snes Aar ved Siden. Chr. Frederiksen blev gift med en Datter, Alma, fra Øster Damgaard i Velgaarde, og de har tre Børn, Sønnen Niels og Døtrene Sigrid og Karen, hvoraf Sigrid er den eneste, der — gift med Vulkanisør Sørensen — bor her i Klovborg, mens begge de andre med Familie bor i Brabrand, hvor ogsaa Forældrene nu bor efter i 1947 at have solgt Matrup Ladegaard til Jørgen Lind, der endnu har Gaarden. Chr. Frederiksen har paa sin nye Bopæl endog naaet at blive Sognefoged, saa det ses, at man paa Stedet snart har opdaget, at her var en Kraft, man kunde bruge. Man undres kun over, at Chr. Frederiksen trods Helbred kunde afse den gamle Fædrenegaard, hvor hans Slægt i hvert Fald i 5 Slægtled havde levet.

Paa Klovborg Kirkegaard kan man endnu finde Forfædrenes Grave, vist endda lige til ældste Led Lars Christensen, der købte Matrup Ladegaard til Selveje.

»Riishedegaard« gik i 1891 ud af den gamle Slægt ved Tvangsauktion. Den gamle Slægt, Rasmus Pedersens eller »Rasmus Hedegaard«s Slægt havde haft den gennem Generationer, men den sidste Ejer i hans Slægt var ikke af de driftige, og det gik saaledes, at Gaarden maatte sælges ved Auktion. Tal-

rige Medlemmer af denne Slægt lever endnu dels i Sognet, dels uden for Sognet og dels under Navnet »Hedegaard«, dels under Navnet »Riishede«, og den skal nærmere omtales senere. Ved Tvangsauktionen blev Gaarden solgt til en Nabogaardejer Hans Nielsen paa Skade Mark, der dog snart efter solgte den igen. Ved Auktionen kostede den 8000 Daler; det var Gældens Størrelse.

En Niels Jensen fik den — dog var det vist en anden, der en kort Tid havde den efter Hans Nielsen. Niels Jensen efterfulgtes af sin Søn Jens Jensen, der havde den til 1919, da Holst fra Veldal købte den. Holst døde selv 1943, men havde allerede 1933 overladt den til sin Søn, den nuværende Ejer Søren Holst.

Søren Holsts Oldefader Hans Staaholm var den sidste egentlige Forpagter af Tranholmgaarden paa Øen, i Forpagtning af Matrup. Den sidste, der boede i Ruinerne ovre paa Øen, var en Knudsen som Fæster, men da var al Jorden bleven beplantet med Skov. Da dette skete, og Søren Holsts Oldefader var gammel, saa gav Godsejeren ham som Aftægt en mindre Ejendom oppe paa Bakkerne efter Veldal til Eje. Halvdelen af denne Ejendoms Jord blev senere lagt til Veldal, som Sønnen, Søren Holsts Bedstefader, da havde; den anden Halvdelen af Ejendommen kom til Tranholmgaard til modsat Side. Søren Holsts Far er da født i Veldal, men købte saa i 1919 Riishedegaard, som Sønnen Søren Holst altsaa overtog i 1933.

Der skulde i Nærheden af Riishede bo en Christen Højtholm, og Søren Holst selv er for Resten lidt af Højtholm-Slægten, som ogsaa Kr. Kristensen i »Gaarden« i Klovborg var.

Det samme skulde Gaardejer Ane Marie Andersen, Grædstrup Nedergaard, være, hvis Fader Jens Andersen var fra Tranholm og var en *Fætter til Frands Andreasen*, der havde Tolstrups Ejendom i Højtholm og saaledes af en Slægt, der i tidligere Tider havde ejet Højtholmgaard, senere Søren og Poul Poulsens og Elna Ulvbjergs Gaard i Thyrsding.

Søren Holsts Mor Kathrine Holst Hansen levede endnu, da hun i 1950 blev 80 Aar, ²³/₃; hun var fra Grædstrup og blev kort før 1900 gift med Holst i Veldal i Klovborg Sogn.

Ægteparret solgte 1921 Veldal og købte den noget større Riishedegaard. Hun mistede sin Mand i 1944; da var Gaarden allerede afstaaet til Sønnen Søren Holst, der nu fremdeles har den; Moderen tog som Enke Ophold hos en Datter, gift med Muremester Ejner Jensen i Krondal.

Folketalstlisten 1850.

Riishede.

En Gaard.

Rasmus Pedersen, 58, gift, f. her i Sognet, Gaardmand, Husfader.		
Benedicte Johanne Jensen, 31, f. Linnerup Sogn, hans Kone.		
Søren Peter Rasmussen, 20, ugift	} Deres Børn.	
Marie Cathrine Rasmussen, 17, »		
Mette Kirstine Rasmussen, 7, »		
Jensine Sophia Rasmussen, 5, »		
Jens Ole Rasmussen, 3, »		
Mariane Rasmussen, 1, »		
Niels Nielsen, 22, f. Grædstrup	} Deres Tjenestefolk.	
Ane Cathrine Vogelius, 23, ugift, f. Hvirring S.		
Ane Mette Andersen, 18, » f. Thyrsting S.		
Else Christensen*), 23, » f. Brande S., Veile A.		
Niels Andersen, 15, » f. Thyrsting		

I Folketalstlisten 1845 findes den samme Familie paa en Gaard i Gribstrup uden Navn. Kun er her den ældste Søn, Henrik, hjemme som 16aarig. Derpaa alle de øvrige Søskende paa Mariane nær, der ikke kan være født paa den Tid.

*) Den her nævnte Else Christensen bliver snart efter gift med Hans Peter Lassen i Skadegaard, og Henrik Rasmussen, der da har en Gaard i Gribstrup (senere Hans Engebjergs Gaard), er Forlover ved den Lejlighed sammen med Brudgommens Fader, Lass Pedersen i Skadegaard. Hun, der blev min Bedstemoder, opholdt sig som Syerske i Riishedegaard. Hun var for Resten født i Arnborg Sogn, ikke i Brande, som Listen angiver. Lidt Slægtskab maa der have været til Riishede-Slægten, for en Sønesøn af Rasmus Hedegaard regnede min Fader for sin Fætter; han var i nogle Aar Købmand i Horsens paa Hjørnet af Voldgade og Adelgade. Hvorledes Slægtskabet var, har jeg ikke endnu kunnet faa opdaget. Købmanden hed Anton Sørensen Hedegaard.

Men den gamle Slægt fra Riishedegaard har Grene endnu i Sognet, og en af dem, Skomagermester Riishede, har samlet følgende om den gamle Slægt og overladt mig til Brug. Og det skal gengives i sin Helhed, da en Del af det ogsaa er interessant Kulturhistorie fra en nu svunden Tid. Ogsaa Nekrologerne er interessante; saadanne blev i Regelen forfattet af Stedets Degn og var ret almindelige i ældre Tider. Det kunde ogsaa være Vers med lignende Indhold — et saadant Digt ejer jeg om en Slægtning fra min Bedstemoders Tid, endda fint skrevet og indrammet.

Som det følgende nærmere vil omtale, var Rasmus Pedersen i Riishedegaard gift to Gange, og i disse Ægteskaber var 4 og 9 Børn, og af disse skal her forud bemærkes enkelte Ting om 4 af dem, nemlig Henrik Rasmussen og Søren Peter Rasmussen af 1. Ægteskab og Søren Rasmussen og Jens Ole Rasmussen af 2. Ægteskab.

Den sidste, Jens Ole Rasmussen, blev gift med Maren Hansen i Nørskov og fik med hende Nørskovgaard, men døde 1892. Enken Maren Hansen blev derefter gift med Jens Ole Henriksen, Søn af Henrik Rasmussen i Gammel Toftegaard i Gribstrup. Maren Hansen var forøvrigt Søster til Stine, Niels Nygaards Hustru i Ladefogedgaarden i Skade, som disse tilbyttede sig for hendes Hjem i Nørskov midt i Firserne (1886) med Anton Hansen (Broder til Jens Hansen, Malund), som saa fik Nørskov.

I Rasmus Pedersens 2. Ægteskab blev Sønnen Søren Rasmussen født. Han var Postbud i mange Aar i Klovborg og gik mest Skadeturen; samtidig var det andet Postbud i Klovborg Anders Andersen, der boede oppe i æ Sik, d. e. den ny By, Stationsbyen nu. Søren Rasmussen havde først en Ejendom paa Riishede Mark, liggende Sydvest over for Gaarden, nu ejet af Aage Hansen.

Øst for Riishedegaard findes »Hiegord Hyw«, off. i Trap kaldet »Storhøj«, og hvor det meddeles, at den er fredlyst.

Søren Rasmussen havde bl. a. Børn en Søn ved Navn Rasmus, der ogsaa blev Postbud, f. Eks. i Horsens, hvor han en Tid boede hos Fætterten, Købm. Hedegaard. Rasmus Riishede var Skomager Riishedes Far i Klovborg. Riishede-Navnet

havde Bedstefaderen Søren Rasmussen købt. Ligesom Børnene af 1. Ægteskab købte Navnet Hedegaard.

Slægten her:

Rasmus Pedersen

i 2. Ægt.

Søren Rasmussen Riishede

Rasmus Rasmussen Rishede

Skomagermester Riishede, Klovborg

I Rasmus Pedersens 1. Ægt. var bl. a. Sønnen *Søren Peder Rasmussen*, f. 2. Okt. 1830, som i 1906 tog Navnet »Hedegaard«. Han havde Ejendommen Dyrendal i Klovborg; flyttede senere til Sejet, men maa have boet i Tørring en Tid først, for her er en Søn født, nemlig Sønnen Anton Sørensen Hedegaard, f. ^{15/9} 1868 i Tørring altsaa, han, som blev Købmand i Adelgade i Horsens. Søren Peder Rasmussen var gift 5 Gange, og Købmand Hedegaard er af sidste Ægteskab, og her vist en Søn mere, der i hvert Fald i Maj 1958 skulde leve og bo i Aarhus. Og de fire første Ægteskaber skulde der ikke i Klovborg Kirkebog kunne findes Børn fra — og alle Ægteskaber er indgaaet her i Klovborg, ses af Kirkebogen.

Nævnte Købmand Hedegaard, husker jeg, kaldte min Fader for Fætter og kom sammen med ham i Horsens, hvor de boede næsten Dør om Dør. Jeg har ikke kunnet konstatere direkte Fætterskab mellem dem, og Købmand Hedegaards Datter Kirstine, som jeg siden har haft Forbindelse med, mener ogsaa, det kun var Bekendtskab fra Klovborg, som laa til Grund. Men Fætterskabet skabtes muligt derved, at min Faders Moder, Else Christensen, som ung opholdt sig i Riishedegaard, gik derfra ud og syede for Folk og blev derfra senere gift med min Bedstefader, Hans Peter Lassen i Skade, hvis Fader, Lass Pedersen, derved var Forlover sammen med Henrik Rasmussen, Rasmus Pedersens Søn i Toftegaard i Gribstrup. Bedstemoder var muligt betragtet som Plejedatter i Riishede, idet hendes Moder døde, mens hun og Søskende var smaa, og de fleste kom til Slægtninge og blev opdraget. Og dette Forhold kunde muligt nok foranledige, at hendes Børn og Børnebørnene i

Riishedegaard betragtede hinanden som Søkendebørn. Jeg kan heller ikke finde andet, noget direkte Slægtskab.

Købmand Hedegaards Datter Kirstine fra Horsens, senere Stenshalle og nu boende »Fredensbo«, Haldrup, har fortalt mig følgende: Ja, jeg er Datter af afdøde Købmand Hedegaard. Min Faders fulde Navn var Anton Sørensen Hedegaard, f. d. $15/9$ 1868 i Tørring, men muligvis er hans Far født paa Riishedegaard, men hvornaar ved jeg ikke, for jeg har ikke kendt min Bedstefader; han var død, inden jeg kan huske ham, men saa vidt jeg ved, hed han Søren Peder Rasmussen med Tilnavnet Hedegaard, og min Bedstemor hed Katrine. Bedstemor døde 1926 og var da 82 Aar, og de har boet i Sellerup pr. Bregninge, saa længe jeg kan huske. Men Far er født i Tørring, om det saa er før eller efter, de har boet i Riishedegaard, ved jeg ikke, men det maa jo være senere, for Far huskede en hel Del derude fra. Min Bedstefar var gift 5 Gange; det var hans sidste Kone, der hed Katrine. Skomager Riishedes Far boede ogsaa hos os i Adelgade, efter at de flyttede fra Nr. Snede; han var jo Postbud. Og han, altsaa Skomager Riishedes Far, og min Far var Fætre. Men jeg mente kun, at det var Bekendtskab mellem Deres Far (Chr. Ulvbjerg) og min Far.

Som nævnt var Rasmus Pedersens Søn af 1. Ægteskab Søren Peder Rasmussen (fra 1906 Navnet Hedegaard) gift 5 Gange. Og i 5. Ægteskab er Købmand Anton Sørensen Hedegaard, f. $15/9$ 1868 i Tørring.

Søren Peder Rasmussen var født $2/10$ 1830. Hans Ægteskaber var:

1. Ægt. $23/4$ 1853 med Pige Mette Cathrine Madsdatter, Datter af Tømmermand Mads Mikkelsen og Hustru Maren Andersdatter, Gribstrup Mk.
2. Ægt. $11/3$ 1859 med Pige Hedevig Madsdatter, Datter af afd. Tømmermand Mads Mikkelsen og Hustru Maren Andersdatter, for Tiden Riishedegaard.
3. Ægt. $1/10$ 1859 med Pige Ane Madsen, Datter af Gdm. Mads Nielsen og Hustru Maren Stephensen, Gribstrup.

4. Ægt. ¹⁴/₁₀ 1865 med Pige Johanne Marie Christensen, Datter af Huslejer Christen Nielsen og afd. Hustru Mette Kristine Jensen, Vindelev, f. ¹⁴/₂ 1835. Forlover: Peder Jensen, Gdm., Tranholm, og Niels Nielsen, Husm., Gribstrup.
5. Ægt. ²³/₁₀ 1866 med Pige Cathrine Marie Sørensen, Datter af Husm. Søren Nielsen og Hustru Mette Marie Iversen, Nedergaard Mk.

Alle Vielser er foretaget i Klovborg Kirke, men ingen Børn er født ham her. — De havde Ejendommen Dyrendal i Klovborg, men flyttede senere til Sejet, men maa jo før have boet i Tørring, thi her er Sønnen Anton Hedegaard f. ¹⁵/₉ 1868.

Gennem den gamle Familie fra Riishedegaard havde Sognet sine væsentligste Repræsentanter for »De stærke Jyder« som Islæt i det religiøse Liv. Endnu i min Barndom husker jeg, at Børnene fra enkelte Familier herfra helst ikke maatte deltage i Skolens Undervisningsfag ud over Hovedfagene, hvorfor der i Reglen af Forældrene sørgedes for, at Børnene, naar de blev større, blev anbragte hos Familie eller Bekendte omkring Øster Snede og Solskov, hvor de »Stærke Jyder« havde deres egne Privatskoler, og Kirken ogsaa endnu brugte Kingos Salmebog, ligesom Skolen Pontoppidans Lærebog. En enkelt Familie med kun eet Barn lod det helt undervise hjemme med kun Skolekommissionen som Kontrol ved en Slags Eksamen i Hjemmet. Vi har jo kun Undervisningspligt, ikke Skolepligt, her i Landet.

Af nulevende Slægtninge i Sognet af den gamle Slægt i Riishedegaard har jeg faaet følgende overleveret til eventuelt Brug, og der skal heraf gengives som følger:

Den gamle Slægt i Riishedegaard.

Som den er samlet af en Slægtning her i Sognet.

Rasmus Pedersen (kaldet Rasmus Hedegaard), født d. 1792 i Riishedegaard i Klovborg, Søn af Peder Nielsen og Hustru Maren Madsdatter. Viet i Klovborg Kirke d. 5. Juli 1828 til *Mette Kirstine Sørensdatter*, Datter af Gaardmand Søren Jensen

og Hustru Karen Olesdatter i Tirsvad. Mette Kirstine er født d. 5. December 1795; hun døde d. 22. Maj 1841 og er begravet paa Klovborg Kirkegaard.

Rasmus Pedersen overtog ved sit Giftermaal i 1828 »Rishedegaard« efter sin Stedfader Henrik Olsens Død; Gaarden var da Fæstegaard under Matrup, men Rasmus Pedersen købte senere Gaarden til Selveje.

I forannævnte Ægteskab var 4 Børn, 3 Sønner og 1 Datter:

Henrich Rasmussen, født i Klovborg d. 14. Marts 1829, døbt i Hj. s. Dag, fremstillet d. 28. Maj.

Faddere: Laurs Olesens Hustru af Bryrup, Jens Sørensen af Hjortsvang, Niels Rasmussen af Løvet, Christen Høg af Nørre Snede.

Henrich Rasmussen (med Tilnavn »Toft«) var Ejer af Gl. Toftegaard i Gribstrup¹⁾, han blev d. ²¹/₁₁ 1848 gift med Enke Ane Mette Steffensdatter²⁾, som var født d. ¹/₄ 1820.

Søren Peder Rasmussen, født i Klovborg d. 2. Oktober 1830, døbt i Hj. d. 3. Oktober, fremstillet d. 5. December.

Faddere: Niels Rasmussens Hustru af Løvet, Christen Høg, Jens Sørensen, Josva Christensen, Hampen, Lars Pedersens Hustru af Skade.

Søren Peder Rasmussen fik i 1906 Efternavnet »Hedegaard«. Han havde Ejendommen »Dyrendal« i Klovborg, flyttede senere til Sejet. Han var gift 5 Gange.

Ole Rasmussen, født i Klovborg d. 10. December 1831, døbt i Hj. s. Dag, fremstillet d. 26. Februar 1832.

Faddere: Christen Høgs Hustru, Lars Christensen, Matrupladegaard, Jens Sørensen, Lars Pedersen, Søren Jensen af Tranholm.

Marie Kathrine Rasmussen, født i Klovborg d. 2. September 1833, døbt i Hj. s. Dag, fremstillet d. 20. Oktober.

Faddere: Lars Pedersens Hustru, Laurs Olesen af Bryrup, Christen Høg, Jens Sørensen af Hjortsvang, Hans Hansen af Gribstrup.

¹⁾ Det er senere Hans Engebjergs Gaard, nu Laurits Hansens — og Enken ejede den.

Marie Kathrine blev d. 26. Novbr. 1852 gift med Gdm. Peter Jensen i Tranholm. Kirkebogen fortæller, at ved dette Ægteskabs Indgaaelse var Faderen Rasmus Pedersen og Husmand Niels Jensen Forlovere, og de har begge skrevet deres Navne i Kirkebogen med »ført Haand«, hvilket tyder paa, at de ikke kunde skrive. Der er mange af saadanne Tilfælde i samme Kirkebog.

Efter sin først^e Hustrus Dod i 1841 indgik Rasmus Pedersen Ægteskab for anden Gang den 17. September 1841 med Benedicte Johanne Jensdatter, som er født i Hjortsvang d. 12. Juni 1819, Datter af Jens Sørensen og Hustru Dorthea Sophie Vogelius. Dette Ægtepar boede fremdeles paa Rishedegaard, og her døde Rasmus Pedersen d. 4. Maj 1871. Benedicte Johanne døde d. 25. Juli 1892. De er begge begravet paa Klovborg Kirkegaard. I dette Ægteskab var 9 Børn, 4 Sønner og 5 Døtre:

Mette Kirstine Rasmussen, født i Klovborg d. 14. Juni 1842, døbt i Hj. s. Dag, fremstillet d. 25. September.

Faddere: Gdm. og Sognefoged Niels Sørensen og Hustru i Nygaard, Søren Christian Larsen, Sidsel Larsdatter, Ungkarl Søren Jensen, Hjortsvang.

Mette Kirstine blev gift med Peder Christian Henriksen fra Halle. De fik Rishedegaard, men beholdt den ikke ret mange Aar. Manden var ikke driftig, og Gaarden gik til Tvangsauktion ca. 1891 og kom derved ud af Slægtens Eje. Ægteparret fik derefter en mindre Ejendom paa Rishede Mark. Her døde Mette Kirstine d. 19. Maj 1897. Der var flere Børn i Ægteskabet; den yngste, en Søn ved Navn Anton Henriksen, som var vanfør, idet hans ene Arm var lammet og ubrugelig, har været godt en halv Snes Aar, da Moderen døde. En ældre Mand, Stoustrup Nygaard, har fortalt mig, at han dengang besøgte Mette Kirstine paa hendes Syge- og Dødsleje; hun døde glad og frimodig i Troen paa sin Frelser Jesus Kristus. Hendes eneste Bekymring var, hvordan det skulde gaa med denne yngste Dreng. Dog blev denne Dreng senere til stor Velsignelse i sit Hjemsovn, idet han havde gode Aandsevner og var en kristen Personlighed; han var med i Ledelsen af meget kristeligt Arbejde.

Jensine Sofie Rasmussen, født d. 22. August 1844, døbt i Hj. s. Dag, fremstillet d. 19. Oktober.

Faddere: Jens Sørensen og Hustru, Pige Sidsel Larsdatter, Ungkarl Søren Christian Larsen, Gdm. Peter Sørensen, Gripstrup.

Jensine Sofie døde d. 20. Juni 1857, hun er begravet paa Klovborg Kirkegaard.

Jens Ole Rasmussen, født d. 4. September 1847, døbt i Hj. s. Dag, fremstillet d. 20. Novbr.

Faddere: Pige Johanne Marie Christensen, Gdm. Søren Christian Larsen, Gdm. Peder Sørensen, Gribstrup, Husm. Steffen Pedersen, Rishede Mark, Indsieder Mads Jensen, Tranholm, Hans Peder Larsen, Skade.

Jens Ole blev gift med Maren Hansen og havde Nørskovgaard i Klovborg. Her døde han d. 1. Februar 1892. Han er begravet paa Klovborg Kirkegaard; hans Gravplads er den ældste i Slægten, som i Dag (1953) er bevaret.

Mariane Rasmussen, født d. 2. November 1849, døbt i Hj. s. Dag, fremstillet d. 29. December.

Faddere: Pige Karen Marie Nielsen, Pige Else Christensen, Rishede, Gdm. Niels Sørensen, Søren Christian Larsen, Ungk. Hans Peder Larsen.

Søren Rasmussen, født d. 12. Februar 1852, døbt i Hj. d. 13. Februar, fremstillet d. 15. Maj.

Faddere: Husm. Søren Jensens Kone af Hjortsvang, Pige Line Nielsen, Gdm. Niels Sørensen, Søren Christian Larsen, Niels Hansen, Skade.

Moderen var Kirkegangskone d. 4. April.

Søren Rasmussen blev gift med Elisabeth Serafine Schjøer; yderligere Oplysninger om dem findes omstaaende. Deres Børn blev døbt med Familienavnet »Riishede«, hvilket Navn Søren Rasmussen fik tilkøbt d. 2. Marts 1918.

Maren Rasmussen, født d. 24. August 1854, døbt i Hj. s. Dag, fremstillet d. 15. Oktober.

Faddere: Gdm. Peder Jensens Kone, Tranholm, Pige Maren Nielsen, Gaardmændene Søren Christian Larsen, Søren Pedersen, Niels Hansen.

Jens Møller Rasmussen, født d. 2. Oktober 1860, døbt i Hj. 3. Oktober, fremstillet d. 25. November.

Faddere: Pige Trine Rasmine Cicilie Nielsen. Gdm. Niels Sørensen. Søren Jensen. Søren Pedersen. Niels Hansen.

Jens Møller er død d. 11. April 1889, begravet paa Klovborg Kirkegaard. Ovennævnte betegnes i Kirkebogen ved Dødsfaldet som »Idiot«, Datidens Betegnelse for Aandssvaghed.

Dorthea Sophie Rasmussen, født d. 2. August 1865, døbt i Hj. d. 4. August, fremstillet d. 12. Oktober.

Faddere: Husm. Niels Nielsens Kone. Pige Mariane Rasmussen. Peder Jensen. Søren Peder Rasmussen. Niels Hansen.

Søren Jensen, født d. ? 1741, Søn af ? Viet d. ? 1777 til Karen Olesdatter, født d. ? 1751, Datter af Gaardbeboere i Vinding Ole Rasmussen og Hustru Karen Christensdatter.

Ægteparret var Gaardfolk i Tirsvad i Klovborg. Søren Jensen er død d. 28. Marts 1824. Karen Olesdatter er død i Rishede d. 20. Marts 1832; de er begge begravet paa Klovborg Kirkegaard.

I Ægteskabet var der en Søn og en Datter, som her skal nævnes:

Jens Sørensen, født d. ? 1792.

Mette Kirstine Sørensdatter, født d. 5. December 1795. Mette Kirstine Sørensdatter blev i 1828 gift med Rasmus Pedersen i Rishede. Da hendes Mor var blevet Enke, kom hun til Rishede og fik Ophold til sin Død.

AFSKRIFT

1828 Personalie Sal. Henrik Olesens Død i Riishede.

Lad ikke Synden være sød for Eder paa det at Døden ikke i sin Tid skal blive sur for Eder. Det nye Menneske kan alene være Borger i det nye Jerusalem, det Menneske som anser det jordiske for det største Gode, hvad skal han gøre i Himlen, vi maa først være Gud lig ved et helligt Levned, førend nogen kan nyde en salig Samfund og Omgjængelse med Gud, kan nogen uden han bliver igjenfødt vel indgaa i Guds Rige,

ingen kan blive et Ærens Kor til sin Himmelske Herres Tempel, hvis Hjerte ikke tilforn er bleven igjennemtrængt af gudeligt Bedrøvelse over Synden — — hvad Slags det kan være farlig at overvinde. Den som intet andet tragter efter end at gjøre Guds villie, den anser ikke andet i det Jordiske end forgjængeligt, han ved af Guds Saliggjørende Ord, at der er bered et Sted for de retskafne i de evige Boliger, hvor enhver fornuftig Guds Skabning faar sin Løn eftersom han her i Live har fortjent.

Vores nu salig Mand Henrik Olesen af Rishede hvis jordiske Del vi i Dag har gelejdet til sit Hvilested og Sjælen igjennem hos Gud, som gav den til den yderste Dag. — Hvad som er at melde om hans Begyndelse, Fremgang og Afgang her i Verden. Aaret 1765 blev han Barnefødt og avlet til Verden af Retsindige Ægtefolk, hans Fader var agtbare Mand Ole Sørensen, og Moderen den dygtige Kone Karen Larsdatter, Gaardbeboere i Velling, da denne deres Søn ved Fødselen kom til Verden blev straks overgivet til Gud ved den hellige Daab af Naade blev antaget til et Guds Barn og en Himmels Arving, da han ved Aar og Alder tiltog blev han vistnok vel oplært i sin Cristendom og andre gode Dyder, hos sine Forældre var han hjemme, indtil han kunde tjene for Karl og kom da først i Tjeneste hos sin Farbror i Saaby, hvor han tjente i to Aar og kom derfra til Laurs Bødker i Vinding hos hvem han og tjente i to Aar derefter blev han antagen til Krigstjeneste, hvad han var i 8 Aar da han havde det overstaaet, begjærede han til Ægte den dygtige Enkekone Maren Madsdatter i Rishede og bekom Gaarden med hende. I den hellige Ægtestand har de ingen Livsarvinger undtagen en Søn, som kom dødfødt til Verden, hvad som er at melde om hans Forhold her iblandt os da var han en meget flyttig Mand, som er sigtbar for os, han med stor Møje opbygte Rishede af Ny, som var meget ringe af Bygning og tillige har han dyrket sin Jord med Flid og Stræbsomhed, saa at den ved Guds Velsignelse gav en god Afgrøde af alle Slags, til sig og sine, saa han havde en god Besætning af alle Slags baade ude og inde og Herrens Velsignelse har stedse været inden Døre hos Dem, hvad som hans Svaghed, der foraarsagede den

Lyst, som han forhen har haft til at arbejde og forrette sin Gjerning, som han forhen havde gjort var vistnok det, for en Aarstid siden ytrede en Slags Svaghed i hans Lemmer som kaldes Gigt, som af og til rasede meget i sine Lemmer; han søgte Raad for det, men det vilde ikke forlade ham, denne Svaghed var vistnok Aarsag til hans dødelige Afgang, han overlod Gaarden til sin Stedsøn, da baade han og sin gamle Ægtemage var meget svagelig af Helbred; den 14. August da Kl. var 11 kom hans Stedsøns Kone hjem fra Marken fra Høstfolkene for at lave Middagsspis til dem, stod han ude i Haven ved Bistaderne, som han da vistnok var gaaet ud for at fordrive Tiden, noget derefter hørte hun et Raab af ham, gik hun ud i Haven og da hun kom derud laa han paa sin Ryg imellem Kaalene og han bad hende at hjælpe sig op og kom til at sidde paa en Stol, hun løb straks ud for at kalde paa sin Mand og de andre Høstfolk, da hendes Mand var kommen ind løb han straks til ham og spurgte Fader hvordan er det med ham, men han kunde ikke svare ham, Sønnen sagde til de andre, som stod omkring ham. Jeg tror, at min Fader vil dø, og som de stod og saa paa ham sov han sagte hen imellem Kl. 11 og 12 da han tog Afsked fra denne syndige Verden, Sjæl og Legeme har her i Livet samlet med hverandre i en 63 Aar, som er den Sal. Mands Levetid og Dage.

Himlens Pørtte fromme Gud
 Naar vi skal af Verden ud
 Lad da for os aaben staa
 At vi ind til Dig kan gaa.

A F S K R I F T

1841 Personalia Sal. Kirstine Sørensdaters Død i Rishede.

Menneskenes Liv her paa Jorden er Ubestandighed, ikke ved vi, naar Dødens Herre banker paa Døren og vi maa bort herfra, nogle dør i Barndommen, andre i blomstrende Aar og andre i Alderdommen og saaledes er vor Time om Dødens Komme uvis, derfor skulde vi altid forberede os til Døden, altid leve dem i vore Tanker saaledes i Dag er det dig, i Mor-

gen mig, naar vi saaledes dagligen tænker paa Døden anraabe Gud om Naade og Forladelse for vore Synder, da vil Gud vist for hans Skyld, som har lidt og død for os skænke os sin evige Salighed saaledes gjorde vist ogsaa denne vor Medsøster som vi i Dag have ledsaget til sit Hvilested og Sovekammer, hun var vist altid hengiven i Gudsfaderlige Villie, derfor kunde hun ogsaa med Fred i Hjertet og Ro i Samvittigheden gaa Dødens Sidste Strid imøde da hun mærkede at Livets og Dødens Herre vilde kalde hende til sit Rige. Denne vor salige afdøde Medsøster Stine Sørensdatter saa først Dagens Lys den 5. December 1795 i Tirsvad Klovborg Sogn, Hendes Forældre var agtbare og gudfrygtige Bønderfolk, Faderen var den agtbare Søren Jensen og Moderen den dygtige og gudfrygtige Kone Karen Olesdatter begge Gaardbeboere i Tirsvad som begge forud for hende var indgangen i Evigheden og der modtaget deres ældste Datter, saasnart disse gudfrygtige Forældre vare af Gud blevne Velsignet med denne Datter lode de hende ved den hellige Daab indlemme i den kristlige Kirke for derved at gøre hende til en Arving af Guds og Kristi Rige, da hun var bleven oplært i Jesu Kristi saliggørende Lære og Konfirmeret kom hun ud at tjene. Tjente hos Hr. Pastor Vogelius i Skade 2 Aar, paa Hovedgaarden Rask i 2 $\frac{1}{2}$ Aar, i Velgaarde 3 Aar og andre Steder hvor hun tjente var hun tro og omhyggeligt for alt hvad der blev hende betroet saa hun var agtet og elsket af sine Husbonder og havde fra disse det bedste Vidnesbyr for hendes flid og troskab og Opførsel, i Aaret 1828 den 5. Juli indlod sig i Ægteskab med velaget Ungkarl Rasmus Pedersen af Rishede som tilbage lever, og i Dag med et rørt men gudhengivent Sind ledsager hans elskte Ægtemage til Gravens Stille Bolig i dette deres Ægteskab levede de kærlige og enige med hverandre, sørgede med den største Omhyggelighed for hinandens timelige og evige Lyksalighed og arbejdede med forenede Kræfter for at erhverve det daglige Brød til dem og deres — og Gud lagde ogsaa Velsignelse til deres Arbejde saa at deres Velstand derved anseelig forøgedes. I deres næsten 13 Aars Ægteskab vare de af Gud velsignede med 3 Sønner og 1 Datter, hvoraf 2 Sønner og Datteren tilbage leve og med Faderen begræde tabet

af deres kjære Moders altfor tidlige Bortgang thi hun var en omhyggelig Moder for sine Børns Opdragelse ikke alene for denne Verden, men ogsaa for den tilkommende. — Den ene Søn er for nogle Aar siden indgangen til Evigheden hvor han modtager sin kærlige Moder denne salige afdødes Minde lever vist i ethvert oprigtigt Christens Hjerter, thi ikke alene hendes Søskende, hvoraf nogle endnu lever og i Dag ledsager hende til Graven med Vemodstaarer, var hende kære, men ogsaa alle som kendte hende give hende det bedste Vidnesbyrd, saa at de vistnok siger hun fortjente at levet længere blandt os. Hvad den salige Kvindes Lidelse angik da havde hun i de sidste Aar tidt og ofte været angrebet af haar Sygdom som ogsaa tilsidst foraarsagede hendes tidlige Død, med Hengivenhed i Guds Faderlige Villie opgav hun sin Aand i sin himmelske Faders Haand Lørdagen den 22. Maj 1841 efter at have levet her i Verden 45 $\frac{1}{2}$ Aar som den salige Afdødes Levealder.

AFSKRIFT

1832 Personalia Sal. Karen Olesdatter. Død i Rishede.

Den Christen, som intet andet tragter efter end at han med al Flid stræber efter at vandre efter sin Guds Villie og Bud, saa vidt det staar i et Skrøbeligt Menneskes Magt. Dersom et Menneske er gaaet ud fra Sandhedens Vej, da maa man straks vende om igen, da det er vanskelig for et Menneske at gaa hen paa Syndens farlige Afveje, som fører til Fordærvelse, men saa snart vores Samvittighed minder os om vores Fejltrin, da maa vi straks vende om paa Sandhedens Sti til vores rette Fædre Land. Dersom Mennesket ikke i Tide vil vende sig fra alt ondt til alt Godt, da kunde Mennesket snart i en Hast faa denne Budskab fra vor himmelske Herre og Dommer, i denne Dag skal din Sjæl kræves af Dig, derfor vær altid færdige og bered til at gaa Døden imøde, thi vi ved ikke om den kommer Morgenen eller om Aftenen. Vores nu Sal. Medkristinde Karen Olesdatter af Rishede, var som os bekjendt en Retsindig Kvinde. I Dag er nu hendes afsjælede Legeme Gelejet til sit Hvilested og Sovekammer, Sjælen efter Legemets Død

blev antagen af Gud i de evige Boliger. Hvad som er at melde om hendes Begyndelse, Fremgang og Afgang her i Verden. Aaret 1751 blev hun Barnefødt og avlet til Verden af Retsindige Ægtefolk, hendes Fader var den agtbare Mand Ole Rasmussen og Moderen Karen Christensdatter, Gaardbeboere i Vinding. Da disse Ægtefolk blev velsignet af Gud med denne liden Datter, blev hun straks efter den naturlige Fødsel, Gjenfødt, opofret til Gud, ved den hellige Daab, og da blev et Naadens Barn og en Himmelens Arving. Da hun tiltog i Alder og Kundskab, blev hun vel oplært i sin Christendom og vejledt til Dyden. Hos sine Forældre var hun hjemme til hun blev 14 Aar, og kom da udi Tjenneste i Vinten, hvor hun var i 10 Aar, derefter kom hun i Tjenneste i Adit, hvor hun var i 2 Aar. Derpaa blev hun Begjæret til Ægte af Enkemand Søren Jensen af Tirsvad, som ved eget Hjertelag og andre gode Venners Raadføring, indlod sig i Ægteskab med hverandre og udi samme kjærlige Ægteskab blev velsignet af Gud med otte Børn, tre Sønner og fem Døtre. En Søn og en Datter døde straks efter deres naturlige Fødsel og Hjemmedaab, Sønnen levede nogle Dage, efter Fødselen døde Datteren, en Søn døde i sin Manddom, og en voksen Datter. En Søn og de tre Døtre tilbagelever. Den Sal. Kone maatte sin gode Ægtemage, ved Døden afskjæres og blev da nedstedt i den sørgelige Enkestand, efter at de har levet sammen i 44 Aar, og baaret Dagens Hede og Byrde med hverandre og bestræbt sig for at lade dem oplære i Guds sande Frygt, da det er den bedste Gave Forældre kan overlade til deres Børn. Efter sin Sal. Mands dødelige Afgang, har hun nydt Aftægt af Gaarden i Tirsvad. Da hendes Datter fik Bopæl i Rishede, tog hun sin Moder til sig, og med sin Svigersøns Tilladelse blev hun hos dem til sin Dødsdag. Hvad som er at melde om hendes Christelige Forhold her i blandt os, da har hun vist sig som en i alle Maader Retsindig Christen Egner og Anstaar. Hvad som er at melde om den Maade, som nedbrød dette svage Legeme, hun har længe haft Hævelse neden for hendes Bryst, som tiltog mere og mere. Da hun nok erfarede, at det var Dødens Budskab, bad hun sin Svigersøn at ville kalde hendes Sjælesørger til sig for at blive delagtiggjort i Jesu Legeme og Blod, i det Hellige

og Højerværdige Alterens Sakramente, siden laa hun med gudelige Forberedelser, ønskede gjerne at slippe løs fra denne syndige Verden, og komme hjem til sin Forløser, som har bered alle sande Christne Sted i vores rette Fædreland, som og skeede d. 20. Marts om Midnat Kl. 11^{1/2}, hun sagde da sin Svigersøn og kjære Datter og andre af sine Børn den sidste Farvel, og overleverede da sin dyrekjøbte Sjæl i sin Forløseres Jesu Haand, efter at Sjæl og Legeme her i Verden har været samlet med hverandre i 81 Aar, som er den Sal. Kones Levetid og Dage.

Saa er da Døden, som al vor Jammer ender
 En Christen Sjæl fra Suk til Fred i Himlen sender
 Et Legem Trællefuld til Hvile i sin Grav
 Naar Sjæl og Legeme fra Verden Takker af.

En Gravskrift, noget lignende og i Vers, indrammet af et Par Søjler med Kors og omsnoet af grønne Grene, alt indrammet i Billedform med Glas for i ca. ¹/₂ Meters Bredde og knap saa høj, ejer jeg fra mine Bedsteforældres Tid. Det er Minde over en ung Pige, som min Moder var opnævnt efter. Det lyder saaledes:

Minde over Kristine Pedersen,
 fød i Kokborg d. 17. Mai 1844, død d. 3. Januar 1865.

Farvel Kristine! sov nu sødt!
 Nu har al Trængsel Ende,
 Som Dig i dette Liv har mødt;
 Og ei Du fik at kjende
 Saa stor en Part af Synd og Strid
 Som mangan En i denne Tid
 Hel kummerlig mon friste.

Du visned bort i Ungdoms Vaar
 Fra Verdens falske Glæder,
 Og bort fra Verdens trange Kaar
 Til Gravens Fred du træder,
 Ei Synden hærdede dit Sind,

Ei Sorgen furede din Kind
Med sine dybe Mærker.

Et kjærligt Minde har du her
Hos alle, som dig kjendte,
Ei blot i Barndomshjemmet kjær,
Men og hos dem du tjente;
Thi du med Lydighed og Flid
Og Troskab fyldte ud den Tid,
Som du hos dem anvendte.

Vi haabe Jesu Kærlighed
Var virksom i dit Hjerte;
Thi du med stor Taalmodighed
Bar sidste Sygdoms Smerte,
Og søgte i Hans Samfund Trøst,
Som havde dig saa dyrt forløst
Med Blodet fra sit Hjerte.

Vi haabe, at din Sjæl gik hen
Til sød og salig Hvile
Hos ham vor store Sjæleven,
Og at du der maa smile,
Som Bruden glad hos Brudgom sin,
Og frydes ved den Himmelvin,
Som han for sine skjænker.

Men vi som end tilbage staa
I Verdens Strid og Møie,
O, Jesu! hjælp os, at vi maa
Opløfte Sjælens Øie
Til Dig og stride saa vor Strid,
At glade vi til evig Tid
Maa samles i Dit Rige!

Fred over Støvet!

Omkring Aarene 1775—1800 boede paa »Rishedegaard« i Klovborg *Peder Nielsen*, om hvem ikke andet vides, end at han døde paa Gaarden. Hans Hustru *Maren Madsdatter* er født 1752, hvor vides ikke, men hun døde paa »Rishedegaard« d. 26. Februar 1829 og er begravet paa Klovborg Kirkegaard.

I Ægteskabet fødtes en Søn, *Rasmus Pedersen*, den ? 1792.

Efter Peder Nielsens Død giftede Enken sig med Ungkarl *Henrik Olsen*, der er født i Aaret 1765, Søn af Gaardbeboere i Velling Ole Sørensen og Hustru Karen Larsdatter. Henrik Olsen blev i Aaret 1788 taget til Soldat og var i Tjenesten i otte Aar. Efter Hjemkomsten i 1796 blev han som nævnt gift med Enken i »Rishedegaard« *Maren Madsdatter*. Der berettes om ham, at han var en flittig Mand, han ombyggede Gaarden, der var forfalden af Bygning. Henrik Olsen døde i Rishede, siddende paa en Stol ude i »Kaalgaarden«, d. 14. August 1828.

Kort før sin Død havde han overdraget Gaarden til sin Stedsøn *Rasmus Pedersen*. Denne blev d. 5. Juli 1828 viet i Klovborg Kirke til *Mette Kirstine Sørensdatter*, som er født d. 5. December 1795. Hendes Forældre var Gaardmand Søren Jensen og Hustru Karen Olesdatter af Tirsvad. Søren Jensen er død d. 28. Marts 1828, og Karen Olesdatter er død i Rishede d. 20. Marts 1832. Hun havde Ophold hos sin Datter og Svigerson.

Rasmus Pedersen havde først »Rishedegaard« i Fæste under Matrups, men købte den til Selveje, antagelig ca. 1835, da Fæstegaardene paa den Tid blev solgt. — Rasmus Pedersen fik Kendingsnavnet »Rasmus Hedegaard«. I hans og Mette Kirstines Ægteskab var 4 Børn, 3 Sønner og 1 Datter.

Henrich Rasmussen er født d. 14. Marts 1829, døbt i Hjemmet s. Dag, fremstillet d. 28. Maj. Faddere: Laurs Olesens Hustru af Bryrup, Niels Rasmussen af Løvet, Christen Høg af Nr. Snede samt Morbroderen Jens Sørensen af Hjortsvang.

Henrich Rasmussen blev d. 24. November 1848, knap 20 Aar gl., gift med Enke Ane Mette Steffensdatter, som antagelig har haft »Gl. Toftgaard« i Gribstrup; efter denne Gaard fik han Kendingsnavnet »Henrich Toft«. Om hans Hustru »Ane Mett'« vides, at hun var en Slags aandelig Fører for dem, der i Klovborg sluttede sig til Bevægelsen »De stærke Jyder«.

Søren Peder Rasmussen er født d. 2. Oktober 1830, døbt i Hj. s. Dag, fremstillet d. 5. December. Faddere: Niels Rasmussens Hustru af Løvet, Christen Høg, Nr. Snede, Josva Christensen af Hampen, Lars Pedersens Hustru af Skade samt Jens Sørensen.

Søren Peder Rasmussen havde Ejendommen »Dyrendal«, han flyttede senere til Sejet. Han var gift 5 Gange. I 1906 købte han Efternavnet »Hedegaard«.

Ole Rasmussen er født d. 10. December 1831, døbt s. Dag i Hj., fremstillet d. 26. Februar 1832. Faddere: Christen Høgs Hustru, Lars Christensen, Matrupledegaard, Lars Pedersen, Søren Jensen, Tranholm, samt Morbroderen Jens Sørensen, Hjortsvang.

Marie Kathrine Rasmussen er født d. 2. September 1833, døbt i Hj. s. Dag, fremstillet d. 20. Oktober. Faddere: Lars Pedersens Hustru, Laurs Olesen af Bryrup, Christen Høg, Jens Sørensen af Hjortsvang, Hans Hansen af Gribstrup.

Marie Kathrine blev d. 26. Novbr. 1852 gift med Gdm. Peter Jensen i Tranholm. Kirkebogen fortæller, at ved dette Ægteskabs Indgaaelse var Faderen Rasmus Pedersen og Husmand Niels Jensen Forlovere, og de har begge skrevet deres Navne i Kirkebogen med »ført Haand«, hvilket tyder paa, at de ikke har kunnet skrive. Der er mange af saadanne Tilfælde i samme Kirkebog. Dette maa dog forundre en Del for Rasmus Pedersens Vedkommende, da det vides, at i alt Fald hans Børn i andet Ægteskab fik en god Undervisning i de nødvendige Skolekundskaber i deres Hjem, men dette maa antagelig være kommet fra deres Moder Johanne Benedikte.

Den 22. Maj 1841 døde Mette Kirstine, hun er begravet paa Klovborg Kirkegaard, og den 17. September samme Aar giftede Rasmus Pedersen sig igen, denne Gang med *Benedicte Johanne Jensdatter*. Hendes Forældre var Jens Sørensen og Hustru Dorteia Sofie Vogelius, de boede i Hjortsvang. Benedikte Johanne er født d. 12. Juni 1819 og var saaledes 22 Aar, da hun blev gift med den 49aarige Mand, der paa samme Tid var hendes Onkel.

Ægteparret boede fremdeles paa »Rishedegaard«, og i Ægteskabet fødtes 4 Sønner og 5 Døtre.

Mette Kirstine Rasmussen, født d. 14. Juni 1842, døbt i Hj. s. Dag, fremstillet d. 25. September. Faddere: Gdm. og Sognefoged Niels Sørensen og Hustru i Nygaard, Søren Christian Larsen, Sidsel Larsdatter, Ungkarl Søren Jensen, Hjortsvang.

Mette Kirstine blev gift med Peder Christian Henriksen fra Halle. De overtog »Rishedegaard«, antagelig 1871, da er Rasmus Pedersen afgaaet ved Døden. Peder Christian Henriksen var imidlertid ikke nogen dygtig Mand, og Tiderne var vel heller ikke gunstige. Gaarden gik til Tvangsauktion ca. 1891 og kom herved ud af Slægtens Eje. Ægteparret fik derefter en mindre Ejendom paa Rishede Mark, og her døde Mette Kirstine d. 19. Maj 1897. Der var flere Børn i Ægteskabet, den yngste, en Søn ved Navn Anton Henriksen, var vanfør, idet hans ene Arm var lammet og ubrugelig. Han var ca. 10 Aar, da Moderen døde. En ældre Mand, Stoustrup Nygaard, har fortalt mig, at han en Gang besøgte Mette Kirstine paa hendes Syge- og Dødsleje. Hun døde frimodig i Troen paa Jesus Kristus som sin Frelser. Hendes fleste Tanker og Omsorg gjaldt denne Dreng og yngste Søn. Dog blev netop han til stor Velsignelse i sit Hjemsovn, idet han havde gode Aandsevner og var en kristen Personlighed. Han var med i meget kristeligt Arbejde, ogsaa som Leder.

Jensine Sofie Rasmussen, født d. 22. August 1844, døbt i Hj. s. Dag, fremstillet d. 19. Oktober. Faddere: Jens Sørensen og Hustru, Pige Sidsel Larsdatter, Ungkarl Søren Christian Larsen, Gdm. Peder Sørensen, Gribstrup.

Jensine Sofie døde knap 13 Aar gl. d. 20. Juni 1857. Hun er begravet paa Klovborg Kirkegaard.

Jens Ole Rasmussen, født d. 4. September 1847, døbt i Hj. s. Dag, fremstillet d. 20. Novbr. Faddere: Pige Johanne Marie Christensen, Gdm. Søren Christian Larsen, Gdm. Peder Sørensen, Gribstrup, Husm. Steffen Pedersen, Rishede Mark, Indsieder Mads Jensen, Tranholm, Hans Peder Larsen, Skade.

Jens Ole blev gift med Maren Hansen og havde »Nørskovgaard« i Klovborg. Her døde han d. 1. Februar 1892. Han ligger begravet paa Klovborg Kirkegaard, og hans Gravplads er den ældste i Slægten, som i Dag (1955) er bevaret.

Søren Rasmussen er født paa »Rishedegaard« i Klovborg Sogn den 12. Februar 1852. Han er døbt i Hjemmet den 13. Februar og fremstillet i Kirken den 15. Maj. Faddere var: Husmand Søren Jensens Kone af Hjortsvang, Pige Line Nielsen, Gdm. Niels Sørensen, Søren Christian Larsen samt Niels Hansen, Skade. Moderen var Kirkegangskone d. 4. April.

Søren Rasmussen fik en god Opdragelse under en god og gudfrygtig Mor. Han har selv fortalt om sit Barndomshjem; der maatte arbejdes haardt, og dette kom til at præge ham hele hans Liv. Han havde gode Evner og var dygtig i almindelige Skolekundskaber. I sine unge Aar tjente han paa forskellige Gaarde i Omegnen, han var saaledes Karl paa Mattrup en Tid og havde ogsaa Plads paa Engebjerggaard. Sin Værnepligt af-tjente han som Infanterist ved 12. Bataillon i Fredericia; det var med ikke ringe Stolthed, han fortalte om sin Tjeneste ved denne berømte Bataillon, især om, da han med denne marcherede til København. Ligeledes fortalte han gerne om Lejren ved Hald; efter sin Afsked som Landpost var han en Gang med paa en Tur til Viborg og Hald, og her besaa han med megen Interesse Omgivelserne, hvor han havde været som ung. I Aaret 1876 giftede han sig med Elisabeth Serafine Schjøer, som her skal fortælles lidt om.

Elisabeth Serafine Schjøer er født i Thyregodlund i Thyregod Sogn den 9. November 1856. Hun er døbt i Hjemmet og fremstillet i Thyregod Kirke den 30. November 1856. Faddere var: Søren Anders Jensen og Hustru af Eegsgaards Mark, Gdm. Jens Iversen og Hustru, Thyregodlund, samt Gdm. Anders Frederiksen. I sine første Barneaar flyttede hun meget omkring med sin ugifte Moder. De fleste af sine Barneaar kom hun til at tilbringe i Sdr. Xæraa paa Fyn, hvor hendes Forældre boede i nogle Aar. Disse maa dog være flyttet til Thyregod paa et ukendt Tidspunkt, men det er i hvert Fald rigtig, at Elisabeth Serafine er baade konfirmeret og viet i Thyregod Kirke. Dette, at hun kom til at tilbringe en Del Aar paa Fyn, gjorde, at hun aldrig kom til at bruge det jydsk »a«, men altid sagde »jeg«, hvilket af nogle betragtedes som en Finhed. Hun var en usædvanlig rask og livlig Pige, der holdt meget af at danse og more sig i det hele taget. Hun havde flere

Pladser paa Gaarde i Omegnen af Kløvborg. Hun var en pæn Pige, der var proper og pillen med sig selv, og dette kom ogsaa til at præge hendes Hjem og Børn.

Da Søren Rasmussen og Elisabeth Serafine blev gift, hvilket skete i Thyregød Kirke d. 24. December 1876, fik Ægteparret tildelt en lille Snes Tdr. Land Agerjord fra Rishedegaard, og herpaa byggede de et Hus. Arbejdet gjorde de selv. Bygningen var lavet af Bindingsværk, udfyldt med ubrændte Lersten, og den bestod af Forstue, Stue og Sovekammer samt Køkken, i Forlængelse af Køkkenet var der Lo og Lade. I Forstue og Køkken var Gulvet af runde Kampesten, i Køkkenet var Ildstedet aabent. Stue og Sovekammer havde Brædegulv, som var hvidskuret og strøet med fint, hvidt Sand. De ubrændte Mursten var daarligt Materiale og maatte ofte repareres, da Pudset faldt af.

Jorden, de havde faaet, var for Størstedelen mager og mangede Gødning, saa det var smaat med Avlen. Besætningen bestod af 2 Køer og et Par Stude, undertiden kun een Ko. Dette kunde Familien ikke leve af, saa Søren Rasmussen maatte gaa paa Daglejarbejde og saaledes passe Ejendommen om Aftenen og om Morgenen, hvilket førte til en Del Forsømmelser. Ikke desmindre opkastede Søren Rasmussen et temmeligt langt Jorddige som Skel mellem Gaarden og Ejendommen; dette Dige staar den Dag i Dag. Arbejdsdagen var lang. Om Sommeren begyndte den Kl. 3 $\frac{1}{2}$ med Arbejde hjemme, og derefter ud for at tjene en Dagløn, som om Sommeren bestod af een Krone, om Vinteren 50 Øre, og saa undertiden paa egen Kost. Det var svært at skaffe Føde og Klæder til de mange Børn, der efterhaanden kom, elleve ialt. Een af Sønerne fortæller, at han en Morgen, før det blev lyst, hørte begge Forældrene græde, fordi der hverken var Penge eller Mad til Børnene. Ofte spistes der Brød med lidt Ost, men uden Fedt eller Smør, ligesom Maaltidet ofte bestod af et Fad kogte Kartofler, som enhver pillede, eftersom de spistes. Til Kartoflerne blev der kun nydt lidt Salt. En Gang blev en gammel Ko slagtet og Kødets nedsaltet, det levede man højt paa i lang Tid. Til Julen blev der bagt lidt Franskbrød, og det var en Højtid, naar dette kunde nydes. En Tid gik Søren

Rasmussen til Klovborg og fyrede for Bageren under dennes Bagerovn. Dette skulde begyndes Kl. 2 om Natten, men naar der saa derefter skulde begyndes paa en almindelig Dags Arbejde, var det en streng Dag, men det gav en lille ekstra Fortjeneste. En Tid fyrede han ogsaa i Klovborg Kirke; der skulde ogsaa begyndes Kl. 2 om Natten for at faa Kirken varm til Gudstjenestetid. Dog var det ikke alene det materielle, Ægteparret var optaget af. Den førnævnte Søn fortalte, at han en anden Gang husker sine Forældre, som stod i Døren mellem Stuen og Sovekammeret, hvor de talte om den barske Tilværelse. Dog sluttede de Samtalen med at sige til hinanden: »Vort blivende Hjem er ikke her, det er oventil.«

Ægteparret kom i Forbindelse med de »stærke Jyder«, som paa den Tid væsentlig levede i Raarup, Øster Snede og Korning Sogne, men ogsaa i Klovborg var man kommet i Berøring med denne Bevægelse, og flere Familier sluttede sig hertil. Saaledes ogsaa i Hjemmet her; Andagt og Læsning i de gamle opbyggelige Bøger hørte med til Livet i Hjemmet. Som tidligere nævnt havde Søren Rasmussen gode Kundskaber, og dette var der ofte Folk, som drog Nytte af, da det ikke altid var saadan, at Folk kunde klare sig med deres egen Læsen og Skrivning. Men ogsaa sine egne Børn gav han den første Undervisning, idet han vilde have dem oplært efter de samme Bøger, som de »stærke Jyder« brugte: »Pontoppidans Forklaring«, »Udvalgte Bibelske Historier« af Johannes Hütmer og Kingos Salmehog. Desuden lærte han dem Regning og Skrivning. Faderen mødte med sine Børn i Skolen til den almindelige Overhøring.

Engang var der blevet klaget over, at de hjemmeunderviste Børn var ringere oplært end de Børn, der gik i Skole, men den tilstedeværende Provst udtalte da efter Overhøringen, at de første var lige saa godt underviste som de sidste. De fattige Kaar i Hjemmet gjorde, at Børnene, især Drengene, tidligt maatte ud for selv at tjene til Livets Ophold, i flere Tilfælde før de var fyldt en halv Snes Aar. Da det som nævnt var Forældrene om at gøre, at de undervistes efter de Bøger, som deres Overbevisning sagde dem, var de rette, blev Børnene sat i Tjeneste i de Sogne, hvor dette kunde blive Til-

fældet. Det blev især i Korning og Øster Snede. Det gik i Regelen for sig paa den Maade, at Faderen tog sin Stok i sin ene Haand og Drengen ved den anden, og saa vandrede de fra Hjemmet paa Rishede Mark til de omtalte Sogne, hvor Drengen blev, mens Faderen gik Vejen tilbage alene. Da der forøvrigt var et godt Forhold mellem Forældre og Børn, har det nok ofte været svært, ikke mindst for Moderen, at sende sine Børn saa langt bort. For disse var det heller ikke let; ofte kunde de ikke faa fri og besøge Hjemmet, men de gjorde det, naar de kunde.

Her er allerede skildret en Del af Kaarene og Familielivet i Hjemmet paa Rishede Mark, men endnu skal tilføjes nogle Enkeltheder og Træk, fortalt af Sønnen Ole Riishede:

Far gik en Vintermorgen over til Skade Præstegaard for at tærse med Plejl hos Provsten. Han var tung i Sindet og havde Taarer i Øjnene; han vidste, at der ikke var Brød til mere end den samme Dag derhjemme. Han sukkede til Gud om Hjælp, og den kom paa en Maade, han ikke havde tænkt. Op ad Dagen kom Provsten og kiggede ind af Døren til ham og sagde blandt andet: »Hør, Søren, vil du ikke have en Skæppe Rug med hjem til Brød?« Far takkede, nu var en tung Byrde taget fra ham, der var igen Brød til de mange Munde.

Far havde den faste Vilje, at tigge det vilde han ikke, og Kredit var for ham et ukendt Begreb. Jeg husker, at da min lille Broder Kristian døde, maatte Mor lægge ham i en Skabs-skuffe; der var ingen andre Steder at lægge ham, indtil der kunde skaffes en Barnekiste, som maaske først skulde laves. Naar Naboerne kom for at hilse paa Far og Mor i deres Sorg, blev Skabsskuffen trukket ud, for at de kunde se det lille Barn. Den Dag, min lille Bror blev begravet, græd jeg mine modige Taarer, vistnok ikke saa meget af Sorg over min Bror som over, at jeg ikke kunde komme op at køre med Jens Jensen i Rishedegaard, som med et Par store Heste for korte Vognen med Kisten, mens Følget maatte gaa, og det var jeg for lille til; jeg var fire Aar.

I Aaret 1893 fik min Far Ansættelse som Landpost i Klovborg. En Tid senere afstod han Ejendommen i Rishede og købte en Rødstenslade, som var bygget ved et Hus i Klovborg.

Som en af de yngste i Søskeneflokken husker jeg maaske bedst Begyndelsen til dette vort nye Hjem. Huset kostede 800 Kr., og Omforandringen til Beboelse kostede 400 Kr. Min Broder Jørgen gjorde Murerarbejdet, og vor Fætter Johannes Henriksen var Snedker. Vi holdt meget af vort nye Hjem, det var saa hyggeligt med den lille Blomsterhave foran og det store Landevejstræ ved Indgangen.

Da min Far begyndte som Landpost, fik han 300 Kr. i Lon om Aaret. Han har fortalt mig, at han syntes, han var en holden Mand nu. Inden jeg kom ud at tjene, knap 10 Aar gammel, var Lønnen steget til det dobbelte. Det mærkedes paa Kaarene i Hjemmet. Nu blev der Raad til et Stykke Franskbrød hver Søndag. Mor fik Gardiner og Blomster i Vinduerne, vi fik en rigtig Hængelampe, en Chaiselongue og andet, alt sammen brugte Ting, men vi syntes, der blev saa hyggeligt, og vi forstod, hvad der laa bagved af Kærlighed, Flid og Nøjsomhed.

Nu er de trange Kaar tilbagelagt, og der skal ikke skrives mere om dette. Kun et enkelt Træk, som Søren Rasmussen selv har fortalt, og som viser noget af Tidens Haardhed: Søren Rasmussen var en Gang paa Vej fra Hjemmet til Korning med een af sine Drengene, der skulde ud at tjene. Drengen blev træt af Vandringen, og da der kom en Mand kørende med sit gode Køretøj, spurgte Faderen, om de maatte køre med. Manden sagde nej, og da han saa spurgte, om da ikke Drengen maatte komme op at køre, slog Manden Knald med Pisken og kørte sin Vej; de to traskede saa videre, idet Drengen havde fat i Faderens Stok og saaledes var paa Slæb. Det var ikke fri for, at den Slags kom til at præge Søren Rasmussens Sind alle hans Dage, idet der i Forbindelse med hans Selvhjulpethed var en vis Bitterhed over for dem, der havde mere.

Den 6. December 1909 døde Elisabeth Serafine efter flere Aars Sygdom og Svaghed. Hun havde lidt meget og var blandt andet blevet opereret paa Rigshospitalet i København. Der fortælles om hende, at mens hun boede i Klovborg By, havde hun Glæde i at komme med til Møde i Missionhuset og være sammen med Indre Missions Venner der paa Stedet; dette for-

stod hendes Mand vist ikke, i hvert Fald lærte han aldrig at sætte Pris paa dette. Han passede sin Kirkegang og læste meget i sin Bibel og Prædikensbog; dog var han vist ikke selv-sikker. Den, der skriver dette her, oplevede en Gang, da Bedstefaderen i sin høje Alder var syg, og jeg besøgte ham, da sagde han til mig: »Bed for mig.«

Elisabeth Serafine døde i Troen paa sin Frelser, kun 54 Aar gammel; der fortælles, at hun paa sin Dødsdag udbrød: »Nu kommer Jesus snart for at hente mig.«

Søren Rasmussen levede omtrent 30 Aar længere. Han passede med yderste Punktighed og Akkuratesse sin Gerning som Landpost i ca. 28 Aar. Han boede til sin Dod i det lille Hus i Byen; han havde undertiden sin Glæde og Morskab med at agere Postbud, naar Børneflokket samledes, idet han saa gav dem hver et Brev indeholdende en større eller mindre Pengeseddel.

Det kan ikke nægtes, at han i sin høje Alder blev noget indesluttet, han kunde ikke rigtig se noget godt ved den Tid, som var ved at løbe fra ham; mest opmuntrede det ham at tale om og fortælle om svundne Tider.

Til det sidste prægede Fliden ham, idet han tilbragte mest muligt af sin Tid ved sin Høvlebænk.

Den 2. Marts 1918 fik Søren Rasmussen tilkøbt Familienavnet Riishede til sig selv, idet alle hans Børn er døbt med dette Efternavn. Søren Rasmussen Riishede døde stille og rolig den 10. September 1938. Ægteparret er begravet paa Klovborg Kirkegaard.

»Fred med deres Minde.«

V. R.

Oplysninger om Slægten Vogelius

fra Aaret ca. 1600 til 1841

og dens Linje til Rishedegaard i Klovborg.

Raadmand Christen Michelsen og Hustru Dorthea Johansdatter, boende i Sæby, Nørre Jylland, begge født i 1500-Tal-

let. Omkring Aaret 1600 fødtes i dette Ægteskab en Søn: Michel Christensen.

Denne Michel Christensen blev den 26. Juni 1631 gift med Kirsten Fransdatter, Datter af Sognepræst Herr Frans Christophersen i Ugilt i Nørre Jylland. Michael Christensen var Svigerfaderens Capellan og blev ved dennes Død den 9. Marts 1639 hans Efterfølger som Sognepræst for Ugilt og Faars Sogne. I Ægteskabet var der bl. a. en Søn, som er født d. 19. August 1640 og døbt Frands Michelsen Vogelius.

(Navnet Vogelius er en latiniseret Form for Ordet Ugilt.)

Frands Michelsen Vogelius blev i Aaret 1664 kaldet til Sognepræst for Aasted og Skjærum Sogne. 1688 giftede han sig med Kirsten Madsdatter, Hr. Mads Mogensens Datter i Tversted. Frands Michelsen døde d. 29. Nov. 1702. Han efterlod sig mange Skrifter, tildels historiske, skrevet med en »fin og sirlig Haand«. Den lærde Bonde Peder Lauritsen Dyrskjøt skrev ved hans Død, at »hans Bibliotek er det kosteligste, jeg ved, saa at sligt ikke skal kunde findes hos nogen Præst i det ganske Stift.«

I Frands Michelsen Vogelius' Ægteskab fødtes en Søn og en Datter. Sønnen blev døbt Michael Vogelius.

Michael Vogelius var Præst i Øsløs og var gift med Magdalene Stenstrup. De døde henholdsvis d. 2. Juli 1731 og d. 23. Juni 1750. I Ægteskabet fødtes flere Sønner, en Gren af Slægten blev Nord for Limfjorden, en anden blev til en Præsteslægt i Norge.

En Søn ved Navn Mogens Michelsen Vogelius skal her nævnes.

Mogens Michelsen Vogelius, født i Øsløs 1707, blev sin Faders Eftermand som Sognepræst i Øsløs. Han var gift med Anna Kirstine Mouritsen, som døde i 1751. Han giftede sig anden Gang med Anna Jensdatter Mørch, Søster til Sognepræsten i Randlev-Bjergager, Hr. Casper Hartmanns Kone. I første Ægteskab var to Sønner. Den ældste, Michael Vogelius,

blev hans Eftermand i Embedet. Den anden Søn, Peder Mogensen Vogelius, blev Præst i 1773 til Frederiksberg og senere Sognepræst ved Helliggejstes Kirke i København. Han var gift med en Søster til Gehejmeraad Guldberg, Hedvig.

Mogens Michelsen Vogelius blev i 1737 forflyttet fra Øsløs til Hundslund. 1760 blev han Provst; han døde den 15. Marts 1775.

Den 12. Juli 1739 visiterer Biskop Hygum i Hundslund Kirke og skriver derom: »Sognepræsten Hr. Mogens Vogelius er en ung Mand og var samme Tid svag, men fandtes i det øvrige at have et godt Indsigt i de guddommelige Sandheder, hvilke hand og prædikede meget tydelig, og delledede Sandhedens Ord rettelig, saa mand af hannem med Gud og Tiiden kan promittere sig meget godt.«

Den 2. November 1744 er Biskoppen atter paa Visitats og bemærker, »at Sognepræsten prædikede og talede over Teksten alt, hvad som kunde og burde tales til almindelig Opbyggelse. Ungdommen fandtes her illigemaade ulastelig undervist.«

Michael Mogensen Vogelius, som altsaa er ældste Søn af førnævnte Provst Vogelius, blev født i Hundslund Præstegaard d. 11. August 1740. Aaret 1768 blev han Capellan hos sin Fader og hans Eftermand i Embedet 1774. Samme Aar giftede han sig med Hedvig Benedicte Spandet, født d. 1. Februar 1753, hun var Datter af forhv. Sognepræst paa Alrø Hr. Laurits Spandet. I Michael Mogensen Vogelius' og Hedvig Benedictes Ægteskab fødtes 10 Børn, hvoraf 2 Sønner og 1 Datter her skal nævnes og senere nærmere omtales.

Ved en Visitats d. 29. Juli 1792 skriver Biskop H. Jansen: »Sognepræsten Hr. Michael Vogelius er kaldet hertil af kgl. Majestæt i Aaret 1774, altsaa omtrent 18 Aar i Embedet. Hans Alder er 52 Aar. Han fortjener det Vidnesbyrd, at han er en god Mand, der baade har Indsigt og Duelighed, men han har haft det Uheld for nogle Aar af en Rørelse, som haver meget svækket hans Kraft, hvorfor han ikke uden Hjælp kan forrette Embedet.«

Om denne »Rørelse« fortæller Embedsbogen: I forrige Aarhundrede (1700erne) boede der i Sondrup en Kone, der var

berytet for Trolddom. Hendes Mand skulde have haft utiladelig Omgang med Fruentimmer, hvorfor Troldkonen henvendte sig til Præsten med Anmodning om, at han vilde holde en Skjendeprediken for ham, hvilket Præsten imidlertid ikke skøttede om. Herover blev hun vred og truede Præsten med de Ord: »Saa skal jeg skille Dem ved Kjole og Krave.« En Tid herefter blev Manden syg og sendte Bud efter Præsten, som skulde give ham Sakramentet. Præsten indfandt sig ogsaa, men da han betraadte Gaarden, saa han en Hare løbe forbi sig og ind ad Stuedøren, hvorfor han skal have sagt til Karlen, som gik i Gaarden: »Det vil blive mig et strengt Hus at komme ind i, men ind maa jeg gaa.« Da Præsten var kommen ind og stod foran Sygesengen, kom Haren og slog ham Bogen ud af Haanden.

Fra dette Øjeblik blev hans Tale utydelig, og hele den ene Side af hans Legeme tabte sin Forlighed, og han kom fra den Dag aldrig paa Prædikestolen. I 1793 fik han til Capellan en Slægtning af sin Hustru, Soren Spandet Hjort. Da denne i 1800 blev Sognepræst til Frøslev og Møllerup paa Mors, tog han sin Afsked. Han døde 28. Oktober 1817.

Ved Skiftet efter ham blev Boets Indtægt opgjort til 2,464 Rd. 5 Mk. 11 Sk. Hans Enke flyttede til Sønnen Jens Møller Vogelius i Skade Præstegaard ved Klovborg; hun døde d. 13. Februar 1834, 81 Aar gammel.

I Ægteskabet var to Sønner, hvoraf den ene, den næstældste Lauritz Spandet Vogelius, blev Sognepræst i Linnerup-Hammer i 1812; han døde to Aar efter, i 1814. Han er begravet paa Linnerup Kirkegaard.

En anden Søn, Jens Møller Vogelius, født d. 7. Maj 1780, blev i 1812 kaldet til Sognepræst for Klovborg, Thyrsting og Grædstrup. Herfra blev han den 15. August 1832 forflyttet til Hundslund. Han døde den 29. December 1861 som ugift. Han er ifølge Evald Tang Kristensens »Danske Sagn« mere kendt for at være en ivrig Kortenspiller end for at være en god Præst.

Ovennævnte to Brødre var de sidste i Slægten Vogelius, som var Præster.

Enke efter Michael Mogensen Vogelius, Hedvig Benedicte Spandet, flyttede ved sin Mands Død i 1817 til sin Søn i Skade Præstegaard; antagelig er hendes Datter Dorthea Sophie Vogelius flyttet med hende, da det vides, at hun kom til Skade Præstegaard og blev forlovet med Præstens Avlskarl Jens Sørensen fra Tirsvad.

Dorthea Sophie Vogelius er født i Hundslund Præstegaard d. 30. Juni 1793. Ved hendes Daab var Præsterne i Gylling, Elbæk og Præstholt samt Hr. Spandet paa Alrø Faddere tilige med en Jomfru Jordhøj fra Elbæk. Ved Skiftet efter Faderen blev hun gift med Jens Sørensen fra Tirsvad, født 1792, Søn af Søren Jensen og Hustru Karen Olesdatter, som var Gaardfolk i Tirsvad i Klovborg Sogn.

Dorthea Sophie Vogelius og Jens Sørensen er viet i Linnerup Kirke d. 16. Maj 1819. De fik et Hjem i Hjortsvang, og her døde Dorthea Sophie d. 29. December 1860; hun er begravet paa Linnerup Kirkegaard. Jens Sørensen var herefter Aftægtsmand i Hjortsvang, hvornaar han er død vides ikke.

I Ægteskabet mellem Dorthea Sophie Vogelius og Jens Sørensen var en Datter, Benedicte Johanne Jensdatter, født i Hjortsvang d. 12. Juni 1819. Benedicte Johanne blev d. 17. September 1841 gift med Rasmus Pedersen i Rishedegaard i Klovborg Sogn.

NB. Ovennævnte og omstaaende Oplysninger er hentet dels fra »Østjydske Hjemstavn 1949«, dels fra Kirkebøgerne i Klovborg og i Linnerup-Hammer.

Klovborg, den 28. Oktober 1951.

Søren Viggo Sørensen Riishede.

Oplysninger om Slægten »Spandet« fra Fjersted i Spandet Sogn i Nordslesvig.

Slægten Spandet, som i Aaret 1774 ved Hedvig Benedicte Spandet kom i Slægtskab med Slægten Vogelius, kan med nogenlunde Sikkerhed føres tilbage til Fæstebonden Laurits Sørensen, som er født ca. 1650 og død antagelig Aar 1703. Han boede i en Fæstegaard i Spandet Sogn i Nordslesvig.

En Søn af Laurits Sørensen, Niels Lauritsen, født 1682 i Spandet, flyttede i 1707 til Ribe, hvor han »Anno 1707 den 9. Juni paa Ribe Raadhus udi tilstedeværende Magistrats Nærværelse gjorde sin borgerlige Ed og skal give til Borgerkabspenge 1 Rigsdaler.«

Han blev gift med Bodil Pedersdatter; de havde 7 Børn, 4 Døtre og 3 Sønner; disse fik alle Navnet Spandet. To af disse Sønner blev Præster. Den ældste, Peter Nielsen Spandet, blev Præst paa Holmsland i Aaret 1745 efter Forslag af Biskop Brorson.

Den næstældste af Niels Lauritsens Sønner var født i 1712 og hed Laurits Nielsen Spandet. Han blev i Aaret 1742 Præst paa Øen Alrø i Horsens Fjord, vistnok paa Foranledning af Ejeren af Herregaarden »Aakjær«, Hedvig Margrethe Bornemann, der var Pietist og havde Patronatsret til Kaldet paa Alrø, maaske ser vi her et Fingerpeg om, hvordan de to Brødres aandelige Stilling var.

Laurits Nielsen Spandet var gift med Dorthea Stenstrup, Datter af Provst Stenstrup i Tørrind. En Datter af disse hed Hedvig Benedicte Spandet, født den 1. Februar 1753; hun blev i 1774 gift med Sognepræst i Hundslund Michael Mogenssen Vogelius, og hermed har vi Forbindelsen mellem de to Slægter Vogelius og Spandet.

I 1840, 26. April, er der i Klovborg konfirmeret en Dreng ved Navn Michael Vogelius. Forældre: Husmand Johannes Hildebrand Vogelius og Hustru Sophie Charlotte, født Bodholdt, Hvirring Mark.

Jfr. Lærernavnet Bodholdt i Klovborg Sogn og Præsterne Vogelius i Skade, der har Slægtsforbindelse til Rishedegaard.

I Kanc. Brevbøger 1723, 8. Marts: Skøde til Sognepræst i Øsløs, Wesløs og Aarup Menigheder, Michell Frandsen Vogelius, paa noget Gods i Aalborghus Amt.

Tidligere Præst N. Krag i Hundslund har i Horsens Folkeblad i 1958 skrevet nogle Artikler om Hundslund Præstegaard i gamle Dage og deri om »Præsteslægten Vogelius«, og heri givet følgende Oplysninger om den og ogsaa omtalt Spandet-Slægten. Han skriver bl. a.:

1737 blev Mogens Mikkelsen Vogelius Sognepræst i Hundslund, og med ham rykkede en Slægt ind i Hundslund Præstegaard, der i tre Led og i en lang Aarrække — med en kort Afbrydelse — fra 1737 til 1861 havde sit Hjem her.

Slægten stammede fra Ugilt i Vendsyssel, hvoraf dens Navn er en latiniseret Form, som det da var Mode i den lærde Stand.

Stamfaderen til Slægten er en Christen Michelsen, som den 12. Juni 1648 bliver begravet i Ugilt. En Gren af Slægten blev Norden for Limfjorden, mens en anden kom til Norge, hvor Frands Vogelius blev Præst i Asker (død 1755). Det blev en meget udbredt Præsteslægt, af hvilken adskillige har været i Besiddelse af Kundskaber og Evner udover det almindelige; om en blev det sagt, at han havde et Bibliotek, som ingen havde Mage til i Stiftet, og om en anden, at han kunde lidt mere end sit Fadervor.

Mogens Vogelius blev gift med sin Formands Datter, Anna Kirstine Mouritsen; hendes Fader, Peter Hansen, var Præst i Hundslund 1699—1737. Da hun døde, giftede han sig anden Gang med Anna Jensdatter Mørch, Søster til Sognepræsten i Randlev-Bjergager Hr. Casper Hartmanns Kone. I sit første Ægteskab havde han 2 Sønner, af hvilke den ældste, Michael, blev hans Eftermand i Embedet, mens den anden, Peder, 1773 blev Præst til Frederiksberg og senere Sognepræst ved Helliggejstes Kirke i København.

Biskop Hygum, oplyses det, visiterede i Hundslund i 1739 og 1744 og roste den unge Præst i Prædiken og Ungdommens Oplæring, trods hans Ungdom og Svaghed i legemlig Henseende. 1760 blev han Provst. Han døde 15. Marts 1775

og var født i Øsløs i Hanherred, hvor hans Fader var Præst (jfr. foranstaaende om hans Fader Michell Frandsen Wogelius), og hvor han selv ligeledes var Præst, til han i 1737 forflyttedes til Hundslund.

Hans Eftermand her blev hans Søn *Michael Mogensen Vogelius*, der var født i Hundslund Præstegaard 11. Aug. 1740. Efter at have været 3. Lektiehører i Aarhus i fem Aar blev han personel Kapellan hos sin Fader 1760 og i 1774 hans Efterfølger i Sognepræsteembedet. Samme Aar giftede han sig med Hedevig Benedicte Spandet, Datter af Sognepræsten paa Alrø, Hr. Laurits Spandet og Hustru Dorthea Sophie Steenstrup, hvis Fader var Provst i Torrild. De havde 10 Børn, hvoraf Mogens blev Gaardejer paa Samsø, den næstældste Laurits Spandet Vogelius blev Sognepræst i Linnerup-Hammer († 1814), Jens Møller Vogelius blev Sognepræst i Hundslund i 1834, og Johannes Hildebrandt Vogelius blev Landmand i Hvirring. Michael Mogensen Vogelius havde den sørgelige Skæbne i Aaret 1788, kun 48 Aar gammel, at blive ramt af et stærkt Anfald af Apoplexi, saa han siden kun med Vanskelighed kunde udføre sine Embedsgerninger. Ifølge Folketroen skyldtes dette en Heks i Sondrup. Hun skulde være bleven vred paa Præsten og sagt: »Jeg skal skille Dem ved Kjole og Krave.« Hun skulde, da Præsten kom for at give hendes syge Mand Sakramentet, i Skikkelse af en Hare have slaaet ham Alterbogen af Hænde. Og fra det Øjeblik blev Præstens Tale utydelig, og den ene Side af hans Legeme tabte sin Førlighed, saa han fra den Dag af aldrig kom paa Prædikestolen.

Ved Visitatsen i 1792 den 29. Juli skrev Biskop H. Janson: »Sognepræsten, Hr. Michael Vogelius, er kaldet hertil af kgl. Majestæt i Aaret 1774, altsaa omtrent 18 Aar i Embedet. — Hans Alder er 52 Aar. Han fortjener det Vidnesbyrd, at han er en god Mand, der baade haver Indsigt og Duelighed, men han har haft det Uheld at være angrebet for nogle Aar af en Rørelse, som haver svækket hans Kræfter, hvorfor han ikke uden Hjælp kan forrette Embedet.« Og der blev sørget for en duelig Candidatus theol. dertil. 1793 fik han til Kapellan en Slægting af sin Hustru, Søren Spandet Hjort, der var født i Ribe 1764, men da denne i 1800 blev Sognepræst til Frøslev

og Mollerup paa Mors, tog han sin Afsked. Han kunde dog ikke skilles fra det Sted, hvor han var født og havde levet sine fleste Aar, og fik da Tilladelse til paa egen Bekostning at indrette sig en Lejlighed i den vestlige Ende af Stuehuset (nuværende Forpagterbolig), og her boede han til sin Død 28. Oktober 1817. Han overlevede sin Eftermand i Embedet. Det er ham, der siges at gaa igen oppe i den vestlige Ende af Præstegaarden, hvor han melder sig ved et stærkt rungende Bulder. Han har altsaa heller ikke efter Døden kunnet skilles fra sit kære Hjem. Ved Skiftet efter ham blev Boets Indtægt opgjort til 2,464 Rd. 5 Mark 11 Skilling. Hans Enke flyttede til Sønnen Jens Møller Vogelius, der var Sognepræst i Klovborg-Tyrsting og Grædstrup fra 1812—34, og her i Skade Præstegaard ved Klovborg døde hun 13. Februar 1834, 81 Aar gammel.

Nu gaar der nogle Aar, inden den tredie Præst i Slægten Vogelius bliver Præst i Hundslund, nemlig ovennævnte *Jens Møller Vogelius*. Han var som Faderen født i Hundslund Præstegaard 7. Maj 1780, blev Student fra Horsens og siden Hører og Adjunkt sammesteds. Efter et Par Aar som Huslærer blev han 1812 kaldet til Sognepræst for Klovborg-Tyrsting og Grædstrup efter Forslag af Matrup Stamhus' daværende Besidder, Justitsraad Thygesen. Herfra blev han 1834 forflyttet til Hundslund. Han levede ugift til sin Død. Han indgav Ansøgning om Afsked i 1861, men døde, inden den blev bevilget den 29. December.

Han var en grumme Kortenspiller. Embedsbogen siger om ham: »For sin jævne og ligefremme Omgang var han meget afholdt af sine Sognefolk. De bekostede en smuk Mindesten af Granit opsat ved hans Grav paa Kirkegaarden.« — Gamle Folk har fortalt mig følgende om ham: Han gik gerne til Bøndernes Gilder og spillede »Polskpas« med dem. Han kunde da byde dem en Snus, og naar de nyste kraftigt, morede han sig hjerteligt. L'hombre spillede han gerne, men da han ingen Makkere kunde finde i Sognet, maatte han køre til Odder eller Horsens, naar han ønskede et Spil. Hans Kusk, »Skomager Rask«, maatte da køre for ham. Engang, de var i Odder, blev denne ked af at vente og kørte hjemad, men kørte vild og

kom ind i Vejleskoven, hvor han kørte Vognen i Klemme mellem to Træer. Han satte sig saa til at sove, til det blev Dag, og han kunde faa Folk kaldt til Hjælp. En anden Gang glemte han at dreje i Ørting og kørte ud ad Gyllingvejen, hvor han kom ud i nogle Mergelgrave og nær havde sat baade sit eget og Præstens Liv til. Vognen med Hestene maatte trækkes baglæns op.

I Evald Tang Kristensens »Danske Sagn« findes følgende Historie om J. M. Vogelius: »Den Præst, der konfirmerede mig, han kunde ogsaa noget. Det var Vogelius i Hundslund. Han var en grumme Kortenspiller og drog tit ud at spille og kom saa ikke hjem og forrette Tjeneste. Der var mange Lig, der maatte staa en 8 Dage i Vaabenhuset, til han endelig kom for at kaste Muld paa dem. Det skete som sagt flere Gange, men Folk brød sig ikke om det, for de hovede ham jo godt al ligevel. Saa var han da til Bryllup i en Gaard, de kaldte »Tyskland«. Det er paa Oldrup Mark. Nabogaarden hedder »Rusland.« Der kommer han til at spille Kort, det gjorde Præsten, med nogle af Bønderne, og den gamle Degn Nielsen han var jo med. Allerbedst som han sidder ud ad Natten, kommer hans Karle ridende og melder, at der var Tyve i Gaarden, og de turde ikke gaa til dem. Saa sidder Præsten et lille Korn alstille, og da siger han: »Drag du hjem, Hans, de Tyve skal du ikke bryde dig om, dem har jeg givet mange Snapse, for det er min Nabo.« Saa blev de jo ved at spille en Times Tid efter det, og dem, der spillede med ham, de kunde jo godt agte, han havde andet i Hovedet end Kortspillet. Saa smider han Kortene og griber hans store Merskumspibe — den gik han gerne og røgte af, naar vi kom til Præst om Morgen — og saa gaar han. Degnen vilde være med, men han kunde ikke blive saa tidlig færdig som Præsten, og saa maatte han løbe bagefter. Der var Lyng en halv Fjerdingsvej fra Gaarden, de havde at løbe i, og en halv Mil til Hundslund. Der tabte Præsten hans Pibe ned i Lyngen, og saa falder Degnen, lige saa lang han er, i Lyngen og griber lige over Piben. Da han kom til Hundslund, stod Præsten i Porten. »De fik da min Pibe, Nielsen?« »Jo, jeg faldt over den.« »Det var ogsaa det, De skulde, ellers kunde De ikke have hit den.« — Tyvene var

væk, og de havde faaet to Veste, det var det hele, men de havde været ved at brække et Skab op, og det fik de ikke noget ud af, for det fik Præsten dem forhøjen«.

Engang blev han i et Selskab spurgt, om han troede, der var Ellepiger til. Saa svarede han: »Det ved jeg skam ikke, dem har jeg ikke set noget til, derimod Ellemænd, dem har jeg set, endog baade med Økse og Sav.« Han sigtede hermed til de Smaatyverier, der fandt Sted i hans Ellekrat, hvor ikke saa sjældent en Mand eller to i Fællesskab gik ned ved Natte-tid og huggede sig et Træ.

»Præstens Sommer«. Han drev selv Gaarden, men var en daarlig Landmand. Han skal have sagt: »Kan jeg blot faa mit Hø hjem til Mikkelsdag og mit Korn til Nytaarsdag, saa er det godt.« Naar det var vanskeligt Vejr om Høsten, sagde han gerne: »Det bliver saamænd nok Sommer engang endnu.« Derfor har man i Hundslund haft et Mundheld om »Præstens Sommer«, som kan træffe at komme, naar det ser truende ud for Høsten.

Engang var der Tækkemand i Præstegaarden, og Møntørene blev paa en Slags Slæde ad en Stige trukket fra Jorden op til Mønen. Pludselig brast Rebet, hvori Manden paa Mønen trak Slæden, og han faldt ned ad Taget paa den anden Side af Huset, men uden at komme noget til. Da Præsten, der kom løbende derom, hørte, at han ikke skadede noget, udbrød han: »Tak De Gud, min gode Mand, at De slap saa godt fra det.« Dertil svarede Manden: »Da æ hie it noj aa Tak for, for a fall li' saa laant, som a ku'.«

Afdøde Folmer Hansen i Elkjærmarken, der har fortalt mig mange gamle Historier, kunde lige mindes »Gamle Vogelius«, fortæller Krag. Han har fortalt, at da han skulde til et Gilde, hvor ogsaa Præsten kom, fik han Formaning af sin Moder om ikke at glemme at kysse »Waa Faa« paa Haanden, naar han hilste. Det gjorde de alle — »osse, saa de drøw o en,« som Folmer Hansen sagde.

Da den gamle, afholdte Præst var død, og hans Lig laa i Præstegaarden, sad forannævnte »Skomager Rask« Vagt over ham for de mange Rotters Skyld, som da var i Præstegaarden.

Mindestenen over ham staar endnu paa Hundslund Kirke-

gaard, men ellers er Minderne om den gamle Præsteslægt vel døde.

Saaledes fortæller den gamle Pastor Krag om Vogelius-Præsteslægten i Hundslund, som jo ogsaa har haft en Repræsentant i Klovborg-Thyrsting-Grædstrup Pastorat og blev indgiftet i en stedlig Slægt — Riishede-Slægten.

»Gaarden« og Klovborg By samt Malund.

»Gaarden« i Klovborg.

Saaledes benævnes Gaarden Matr. Nr. 7 i Klovborg By, hvis nuværende Ejerslægt, Kristensen, stammer fra Høytholmgaard i Thyrsting og er derfor omtalt under Høytholmgaard (S. 185), hvor Stamtavlen dertil findes; men den Slægt har nu gennem flere Slægtled været Indehavere og Ejere af »Gaarden« i Klovborg, som ligger nær Vejskæringen og Skadevejen i den gamle By, hvor den har ligget altid. Dens Navn »Gaarden« i bestemt Form synes at vidne om, at den skulde være betragtet som den eneste Gaard, der laa i Byen, som jo i gammel Tid kun bestod af ingen eller nogle faa Huse ved nuværende Bygade. Nu har der nok ogsaa altid været andre Gaarde, ja, selv nogle af de nu udflyttede skal oprindeligt have ligget som samlet By nede ved Hovedvejen; men der er muligt blevet skelnet mellem Kirkebyen og de øvrige Gaarde, der laa østligere. Og til Kirkebyen regnedes sandsynligst kun Kirken, den gamle Skole (Karl Bentzens Ejendom) og »Gaarden«. Kirken ligger jo paa Klovborg Jord, selv om den ogsaa i ældgammel Tid er kaldet »Skade Kirke«, muligt fordi Skade engang har været Sognets vigtigste By, hvor Præsten ogsaa altid har boet og haft Gaard. Klovborg By i egentligste Forstand har muligt været Kirkebyen, hvortil »Gaarden« maatte høre.

Men at der har været andre Gaarde i Klovborg, er der ingen Tvivl om, thi saa langt tilbage, vi kender Matrikler,

findes der 7–8 Gaarde i Klovborg. »Gaarden« med Nr. 7 som Regel selv før 1844, da Numrene blev faste til de enkelte Gaarde. Nr. 8 findes kun, naar »Flaaris« eller »Maalund« staar under Klovborg Matrikel; da Numrene bliver faste, ikke blot Opregningsnumre, faar Skolen (Karl Bentzens Ejendom) Nr. 1, Søndergaard Nr. 2, som Jens N. Jensens stadig har, ligesom Søren Madsens Baunhøjgaard Nr. 5 og Søren Thomsens Nr. 6, Stoustrups Nr. 3, hvorimod Nr. 4 synes at være en hel Del mindre Ejendomme ind i det østre af Byen, mellem 2 og 5, og mødes med Floris' Matrikel ude ved Linnerup Skel. Baade Søren Thomsens og Stoustrups Gaarde skal oprindelig have ligget nede Nord for nuværende Hovedvej, den første paa »Gaarden«s Mark, Sydøst for denne, og Stoustrups mere østlig henne ved Vejen til Dalen bag Gartnerens Ejendom. Saa alle Gaardene har altsaa egentlig ligget samlede, som det i rigtig gamle Tider var almindeligt; man var muligt bange for at bo ensomt og for sig selv, naar det faldt ind med Ufredstider. Ja, det oprindelig gamle Flaaris laa jo ogsaa nærmere, idet det skal have ligget modsat Hovedvejen nu, helt henne ved Bakkerne mod Dalsgaard Krat lige over for Kirken, og herfra var jo ikke ret langt til Stoustrups Gaard bag Gartneriet og Savskærer Pedersens Hus.

Den nuværende By af Huse er for Størstedelen beliggende paa »Gaarden«s Jorder, i hvert Fald Nord for Vejen. Det første Hus var Bagerens Hus, der fra at ligge i »Gaarden«s Have blev flyttet hen til Vejen og senere Gade.

Omkring Aarhundredskiftet og længst tilbage, vi ældre husker, var det Søren Kristensen, som ejede »Gaarden«, og senere var det Sønnen Kristian Kristensen — »Christian i Gaarden«, som han altid blev kaldt. Han var født 4. August 1878 og døde i 1956, vilde altsaa nu i 1959 være blevet 81 Aar gl. Født samme Aar var Jens N. Jensen i Søndergaard, der døde i Dec. 1957, altsaa ikke ret længe efter Kr. Kristensen.

I disse to gamle, stoute Ejere af de to gamle Gaarde i Byen havde Byen ligesom et levende Minde om Fortiden, to, der rakte deres Viden og Oplevelser langt tilbage og kunde meddele deraf til de yngre Slægter. Nu er de saa borte, og den gamle Tid kommer os ligesom fjernere.

I 1936, da det var 100 Aar siden, Kr. Kristensens Gaard, »Gaarden«, blev købt fra Matrup for 800 Rigsdaler Sølv, blev dette omtalt i »Horsens Folkeblad«, og det kom da frem, at Skødet var underskrevet 3. September 1836, og heri hed det for Resten, at »Jægermester de Thygesen sælger til Søren Heftholms Enke, Anc Kirstine Christensdatter, den Gaard i Klovborg, som hendes afdøde Mand havde haft i Fæste, staaende for Hartkorn Ager og Eng 3 Tdr. og 3 Fdk.« I en Købekontrakt, dateret 11. Juni 1835, der er vedhæftet Skødet, paalægges det Køberen med Hensyn til Møllesøgning at søge Matrup eller Stids Mølle. Ligesaa forpligter Køberen sig til »at stille Klabbere, naar saadanne forlanges til Jagt. Jagtretten forbeholdes Matrup«.

Anc Kirstine Christensdatter var den nuværende Ejer Kr. Kristensens Oldemoder og stammede fra Sønder Vissing. Hendes Søn Christen Sørensen, der underskriver Købekontrakten paa sin Moders Vegne, og som efter at have overtaget Gaarden blev Sognefoged, var — mener man — en ret myndig Mand, der sagde sin Mening rent ud, ogsaa til sine Overordnede, hvorfor han, til Trods for, at han som Udøver af Sognefogedbestillingen havde faaet 6 Sølvskeer med Inskription, fik sendt Silkesnoren — Henstilling om at trække sig tilbage, en Henstilling, han dog ikke efterkom.

Hans Far, Søren Heftholm (se S. 188), var fra Gaarden Heftholm i Thyrsting. I en Fæsteprotokol fra Matrup fortælles det, at Frands Sørensen i Heftholm 1809 fæster sin fradøde Faders Søren Frandsens Gaard »Heftholm«. Nævnte Søren Frandsen er altsaa Tipoldefader til Kr. Kristensens i »Gaarden« og til et Par Gaardejere mere i Klovborg Sogn, der som Kr. Kristensen har Navne, der er kendt ud over Sognets Grænser, nemlig den kendte Husmandsfører Kr. Kristensen, Eliselund, og forhenværende Sogneraadsformand Kr. Kristensen, Gribstrup.

Da Kr. Kristensen i »Gaarden« blev de 75 Aar 4. August 1953, var der Besøg i »Gaarden« af »Horsens Folkeblad«, og man skriver derom næste 2. April følgende i Bladet: *Besøg hos »Christian i Gaarden« i Klovborg.* Den store Gaard blev Selvejergaard for 800 Rigsdaler — — med Overskrifter som »Mejeriplanerne var Rygter, man ikke viderebringer« og »Da »Anders

Post« slog »Glarmikkel« ihjel paa Klovborg Krammarked«. — Hvis man i Klovborg faar Brug for at vide noget om svundne Tider eller Ting, der angaar Sognet, og man spørger sig frem, faar man ofte Svaret: Spørg »Christian i Gaarden«, og saa er forøvrigt ingen i Tvivl om, hvem Manden og Stedet er. Manden er den 75aarige forhenværende Gaardejer, Rentier Chr. P. Christensen. Henvisningen er for saavidt rigtig. Hvad Chr. P. Christensen ikke ved om sit Hjemsogn, er der næppe heller nogen anden, der ved. »Gaarden«, der er firelænget og beliggende i Klovborg By, adskiller sig ikke saa meget fra andre Gaarde paa lignende Størrelse, og dog er der noget typisk og traditionsbundet ved den. Stuehuset, der er bygget i 1844, er langt og lavt med mange Vinduer — hyggelig, men maaske ikke saa praktisk. Ved Gaarden ligger en Dam, hvor der oprindeligt er gravet Mergel og Ler. Stuehuset er bygget af Sten, som er brændt fra Graven her. Nu er Dammen paabudt som Byens Branddam. Iøvrigt er Gaarden omgivet af mange Træer, blandt hvilke er et Par mægtige Popler, hvis Alder ingen kender, men de er notorisk over 100 Aar gamle. Her holder Uglerne til, og i stille Aftener kan man høre deres Tuden ud over Byen.

Er Gaarden her Slægtsgaard? spørger vi Chr. P. Christensen.

— Ja, gennem flere Led. I 1798 overtog mine Oldeforældre den som Fæstegaard under Matrup, og i 1836 blev den købt til Selveje for 800 Rigsdaler. Mine Oldeforældre hed Søren Sørensen og Ane Kirstine Kristensdatter; om min Oldemoder sagdes, at ingen kendte hendes Alder, da Kirkebogen var brændt i Sdr. Vissing, som var hendes Hjemsogn.

I Aarene 1840—50 var der i Klovborg Sogn 29 Gaarde, 4 Ejendomme og 2 Huse ialt, deraf laa 4 Gaarde og et Hus i Klovborg By¹⁾. En af disse fire Gaarde laa tidligere et Par Hundrede Meter Sydost for Gaarden her, men er senere flyttet, saa den nu ligger 4—500 Meter Sydvest herfor.

Hvor megen Jord, der hørte til Gaarden her, ved jeg ikke, men dens Tilliggende strakte sig i en Kile helt ud til Sognets

¹⁾ Se S. 264, at der i 1651 var 4 Gaarde og 4 Boel i Klovborg By og samtidig i Thyrsting 4 hele Gaarde, 1 Halvgaard og 12 Boel.

vestlige Skel. Desuden havde den et Par Lodder mod Syd, hvoraf vi har den ene endnu. Det meste af Klovborg By er bygget paa Jord fra Gaarden her, idet de har samme Bogstav som Matrikelsbetegnelse^{*)}).

250 Tdr. Byg aarligt i Maltkøllen.

Ældre Folk taler om en »Maltkølle« ved Gaarden her?

— Ja, vi gjorde Byg til Malt. »Køllen« var et Hus, forsynet med en vid Skorsten, i hvilken Byggen blev anbragt paa en Slags Tørreloft for at tørres og senere behandlet til Malt. Her var det eneste Sted i vid Omkreds, hvor saadant blev foretaget, saa der kom mange Folk til Gaarden her den Gang, kan jeg huske. Vi behandlede ca. 250 Tdr. Byg om Aaret. Fra Matrup Mølle kom gerne 10 Tdr. ad Gangen. Betalingen var 4 Mark pr. Tønde Byg.

Klovborg Marked?

— Ja, det kan jeg godt huske. Det sidste blev holdt i 1894^{**)}). Markedet var flyttet hertil fra Thyrsting omkring 1850. Før i Tiden har her været »Krammarked«, hvor der handlede med Klædevarer og vist næsten alt muligt, men det ligger længere tilbage i Tiden. Klovborg Marked var temmelig berøgtet, men om det var værre end andre Steder, ved jeg ikke. Gaardene her i Byen havde Ret til Gæsteri ved Markederne, og der blev drukket meget, ofte endte det saa med Slagsmaal. Der kom altid en Del tvivlsomme Folk ved saadanne Lejligheder. Min Bedstefar var Sognefoged paa den Tid, og det hændte i hans Sognefogedtid, at en Mand, kaldet »Anders Post«, kom i Slagsmaal med en anden slem Karl, der blev kaldt »Garmikkel«. Den sidste fik saa meget, at han døde af det.

En Skraa var ikke Mad. Anders Post sagde, at der var flere, der roste ham for denne »Daad«, end der lastede ham. Men

^{*)} Der maa jo menes samme Tal, ikke Bogstav, der netop bliver forskellige ved Fraskilning af Jord.

^{**)} Det maa være en Fejlhuskning, for jeg har været med til Marked i Klovborg omkring skolepligtig Alder. Jeg er født 1892 og vilde slet ikke kunne huske noget fra 1894, og Købmand Linus Nielsens Son, Harald, mener at vide, at der blev holdt Marked, saa længe hans Far var Købmand i Klovborg, og d. v. s. til 1898—99.

han kom nu i Forhør, og Liget skulde obduceres. Imens dette stod paa, maatte Gerningsmanden intet faa at spise. Min Bedstefar syntes, det var vel haardt, og gav ham en Skraa. Anders Post fik forøvrigt ingen Straf for Drabet.

Min Bedstefar var som sagt Sognefoged, og en af hans Pligter var at videresende Breve til Nørre Snede, som han fik overbragt fra Sognefogeden i Thyrsting. En anden Bestilling var denne at oplæse officielle Bekendtgørelser ved Søndagens Gudstjenester; det skete uden for Kirkens Indgang. Min Bedstefar søgte for Resten om at blive løst fra sin Bestilling som Sognefoged og blev da ogsaa fri. De fik ikke noget videre for det, saa det var næsten kun til Besvær at have noget saadant den Gang.

Landbrugsproduktionens Gang?

— Ja, det første Mejeri her i Klovborg blev bygget i 1898. Før den Tid solgte vi noget Mælk til et Mejeri i Thyrsting, som var oprettet der, ellers kernede vi selv Smørret.

Det troede Snedkeren ikke paa.

Jeg kan huske, at en ung Haandværkersvend, som senere blev min Svoger, fortalte til en ældre Snedker, at han havde hørt, at man havde begyndt at bygge noget, man kaldte Mejeri, og hvor man behandlede Mælken o. s. v. Snedkeren foreholdt ham alvorligt, at saadan noget maatte han ikke gaa og fortælle, det kunde enhver da høre var Usandhed.

Ja, jeg husker jo ogsaa, at vi kørte til Horsens, bl. a. med Fedesvin. Naar vi kom til Molgjer Kro, bedede vi, og ligeledes paa Hjemvejen. I Molgjer kunde vi faa Kaffe for 20 Øre, og i Horsens kunde vi spise til Middag for 50 Øre, og naar vi saa gav 25 Øre i Drikkepenge til Karlen, var vi paa ingen Maade knappe.

Du har fulgt meget med i Sognets Liv gennem Tiden?

— Jeg har kendt mange Mennesker. Jeg husker ikke saa godt som tidligere, men har ellers kunnet huske Sognets Folk og deres Familieforhold og mange Enkeltheder og Begivenheder, som er sket igennem Tiden, men det har jo mest Interesse for de paagældende og deres Familie, men selvfølgelig har dette været med til at give Sognet sit Præg.

Er dette ændret?

— Paa mange Omraader er det jo da og vel til det bedre. Jeg tænker paa noget, som ogsaa er forandret. Jeg husker, der blev fortalt, at min Oldemor altid opbevarede en Portion »Kirkemuld« — velsagtens til Lægemiddel — eller maaske som noget beskyttende. Saadan noget er forlængst forsvundet, men noget andet, som kunde være en smuk Skik, var dette, at naar Mændene kom til Kirken, og Kirkeklokken begyndte at ringe for tredje Gang, saa lettede man paa Hatten. Det ser man ikke mere. (I Parantes skal bemærkes, at Chr. P. Christensen selv har bevaret denne gamle Skik.) I det hele taget er mange af de tidligere Kirkeskikke ved at gaa af Brug. Det kan godt være, at Vanealtergang og de regelmæssige Altergange ikke var af tilstrækkelig Værdi, men er det ikke ringere at lade være, det synes jeg da.

Et gammelt Skøde fra 1871, nemlig fra Christen Sørensen til Sønnen Søren Christensen, er endnu bevaret i Gaarden hos Ejeren i Slægten, Andreas Christensen, og dette Skøde skal her gengives med Nuridens Skrifttegn.

SKØDE.

Underskrevne Christen Sørensen af Kloborg sælger, skjøder og aldeles afhænder herved til min Søn Søren Christensen den mig tilhørende Gaard her i Kloborg By og Sogn med Bygninger og tilliggende Jorder, staaende for Hartkorn saaledes:

Under Matt. No 7 a	1 Tdr.	4 Skp.	1 Fdk.	2 Alb.	} Gl. Skat (d. e. Grundskyld) 15 Rd. 1 sk.
» » » 7 b »	- 2	- 3	- 1/2	-	
» » » 6 b »	- 1	- 2	- 2	-	
» » » 17 h »	- »	- »	- 1	-	

som og sammes hele Besætning, Ind- og Udbo.

Endvidere sælger, skjøder og overdrager jeg hermed til bemeldte min Søn Søren Christensen den mig tilhørende Andel, nemlig $\frac{1}{6}$ af et Engskifte i Tørring Kjær, Tørring Sogn, nemlig Matt. No 8 p i Tørring af samlet Hartkorn 1 Skp. 3 Fdk. $1\frac{3}{4}$ Alb. Grd.sk. 31 " 24 sk. med Konge-, Kirke-, Korn- og Præstetiende.

Da Kjøbereren min Søn Søren Christensen har berigtiget

Kjøbesummen 1000 Rdl. Rm. — skriver Eet Tusinde Rigsdaler Rigmønt — og derunder med en særlig Kontract af Dags Dato har paataget sig at udrede Aftægt til mig og Hustru vor Levetid, saa skal det solgte herefter tilhøre ham som hans lovlige Ejendom med de Rettigheder og Forpligtelser, hvormed jeg selv hidtil har ejet samme, fri og hjemlet iøvrigt mod enhver retmæssige Paatale.

Kløvborg, den 9. Juli 1871.

Til Witterlighed
Warthoe.

Christen Sørensen.
J. C. Jensen.

Forevist og til de Fattiges Kasse givet . . .

Skade Præstegaard, 30. Juli 1871.

Søborg.

De indtil 30. Juni d. A. af forannævnte Ejendom forfaldne Skatter og Afgifter ere betalte.

Skanderborg Amtsstue, den 4. Aug. 1871.

Læst inden Thyrsting-Wrads Herreders Ret den 4. December 1872 og indført i Skjøde- og Panteprotokollen No. 22 Folio 693.

Bankhæftelsen er uindfriet. Thygeson har forbeholdt Jagten og Klappere samt paalagt Gaardens Eier at lade sit Korn formale i Matstrup eller Stids Mølle. Kløvborg Byes Beboere har bortlejet et Stykke fælleds Hede- og Tørvejord til Jens Laurzen Linnerup og et Antal, samme Mand og flere i Forening, hvorfor de have indrømmet Andes Matinussen i Linnerup Ret til Vej over nogle Fællesjorder.

Sælgeren har bortlejet et Stykke Jord til Peder Christensen i 50 Aar, Ejeren af Matt. No. 7 a i Kløvborg for Ret til 10 Læs Hustorv aarlig i den søndre Ende.

Der findes ogsaa i Slægten i »Gaarden« i Kløvborg en Skrivelse fra 1829 til Christen Sørensen, nuværende Ejers Oldefader, fra Kløvborg Skole, underskrevet med P. Birch; det maa jo være Læreren paa den Tid, og det vides ogsaa, at der skal have været en Lærer Birch i Kløvborg engang; i Matrik-

len af 1844 nævnes han. Skrivelsen, der begynder med Tryk-Skrifttegn ligesom i Underskriften, er ellers med de gamle gotiske Skrifttegn, alt meget omhyggelig prentet, ligesom Alfa-berets Tegn er anført paa Bagsiden, overordentlig fint og nøjagtigt prentede, lyder saaledes:

Til Christen Sørensen, Kloborg, 1829.

Det er vor Pligt flittig at ransage Guds Ord for deraf at lære, hvad vi bør undflye, saavel som hvad vi bør agte paa, da Gud ellers maa kræve os til Regnskab for vor Uvidenhed og for de Overtrædelser, som vi i Følge deraf have begaaet. David Spørger: Hvorved en ung skal holde sin Sti reen? og svarer sig selv: Derved, at han holder sig, Herre! efter dit Ord. — Jeg gjemte dit Ord i mit Hjerter, paa det jeg ikke skal synde imod dig. Lær mig, Herre, at gjøre din Villie, thi du er min Gud.

Kloborg Skole, den 10. April 1829. P. Birch.

Ser man nu tilbage i Tiden, f. Eks. paa de gamle Landsmatrikler, saa finder vi i alle disse Navnet Christen Christensen i Gaarden i Kloborg:

- 1662 — Christen Christensen — øde — 7-7- $\frac{2}{3}$ -0
(Ejer ikke nævnt).
1664 — Christen Christensen — 8-1-0-0
Eier Corfidts Ulfeldt.
1688 — Christen Christensen — 8-1-0-0; 4-7-1-1
Eier Corfits Ulfeldt.
1705 — Christen Christensen — 4-7-1-1 Eier Matrup.
1844 — 7a Søren Sørensen Heftholms Enke —
1-7-3-0 — gl. Skat 13 Rd. 43 $\frac{1}{2}$ sk. — 2-0-0- $\frac{1}{2}$.

Og ved at se dette kan man jo ikke frigøre sig fra den Tanke, at der muligt skulde være Slægtsforbindelse mellem den helt gamle Slægt og den senere med samme Navn og trods den lange Tid af næsten et Aarhundrede fra 1705 til 1798, da Enken i 1844 Ane Kirstine Kristensdatter sammen med sin Mand Søren Sørensen fra Høytholm i Thyrsting fæster Gaarden, og det selv om hun selv skulde være født i Sønder Vis-

sing, hvor Kirkebogen skulde være brændt, saa hendes Fødsel og Forældre ikke skulde kunne fastslaaes, hvad jeg for Resten har faaet oplyst fra Arkivet i Viborg maa bero paa en Misforstaaelse, idet Kirkebogen her er bevaret fra 1744 af i eet Eksemplar, som fordredes før 1813. Og jeg har da faaet oplyst ang. Ane Kirstine Christensdatters nuværende Slægts ældst kendte Stammor, at hun ifølge Sønder Vissing Kirkebog blev trolovet i Addit i sin Mors Hus og viet i Klovborg Kirke d. $17/5$ 1797, altsaa umiddelbart før hun og Manden Søren Sørensen fra Heftholm i Thyrsting i 1798 overtog Fæstet af »Gaarden« i Klovborg.

Og ved hendes Død $30/1$ 1857 oplyses det, at hun blev 80 Aar, saa hun er sikkert den Anne Kirstine, der blev døbt i Sdr. Vissing 1. Søndag i Fasten 1778; hendes Far var Christen Smed i Addit, hendes Moders Navn nævnes ikke. Det er jo Faderen, hun har Navnet Christensdatter efter. Disse Oplysninger fortæller os da, at hun er født i et regulært Ægteskab, og en dunkel Tradition i Slægten her om, at der skulde være Tale om et uægte Barn i Stammoderen, har altsaa intet paa sig. Hendes Fader hed Christen, hvilket Navn hendes og Mandens Søren Sørensens Søn ogsaa bærer — Christen Sørensen, der faar Gaarden efter dem, endda som Selveje, idet Moderen køber den til ham i 1836. Men højst sandsynligt stammer denne Christen Smed fra Gaarden i Klovborg. Men netop dette, at hendes Søn bliver opkaldt efter ham og ikke efter Faderens Familie, kunde tyde paa en Forbindelse med »Gaarden« gennem hende. Efter hvad Christen Christensen har fortalt mig, skulde det ogsaa være hende, der som Enke var ivrigst for at faa Gaarden købt til Sønnen og arbejdede ihærdigt paa at faa ham til at holde ved den, skønt han vist ikke var alt for ivrig derfor. Han blev for Resten Sognefoged lige efter Overtagelsen til Selveje i 1836.

I gamle Papirer nævnes der i 1798 at have været en Christen Christensen som Sognefoged i Klovborg, hvorfra i Sognet vides ikke.

Som sagt, man gætter paa en Forbindelse med den yngre Slægt og den ældre af samme Navn i »Gaarden« i Klovborg By. Men der ligger jo ca. hundrede Aar mellem de gamle

Landsmatrikler og den yngre Slægts Komme til Gaarden i 1798, og her har vi kun de forskellige Matrups Jordebøger at søge Oplysning i, og disse giver ikke meget af positiv Art derom, hvorimod de fortæller os, at der andre Steder i Sognet har været flere ogsaa med hele Navnet Christen Christensen. Saaledes i 1788 i Dalsgaard, midt i Aarhundredet i Maalund, desuden en Tid i Velgaard, og flere Gange er der en Christen Christensen at finde i Gribstrup. Naturligvis træffer vi undertiden baade Folk med Fornavnet Christen eller med Efternavnet alene, saa at konstatere Forbindelse er vanskeligt; men efter de gamle Matrikler at dømme har man i Praksis ladet Sønnen faa hele Faderens Navn, saa det kunde nærmest pege paa, at Slægten fra Gaarden efter 1700 har haft andre store Gaarde i Sognet.

Man kan i hvert Fald ikke lukke Øjnene for, at der maa være en speciel Interesse til Stede hos Anne Kirstine Christensdatter, at hun og Mand fra anden Steds kommer hertil og faar det gamle Slægtsnavn frem igennem sin Søn og Slægten senere. Og det er jo højst sandsynligt, at hendes Fader Christen har været en Søn fra »Gaarden«, der som yngre Søn er bleven uddannet som Smed og kommen til Addit i Sønder Vissing.

Men hvorvidt et muligt Slægtskab kan opklares, er jo noget helt andet. Efter Sønder Vissing Kirkebog er der her død en Christen Pedersen, Husmand i Addit, $29/3$ 1796 og begravet $3/4$ samme Aar, 56 Aar gammel, den eneste, der kan passe paa ham her, men det stemmer jo ogsaa med, at Datteren Anne Kirstine Christensdatter blev trolovet i Moderens Hus 1798, da hun saa er Enke paa den Tid. Om han er født i Sdr. Vissing, kan ikke ses, da Kirkebogen her først begynder i 1744. Og hvis det er den formodede Christen Pedersen, identisk med Christen Smed, kan han heller ikke findes født i Klovborg omkr. 1740, hvor der er Kirkebog ned til 1723, saa hvis han har direkte Forbindelse med Christensen-Slægten i »Gaarden« i Klovborg, hvad man stadig fristes til at tro, saa er det muligvis et Slægtled længere tilbage. — Igennem Tiderne har »Gaarden« ellers lidt samme Skæbne som de fleste

Bøndergaarde i Sognet: at være blevet Fæstegods under Kronen eller Matrups.

Allerede i Dronning Margretes Skøde over Tranholms Tiliggende Bondegods er der en øde Gaard i Klovborg By, men hvilken vides ikke. Det er lige efter 1400.

I 1560 og 1562 træffer vi en Gaard i Klovborg By, kaldet *Elsgaard*, som Eiler Hardenberg bl. a. faar ved Mageskifte med Kronen. Om det er »Gaarden«, vides heller ikke.

Her hedder det i Kronens Skøder i 1560, 24. Juli, saaledes: Hr. Eyller Hardenberg til Mattrup faar i Nørrejylland i Vrads Herred, Klaaborg S., 1 Gaard, kaldet Floris, i Grifstrupe 1 G., i Klaaberg By 1 G., kaldet »*Elsgaard*«.

Og angaaende det samme Mageskifte i 1562, 7. Febr.: Hr. Eiler Hardenberg til Mattrup, Hofmester, faar i Nørrejylland, Vrads H., Klaabierig S., Kronens Rettigheder i 3 jordegne Bøndergaarde, den ene kaldet Frøris, den anden Gribstrup, den tredje *Elsgaard* i Klaabierig By. (Se S. 397—98.)

Men hvilken Gaard i Klovborg By, der bærer dette Navn, ved man jo ikke, men jeg mener, at det er mest sandsynligt, det er »Gaarden«, særlig paa et saa tidligt Tidspunkt, da vel næppe andre er regnet til Byen, der næppe omfattede mere end Skole, Kirke og den ene Gaard.

I 1579 faar Erick Hardenberg 1 Gaard *Thisvad* i Cloborig S., mens ved det store Mageskifte i 1573, 10. Juli, Velgaard, 2 G. i Skadder, 2 G. i Gribstrup og »Tranholm« kommer til Mattrup i Klaabore S. (Se S. 398.)

Og 1647, 6. Nov., faar Corfidts Ulfeld til Mattrup i Klaaborig S. i Gribstrup 1 G., i Nørschouf 1 G., i Mallund 1 G. (S. 399.)

1664 faar Lauridts Madtsens Enke Herligheden af en Kirkegaard i Klaaborg, som giver sin Landgilde til Kirken. (S. 400.)

Ved Ulfeldternes Fallit paa Matrups sidst i 17. Aarh. kommer saa det allermeste atter tilbage til Kronen. I 1689, 4. Maj, gennem Rentekammerskrivelse til Amtsskriver Søfren Søfrensens saaledes i Klouborg Sogn og By 10 Gaarde, hhv. Htk. 6-1-0-2, 6-6-0-0, 2-4-1-1, 5-3-3-1, 4-7-1-1, 5-2-0-0, 6-1-0-0 og to á 1-2-0-0, Gaardene Dalsgaard, Floris og Malund, hhv. Htk. 6-1-0-2, 5-3-3-1 og 4-6-3-1, i Gribstrup By 2 G., Htk. 4-6-2-2 og

6-6-0-0, i Skaade By 2 G., Htk. 6-4-0-0 og 4-5-0-0, 1 H. (Hus), Htk. 6 Skp., i Tranholm By 2 G. á Htk. 7-5-2-0. (S. 436.)

I 1694-95 faar Jomfruerne Anne Margrethe og Margrethe Ulfeld - i Henseende til deres slette Tilstand - Gavebrev for 58 Rd. 4 M. 8 Sk. paa 2 G. i Nørschouf By i Kloeborg S. med Htk. 0-5-3-1 og 0-5-3-2, to øde Boliger, som det hed, fri for alle Skatte- og Landgilderestancer til denne Dag (437-38). Men da Thyge Jespersen kort efter køber Matrups, køber han det allermeste Bondegods tilbage til Matrups, saaledes i 1695 i Kloeborg S. og By 5 G. (hhv. Htk. 3-2-2-0, 2-5-3-1, 4-7-1-1, 1-2-0-0 og 2-4-3-2, den tredje øde, den fjerde halvt ved Magt), Gaarden Floris (Htk. 3-4-3-2, halvt ved Magt), i Gribstrup 1 G. (Htk. 4-2-3-1; delt i 2 Halvdele, den ene ved Magt, den anden øde), 1 G. og 1 halv G. (Htk. 3-4-1-2 og 1-3-2-0, begge halvt ved Magt), 1 G. (Htk. 4-1-2-0, øde), i Schade 2 G. (Htk. 5-5-1-2 og 3-5-3-1, den sidste øde [S. 438]).

Og i 1703 (S. 439) faar samme Tyge Jespersen til Matrups yderligere i Kloeborg S. Gribstrup 1 øde Halvg., der foruden 4 Skp. Kirkeskyld, som tilhører Matrups Gaard, er Htk. 2-0-3-2. Og efter Landsmatriklerne 1662, 1664, 1688 og 1705 er det gennem Matrups Gods' Jordebøger, vi maa møde de fleste Gaarde i Sognet lige til den sidste Landsmatrikel i 1844, da adskillige Gaarde er bleven Selveje. Bønderne har da for den største Parts Vedkommende købt deres Gaarde i første Halvdel af 19. Aarhundrede.

Og disse forskellige Matrikler for Kloeborg By's Vedkommende ser da saaledes ud (med Tilføjelse af enkelte andre som Floris og Malund, der undertiden stilles under Kloeborg By.

Landsmatriklen af 1662 over

Kloeborgh Bye.

Søfren Rasmussen 4-2-2²/₃-0

Jens Nielsen, schollemester, 4-2-2²/₃-0

Peder Hambergh, øde er den Gaard, 5-3-1²/₃-0

Christen Christensen, øde, 7-7-²/₃-0

Peder Murmand - øde, 5-3-1¹/₃-0

} Ejer ikke anført

Peder Staal — øde, 3-2-1¹/₃-0
 Anders Høebiergh 1 Td.
 Malund Peder Søffrensen — øde, 3-5-2²/₃-0
 Floris Niels Nielsøn 1-2-2²/₃ f. 0 Alb.

Ejer ikke
 anført

Landsmatriklen 1664.

Klaaborg Bye.

Søffren Rasmussen 6-1-0-2
 Christen Christensen 8-0-1-1
 Christen Andersen 7-2-0-0
 Peder Staal Murmand 3-0-1-1
 Peder Haubierg 7-2-0-0
 Jens Nielsen, Scholemester, 5-4-1-1
 Anders Haubierg 1-0-0-0
 Floris Niels Nielsen 5-4-1-1
 Mallund Peder Søffrensen 5-3-1-1

Ejer
 Corffitz Ulfeltz, Mattrup

Landsmatriklen af 1688.

Kloborg Bye.

		Gl. Matr.	Ny Matr.
Ejer Corffits Ulfeld til Mattrup	1 Søren Rasmussen	6-1-0-0	3-2-2-0
	2 Christen Andersen	6-6-0-0	2-5-3-1
	3 Jens Pedersen	2-4-1-3	1-2-0-0
	4 Mads Christensen	3-3-3-1	2-4-3-2
T. P. Tyge Jespersen	5 Peder Pedersen og Laurs Nielsen	6-6-0-0	3-0-3-2
	6 Jens Laursen	6-0-0-0	4-4-0-2
Corffits Ulfeld	7 Christen Christensen	8-1-0-0	4-7-1-1
	8 Niels Dynesen Floris	5-3-3-1	3-4-3-2
Kloborig Kierke	9 Niels Iversen	0-5-0-1	0-1-1-1
	Bruger af Præstejorden		
		ialt	22-1-3-2
Maalund —	Anders Hansen	4-6-3-1	5-0-0-1

Landsmatriklen af 1705 (dog ikke overalt i Landet).

Kløvborg Bye.

Matrup	Søren Rasmussen 3-2-2-0
	Anders Christensen 2-5-0-1
	Christen Tyboe 1-2-0-0
	Peder Madsen 2-1-3-2
	Laurits Dinnesen 3-0-3-2
	Jens Lauridsen 4-4-0-2
	<i>Christen Christensen</i> 4-7-1-1
	Rasmus Pedersen Floris 3-4-3-2
	Kirkegaardsjorden bruges af
	Frands Hansen 0-1-1-1
	Maalund — Anders Hansen 5-0-0-1 (Kongens)

I Landsmatriklen af 1688 lægger man Mærke til, at Christen Christensens Hartkorn i den nye Matrikel kommer paa 4-7-1-1, hvad viser os, at denne Gaard er med baade tilbage til Kronen ved Ulfeldternes Fallit i 1680erne og ved Tyge Jespersens Tilbagekøb til Matrups 1695, ligesom vi træffer den samme Gaard i Matriklen af 1705 baade ang. Hartkorn og Indehaver Christen Christensen, og sikkert ogsaa »Gaarden«, da den forud for det nedsatte Hartkorn over hele Linien havde ligget højest i Hartkorn blandt Kløvborg-Gaardene, nemlig godt 8 eller 7 Tdr.

Efter disse 4 gamle Landsmatrikler kommer saa den lange Tid indtil Landsmatriklen af 1844, i hvilken Tid vi kun træffer Gaarden gennem Matrups Jordebøger over sine Fæstere, og i disse er der lavet saaledes om paa Hartkornet, at man vanskeligt — for ikke at sige umuligt — kan bestemme Gaardene derefter. Først ser det ud til at være nedsat en Del, hvad allerede for en Del var sket efter Landsmatriklen af 1688, men det findes dog omlavet i Matrups Jordebøgers Matrikler til det ukendelige, og derpaa bliver det omkring Midten af 18. Aarhundrede normaliseret, saa alle Kløvborg Bys Gaarde — paa Lærer- og Kirkejorden nær — bliver sat ens, nemlig til Htk. 3-0-3-0, og det gør jo Gaardene ganske ukendelige for os.

Og dette Hartkorn er aabenbart bevaret i Landsmatriklen af 1844, hvor for Resten de fleste er bleven Selveje og har fast Nummer, thi sammenlægger vi her den i flere udskilte Nr. 7s Hartkorn, d. v. s. »Gaarden«, saa faar vi netop Hartkornet 3-0-3-0, som for Resten ogsaa angaaende de andre Gaarde er Tilfældet.

Matriklen af 1844 for »Klodborg Bye«, i Uddrag med Skolelodden og »Gaarden«, er saaledes:

1 Skolelærer Embedet Skolel. Bodholt 0-2-1-0 Skolejord.
4 c og 6 b Skolelærer Birk.

7 a	Søren Sørensen	Gl. Matr.	Skyld	Ny Matr.
	Heftholms Enke	1-7-3-0	(13,43 $\frac{1}{2}$)	2-0-0- $\frac{1}{2}$
7 b	Holger Christensen	0-2-3-2	(2,47)	0-2-3- $\frac{1}{2}$
7 c	Søren Sørensens Enke	0-3-1- $\frac{1}{2}$	(2,85)	0-4-0- $\frac{1}{4}$
7 d	Søren Pedersen	0-2-2- $\frac{1}{2}$	(2,30)	0-2-0- $\frac{1}{4}$

Og *Summen* af hele 7 er da 3-0-3-0 - 3-0-4-0.

Mens vi altsaa i de tidligere Landsmatrikler havde den forskellige Hartkorn, kunde vi være saa nogenlunde sikker paa, at »Gaarden«s var det højeste i Byen, og det er i disse fire første Matrikler en Christen Christensen, og man har her Navnet, der faar os til at tro, at den nyere Slægt, begyndende med Søren Sørensens Enke Ane Kirstine Kristensdatter, skulde have Slægtsforbindelse hermed.

Men fra 1705 af kommer saa den over hundredaarige Fæstetid indtil Selvejertiden og Landsmatriklen i 1844, og hvori saa Hartkornet gøres ens for alle Kloborg By's Gaarde, nemlig 3-0-3-0 og ikke kan hjælpe os til at identificere en enkelt Gaard i de selv ret talrige Jordebøger over Fæstegods paa Matrups. At saa Fæsternes Navne heller ikke hjælper os til at kende den gamle og jo nyere Christensen-Slægt, gør det jo ikke bedre, og vi er derfor næppe i Stand til at knytte Traaden mellem denne ældre Christensen-Slægt og den yngre og nuværende ved »Gaarden« i Kloborg. — Men det udelukker ikke, at den alligevel er gemt i Brugerne af den. Men ganske mærkeligt træffer vi Navnet Christen Christensen, som vi tidligere havde i Byen i alle de fire ældre Landsmatrikler, andensteds i Sognet, endda flere Gange, ved to forskellige Gaarde i de

mange Matrups Jordebøger mellem 1688, 1705 og 1844, nemlig paa en Liste fra Tiden mellem 1744—56 i *Velgaard* som en af de tre Fæstere der.

Og paa en lidt yngre Liste, men før 1762. ligeledes en *Christen Christensen i Maalund*. Dennes Datter, Else Christensdatter, bliver gift med en Christen Vistesen, der derpaa faar Maalund gennem hende efter Svigerfaderen, og deres Søn kommer til at hedde Wiste Christensen (altsaa) samt i Dalsgaard og Gribstrup. Der er jo en Mulighed for, at Slægten Christensen saaledes har levet videre i Sognet og synes overalt at holde stadig fast ved baade For- og Efternavn, lige til Datteren her i Maalund bryder det. Ogsaa i Gribstrup træffes paa et Par Lister en Christen Christensen. Her følger de forskellige Hartkornslister over Kloborg By, som findes blandt Matrups Papirernes gamle Jordebøger, ikke kronologisk, men som de findes gengivne før her i Bogen, men de giver altsaa ikke meget Haab om, at Christensen-Slægten er gemt heri; men »Gaarden« er der jo.

I. En Jordebog, indgivet til Randers Amtstue 1790.

Kloborg Bye.

	Ejer	Ager og Eng	Indtægt til Landlæggerne
a) Gaardmænd.			
No 1 Niels Nielsen Matrups Gods		3—0—3—0	3—0—3—0
» 2 Stephen Pedersen do.	do.	do.	do.
» 3 Anders Sørensen do.	do.	do.	do.
» 4 Rasmus Sørensen do.	do.	do.	do.
» 5 Rasmus Hansen do.	do.	do.	do.
» 6 Christen Jensen do.	do.	do.	do.

Til hele Byen af Kirkejord ved

Kloborg Kirke 1—6—0—0 | 1—6—0—0

b) Huse med Hartkorn.

No 1 Jens Sørensen | 0—4—0—2

c) Jordløse Huse.

Der er 6, der hører til Matrups Gods og til Landlæggerne.

I 1790 er der i Dalsgaard en Christen Christensen.

II. Til Randers Amtstue 1731.

Kloborg By.

1 Niels Laursen	}	Hartkorn ikke angivet.
2 Anders Christensen		
3 Rasmus Svendsen		
4 Søren Jensen		
5 Jens Andersen		
6 Eske Ebbesen		
7 Anders Jensen		
9 Christen Vilsted — Kirkejord —	0—1—1—1	
8 Flaarits Anders Sørensen	3—4—3—2	

NB. I Gribstrup er der i denne Liste en Christen Christensen.

XIII. Udateret Liste, indlagt i Liste fra 1758, men aabenbart yngre, da Lars Pedersen i Skade nævnes alene ved Skadegaard, men i 1758 sammen med Formanden Niels Jepsen; men omvendt kunde det ny Htk. alene i 1758 tyde paa, at Listen her er ældre, jfr. ogsaa det nye Htk. i 1741.

Kloborg Bye.

No 1 Jens Nielsen	2—2—0—0	3—0—3—0
2 Søren Andersen	2—5—3—1	3—0—3—0
3 Anders Nielsen	1—2—0—0	3—0—3—0
4 Jens Jensen	2—4—3—2	3—0—3—0
5 Hans Jensen	3—3—2—0	3—0—3—0
6 Søren Jensen	0—4—0—2	3—0—3—0
7 Degnen Johan Rindlev	4—7—1—1	1—6—3—1
8 Søren Pedersen	3—4—3—2	0—4—0—2
9 Flaaritz Anders Sørensen		3—0—3—0
Maalund Hr. Wistisen	intet Htk.	nævnt.

Her kan bemærkes det ejendommelige, at Degnen Rindlev har »Gaardens« Hartkorn, som det var nedsat fra det opr. allerhøjeste, 4—7—1—1, og som vi har mødt det flere Gange tidligere, og man faar en Formodning om, at han har overtaget Fæstet af Gaarden eller dennes Fæster blevet Degn.

Ganske vist træffes i følgende, men ældre Liste, Degnen Johan Rasmussen med Kirkejorden 1—6—3—1, altsaa samme

Htk. som Johan Rindlevs her nedsatte. Det kunde tyde paa tilfældig ens opr. Størrelse af Gaardens og Kirkejordens Htk.

XV. Udateret Liste, men mellem 1744–56, da Niels Jepsen har Skadegaard.

Kloborg Bye.

Hans Nielsen		
Søren Andersen		Landgilde 4,1
Anders Nielsen		Htk. 3–0–3–0
Jens Andersen		alle ens Landgilde
Hans Jensen		og Htk.
Søren Jensen		
Degnen Johan Rasmussen	—	Kirkejord 1–6–3–1
Endelig af en Eng i Fugelris Dam.		
Husmænd Søren Pedersen		0–4–0–2
(her er 6 nævnt)		
Malund Christen Vistesen	Landgilde 10 D.	5–0–1–0
Flaaritz Anders Rasmussen	Landgilde 7	-
		4 - Rådbjerg.
I Velgaard bl. a. <i>Christen Christensen</i> 4–1–2–1 (Se S. 297)		
Ligeledes i Gribstrup: <i>Christen Christensen</i> .		

IV. Special Extract 1735.

Kloborg By.

1 Niels Laursen	3–2–2–0
2 Anders Christensen	2–3–3–1
3 Rasmus Svendsen	1–2–0–0
4 Søren Hansen	2–4–3–2
5 Jens Andersen	3–0–3–2
6 Jens Jensen	0–4–0–2
7 Christen Wilsted, Ebbe Nielsen, Søren Hansen, Søren Mej. . . . (?)	4–7–1–1
8 Flaaritz Anders Sørrensen og Rasmus Svendsen	3–4–3–2
9 Christen Wilsted Kirkejord	0–1–1–1
	<hr/>
	ialt 22–1–3–2

IX. Special Extract til Randers Amtstue 1741.

Kloborg Bye.

1 Jens Nielsen	3-0-3-0
2 Anders Christensen	do.
3 Hans Jensen	do.
4 Ebbe Nielsen	do.
5 Jens Andersen	do.
6 Søren Pedersen	0-4-0-2
7 Søren Jensen	2-7-3-2
8 Anders Sørensen Flaaritz	3-0-3-0
9 Christen Vilsted Kirchejord	0-1-1-1
	<hr/>
	22-1-3-2

NB. I Velgaard en Christen Christensen 8-7-0-2.

XII. Over Matstrup Gods 1758.

Kloborg Bye.

Jens Nielsen	3-0-3-0
Søren Andersen	do.
Anders Nielsen	do.
Jens Andersen	do.
Hans Jensen	do.
Degnen Rindlev	0-0-2-0
Endnu af Kloborg Kirkejord	
beliggende paa Skade Mark	1-5-2-0, ialt 1-6-0-0
Søren Pedersen	6(0)-4-0-2
Flaaritz Anders Rasmussen	3-0-3-0
Maalund Christen Vistesens	5-0-0-1

NB. I Velgaard Christen Christensen 2-7-2-2²/₃ (S. 291).

Som det ses, finder vi ikke Navnet Christen Christensen i Kloborg By efter de fire første Landsmatrikler, kun en enkelt med Fornavnet Christen, men uden at Gaarden kan bestemmes, er det intet værd.

Af endnu en Matrups Jordebog — fra 1722, 14. Sept. —
haves følgende fra Kloborg:

Niels Laursen	3-2-2-1
Anders Christensen	3-7-2-1
Søren Hansen	3-6-1-2
Hans Pedersen	3-0-3-2
Rasmus Svendsen	2-1-2-0
Christen Vilsted	1-2-0-0

Landgilde og Arbejdspenge 1 Rd. 3 Mk.

XIX. Specifikation, i hvert Fald yngre end 1756, da Lars
Pedersen har Skadegaard.

Kloborg Sogn og Bye.

Jens Nielsen	3-0-3-0
Søren Andersen	3-0-3-0
Anders Nielsen	3-0-3-0
Jens Jensen	3-0-3-0
Hans Jensen	3-0-3-0
Søren Jensen	3-0-3-0
Degnen Søren Rindlev	1-6-3-1
Søren Pedersen	0-4-0-2
Flaaritz Anders Sørensen	3-0-3-0
Maalund <i>Christen Christensen</i>	5-0-0-1

XX. Specifikation fra 1788.

Kloborg Bye.

a) Gaardmænd.

1 Niels Nielsen	3-0-3-0
2 Steffen Pedersen	do.
3 Anders Sørensen	do.
4 Rasmus Sørensen	do.
5 Rasmus Hansen	do.
6 Laust Jensen	do.

tilhører Byen af Kierkejord til Kierke.

b) Huse med Hartkorn.

1 Jens Sørensen 0—4—0—2

c) Og jordløse Huse 6.

Bl. enlige Gaarde her en Christen Christensen Dalsgaard.

Nylig afdøde Kristian Kristensen i »Gaarden« i Klovborg førte altid Dagbog, fortæller hans Sønner.

Og han skrev en hel lille Erindringsbog fra sit Liv, den, som velvilligt er overladt mig af de samme til Omtale og Gen-givelse her. Den lyder saaledes og indeholder en hel Del af Livet og Historien fra Sognet:

Klovborg, den 15. Maj 1943.

(Omskrevet $\frac{0}{3}$ 1944.)

*Nogle Optegnelser om Livet, som det
har formet sig hidtil.*

Søndag den 4. August 1878 er jeg født og samme Dag døbt i Hjemmet med Navnet Kristian Peder Christensen, opkaldt efter min Farbrors Kone Kristiane, som var død Aaret før af Tuberkulose, den Gang kaldet Tæring. Jeg skulde jo ellers været opkaldt efter min Farfar Christen Sørensen, og det skulde ikke have været ret tilpas for ham, at jeg ikke fik hans Navn. Men de havde altid været glad for Faster Kristiane, og derfor blev jeg opkaldt efter hende og fik saa ogsaa Farbror Peders Navn. Min Far hed Søren Christensen; han var opkaldt efter hans Farfar, som hed Søren Sørensen og var fra Heft-holm i Thyrsting Sogn, og sidstes Far hed vist Søren Frandsen, altsaa min Tipoldefar. Den Gang fik Børnene jo Faderens Fornavn til Efternavn. Farfars Moder hed Ane Kjerstine Kristensdatter og var fra Søndervissing; hun vidste ikke rigtig, hvor gammel hun var, og det kunde ikke faas oplyst, da Kirkebogen i Søndervissing var brændt. Hun døde 1858, ca. 80 Aar gammel, maaske endda i 1857! Fars Farfar døde 1832, 72 Aar gammel. Bedstefar Kristen Sørensen var født den 13. August 1813; da skulde hans Fars været gift i 15 Aar, og han havde ingen Søsken, men ikke saa faa Søskenbørn; af dem kendte jeg Rasmus og Anders Heftholm, som var Brødre og begge havde været med i Krigen 1848, 49 og 50

som Dragoner. Rasmus Heftholm var saaret i den ene Haand og fik Pension fra Tjenesten. Deres Efternavn var Frandsen, og deres Børn hed Rasmussen og Andersen. Anders Heftholms Kone var først gift med en Broder til Anders; han faldt i Krigen. Der var nogle Børn i dette Ægteskab, hvoraf jeg har kendt nogle Efterkommere. Men tilbage til min egen Historie; jeg er jo som nævnt født 4. August som det fjerde Barn i Ægteskabet. Da jeg kom til Verden, var der ingen Liv i mig, men det fik de dog pustet i mig, og dersom de ikke havde faaet det, var jeg jo ikke istand til at skrive denne Beretning, som vel ogsaa godt kunde være undgaaet, uden at Verden derved havde lidt noget Tab. Jeg har vel ogsaa selv været til liden Nytte i denne Verden, ihvorvel jeg ofte har haft meget travlt, men en Plads har jeg jo fyldt; hvor godt den er udfyldt, kan andre jo bedre dømme om end jeg selv.

Jeg voksede saa op i Hjemmet her i Klovborg, vist noget svagelig af Helbred, hvad altid har fulgt mig i Livet. Jeg mindes to Gange som mindreaarig, jeg havde Brystbetændelse; det var vist det samme som Lungebetændelse. Jeg husker, jeg var meget syg, men kom mig dog; men sidste Gang varede det dog længe, før jeg blev rask. Jeg havde ogsaa Diffteritis, da jeg var 9 Aar, men ogsaa dette kom jeg omsider over. Mæslinger havde jeg, da jeg var 12 Aar, men det var ikke saa slemt; saa fik jeg Kighoste, da jeg var 16 Aar, de var værre. Da jeg saa var 22 Aar, fik jeg Mavekatar, det var ret slemt i nogle Aar; den Gang var der ogsaa lidt galt med den venstre Lunge. Jeg blev fri for at blive Soldat for det, men ogsaa det gik jo da, selv om jeg aldrig blev rigtig stærk. Som ung var jeg ikke saa stor af Vækst, men som voksen var jeg temmelig høj; jeg maalte paa Sessionen 179 cm. Barndomstiden er der jo ikke saa mange Erindringer om. Jeg kom ofte over til vor Nabo Jens Kristensen, hans Kone hed Karen; det var flinke og meget livlige Folk, der morede vi os godt. Jeg husker da en Gang, jeg sov der om Natten. Jens Kristensens havde 5 Børn, de var noget ældre end mig. Den ene af dem, Kristen, tjente her. Han var her i 7 Aar; han kom hertil som Dreng, da jeg blev 2 Aar. Han var meget rar, og jeg mindes ikke en eneste Gang, jeg var uklar med ham. Han bor nu her ude i

Byen som en gammel Mand; han er Enkemand. De sidste Aar, Kristen var her, var han jo Karl, og da havde vi en Dreng, og saa et Aar havde vi hans Broder. Han hed Mikkell; ham var vi ogsaa glad for, men dog mest for Kristen. Mikkell var ikke saa rask, men han blev raskere med Alderen og var en kraftig Karl. Han blev ogsaa gift og havde nok 3 a 4 Børn, men Konen var slem, og han gjorde selv Ende paa sine Dage. Jeg mindes ogsaa en Oplevelse fra Barndommen. Vi havde en hvid Kvie, som var syg. Da kom her en gammel Mand, som hed Niels Vikjær; han var saa forskrækkelig til at bande. Jeg saa ham en Gang senere, han gik ad Vejen fra Byen ned efter Skeldal; da gik han og snakkede med sig selv og bandte da saa gruelig. Ham var jeg bange for senere, ligesom en anden Nabo, vi havde, der boede, hvor nu Jeppe Jespersen bor. Han hed Steffen Pedersen og praktiserede lidt som Dyr læge; han var ogsaa meget grim i Munden. Naar jeg var oppe hos Jens Kristensens, og Stafen Pejseren kom derop, skulde jeg snart gemme mig. Manden var nu vist egentlig ikke saa slem, men havde en grimme beskidt Mund. En Gang var jeg ude hos Farbror Peters Børn, og da saa vi, at Stafen Pejseren kørte der forbi hen for at besøge en Datter, han havde, der boede derud ad. Saa blev vi enige om, min Fætter og mig, at nu skulde Stafen Pejseren vælte, naar han kørte hjem. Vi lagde derfor en 3 a 4 Sten i det ene Hjulspor. Senere spurgte jeg saa min Fætter, om han saa, om Stafen væltede. Ja, det havde hældet slem, sagde han. Naar jeg senere har tænkt paa den Begivenhed, kan jeg forstaa, at vi maa have haft en god Fantasi, for Stenene, vi lagde i, var nok højst 5 a 6 Tommer høje. Jeg husker ikke, hvor gammel jeg da var, men det var før, jeg begyndte at gaa i Skole, og min Fætter var et Aar yngre end mig.

Da jeg var 4 Aar, havde Farbror Dreas Bryllup. Det holdtes her; han var jo herhjemme. Han var 28 Aar, da han blev gift. Jeg husker af Festen kun det, at Laust Hamborgs kom kørende, og at Hesten blev sat ind i Gæstestalden og bundet ved den nordre Side; det var en brunblisset Hoppe. Og saa husker jeg, de gik til Kirken, men ellers er alt glemt og ingen Erindringer om det. Saa boede der en Mand i et Hus her lidt

Sydvest for, vel ca. 45 m fra Gaarden. Han hed Kristian Andersen, kaldt Kristian Kusk, da han havde været Kusk en lille Tid paa Matstrup; hans Kone hed Mariane. Der kom jeg ogsaa noget hen. Deres yngste Søn hed Niels og var lidt ældre end mig; jeg har aldrig senere hørt, hvad der blev af ham.

En Tid boede den gamle Degnekone Madam Stoustrup hos Kristian Kusks, og da kom Mette og mig derhen, naar vi fyldte Aar, og fik en lille Fødselsdagsgave. Hun var den eneste, der gav os Fødselsdagsgave; det var jo ukendt med Gaver den Gang baade til Fødselsdag og til Jul.

Da jeg saa blev lidt større, maatte jeg jo begynde at gøre Nytte for Føden. De skar da altid Hakkelse om Aftenen, og jeg skulde saa løse Negene og ryste dem og lægge dem op i Hakkelsekisten. Paa Maskinen var der et Traad, som Fader traadte paa, og Karlen trak saa i et Haandtag i Hjulet. Vi havde jo kun Tjenestedreng om Sommeren. Jeg vilde da godt somme Tider skulke fra det Skæren Hakkelse og gik i Seng, men det gik jo ikke ret tit at slippe paa den Maade. I Marken kunde man jo ikke lave ret meget. Der var ikke videre Roer; vi havde jo lidt nogle Aar, men saa blev det opgivet. Grunden kender jeg ikke. Men da man blev 6 Aar, kunde man jo flytte Køer, Faar og Heste; der var jo ikke noget, som hed Indhegning den Gang. Men saa om Efteraaret, naar Kornet var inde, blev Køerne og Kvierne slaet løse, og Drengen skulde jo saa passe dem, og saa gik vi jo gerne ude hos ham, naar Vejret var til det, og saa fyrede vi med Lyng, som plukkedes nede i Bakken ved Rodbjerg, og stegte Kartoffler, og var man heldig, baade Gulerødder og Æbler, men det var jo mest Kartoffler, og det gik udmærket. Man viskede Asken af det mest svedne, og de smagte dejligt. Det kunde jo knibe, de var stegt nok, da var de jo knap saa gode. Der kom vi ogsaa sammen med Kristen Karlsens Dreng, de passede jo ogsaa Køer. De ejede en Eng og noget Jord nede i Dalen; det kaldtes Bækken; og saa var det jo særlig morsom. Naar saa Søren Peter Hansen kom, gik det jo livligt med at fyre; han var nu ellers voksen, men Fornøjelserne var jo ikke saa mange den Gang. Saa blev jeg jo ældre og skulde selv passe dem, da var Tiden jo somme Tider lang nok; men saa, naar

de blev bundet ind, saa gav det jo Fritid igen. Jeg husker engang, jeg passede Kørerne løse, saa vilde jeg jo ogsaa fyre og sætte Ild paa Lyngen nede paa Bakken, og det blussede jo vældigt op, og Vinden var i Vest. Jeg blev gruelig bange og begyndte at stampe i Ilden, men det tog saa bedre fat; saa kom jeg i Tanker om, jeg havde læst, at jo mere man stamper i Ild, des mere breder den sig, og saa begyndte jeg at komme Sand paa og fik det ogsaa slukket. Men jeg husker, jeg drømte om det om Natten og vaagnede ved, at jeg skreg; vi havde en lille brun Hund, den gøede stærkt. Senere var jeg jo forsigtig med Ilden.

Om Sommeren gik vi jo i Skole 4 Dage om Ugen i den lille Klasse, fra 7 til 2 eller 1, og i den store Klasse gik vi kuns 2 halve Dage om Sommeren, men jeg maatte jo op om Morgenen Kl. 4 $\frac{1}{2}$ a 5 om Sommeren og bestille ikke saa lidt, før jeg skulde i Skole; det gik ret godt med Skolen med Læsningen, det forvoldte mig aldrig nogensinde Kvaler; derimod kneb det at faa Regningen i Hovedet, hvad egentlig var mærkeligt, for som voksen har jeg været meget god til at regne og brugte det meget. Skrivning var jeg ikke god til, jeg har aldrig haft nogen god Haandskrift, men ogsaa det har dog gaaet nogenlunde; jeg skrev nogenlunde læseligt og uden alt for mange Fejl. Jeg har vist egentlig altid været noget af en Original; jeg havde ingen Lyst til at komme med paa Skolens Skovtur eller med til dens Juletræ, dog var jeg med enkelte Gange, men kunde jeg slippe fri, gjorde jeg det; ellers deltog jeg i Legen i Skolen som de andre Børn; nu hang det maa-ske noget sammen med, at jeg ikke altid var saa rask, og jeg var aldrig af de meget dristige. En Udflugt i Skolen var jeg med til; det var den 5. Juli 1889 i Anledning af 40 Aars Dagen for Slaget og Sejren ved Fredericia den 6. Juli 1849. — Vi kørte da mange Læs til Vejle og var saa med Toget til Fredericia; senere i Livet har jeg mange Gange været i Fredericia og talt med Folk, som var med i Slaget den Dag. Der faldt da 500 Danske; deres Navne har jeg læst paa Stene i Fredericia; det er vist i Kirkegaardsmuren, de er indhugne. — Jeg klarede mig ellers nogenlunde i Skolen; jeg sad øverst i lang Tid. I Historie og Geografi og Hovedregning var jeg

vistnok en af de fremmeligste. Jeg sad hele Skoletiden sammen med Jens N. Jensen, han sad No 2; jeg var 18 Dage ældre end ham. Han var en rar Dreng, og det er gaaet ham godt senere i Livet; han har ogsaa sin Fødegaard. Jeg kom ogsaa som Dreng en Del hen til Kristen Karlsens Dreng; der var 2 af dem lidt yngre end mig, Peder og Niels. Hos Kristen Karlsens var der vist 13 eller 14 Børn. Jeg havde jo ingen Brødre, og jeg tror nok, min Fader var glad ved mig. Jeg fik da Lov til at komme med ret ofte til Horsens og til Marked; første Gang, jeg var med i Salten til Marked, var jeg knap 7 Aar. Jeg syntes, det var meget imponerende at se saa mange Kreaturer og Heste; saa lidt større var jeg med i Brestenbro og i Kollemorten. Sidste Sted syntes jeg var den mest fornøjelige, for der var Lirekasse, Cirkus og mange flere Slags Gøgl. Saa kom vi jo ogsaa en Gang om Sommeren med til Træden, og det var jo en stor Oplevelse; de havde mange Stikkelsbær, og af dem kunde vi spise alle dem, vi vilde have. En saadan Tur levede man jo paa længe før og længe efter. Saa om Julen skulde jeg altid ned til Bismarks Dreng, Kristian og Hans, de var ogsaa henad jævnaldrende; dernede skulde vi saa spille Kort om Pebernødder, og var det Slædeføre, kørte vi i Slæde paa Bakken. Jeg tænker ofte paa, hvor var Folk nøjsomme dengang. Jeg husker en Jul, jeg var der, saa skulde jeg jo have nogle Mellemmader, inden jeg skulde hjem, og da Stine, som Konen hed, saa skar Hul paa en Kage, blev hun saa glad, saa det var en Lyst at se; hun opdagede da, at det var en Søsterkage, hun skar Hul paa, og det havde hun ikke vidst, hun havde. Den var vel nok tør, tænker jeg, men Folk var jo ikke saa forvænte som nu om Dage. Samme Stine var egentlig af Herremandslæg; hendes Bedstefader hed Augustinus og havde kørt med 4 gule Heste. Han ejede vist Hastrup. Stines Mor var paa Sognet tilsidst. Hun var ude hos Karl Nielsens Forældre i Gribstrup. Stines Fader hed Josef og var Røgter paa Mattrup; hun kaldtes ogsaa Stine Josef. Hendes første Mand hed vist Vilhelm, vistnok noget fordrunken og døde ret tidligt fra Stine og 4 Børn, men hun var ret dygtig til at arbejde og blev saa gift anden Gang med Andreas Pedersen med Tilnavnet Bismark, han var

nogle Aar yngre end Stine; med ham havde hun 3 Børn. — Bismark var ude at tjene i nogle Aar og kom saa kun hjem en Gang imellem til Højtiderne; saa havde Stine tit et blaat Øje. Hun fortalte jo saa gerne om en eller anden Ulykke — men det blaa Øje passede nu gerne udmærket til en knyttet Næve. Stine vilde gerne have nogle Dramme, og Bismark vilde ogsaa, og der kom jo flere gode Herrer og Brændevinsmænd, og saa sloges de jo; det var jo friske og stærke Folk; Kræfterne maatte jo have Udløsning. De senere Aar var Bismark dog hjemme; han fik en Hest og kørte lidt Fragt, og saa gik de paa Dagleje. De var jo nøjsomme, og jeg tror, de var altid godt beslaaet med Penge; de holdt jo ogsaa lidt Gæstgiveri, det gav vel ogsaa lidt Penge. Stine var en Slider; en Sommer kørte hun Mælk, da var hun tynd, men saa omsider døde hun — men Dreas havde Afløsning for hende i Grejsmari, hun var omtrent et Sidestykke til Stine. Hun havde været gift to Gange før og havde 2 Børn af første Ægteskab. Hun var fra Ikastegnen; den anden Mand var Grejshans, en fordrucken Karl, der havde været med i Krigen i 1864 og havde faaet sort Kokarde, fordi han havde stjaalet nogle prøjsiske Dalere. Han døde ret pludselig; det mentes, at Bismark havde slaaget ham fordærvet. Bismark vilde jo være Kæreste med hans Kone Grejsmari, og det var de vel saa blevet uenige om, men da saa Grejs var død, flyttede Mari ned til Bismark, og saa en Tid efter døde Stine, og de fortsatte saa paa polsk, men de blev saa gift, og Bismark døde omsider paa Sygehuset i Silkeborg; det var vist Vandet, det var galt med. Grejsmari var saa Enke i nogle Aar; hun var hos en Søn og Svigerdatter ovre i Linnerup. Svigerdatteren var en Sønnedatter af Stine. Svigerdatterens Far hedder Kristian Pedersen og er endnu levende; han er 82 Aar og ret rask, det har været en ualmindelig dygtig Arbejder, men han har jo ikke været saa godt begavet; han var Søn af Stines første Ægteskab.

Der var ogsaa en anden Brændevinsmand, som hed Niels Knudsen Kvist; han var en dygtig Arbejder, men kunde ikke være i Ro et helt Aar paa et Sted. Han kom ogsaa her en Gang imellem, men dog kun for at faa nogle Øre til en halv Flaske Brændevin, saa snart han fik dem, gik han igen. Der

fortælles, at han var saa ualmindelig god til at fange Fisk i Halle og Stidsholm Søer; han stod ude i Vandet og medede, og naar han saa gik derfra, lagde han Bukserne i en Grøft med rindende Vand, for at de ikke skulde fryse stive om Natten. Han begyndte altid at gaa barbenet hen i Marts og blev en gammel Mand; han var jo paa Kommunen, og der betales jo saa lidt for Ophold. Det gik i flere Aar, men saa fik han Tyfus, og flere døde i Familien, hvor han var. Han kom saa paa Sygehuset, vist hen paa Vinteren, og var der en 5 a 6 Uger; han havde dog ikke Tyfus. Hjemkommen derfra gik han igen paa Besøg hos Bismark og blev jo saa fuld, og da han vilde gaa hjem, skulde han gaa over et Gangbræt over Aaen nede ved Skeldal, men faldt i; det var i Februar eller Marts Maaned, og han var da vænnet fra at faa Bad i koldt Vand, blev forkølet og døde nogle Dage efter. Han var i hans unge Dage straffet temmelig haardt for et Indbrudstyveri hos Hans Peter Lassen i Skade^{*)}); han brød ind og tog noget gammelt Tøj; det gav 8 Aars Tugthus i Horsens Tugthus. Han kunde enkelte Gange senere i Livet prale med, at han havde da haft 8 Aars Tjeneste paa et Sted. Han var ikke alt for ærlig; en Gang stjal han en ny Skjorte fra Pjaltekræmmeren Anders Andersen; den laa ude til Blegning. Da saa Konen en Tid efter bebrejdede ham det, sagde han, at han manglede den, han havde da ogsaa lagt den gamle i Stedet, men den var jo kuns en Las. En Gang kom han en kold Vinteraften ud til Farbror

*) Jeg, der citerer Kr. Kristensens Erindringer her, husker da ogsaa denne Niels Kvist. Han havde nemlig Ophold i mange Aar, vel bekostet af Kommunen, paa en Nabogaard, »Jægersminde«, til mit Hjem, og min Fader havde ham tit til Arbejde i Mergelgraven, for han var som nævnt en dygtig Arbejder, naar han havde Hovedet rent for Sprut, og mine Forældre har aldrig mærket noget uærligt hos ham. Med hans Tilværelse hang det saaledes sammen: Han var som ganske spæd af Zigøjnere efterladt i en Lade, da disse drog derfra, vist i nævnte Nabogaard. Og saa maatte Kommunen jo tage sig af et saadant Barn, og han kom i Pleje, vist samme Sted, og blev jo da Tjenestedreng, saa snart han kunde gøre Nytte. Da han var 16 Aar, tilbød hans Husbond, at han maatte komme med til Horsens, hvis han kunde skaffe sig noget ordentligt Tøj at komme i. Saa skal han først have henvendt sig til Tjenestedrengen i min Bedstefaders Gaard, Hans Peder Lassens i Skade, men faaet Afslag; men da

Peders. Farbror Peder ynkedes da over ham og tog et Knippe Halm ind i Stuen ved Kakkelovnen til ham at ligge i. Saa hen paa Natten skulde Kvist op at lade Vandet; han lindede da Døren ud i Forstuen og lod det løbe og siger saa: »Det er Tøvejr nu«. Saa blev Farbror Peder gal og gik op og smed ham ud, nu var Medynken forbi. En Gang kom han ogsaa ud til Farbror Peder og fortalte da: Jeg kommer lige fra din Broder Andreas, og der fik Andreas og mig to store Kaffe-punche. Kristiane saa noget skæv til det, men det hjalp ikke, Andreas tog dem alligevel. Der var ikke andet sandt af Historien, end at Kvist havde været ovre hos Andreas, og der sagde Kristiane til ham: Vi har slet ingen Brændevin i Dag, men vil du have nogle Grønkaal med til Middag, saa vær's god. Og det tog han. Farbror Dreas drak nemlig aldrig Brændevin, saa Farbror Peder vidste da, det var Løgn, han fortalte. Han bandt ogsaa Riskoste og gik omkring og solgte; det gav jo lidt Penge, og de blev straks omsat i Brændevin. En Gang en Aften ved 10-Tiden kom jeg hjem og kunde da høre én, der brugte Mund ude i Tørvehuset. Jeg gik saa ind og fik fat paa en Lygte og ud at se, hvad det var. Da var det saa Kvist. Vi fik ham saa ind i Laden og dækkede ham med Halm; han var meget fuld og vaad, og det var koldt, da det var sidst paa Vinteren. Han sansede dog at faa fat i sin Taske, hvori der var en Flaske med lidt Brændevin, og saa lagde han sig ned — han kunde vist ogsaa daarlig nok staa op — og bad

en Oplevelse som den at komme med til Byen har været noget saa fristende og enestaaende for en saadan Dreng, saa tillod han sig selv at bryde ind i Tjenestedrengens Kammer i Skadegaard — vist ved at bryde et Hul i de dengang mere skrøbelige Huse — og tage Tøjet. Det var vel nok Drengens pæne Tøj, men det har vist aldrig været hans Mening andet end at laane det, og jeg har da heller ikke hørt andet, end at Drengen i Skade fik sit Tøj igen. Det var altsaa det, en 16 Aars Dreng under de Forhold fik 8 Aars Tugthus for. Skulde vi ikke tage og se paa Nutidens Straffe, der er fuldstændig til den modsatte Side, knap det samme ofte for selv de allerværste Forbrydelser. Jeg maa sige, at var der nogen Steder, hvor man forstod en Drukkenbolts Liv, saa var det her — smidt ind i Livet i en fremmed Lade og vel aldrig haft Adgang eller Mulighed for andre Glæder end den Spiritus, han nu havde faaet Smag paa.

Fadervor og bandte ind imellem; men om Morgenen, da vi kom op, var han borte og havde ingen Skade taget af Kulden.

Saa var der ogsaa Pjaltekræmmeren Anders Andersen, han kom af og til. Han købte Klude og Ben og solgte Kantbaand, Haarnaale, Sy- og Stoppenaale og saadan flere Smaating, han havde i en firkantet Trækasse, som han bar i en Rem over Skulderen. Han gav os altid Lakrids, og ham var vi glade ved. Vi samlede ogsaa Ben og solgte til ham, det gav en Øre for Pundet, og man kunde jo være heldig og redde sig en Tiøre. Han boede i flere Aar nede i Tranholm Skov i et lille Hus, men flyttede senere op til Klovsborg og boede først henne i Skovgaard's Hus, den Gang ejet af den gamle Madam Stoustrup. Til sidst flyttede han ud i Kalmusik og boede hos Rasmus Heftholm, som da var Enkemand; han kunde ogsaa blive overvundet af for mange Snapse og Kaffeponche. En Gang, han kom hjem fra Turen med Kramkisten og Pjaltposen og gik forbi Mergelgraven henne ved Kirkestien, tog Bjørnen Magten fra ham, og han trillede ned i Graven. Konen og Datteren fik det saa paa en eller anden Maade at vide og kom hen og fik ham samlet hjem. Han var Veteran fra 1864 og havde været Dragon.

Da jeg var 7 Aar, havde vi en Tjenestedreng, som hed Søren. Det var vist ingen god Dreng; han var her kun en Sommer. Hans Fader hed Kristen, kaldtes Skovfoged; han havde haft Skeldal, men maatte sælge den; han var vist meget ked af at arbejde. De flyttede til Grædstrup og kom paa Kommunen. Der var mange Børn; ham, der var her, var den ældste. Han blev senere i Livet Droskekusk i Horsens; han saa ud til at være fordrukken. Han kørte for Resten for os til Kirken i Horsens, da Mette blev gift. Nu har jeg ikke set ham i mange Aar; maaske er han død. Jeg var sommetider med ham nede hos hans Bedstemoder; hun var gift med en Mand, som hed Niels Mikkelsen, og de fik Aftægt fra Skeldal og boede i et Hus dernede. Der laa tre Huse der dengang, nu er der kun 1 tilbage. Bedstemoderen til Søren kaldtes Skrædder An'; hun var meget flink, og der fik vi Kagemellemader med Honning paa. Manden, Niels Mikkelsen, snøvsede, naar han sagde noget, og kaldtes sommetider Snøvsmiddel. I det

andet af Husene boede Niels Vikjær og hans Kone Maren. Han sagde: »Kone, skænk rundt en Gang, saa falder Talen bedre«, og »Maren, tag mig Flasken, ej den lille, men den store, den er fyldt til Halsen«. Han døde før Konen, og hun flyttede vistnok væk, og saa blev Huset nedbrudt. Da Niels Mikkel var død, blev hans Hus ogsaa nedbrudt. Saa var der det tredie Hus, i det boede Peder Madsen og Ingeborg. De vilde ogsaa godt have Brændevin. De følte sig ellers lidt pænere end de andre. De havde gerne Grise og slagtede selv én hvert Aar til Jul, og det skulde Søren Skeldal, og Søren Engholm skulde saa veje den, og den vejede jo meget og var det ene Aar bedre end det forrige Aar, og saa sagde Peder Madsen: »Ja, jeg syntes jo nok, det var en god Gris, men saa stor havde jeg dog ikke troet, den var.« Og saa fik de en ekstra Punch mere. Og saa holdt Peder Madsens ogsaa Julebesøg, og en Gang ved et saadant tog Iver Træskomand et Stykke Kalveost og smurte Smør paa og lagde Paalæg ovenpaa. Saa blev Peder Madsen gal og sagde, at de maatte nok leve godt, men dette var dog for galt. Iver undskyldte sig saa med, at han troede, det var Brød, men det kunde ellers godt have lignet Iver at gøre det. Peder Madsens fik ellers Skyld for, at de kunde hekse, og mange var bange for dem af den Grund. En Gang kom Ingeborg ind og saa Bismarks Gris, og det var en god Gris, sagde han, men siden vilde den aldrig trives, og de var senere meget bange for, at Peder Madsens skulde se deres Gris. Jeg tror nu ikke, de kunde lave noget. Peder Madsen sagde selv, at han kunde ikke andet Hekseri end hekse Grøden af Fadet ved at spise den. Ingeborg hentede ogsaa Mælk her en Gang imellem, og saa skete det, hun havde enten Æbler eller Pærer med og gav os Børn, saa vi var jo glad ved hende. Hun arbejdede sommetider i Haven nede paa Matrups, og der tog hun saa Æblerne, men de smagte os jo lige godt for det. Peder Madsen var sommetider noget fuld i flere Dage ad Gangen, og saa kom han ogsaa og gav os Honningkagestrimler, saa ham kunde vi ogsaa godt lide. Han var jo Arbejdsmand, men vi havde ham nu aldrig til at arbejde; maa-ske Fader ogsaa var bange for ham, han var i alt Fald noget overtroisk. Peder Madsen hed ellers Søren Peder Andersen,

men hans Fader hed Anders Madsen, og derfor blev han kaldt Peder Madsen. Der fortaltes om hans Fader Anders Madsen, at han ikke kunde dø, før de fik en Mønsod vendt paa Huset. Min Bedstefader fortalte, at han aldrig havde hørt noget saa uhyggeligt, som da han laa for Døden. Bedstefader havde været derinde; han boede ellers i Thyrsting. Han har jo maaske haft Dilerium. Peder Madsen var ogsaa meget raa og slem til at bande. — De boede i Huset, til de var gamle. Saa var der en Karl nede i Dalsgaard, der gik om og truede dem med Prygl og Overfald; saa blev de bange og flyttede over til deres eneste Søn, som havde en Gaard i Løvet. Han hed Laust Andersen. De fik Guldbryllup, før Ingeborg døde, og da hun var død, sagde Peder Madsen, at det var endda godt, for hun var helt umulig at have med at gøre længere. Peder Madsen døde først, da han var over 98 Aar og var vist aandsfrisk til det sidste, men han kom her ikke i de sidste Aar, han levede. Ellers kom han gerne en Gang hvert Efteraar med Træskeer og Piskesnøre. Huset, de boede i, blev solgt, da de flyttede derfra, og i den har saa boet flere gode Herrer og Brændevinsmænd. Bismark og Grejsmari boede der ogsaa en Tid. Bismark blev for Resten begravet derfra; han døde paa Silkeborg Sygehus, det var vist Vandet, det var galt med. Grejsmari solgte saa Huset og flyttede med sin Søn og Svigerdatter til Linnerup.

Bismark var nok en 72 Aar, da han døde, og hans Tænder var lige saa pæne, som de altid havde været. Han boede jo ellers her omme i Dalen i et Hus, som var bygget paa Hans Peter Lassens Mark. De byggede Huset om i 1890erne, og saa købte de Jorden for 50 Kr.; der er ca. 2 Skp. Land, det maatte købes for at faa Laan i Huset. Den sidste Ejer hed Anders Pedersen, kaldet Lut; han var ellers fra Grædstrup Sogn og var gift i 3 Uger for nogle Aar siden. Nu har han solgt Huset i Foraar for 2800 Kr. til en Mand fra Nørre Snede, der hedder Andreas Jørgensen. Anders kom saa paa Alderdomshjemmet, han er nu 74 Aar. Han var en dygtig Arbejder, men Brændevinen tog undertiden Magten fra ham, og saa gik det galt for ham. I Ejendommen Skeldal boede i mange Aar — det første jeg husker — Søren Jensen; de havde ingen Børn.

Saa solgte han Ejendommen for 7500 Kr. i Aaret 1901 til Peter Sørensen fra Aale; han var dog oprindeligt fra Klovborg. Han var der saa i 19 Aar og solgte den saa for 25,000 Kr. til en Mand fra Them Sogn, Mikkell Mikkelsen; han var der ogsaa i 19 Aar. Nuværende Ejer, Marius Hansen, er fra Hammer, han gav vist 28,500 Kr. for den.

Saa Dalsgaard, der var en Slægtsgaard; den sidste af Slægten, der havde den, hed Holger Ulriksen. Han fik Aftægt der og boede i Gaarden, det første jeg kan huske. De flyttede dog, inden de døde, til en Datter i Hammer Sogn. De havde ellers 10 Børn, men jeg har ikke kendt dem. En enkelt fik et Stykke af Marken at bygge paa, men han var fra Sognet, før jeg husker. Det havde været en stor Gaard, og her er mange Ejendomme paa Marken. 1 ejes nu af Skrædder Kristen Kristensen, 2 Herluf Høj, 3 Ingvar Andersen, 4 Herman Hansen, 5 Jens Peter Kristensen. Sønderdal Kro ejedes i sin Tid af en Broder til Holger Ulriksen, han hed Søren Peter Ulrichsen. Han byggede Gaarden »Petersminde« paa Marken og solgte Kroen fra med ca. 12 Tdr. Land. Den første Kromand, jeg husker, hed Anton Nielsen, den nuværende hedder Jens Andersen Westergaard og er fra Grindsted. Anton Nielsen købte ca. 6 Tdr. Land fra »Petersminde« og lagde under Kroen. Den nuværende Ejer har købt 2 Ejendomme paa Florits Mark til — maaske det er Dalsgaard Mark. Ja, her har endda været bygget 4 Ejendomme paa Jorden, men de tre er helt forsvundet, og den 4. er ogsaa omtrent falden ned. En Del af det er nu beplantet; jeg kan dog huske, de var der. I de to sydligste boede to af Navnet Jens Jakobsen, i den tredie boede én, som hed Peder Kristensen, kaldet lille Pejer; han blev gift med en Enkekone og havde hendes Ejendom i nogle Aar. Det er den, som nu Herman Hansen har. Den fjerde af Ejendommene var der kun 4 Tdr. Land til, i den boede Niels Kusk og Kirsten. Kirsten blev kaldt Kirsten Klovborg. Niels Kusk var fra Bjerbogaard, en Gaard, som hed Haabefuld, og havde vist haft nogle Penge, vist godt 3000 Daler, men de var gaaet til i Tidens Løb. Han var tunghør og vel heller ikke videre kløgtig. Jeg var somme-tider ude at pløje for dem, og vi gik derop og sov Middags-søvn, naar vi var i Sømosen at grave Tørv; saa fik vi Kaffe

og et Stykke Sukker til. Naar jeg pløjede for dem, var der jo helt Gilde. Kirsten havde en Datter, før hun blev gift. Datteren var ogsaa gift og havde 3 Børn, men hun var ikke af de gode. Hun rendte fra Manden og Børnene og kom paa Kommunen; en af Drengene kom senere paa Flakkebjerg og den anden paa Brejning, men kom da derfra igen og var i nogle Aar i Klovborg og Thyrsting, kom saa til Horsens og kom sommetider herud; gik nærmest omkring og tiggede. Han var gift, men var ingen god Karl. De to af Børnene hørte jeg intet om senere. Niels Kusk døde saa, og Kirsten kom saa til sin Broder Niels Klovborg; han købte et Hus i Kalmusik, og der var hun en Tid, men døde saa af Kræft. Den sidste, der boede i Huset ved Mosen, var Dronningen. Hun var der en Tid, men kunde saa ikke klare sig selv, og Huset blev forfaldent og faldt helt ned. Saa købte Kromanden det og plantede det til med Gran; nu er der ikke saa smaa Træer paa det.

Af Gaarden »Petersminde« er der nu bygget flere Ejendomme. Den er gaaet Fallit, og der er mange, som har ejet den; nu ejes Hovedparcellen paa 15 Tdr. Land af en Fynbo, Hans Kjær-Sørensen, en gammel Ungkarl. Af Ejere, som har haft Gaarden, kan jeg huske én, som hed Sejer, og én, som hed Vedel, og Klaus Klausen i Dalsgaard ejede den en Tid; han købte den ved Tvangsauktion, hele Gaarden for 16,000 Kr. Saa kom der en Smed fra Øster Snede, som hed Niels Wind. Han havde den i mange Aar og byggede paa det sydligste af Marken til en af sine Sønner, Anders, og han havde ca. 30 Tdr. Land. Han solgte det saa til Jens Søndergaard, der solgte det til Rasmus Ulstrup, og han igen til Oskar Pedersen, og han har igen solgt det til en Mand, vist fra Vrønding; han hedder Henry Petersen. Da Anders Wind havde solgt til Jens Søndergaard, delte han »Petersminde« med hans Tvillingbroder Niels og byggede ved Landevejen. De fik hver 15 Tdr. Land. Anders Wind er død nu i Vinter, og Enken har endnu Ejendommen, men Niels Wind solgte det gamle »Petersminde« til Rasmus Ulstrup for 30,000 Kr., og han solgte den saa til den nuværende Ejer, Hans Kjær, vistnok for 32,000 Kr. Saa var der ogsaa solgt noget Jord fra til Kristen Skrædder, noget til

Jens Peter Ulstrup og noget til Lille Petersminde. Desuden er der Ejendommen Lykkebjerg, som nu ejes af Marius Lund, og Karl Ulstrups og Lille Petersminde, som nu ejes af August Møller. Lykkebjerg har tit skiftet Ejer. Den første, jeg husker, var Peter Jensen; en Søn fik det, han var dygtig, men døde ung og havde ingen Børn. Saa fik en Broder, Niels Peter Jensen, det, men han solgte det til fremmede. Karl Ulstrup har arvet hans Ejendom efter hans Fader Jens Peter Ulstrup, han var fra Vinding Sogn og var en dygtig og stabil Mand. Lille Petersminde har haft mange Ejere, men aldrig nogen har kunnet klare sig. Den første, jeg husker, var en Svoger til Farbror Dreas; deres Koner var Søstre. De rejste til Amerika; han var vist ellers en dygtig Mand. Ham, der nu er der, er vist meget dygtig. Lille Petersminde har været til Tvangsauktion mange Gange.

I Nørskov er der to Gaarde. De første Ejere, jeg husker der, var Peter Chr. Andersen, kaldet Peter Snedker, han havde den vestligste; den østlige var skilt i to Ejendomme; det var to Søstre. Den vestlige, den gamle Ejendom, ejedes af Jens Ole Henriksen, han var fra Rishedegaard; den østlige havde Niels Nygaard. Han byttede saa med Anton Hansen i Ladefogedaarden i Skade. Anton Hansen var der saa i nogle Aar og flyttede derfra til Sofiesminde i Aale. Anton Hansen var ellers fra Malund; hans Kone, Ane Marie, var Lars Jensens Datter i Skade; de var Søkendebørn, da deres Fædre var Brødre. Jens Ole Henriksen døde, da han var i 40erne, og Enken giftede sig saa med sin Mands Brodersøn, Jens Ole Henriksen, og han købte Anton Hansen ud og lagde Ejendommene sammen igen. Der er en 30 Tdr. Land ialt til Gaarden, der nu ejes af Edvard Holst, men de har ingen Børn, og saa vil den igen gaa over til fremmede. Bedstefader, Kristen Heftholm, har haft en Fæster, der boede i en af Gaardene engang som Fæster. Desuden er der Ejendommene paa Nørskov Mark, som nu ejes af: 1. Niels Pedersen Skrydstrup; tidligere Ejer var Jens Peter Sørensen, de havde ingen Børn og solgte den saa for ca. 6 Aar siden for 18,000 Kr. Han havde arvet den efter hans Fader Jens Ole Sørensen; han var Amtsvejmand. 2. Karl Laursen; han har faaet den efter sin Kones Fader B. Gørtz.

Karl Laursen er en Søn af Andreas Laursen Murer. 3. Lunde-
gaard, nuværende Ejer Rasmus Søndergaard. Den har ogsaa haft
flere Ejere. B. Gørtz havde den i nogle Aar, saa fik hans Søn
Baltser Gørtz den; han solgte den for nogle Aar siden, og saa
har flere haft den, men der har kun været én dygtig Mand der
i den Tid, jeg husker. Han hed Jørgensen og var der kun i
2 Aar. 4. Jens Jensen; den har ikke været bygget saa længe.
Den blev bygt som Statshusmandsbrug, om den er det endnu,
ved jeg ikke. Der har dog været nogle Ejere der; ham, der
byggede den, hed Højris. 5. Herman Bertelsen; det er ogsaa
en nybygget Ejendom, men der har dog før været en Ejen-
dom, men den brændte for godt en 25 Aar siden og blev saa
lagt under Lille Petersminde, da ejet af Frederik Nielsen, en
Svigersøn af den gamle N. Wind paa »Petersminde«. 6. Ole
Møllers Ejendom, nuværende Ejer Johannes Olesen. Den har
ogsaa skiftet Ejer nogle Gange. Ole Møller havde ingen Børn;
han gav saa det, han ejede, til Niels Peter Jensen, mod at de
plejede ham tilsidst; han blev over 90 Aar, inden han døde.
Og saa skulde der være et Legat paa 4000 Kr., som skal ad-
ministreres af Sogneraadet, og Renterne skal uddeles til træn-
gende i Klovborg Sogn. Jeg har da været med til at modtage
Pengene og at uddele Renterne i den Tid, jeg var i Sogne-
raadet. Desuden er der nogle Parceller ind til Aale Skel, som
ejes af Beboere ogsaa af Nørskov Mark.

Saa er der Sønderskov, ogsaa en Gaard, som hører under
Matrup. Der er Forpagter paa den, og i Tider som nu i 1944
er det godt at være Forpagter der. De giver kun 400 Kr. om
Aaret af den, og der er da Hold til 8 a 9 Køer og et Par
Heste. Nuværende Forpagter hedder Peter Nielsen. Den første,
jeg husker, hed Kristen Kristensen og var fra Højgaard i Thyrs-
ting, en Søn af den gamle Sognefoged Poul Kristensen i
Thyrsting. Der er en Ejendom mere paa Nørskov Mark, kal-
det Donneruplund, nu beboet af Holger Bjerresgaard. Den før-
ste, jeg husker, der ejede den, hed Anders Andersen, kaldet
Anders Ravn; han var noget Handelsmand og vist mindre
ærlig. Han flyttede til Horsens og blev Værtshusholder og se-
nere til København; nu er han nok død, ellers er han meget
gammel. Han solgte engang en Hest paa Bredstenbro Marked

til en Mand og siger saa til Manden: »Du bli'r godt holdende med den«. Da saa Manden fik Hesten spændt for og vilde køre, vilde Hesten ikke ud af Stedet. Han gik saa til Anders Ravn og bebrejdede ham, at Hesten ikke vilde gaa, men fik kun til Svar: »Jeg sagde dig jo, du blev godt holdende«, og saa var der jo ikke mere ved det at gøre.

Desuden er der Donnerupstedet, det hører ogsaa under Matstrup, og et lille Hus nede ved Vejen til Matstrup Mølle, kaldet Syvtallet paa Grund af Ligheden med et Syvtal; det beboes af Arbejdere paa Gaarden. Ogsaa Tærskland, beliggende mellem Dalsgaard og Nørskovgaardene, hører under Matstrup og beboes for Tiden af en Skovarbejder Peter Petersen. Den første Beboer, jeg husker der, hed Jens Petersen. Det er en Ejendom paa ca. 12 Tdr. Land.

I Dalen laa jo som nævnt Bismarks Hus, og i den drev Bismarks jo noget Gæstgiveri, og mere tvivlsomme Eksistenser kunde ogsaa faa Natlogi der, men saa blev »Bjørnene« jo somme Tider ustyrlige, og saa sloges de. Bismark havde en Broder, som hed Johan, han var Skomager og boede i Kalmusik i den midterste Hus. Hans Kone døde, det første jeg kan huske, og saa var hans Moder der at holde Hus for ham. Hun levede ikke sammen med Manden. Manden kaldtes Peter Dragon og var en fortrukken Subjekt. Bismark gik som Barn rundt med en Morbroder, kaldet Kloden. og tiggede; han kunde heller ikke hverken læse eller skrive og var meget daarlig til at regne. En Gang, han solgte Sild, tog han 3 Øre for Stykket. Søren Snedker siger saa til ham: »Det er jo 60 Øre for en Snes.« »Nej,« siger saa Bismark, »de er for store at sælge i Snesevis, de skal sælges i Stykkevis.« Naar han blev fuld, sagde han: »Det kan jeg ikke forstaa, jeg fik da kun 3 Tepunse.« Men han kunde maaske ikke tælle højere end til 3. Engang traf jeg Bismark ude i Byen. Han var ved at spænde sin Hest for, det vilde dog ikke rigtig lykkes; jeg hjalp ham den saa for, og imens vi spændte for, kommer Andreas Murer faldende ud af Døren ovre hos Kristen Murer. Idet Bismark saa ham, siger han: »Det er endda godt, man ikke er saadan en Stakkel.« Jeg syntes nu ikke, der var saa stor en Forskel; han var jo somme-tider i Fare, naar Bjørnen blev ham for mægtig. En Gang var

han og Grejsmari ude at besøge Mads Klejstrup, og da de saa kørte hjem, skulde Dreas af at lade Vandet ud for Vejmandens i Lerret. Vejen der er jo noget fyldt op, og saa trimler Dreas ned i Bunden, og Bjørnen var jo kraftig, den vilde jo holde ham nede. Saa steg Grejsmari af, men hun var jo ogsaa noget svimmel og maatte holde ved Vognen; men da brugte Damerne jo lange Kjoler, og hun kom saa ud over Vejkanten, og Dreas fik i Kjolen, og paa den Maade fik hun ham fisket op. Denne Historie er fortalt mig af Vejmanden i Lerret, som var Øjenvidne. Bismarks første Kone gik ret flittig i Kirke. Hun sagde: »Jeg er et gammelt Mennesk og kan godt behøve at gaa i Kirke«. Dreas kom der ikke ret tit, og da Stine var død, kom han næsten aldrig mere i Kirke. Da Stine laa for Døden, tog hun det Løfte af Dreas, at hun vilde op gennem Klovborg som Lig og ikke op ad Fruerhul, den Vej, som gaar op over Anton Nielsens Mark. Maaske det var en lille Rest af Herremandsætten, som sad i hende, at hun vilde præsentere, og det kom hun ogsaa. Vi havde hende gerne til at hjælpe at vaske i min Mors Tid, og da var Drengene tit med. Jeg husker engang, de var med, da var de kun i Bukser og Trøje, Strømper og Træsko, slet ingen Skjorte eller andet Undertøj, og det yderste var endda pjaltet, men det var jo sunde Børn, og de tog ingen Skade af det. Den yngste, Hans, er det gaaet ret godt. Han har engang været her at hilse paa mig. Han kørte i Selvejebil og havde Kone og Barn med. Han boede paa Bygholm Hotel, mens han var her i Jylland; ellers havde han Viktualieforretning i København. Som ung var det altid galt med ham med Damer. Han var engang gift, men blev skilt, og han havde flere uægte Børn. Den anden, Kristian, var den rareste, men ogsaa den dummeste, men det gaar vist helt godt for ham. Han bor i Horsenseggen; han blev gift med en Enkekone. Sidste Gang, jeg saa ham, var til Bismarks Begravelse. Dreases Broder, Johan Skomager, var der lyst for 9 Gange med Bente, en Svensker; hun var Enkekone og havde haft Ejendommen Komind. Hendes Mand hed Laust Jørgensen, men ham kan jeg ikke rigtig huske. Hun fik et Barn ved Johan Skomager, men den døde. Der var noget Tale om, at det ikke var en helt naturlig Død, men det gik da af uden Straf.

Johan Skomager blev gift med en anden og er vist levende endnu, men er saa meget gammel; han flyttede her fra Egnen. Bente blev aldrig gift senere; hun var Husbestyrerinde paa Nørremarksgaarden i mange Aar. Hun kom i de første Aar, efter at hun var flyttet fra Klovborg, enkelte Gange at besøge os. Hendes første Mand var vistnok en meget ordentlig Mand.

Der kunde jo være mange flere Historier at fortælle om Bismark, men nu maa det være nok. Det var jo Originaler, og derfor husker man dem vel saa godt. De var nu ogsaa altid meget flinke imod mig, og derfor kan man vel ogsaa saa godt huske dem. Naar de var her eller andre Steder til Begravelse eller anden Selskabelighed, var de ogsaa meget ordentlige, men holdt de Gilder med deres Ligemænd, gik Bølgerne undertiden noget højt. Fader fortalte, at han havde kørt for Johan Skomager den Gang, han blev gift første Gang, og det gik meget ordentlig, saa længe han var der, men da han var rejst af, havde der været meget høj Bølgegang. Det kneb ogsaa noget for ham og Dreas at kende helt Forskel paa mit og dit. Johan Skomager havde engang faaet fat paa et Stykke Oksekød fra en Vogn, som kørte forbi om Aftenen. Det blev saa opdaget, hvor det var blevet af, og han fik 5 eller 10 Dages Vand og Brød for det.

Nytaarsaftensdag gik han om og skød Nytaar ind hos Laust Rasmussen og fik saa en Puns eller to, og Laust laante saa Geværet og gik om og skød Nytaar ind for Johan, og saa gav det jo en Puns igen. De boede jo tæt sammen i Kalmusik. Laust Rasmussen var ellers Gaardmandssøn fra Gaarden, som nu Søren Thomsen har. Den er flyttet to Gange. Først laa den nede i »Gaarden«s (Kr. Kristensens Gaard) Toft; der er en Lavning, hvor den laa. Laust var ellers eneste Søn, men en Datter fik Gaarden og blev gift med Ole Kristensen. Hans Far hed Kristen Olesen og boede nede i Byen i Nærheden af Jens N. Jensens Gaard; ham kan jeg ikke huske. Laust Rasmussen fik saa ca. 70 Tdr. Land af Fødegarden at bygge paa, det er det, som nu hedder Søgaard; der er dog solgt en Stump fra i den østre Ende. Laust Rasmussens Kone hed Mine og var fra Thyrsting; hendes Far hed Jens Foged og skulde have været en meget rig Mand, men han var vist ikke saa ærlig,

saa al hans Rigdom forsvandt med Børnene. Han skulde engang have udtalt, at nu kunde det ikke nytte at tælle Pengene af til Laust Rasmussen, nu skulde de maales af i Fjerdingkar. Laust var ellers en klog Mand¹⁾) og vist ogsaa ret dygtig, men de var temmelig forfalden til Spiritus baade han og Konen, og det gik stadig tilbage for dem.

Laust var ogsaa Uldhandler og kørte over det meste af Jylland og købte Uld op og solgte det til Klædefabrikken i Grejsdal. Det første, jeg husker, boede de i Huset, som nu sidst ejedes af Birgitte Skovgaard. Der var ogsaa Gæstgiveri hos dem, og jeg husker et Par Strykker, som logerede der i længere Tid af og til. Til sidst kom Laust jo saa ud at bo i Kalmusik; Huset ejedes af en Svoger til Laust, Ole Møller, saa de boede vel gratis der. Der var 5 Tdr. Land til, og de havde en Ko og en Gris. Koen kævede gerne om Efteraaret og var jo saa gold en Tid, og i den Tid kom Laust saa for at hente Mælk her hver Onsdag, andre Steder andre Dage i Ugen. Han var altid tidlig oppe om Morgenen og kom, før vi kom op. Saa maatte Fader jo op at give ham en Bid Brød og en Dram eller to, og kom han selv til en fyldt Flaske, var han haard ved den; men det passede de jo saa vidt mulig paa, han ikke kom. Naar saa Koen kævede, kom Laust og gav mine Søstre en Krone som Betaling for Mælken. Det var jo heller ikke for meget, for han havde da nok faaet det meste af 20 Potter. Saa var der Plovgilde hos Laust om Efteraaret; der skulde være 6 Mand til det, og det tog gerne 2 Timer at pløje, og naar de var færdige med at pløje, skulde de hjem med Hestene og saa møde at faa Aftensmad, som gerne var Sødsuppe og Kalvesteg og en Masse Snapse og Punse bag-

¹⁾ Jeg (Udgiveren) ejer en Opskrift paa, hvorledes en Salve skulde laves, og som skulde bruges mod Mund- og Klovsyge hos Smaagrise. Saavidt jeg husker, stammede den fra Laust Rasmussen eller en Laust Rasmussen, men det er nærmest ham. Folk gav sig dengang i Regelen selv af med at kurere saadant hos Svin, særlig Smaagrise. Opskriften lyder saaledes: 1 Lod Salvieurt, $\frac{1}{2}$ Lod Myrteurt, 1 Lod Calmusrod og $\frac{1}{2}$ Lod Pors blandes sammenkogt til en Grød, og sammen med 1 Lod Bly sukker bruges det til at paasmøre de angrebne Steder paa Mund og Klove.

efter. Jeg var da med en Gang, men jeg kunde jo ikke gøre noget ved Brændevinen, men det gjorde heller ikke noget; saa blev der jo saa meget desmere til de andre. Jeg forstaaer ikke, hvordan Laust taalte den Masse Brændevin. Pløjningen foregik altid om Eftermiddagen, og han havde jo da altid faaet noget om Formiddagen. Naar de kom at pløje, fik de en Snaps og en Taar Øl, og Laust drak jo selv én med hver, det var 6 Snapse. Naar der var pløjet en Time, gav det ligesaa, og naar de drog hjem ligesaa; det var saa 18 Snapse til Laust. Og saa Gildet, da drak Laust jo baade først og sidst og midt imellem, følgende det gamle Ord, at Skænkeren skal have baade først og sidst og midt imellem, og der var rigtignok ikke for langt imellem Drammene, saa paa den Maade var Gildet godt. Og efter Spisningen vankede der jo Kaffe-punse, en 6 a 7 til hver, men dog var Laust ikke fuld. Mine var derimod noget daarlig. Det sagdes ellers, at de aldrig blev fulde begge to paa een Gang, men engang har jeg dog set, at de begge var fulde; det var ogsaa efter et Plovgilde. Et Aar maatte Gildet udsættes paa Grund af et Uvejr; da skulde der være medgaaet 18 Liter Brændevin til Gildet. Laust blev dog noget over 70, før han døde, og jeg er nær ved at tro, at han kom paa bedre Tanker, før han døde. Han gik en Tid og var ikke saa rask og kunde da vist ikke drikke Brændevin. Han døde først paa Sommeren, vist sidst i Maj. Mine levede en Tid efter, men forandrede sig ikke meget. Men de store Plovgilder fik da Ende, i hendes Tid var der ikke flere end de nødvendige, og da maatte vi gerne blive ved den halve Dag. Da de var døde, blev Huset solgt. Der har været mange forskellige Ejere der. Anton Ehlers byggede det om, og nu ejes det af Niels Jensen, Grisehandler. Der er bygget et Par Huse mere ved Landevejen, og det meste af Jorden har i flere Aar været benyttet til Sportsplads.

Saa var der jo en tredie Hus i Kalmusik. Det beboedes, det første jeg kan huske, af en Tækkemand, som hed Niels Hansen; hans Kone hed Kristiane. Hun sagde: »Jeg kunde saamænd have været Præst for min Lærdoms Skyld«. Om hun nu var saa klog, ved jeg ikke; jeg kan ikke huske ret meget til dem. Manden døde, og hun flyttede bort fra Egnen. Saa

kom Laust Rasmussens Datter, Mine, til at bo der. Hun var Enke og havde 3 Børn, 2 Piger og en Dreng, som hed Laust. Han blev Skrædder og bor nu nordøst for Horsens og har det vist ret godt. Han var meget forkælet som lille, og vi kunde godt som Børn lide at drille ham i Skolen; saa græd han og lovede at sladre til sin Mor, og det var jo morsomt at faa ham til at hyle. Mine byggede saa selv et Hus ude i Kalmusik, og saa kom Hans Kristian Jakobsen til at bo i det øverste Hus i Kalmusik; det laa med Gavlen mod Landevejen. Hans Kristian Jakobsen kaldtes Hundkonge, og hans sidste Kone hed Maren og var af Taterslægt. Hun var saa tyk, saa tyk og meget lidt proper; hun var Kongens tredie Kone. Hun fortalte engang, at hun havde fortrudt Giftermaalet, da de skulde vies, men saa skubbede Hans Laursen hende ind ad Kirkedøren, og saa blev hun jo gift og holdt ogsaa Kongen ud. Han blev ellers godt 90, før han døde, men hun var ogsaa træt af ham tilsidst. Farbror Søren Kristian var i Sogneraadet, og han sagde en Gang her: »Jeg tør næsten ikke gaa ad Landevejen, for saa raaber hun efter mig og siger: Du lovede ellers, at han nu snart skulde dø, og han ligger stadigvæk«. De fik jo Føden af Kommunen. Men omsider døde da Kongen, og den Dag, han skulde begraves, kom der Bud til mig om at hente Doktoren til Greishans; han var død om Natten. Doktoren sagde da, at det var skammelig, han ikke levede en Dag mere og fik Kongens Begravelse med, men han var jo undskyldt, og der kom ikke mere ud af den Sag. Bismark var jo med til Kongens Begravelse, men vilde dog ikke ind i Huset, saa det kan jo godt være, at Samvittigheden ikke var alt for hvid. Men han fik jo saa Grejsmari, og Maren prøvede Mads Klejstrup, men det varede kun kort. Hun tog med ham om Aftenen til Nørhoved, hvor han boede, men kom igen om Morgenens før Dag. Mads Klejstrup var ogsaa en meget fortrukket Karl; han havde nogle Gange Dilerium og var da helt sær. Engang gik han ude i Palsgaard Skov i flere Dage. Da de saa fandt ham, var der gaaget Koldbrand i Tæerne paa den ene Fod, og han fik et Par Tæer sat af. Han døde tilsidst paa Risskov Sindssygehospital og blev begravet der. Han var ellers gift, det første han kom til Klovsborg, men

Konen levede ikke ret længe. De boede ude paa Florits Mark. Han blev dog stadig ved at holde Konens Gravsted, men kom altsaa ikke til at ligge ved hendes Side. Han var ingen god Karl. De havde et Barn, men det døde før Konen, saa han efterlod sig ingen Efterkommere. Han var en Tid paa Alderdomshjemmet i Klovborg; det havde vist næsten været umuligt at faa ham vasket ren, da han kom der. Dronningen levede nogle Aar efter Kongen og blev noget sær tilsidst. Hun havde jo ingen Børn. Engang var jeg ude at pløje for Kongen; han boede da i et Hus ude ved Sømosen, som tilhørte Peter Breth, der boede, hvor nu Herluf Høj bor. Der var nogle Tdr. Land til Huset. Kongen havde da en Ager at sætte Kartofler i. Jeg skulde saa have en Mellemmad, og dertil fik jeg Saftdramme, og Dronningen drak hveranden, selvfølgelig af samme Glas. Der var noget beskidt derude, saa det begyndte at vamble for mig, og jeg var nær ved at kaste op. Saa stod der en halv Dram, og saa siger jeg lige: »Jeg ta'r den halve Dram«, og det tog noget af Kvalmen. Det er den eneste Snaps, jeg har drukket, der har smagt mig godt. Og saa drak jeg ikke flere Saftdramme. Det var jo ikke rart at spise saadanne Steder, og jeg kan næsten godt forstaa, at de drak Brændevin, for skulde jeg have haft Føden saadan et Sted, havde jeg ogsaa vænnet mig til at drikke Brændevin. Kongen havde 10 Børn med sin første Hustru, ingen med de andre to. Han vilde have haft en Pige, som tjente hos Jens Nielsen (Jens N. Jensens Farfar), og da hun ikke vilde have ham, vilde Kongen hænge sig i et Træ ved Vejen hen mod Gaarden, men da han var hængt op, kom to Slagtere kørende, og de skar ham ned og gennempnyglede ham rigtig godt. Siden opgav han alt og fik saa en gammel Aftægtskone fra Bredlund, og da hun døde, fik han Maren, som overlevede ham. Hun vilde ogsaa godt have en Snaps, men jeg saa hende dog aldrig fuld. Vi havde ham tit til at huste, og Maren bandt op; han var da højt oppe i 70erne. Far maa vel sagtens have syntes, han blev for gammel, for det holdt da op. Jeg traf saa Kongen en Dag efter Høsten, da vi ikke havde haft ham, og han var da meget vred og sagde til mig: »Du kan hilse din Far og sige, han er en Skider, at han ikke vilde have mig til at høste«. Jeg stod ellers meget

højt for ham, og han gav mig en Pibeudkradser, formet som Hammer i den ene Ende, den skulde jeg have til Minde om ham; den er dog længst rustet op. En af hans Døtre havde tjent her et Aar; hun var meget glad for at være her, for her vankede nok at spise hver Dag. Hun fortalte, at mens hun var hjemme som Barn, var der en lang Tid om Vinteren, at de (Børnene) kun fik hver et Stykke tørt Brød tre Gange daglig, og dertil kunde de saa drikke det klare Vand, de vilde. (Kartofler var jo ikke saa almindelige dengang.) Men Børnene var stærke; jeg har dog kun set to af dem, og de blev gamle. Datteren havde derimod aldrig oplevet, at de ingen Brændevin havde i Huset. Kongen blev godt 90 Aar, inden han døde. De sidste Aar laa han dog mest i Sengen, men kunde stadig bruge Udkradsning som Skraa, og drikke Brændevin kunde han ogsaa blive ved med, men det gav vel ikke saa meget til ham; det kunde Maren jo selv konsumere. Han havde faaet 30 Dages Vand og Brød, da han engang havde jaget et Spyd gennem Armen paa en Mand. Far sagde, han fik aldrig en rigtig god Kulør siden, men altid var gullig i Teint. Han laa jo mest i Sengen de sidste Aar, og Stuen var ikke saa stor, og de havde ingen andre Steder at fyre end i Kakkelovnen. Saa naar der var en 30 Graders Varme udenfor og god Fyr i Kakkelovnen, og han laa højest $1\frac{1}{2}$ Alen fra den, var den jo varm. Han var noget bange i Torden; da stod han gerne op.

Nu er der vist snart fortalt nok om disse Herrer og Brændevinsmænd. Der kunde jo nok være fortalt mange flere Historier om dem, men alting skal jo have en Ende. Som Barn kom her ogsaa en ældre Mand. Han præsenterede sig altid saaledes: Doktor, Dyr læge, Stolemager, Karetmager og Paraplymager Sillestol er mit Navn. Engang var jeg meget syg, da han kom. Han gik da hen til Sengen og satte sig og sagde saa, da han saa Medicinflaskerne, jeg fik af: »Det er helt fejl«. Jeg skulde have noget Vand med Vin i, men ingen tog efter hans gode Raad, og jeg kom mig jo da alligevel. Jeg kunde nu altid glæde mig ved, at jeg stod meget højt i Kurs hos disse Herrer. Det kom sig vel nok af, at mine Forældre var gode mod dem, naar de kom og manglede noget.

Saa kom her jo ogsaa Hans Peter Lassen i Skade og Kri-

stian Nielsen. Hans Peter var jeg glad for, han var interessant til at fortælle og havde set og hørt meget; han havde dog ikke været fra Klovborg Sogn nogen Sinde med fast Ophold. Han havde sin Fødegaard i Skade, den nu Enevold Larsen har; han er dog ikke af Hans Peters Slægt. Hans Peters Søn, Lars Hansen, fik Gaarden i Skade, men det gik ikke saa godt for ham. Han var ikke ret dygtig, og han solgte den i 1912 og flyttede til Harresø, hans Kones Hjemegn. Han er levende endnu, men er over 90 Aar. Hans Peter købte saa den Ejendom ved Kirken, som nu ejes af Anton Nielsen, den havde han i nogle Aar, saa fik Sønnen Søren Peter den, men han døde allerede 1908 af Tuberkulose og havde ingen Børn. Konen giftede sig snart igen med en gammel Enkemand fra Tem Sogn. Hun solgte Ejendommen til Anton Ehlers, men han var der kun et Aarstid, saa solgte han den til Peter Nielsen; den kostede vist 3700 Kr. Et Engskifte nede ved Skade fulgte ikke med, det kom saa til Rodbjerg (Raadbjerg), som Anton Ehlers jo havde købt af Fader. Anton byggede saa en Ejendom ved Vejen, men der var han heller ikke længe, saa solgte han den til en Mand, der havde haft Stefan Pedersens Ejendom, han hed Jens Peter Jensen og var fra Torlund i Eistrup Sogn. — Jens Peter købte saa 11 Tdr. Land fra Præstegaarden og lagde til, det kostede da 300 Kr. pr. Td. Land, men i 1909 solgte han Rodbjerg med Engskiftet til Kristen L. Godskesen, han var fra Suens i Herningegnen, og han havde den saa til nu i Foraar 1944; da fik hans Plejesøn af samme Navn den. Jens P. Jensen byggede saa paa de 11 Tdr. Land af Præstemarken, men han kunde ikke saa godt klare sig, saa han maatte sælge den igen i 1912 til Enke Marie Jensen. Hun blev saa gift om Sommeren med Kristian Bruun, han var fra Rødkjærbro, men de byttede saa og fik Florits, og saa var der forskellige Ejere der i nogle Aar, og i 1939 købte saa Andreas den af Rasmus Søndergaard for 23,000 Kr. uden Heste. Peter Nielsen havde saa Søren Peter Hansens Ejendom i flere Aar; hans Søn Anton Nielsen fik den saa og har den endnu, men han er op mod de tre Snese, og saa gaar han vel snart af, men han har en Søn til at overtage den. Peter Nielsen var fra Sdr. Vilstrup i Vejleegnen, han var dygtig og Veteran fra 1864.

Han var en meget livlig Mand og sjælden god til at fortælle Historier. Den første Ejer, jeg husker i Ejendommen, hed Jens Alsted, han var Murer; han flyttede til Vonge til en Datter. Han var efter Fortællinger en meget stor Spasmager og slem til at gøre Nar af Folk, men han blev nok affældig til sidst og laa stadig til Sengs med Vanter og Træskostøvler paa, saa Nemesis naaede ogsaa ham.

Saa var her en Ejendom, som laa i vor nuværende Have, ejet af Niels Emanuel. Om ham har jeg ogsaa hørt nogle Fortællinger. Hans Kone hed Dorret (vel nok Dorthea); naar Niels Emanuel kom hjem af Marken, raabte han: »Dorret, kom og tag Hestene!« og hun kom saa og tog sig af dem, mens Niels Emanuel gik ind og satte sig. Skulde han til Horsens enten med Tørv eller Korn, og Dagen var bestemt, og der saa kom en at ville have Bud med, blev Turen opsat. Han var ogsaa noget Vejrsprofet. En Gang, han var herovre, fortalte Hans Peter Lassen mig, spurgte Bedstefader ham: hvordan bliver Vejret? Niels Emanuel sparkede da en Gang i Stenbroen og saa op. »Det bliver enten Regn- eller Tørvejr.« »Saaledes kunde jeg ogsaa spaaet,« sagde Hans Peter. Fader fortalte, at de altid havde frit Gang hos ham, og blev de tørstige, kunde de gaa hen og drikke af Tepotten, som altid stod paa Bilæggerovnen, og der var vist altid godt Naboskab. Hans Søn hed Jens, han blev gift med en Pige fra Hvillum i Ejstrup Sogn. De boede en kort Tid hos de gamle Niels Emanuels og fik saa Hedelodden at bygge paa. Det er den Ejendom, som nu ejes af Sigurd Pallesens. Der boede de, til de havde holdt Guldbryllup og kom saa ind til Byen at bo i et Hus, som Iver Træskomand havde bygget ude ved Landevejen paa vor Mark. Huset ejes nu af Kristian Engebjerg. Hans Olesens boede der den sidste Tid, de levede. Niels Emanuels Ejendom fik saa en af hans Døtre, hendes Mand hed Peter Simonsen, og af ham købte Fader den først i 1870erne og flyttede Huset ned til Landevejen. I mange Aar var der Bageri i Huset, der boede en Bager Petersen der vist i 23 Aar. Han var dygtig, men ikke saa lidt galsindet. Han rejste til Omegnens Markeder med Telt og solgte Kager; han havde saa en med sig, som passede Handelen i Teltet, og gik saa selv om-

kring paa Markedspladsen med en Kurv og solgte Kager. — Han havde selv Hest og blev Ejer af nogle Tønder Land Jord og havde 2 Køer i de sidste Aaringer. Naar Handelen gik godt, var han i høj Humør, mens Humøret derimod var daarligt, naar Handelen gik mindre godt. Engang havde han været i Ry til Marked, da var det gaaet daarlig med Handelen; han var da i skidt Humør Dagen efter og sagde, der var kuns $3\frac{1}{2}$ Menneske til Marked, for den 4. var fuld, og ham regnede han kuns for $\frac{1}{2}$. Da Mejeriet blev bygget i 1898, sagde han: »Skal den ligge derude, kan jeg ikke leve,« og det slog til; han døde i Oktober, som Mejeriet kom i Gang til November. Han var meget politisk interesseret, han var nok Venstremand med Hældning mod Socialdemokratiet. Han kom tidt herop i 1880erne og diskuterede Politik med Bedstefader; han var jo Højremand, og de var jo meget uenige, men dog tror jeg aldrig, de derfor var Uvenner. Fader var ogsaa Højremand, men han skændtes dog aldrig med Folk om Politik, han var jo fredelig anlagt, men han var dog langt fra ingen selvstændig Mening at have. Vi holdt jo altid Horsens Avis (Højrebladet), men da Karl Bentsen kom herhen, fik vi dog Horsens Folkeblad, men det var en daarlig Avis, sagde Fader, men selv at holde Horsens Avis vilde han dog ikke. Dengang var her jo næsten ingen, som selv holdt Avis; det første, jeg husker, var vi 4 om den. Bager Petersen fik den først, hos ham var der jo Brevsamlingssted, og saa fik vi den, dernæst Ole Sognefoged, han boede jo i den gamle Skole, og som fjerde Mand Hans Peter Lassen. Nu, da jeg er blevet ældre, kan jeg ogsaa godt se, at Fader havde Ret, Horsens Avis var bedre end Folkebladet, ligesom det er endnu, at Højreaviserne er bedre end Venstrebladene. En Tid udgik der en Horsens Venstreblad, den var jo mere radikal end Folkebladet, men den kunde dog aldrig trives, og nogle tabte vist mange Penge ved den. Den Ejendom eller Jord, som Bageren havde, hørte i sin Tid til Laust Rasmussens Ejendom, og det Hus, som beboedes af Kristian Kusk, købte Bageren ogsaa og nedbrød Huset og byggede et Hønseshus og en Vognport af det, men det er jo nu forsvundet, nu er der jo bygget mange Huse paa Jorden, og der er kuns lidt Jord tilbage. Nu ejer August Peter-

sen Huset, som han i Foraar har købt af Birgitte Schougaards Arvinger. Bager Petersens Hus ejes nu af Jens Nedergaard, og hans Udhus blev i 1899 solgt til Søren Rasmussen, som lavede den om til Beboelse. Nu ejes og beboes den af Vejmand Holger Juel.

Paa vor Jord er der mange Beboere. Nede i Dalen, hvor Grøften skærer en Trekant fra, købte Farbror Dreas Trekanten og byggede paa. Da de saa døde — i 1931 ham og Kristiane i 1932 — fik deres Plejedatter Maren Ehlers det; men hun var der ikke ret længe, saa flyttede hun til København og satte hele Kapitalen over Styr. Hendes Søn Henrik Ehlers fik det saa, og han solgte det til Jørgen Værnholt. Han døde for 2 Aar siden; Enken ejer det endnu. Rodbjerg er ogsaa paa vor Mark, det solgte Far i 1901 til Anthon Ehlers, som byggede paa det; nu ejes det af Laursen Godskesen, Adoptiv-søn af Kristen Godskesen. Saa er der Husene nede i Byen paa vor Mark. 1. Dyr lægebolig, bygget af Kristian Engebjerg ca. 1932. 2. Emilie Nielsen, bygt af Jens Peter Teglgård 1899. 3. Holger Juel. 4. Jens Nedergaard. 5. Købmand Jensen. 6. Lærer Rasmussen. 7. Maler Jakobsen. 8. Christian Th. Christensen. 9. Svend Kristensen, han har Telefoncentralen. 10. Bager Kristiansen. 11. Marie Sørensen. 12. Skrædder Erik Kristensen. 13. Smed Gørrit. 14. Slagter V. Dahl. 15. Laurits Isak Nielsen. 16. C. Andersen, ejes af Smed Gørrit. 17. Stationsbygningen, tilhørende Horsens Vestbaner. 18. Mejerist Aksel Krog Jensen, bygget af Anton Ehlers. 19. Bagger Olesen, Købmand, ogsaa bygget af Anton Ehlers. 20. Marie Pedersen. 21. Mekaniker Jens Pedersen. 22. Horsens Bank, Klovborg Afdeling. 23. Centralkafeen. 24. Snedker Hans Chr. Hansen. 25. Kristine Pedersen. 26. Peter Laursen, Træskomand. 27. Maren Stoustrup. 28. Kristian Engebjerg. 29. Foderstofforeningen. 30. Brugsforeningen. 31. Klovborg Andelsmejeri, bygt 1898, ombyggt 1932; den har vi givet Grunden til. Og saa er der paa Marken, som hørte til Gaarden i 1836, en Ejendom ud til Linnerup Skel, nu tilhørende Arne Jensen, og ud til Vest til Nørre Snede Skel Aksel Møllers; den var i mange Aar ejet af Andreas Laursen Hjuler, men Sønnen kunde ikke klare den, og saa er den jo nu paa fremmede Hænder. Øst for Hans Chr.

Sørensens Enke, nu har Sønnen Martin den. De solgte det østlige af Marken til Murer Kristen Kristensen, som byggede paa det; nu ejes det af en Mand af Tranholmslægten, Søren P. Petersen. Og nu er der ca. 10 Tdr. Land under Eliselund; det fik Farbror Peder, da han fik Eliselund. Jeg har jo solgt de fleste af Byggegrundene, men jeg har solgt det for billig; der er tjent meget paa dem. Jeg har vel faaet ca. 6000 Kr. for det, jeg har solgt. Men da jeg solgte det første, var der ingen, der drømte om en saadan Udvikling. Jeg har vel heller ikke været fremsynet nok. Jeg har i alt Fald faaet alt for lidt for Jorden, men nu er der jo intet ved det at gøre, og nu er jeg snart selv færdig med at lave ret meget mere.

Barndommen svandt jo hurtigt, og Ungdomstiden ligesaa. Naar jeg ser tilbage, forstaar jeg ikke, hvor Tiden er blevet af. Jeg tænker sommetider, at dersom Evigheden gaar lige saa rask, saa mærker man jo egentlig ikke, at det glider. Da jeg var 18 Aar, vilde jeg jo gerne ud i Verden at se mig om. Bedstemoder døde saa om Vinteren 1897, den 6. Februar, og da hun var død, maatte jeg komme ud. 2. November 1897 kom jeg saa til Oddersted i Taulov Sogn. Gaardens Mark gik ned til Kolding Fjord, og der var desuden 2 smaa Øer ude i Fjorden, som hørte til. De var paa 7 Tdr. Land og laa nok omtrent 2 km fra Land. Der havde i sin Tid boet Folk paa dem, og der var drevet Teglværk, men det var ikke saa godt, da Leret var for kalkholdig. Der var godt Græs paa dem. Kreaturerne blev sejlet derover og gik jo saa løse; der var fersk Vand at drikke. De trivedes godt, men der var ogsaa kuns et Kreatur til hver Td. Land. Der var jo nok andre Skikke der end herhjemme, men jeg befandt mig godt, og de var vist ogsaa tilfreds med mig. Jeg har da besøgt dem nogle Gange, og Manden besøgte ogsaa mig en Gang. Jeg var saa i Oddersted et Aar. Jeg var hjemme i Jul i 3 Dage og i Paasken ligesaa, og saa var jeg hjemme til Session i Oktober, men derfra blev jeg vist hjem; dengang behøvede man ikke at møde, før man var 22 Aar, og jeg var da kun 20. I den Tid, jeg var der, oplevede jeg jo noget. Jeg blev omvendt; det var jo en Egn med meget Trosliv, og der var et stort Samfund. I det hele var det et godt Sted at være. Jeg var Enekarl; om Som-

meren var der en Dreng til at passe Køerne, og om Vinteren var der en Daglejer til at tærsk Kornet med Plejl. Jeg passede Kreaturerne og huggede Hegn og Pinde, savede Brænde og lavede Tøjrepæl; der brugtes Trætøjrepæl. Køerne, Kalvene og Hestene stod bundet; der var 12 Stude og nogle Kvier, som gik løse; ialt 35 Kreaturer og 4 Heste, kun Vallakker, og de skulde være røde. Grise var der ikke mange af og ingen Søer. Der avledes jo ikke Roer dengang, men der avledes meget Korn, naar der var god Grøde. Der var ca. 40 Tdr. Land, der blev drevet i, og ca. 18 Tdr. Land i Græs, vedvarende. Der var 10 Køer; de laa ude om Natten om Sommeren. Det Aar, jeg var der, avledes der godt 200 Tdr. Havre i 10 Tdr. Land, foruden at de 3 a 4 Heste fik mest Havrekærvehakkelse; det var jo frugtbar Jord. Men ikke ret mange af Bønderne bestilte selv noget, og det kunde jo godt gaa alligevel. Der var Skov og Tørvejord nok til eget Brug og endda lidt at sælge. Der var jo nogle Oplevelser i det Aar, men de er nu for det meste gaaet i Glemmebogen. Jeg kunde godt have faaet en Kæreste dernede, men det interesserede mig ikke saa meget. Og saa gled jeg jo igen den 3. November 1898 fra Oddersted til Børkop Højskole. Det var vel nok den skønneste Tid af Ungdomslivet, man levede der i de fem Maaneder. Vi var 35 Elever, og mange af dem var prægtige Folk. Det var noget drøjt at holde ud at sidde stille, eftersom man var vant til at gaa omkring hele Tiden, men det vænnede man sig ogsaa til efterhaanden. Nu var man vel ogsaa selv noget Skyld i det, for man gad ikke gaa ret meget ud at spadserere eller gaa ret meget til Gymnastik. Jeg kom mig dog 7 kg den Vinter, og saa var jeg endda ikke god til at spise. Der var én, som spiste meget, han tabte $1\frac{1}{2}$ kg. Det hjalp svært paa Skoleundervisningen at faa det frisket op; det var jo en Tid, hvor man var modtagelig og havde Forstaaelse af, hvad man hørte. Jeg har altid været glad for den Tid af Livet, som jeg tilbragte der. Nu er der saa gaaet 46 Aar om 5 Dage, siden jeg kom dertil; i Dag er det nemlig den 29. Oktober 1944. Hvor er dog Tiden løbet, naar man ser tilbage over den, og nu er jeg jo snart ved Vejs Ende; den Gang mente man jo, at der var ingen Ende paa Livet. Jeg spørger ofte mig selv:

Hvad har du udrettet af alt det, du i din Ungdom drømte om? Og Svaret maa jo desværre blive: Kuns saa lidt, saa lidt. Nu er Klokken efter den ny Talemaade 21³⁵, forhen vilde det været 9³⁵. Saa kom jeg hjem fra Højskolen til April 1899. Rejsen hjem gik med Toget til Horsens, og derfra kørte jeg med en Vognmand hjem. Vognmanden var Jens Peter Sørensen (Teglgaard).

4/4 1946.

I Dag er det jo saa næsten 4^{1/2} Aar siden, jeg sidst skrev i denne Bog. Ja, Tiden gaar jo med raske Fjed, og nu er jeg saa snart ved Vejs Ende. Jeg var jo saa hjemme igen, men var ikke saa godt tilfreds med det; jeg vilde gerne været ude igen, men min Fader vilde dog ikke gerne af med mig, og jeg blev saa herhjemme. Om Efteraaret var jeg igen paa Session, men blev igen vist hjem. Jeg var jo noget interesseret og kunde ogsaa faa Lov til delvis at staa for Sagerne. Jeg syntes ogsaa, det gik nogenlunde godt, men jeg vilde dog godt, det skulde gaa noget bedre; vi begyndte saa at dyrke Roer, dog ikke saa mange. Saa i 1900, den 8. Oktober, var jeg igen paa Session og blev kasseret paa Grund af Tuberkuloseangreb paa venstre Lunge. Jeg havde om Sommeren lidt af Mavekatar, og derfor var jeg vist blevet noget sløj, og Fader blev syg i Høsten den 9. August; han havde Blodopkastning i høj Grad. Han led meget af Mavekatar og havde haft Blodopkastning tidligere, men denne Gang var det meget slemt. Han laa til Sengs en Tid; han sagde, at han kunde aldrig mindes, han før havde ligget i Sengen en Dag, og saa fik jeg Gaarden i Forpagtning, husker jeg ret, var det for en Sum af 1600 Kr. aarlig. Det gik ogsaa ret godt for mig, jeg holdt Regnskab det Aar, altsaa Aaret 1900, hele Indtægten var da 2330 Kr., og de slog ret godt til. Aaret efter, da jeg stod for Styret, steg Indtægten dog 1000 Kr., altsaa Bruttoindtægten i Penge. I Aaret 1901 var jeg ikke saa rask, men det gik dog nogenlunde; jeg led i flere Aar noget af Mavekatar, mere og mindre. Saa den 3die Marts 1903 fik jeg Skøde paa Gaarden, jeg skulde betale 8000 Kr. ud, dels en Gæld paa 3600 Kr. til Spare- og Laanekassen for Horsens og Omegn, og Resten fik mine Søstre,

og saa skulde min Fader og Moder have frit Ophold, Aftægt efter en Kontrakt, som regnedes til Værdi af 8000 Kr.

³/₁₂ 1950.

Ja, det er jo nu snart længe siden, jeg skrev i denne Bog, og det vil vel blive mindre og mindre, man faar skrevet ned om Tiden, som er svundet. Nu er jeg jo saa over 72 Aar gammel og er for saa vidt færdig med Verden, som jeg jo ikke mere er Ejer af Ejendom. Jeg solgte det 1. Marts 1946 til Andreas for 60,000 Kr. Ja, Pengenes Værdi er jo gaaet meget ned, jeg havde jo aldrig tænkt mig at blive Ejer af over 50,000 Kr.; havde jeg ejet den i Dag, kunde jeg nok faaet omtrent 120,000 Kr. for den. Andreas har nemlig solgt Jorden ned til Landevejen til en ny Skole (der var lidt over 10,000 □ Al [Al?], det kostede 14,000 Kr.). — Skolen er endnu ikke færdig, men den koster nok over 200,000 Kr., alting er jo rent af Lave, Kronens Værdi ligger vist omkring 32 Øre. Ja, jeg blev jo saa Gaardejer den 3. Marts 1903; det gik ret godt for mig. Far og Mor hjalp jo noget til med Arbejdet, og jeg solgte det Jord fra syd for Landevejen for 1800 Kr. og har solgt flere Byggepladser fra, men jeg solgte jo alt for tidligt, det har jo senere kostet flere Tusind Kr. end jeg fik 100der, men det er der jo intet at gøre ved bag-efter; det gik ogsaa ret godt for mig. I 1906 og 1907 byggede jeg Udhusene om, det kostede 7000 Kr., og jeg har jo skamlig fortrudt, at jeg ikke byggede Stuehuset om ogsaa, men jeg syntes, jeg havde faaet nok af Byggeriet. I 1906 blev jeg forlovet med en Pige fra Nørre Bork, Kristine Petersen, hun var 24 Aar, jeg jo da 28; hendes Fader var Husmand og Fisker nede ved Ringkøbing Fjord. Vi skulde saa været gift i Maj 1907, men hun blev syg om Foraaret af Nervegigt, og saa blev vi først gift den 22. November 1907. Hun var rar og dygtig, men var aldrig saa stærk af Helbred. Vi havde det godt sammen, men hun døde, da hun var fyldt 59 Aar (Dødsdagen var 12. Juli 1941). Vi havde 5 Dreng, men den første døde i Fødslen, og den 4de, som blev født den 26. Maj 1918, døde den 17. Januar 1919. Jeg var aldrig saa stærk af Helbred, men efter at jeg var fyldt 50 Aar, var det, som jeg

blev mere rask, og det gik ret godt til 1938, da blev det galt med Vandladningen. Det døjede jeg saa med til Februar 1940; den 23. kom jeg paa Sygehuset og blev saa den 18. Juli opereret. Det var jo en slem Tur, men da jeg var opereret, blev jeg bedre og kom hjem fra Sygehuset den 31. August, men var jo sløj, men det blev jo bedre og bedre, og det gik og gaar jo ret godt stadigvæk. Men saa i Foraaret 41 blev Kristine syg, det havde jo aldrig været saa godt, men det blev jo dog ved at gaa nogenlunde; hun laa kuns godt 10 Dage, kom paa Sygehuset den 11. Juli og døde Dagen efter. Jeg maa nok sige, at hun var elsket og savnet, og jeg synes stadig, Savnet er lige stort nu over 9 Aar efter. Og jeg synes jo heller ikke, jeg er til mere Nytte her i Verden, men der maa vel være noget, jeg skal have gjort endnu. Jeg er her i Gaarden hos Andreas, men de kan jo jage mig ud, naar de vil; jeg hjælper jo noget til, men kan dog godt mærke, at jeg kan ikke udrette saa meget, som jeg har kunnet, men jeg maa vel med Salmisten sige »lidt dog store, mindre smaa, kan til Gavn fuldbringe.« Og saa Slut for den Gang. Kl. er nu 18,45.

14. December 1950, Aften Kl. 19^{1/2}.

Jeg kan jo gerne prøve, om jeg kan skrive lidt i denne Bog. Men jeg synes ikke, jeg er vel oplagt til det i Aften, og der er vel heller ingen, som vil interessere sig for at læse det, naar jeg engang er død. Det gik jo ret taalelig for os økonomisk. Da jeg blev gift, var jeg Snefoged og Brandfoged og Vurderingsmand til Løsørebrandkassen i Nørre Snede, var i Bestyrelsen for Foderstofforeningen i Rask Mølle, og da Fader døde, blev jeg Vurderingsformand for den Alm. Brandforsikring for Landbygning, det var jeg fra 1. April 1916 til 1. Januar 1948. Jeg havde jo afstaaet Gaarden 1946 til Andreas og maatte saa ikke mere være Vurderingsmand, naar jeg ingen Ejendom havde. Jeg var ogsaa i Menighedsraadet, men det vilde jeg ikke være længere end nødvendig; det var nok i tre Aar. 1910 var jeg med til at oprette Klovborg Sparekasse. Der var jeg i Bestyrelsen fra Begyndelsen, til jeg paa Grund af Sygdom gik af til 1. Marts 1940. Fra 1. Oktober 1923 var jeg Formand eller Direktør, til jeg gik af paa Grund

af Sygdommen. Lærer Jensen var ellers Formand og Direktør fra Oprettelsen, til han tog sin Afsked som Lærer til 1. Oktober 1923. Jeg var med til at oprette Klovborg Foderstofforening 1911 og var Formand til 1925. Jeg var da valgt i Sogneraadet til 1. April 1925 og syntes saa, det blev for meget offentligt Arbejde. Det maatte jeg udholde i 8 Aar; man skal jo være der i 2 Perioder. Jeg var i Skolekommissionen i 8 Aar, for Resten ret interessant, var i nogle Aar i Bestyrelsen for Missionshuset, var Hegnsynsmand i nogle Aar og Voldgiftsmand i Tvistigheder angaaende Pligt- og Hoveriarbejdes Afløsning; det var det letteste af alle offentlige Arbejder, der var aldrig noget at lave. 1920 kom jeg i Bestyrelsen for Halle Mergelselskab, og et Par Aar efter blev jeg Kasserer og var det, til Selskabet opløstes, vistnok i 1943; da blev det sidste Mergel betalt. Nu er jeg jo snart gammel og har ikke andre offentlige Bestillinger end Revisor i Brugsen og Foderstofforeningen, og endnu er jeg ogsaa Kommunerevisor. Mergelselskabet var en større Historie, Gælden var lige ved en Million Kroner, da jeg begyndte; det havde Medlemmer i 13 Sogne. I nogle Aar var jeg Repræsentant for Brædstrup Bank, det var ulønnet, og der var jo heller ikke saa meget at lave, men nogen Tid tog det jo altid; men der var jo altid noget interessant ved det, og Tiden gik jo rask for mig. Jeg var jo ikke saa stærk af Helbred, men det gik dog nogenlunde til Foraaret 1938. Da var vi i København; en Tur var jeg Repræsentant for Skatteborgerforeningen og havde fri Rejse, vi kørte med Kromanden i Bil; jeg havde nogle Gange mærket, det var galt at komme af med Vandet. Det blev rent galt paa Hjemturen, jeg maatte lægge mig ind i Vejle og have Læge til at tage Vandet, men kom da hjem om anden Dagen, havde saa Læge hver Dag i en Uge og kom saa paa Sygehus i godt en Maaned. Saa om Efteraaret var jeg ved en klog Mand i Hamborg, saa gik det godt igen indtil 23. Februar 1940, da kom jeg paa Sygehus og var der til den 31. August, blev opereret 2 Gange, sidste Gang den 18. Juli, da var jeg meget sløj, men det gik jo saa igen fremad og har gaaet godt med det siden.

Jeg var jo ogsaa i Mejeribestyrelsen i flere Aar og var

Formand i nogle Aar, og der er vel flere Bestillinger, jeg har haft, men kan ikke lige huske dem nu. Fra Bestyrelsen i Sparekassen fik jeg et Sølvbæger, da jeg fyldte 60 Aar, og fra den alm. Brandforsikring fik jeg ogsaa et Sølvbæger efter 30 Aars Tjeneste. Nu gaar Klokken til 21, saa det er vel bedst at holde op, man skal jo snart i Seng. Jeg bestiller jo lidt endnu, men det er, som Arbejdet ikke rigtig vil glide mere; det er vel nok, som Kvist sagde: »Jeg synes, jeg gaar lige saa rask, som jeg altid har gjort, men følges jeg med nogen, bli'r jeg bagefter.«

Søndag den 11. Maj 1952.

Jeg er nu hjemme i Dag, og nu er Kl. 20¹/₂, og saa fik jeg lige Lyst til at skrive lidt i denne Bog. Jeg har været noget syg i Foraaret fra midt i Februar, havde Læge 4 Gange og en Telefonopringning til ham; det kostede 55 Kr., og Medicinen omtrent lige saa meget. Lægen bor ellers lige overfor paa Syd-siden af Landevejen. Det er jo en underlig Tid, for Pengenes Værdi er næsten ingen Ting. Jeg er Ejer af godt 50,000 Kr., men skulde jeg leve af Renterne, vilde de ikke slaa til, men saa maa man jo bruge af Kapitalen. Endnu gaar det jo; jeg kan vel omtrent tjene Føden. En Daglejer faar nu 20 Kr. om Dagen og derover; i Efteraaret gav Andreas en Mand 35 Kr. for at læsse Gødning i 1¹/₂ Dag. Pigen, de har, der ikke er bleven 18 Aar i Sommer, faar 200 Kr. om Maaneden. Karlen, de har, er gift, han faar 80 Kr. i Vinter og 100 Kr. i Sommer om Ugen og Kosten paa nær Aftensmaden, og 1 Liter Sødmælk daglig. Det er sære Tider, men en anden bliver vel ogsaa for gammel til at følge med i det.

Andreas er i Grindsted og har alle fire Børn med; de har jo selv Bil. Ragnhilds yngste Søster bor i Grindsted. Jeg kunde godt være kommet med, men foretrak at blive hjemme. Jeg synes altid, jeg blir saa træt hen ad Aften, og jeg savnes jo heller ikke nogen Steder mere. Jeg er jo ved at blive gammel og ikke god til at huske mere. Jeg tænkte paa i Foraar, at det vist var mod Slutningen af Dagene, men det er nogenlunde nu igen, bare det, at jeg bliver saa træt. Nu er jeg jo ogsaa ved at være af de ældste i Sognet; der er dog vist over 20 endnu ældre end mig, den ældste er 92, næstældste 90.

Den ældste er Sidsel Marie Madsen, hun er Enke efter Jens Madsen i Kristen Karlsens Gaard; ham paa 90 hedder Hans Høj og bor hos sin Søn Herluf paa Dalsgaard Mark. De to af mine Søstre, Kristine og Marie, er 79 og 76 $\frac{1}{2}$, de er begge Enker. Marie har 4 Børn levende, og 2 er døde. Kristine har ingen Børn haft; hendes Mand er død for 21 Aar siden. Han var Svensker. Maries Mand døde for 8 $\frac{1}{2}$ Aar siden; de boede her øst for i den gamle Skole. Naar man kommer paa Kirkegaarden, er det næsten ved at blive saadan, at de fleste af dem, man har kendt og kender, er deroppe, og inden ret længe kan jeg vel vente at gøre dem Selskab. Og jeg ønsker mig bare, det maa glide let, som naar man sover ind, men Gud ved jo, hvad der tjener mig bedst.

Søndergaard har aabenbart foruden »Gaarden« i Klovborg By været i samme Slægts Eje gennem flere Generationer. Nuværende Ejer er Niels Jensen, hvis Fader, Jens N. Jensen, var samtidig og ligealdret med Kristian Kristensen i »Gaarden«, og hvis Bedstefader, Niels Jensen, jeg husker fra før 1900. Alle har haft Gaarden i en Arrække.

I Matriklen af 1844, hvor og hvorefter alle Matrikelnumre er faste, har den Nr. 2 og er endnu i 1844 Fæstegaard under Matrups og har endnu sit fulde Hartkorn, som i Fæstetiden var gjort ens for Gaardene i Klovborg By. Og den er altsaa ikke endnu frasolgt noget, ikke fraskilt andre Ejendomme. Fæsteren er en Niels Nielsen, hvad ogsaa er Tilfældet i Matrups-Jordebøgerne fra 1788 og 1790, og længere tilbage i Matrups Jordebøger er der flere Gange nævnt en Jens Nielsen i Klovborg By, formodentlig samme Slægt med de to karakteristiske Navne for Slægten her. Bestemt skelne Gaardene er i det hele vanskeligt i 18. Aarhundredes Matrups-Jordebøger paa Grund af det ens Hartkorn. Men meget tyder paa, at samme Slægt har siddet inde med Søndergaard langt tilbage. Se ogsaa Mandtalslisterne med Niels Nielsen i 1834 og Jens Nielsen i 1801. Mandtalslisten fra 1834 kan i Regelen bestemmes ved at sammenholde med Matriklen af 1844, hvor Matrikelnumrene for-

tæller, hvilken Gaard det drejer sig om. — Jens Nielsen i Søndergaard i 1801 har været Sognefoged, oplyser Mandtalslisten tillige.

Men mens »Gaarden« (Kristian Kristensens) allerede blev Selveje i 1836 og altsaa er det i 1844, ja, allerede da er fraskilt en Del Jord, saa er Søndergaard endnu Fæstegods i 1844 og udelt. Ang. Matrikel Nr. 2, som er Søndergaards Nr. i 1844, hedder det her: Ejer er Matrups Gods — Htk. 3-0-3-0 — Penge 21,13 $\frac{1}{2}$ — gl. Hartkorn 2-5-1-2, Bruger Niels Nielsen, mens der i nyere Matrikler, saaledes af 1936, under Matr. Nr. 2 er frasolgt op til 2 n. Den gamle Kommuneskole f. Eks. ligger paa 2 e og 2 g, altsaa paa Søndergaards Mark, og det vil sige frasolgt omkr. 1878-79, da denne Skole blev bygget. Det tidligst Matr. Nr. 2 fraskilte maa jo være 2 b og 2 c, der begge synes at være Ejendommene oppe omkring Stoustrups Gaard. Dernæst kommer jo 2 d, som er under min Gaard, Teglgaard, og allerede nævnes i et Skøde her af 1882 at skulle have været her fra et Skøde af 1876, da Gaarden her er Udlæg fra Flaaris, men Spørgsmaalet er, om 2 d er kommen direkte fra Søndergaard, Matr. Nr. 2, eller fra det udskilte 2 b eller 2 c, hvad jeg ikke ved. Kortet over 2 d samt 17 t (Tørveparcellen i Vejle Mose) er først udstedt ved Teglgaards Videre salg i 1882, men er da nævnt at have været der ved Udlægsskødet i 1876, saa Kortet kan formodes først ved Videre salg at være krævet og udstedt. Af nævnte kan da formodes, at Søndergaard først efter 1844, men før 1876, er bleven Selveje og frasolgt Jord. Men om 2 d er kommen til Floris' Jord før, samtidig eller efter Teglgaards Udskillelse fra Flaaris, ved jeg ikke. Det kunde eventuelt ogsaa have været en af de mange Broderdele, som Flaaris fra gammel Tid ejede paa andre Jorder. Teglgaards Udskillelse af Flaaris fandt Sted allerede i 1845-46, men den kom næppe i fremmede Hænder, før Dichmann købte den i 1876, hvor Skødet kaldes Udlægsskøde.

I 1936 ejes 2 b af Therkel Therkeldsen og 2 c af Søren P. Madsen. En af de sidst frasolgte Parceller fra Søndergaard var til Erik Skrædder, der samlede Jorderne til og lod bygge Ejendommen Øst for Teglgaard, senere Aug. Pedersens og Søren Hansens Ejendom. Som andetsteds nævnt har Hovedvejen gen-

nem Klovborg oprindelig gaaet ud bag (d. v. s. Syd om) Købmandsforretningen paa det gamle Hjørne, mellem denne og »Friis' Hus«, tværs over Sandvad-Vejen og Niels Jensens Toft og gennem sammes Gaard, videre ad Flaaris Marks Vej og bøjede fra denne og ned forbi Flaaris, som den gik Syd om, op over dennes Mark mod Herluf Højs Gaard, som den gik Nord om, og derpaa i nuværende Vej nede mod Kroen. Selv i Jens Jensens Tid havde de offentlige Papirer over Veje ikke i Brædstrup faaet dette forandret, efter at den nye Horsensvej forlængst var forlagt nordligere til nuværende Leje. Det opdagede Jens Jensen, da han vilde sælge Jord fra til Huse yderst østligst i Byen.

Der skal have ligget et lille Hus paa Søndergaards Jord Vest for Gaarden hen efter Møller P. Sørensens nye Ejendom, Syd for Vejen altsaa, og i det Hus véd nulevende, at en Christen Smed skal have boet, men intet tyder paa, at denne har noget med den ang. »Gaarden« nævnte Stamfar fra Sdr. Vissing at gøre. Huset og Beboeren ved Søndergaard er vel snarest noget yngre.

At Niels Christiansens Ejendom, 2 b, er kommet fra Søndergaard, er afgjort, idet Niels Christiansens Moder var Datter fra Søndergaard, Søster til gl. Niels Jensens Far, Jens Nielsen, efter Matriklen af 1844 at dømme. Deres Far var Niels Nielsen, jfr. ogsaa Mandtalslisterne for 1834, Familie Nr. 15 i Klovborg By, og for 1801, Nr. 2.

Niels Christiansens Moder hed Else Marie Nielsdatter, og hun og Manden Christian Nielsen fik deres Ejendom udskilt fra Søndergaard, da de blev gift, og Ejendommen blev da bebygget til dem, og deres Søn Niels Christiansen fik den efter dem, og dennes Datter, Marie Christiansen i Klovborg, mener at vide, at de blev gift omkring 1842—43, da deres første Barn ses at være født 1843. Men vi kan da gaa ud fra, at Søndergaard er bleven Selveje omkring 1844, og at Niels Christiansens Ejendom omtrent samtidig er udskilt, og der var jo heller intet i Vejen for, at man havde paabegyndt Bygningerne o. s. v., før alt formelt ang. Køb var i Orden. Og samme Marie Christiansen mener ogsaa at vide, at Bedsteforældrene havde haft Valget mellem at kunne have faaet Stoustruplund,

der ogsaa er udskilt fra Søndergaard, og saa den, de valgte, der laa en Del nærmere Byen, hvad vel betød mere dengang, da der har været meget lidt Bebyggelse ude paa Markerne. Gaardene laa jo oprindelig næsten alle i selve Byen, og Gaardene havde alle sine Marker rundt omkring uden for Byen. Det menes ogsaa, at de to fortrød senere, at de ikke valgte Stoustruplund i Stedet. Stoustruplund var vel saa den næste udskilte, 2 c, og begge samt 2 d til Flaaris eller Teglgård er vel saa udskilt samtidig omkring 1844, thi Teglgård eksisterer allerede selvstændig fra 1845—46 af; Skellene med 2 b er jo nemlig en lige Linie for Søndergaard og Teglgård, saa de aabenbart er rettende sig efter hinanden. Om dette, at 17 t findes paa samme Kort som 2 d, betyder, at 17 t, Moseparcellen, ogsaa oprindelig er kommet fra Søndergaard, er saa noget andet.

Efter Christian Nielsen og Else Marie Nielsdatter fik Sønnen Niels Christiansen Ejendommen 2 b. De havde en stor Børneflokk, hvoraf 2 Sønner, men den ene døde som ung Mand. Navnene paa alle disse deres Børn findes bevarede i en gammel Salmebog af »C. Nielsen, Klovborg, dateret $\frac{3}{7}$ 1869«, nu tilhørende Sønnedatteren Marie Christiansen, og Navnene er følgende:

- 1) Niels Emanuel Christiansen, f. den 8. Febr. 1843, d. i Juni 1860.
- 2) Helene Jørgine Christiansen, f. den 12. Mai 1845, d. den 27. Mai 1846.
- 3) Niels Christiansen, f. den 6. Marts 1847.
- 4) Maren Christiansen, f. den 15. Juni 1849.
- 5) Marie Catrine Christiansen, f. den 7. Dec. 1851, d. i Juni 1861.
- 6) Marie Kjerstine Christiansen, f. den 20. Mai 1854.
- 7) Helene Jørgine Christiansen, f. den 23. Marts 1858, d. den 17. Marts 1861.

Niels Christiansen døde i Klovborg i 1930, 83 Aar gl., efter for nogle Aar siden (i 1924) at have solgt Ejendommen. Hans Hustru døde i 1944, 75 Aar gl. Og de efterlod sig her deres eneste Barn, Datteren Marie Christiansen, der har beholdt Hjemmet dernede i Byen.

Stoustruplund, som Niels Christiansens Forældre ogsaa kunde have faaet, har i nyere Tid været ejet af Sognefoged Karl Stoustrup, efter hvem den vel har faaet sit Navn.

Stoustrups Gaard, Nr. 3 i Klovborg By, har engang ligget nede i Byen bag Gartneriet og Fru Savværksejer Pedersens Hus.

Ligeledes *Nygaard*, som Kristian Kristensen har omtalt i sine her citerede Erindringer, d. v. s. Søren Thomsens, nu Sønnen Peter Thomsens Gaard, Nr. 6 i Byen, ogsaa den har tidligere ligget nede i Byen, som nævnte Erindringer siger, lidt Sydøst for Kr. Kristensens Gaard, paa et Sted mellem den gamle Skole i Karl Bentzens Ejendom og Bygaden, hvor der endnu findes en lille Lavning, og hvor der stadig kan findes Rester af Murbrokker. Men denne Gaard blev saa flyttet til sin nuværende Plads lidt længere borte og i Sydvest. Og den har vel derfor faaet sit Navn Nygaard paa Grund af Flytningen, og dens Ejere fik det saa senere efter den, saaledes Christen Nygaard, der er den tidligste Ejer, jeg husker, og før 1900 af havde den. Derpaa fik saa Søren Thomsen og nu Sønnen Peter Thomsen den.

Naar saa ogsaa *Flaaris* tidligere har ligget helt henne ved Bakkerne ned mod Dalsgaard Krat lige over for Kirken, saa har den jo ogsaa tidligere ligget nærmere inde paa Byen, og vi faar da et noget andet Billede af Klovborg By i meget gamle Dage, idet Gaardene alle har ligget klumpet sammen, noget almindeligt over hele Landet. Man holdt ikke af i Ufredstider at ligge ene ude paa Marken. Byen kunde bedre værge sig end den enlige Gaard, der var prisgivet over for Ufredsmænd. Og Jorderne havde man jo alle spredt ud over Bymarkerne. Først da man køber sin Jord, og det kommer til at ligge samlet, er man bedst tjent med at bo derpaa, og da det bliver Selveje, og Byfællesskabet hører op, saa flytter man Gaardene ud til og paa Jorden.

Samtidig gør de mere ordnede Samfundsforhold det mere fredeligt i Landet som Helhed, og Udskiftningen af Landsbyjorderne sætter Udflytningen af Gaardene i Gang.

I Matriklerne anføres *Maalund* ogsaa undertiden under Byens Matrikel — ja, regnes for Resten til Klovborg Matrikel endnu og har ikke som andre større enlige Gaarde sin egen

Matrikel. Gaarden har sikkert aldrig ligget i Byen eller andre Steder. Men Maalund har jo nu haft en lidt egen Skæbne, idet den i gamle Papirer angives at være kommet fra Hammergaard.

Efter de nævnte Udflytninger bliver »Gaarden« saa egentlig den eneste, der blev liggende i Kirkebyen, mens Husene derpaa begyndte at vokse op omkring Hovedvejen og danne den senere By dér, væsentlig paa »Gaarden«s Jorder.

Baunhøjgaard, 5 a m. fl., nu ejet af Aage Madsen, der i 1949 overtog den efter sin Fader, Mads Chr. Madsen, der omkring 1910 købte Gaarden af Peder Andersen (Snedker). Da Slægten Madsen købte den i 1910, var alle Bygninger meget gamle, og de blev alle ombyggede fra 1914–24, Stuehuset først. Da Mads Chr. Madsen købte Gaarden, havde han sin Fader Jens Madsen hos sig; han blev selv gift i 1914.

Da Bygningerne ved Købet var meget gamle, kan man sikkert gaa ud fra, at Gaarden altid har ligget, hvor den ligger. Den er aabenbart tidligt, i hvert Fald før 1844, blevet Selveje, hvad for Resten de fleste Gaarde i Klovborg By er. Det ses af Landsmatriklen for dette Aar, og da er allerede et Par Parceler udskilt fra den.

Matriklen af 1844 for Nr. 5 ser saaledes ud:

5 a Carl Nielsen	1-7-0-2 ¹ / ₄	2-3-0- ¹ / ₄
5 b Bagge Nielsen	1-0-0- ³ / ₄	1-2-3-2 ¹ / ₄
5 c Anders Mortensen (Linnerup)	0-1-2-0	0-0-1-2 ¹ / ₄

Det er aabenbart to Brødre, der har delt Gaarden. Se ogsaa Mandtalslisten af 1834, hvor Niels Rasmussen har Gaarden og har de to Sønner, der i 1844 har 5 a og 5 b af den. Og fra den sidste stammer vel saa den senere Bagge-Familie.

Af det udskiftede fra Baunhøjgaard skulde Storgaards Gaard, forhen Jens Simonsens, være; ligeledes en Ejendom paa den anden Side Sandvad-Vejen, vel senere Christen Baggers.

Om Baunhøjgaard kan oplyses, at den engang før 1900 og før Peder Andersen (kaldet »Snedker«) ejedes af Karl Karlsen (kaldet »Gamle Karlsen«), der tidligere er nævnt i Forbindelse

med Stoustrup-Flaaris Slægterne. Karl Karlsens Søn, Kristen Karlsen, blev gift med en Datter af Lærer Stoustrup, og de fik en Ejendom, udskilt fra Flaaris, liggende lige overfor hindsides Landevejen, mens en Datter af Karl Karlsen, Marie, blev gift ind i Flaaris med Søren Flaaris der, og en anden Datter, Sine, blev gift med Lærer Stoustrups Søn, Jens Peter Stoustrup, der havde Stoustrup'ernes Gaard, og disse havde Sønnerne Karl og Jeppe Stoustrup. En tredie af Karl Karlsens Døtre i Baunhøjgaard blev gift med Søren Josefsen, og de fik en Ejendom, Matr. Nr. 3 f og 17 aa, udskilt fra Stoustrup'ernes Gaard 3 a og med Ret til Mergel og Vand fra 3 a, hed det i Papirerne. Den udskilte Ejendom er den nærmest liggende, den, som i nyeste Tid er kaldt Ebbesholm, vel efter en Ejer, Niels Ebbe Nielsen, der købte den efter at have haft Dalsgaard fra 1892—97. Efter hans Død i 1914 blev Ejendommen senere solgt og ejedes en Tid bl. a. af Chr. Engebjerg, nu af Chr. Knob.

Søren Josefsen boede som ældre i Gribstrup. Han havde haft en Søn, Josef Josefsen, men baade han og Konen døde ret unge fra flere mindreaarige Børn, hvis Opdragelse Bedsteforældrene tog sig af. Af Børnene husker jeg Methea, der omtrent var paa Alder med mig. Foruden var der Johanne, der ogsaa døde ret ung, og endnu to, Marie og Petrea.

Jeg husker kun, de boede i Gribstrup, og at Søren Josefsens Familie senere flyttede til Horsens. Af den gamle Slægt fra Baunhøjgaard er der nu en Slægtning i Sognet, en Datter af Josef Josefsens nævnte Datter Marie, og det er nuværende Stations- og Postmester, Fru Kæmner Næss-Schmidt paa Klovborg Station.

I 1844 ejedes *Nygaard*, Søren og Peter Thomsens Gaard, 6 a, af:

6 a Rasmus Laursen	2—2—1—1
6 b Skolelærer Birk	0—2—1—1
6 c og 6 d Ped. Andersen	0—2—1—0
	og 0—1—2— $\frac{1}{4}$

Se her Mandtalslisten for 1834, Nr. 9 i Klovborg By.

Den i foranstaaende Matrikel nævnte Ejer af Nygaard, Rasmus Laursen, havde en Søn, Laust Rasmussen, som Kristen Kristensen omtaler i sine Erindringer (S. 1081), men som trods Gaardens eneste Søn ikke fik Nygaard efter Faderen. Det gjorde derimod en Datter og hendes Mand Ole Kristensen, hvis Fader, Kristen Olesen, boede i et lille Hus nær Søndergaard og vel er den Kristen Smed, som nulevende ved skulde have boet i det nu forlængst forsvundne Hus der.

Laust Rasmussen fik derimod 70 Tdr. Land udskilt fra Faderens Gaard, Nygaard, og bygget Gaard derpaa; det er det nuværende Søgaard. Men senere, vel som ældre, kom han altsaa til at bo i Kalmusik, hvor der dengang kun var et Par smaa Huse, men hvor nu Stationsbyen ligger.

En af Laust Rasmussens Børn var Hans Laursen, der længst tilbage, jeg husker, havde Gaard med Købmandshandel i Gribstrup, havde senere Forretning en Tid i Horsens, havde ogsaa i nogle Aar Kristen Karlsens Ejendom paa Flaaris Mark og paa sine ældre Dage byggede et Par Huse i Klovborg By og Stationsbyen, hvor stadig hans to Døtre bor, mens to Sønner er døde. Hans Kones Far boede i et Hus paa Hans Peter Lassens, Skadegaards, Jord under Bakkerne lige ved Vejen fra Ulvbjerg, men dette Hus var borte, før jeg husker. — En Datter af Laust Rasmussen blev, hvis jeg husker ret, gift med en Peder Sørensen, der senere som Enkemand blev gift ind i Lundgaard i Thyrsting.

Ole Christensen, som blev gift ind i Peder Thomsens Gaard, er saa den senere »Ole Sognefoged«, som ogsaa i nogle Aar, snarest før Giftermaalet, havde Ladefogedgaarden i Skade, udskilt fra Skadegaard, og paa sine gamle Dage boede i den gamle Skole, Karl Bentsens Ejendom, i Klovborg By, og hvis Søn, Hans Olesen, ved Bytte med sin Kone Sidsels Hjem fik den midterste Gaard i Skade, nu kaldet Dalkildegaard, og ogsaa blev Sognefoged, som Faderen havde været. Hans Laursen og Hans Olesen var altsaa Fætre, stammende fra nævnte Gaard, Nygaard, i Klovborg. Hvorvidt der nu er Slægtskabsforbindelse mellem denne Slægt og den senere, vi nu husker, med Christen Nygaard før nuværende Peder Thomsen og Faderen Søren Thomsen, skal jeg ikke kunne sige.

Christen Nygaard blev gift ind i Gaarden med en Enke, vist ved Navn Trine, som jeg ikke ved, om var af den gamle her nævnte Slægt eller ej, men det er jo muligt.

Christen Nygaard selv stammede fra »Gammel Nygaard« i Gribstrup, hvor hans Fader Søren Christian, der som ældre boede i Klovborg By lige over for Købmandens, og en Broder, Lars Engebjerg, var født. Saa blev »Lille Nygaard« udskilt derfra til Søren Christian, og dør er Christen Nygaard altsaa født, mens Lars Engebjerg fik Hjemmet »Gammel Nygaard«, som han overlod til en Søn, da han selv senere som Enkemand giftede sig ind i Engebjerg i Snede Sogn. Christen Nygaard solgte saa Nygaard i Klovborg til Søren Thomsen, der nu bor i et Hus i Klovborg By, efter at Sønnen Peter Thomsen har overtaget Gaarden.

Altsaa er baade Nygaard og Baunhøjgaard Selveje i 1844. Og i det hele taget ser det 1844 ud til, at alle Gaardene paa Søndergaard og Mallundgaard nær er Selveje i 1844, og Søndergaard i hvert Fald er ogsaa lige ved at blive det paa den Tid.

Malund eller Maalund,

undertiden betegnet No 8 i Klovborg By.

Slaar man op i Trap, hedder det under Malund (1576 »Maalund«). Og det maa vel sigte til et Mageskifte, gengivet i »Kronens Skøder« 2. Maj 1576, hvor det meddeles, at Axel Viffert til Axelborg faar en Del Gods i Hedenssted Herred af Kronen. . . for en Del, han har her i de vestlige Sogne, bl. a. i Nørskou 1 Gaard, i Tisvad 1 Gaard og i *Maalund 1 Gaard*, der altsaa herved kommer under Kronen.

Men endnu før kan man træffe *Malund* nævnt et Par Gange, baade i 1504 og saa tidligt som 1458. Gaarden er dog ikke blandt det Bondegods, Dronning Margrete faar sammen med Tranholm i ca. 1407.

I 1458, 24. Juli, er *Malund* nævnt i »et Tingsvidne paa Wrats Herreds Ting for Niels Skram af Mattrop, der faar Lovhævd paa sit Gods i Kloburgh, som Per Kold i boede, en Toft sønden i Byen, som hører til den Gaard, som Jes Diegn i boer, *Lille Mathelund* og *Store Madelund*. Den Lovhævd bød

Niels Skram til tre Ting – og hans »høringe« mælte hans Lov stadig at blive«.

Og 1504 ^{2/3} i Tingsvidner ved en Skødning af Flaaris, hvortil der bl. a. hørte »en Broderdel i 8 Otting Jord paa Madeluntz Mark«.

Altsaa i det allerældste Vidnesbyrd, der kendes, synes *Malund* at have været delt som nu i *Store og Lille Malund*, i 2 Gaarde altsaa, skønt der kun nævnes én Mand, som bor der paa det Tidspunkt, mens den anden nævnte har boet der.

Men op gennem den senere Historie nævnes Malund alene, i Regelen sammen med andre »Enestegaarde« som Dalsgaard og Flaaris, og altsaa som det kun bestod af een Gaard som disse, ja, saa sent som i Matriklen af 1844 siges det i bestemt Form »Mallundgaarden«. Dog nævnes Gribstrup ogsaa et Par Gange (i 1562 og 1635), saa det ser ud til at være kun een Gaard, skønt her ellers altid træffes flere, men Gribstrup nævnes aldrig som og blandt »Enestegaarde«.

I 1635 (Kanc. Brevbøger): *Mallund*, Nørschou, Gribstrup, hvad tyder paa, at hver kun er een Gaard, jfr. 1636, 18. Febr. og 12. Marts, hvor alle tre Steder omtales ved samme Mageskifte, hvorved Christian Tommesen til Tanderup faar 3 Gaarde i Klaaborg (1436, 12. Marts, Klaaborrig Sogn), nemlig *Maalund* (1635, 4. Dec., Mallund), *Nørskof* (Nørskouf i 1635 og 18. Febr. 1636) og Gribstrup (1636, 12. Marts, de to andre Steder Gribstrup).

Her kommer disse tre, deriblandt *Malund*, altsaa bort fra Kronen til en privat Godsherre.

Allerede 1624 (se S. 264) i en Indberetning til Silkeborg Len, en Destignation fra Sognepræsten, findes Malund nævnt; da bor en Søren Jensen der. Samtidig nævnes Nørschou (Hans Jensen) og Gribstrup (Christen Sørensen).

1638, 2. Maj – *Maullund*. Det er en Mission til Christen Holck: Peder Søfrensen i *Maullund* (Malund, Klovborg Sogn, Vrads Hd.) samt Søfren Pedersen og Peder Larsen i Grost i Vrads Herred i Silkeborg Len har berettet, at deres Gaarde er meget forskyldet, fordi deres Markjord er meget sandagtig, og der kun er ganske ringe Engbjærgning dertil, saa at deres Formænd, som har boet paa samme Gaarde, næsten alle er blevet

forarmet, hvorfor de har begæret Afslag paa deres Landgilde, og af hans Erklæring har Kongen set, at deres Beretning er sandfærdig, og at de kan blive ved Magt og siden yde det øvrige efter Jordebogen, dersom de maa faa følgende Afslag paa deres Landgilde: Peder Søfrensen i Mallund 2 Harboepd. Smør, Søfren Pedersen 1 Ørte Rug og 1 Harboepd. Smør og Peder Larsen $1\frac{1}{2}$ Ørte Rug og 1 Harboepd. Smør. Kongen bevilger dette. Christen Holck skal indskrive det i Jordebogen og føre det til Regnskab.

Mens ellers meget af Egnens Bondegods kom under Matrup ved det store Mageskifte mellem Kronen og Erik Hardenberg til Matrup i 1573, saa kommer *Malund* det først i 1647 ved Mageskifte samtidig med de to andre, som i 1635 fulgte under privat Godsherre, hvorfra *Malund* i hvert Fald meget snart, siden 1638, maa være kommen til Kronen igen, og vel de to andre nævnte ogsaa, thi de følges alle tre, da Kronens Skøder beretter, at

1647, 6. Nov., *Corfits Ulfeldt til Matrup* faar i Jylland i Klaaborrig S. i Gribstrup 1 G., i Nørshou 1 G., i *Mallund* 1 G. ved et Mageskifte med Kronen.

I Landsmatriklen af

- 1662 — *Malund* — Peder Søffrensen — *øde*,
Htk. 3—5—2²/₃—0—
- 1664 — *Mallund* — Peder Søffrensen,
Htk. 5—0—0—1—
- 1688 — *Maalund* — Anders Hansen
(4—6—3—1) 5—0—0—1—
- 1705 — *Maalund* — Anders Hansen,
Htk. 5—0—0—1—

I 1689, 4. Maj, gennem Jacob Ulfeldts Dødsbo kommer Gaardene Dalsgaard, Floris og *Malund* og i Gribstrup 2 Gaarde over til Kronen som Fallitbo.

1695, 11. Juni, faar Tygge Jespersen til Matrup Skøde paa en hel Del af det Bondegods, der blev afstaaet ved Ulfeldts Fallitbo, bl. a. de 2 Gaarde i Skade, Gaarden Floris og i Gribstrup 1 Gaard.

Men først i 1721 kom *Maallund* (Matr. No 1, skønt Ene-
stegaard, hedder det) til Matrup igen, idet Anne Michelsdatter

til Matrop faar Skøde bl. a. paa *Maallund*, 5-0-0-1 (35 Rd. Td. er 175 Rd. 2 Mk. 3 Sk.). Jagtret forbeholdt.

Allerede 14. April 1721 faar Christian Fischer til Allinggaard Skøde paa en Del af det samme Gods, vel ved hans Hustru Anne Michelsdatters Død, nemlig i Claaborg S., Nørshou By Matr. Nr. 2 og 4, Dalsgaard, Matr. Nr. 1 (skønt Enestegaard), Gaarden Tranholm. — Men Malund er ikke heriblandt. Og man lægger Mærke til, at her er »Nørshou« bleven til flere Gaarde.

Saa finder vi *Malund* nævnt flere Gange i Matrups Jordebøger gennem i hvert Fald det 18. Aarhundrede.

Saaledes i »Diverse Papirer fra Matrup 1721-23«: *Maalund* — Søren Sørensen, Htk. 5 Tdr., Penge 10 Rbd.

1734 — Matrikel til Randers Amtstue — findes *Malund*.

Paa en udateret Liste ca. 1744-1756 — *Malund* Christen Vistesen, Landgilde 10 Rd., 5-0-1-0.

1734, 8. April, troloves Christen Wistesen med Else Christensdatter, Maalund, og i 1747 døbes en Søn Wisti.

Ligeledes paa udateret Liste fra ca. samme Tid: *Maalund* — Christen Christensen (anbragt mellem enlige Gaarde som Flaaris). Hans Datter, Else, bliver altsaa gift med Christen Wistesen, der faar Gaarden.

1741 oplyses det, at *Maalundgaarden* er i senere Tid købt fra Hammergaard, 5-0-0-1 — Christen Wistesen. (Se S. 289.)

I 1739 findes en Oplysning om, at Hammergaards Ejer, Kammerassessor Jens Jørgen Bredahl, var Søn af Holger Jensen Bredahl, Sognepræst i Klovborg.

Ved Arveskifte efter denne faar Jens Jørgen Bredahl en Del af Faderens Gods i Egnen. Det var i 1722, at Faderen døde; han havde »Skadegaard« i Forpagtning nogle Aar.

I Matriklen af 1788 staar *Maalund* — 5-0-0-1, Søren Laursen^{*)} — under enlige Gaarde.

Ligeledes i 1790 i Matrikelindberetning til Randers Amtstue. Gamle Gaarde: 1) Malund — Søren Laursen^{*)}. 2) Sønderdal. 3) Dalsgaard. 4) Flaaritz.

^{*)} Jfr. Folketalen fra 1834, hvor vel Sønnen Laurs Sørensen har den.

I *Landsmatriklen af 1844* nævnes Malund ikke ved sit Navn i selve Matriklen, men er placeret som Nr. 8 under Klovborg Bys Matrikel (jfr. det samme nu) — 5—0—0—1, Ejer Matrups Gods, C. V. Denker.

Men senere under No 17, som er Gab Sø — 0—1—1—1^{3/4}, Ejerne er Jordbrugerne i Byen undtagen No 1, Skolelærer-Embedet, og *Mallundgaarden*, No 8.

Dette, at hele No 17 i 1844-Matriklen betegnes som »Gab Sø«, altsaa hele nuværende Vejle-Mosen omkring Linnerup Skel, hvori mange af Klovborg Bys Gaarde dengang havde Andel og stadig har sin Tørveparcel, dette kunde tyde paa, at Søen tidligere har bredt sig gennem det meste, ja, maaske over det hele. Senere, husker jeg, for ca. et halvt Hundrede Aar siden, var Søen kun mindre, beliggende i den vestlige Ende af Mosen.

En lille Sang om Beslutningen om dens Tørlægning, der skulde have verseret en Del Aar tilbage i Tiden, kunde tyde paa det samme. Sangen er, omend ufuldstændig husket, meddelt mig af én, som huskede, den var gængs, men ikke hvorfra den stammede.

Det mig meddelte lyder saaledes:

- 1) Gabsø laa stille hen,
 Gemte paa sin Skat,
 Rugged over Fisk og Tørv
 Baade Dag og Nat.
 Der var Ro og stille Fred,
 Anden rugged ved dens Bred;
 Fiskene i Ro og Mag
 Boltrer sig hver Solskinsdag.

- 2) Krigen kom, og Kullen steg;
 Den Tanke ind i Folk sig sneg:
 »Gabsø skal vandes ud«,
 Lød fra syv et fælles Bud,
 »Det bliver Tørveindustri,
 Kullens Tid er snart forbi«.

(Her mangler de to sidste Linier af 2. Vers samt et 3. Vers, som man ikke kunde huske.)

Krigen, der er Tale om, maa jo være de Slesvigske Krige midt i 19. Aarhundrede. Jeg husker til ned i 90erne, og da har der været gravet og æltet Tørv over næsten det hele, og Søen var kun lille i den vestlige Ende. Altsaa maa Sangen ogsaa være meget gammel, nærmest over 100 Aar gl.

Af foranstaaende Oversigt synes det at fremgaa, at Malund (*Maalund*) allertidligst, man kan spore den, har været delt i *Store og Lille Maalund*. Men tillige, at der op gennem Tiderne kun regnes med een Gaard og placeret mellem Enlige Gaarde. Muligvis har vanskelige Tider og Forhold — som f. Eks. nævnt i 1638 — og Mangel paa Fæstere umuliggjort, at den kunde drives som to Gaarde; Gaarden betegnes jo ligefrem som »øde« i 1662. Selv i sidste store Landsmatrikel af 1844 er det jo i den bestemte Form — *Maalundgaarden* — afgjort endnu kun een Gaard.

Det var jo ogsaa først efter den Tid, Selvejertiden rigtig begyndte og dermed Delingen i flere Ejendomme.

Nutidens Forhold har vi saa i følgende Matrikel fra 1936 under Klovborg:

	Ejdsk.	ha	Grdsk.
No 8 a Søren Laursen, Gdr., 1-2-1- ³ / ₄	30000	55	15700
» 8 b Adolf Bertelsen, Hmd., 0-3-0-2 ¹ / ₂	16000	24	7000
» 8 c og 8 d Olaf Poulsen, Hmd., 0-2-2-0	9500	27	4800

Her er da ikke blot de to, *Store og Lille Malund*, som uden Tvivl har eksisteret fra Midten af 19. Aarh., hvis de ikke har ligget skjult altid i Dyrkningen af den ene Gaard, men ogsaa den senere fra Store Malund udstykkede, saa vidt jeg husker kort efter 1900. En Svigersøn fra St. Malund fik den straks, vist af Navn Marius Dam.

Store Malund ejedes i mange Aar af *Jens Hansen Malund*, i hvert Fald fra omkr. 1880erne. En Broder til ham, Anton Hansen, ejede fra 1879—86 Ladefogedgaarden i Skade og var gift med Lars Skades (Jensens) Datter, Anne Marie. Der har i hvert Fald nu været en enkelt Ejer mellem Jens Malund og den nuværende Ejer.

Lille Malund blev i 1895 købt af Andreas Pedersen fra Gludsted. Indtil da hed Ejeren Hans Pedersen, hvis Datter,

Sine, blev gift med Jens Peter Storgaard i Jens Simonsens gamle Gaard. Fra Lille Malund flyttede Hans Pedersen til Frydensbjerg i Nortvig.

Andreas Pedersen er først for ikke saa længe siden død. Han efterlader 4 Døtre, hvoraf den ældste, Petra, blev gift med Peter Stoustrup, den næstældste, Marie, med Peter Lind, Gdr. i Fæsted ved Sønder Hygum, Sønderjylland.

Adolf Bertelsen skulde vist have købt Lille Malund i 1935.

I Malund skal som i Matrups Ladegaard og Dalsgaard nogle af de sidste tilladte Brændevinsbrænderier have været i Klovborg Sogn.

Skadegaard og Skade By.

Nu synes Skade at ligge ret afsides fra de store Hovedveje og den store Trafik og i Størrelse bleven ubetydelig i Forhold til den stærkt voksende Stations- og Sogneby Klovborg.

Men meget tyder paa, at Skade i ældre Tider er bleven regnet for Sognets vigtigste Landsby. Den sad inde med vel Sognets bedste Jorder; den havde Kirken lige ved sine Skel, saa den i 1490 er bleven betegnet »Skade Kirke«; og Præstegaarden laa i Byen, her, hvor Præsten over Pastoratets tre Sogne altid havde boet. Og set i Forhold til disse laa Skade jo centralt lige ved Thyrsting Skel. Der er ogsaa flere Eksempler paa, at Skade paa officielle Lister staar i Spidsen. Hovedvejen til Horsens skal jo for Resten ogsaa engang have gaaet op forbi Kirken langs Skades sydlige Skel, over Aaen der og over Thyrsting og Ring til Horsens.

Skade ligger smukt med en storslaaet Udsigt over den ejendommelige dybe Aadal mellem Sognene og op over de endnu højere liggende Jorder mod Thyrsting. Skade har i det hele meget bakkede Jorder, særlig Skadegaard var næsten ene Bakker, Dale og Eng. Men som en By med den bedste Jord i Egnen er det ogsaa en gammel By. Vi træffer Skade allerede omkring 1400, da Dronning Margrete faar Skøde paa Tranholm med tilliggende Bondegods, som Røverridderen Skarpen-

berg havde benyttet sin Stilling paa Tranholm til at faa fat paa i Egnen, vist mest ved Vold og Tvang. Og blandt dette Gods nævnes da ogsaa to Gaarde i Skade By, »en bygt og en øde«, som det hedder. Altsaa, her har vi allerede ca. 1407 de bekendte to Gaarde i Skade, som senere findes at være der foruden Præstegaarden.

Navnet »Skade« er gennem Tiderne stavet lidt forskelligt. Ved Skødningen af Tranholm i 1407 nævnes det som i Dag »Skade«. I 1455 hedder det i gamle Papirer »Skadet« og i 1503 »Skadert« og »Skaderth«, naar det i de Aar nævnes ved Skødning Bønderne imellem paa Vrads Herreds Ting.

I Matriklerne senere hedder det mest »Schade«. I Præsternes Indberetninger til Amtsstuerne i 1660, 1736—38 og 1773 i Reglen »Schadde« eller »Skadde«, altsaa nøjagtig som i Folkemaalet i Dag. Folkemaalet er jo noget gammelt; det passer sig selv, lader haant om officielle Bestemmelser angaaende Sproget og viser sig at være meget konservativt og ens gennem Aarhundreder for ikke at sige Aartusinder. Og at de to »d«er altid har været udtalt i »Skadde«, er da sikkert nok; officielt har man da ment, at eet »d« var finere. Men Folkemaalet fortsatte ufortrødent fra Slægt til Slægt med »Skadde«, jfr. ogsaa Sogne-navnet »Klaaborre«.

I »Kronens Skøder« hedder det i 1573 »Skadder«, 1689 »Skaade«, 1695 »Schade« og 1727 »Schade«, men i Folkemaalet stadig »Skadde« som den Dag i Dag.

Eksemplerne op i Middelalderen paa, at Bønderne skøder hinanden Jord og Ejendom og er Vidner paa Tinge, tyder paa, at de er frie Bønder, Selvejere. Hvorledes det hænger sammen med Afhængighedsforholdet til Tranholm i Dronning Margretes Tid, ligger ikke helt klar, men det sandsynligste er vel, at deres Forhold til Skarpenberg i Tranholm kun var et Tvangs- og Voldsforhold til Røverridderen der, over for hvem Bønderne jo var værgeløse, naar han brugte Magt over for de omboende Bønder, thi det hedder jo, at han vedblev med sine Plyndringer her i Landet som tidligere hjemme i Tyskland, og muligvis er Bøndernes Afhængighedsforhold af ham betragtet som løst eller i hvert Fald uden Betydning, da Roveren saa at sige var kommen paa Porten.

Historikeren Becker er dog vist tilbøjelig til at mene, at det meste Bondegods under Tranholm ved Dronning Margretes Køb forblev derunder eller rettere under Kronen i Lighed med Tranholmgaarde til Mageskiftet mellem Kronen og Erik Hardenberg i 1573. Thi han beretter, at i 1407, da Dronning Margrete køber Tranholm med tilliggende Bøndergods af Ridder Skarpenberg, var der ialt 37 Gaarde, hvoraf de 25 var øde. I 1467 bliver Tranholm saa af Kronen overdraget som Pantelen til Svend Torbensen for 1000 Mk. lybsk, og 1490 køber Matrups Ejer Erik Styggesen Tranholm Lehn af denne for 800 Mk. Stæderpenge, og han blev derefter forlenet dermed af Kongen. Svend Torbensen var ved Laan af Matrups Ejer kommen i stor Gæld til denne. Ved Overdragelsen af Lenet Tranholm til Erik Styggesen, omtaler Becker, at »alt Godset Tranholm bestod af 38 Gaarde, der laa nogenlunde i Matrups nærmeste Omegn«. Dronning Margrete havde jo delt Tranholm i 2 Bøndergaarde, da hun lod Borgen nedrive. Ved senere Mageskifter med Kronen kom det meste saa i Matrups Eje efterhaanden. Saaledes ved det store Mageskifte 1573 mellem Kronen og Erik Hardenberg alene 22 Gaarde i Omegnen af Matrup og heriblandt de 2 Gaarde i Skade, og Historikeren mener, at det fortrinsvis var det oprindelige Tranholm Gods, Matrup fik; thi han siger: »Af de Gaarde, som Matrup erhvervede i 1573, vil jeg blot gøre opmærksom paa Tranholm tilligemed en Del af det tilliggende Bøndergods, hvoraf senere ved forskellige Mageskifter endnu flere Gaarde kom til Matrup, saaledes i 1578 og 1579. Og i 1560 var allerede ved Mageskifte af Ejler Hardenberg med Kronen kommen til Matrup 1 Gaard i Gribstrup, Elsgaard (formodentlig Dalsgaard) og Floris, og 20 Aar tidligere var i Forvejen 2 Selvejergaarde i Gribstrup kommen derunder«. Og da Becker senere omtaler Skade By, siger han: Skade By i Klovborg Sogn bestaar foruden Præstegaarden kun af 2 Gaarde, hvoraf den ene er skyldsat for 5 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. Hartkorn, den anden for 3 Tdr. 3 Fdk. Byen hørte til det gamle Tranholm og kom 1573 ved Mageskifte med Kronen til Matrup, da den første Gaard svarede $\frac{1}{2}$ Td. Smør og et Skovsvin, hvilket gør $6\frac{1}{2}$ — $8\frac{1}{2}$ Tdr. Rug, den anden 3 Tdr. 2 Skp. Rug.

1765 svarede den første Gaard 10 Rbdl. 4 Mk., den anden 6 Rbdl. i Penge, hvilket indtil 1830 ikke er bleven forandret.

Byen Skade svarede altsaa 1573 9 Tdr. 6 Skp. a 11 Tdr. 6 Skp. Rug; 1765 kun 16 Rdl. 4 Mk., og denne Sum er ikke senere bleven forhøjet.

Der er altsaa ingen Tvivl om, at her menes, at forskelligt Bondegods gik lige fra Fæste under Tranholm (eller rettere Fæste under Kronen sammen med Tranholm, thi dettes Bønder var jo nu ensstillede med Bøndergodset under det tidligere Gods Tranholm) og til Fæste under Matrup i 1573 og følgende Tid. Men det er ogsaa en Kendsgerning, at vi i Tingsvidnernes Tid — væsentlig i Slutningen af 15. og første Halvdel af 16. Aarhundrede — træffer Bønderne, ogsaa altsaa i Skade, skødende hinanden Jord og Ejendom og optrædende som Vidner paa Tinge. At være Fæster under Kronen var jo nu en meget friere Bondetilværelse end under et nærliggende Gods, saa det sidste kunde maaske tænkes at være Tilfældet, men Skødning af Jord dog ikke, naar Kronen ejede det. Nu er det jo aabenbart heller ikke alt Tranholms tilliggende Bondegods, de 38 Gaarde, som mageskiftes til Matrup i 1573, og der var jo intet i Vejen for, at en Del af det efter Dronning Margretes Køb ca. 1407, ja, siden Forleningen i 1490, kunde være bleven fri Bondegods, og ogsaa noget deraf som f. Eks. Skade atter er kommen under Kronen i Løbet af det Aarhundrede til 1573. Det er jo først i 16. og 17. Aarhundrede, at Skatter og Afgifter til Kronen kom til at trykke saa haardt paa Bønderne, at mange maatte give deres Ejendom ind under Kronen, og da træffes mange Eksempler paa, at Bønder skøder deres Ejendom til Kronen paa den Betingelse, at de og deres Hustruer i deres Levetid skal være fri for alle Afgifter mod, at Ejendommen efter deres Død saa er Kronens Eje paa Grund af det tidligere Skøde. Ved Mageskifter mellem Kronen og Godsejerne kommer Bøndergaardene saa i Reglen senere under en nærliggende Herregaard, fordi denne finder det praktisk at have sit Bondegods i Nærheden, hvad jo muliggjorde Hoveri-Arbejde af Bønderne paa Herregaarden.

Saaledes kom de to Gaarde i Skade ogsaa ved Mageskifte

mellem Kronen og Erik Hardenberg i 1573 under Matrup, som jo efterhaanden slugte det meste af det omliggende Bondegods. »Kronens Skøder« viser dette, ja, at det er sket to Gange, at de er gaaet over fra Kronen til Matrup, idet de ved en Matrup-Ejers Dødsbofallit i 1680erne atter falder tilbage til Kronen for igen i 1695 at komme under Matrup, idet den ny Ejer dér, Tyge Jespersen, tilbagekøber dem blandt meget andet Bondegods til Fæste under Matrup. Efter Tyge Jespersens Køb forblev de derpaa som Fæstegods under Matrup, til begge i Midten af 19. Aarhundrede blev købt til Selveje af Bønderne selv. Den nordre Gaard, Skadegaard (Skaddegaard), blev saaledes købt af min Oldefader Lass Pedersen (Las Persen) til hans Søn Hans Peter Lassen i 1852 for 1075 Rigsdaler, og det ser ud til, at alt er betalt kontant ved Skødeskrivningen. Derimod er den midterste Gaard lidt tidligere købt ved Købekontrakt, og Udbetalingen først senere erlagt ved endelig Skødning i 1853. Det har jeg ogsaa hørt fortalt i Familien, at min Oldefader ventede med Køb, til han kunde betale det hele med det samme. Afskrift af saavel den førstes Arvefæstebrev som min Bedstefaders Skøde er tidligere anført under Skades Historie, ligesom jeg ejer Bedstefaders udstedte Selvejerkort i Original (senere gengivet her).

Fæstegaarde saa nærliggende som i Skade maatte jo yde Hov til Matrup, men det var dog paa min Oldefaders Tid nøje bestemt i Fæstebrevet af 1815, hvor det i den Henseende hedder: »Fornævnte Las Pedersen har til Gaarden (altsaa Matrup) følgende Hoveri: 1 Dag at pløje til Havre og en Dag at harve til det samme, 1 Dag at køre Gødning til Byg, $\frac{1}{2}$ Plovdag og $\frac{1}{2}$ Harvedag med 2 Harver til Boghvede, 1 Dag at pløje til Rug, 1 Dag at køre Gødning til det samme, 1 Høstdag med Optagere, 1 Slettedag med River, og de anviste Favne Digemaal hvert Aar forsvarligt at vedligeholde og forbedre samt forrette Rejser lige med de andre hans Naboer, naar dennem ham derom til- og anordnes«.

Bedstefader, Hans Peter Lassen, har fortalt mig, at han 17 Aar gammel sidste Gang gjorde Hov til Matrup, d. v. s. i 1843, da han var født i 1826.

Skade har altid haft sin egen Matrikel i Sognet, Klovborg

Sogn, og saa langt tilbage det kan konstateres, har der i Skade altsaa kun været de to Bøndergaarde og Præstegaarden samt en saakaldt »Kirkegaard«, der vist senere gaar op i Præstegaarden, og endnu ligger jo stadig kun de tre Gaarde i Byen, mens de fra dem udskilte Gaarde og Ejendomme i nyere Tid kom til at ligge ude paa Skade Mark paa deres Jord. Alt dette viser de forskellige Matrikler, baade Landsmatriklerne fra de ældste af i 1660erne til 1688 og 1844 og de private Matrup Gods' Matrikler og Jordebøger i 17. og 18. Aarhundrede. Men endnu i 1844 er der kun de tre Gaarde i Skade, som laa og ligger endnu Side om Side fra Syd til Nord i Skade By, kun med højst en Toft imellem og kun, at Præstegaarden nu er flyttet ud fra den ny Præstebolig, der tidligere var fjerde Længe og Stuehus i den gamle Præstegaard.

Naturligvis har Præstegaardens Skæbne gennem Tiderne været anderledes end de to Bøndergaardes, da den ikke var Fæste i Lighed med disse, i hvert Fald ikke efter, at den blev købt ud fra Fællesskabet med dem som Præstens Særeje; thi oprindeligt har den ikke ligget som en Gaard med samlede Jorder. Først hen mod Midten af 18. Aarhundrede indkøber en Præst et bestemt Omraade til sin Præstegaard, og herunder kommer vel den saakaldte »Kirkegaard« paa Skade Jord, som han ogsaa til Tider var Bruger af, og han fortæller i sine Amtsstueindberetninger, at indtil da havde han haft sin Jord omkring blandt Bøndernes i Skade. Præsten havde oprindeligt ogsaa Anneksgaarde i de andre Sogne, Thyrsting og Grædstrup, og en Præst opremser i sine Indberetninger til Amtet deres Jorder ved Navn, men beklager i hvert Fald ang. den i Thyrsting, at den vist tidligere er bleven indtaget under Matrup, der saa til Tider har spidset Præsten af med Jorder andre Steder i Thyrsting Sogn.

Saa er der ogsaa Tale om en »Kirkejord« omkring Klovborg Kirke, vist brugt som Degnelod under Skolen.

Som antydtes tales der allerede i 1490erne om Præstegaard i Skade, og i en Jordebog 1661 nævnes den »Præstegaarden, med en Kirkegaard«, i Matriklen 1688 som »kongelig Maje-stæts«. 1660 beretter Præsten: »Indtet Sæe Jord er lagt til Præstegaarden, men hafve sin Jord hos Bønderne i Schadde,

hvor Præstegaarden er . . .«, og i 1736 meddeler Pastor Ulsøe i Skade (Præst fra 1722–58) ligeledes til Herredsbogen, »at Præstegaarden er indkøbt af ham for 300 Rigsdaler og forbedret for 400 Rigsdaler, og at Præstegaardens Hartkorn er 5 Tdr. 0 Skp. 3 Fdk. 1 Alb.« (Vrads Herredsbog 1772–73). Samme Størrelse er angivet i Matriklen af 1688 og 1705; i sidste er Præsten ogsaa Bruger af Kirkejorden.

Pastor Ulsøes Forgænger i Embedet, Mag. Holger Bredal (jfr. en Jordebog af 1722 over »Diverse Papirer« fra Matrup), aabenbart Jens Bredals Søn (Vrads Herredsbog 1660), Præst indtil sin Død 1722, har ogsaa haft den nordre Gaard, Skadegaard, i Forpagtning, og denne kaldes da i Matriklerne »Peder Madsens Ødegaard«, mens en Michel Therkildsen er Bruger af Kirkegaarden før 1722. Men efter Holger Bredals Død 1722 faar Michel Therkildsen Skadegaard i Fæste, og efter ham faar hans Datter og Svigersøn Niels Jepsen den i Fæste fra Michel Therkildsens Død i 1743 og hans Giftermaal med dennes Datter, Elisabeth Michelsdatter, i 1744, dog ikke længere end til midt i 1750erne, da en Las Pedersen i 1756 nævnes sammen med ham som Fæster, hvorefter Niels Jepsen helt forsvinder, da Las Pedersen samtidig bliver gift med Anne Andersdatter i Skade, og hvis Fader er hos dem og dør hos dem i Skadegaard.

Med Las Pedersen er vi i hvert Fald sikker paa, at der er lige Linie til den gamle Slægt i Skadegaard, der ejede den til nyeste Tid, til den i 1912 afhændede den til fremmed Slægt, Chr. Larsen, hvis Søn, Enevold Larsen, endnu har den.

Nævnte Las Pedersen er fra Gribstrup; muligt har han Slægtskabsforbindelse til Michel Therkildsen, muligt kun ved Svogerskab med Michel Therkildsens Søn, Fæster af den midterste Gaard i Skade, Corfits Michelsen, hvis Kone er en Pedersdatter. Men snarere er Las Pedersens Kone, Anne Andersdatter, og hendes Fader Anders Hansen, der jo er i Skade, Slægtninge af de tidligere Brugere af Gaarden, saaledes Peder Madsen og Forgængere. Vi er ikke i Stand til at faa det bestemt konstateret, da Kirkebøger ikke fandtes før 1723 i Sognene her.

Holger Bredal har vist samtidig med Præst været en hel Godsherre, thi efter hans Død skødes i 1727 hans mange private Ejendomme i Egnen til hans Arvinger (jfr. Kronens Skø-

der IV Bd.). Det er Holger Bredals Slægt, som ejer bl. a. Hammergaard paa den Tid.

Hvordan det har hængt sammen med Præstegaardens Jorder før Pastor Ulsøes Køb, er ikke helt klart, men at der har været en Præstegaards Jorder, er sikkert nok; den nævnes jo i Matriklerne i 17. Aarhundrede som »kgl. Majestæts«, ganske vist i 1660erne med kun $2\frac{1}{2}$ Tdr. Hartkorn, men senere med det fulde Hartkorn, som da Ulsøe købte den. Det sandsynligste er vel, at den i Lighed med de andre to Gaarde i Byen har haft sin Del i alle Skifter Side om Side med disse, trods dette, at disse var Fæstere og Matrups Ejer, men at Pastor Ulsøes Køb saa har faaet dens Jorder samlede for sig og afgrænset fra Byens øvrige Jorder i den Side af Byen, hvor Præstegaarden laa. At Bygningerne brændte i 1658 spillede maaske ogsaa en Rolle, saa at Præsten lettere kunde faa Købet udvirket og vel saa selv har opført de nye Bygninger.

Efter Meddelelse i Rigsarkivets Oversigt over Danmarks Kirkebøger skal Præstegaarden være brændt to Gange, nemlig 1658 og 1758. Den efter sidste Brand opførte Præstebolig var vel saa den, der forsvandt 1904–05 ved Opførelsen af nuværende Præstebolig. Det var en stor, straatækt Bygning, Stuehus i den dengang store, firelængede Gaard.

I 1811 blev den saakaldte Udskiftning af Skade Bys Jorder foretaget, d. v. s., enhver Gaard fik sin Jord samlet for sig, saa de forskellige Bønder ikke længere skulde have de forskellige Skifter liggende spredte mellem de andres Skifter, og saa de i Driften var uafhængig af hinanden og uden Fællesskab i Drift.

Men for Skades Vedkommende har det vist i det væsentlige kun været en formel Forretning, særlig da Præstegaarden jo forlængst havde faaet sin Jord for sig. De kun tre Gaarde laa jo saaledes Side om Side i Nord-Syd, at bare de hver fik den Jord, der laa i Linie Vest og Øst for hver især, saa havde enhver sin Jord samlet nogenlunde, kun den midterste maatte have noget mere liggende længere ude, idet den var indeklemmt mellem de andre to.

Ved Udskiftningsforretningen forelagde Bønderne da ogsaa selv i Enighed deres Forslag, der sikkert allerede da var i Overensstemmelse med Tilstanden, og som den maaske allerede

længe havde været dem imellem. Deres Forslag godkendtes da ogsaa af Kommissionen.

At det forholdt sig som antydnet, at Praksis allerede havde været saaledes længe, vidner ogsaa f. Eks. fornævnte Las Pedersens Fæstebrev om. Her hedder det nemlig i 1815: »Etatsraad og Danebrogsmand Thyge de Thygesen til Stamhuset Mattrup, Hans kongelige Majestæts Justitsraad, gør vitterligt, at jeg hermed stæder og fæster Las Pedersen hans Faders Peder Sorensens hidtil i Fæste havende, men nu afstaaede Gaard i Skade By under Klovborg Sogn, staaende for det samme Hartkorn, Ager og Eng 3 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk. 1 Alb., og for det samme Tilliggende i forrige Fæsters Tid...»

Og Peder Sorensen havde haft Gaarden i Fæste fra 1779 af, da han blev gift med tidligere Fæsters Datter, Karen Lasdatter, og hendes Far, Las Pedersen, døde samme Aar (1779). Der kan da ikke være sket nogen Forandring i Gaardens Tilliggende i 1811, uden at det havde været nævnt i Fæstebrevet i 1815. Udskiftningen er interessant ved at nævne en hel Del Marknavne, som var almindelige i ældre Tider, men nu helt eller næsten er glemt af de yngre eller tildels fremmede Slægter paa Gaardene. I Indberetningerne til Herredsbogen nævner Præsterne ogsaa mange af de gamle Marknavne i Omtalen af Præstegaardens og Anneksgaardens Jorder. Desuden er Udskiftningsdokumentet interessant ved nøjagtigt at angive, hvor Vejene i Skade gik og skulde gaa. Dette er dog ogsaa — bortset fra en Flytning af en Vej fra at gaa gennem den nordre Gaard til dens Skel med den midterste Gaards Skel til den saakaldte Dalagerbanke — fuldstændig i Overensstemmelse med Vejene, som jeg husker fra omkring 1900. Udskiftningsdokumentet tillod en saadan Flytning af Veje af den, som havde dem over sin Jord, men saa er det dermed ogsaa givet, at Vejen ad Dalagerbanke gaar paa den nordre Gaards Grund. Nu er desuden en anden Vej, den til Gribstrup, nedlagt efter 1900. Hovedvejene ved Udskiftningen var: Bygaden langs Vesten for alle Gaardene, fortsat i Nord mod Tranholm, Præstens Kirkevej til Grædstrup og fortsat i Syd til Klovborg Kirke og videre til Klovborg By, samt Vejen fra Bygaden gen-

nem den nordre Gaard og ned over Aadalen i Øst var Præstens Kirkevej til Thyrsting.

I Matriklen af 1844 er der altsaa endnu kun de tre Gaarde i Skade. I denne Matrikel har Gaardene deres faste Matrikelnumre, som siden følger dem, og disse faste Numre bliver for Skade By: Præstegaarden No 2, den midterste, Dalkildegaard, No 4 og den nordre, Skadegaard, No 3. No 1 var nogle Engstrækninger nede i Dalen, som væsentlig altid havde ligget til den nordre Gaard. Endelig har nogle Smaastumper Eng hinsides Aaen ogsaa Skades Matrikel: 5, 6 og 7.

Gaardenes Navne er af yngre Dato, da det efter 1900 ønskedes, at alle Ejendomme skulde have egne Kendingsnavne, hvad næppe blev gennemført overalt. Tidligere Matrikler havde nok haft Numre, men de var ikke faste for de enkelte Ejendomme, men angav kun en tilfældig Rækkefølge paa de forskellige Matrikelister. Ved Udskiftningen er Nummereringen da ogsaa anderledes for Skades Vedkommende end de faste Numre fra 1844 af bliver. Ved Delingen af en Ejendom faar de udskilte Dele da stadig Numret, men med vedføjjet Bogstav, ligesom Hartkornet fra den opr. Ejendom var fast og ved Deling af Ejendommene fordeles blandt dem, saa disses samlede Hartkorn er ens med det oprindeligt samlede. I Dag er alle Afgifter beregnet efter det nyere Ejendomsskyld, selv om Hartkornet stadig følger enhver Ejendom.

De nævnte Matrikelnumre følger saa fremdeles alle Jorderne i Skade, og den første Udstykning af Jord fra de tre oprindelige Gaarde ses at være sket i 1845, nemlig fra den midterste Gaard, No 4, og den udskilte Gaard fik en Niels Hansen og senere Sønnen Hans Nielsen. Og denne blev senere i helt ny Tid atter delt i to Gaarde.

Den nye blev bygget henne ved Tranholmvejen, og den tog Hans Nielsens Son, Martin Nielsen, selv og havde den til sin Død for nylig, vist i 1958, mens han solgte den gamle til fremmede.

Først en Snes Aar senere udskiltes en Gaard fra No 3, »Skadegaard«, nemlig den saakaldte »Ladefogedgaard«, der kom til at ligge nede i Dalen under Ulvdals Agre paa den ene Side og Ulvbjerg paa den anden Side. Derpaa udskiltes endnu et

Par mindre fra No 4. Og endelig blev »Ulvbjerg« udskilt fra No 3 i 1880erne, først med Skøde først i 1890erne. Men da var Skadegaard jo forlængst bleven Selvejendom, saa det var en Faders Deling til sine Sønner. Præstegaarden blev først delt lige efter Aarhundredskiftet, da helt eller delvis Salg af Præstegaarde foregik over hele Landet.

Under Matr. No 3 var en Skade Bys Tørvemose beliggende, den saakaldte »Knoldmose«, hvor alle Gaardene i Skade oprindelig havde deres Parcel. Det var i Dalen Vest for Ulvbjerg. Ligeledes havde alle Gaardene i Byen Ret til en fælles Lim- eller Lergrav, det saakaldte »Store Væld«, ogsaa beliggende paa No 3s Mark, foran i »Store Ulvdal« under »Ulvdals Agre«.

»Ulvbjerg« og »Meldbjerg« er langstrakte, høje Aase i Aa-dalen med Aaen paa østre Side og Moser paa vestre Side. De fleste Bakker og Dale laa Nord og Øst for den nordre Gaard i Byen, No 3, og hørte og hører derfor for en stor Del til den og dens udskilte Gaarde, »Ladefogedgaarden« og »Ulvbjerg«. Dog havde Præstegaarden sin meste Eng op under og østen for Ulvbjerg, ved Aaen, nu tildels frasolgt ved dens Udstykning lige efter 1900.

Det har været enkelte Slægter, der gennem lange Tider har haft Bøndergaardene i Skade, særlig den nordre har været udpræget Slægtsgaard tilbage i Tiden; thi saa langt tilbage, det kan konstateres, er det samme Slægt, der har siddet inde med den, og sandsynligst meget længere tilbage, og det lige til baade Hovedgaarden og Ulvbjerg i 1912 blev solgt til fremmede med et Par Maaneders Mellemrum. En Chr. Larsen købte da den gamle Skadegaard, og hans Søn Enevold Larsen fulgte ham og har den endnu. Ulvbjerg har derimod været paa mange forskellige Hænder, dog har nu Martin Dahm og Sønnen derefter haft den i adskillige Aar.

Naar jeg nu nærmere vil gaa ind paa *Skade og Skadegaards Historie*, saa er *allerførste Gang*, man kan træffe Skade, som berørt i *Dronning Margretes Skøde paa Tranholm i 1407 (ca.)*, da der her nævnes to Gaarde i Skade, »en bygt og en øde«, altsaa de samme to Gaarde, vi træffer her helt frem til vor Tid. Hvilken, der er hvilken, kan ikke umiddelbart ses, da der intet

Skyld ell. lign. nævnes i Forbindelse dermed. Udtrykkene betyder nu heller næppe, at den ene er med Bygning, den anden ikke, men sandsynligst, at den ene er i Drift, den anden ikke. Den »øde« er vel snarest Skadegaard, der havde den vanskeligste Jord at drive med alle de Bakker og Dale; men bestemt kan vi ikke sige det, for at den »er øde« kan jo skyldes en Fæsters Død, hvor ingen Søn stod til at overtage, saa det var tilfældigt, at den var »øde«. Vi har jo netop paa den Tid den saakaldte sorte Død hængende i Landet, og som ogsaa faar Skyld for, at saa mange andre Gaarde under Tranholm stod øde, f. Eks. i Folris By.

Da Ejerne eller Brugerne ikke nævnes, har vi paa den Tid intet Middel til at faa det oplyst. De første Dokumenter, vi kan søge mulige Oplysninger i, er de saakaldte Tingsvidner, og allerede i 1400erne forekommer Skade flere Gange nævnt ved Afgørelser og Skødninger paa Thyrsting og Vrads Herreders Ting, hvor Bønderne skøder hinanden Jord eller optræder som Vidner paa Tinge, og begge Dele vidner om, at de var frie Bønder, snarest Selvejere. Her træffer vi Bønder, der skøder Jord og Ejendom til andre eller stadfæster tidligere Skødninger, hvis f. Eks. en Efterfølger sælger videre; dette stadfæstes ved Vidner. Der eksisterede altsaa ikke skrevne Skøder eller Dokumenter, som beviste Ejerens Ejerret. Bønderne optræder altsaa som frie Selvejere paa den Tid ogsaa i Skade. Som de følgende Eksempler vil vise, er det ikke let at forstaa, hvilken Jord eller Ejendom, det drejer sig om. Der findes ikke Angivelse af Skyld ell. Hartkorn, som kunde fortælle det. Tit er der kun Tale om Broderdele, idet en Broder ved at rejse ud fra Hjemmet faar Arv paa den Maade, at han stadig ejer en Broderdel i Hjemmet, hvis han ikke sælger det til Broderen i Hjemmet eller andre. Og selv om der er Tale om en Gaard i Skade, ses det sjældent tydeligt, hvilken det drejer sig om i Skade.

Det ældste Tingsvidne, hvori Skade er nævnt, er vist ²⁰/₁₄ 1455, da Per Mikkelsen tilskøder Floriis til Michel Jensen, og ang. Omfanget af det tilskødede hedder det bl. a. »*halvt det*, som Therkel Jensen og Per Mikkelsen tilfalder paa *Skadet Mark*«. Ligeledes da i 1462 ³/₅ Therkel Jensen skøder Christiern Jensen

sit Gods i Kloborg Sogn og »halvt det til Enemærke med al den Del, som han havde over Skadet Mark og Gripstropp Mark« o. s. v.

I en senere Tilskødning af Floris 1504, 2. Sept., da Nis Christensen (formodentlig Christiern Jensens Søn) skøder til Per Jensen sin Broderdel i Floris, da nævnes ogsaa »en Broderdel i det, som ham kan falde til paa Skadert Mark«.

Og 20. Nov. 1503 vidnede paa Wratz Herreds Ting 8 Dan-nemænd, at *Las Pygh gjorde alle Christern Wogensens Arvinger Skøde paa al den Del, som Christern Wogensen havde i Hævd paa Skaderth Mark, som var 2 Agre, som kaldes Bornager, 2 Stykker Eng under Volberg og dertil en fuld Otting Jord over al Skaderth Mark, som Christern Wogensen fik af hans Fader, og stadfeste hans father Breve. Og kendte Las Pygh sig at have oppebaaret Fyldest af Arvingerne for fornævnte Jord.*

Det er altsaa en Stadfæstelse paa tidligere Skøde til Christern Wogensen, og denne maa være død, da Stadfæstelsen lyder til hans Arvinger. — Mens de første Eksempler er Vidnesbyrd paa, at Børn, som er draget ud fra Skade, beholder deres Arv i en Broderdel i Hjemmet og fører denne med til deres senere Ejendom, ja, kan sælge den med denne (her f. Eks. »Floris«), saa er det sidste sikkert en af Gaardene i Skade, hvilken kan ikke vides og ses, men muligt den mellemste, da der er Tale om Dele »under Ulvbjerg«, ikke Ulvbjerg selv, der jo hørte til den nordre Gaard. Men i hvert Fald er der her givet os Navne paa nogle Ejere paa en af Gaardene i Skade. *Las Pyghs Fader* har først haft den, derpaa *Las Pygh* selv, der har solgt den til Christern Wogensen, hvis Eje af Gaarden sikkert gaar tilbage til i hvert Fald 1471, 1. Apr., da han nævnes som Vidne paa Vrads Herreds Ting ang. Gaarde i Gribstrup, hvor han ogsaa selv angives at have Ret til 2 Agre »nærre sole« (d. v. s. mod Øst) i en bestemt Gaard i Gribstrup. Skade gaar jo der til Gribstrup Jorder. Ogsaa 22. Febr. 1490 nævnes »Christern Wongsen Cloburgh« og 25. Nov. 1499 »Christern Wogensen i Kloburgh« som Vidne paa Wrats Herreds Ting. *Hans Eje af Gaarden i Skade* har da ligget i Aarene ca. 1470—1503, da han jo for nylig maa være død, naar hans Arvinger faar Stadfæstelse paa hans Ejendom. Han ses heller ikke senere at optræde som Vidne paa Ting. Hvem hans Arvinger er eller hedder, faar

vi ikke at vide, men i 1529, ²⁵/₁, vidnes det paa Vrads Herredsting, at Christen Stal skødede bort sit Gods i Kloberg Sogn, som han havde arvet efter Christen Wogensens, hans Oldefader, og hans Moder. »Oldefader« bruges i gl. Tid for Bedstefader, vist særlig Morfader. Og Christen Wogensens har da haft en Datter, gift med en Stal, og hvis Søn er denne Christen Stal, der nu har skødet sit Arvegods til Oluf Frantsen, Frants Christensen og hans 3 Søstre. Og der er en Mulighed for, at det her drejer sig om en Skødning i Familien, idet han altsaa skøder sin Arvepart gennem Moderen til hendes Søsken, 1 Broder og 3 Søstre, samt til Broderens Søn, idet de nævnte jo med Navnet Christensen formodentlig er Christen Wogensens Born samt Barnebarn Oluf Frantsen.

Las Pygh eller hans Fader, ja, vel begge, har saa haft Gaarden før Chr. Wogensens. I 1503 er Las Pygh i Dauffding. Ogsaa han optræder ofte som Vidne paa Tinge. Allerede 5. Jan. 1470 paa Tørsting Herreds Ting hedder det: »Las Pygh, Herredsfoged«. ²³/₆ 1470 »Lass Foghet«; det er paa Nørrejütlandhs Landsting.

1488, 21. Okt.: »Lass Pigh, Tingholder til Torsting Herreds Ting«. Lars Pygh er aabenbart Herredsfoged i Thyrsting Herred.

1471, ¹/₄: »Las Pygh« som Vidne paa Vrads Herredsting ang. to Gaarde i Gribstrup. Og ligeledes 1471, ¹/₄: »Las Pygh« som Vidne sammen med Cresthern Voghensen ang. en Gaard i Gribstrup.*

Da det ser ud til, at Chresten Wogensens optræder som Vidne første Gang paa samme Tid, som der er Vidnesbyrd om, at Las Pygh er bleven Herredsfoged, saa forholder det sig aabenbart saaledes, at den sidste paa Grund af denne Bestilling har solgt sin Gaard i Skade til Chresten Wogensens, nemlig omkring 1470, og da flyttet til Dauding. Og hvem ved, der kunde jo være Slægtskab mellem de to; vi har ingen Mulighed for at faa saadant at vide før Kirkebøgernes Tid.

Da nu Las Pyghs Fader ogsaa har haft Gaarden, saa er der en stor Mulighed for, at i hvert Fald Faderen har haft den paa Dronning Margretes Tid.

De nævnte Skødninger vidner altsaa om Bønderne som

Selvejere. Og er den ene Gaard i Skade Selveje, er den anden det sikkert ogsaa, da de to har haft ens Kaar gennem Tiderne. De er begge under Tranholm og er da sikkert begge bleven lost fra Forholdet dertil og Kronen. Og da de senere kommer under Kronen, sker det for begge, ligesom de begge i 1573 ved Mageskiftet med Erik Hardenberg bliver Fæstere under Matrup. De kommer begge atter under Kronen i 1689 med Ulfeldternes Fallitbo, ligesom de begge i 1695 atter derfra kommer til Matrup igen.

I den ovenfor anførte Middelalderetid lægger vi ogsaa Mærke til, at et Par Præster fra Kloborg optræder som Vidner paa Tinge, altsaa Præster fra før Reformationen.

Den ene er *Seeneren Mortensen*. Sognepræst i *Klabore*. 5. Juni 1470 paa Tørsting H.s Ting.

Den anden er *Niels Espensen* som Vidne 22. Febr. 1490 paa Wrats H.s Ting: »Niels Esbernsen, Præst i Cloburgh«.

1¹/₄ 1490 ligeledes »Niels Esbernsen, Præst i Kloborg«.

1504, 2. Sep.: »Niels Esbernsen, Provst ibidem«, paa Vrads Herreds Ting ang. Nis Christensens Skøde paa Floris til Per Jensen. — Denne Nis Christensen er formodentlig Søn af Christen Jensen, der i 1455 fik Skøde af Michel Nielsen paa Floris og 1462 ogsaa faar skødet Jord i Kloborg af Therkel Jensen, der paa den Tid angives som Herredsfoged paa Wrats Herreds Ting, og 1458 skøder Mads Christensen Peder Jensen en Broderdel udi Floris i Klaaborg Sogn (formodentlig Nis Christensens Broder).

Man kan i disse Skødninger og Afgørelser af Stridigheder om Jord i Middelalderen eller tidligste Nytid lægge Mærke til, at der bruges Rebninger, f. Eks. engang i Gribstrup, 1471 ¹/₄.

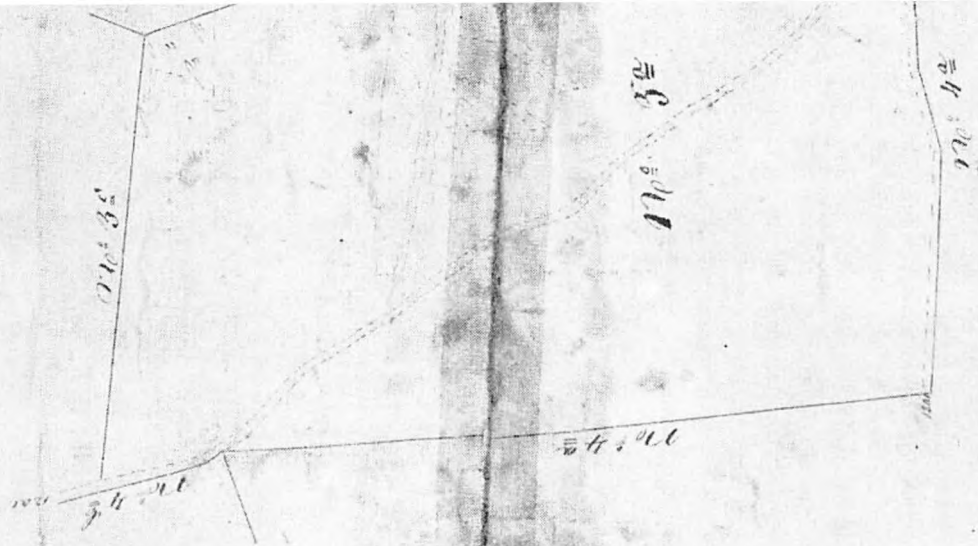
Vi hører ved Skødninger saa tit om Broderdele, og dette vidner jo om Slægtskab, at en Broder, der rejser ud fra Hjemmet, beholder Ret til sin Arv. Saadant Slægtskab har aabenbart været til Stede mellem Flaaris og Skades Ejere i Middelalderen, og det kommer der for Resten ogsaa senere mellem Flaaris og Skadegaard, idet Peder Sørensen bliver gift ind i Skadegaard med Datteren Karen Lassdatter der.

En Broderdel i en Gaard bliver altsaa som en Prioritet i Ejendommen, der ogsaa kan overdrages, sælges, til andre.

Middelalderen er trods alt Selvejerbondens Tid; de ejer selv Gaardene og skøder dem til hinanden paa Tinge.

Herregaardene og enkelte opstaaede Storbønder havde ikke alt det Gods uden for Hovedgaardene som senere. Her i Egnen har Matrup, saa længe man kender Historie, altid været en Hovedgaard, men ikke haft alt det Gods, den senere faar, og den har adskillige Stridigheder, da den begynder at skaffe sig saadant, Stridigheder, som maa afgøres paa Vrads og Thyrsing Herreders Ting mellem Matrups Ejer og Bønderne. Saaledes maa Niels og Henrik Skram føre Stridigheder ang. et Par Gaarde i Gribstrup, og Erik Stygge ang. Folris og Folrisdam. Den sidste køber Kronens Len, Tranholm, af Væbneren Svend Torbensen i 1490. Denne havde i 1467 faaet Tranholm i Pant for 1000 lybske Mark af Kong Kristian I. Da han efterhaanden sank i bundløs Gæld, afkøber Herren til Matrup ham Lenet Tranholm for 800 Rdl. efter flere Gange at have hjulpet ham med Laan.

Da der efter Reformationen kommer en Opgang for Landbruget med gode Priser, saa det kunde betale sig at have Gods, er Herremændene ude efter at samle saadant, mens Kirken maatte afstaa sit Gods efter Reformationen. Tiden fra 1550—1650 er en Tid, da Pengene havde liden Værdi, og der betales meget for Landbrugsvarerne, men det kom mest Godsherrerne til Gode. Krudtets Opfindelse i Slutningen af Middelalderen gjorde ogsaa, at Krigsadelen blev overflødig, og den blev saa til en Godsejeradel. Men jo større Godserne blev, jo flere Bønder blev Fæstere. Og Godsejerne søgte tillige at samle sit Bøndergods i Nærheden for at kunne benytte Bønderne i Driften af Herregaarden; Hoveriet opstod og mest trykkende for de nærboende Bønder. Og for at faa Godset samlet i Nærheden brugte Herremændene Mageskifter med Kronen, der efterhaanden havde faaet meget Bondegods under sig paa Grund af resterende Skatter og Afgifter. Et bekendt Mageskifte foretog saaledes Erik Hardenberg til Matrup med Kronen i Aaret 1573, 10. Juli, hvorved bl. a. de to Gaarde i Skade fra Kronen kom under Matrup. Teksten til det Mageskifte giver os de Oplysninger, at der paa det Tidspunkt paa den ene boede en Mand, der hed *Kjeld Nielsen*, hans *Skyld* var $\frac{1}{2}$ Td. Smør,

med No. 1a og 3a i Skade By, Klodborg Sogn, Wrads Herred, Skanderborg Amt. At dette er en rigtig Copie af det til den ny Matrikulering brugte Kort over Matr. No. 1a og 3a forannævnte Byes Jorder, der er ansatte til Gammel-skot og Hartkorn, Matr. No. 1a 1 Rdl. 21 Sk. og » Td. 1 Skp. 1 Fdk. 2¼ Alb. Og Matr. No. 3a 15 Rdl. 24 Sk. og 2 Tdr. 3 Skp. » Fdk. 1 Alb., og er af Godsejeren rekvireret for at følge Skjøderne paa denne Ejendom, attesteres.

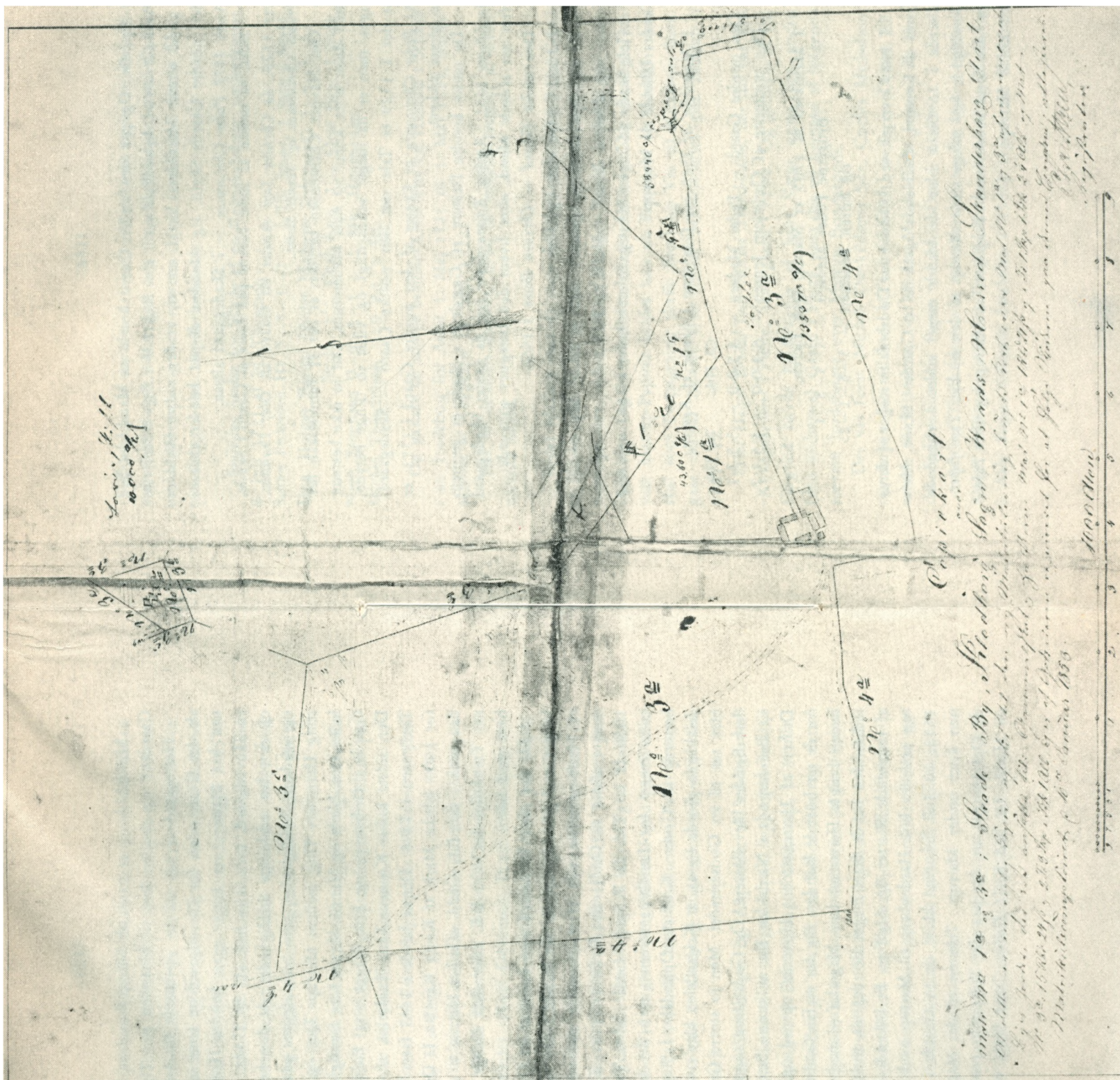
Aftryk af det originale Kort fra Hans Peter Lassens Køb til Selveje af Skadegaard i 1852. Under det staar paa gammel Dansk (d. v. s. gotiske Bogstaver: »Copiekort over Matr. No. 1a og 3a Skade By, Klodborg Sogn, Wrads Herred, Skanderborg Amt. At dette er en rigtig Copie af det til den ny Matrikulering brugte Kort over Matr. No. 1a og 3a forannævnte Byes Jorder, der er ansatte til Gammel-skot og Hartkorn, Matr. No. 1a 1 Rdl. 21 Sk. og » Td. 1 Skp. 1 Fdk. 2¼ Alb. Og Matr. No. 3a 15 Rdl. 24 Sk. og 2 Tdr. 3 Skp. » Fdk. 1 Alb., og er af Godsejeren rekvireret for at følge Skjøderne paa denne Ejendom, attesteres.«

(Se »Skadegaard« foran.)

Matrikulscontoiret d. 10. Januar 1853.

Christensen.
Registrator.

Aftryk af det originale Kort fra Hans Peter Lassens Køb til Selveje af Skadegaard i 1852. Under det staar paa gammel Dansk (d. v. s. gotiske Bogstaver: »Copiekort over Matr. No. 1a og 3a Skade By, Klodborg Sogn, Wrads Herred, Skanderborg Amt. At dette er en rigtig Copie af det til den ny Matrikulering brugte Kort over Matr. No. 1a og 3a forannævnte Byes Jorder, der er ansatte til Gammel-skat og Hartkorn, Matr. No. 1a 1 Rdl. 21 Sk. og » Td. 1 Skp. 1 Fdk. 2¼ Alb. Og Matr. No. 3a 15 Rdl. 24 Sk. og 2 Tdr. 3 Skp. » Fdk. 1 Alb., og er af Godsejeren rekvireret for at følge Skjøderne paa denne Ejendom, attesteres.»

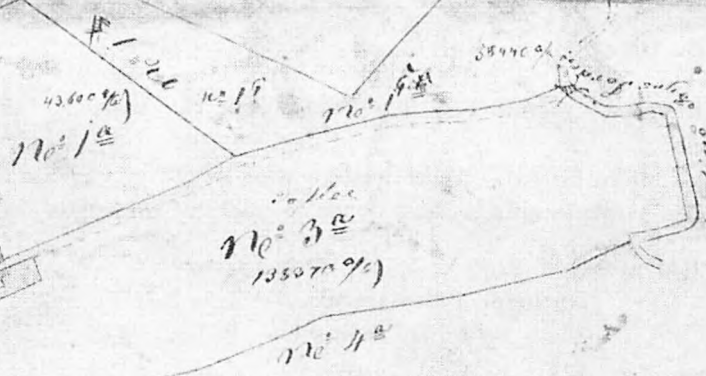
(Se »Skadegaard« foran.)

Matrikulscontoiret d. 10. Januar 1853.

Christensen,
Registrator.

Lavin, 1/11
10000%

Topickart

over
og Sogn, Brads, Herred, Thanderberg Amt.
Indehavende, hængte sig, over 11te og 3de af en
indkomst, med 21 og 11te af sig, og 2de af sig, og 1^{de}
indkomst for at følge, indkom, og 2de af sig, og 1^{de}

1000 (Mou)

M. Mathieu
Sogn, Brads

1 *Skovsvin*. Og paa den anden Gaard boede en Mand, der hed *Peder Christensen*, hans *Skyld* var 1 *Ørte Rug*, 1 *Ørte Byg*, 1 *Skovsvin*.

Af senere Matriklers *Skyld* ser vi, at den sidste *Skyld* er den nordre Gaards *Skyld*, og Manden derpaa hedder altsaa i Aaret 1573 *Peder Christensen* — i Skadegaard altsaa.

Sidst, vi mente at have Navne paa Ejere af Gaard i Skade, var 1529, da *Christen Stal* skøder en Gaard til *Oluf Frantsen*. *Frants Christensen* og dennes *Søstre*.

Om Navnet *Christensen* betyder, at der er Familieskab her med disse efter knap 50 Aars Mellemlum, kan jo ikke bestemmes, men er da meget sandsynligt og vilde jo tillige betyde, at der i 1529 er Tale om den nordre Gaard — Skadegaard. At *Peder Christensen* er Fæster af den nordre Gaard i 1573, er jo altsaa sikkert.

De næste kendte Fæstere af Gaardene i Skade er gennem *Jordebogen* 1661. *Apolone Rasmusdatter* har da fæstet Skadegaard efter sin afdøde Mand, efter hvem den betegnes som ode.

Den anden Gaard — *Christen Ibssen* i 1661.

I 1662 i Matriklen ligeledes

Apolone Rasmusdatter — Ht. 4 Td. 5 Skp.

og *Christen Ibssøn* — Ht. 6¹ 2 Td.

Hele Skade undtagen Præstegaarden tilhører i 1661 og 1662 Corfits Ulfeldt til Matrup.

I Matriklen af 1688 ejes Gaardene i Skade af Kongen.

Gl. Htk.   Ny Htk.

Den nordre Gaard — *Peder Madsen* — 4-5-0-0 — 3-5-3-1

Den midterste af *Christiern Jensen* — 6-4-0-0 — 5-5-1-2.

I Matriklen af 1705 er Matrup igen Ejeren.

Bruerne *Peder Madsen* — 3-5-3-1

og *Søren Pedersen* — 5-5-1-2.

I 1689 overgik ved Ulfeldternes Dødsbofallit meget af deres Gods til Kronen, deriblandt ogsaa de to Gaarde i Skade. Men allerede i 1690erne blev de blandt meget andet nærliggende Bondegods købt tilbage under Matrup af den ny Ejer *Tyge Jespersen*, der først havde været Forpagter af Matrup og efter Falit-ten købte Matrup.

Foruden de nævnte Landsmatrikler haves ogsaa en Del private Jordebøger, Matrikler og Regnskabsbøger over Godset under Matrups, og her nævnes ogsaa Gaardene i Skade Gang paa Gang i det 18. Aarhundrede.

Saaledes findes for Skade af en Regnskabsbog, underskrevet 8. Juli 1721 af N. Thygesen:

Søren Pedersen Ht. 5-5-1-2 - 1 Td. Smør, 1 Svin i Skyld.
Mag. Holger Bredal (Peder Madsens Ødegaard) 3-5-3-1,

Skyld: 1½ Ørte Rug, 1½ Ørte Byg, 1 Svin.

Niels Sørensen 0-0-1-1 - 1 Mk. Huuspenge.

Michel Therchilsen - 9 Rd. 2 Mk.

Og ganske de samme besidder Gaardene og Husene i Schade i en Jordebog for Aaret 1. Maj 1721 til 1. Maj 1722, underskrevet af Thygesen 12. Sep. 1722.

Her er desuden angivet, hvad de enkelte resterer af ovennævnte Skyld.

Peder Madsen maa da være død (snaarest), siden hans Gaard er bleven øde (d. v. s. uden Fæster) og uden Arvinger til at overtage den, siden Præsten Holger Bredal i Skade har overtaget den, og han har den til sin Død i 1722. I nogle private Matrups-Papirer kaldes han nu Forpagter af Gaarden; han skal som Forpagtning skaffe Brød og Vin til Kirkerne, fremgaar det af Skiftet efter Anne Michelsdatter paa Matrups i 1721-22.

Efter Holger Bredal faar Michel Therchilsen. der før har haft »Kirkegaarden« i Fæste, Skadegaard i Fæste. Og gennem et Par Slægtled havde Medlemmer af hans Slægt ogsaa den anden (den midterste) Gaard i Fæste, som det vil fremgaa af følgende nævnte Jordebøger over Matrups Bøndergods.

Det var først Michel Therkildsens Søn, Corfits Michelsen, og derpaa dennes Søn, Michel Corfitsen, mens en Datter, Elisabeth Michelsdatter, og hendes Mand, Niels Jepsen, fik hendes Faders Gaard i Fæste ved hans Død i 1743.

Michel Therkildsen var aabenbart af en fra Egnen bekendt Slægt; en Broder, Clemen Therkildsen, havde samtidig Haubjerg i Aale Sogn, tidligere (saaledes i 1566) regnet til Kloborre

Sogn. Begge Brødre Therkildsen er opført som Lægds mænd i 1741, hver paa sit Sted. Michel i Skade over Kloborg Sogn og Clemen udi Hauberg, der muligt endnu dengang regnedes til samme Sogn (se S. 391—92). En Slægtning af dem havde Stids Mølle, som vist er deres Slægts Hjemsted, og der er stor Sandsynlighed for, at Anne Michelsdatter, Tyge Jespersens Hustru paa Matrup, hører til samme Slægt — hun, der blev Stammermoder til Thygesen-Slægten dér og paa Bygholm ved Horsens, og hvis Navn sammen med Mandens Tyge Jespersens findes paa Alterkalk og -Disk i Kloborg og Thyrsting m. fl. Kirker i Egnen, som de ejede og skænkede disse Ting. I Testamentet og Skiftet efter Anne Michelsdatter ses det nemlig, at hun skænker Stids Mølle til en Dorthe Michelsdatter af Matrup Mølle, formodentlig hendes Søster, og Stids Mølle er da muligt deres fælles Hjemgaard (jfr. Slægten til Stids Mølle i I. Del).

Lige forud for Michel Therkildsens Søn og Sønnesøn i den midterste Gaard i Skade havde Vrads Herreds Herredsfoged haft den i Fæste, Hans Vilsted, der blev gift med Forgængeren Christen Sørrensens Datter, Karen, og aabenbart faar Faderens Gaard i Fæste og træffes her i Matrikler fra 1734 og 35. Han er Herredsfoged fra 1731 til sin Død 1762 i Sønderdal, som han har overtaget i hvert Fald før 1741, da vi træffer Michel Therkildsens Søn, Corfits Michelsen, ved Gaarden i Skade. Da Vrads Herreds Tingsted skal flyttes, og der gives Forslag til det nye Sted derfor, er bl. a. Steder i Kloborg Sogn ogsaa Skade foreslaaet.

Af Indberetninger til Randers Amtsstue fra Herren paa Matrup over dets Gods, særlig Bøndergodset med dets Hartkorn, som ligger til »Silcheborg Amtsstue», underskrevet af N. Thygesen, Aar 1731, 4. Juli:

Heri Schade:

No 1 Christen Sørrensen 5—5—1—2

» 2 Michel Therkelsen 3—5—3—1

» 4 Christen Vilsted Kirkejord 1—5—2—0.

Man lægger Mærke til, at No 3 er udeladt; det er Præstegaarden, som hører under Præsten, ikke under Matrup. Og Michel Therkildsen har da overtaget Peder Madsens Ødegaard

ved Præsten Mag. Holger Bredals Død i 1722 (sidst paa Aaret).
Og Degnen Christen Wilsted har faaet den Kirkegaard, som
Michel Therkildsen havde før 1722.

I Aaret 1735, 14. Okt., ligeledes en Oversigt til Randers
Amtstue fra N. Thygesen paa Matrup.

Her for Skade:

- 1 Herredsfoged Hans Wilsted 5-5-1-2
- 2 Michel Thercheldsen 3-5-3-1
- 4 Christen Vilsted Kierkejord 1-5-2-0.

Senere i 1735 indleveres til Amtsstuen en i hvert Fald for
Skade fuldstændig Kopi af denne.

Her er altsaa sket den Forandring, at den anden Gaard,
No 1 her i Listen, har faaet en ny Bruger, nemlig Herreds-
foged Hans Wilsted, for Resten Søn af No 4s Bruger, Sogne-
degnen Christen Vilsted. Hans Wilsted blev gift med tidligere
Brugers Datter, Christen Sørrensens Datter Karen, og har saa
fulgt Svigerfaderen som Fæster af Gaarden.

I en Liste fra 1738 har Herredsfoged Hans Wilsted faaet
noget Jord i Nørschou, Ht. 0-5-3-2, senere forhøjet i Hart-
korn; det senere Sønderdal, hvor han forbliver til sin Død.

1739, 23. Okt., indgives igen en Oversigt, men kun over
det samlede Hartkorn hvert Sted, i Skade saaledes 9-3-1-0,
og det siges, at Matrup ejer al Kirkejorden og Aale Kirke-
skyld til Kirken.

1741 ved Aarets Udgang over Matroup Gaards Tilliggende
Bøndergods og Tiender udi Silkeborg Amt til Randers
Amtstue.

Heri Skade:

- 1 Corfits Michelsen 5-5-1-2
- 2 Michel Therchilsen 3-5-3-1
- 4 Christen Vilsted Kierkejord 1-5-2-0.

Her har aabenbart Michel Therchildsens Søn, Corfits Mi-
chelsen, faaet den anden Gaard i Skade i Fæste efter Herreds-
fogedens Flytning til Sønderdal. Og Corfits Michelsens Søn,
Michel Corfitsen, faar Gaarden efter Faderen.

Den 26. Aug. 1743 dør Michel Therchildsen, 61 Aar gl. Han har altsaa haft Skadegaard fra 1722—1743.

Allerede i Januar 1744 bliver hans Datter Elisabeth Michelsdatter gift med *Niels Jepsen fra Feuling Sogn og Bye*.

Og denne *Niels Jepsen* faar nu Gaarden i Fæste efter Svi-gerfaderen. Han findes i flere Matrups Jordebogs Oversigter, dels udaterede Lister, dels én dateret 8. April 1752 og én 1. Maj 1758, men paa den sidste har dog en anden faaet Fæstet, og Niels Jepsen nævnes kun som tidligere Fæster, nemlig Li-sten 1. Maj 1758.

Her for Schade:

1 Corfits Michelsen 5—5—1—2

2 Niels Jepsen, nu Lass Pedersen, 3—5—3—1.

Her er der altsaa kommen en ny Fæster i Skadegaard, hvor-naar kan ikke bestemt konstateres, men i 1756 bliver han i Okt. Maaned gift med Anne Andersdatter i Skade, saa da har han temmelig sikkert ogsaa overtaget Fæstet i Skadegaard. Og hans Kones Fader, Anders Hansen, er hos dem i Skadegaard, hvor han dør i 1767, henimod 80 Aar gl.

Niels Jepsens Tid ved Skadegaard er da fra 1743—1755(56). I Okt. 1755 er han der endnu, thi da døbes der ham et Barn. Men hvor derefter han og hans hele Familie forsvinder hen, har hidtil været mig umuligt at konstatere. De findes ikke i hans Hjemegn, Føvling eller Thyrsing, hvor en Sidelinje i hans Slægt faar Gaarden Nørholm, og hvor der er Medlemmer, som bærer det samme Navn, men som ikke kan være identisk med Niels Jepsen her fra Skadegaard. — Nogen sikker Slægtsfor-bindelse mellem Therkildsen-Slægten og Lass Pedersens kan paa Grund af manglende Kirkebøger paa den Tid næppe skaf-fes, men i hvert Fald er Corfits Michelsens Kone i den anden Gaard en Pedersdatter og meget muligt Lass Pedersens Søster.

Ligeledes er Anders Hansens Stilling til Skadegaard uklar, men han er der og er aabenbart knyttet til den paa en eller anden Maade. Men paa Grund af manglende Dokumenter saa tidligt kan man kun gætte. Det sandsynligste er, at han er af den oprindelige Indehavers Peder Madsens Slægt, muligt hans Svigersøn og Hjælper paa hans gamle Dage, da denne aaben

bart er død fra den uden Sønner til at kunne følge, og at Anders Hansen af en eller anden Grund ikke har kunnet faa udvirket at faa Gaarden efter Peder Madsen, da han ikke har været hans nødvendige Efterfølger ifølge Arv, og at Præsten, Bredal, der aabenbart har været Liebhaber til den, har formaaet dette hos Herskabet eller økonomisk har været bedre i Stand dertil, og at Præsten muligvis har beholdt Anders Hansen og Familie i Gaarden som Bestyrer, da han selv sikkert er bleven i sin Præstegaard, ja, er fortsat for Michel Therkildsen, thi Anders Hansen og Familie er der jo ved Datterens Giftermaal ca. 1756.

I to endnu udaterede Oversigtslister over Matrups Hartkorn til Silkeborg Amt er Besidderne af de to Gaarde i Skade i begge:

Corfits Michelsen 5--5-1-2

Lars Pedersen 3-5-3-1.

I den sidste Liste angives dog to Rækker Hartkorn, de fleste Steder mindre Hartkorn, for Skades Vedkommende ens. Da Lars Pedersen er nævnt alene ang. Skadegaard, er begge Lister sikkert yngre end 1758, hvor Niels Jepsen ogsaa var nævnt — formodentlig ligger da begge Lister mellem 1758 og 1762, da Hans Vilsted dør, og han findes paa begge, altsaa staaende for Sønderdal.

Lars Pedersens Tid ved Skadegaard er da: 1755(56)—1779, da han dør 6. Febr.

Senere paa Aaret 1779 bliver hans Datter, *Karen Lassdatter*, gift med *Peder Sørensen af Florits*.

Og Peder Sørensen har den da 1779—1815, da hans Søn Lass Pedersen faar den i Fæste. Peder Sørensen dør 1842 i Gaarden hos Sønnen; Hustruen Karen Lassdatter dør i 1805. Og Skifteretsprotokollens Ordlyd i den Anledning haves Ord til anden.

En Hartkornsfortegnelse 12. April 1790 til Randers Amtsstue, Silkeborg Amt, Wrads Herred, Kloborg Sogn, har ang. *Schade*:

Gaardmænd	Ejer	Gl. Htk.	Ny Htk.
1 Michel Corfitsen	Matrup Gods	5-5-1-2	5-5-1-2
2 Peder Sørensen	»	3-5-3-1	3-5-3-1

Her har Corfits Michelsens Søn og Michel Therkildsens Sønesøn, Michel Corfitsen, altsaa den midterste Gaard.

Listen er ikke underskrevet af Matrups Ejer, men dens Op-gave er at anføre, hvad denne ejer, og det er det meste i Klov-borg Sogn.

Vi kender *Las Pedersens Fæstebrev fra 1815* og hans Søns *Hans Peder Lassens Skøde i 1852*, og Las Pedersen har altsaa Skadegaard fra 1815-1850(52); han dør 1859 hos Sønnen i Skadegaard.

Hans Hustru blev Anne Cathrine Hansdatter, Datter af Skoleholder Hans Sørensen i Thyrsting. Hun dør 1858, lige-ledes hos Sønnen Hans Peder Lassen i Skadegaard, der saa bliver Selvejer og har Gaarden fra 1850(52)-1887, da han *deler den mellem sine Sønner Lars og Jens Christian*; den første faar Hovedgaarden, den sidste *Ulubjerg*, den fraskilte, og begge disse har da de to Dele fra 1887-1912, da begge samme Aar sælger Gaardene til helt fremmed Slægt.

Hans Peder Lassen dør 1909, 83 Aar gl., i Skadegaard. Hans Hustru Else Christensen, Christen Jensens Datter fra Skib-bildgaard i Arnborg Sogn, dør allerede 1896 i Ejendommen ved Kirken, som de havde en kort Tid, hvorefter han selv flyttede tilbage til Skadegaard efter hendes Død i 1896.

Matriklen 1844 for Skade By.

Endnu paa Fæstetiden for Skadegaard har:

- 1 Ejer Thygesen, Bruger Lars Pedersen 0-4-1-0 (priviligeret)
- 2 Præsteembedet, Pastor Barfod 5-0-3-1 4-7-3-1 $\frac{1}{2}$
- 3 Matrup Gods, Lass Pedersen 3-5-3-1 (upriviligeret) 3-7-3-2
- 4 » Jens Sørensen 5-5-1-2 » 6-3-2-1 $\frac{1}{2}$

Ikke Skyldsæt:

Lodsejerne Forbrugerne En Leergrav, en Vanding

Lass Pedersen har da Skadegaard samt bruger som tidligere Matr. No 1, der er nogle Engstykker.

I Diverse Papirer 1814 fra Matrup har Peder Sørensen Skadegaard og Jens Sørensen Matr. No 4 (Dalkildegd.).

Udskiftningen af Schade Bys Jorder sker i 1811, og deraf ses, at i det væsentlige beholder hver Gaard det, den hidtil har haft, saa det maa have ligget som senere hver for sig, og Indehaverne af Gaardene foreslog selv Udskiftningen, hvad blev anerkendt af Udskiftningskommissionen.

Fra ca. 1850–1887 er Hans Peter Lassen altsaa Selvejer. I 1880erne deler han saa Skadegaard til sine ældste Sønner, Lars og Jens Christian, efter at en tredie Gaard tidligere er fraskilt den, nemlig Ladefogedgaarden, som Rasmus Ladefoged (Rasmus Andersen), gift med Karen Steffensen, Plejedatter fra Skadegaard, havde faaet.

1887 deler Hans Peter Lassen Skadegaard mellem sine to ældste Sønner Las og Jens Christian, der faar »Ulvbjerg«, Las »Skadegaard«.

Skadegaard. som Lars Hansen havde fra 1887–1912, solgtes i 1912 til Chr. Larsen, der fulgtes af Sønnen Enevold Larsen.

Ulvbjerg. fraskilt Skadegaard 1887, bebygget i 1880erne, fra 1887–1912 ejet af Jens Christian Hansen Ulvbjerg, solgtes 1912 til en Lauersen fra Horsens, derpaa i mange forskelliges Eje, bl. a. Jens Nedergaard Jensen, nu sidst Martin Dam og nu Sønnen.

3b Ladefogedgaarden. fraskilt Skadegaard 1862 ligesom Ulvbjerg i 1887, fik Rasmus Andersen (*Ladefoged*), gift med Karen Steffensen, Slægtning og Plejedatter i Skadegaard. Han har Ladefogedgaarden fra 1862–1876. Derpaa Ole Christensen 1876–1879, gift 2 Gange, gift ind i Nygaard og med Lars Jensens (Skades) Søster (den midterste Gaard). Ole Christensen blev senere Sognefoged og boede paa sine ældre Dage i Karl Bentzens Ejendom (den gamle Skole) ved Kirken. Hans Søn, Hans Olesen, fik senere Dalkildegaard ved Bytte med sin Kone Sidsels Hjem, hvor Faderen var indgiftet, og blev ogsaa Sognefoged, og hans Slægt forblev i Dalkildegaard derefter. Han selv boede som ældre i Klovborg, hvor han døde.

Anton Hansen 1879–1886, Broder til Jens Malund i St. Malund, gift med Lars Skades Datter Ane Marie. Han byttede Ladefogedgaarden med Niels Nygaards Gaard i Nørskov, dennes Kones Hjem.

Niels Nygaard Jensen Nedergaard 1886–1917 — hans Slægt stammer fra Grædstrup.

Jens Christen Sørensen 1917—

NB. Min Faster, Marie, har meddelt mig, at Ulvbjerg først skulde være fulgt med Ladefogedgaarden, men Bedstefader, Hans Peter Lassen, frakøbte da Ole Christensen baade den og Søren Peters (Hans Peter Lassens yngste Søn) Eng tilbage til Skadegaard for 2800 Kr.

No 4 Dalkildegaard (kaldet nu). *Jens Sørensen* Skøde 1845. Arvefæste alløst i Paategning 1853.

Lars Jensen 1859–1889 (Jens Sørensens Aftægtskontrakt slettet 1867). Lars Jensen var født i Tranholm, Forældrene Jens Sørensen og Hustru Karen Hansdatter i Tranholm. Blev gift med Jens Sørensens Datter Sidsel Kathrine Jensen i Dalkildegaard, født i Skade, død 9. Dec. 1913 i Klovborg, 75 Aar gl. Hendes Moder Ane Marie Hansdatter. Lars Jensen døde 31. Juli 1916 i Uldum, 84 Aar gl.

Ved Bytning sælges til *Hans Olesen* (Ole Christensens Søn), 1889–1911. Sognefoged en Del Aar.

Sønnen *Martin Olesen* 1911 til fornylig (vist 1958), afstaaet til Sønnen *Christen Olesen* (jfr. Stoustrup- og Christen Bagge-Slægterne).

Matr. Nr. 4b, udskilt fra Dalkildegaard.

Niels Hansen 1846–76. Havde en Tid Riishedegaard ogsaa.

Sønnen *Hans Nielsen* 1876. — En Broder til ham, Jens Nielsen, var Skovfoged ved Tranholm Plantage. Hans Datter og hendes Mand fik senere samme Bestilling.

Sønnen *Martin Nielsen* (nu død 1958) delte Gaarden og fraskilte Jorden ved Tranholmvejen, hvor han selv byggede ny Ejendom og solgte den gamle til *Søren Christensen* fra »Gaarden« i Klovborg, Broder til Andreas Christensen, »Gaarden«s nuværende Ejer.

4 c, ogsaa udskilt fra Matr. Nr. 4 i Skade.

Ejere: Jens Petersen 1870.

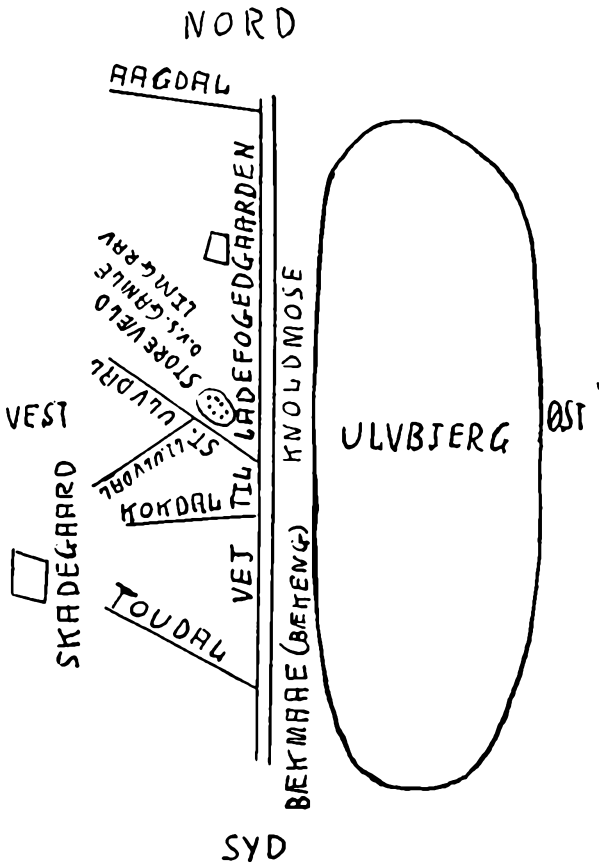
Peder Rasmussen 1874.

Albert Albertsen 1877.

Jens Peter Møller Thomassen 1882.

Derpaa Sønnen Marius Thomsen (nu død).

Lidt Illustration fra Dalpartierne paa det opr. Skadegaard.

Hosstaaende viser de mange Dale, som forte fra Skadegaard ned i Dalen mod Bækmaæ og Knoldmose, der skilte Skadegaard fra Ulvbjerg. De fleste af disse gamle Navne er nok gaaet i Glemmebogen, ukendte vel for nyere, fremmede Ejere af Jorderne deromkring.

Dalene er sydfra: Toudal, Kokdal, Ll. Ulvdal, St. Ulvdal og Aagdalen.

De gennem Tiderne kendte Ejere eller Brugere af de to Skadegaarde er da følgende (de første uvist hvilken Gaard, det drejer sig om):

Ca. 1400: Ejerne eller Brugerne paa Dronning Margretes Tid kendes ikke.

Før 1470: *Las Pyghs (eller Pighs) Fader og Las Pygh selv.*
han, der bliver Herredsfoged i Thyrsting Herred.

Fra ca. 1470–1503: Christen Woghensen (dør ca. 1503).

1503–1529: Christen Stal, sikkert forannævntes Dattersøn, arvet det efter ham og sin Moder, og skoder det til følgende

1529: *Oluf Frantsen. Frants Christensen og hans 3 Søstre.*

Hertil uvist hvilken Gaard, det drejer sig om, dog er *Christensen-*Navnet der, hvad kunde tyde paa Skadegaard, thi

<i>i »Skadegaard«</i>	<i>i »Dalkildegaard«</i>
1573 <i>Peder Christensen</i>	Kjeld Nielsen
1661 <i>Enken Apolone Rasmusdatter</i>	Christen Ibssøn
1662 <i>Enken Apolone Rasmusdatter</i>	Christen Ibssøn
1688 <i>Peder Madsen</i> (Kronen ejer begge Gaarde)	Christen Jensen
1705 <i>Peder Madsen</i> (Matrup ejer begge) Muligvis Anders Hansen; hans Datter og Svingerson har den i 1756–1779.	Søren Pedersen
1714 Præsten Holger Bredal (til sin Død 1722)	Søren Pedersen
1721 Den samme	Søren Pedersen
1722 Den samme	Søren Pedersen
1731	Christen Sørensen
1734 <i>Michel Therchildsen († 1743)</i> (muligvis fra 1722–1743)	
1735 Den samme	Herredsfoged Hans Wilsted
1738 Den samme	Corfits Michelsen
1741 Den samme	
Niels Jepsen, g. m. Elisabeth Michelsdatter, 1743–1755(56), ogsaa nævnt paa udateret Liste en Gang.	

1758 Niels Jepsen, nu Lass Pedersen, g. m. Anne Andersdatter <i>Lass Pedersen 1755(56)–1779 (†)</i>	
1788 Peder Sørensen (1779–1815)	
1790 Den samme	Michel Corfitsen († 1803)
1811 Den samme (Udskiftningen)	Jens Sørensen
1814 Den samme	Jens Sørensen
1815 Lass Pedersen <i>(1815–1850[52])</i>	Jens Sørensen
1844 Den samme	Jens Sørensen
1850(52) Hans Peter Lassen <i>(Selvejer 1852–1887)</i>	Lars Jensen (Skadde) 1853 Selvejer
1887–1912 Lars Hansen	Hans Olesen <i>(1890erne–1911)</i>
»Ulvbjerg« 1887–1912	– Jens Christian Hansen Ulvbjerg
»Ladefogedgaarden«	– Rasmus Andersen Ladefoged 1862–76
»Skadegaard« 1912	– Chr. Larsen Martin Olesen 1911–1958 og Sønnen Enevold Larsen (nu) Christen Olesen 1958–

Forskelligt om Familien fra Skadegaard, bl. a. Beretninger,
jeg husker fra ældre Slægtled.

Saaledes fortalte min Farbror Lars: I 1853 købte hans Far, min Bedstefar, Skadegaard, fik Skøde paa den for 800 Rdl., hvorefter han havde de 400 Rdl. fra sin Fader. Han købte da den nuværende Gaard foruden den nordre Engkrog ved Aaen, som han dog senere købte til og forpligtede sig til at anlægge Vejen ud til Ulvbjerg, »Engvejen«, som den senere blev kaldt. I 1853 kom saa baade Ladefogedgaarden og Ulvbjerg fra Gaarden (Skadegaard), blev under Matrups, som vilde have haft det hele beplantet og Engen anlagt, men saa udbrod Krigen i 1864, og det hele blev ikke til noget. Rasmus Ladefoged, der var Ladefoged paa Matrups, købte saa Ladefogedgaarden af Godsejeren og byggede Bygningerne efter Krigen 1864, og hermed er aabenbart ogsaa fulgt Ulvbjerg og en Del af Engen (Matr. No 1), for efter at Ladefogedgaarden var solgt til Ole Christensen i 1876, tilbagekøbte Hans Peter Lassen af ham Ulv-

bjerg og noget Eng for 2800 Kr., og herpaa byggede han da senere til sin næstældste Søn, Jens Christian, Bygningerne paa Ulvbjerg.

Og Fars Søster, min Faster Marie, har fortalt mig, at gamle Pastor Rosendahl i Ring var hendes og Fars Næstsøskendebarn gennem Slægtskabet med Engholm-Storgaards, og Pastor Rosendahl var gift med en Datter fra Engebjerggaard. Og siden fortalte Faster Marie om sin Moder, Else Christensen, at hun fra sit 8. Aar var opdraget hos sin Slægting (Søskendebarn) Jacob Hampen i Hampen. Senere lærte hun at sy i Hedegaard (Riishedegaard), hvor hun boede, og hvorfra hun gik omkring og syede — det gjorde Syerskerne dengang, ja, op til den Tid, jeg husker. Og i Riishedegaard blev hun saa kendt med Hans Peter Lassen i Skadegaard, hendes senere Mand.

Om Fæsteforholdet har Bedstefader fortalt: Paa visse Dage, naar der kom Bud, skulde Mænd med Køretøj stille til Hov paa Matrup, og hjemme paa Gaarden maatte intet Korn køres ind, før hvert tiende Neg var udtaget af Fogeden (Ridefogeden) fra Herregaarden, og tit blev dette i Vejen for at faa Kornet i Hus i Tørvejr, hvis det ikke skete hurtigt nok og i Tide. Bedstefader fortalte ogsaa, at han 17 Aar gl. var med til Hov paa Matrup, vist sidste Gang, d. v. s. i 1843, da han er født i 1826.

Ang. Skadegaards Bygninger, da var Stuehuset oprindelig vestre Længe (altsaa hvor det nye nu er), og det var det, min Far huskede. Og Karl Laursen husker, at det i hvert Fald var det i 1876, da han kom som Plejesøn til Lars Skades (Lars Jensens) i den midterste Gaard. Og jeg mener at vide, at det først var Farbror Lars, der lod nyt Stuehus bygge eller indrette imod Syd, imod Haven, mens det gamle blev staaende og brugt til alt muligt, mest til Udhus; dog husker jeg, man havde Rullekammer derovre. Karl Laursen, som var Søn af Andreas Murer og Broder til Søren Laursen (Snedker), er gift med Gerda Giørts, og de bor paa deres ældre Dage i Aftægtsboligen til Skadegaard, opført i nyere Tid af Chr. Larsen paa Toften ved Dalagerbanke. Karl Laursen husker ogsaa, at Hans Peter Lassens yngste Datter, Thea, tjente paa Matrup i Sommeren 1891 som Barnepige for nuværende Godsejer Thomas Westen-

holz. Og fra Nov. 1891—1. Nov. 1892 paa Pedersminde hos Landbrugskandidat Wedels, hvor ogsaa Karl Laursen selv var paa den Tid. I Vinteren derpaa var Thea hjemme, til hun i Foraaret 1893 rejste til Amerika.

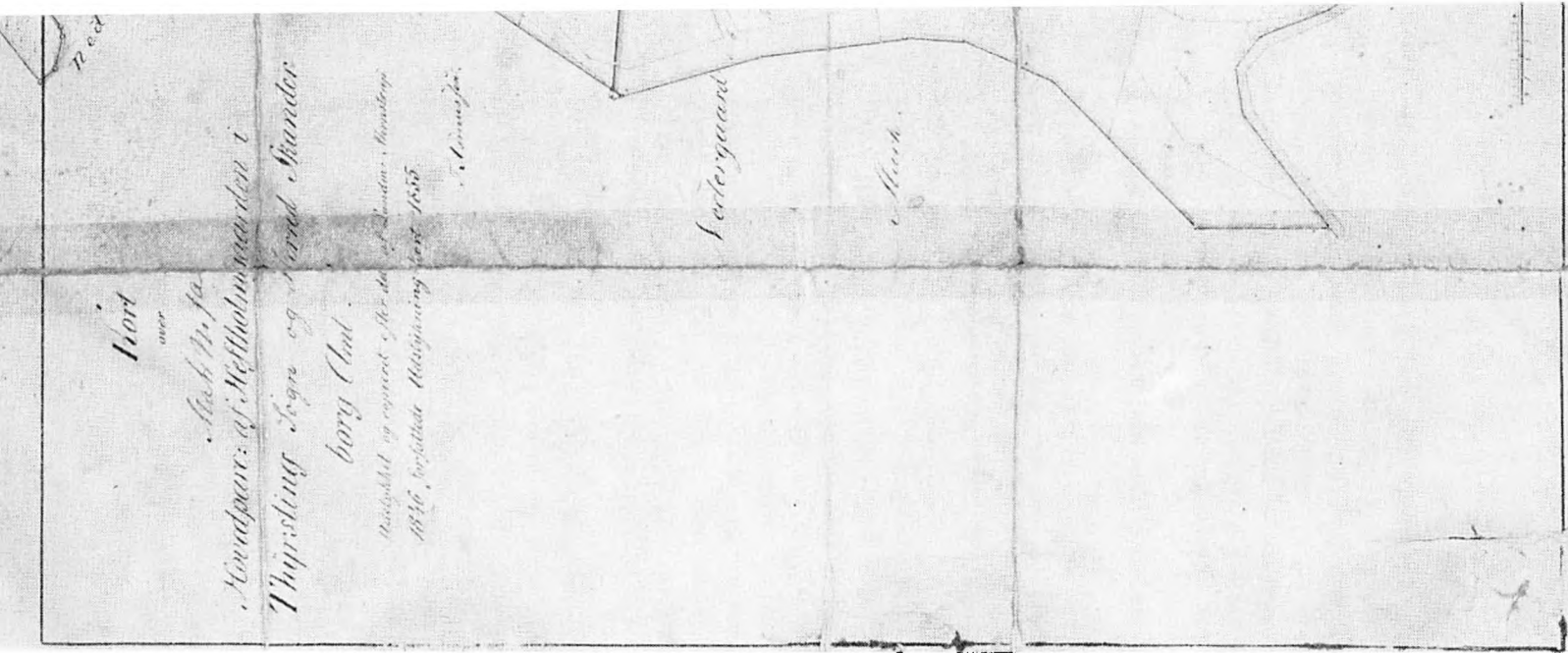
Den østre Længe i Skadegaard blev ombygget af Lars Hansen og forlænget til det yderste af nordre i 1902, hvad jeg husker. Men tidligere var det gamle Stuehus i Vest omlavet til Udhus, idet det nye Stuehus var bygget i Syd ind i Haven. Og dette blev saa atter forladt og helt ombygget til Udhus, da den nye Slægt i Gaarden efter 1912 lod et nyt Stuehus opføre paa det helt gamles Plads i Vest, ud mod Smedies-Vejen efter Tranholm, dog ikke klods op ad Vejen, men med en Fordybning mellem — den gamle Mergelgrav — der saa blev brugt til en lille Have.

Min Farbror Lars har ogsaa fortalt mig, at en af hans Mors Søstre var gift med en Jens Busk, og de havde Ejendom i Vrold ved Aaes. Og jeg husker ogsaa omtalt af mine egne Forældre, at Jens Busk skulde være kommen paa Besøg i baade Farbrors og mit Hjem; jeg selv husker det kun usikkert. Og efter Omtalen forstod man, det var den bekendte Jens Busk, Politikeren, men jeg kan ikke faa Slægtskabet bestemt efter sporet, heller ikke ved Hjælp af en Datterdatter af Jens Busk, gift med Førstepræsten, Pastor Pedersen, i Flensborg, nu senere Slesvig.

Farbror Lars sagde saadan: »Jeg havde en Moster, som var gift med en Jens Busk; de havde en lille Ejendom i Vrold ved Skanderborg, men om han var den egentlige bekendte Jens Busk, eller om han blot var i Familie med ham, ved jeg ikke.«

Pastor Pedersen har meddelt mig følgende om Politikeren *Jens Busks Familieforhold*:

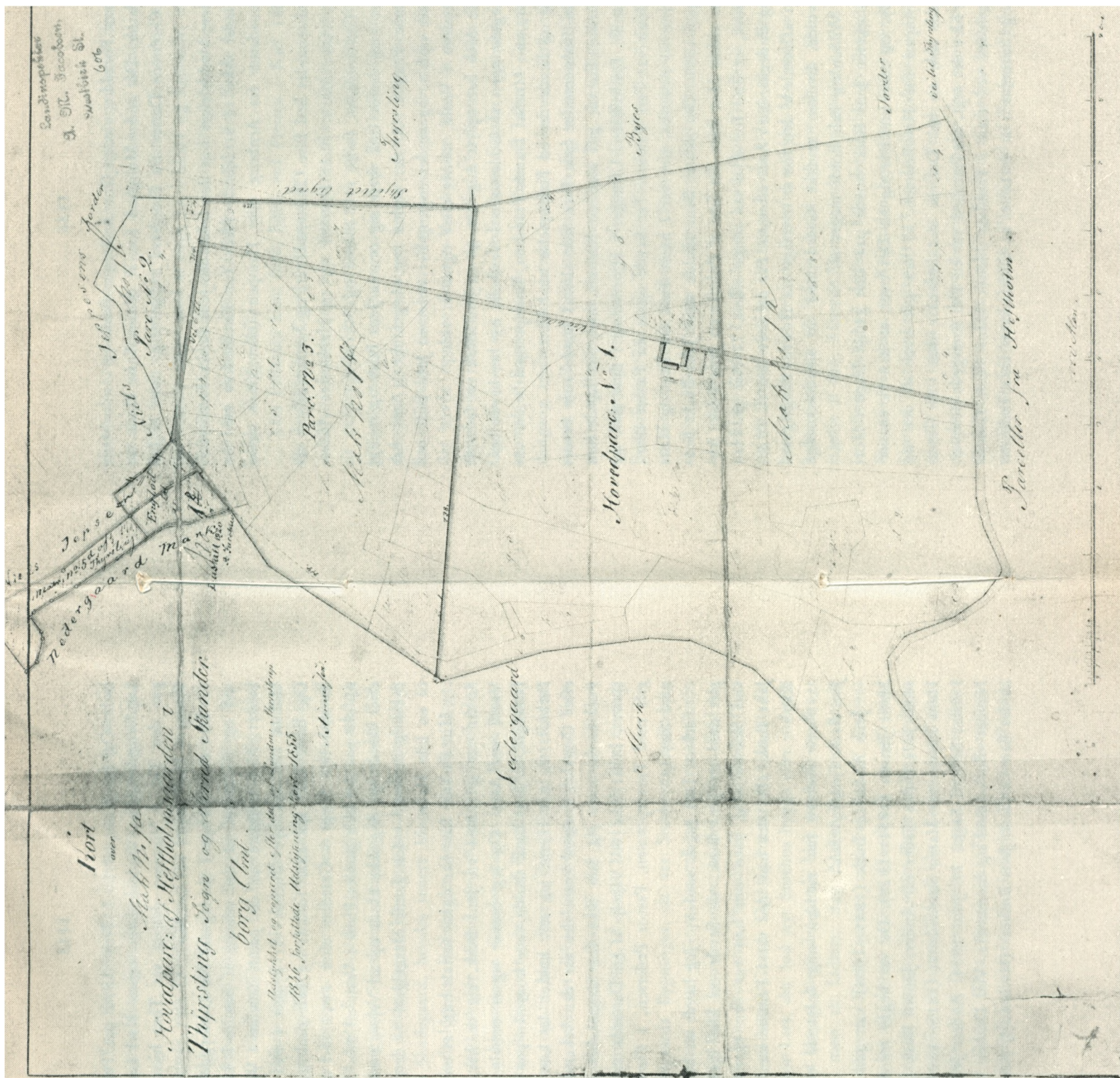
Jens Andersen Busk (1845—1908) var gift med Kirstine Marie Jensen (1841—1920). De var begge fra Aaes ved Horsens. Jens Busks Fader var Anders Jensen Busk (1798—1863). Hans Moder var Maren Sørensdaughter (1818—1890), som viedes i Aaes, Søvind Sogn, 21. Juni 1834. Anders Jensen bragte da Navnet »Busk« med sig hjemmefra. Ved Daaben 1798, 4. Febr., kaldes han »Anders, Jens Buskes« (Hvilsted[?] Kirkebog). 1797

Aftryk af det originale Kort fra Udstykningen over Høytholmgaard, som jeg endnu ligesom No. 1 ejer, og dette Kort er vel ligesom No. 1 udfærdiget ved Salg til Selveje af Bonden. Paa det Kort her staar: -Kort over No. 1a, Hovedparcel af Heftholmgaarden i Thyrsting Sogn og Herred, Skanderborg Amt, udstykket og copieret efter det af Landm. Mernstrup 1846 forfattede Udstykningskort af 1855.

T. Asmussen.

Aftryk af det originale Kort fra Udstykningen over Høytholmgaard, som jeg endnu ligesom No. 1 ejer, og dette Kort er vel ligesom No. 1 udfærdiget ved Salg til Selveje af Bonden. Paa det Kort her staar: »Kort over No. 1 a, Hovedparcell af Høytholmgaard i Thyrsting Sogn og Herred, Skanderborg Amt, udstykket og copieret efter det af Landm. Mernstrup 1846 forfattede Udstykningskort af 1855.»

T. Asmussen.

Landinspöcker
J. M. Jacobson
Karlens St.
60b

Viets Juppens Jorder
No 1
Pare No 2.

Pare No 3.

Skatt No 4

Bygget bygd.

Byggeting

Moredpare. No 1.

Byes

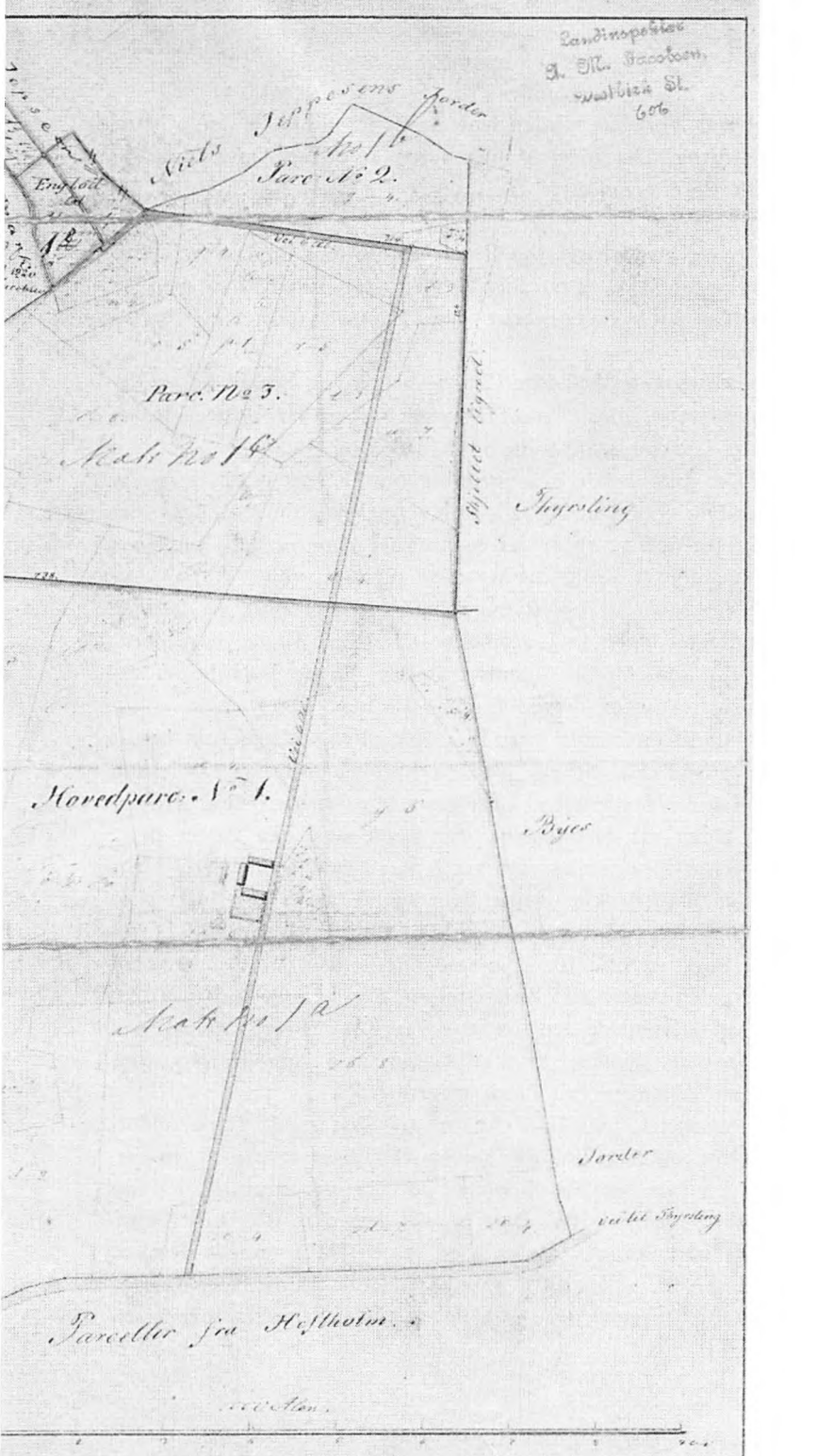
Skatt No 1A

Jorder

viets Byggeting

Parceller fra Hoffholm.

veien.

var hans Forældre viede: Jens Andersen Busk og Anne Marie Nielsdatter. Der er en Mulighed for, at denne Anne Marie var Niels Chrestens Datter fra Daugaard i Egebjerg, døbt 2. Juli 1770.

Disse Meddelelser om den bekendte Jens Busks Familieforhold lader ikke til at hjemle Plads for Familieskab med en Christensdatter fra Arnborg eller Hampen (eller Vrads ogsaa mulig).

Bedstemoder hed Else Christensdatter, og hendes Søstre var *Maren. Anne Marie. Mette Kjerstine* og en Halvsøster *Abelone Marie Christensdatter*. fødte i 1820erne og 30erne.

Det maa derfor nok dreje sig om en Jens Busk og muligt af samme Familie. At der endnu bor Slægtninge i Aaes, har jeg faaet oplyst, og at der engang har været en Jens Busk ved en Ejendom i Vrold, mener disse ogsaa at vide.

Min Mor har oplyst mig om, at en Jens Busk var ledende ved Reguleringen af Gudenaen i Vestbirk, og her havde hendes Far, min Morfar, Frands Frandsen, Entreprenørarbejdet under sig og havde derved Forbindelse med ham.

Min Bedstemoder (paa Fars Side altsaa) havde som berørt flere Søstre. En var gift med en Klemen, men før havde hun Sønnen Fr. Frederiksen, Urmager i Hjortsvang i flere Aar, og som altsaa var Fars Fætter. Far havde ogsaa en Fætter Bent, der rejste til Amerika; det var i hvert Fald før Fars og Mors Bryllup i 1891. Om denne Bent skulde være Jens Busks Brodersøn, vidste Mor ikke. En Søn af Politikeren Jens Busk, Anders Busk, er død for ikke saa længe siden, 71 Aar gl. Han overtog Fødegaarden i Aaes efter sin Far og drev den til 1928, da han afhændede den for at overtage sin Hustrus Slægtsgaard Torupvolde, hvilken smukke Gaard med de ejendommelige gamle Voldanlæg han holdt meget af.

Politikeren Jens Busk boede paa sine gamle Dage i Horsens By, og man undrede sig en Del over, at han fik en saadan Sympati for Katolicismen, at han gik over til den og skænkede den en hel Del, ja, vist betænkte den i sit Testamente, blev det sagt, saa Familien var en Del foragede derover.

Ligeledes ved man i Familien blandt Hans Peter Lassens Børn og Børnebørn at fortælle, at Oldefaderen Lass Pedersen

var med i Napoleonskrigene som Dragon og blandt dem, som var sendt til Frankrig. Vist i Aarevis laa han dernede, og der skulde have været meget koldt om Vinteren, hvor de om Natten maatte nøjes med at søge Læ i Skure og lignende, men da Hestene ikke kunde være inde, maatte Dragonerne ogsaa blive ude for at røre dem, da Hestene ikke for Kulde kunde udholde at ligge stille.

Lass Pedersen kom først hjem ved Freden i Kiel 1814 og fik da Faderens Gaard i Fæste 1815.

Hvor husker jeg selv Bedstefader Hans Peter Lassen med sit særprægede, karakteristiske, vel ogsaa noget slægtsbevidst prægede Ansigt og hans stoute, høje Skikkelse, lige til Alderdommen gjorde ham noget kroget; der var noget af Storbondens Karakter over ham. Han var jo ogsaa det Led i Slægten, der havde opnaaet Selvejer-Værdigheden efter de mange Led, der havde maattet bøje sig under Overherrer i deres Bedrift. Og han hørte vist til de bedst lærte Bønder; jeg ved f. Eks., at man i Sognet havde ønsket ham til Lærer — noget, man dengang endnu ikke havde specielt uddannede Folk til, men maatte dertil tage Folk, som ansaas for at staa over Gennemsnittet og beherskede de nødvendigste Fag, Læsning, Skrivning og Regning, til Almuens Nødtørft af Oplæring. Naa, men Bedstefader vilde nok ikke være bundet af andet Arbejde end sin Gaards udover forskellige Tillids- og Smaahverv som f. Eks. at føre Mandtalslister o. lign., hvor Skrivekunsten dog ogsaa var nødvendig.

Hans Fader, Las Pedersen, havde haft Gaarden i Arvefæste, og da Fæsteforholdet alt længe havde Udsigt til at kunne opføre, har han vist hele sin Fæstetid arbejdet hen imod at kunne købe Gaarden til Selveje, hvad han gør til sin Søns Overtagelse af den. Allerede Stavnsbaandets Ophævelse i 1788 havde jo aabnet Mulighed derfor. Men der skulde jo Penge til, og Pengene var smaa, og Krigstiden lige efter 1800 krævede store Skatter. Statsbankerotten i 1813 og Landbrugskrisen i 1820erne gjorde det ogsaa vanskeligt at skaffe Penge, ja, den sidste var upraktisk ogsaa at blive Selvejer i, hvorfor den store Overgang til Selveje først kom omkring Midten af Aarhundredet og efter Bondecirkulæret i 1845. Paa Grund af Pengemangel fik ad-

skillige da først deres Gaard paa en Købekontrakt uden fuld Udbetaling af Købesummen, og saa først Skødet, naar denne forelaa helt betalt. Det skete saaledes i 1845 for den mellemste Gaards Vedkommende i Skade og Flaaris med flere i Klovborg By allerede i 1836. Men Oldefader Las Pedersen ventede, til han i 1852 kunde udbetale hele Købesummen, 1075 Rdl., og faa Skøde, som blev skrevet til hans Søn Hans Peter Lassen, der var sine Forældres eneste Barn, saa der ingen var at skulle dele med. De gamle døde begge op i 1850erne; Moderen Anne Cathrine Hansdatter ^{17/7} 1858 og Faderen Las Pedersen ^{7/7} 1859. Min Fader har fortalt at kunne huske dem.

Ja, Gaardens Købesum lyder jo saa lille for en Gaard af den Størrelse, men Pengenes Værdi var jo anderledes dengang. Desuden var der jo kommen en saakaldt Bankhæftelse paa alle Ejendomme for at faa Pengevæsenet paa Fode igen og en Nationalbank oprettet efter Statsbankerotten i 1813. Og muligt, han selv ejede Løsøret og tildels Bygninger eller deres Forbedringer.

Bedstefader havde jo oplevet begge de slesvigske Krige, men slap for at komme med som Soldat, fordi han var sine Forældres ældste, ja, eneste Søn. Jeg husker min Bedstefader fortælle derom, naar han sagde: »A blev pinde fri som Gammelmandssøn«. Det kaldtes det, hvor en gammel Fader fik en Søn fri for Krigstjeneste for Gaardens Drifts Skyld. Det blev altsaa anset for nødvendigt dengang at tage det Hensyn til Gaardenes Drift fra officiel Side.

Men selv om Bedstefader blev fri for selve Krigstjenesten som ung, saa blev han ikke fri for at have noget med Tykkerne at gøre i 1864, da de efter at have fordrevet den danske Hær fra Dannevirke og slaæet den ved Dybbøl oversvømmede næsten hele Jylland og laa indkvarteret rundt omkring og da ogsaa i de Skade Gaarde. Herom har baade Bedstefar og Far, der da var en 6-7 Aar gl., fortalt mig.

De menige laa rundt omkring i Kvarter i Laderne, og det da ogsaa i Skadegaard. De gjorde jo ikke i og for sig nogen Fortræd, men var der noget i Gaarden, de havde Brug for af Mad, saa tog de det. De havde jo nok selv Proviant med, men f. Eks. det danske syrnede Rugbrød vilde de hellere have

end deres eget, og det tog de saa og lod deres eget ligge. Og havde de Brug for Køretøjer, saa beordrede de Bønderne til at køre for sig. Saaledes, fortalte Bedstefader, kom han til det værste, han nogensinde havde været med til. Han skulde køre for nogle Soldater, Befalingsmænd var det vist, til Skanderborg og over Søen ad en interimistisk Bro, lavet af Pæle med et Dække vel af Træ og Grene og af den Art og Bredde, at en Hests forkerte Traad, saa laa man i Søen.

Men for Børnene havde Indkvarteringen vist ellers været meget interessant med de fremmede Krigsfolk. Da de saa endelig drog bort, efterlod de en Sabel, glemte den vel, i Laden, hvor de havde haft Kvarter. Og den Sabel ejes endnu i Familien.

Min Bedstefader blev i 1850 gift med Else Christensdatter fra Skibbildgaard i Arnborg Sogn, født 1826, samme Aar som min Bedstefader. Moderen døde tidligt fra 8 Børn, hvoraf min Bedstemoder, Else, var den femte og kun 7—8 Aar gl., og Børnene kom, i hvert Fald de mindre, i Pleje hos Slægtninge, saaledes hos Moderens Søster i Boest, gift med Jacob Hampen. Da Bedstemoder blev gift, var hun i Riishedegaard, hvor Brylluppet stod, og en Søn i den Gaard var Forlover sammen med Bedstefaders Fader, Las Pedersen. Hvorvidt Bedstemoder var Plejedatter i Riishedegaard eller Rasmus Hedegaards dér var hendes Slægt eller begge Dele, har jeg ikke kunnet faa Klarhed over. Jeg ved dog, at Fader regnede Medlemmer af Riishedeslægten for Fætre.

Bedstemoders Far, Christen Jensen, Skibbildgaard i Skibbild i Arnborg Sogn, havde forlængst afhændet denne Gaard, da Datteren Else blev gift med Hans Peter Lassen i Skade. Han købte først Gaard i Boest i Nørre Snede Sogn, men som den ældste Søn Jens Christensen fik, mens Christen Jensen selv rejste til Vrads, hvor han var bleven gift 2. Gang. I Vrads døde han i 1856 og blev begravet paa Vrads Kirkegaard.

Min Bedstemoder døde i 1896 i Anton Nielsens Ejendom ved Kirken, den, som Bedstefader købte paa sine ældre Dage, da Sønnerne havde faaet Skadegaard og Ulvbjerg. Jeg husker saa tydeligt endnu sidste Gang, jeg var med Fader ovre hos Bedstemor, da hun laa syg, og hun havde da ogsaa nogle Smaating at forære mig. Efter hendes Død flyttede Bedstefar

tilbage til Gaarden i Skade igen paa Aftægt hos Sønnen Lars, mens hans yngste Søn, Søren Peter, fik Ejendommen ved Kirken. Han døde dog allerede i 1901, og Enken, Marie, Stor' Mari', som vi kaldte hende, solgte ikke saa længe efter Ejendommen til Anton Ehlers, som atter solgte den nogle Aar efter til Per Nielsen i Kirkelund, og hvis Søn altsaa har den nu, hvis ikke allerede Sønnen har overtaget den.

Min Bedstefader, Hans Peter Lassen, døde i Skadegaard i November 1909. Og mine Bedsteforældres Gravplads er fremdeles bevaret, her, hvor vel sagtens Slægtens Grave har været tilbage i Tiden. Bedstefaders Fader, Lass Pedersen, havde haft Gaarden i Arvefæste siden 1815, og hans Moder, Anne Cathrine Hansdatter, var Datter af Skoleholder Hans Sørensen i Thyrsting. De levede paa Aftægt hos Sønnen i Skade til deres Død i 1858 og 1859, og min Fader mente at kunne huske i hvert Fald Bedstefaderen, skønt han kun var et Par Aar dengang.

Samme Skoleholder Hans Sørensen havde ogsaa en Søn, Søren Hansen, der blev gift ind i Engholm i Nørre Snede med Datteren der, og disse to blev Stamforældre til baade Engholm-Slægten i Engholm og Storgaard-Slægten i Storgaard, ogsaa i Nørre Snede, idet en Søn fik Engholm, og en anden Søn blev gift ind i Storgaard. Og gennem nævnte Skoleholder Hans Sørensen i Thyrsting kom der altsaa Slægtskab mellem Skadegaard og Engholm-Storgaard Slægterne. Gamle Lars Storgaard var da min Bedstefar Hans Peter Lassens Fætter, som han kom en Del sammen med.

Lass Pedersen har i Skadegaard efterfulgt sin Fader, Peder Sørensen, men Moderen, Karen Lassdatter, døde tidligt, i 1805, kun 49 Aar gl., fra en Børneflokk paa 6 Børn i Alderen fra 10—24 Aar, deriblandt Lass paa 20 Aar. Skiftet efter hende er tidligere gengivet her, og det er meget interessant, idet alt i Gaarden af Bohave i Stuehus og Kreaturer og Redskaber i Udhusene opregnes, nedtegnes og vurderes. Og saa vidt jeg kan antage, er deriblandt ogsaa en nu gammel Dragkiste, som jeg endnu har, stammende fra Skadegaard og af et meget gammelt Snit. Peder Sørensen levede endnu i mange Aar hos Sønnen i Gaarden og døde først i 1842.

Denne min Tjopdefar, Peder Sørensen, var altsaa bleven

gift ind i Skadegaard med Datteren der, Karen Lassdatter. Han selv var født i Flaaris som Søn af Søren Jensen og Mette Pedersdatter i Flaaris. Og her er altsaa Slægtskabet mellem Skadegaard og Flaaris, det Slægtskab, som i hvert Fald i min Faders Tid endnu bandt Slægterne sammen. Peder Sørensen var født i 1755, Karen Lassdatter i 1760. Mens Peder Sørensen blev gift ind i Skadegaard, fik en Søster, Johanne Sørensdatter, og Manden, Thomas Hansen, Flaaris efter hendes Fader Søren Jensen. Peder Sørensen og Karen Lassdatter blev gift sidst i Aaret 1779, som hendes Fader, Lass Pedersen, var død først i samme Aar. Hendes Moder, Anne Andersdatter, blev hos dem til sin Død i 1784, 64 Aar gammel; hun er altsaa født før Kirkebogen begynder i 1723.

Og det er aabenbart hendes Dragkiste, som i Skiftet efter Datteren i 1805 er mærket A. A. D. og muligt den, jeg endnu har af meget gammelt Snit og trods det, at Mærket ikke er synligt længere. Min Fars Søster, Thea, fik den med hjemme fra Skadegaard, men da hun ikke kunde medtage den til Amerika, beholdt hendes ældste Søster i Høytholmgaard den, og derfra har jeg den fremdeles.

Karen Lassdatter havde to Brødre, Peder og Jens Larsen, og en Søster, Barbra, hvilken sidste nu vist som ugift stadig blev i Gaarden til sin Død, men Brødrene ved jeg ikke noget om udover, at de gentagne Gange træffes ved Søsterens Børns Daab som Faddere. Men muligt lever der Familier efter dem i Egnen, som stammer fra dem. Der var engang en Lassen i Grædstrup Kro, som Fader syntes at have kendt godt, og det var jo muligt Slægtskab, der var Aarsagen og stod bag.

Lass Pedersen og Anne Andersdatter havde Skadegaard i Fæste, fra de blev gift i 1756. Han er født 1725 i Gribstrup som Søn af Gaardmand Peder Laursen og Hustru Anne Thomasdatter, og Bedstefaderen er formodentlig den Laurs Jensen, der i Lægdsrullen fra 1713 er 23 Aar gl. og har haft Fødegarden i Gribstrup før Peder Laursen; han betegnes i Listen »fra Gribstrup«.

Men ved Giftermaalet med Anne Andersdatter i Skade nævnes Lass Pedersen at være i Skade ligesom hende, og hendes Fader, Anders Hansen, er der og bliver hos de unge til sin

Død samme Sted. Om Fader og Datter er født der, kan jo paa Grund af manglende Kirkebog ikke ses. Og hvorvidt Anders Hansen har haft Gaarden, kan heller ikke fastslås; en Tilknytning maa han dog have haft ligesom Datteren, og det maa ogsaa paa en eller anden Maade have været deres Hjem, ellers var de næppe begge der. Mellem Fæsterne paa den Tid er der ligesom ikke Plads til dem. Lass Pedersen lader til at følge efter Niels Jepsen i 1756, da de begge nævnes i en Matrikel, Niels Jepsen som tidligere Fæster, og han har jo fulgt sin Svigerfader Michel Therkildsen i 1740erne, og denne atter Pastor Holger Bredal ved dennes Død i 1722. Men Anders Hansen og Familie er der altsaa ogsaa. Nu har Pastor Bredal jo næppe boet der, men i sin Præstegaard, og saa har Anders Hansens Familie vel været som hans Bestyrer af Gaarden og maa jo være blevet der ogsaa under Michel Therkildsens Familie. Men en saadan Tilknytning til Gaarden har vel ogsaa højst sandsynlig sin gode Aarsag. Og naturligvis kan man kun gætte, men det mest sandsynlige er, at der er Forbindelse, ogsaa Slægtsforbindelse, tilbage til den tidligere Fæster Peder Madsen, hvis »Ødegaard« Pastor Bredal forpagtede. Og da Peder Madsen jo sikkert er død, muligvis som gammel, har han længe haft Hjælpere i Bedriften — Børn maa der vel ikke have været, da de saa uden videre var fulgt deres Fader som Fæstere, men Anders Hansen og Familie kan jo have været Slægtninge eller Hjælpere, der saa muligt har fortsat under Præstens Forpagtning, eventuelt videre, for det er jo en Kendsgerning, at han og Datteren er i Gaarden ved hendes Giftermaal; at Lass Pedersen er der, kan jo have været i Tjeneste der eller i en anden Gaard i Skade.

Paa Grund af manglende Materiale, først og fremmest Kirkebøger paa den Tid, er det vel umuligt at faa fastslaaet noget ang. det nævnte, men at der i Anders Hansen skulde være Forbindelse tilbage til tidligere Fæstere, er ret sandsynlig.

Ja, der er jo den Mulighed, at Anders Hansen har været gift med Peder Madsens Datter og af en eller anden Grund ikke har faaet Fæstet efter ham, f. Eks. økonomiske Grunde, eller at Præsten formaaede mere hos Herskabet.

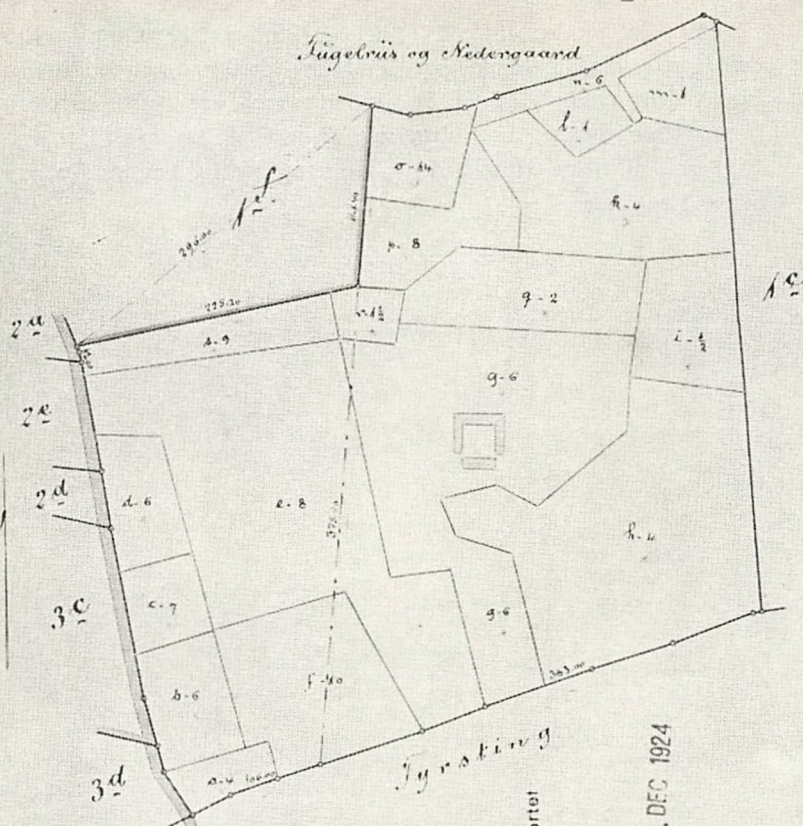
Naar der nu her (Side 1160—1161) følger et Stamtræ for den gamle Slægt i Skadegaard, maa vi derfor nødes til at kappe den mulige Top af og begynde med den første sikre i lige Linje tilbage, Lass Pedersen, Bruger af Skadegaard fra 1750erne af, hans Hustru Anne Andersdatter og hendes Far, begge fra Skade.

Bonn d. 3/10 1924

Metermaal.

1 m² = ca. 2 1/2 Alen
1 ha = 10000 m² = ca. 25380 Alen
ca. 5516 m² = 14000 Alen = 1 Td. Land.

Tügelbrüs og Kiedergaard

Matr. Nr. 1^a

Höitholtingaard,

Sogn: Tjyrsting,

Herred: Tjyrsting,

Amt: Aarhus.

Areal beregnet efter Kortet: 206760 m²

x

Overensstemmende med Matrikulkortet

Hartkorn:

1 Tdr. 4 Skp. 1 Fkr. 0 1/2 Alb. v

2. DEC 1924

Udstykningen approberet Dags Dato
Direktoratet for Matrikulsvæsenet den

[Signature]
Overrevisor.

Udstykket Aar 1924 af

P. Madsen

Landinspektør.

Maalestoksforhold 1:4000

50000

Høytholmgaard fra 1924.

Kort over Høytholmgaard 1 a 1924 efter senere Frasalg i 1921. Efter yderligere Frasalg, i hvert Fald for 1934, er et endnu nyere Kort, *det nutværende*, som nu følger Gaarden. Man kan lægge Mærke til, at Jorden paa det foregaaende Kort hinsides Thyrsting-Grædstrup-Vejen betegnes »Parceller fra Heftholm». Det kunde tyde paa, at Ejendommene »Høytholmgaard 2 og 3» ogsaa engang har hørt under Gaarden, skønt Historien nærmest giver os det Indtryk, at Jorden her, der jo aabenbart har hørt til de 4 oprindelige Foltrisaarnde sønden Bækken, fra den gamle Tid af har ligget øde, mens Høytholmgaard ikke efter dens Historie at dømme har ligget øde og ikke hørt til de fire nævnte øde Gaarde. Men efter Kortet her at dømme synes de øde Ejendommens Jord at have ligget under Høytholm senere, muligvis stadig øde, til de i nyere Tider er bleven bebyggede igen, og da, dengang Jorden blev matrikuleret, har faaet Matrikel 2 og 3, Høytholmgaard. Men dette er aabenbart først sket op mod eller lige omkring Midten af 19. Aarh., for Historikeren Becker betegner dem jo som øde omkring 1850. I Matriklen af 1844 er det aabenbart ikke endnu betegnet og sket, for da er Høytholmgaard kun een samlet Ejendom med 4 Tdr. 3 Skp. 3 Fdk. $\frac{1}{4}$ Alb. Htk. og altsaa udelt, og jeg har udregnet, at dette nøjagtigt er netop Høytholmgaards Jorders samlede Hartkorn i Dag. I 1844 var den Fæstegaard endnu, og Frands Sørensen var Fæster, hvad han ogsaa var i 1834, da Folketalisten fortæller, at han er 60 Aar gl., i 1844 maa han altsaa være 70 Aar. En Broder til ham, Søren Sørensen, er i 1798 bleven Fæster af »Gaarden i Klovborg By (jfr. dette Afsnit). Af samme Folketaliste ses det ogsaa, at Frands Sørensen har hele 6 Sonner fra 8-18 Aar, saa der var jo nok til at have fulgt Faderen, men de maa jo ikke have haft Lyst eller kunnet købe Gaarden, thi dette var jo aabenbart Meningens omkring 1844, da Matrups Gods endnu ejer den, og hvad aabenbart allerede sker i 1848, da en Søren Nielsen Ovesen køber den og faar Skøde tinglyst 1854, hvad nævnes ved hans Salg i 1862 til Peder Laursen. Og ved Søren Ovesens Køb er altsaa Kortet af 1855 bleven udstedt. Ved Salget til Peder Laursen faar vi at vide, at Gaardens Hartkorn da er 2 Tdr. - Skp. 1 Fdk. 1 Alb., det, som den saa beholder til de nyeste Frasalg efter 1900.

Kortet fortæller os tillige, at allerede i 1846 har en Landmaaler forfattet Udstykningskort, vel med Salg for Øje til Fæsterne. Nævnte Peder Laursen er det vel saa, der i 1872 sælger Gaarden til Søren Poulsen, der blev gift med Hans Peter Lassens Datter, Anne Kathrine, fra Skadegaard, og som i 1918 følges af sin Son, Poul Poulsen, der igen som ældre i 1934 sælger den til en nær Slægtning af Skadegaard-Familien, Elna Ulvbjerg, Hans Peter Lassens Sønnedatter.

Den sidste Fæster, Frands Sørensen, havde bl. a. en Søn, Andreas (jfr. Folketalsslisten), der kom til Haarup, og hvis Søn, Frands Andreasen, senere fik Høytholmgaard Matr. Nr. 2, senere Tholstrups Gaard. Foruden Ejerne af »Gaarden» i Klovborg skal der endnu flere Steder i Egnen være Efterkommere af Frands Sørensens Slægt fra Høytholmgaard, bl. a. i Tranholm og Grædstrup (se Side 183 om »Høytholmgaard»).

Et Stykke Klovborg Byjord under Teglgård samt en Mose fra 1882.

Hosstaaende Kort er over den Del af Klovborg Bys Jorder, Matr. Nr. 2 d og 17 t, som kom under »Teglgård», der har Hovedparcel af og er udskilt af Flaaris Jorder. Paa Kortet er anført Teglgårds Hovedmatrikel, 2 d, Flaarisgaard, der her benævnes »Dalsgaard og Flaarisgaard», en Benævnelse, der kunde vidne om et ældgammelt Fællesskab mellem de to, der figurerer med Matr. Nr. 1 og 2, uden at vi i Historien kan opdage noget Fællesskab eller nogen Enhed derimellem, kun dette, at Dalsgaard har Nr. 1, Flaaris Nr. 2.

Derefter følger saa de to Klovborg-Matrikler 2 d og 17 t med Hartkorn. 2 d: 0 Tdr. 0 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. og 17 t: 0-0-0-0 (det sidste Mosen). Arealet er ogsaa angivet. 2 d: 313070 □ Alen, 17 t: 4630; ialt 317700 □ Alen = $22^{0700}/_{14000}$ Tdr. Land.

Underskrift: Matrikulskontoret i Mai 1882.

(Se Afsnittet om Klovborg Bys Jorder foran.)

(Matr. No 2^d, Dalsgaard, og Staarisgaard)

2^d og 17^t, Klodberg By.

Klodberg Sogn, Vests Herred, Aarhus Amt.

Dalsgaard 986, 1/2

Staarisgaard 1172 2^d 2 B;

1172 17^t 3 St. 1/2 Stk.

1172 2^d 638;

1172 17^t 172^d,

Dalsgaard og Staarisgaard

Registrat efter Matrikulationen

af 1787

Matrikulationen af 1802.

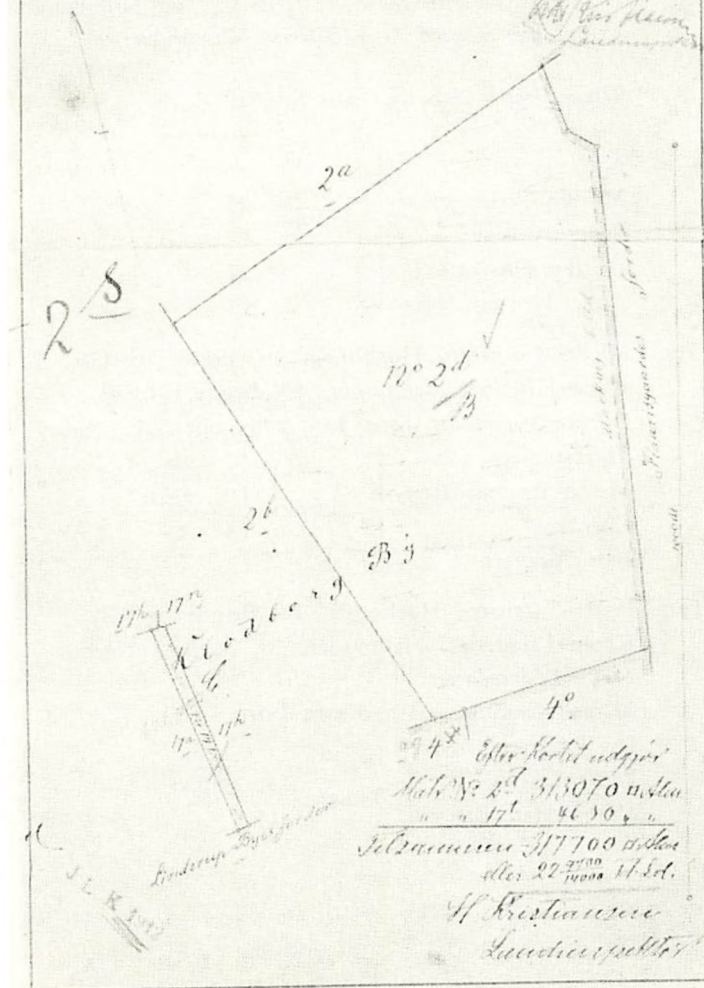
Revisi

af

Uforandret.

Silkeborg 237

H. K. Rasmussen
Landinspektør

Afskrift af de tre ældst eksisterende
Folketalslister for Klovborg-Thyrsting Sogne:
1787, 1801 og 1834.

KLOVBORG SOGN

Folketælling 1787.

Schade By.

1. Fam. Carl Schytte, Hosbonde, 35, givt 2. G., Provst
og Sognepræst.
Conradine Schytte, født Ejlerts, Madmoder, 21,
givt 1. G.
Thyge Jesper Schytte, hans Søn af 1. Æ., 4.

Søren Pedersen	26	ugivt	
Niels Jensen	33	-	
Morten Pedersen	21		Tj.folk
Peder Iversen	12		
Dorthe Jensdatter	27		
Anna Mortensdatter	27		

2. Fam. Michel Corfitzen, Hosbonde, 39, Bonde og Gb.
Anne Kirstine, Madmoder, 43, begge i 1. Æ.
Corfitz Michelsen, hans Søn, aulet uden Æ., 9.

Thomas Jepsen	50	givt 1. G.	
Maren Rasmusdatter	19	ugivt	Tj.folk
Christian	14	--	
Jens Pedersen	13	-	

3. Fam. Peder Sørensen, Hosbonde, 30, Bonde og Gb.
Karen Lassdatter, Madmoder, 28, begge i 1. Æ.

Mette Pedersdatter	6		
Maren Kirstine	4		Deres Born
Las Pedersen	2		
Peder Lassen	30	ugivt	Tj.folk
Maren Hansdatter	15	-	

23 P.

Tranholm.

1. Fam. Søren Jensen, Hosbonde, 51, givt 3. G.,
 Bonde og Gb.
 Maren Jørgensdatter, Madmoder, 53, givt 2. G.
 Anne Sørensdatter, hans D. af 1. Æ., 18, ugift.
 Maren Sørensdatter, hans D. af 2. Æ., 11, —
 Jens Sørensen | hans Børn af 2. Æ. 9
 Anna Cathrine | 6
 Jens Sørensen | 34 ugift
 Ingeborg Thomasdatter | Tj.folk 18 —
 Niels Christensen | 13
 Karen Sørensdatter, Mandens Moder, 79,
 Enke efter 1. Æ., har Aftægt.
2. Fam. Rasmus Nielsen, Hosbonde, 48, Bonde og Gb.
 Mette Kirstine, Madmoder, 49, begge i 1. Æ.
 Niels Rasmussen | 21 ugift
 Jens Rasmussen | deres Børn 18
 Olle Rasmussen | 8
 Peder Rasmussen | 6
 Maren Rasmusdatter, Mandens Moder, 82,
 Enke efter 1. Æ. Nyder Ophold af Gaarden.
 17 P.

Tirsvad.

1. Fam. Jens Andersen, Hosbonde, 40, Bonde og Gb.
 Maren Nielsdatter, Madmoder, 29, begge i 1. Æ.
 Anders Jensen | deres Børn 4
 Niels Jensen | 1
 Marie Jensdatter, Tj.pige, 15, ugift.
2. Fam. Søren Jensen, Hosbonde, 44, givt 2. G.,
 Bonde og Gb.
 Karen Olufsdatter, Madmoder, 32, givt 1. G.
 Christen Nielsen, Mandens Stifson, 10.
 Karen Sørensdatter | deres fælles Børn 6
 Anna Sørensdatter | 2
 Johanne Mortensdatter | Tj.folk 20 ugift
 Anna Rasmusdatter | 10 12 P.

STAMTRÆ

for den gamle Slægt

Laurits Jensen, f. 1690, 23 Aar

Peder Laursen af Gribstr

g. m.

Anna Thomasdatter, d. 7/4

Sønnen Las Pedersen.

Søren Jensen Flaaris (fra Ul

24/10 1754 g. m.

Mette Pedersdatter, Flaar.

Sønnen Peder Sørensen

Hans Sørensen, Skoleholder i T

g. m.

Karen Sørensdatter.

Datteren Anna Cathrine Hans

Jens Kristensen, Toudal i Sk

20/10 1793 g. m.

Else Bendisdatter fra Deuli

Jens Kristensen,
Nedergaard i Deuling,

g. m.

Maren ?

Sønnen Christen Jensen Skibbild,

23/11 1856, 14/9 1818 g. m.

Abelone Jensdatter, d. 8/12 1833

Datteren Abelone Jensdatter.

Datteren Else Christensdatt

STAMTRÆ I SKADEGAARD

for den gamle Slægt (saavidt den kan sikkert paavises).

Laurits Jensen, f. 1690, 23 Aar i 1713.	Anders Hansen, f. 1687, d. 1767 ¹⁰ / ₅ i Skade, g. m. ?
Peder Laursen af Gribstrup, g. m.	
Anna Thomasdatter, d. ⁷ / ₄ 1726.	Anne Andersdatter, f. ?, d. ¹⁴ / ₅ 1784 i Skade, ³⁰ / ₁₀ 1756 g. m.
Sønnen Las Pedersen.	Las Pedersen, f. ²⁸ / ₃ 1725 i Gribstrup, d. i Skade ⁶ / ₂ 1779.
Søren Jensen Flaaris (fra Uldum), ²⁴ / ₁₀ 1754 g. m.	Karen Lasdatter, f. ²⁷ / ₅ 1760, d. ¹¹ / ₁₁ 1805 i Skade, 49 Aar gl., ⁵ / ₁₁ 1779 g. m.
Mette Pedersdatter, Flaaris.	Peder Sørensen, f. ⁶ / ₁₁ 1755 i Flaaris, d. i Skade ¹⁰ / ₄ 1842.
Sønnen Peder Sørensen.	
Hans Sørensen, Skoleholder i Thyrsjing, g. m.	Lass Pedersen, f. ⁷ / ₅ 1785 i Skade, d. ⁷ / ₇ 1859 i Skade, ²¹ / ₁ 1815 g. m.
Karen Sørensdatter.	Anna Cathrine Hansdatter, f. ¹⁷ / ₂ 1788 i Thyrsjing, d. ¹⁷ / ₇ 1858 i Skade.
Datteren Anna Cathrine Hansdatter.	
Jens Kristensen, Toudal i Skibbild, ²⁰ / ₁₀ 1793 g. m.	
Else Bendisdatter fra Deuling.	
Sønnen Christen Jensen Skibbild, d. i Vrads ²³ / ₁₁ 1856, ¹⁴ / ₉ 1818 g. m.	Hans Peter Lassen, f. ¹⁶ / ₄ 1826 i Skade, d. smst. ²⁰ / ₁₁ 1909, ²⁵ / ₁₀ 1850 g. m.
Abelone Jensdatter, d. ⁸ / ₁₂ 1833 i Skibbild.	Else Christensdatter, f. ⁸ / ₁₀ 1826 i Skibbild i Arnborg S., d. ¹¹ / ₁₀ 1896 i Skade.
Datteren Else Christensdatter.	
Jens Kristensen, Nedergaard i Deuling, g. m. Maren ?	
Datteren Abelone Jensdatter.	
	Lars Hansen, f. ¹⁰ / ₄ 1853 i Skade, d. i Nov. 1944 i Haresø, g. m. Johanne Vestergaard fra Haresø.

ADEGAARD

n kan sikkert paavises).

Anders Hansen, f. 1687, d. 1767 ^{10/5} i Skade,

g. m.

?

Anne Andersdatter, f. ?, d. ^{14/5} 1784 i Skade,

^{30/10} 1756 g. m.

Las Pedersen, f. ^{28/3} 1725 i Gribstrup, d. i Skade ^{6/2} 1779.

Karen Lasdatter, f. ^{27/5} 1760, d. ^{11/11} 1805 i Skade, 49 Aar gl.,

^{5/11} 1779 g. m.

Peder Sørensen, f. ^{6/11} 1755 i Flaaris, d. i Skade ^{10/4} 1842.

Lass Pedersen, f. ^{7/5} 1785 i Skade, d. ^{7/7} 1859 i Skade,

^{21/1} 1815 g. m.

Anna Cathrine Hansdatter,

f. ^{17/2} 1788 i Thyrsting, d. ^{17/7} 1858 i Skade.

Hans Peter Lassen, f. ^{16/4} 1826 i Skade, d. smst. ^{20/11} 1909,

^{25/10} 1850 g. m.

Else Christensdatter,

f. ^{8/10} 1826 i Skibbild i Arnborg S., d. ^{11/10} 1896 i Skade.

Lars Hansen, f. ^{10/4} 1853 i Skade, d. i Nov. 1944 i Harreso,

g. m.

Johanne Vestergaard fra Harreso.

Maalundgaard.

1. Fam. Søren Lauridsen, Hosbonde, 31, Bonde og Gb.
 Else Sørensdatte, Madmoder, 20, begge i 1. Æ.
 Else Marie } Tj.folk 17
 Jørgen Lauridsen } 13
 Søren Sørensen } Konens Forældre 55
 Anna Kirstine } 48
 begge i 1. Æ. Har Aftægt af Gaarden.
 6 P.

Riishedegaard.

1. Fam. Rasmus Pedersen, Hosbonde, 55, givt 2. G.
 Bonde og Gb.
 Maren Madsdatter, Madmoder, 29, givt 1. G.
 Sidsel Marie } Mandens Børn af 1. Æ. 16
 Peder Rasmussen } 11
 Kirsten Rasmusdatter } deres fælles Børn 6
 Maren Rasmusdatter } 3
 6 P.

Nørschou Bye.

1. Fam. Niels Nielsen, Hosbonde, 62, givt 2. G.
 Bonde og Gb.
 Sidsel Mortensdatter, Madmoder, 56, givt 1. G.
 Hans Nielsen } hans Børn i 1. Æ. 24 ugift
 Søren Nielsen } 12
 Rasmus Pedersen, Tj.dreng, 12.
2. Fam. Niels Rasmussen, Hosbonde, 43, givt 1. G.
 Bonde og Gb.
 Kirsten Sørensdatte, Madmoder, 41, givt 2. G.
 Søren Rasmussen } Konens Børn af 1. Æ. 9
 Jens Rasmussen } 6
 Anne Marie, deres fælles Barn, 2.
3. Fam. Jens Thranholm, Hosbonde, 49, givt 1. G.
 Bonde og Gb.
 Maren Eskesdatter, Madmoder, 49, givt 2. G.
 Eske Sørensen, Konens Søn af 1. Æ., 19, ugift.
 Søren Jensen, deres fælles Søn, 13.

4. Fam. Anders Jensen, Mand, 52, Bonde og Husmand.
Maren Pedersdatter, hans Kone, 56, begge i 1. Æ.
5. Fam. Peder Rudolfsen, Mand, 70, givt 2. G.
Bonde og Husmand.
Else Jensdatter, hans Kone, 68, givt 1. G. 18 P.

Sønderdal.

1. Fam. Laurs Christensen, Hosbonde, 55, Bonde og Gb.
Kirstine Byrresdatter, Madmoder, 54, begge i 1. Æ.
Byrge Laursen } deres Børn 26 ugift
Sidsel Laursdatter } 22 -- 4 P.

Dalsgaard.

1. Fam. Holger Bræmer, Hosbonde, 54, givt 2. G.
Bonde og Gb.
Anna Kirstine, Madmoder, 26, givt 1. G.
Uldrich Holgersen } deres fælles Børn 7
Hendrich Holgersen } 5
Rasmus Holgersen } 3
Jens Pedersen } Tj.folk 22
Anna Kirstine } 16
Kirsten Christensdatter } 10 8 P.

Matrup Lade(?)gaard.

1. Fam. Christen Jensen, Hosbonde, 50, givt 2. G.
Bonde og Gb.
Maren Pedersdatter, Madmoder, 49, givt 1. G.
Hans Christensen } deres fælles Børn 14
Las Christensen } 10
Hans Josefsen } 24 ugift
Bodild Lasdatter } Tj.folk 22 National Soldat
Jep Thomassen } 13 7 P.

Gribstrup Bye.

1. Fam. Hans Nielsen, Hosbonde, 33, Bonde og Gb.
 Maren Pedersdatter, Madmoder, 28, begge i 1. Æ.
 Niels Hansen }
 Peder Hansen } deres Børn 7
 Karen Hansdatter } 5
 Maren Mortensdatter } Tj.folk 22 ugift
 Maren Madsdatter } 10
 Niels Rasmussen, Mandens Fader, 62, Enkemand
 efter 1. Æ. Har Aftægt af Gaarden.

2. Fam. Niels Andersen, Hosbonde, 52, Bonde og Gb.
 Maren Pedersdatter, Madmoder, 56, begge i 1. Æ.
 Niels Nielsen }
 Anders Nielsen } deres Børn 20 ugift
 14
 Johanne Jensdatter, Tj.pige, 10

3. Fam. Jørgen Olesen, Hosbonde, 55, Bonde og Gb.
 Bodild Pedersdatter, Madmoder, 53, begge i 1. Æ.
 Karen Jørgensdatter }
 Ole Jørgensen } deres Børn 18 ugift
 14 -

4. Fam. Anders Nielsen, Hosbonde, 48, Bonde og Gb.
 Kirsten Hansdatter, Madmoder, 47, begge i 1. Æ.
 Hans Andersen }
 Niels Andersen } deres Børn 16 ugift
 Maren Andersen } 5
 9

5. Fam. Rasmus Nielsen, Hosbonde, 30, Bonde og Gb.
 Kirstine Sørensdatter, Madmoder, 30, begge i 1. Æ.
 Maren Rasmusdatter }
 Anna Marie } deres Børn 4
 1
 Maren Christensdatter, Tj.pige, 15, ugift.
 Søren Jensen }
 Maren Andersdatter } Konens Forældre 65
 63
 begge i 1. Æ., har Aft. af Gaarden.

6. Fam. Conradt Fisker, Mand, 53, Husmand og Muurmester.
 Ester Jensdatter, hans Kone, 53, begge i 1. Æ.

7. Fam. Vidste Madsen, Mand, 52. Er Hyrde.
Sidsel Jensdatter, hans Kone, 52, begge i 1. Æ.
Jens Vistesen, deres Søn, 8.
8. Fam. Birthe Jensdatter, Huskone, 53, givt 2. G.
Spinder og Binder. Manden tiener.
Anna Mortensdatter, hendes Datter af 1. Æ., 15.
9. Fam. Peder Nielsen, Mand, 24, Bonde og Husmand.
Anna Madsdatter, hans Kone, 30, begge i 1. Æ.

38 P.

Kloborg Bye.

1. Fam. Anders Sørensen, Hosbonde, 36, givt 2. G.
Bonde og Gb.
Maren Rasmusdatter, Madmoder, 22, givt 1. G.
Rasmus Andersen } deres fælles Børn 2
Søren Andersen } 1
Hans Pedersen } 30 ugift
Anna Kirstine } Tj.folk 16
Johannes Rasmussen } 13
2. Fam. Niels Thranholm, Hosbonde, 52, Bonde og Gb.
Maren Jensdatter, Madmoder, 47, begge i 1. Æ.
Jens Nielsen } 21 ugift
Maren Nielsdatter } 16 -
Inger Nielsdatter } deres Børn 12
Anna Marie Nielsdatter } 9
Johanne Nielsdatter } 5
Johanne Jensdatter, en Pige, 50, ugift, er lam
og nyder Almisse af Sognet.
3. Fam. Rasmus Sørensen, Hosbonde, 45, givt 1. G.
Bonde og Gb.
Lisbeth Michelsdatter, Madmoder, 68, givt 4. G. (!)
Rudolf Pedersen } Tj.folk 33 ugift
Else Marie } 13
4. Fam. Stephan Pedersen, Hosbonde, 42, Bonde og Gb.
Anna Sørensdatter, Madmoder, 41, begge i 1. Æ.

Peder Stefansen	}		13	
Anna			11	
Kirsten		deres Børn		9
Maren				7
Anna Marie				5

Niels Nielsen, Tjkl., 32, ugift.

5. Fam. Laurs Jensen, Hosbonde, 46, gift 2. G. Bonde og Gb.

Kirsten Nielsdatter, Madmoder, 33, gift 1. G.				
Maren Laursdatter	}	hans Børn af 1. Æ.	14	
Anders Laursen				11
Ingeborg	}	deres fælles Børn	9	
Jens				6
Rasmus				3

Rasmus Christensen, Tjkl., 24, ugift.

6. Fam. Rasmus Hansen, Hosbonde, 48, Bonde og Gb.

Mette Kirstine, Madmoder, 47, begge i 1. Æ.				
Sidsel Rasmusdatter	}	deres Børn	16	
Anna				13
Maren				10

Rasmus Hansen, Tjkl., 33, ugift.

7. Fam. Jens Sørensen, Mand, 32, Bonde og Husmand.

Maren Rudolfsdatter, hans Kone, 27, begge i 1. Æ.			
Anna Maria	}	deres Børn	6
Rudolf Jensen			

8. Fam. Mette Nielsdatter, en Huskone, 59, gift 1. G.

Gaar i Dagleye.

Jens Hansen, Mand, 64.

Appelone Jensdatter, hans Kone, 77, begge i 1. Æ.

Manden gaar i Dagleye, og Konen nyder Almisse.

10. Fam. Laurs Sørensen, Mand, 52, gift 2. G.

Husm. og Smed.

Appelone Andersdatter, hans Kone, 52, gift 1. G.

Mette Laursdatter, deres fælles Barn, 6.

Hans Skræder, en gammel Mand, 72, Enkemand

e. 1. Æ., er Inderste og nyder Almisse af Sognet.

11. Fam. Niels Jensen, Mand, 42, givt 2. G.
 Husm. og Skræder.
 Dorthe Madsdatter, hans Kone, 49, givt 1. G.
 Jens Nielsen, deres fælles Søn, 10.
12. Fam. Sidsel Jørgensdatter, Huskone, 43, givt 1. G.
 Lever af at væve, Manden tiener.
Johanne Jørgensdatter	}	8
Søren Jørgensen		6
Rasmus Jørgensen		2
13. Fam. Søren Nielsen, Mand, 68, er Hyrde.
 Mette Christensdatter, hans Kone, 59, begge givt 2. G.
 Christen Pedersen, Tj.dreng, 15.
14. Fam. Thomas Sørensen, Mand, 34, er Skoleholder.
 Dorthe Deliane Jensdatter, hans Kone, 30,
 Niels Emanuel } deres Børn 1
 Cathrine Marie } 4
 begge i 1. Æ.
15. Fam. Johan Rindelev, Mand, 64, er Degn.
 Marie Magdalene, hans Kone, 51, begge i 1. Æ.
16. Fam. Anna Hansdatter, Huskone, 81, Enke af 1. Æ.
 Lever af at spinde.
 69 P.

Flaaritzgaard.

1. Fam. Thomas Hansen, Hosbonde, 37, Bonde og Gb.
 Johanne Sørensdatter, Madmoder, 28, begge i 1. Æ.
Søren Thomassen	}	7
Hans		5
Jens		2
Anna Marie		4
- Mette Christensdatter, Tj.pige. 12.
 Mette Pedersdatter, Konens Moder, 78, givt 1. G.
 Nyder Aftægt. Manden tiener.

Velgaard.

1. Fam. Anders Pedersen, Hosbonde, 38, Bonde og Gb.
 Else Marie Jensdatter, Madmoder, 35, begge i 1. Æ.
 Anna Cathrine } 12
 Jens Andersen } 10
 Mette Kirstine } deres Børn 8
 Anna Marie } 6
 Peder Andersen } 4
 Hendrich Andersen } 2
2. Fam. Peder Frandsen, Hosbonde, 36, Bonde og Gb.
 Anna Marie, Madmoder, 30, begge i 1. Æ.
 Erich Pedersen } 7
 Kirsten } deres Børn 6
 Frands } 3
 Jens } 1
 Anna Jensdatter, Konens Moder, 52, Enke e. 1. Æ.
 Nyder Aftægt.
 Else Erichsdatter } benævnte 15 ugivt, kan væve
 Anna Kirstine } Enkes Børn 12
 Maren } 11
3. Fam. Iver Sørensen, Hosbonde, 30, Bonde og Gb.
 Anna Marie Clausdatter, Madmoder, 22, begge i 1. Æ.
 Marie Cathrine } deres Børn 3
 Søren Iversen } 1
 Jens Sørensen } Tj.folk 22 ugivt
 Morten Jensen } 14

24 P.

Tilsammen i Kloborg Sogn 240 Personer.

Saaledes efter Angivelsen rigtig tilstaaer.

C. Schytte.

TYRSTING SOGN

Folketælling 1787.

Tyrsting Bye.

1. Fam. Mads Hansen, Hosbonde, 66, Bonde og Gaardbeboer.
 Kirsten Jensdatter, Madmoder, 56, begge i 1. Ægteskab.
 Maren Madsdatter, deres Datter, 27, ugift.
 Jens Christensen } 27
 Jørgen Pedersen } Tjen.folk 16
 Maren Erichsdatter } 13
 Karen Olufsdatter, beslægtet med Konen, 46, ugift,
 lever af Spinderie.
2. Fam. Frands Knudsen, Hosbonde, 38, givt 1. Gang,
 Bonde og Gb.
 Dorthe Hansdatter, Madmoder, 56, givt 2. Gang.
 Hans Pedersen } hendes Børn 15 ugift
 Jep Pedersen } af 1. Æ. 12 --
 Niels Nielsen } Tj.folk 27 ugift
 Birthe Ebbesdatter } 20 --
3. Fam. Peder Pedersen, Hosbonde, 44, Bonde og Gb.
 Anna Marie Jensdatter, Madmoder, 55, begge i 1. Æ.
 Jens Pedersen } deres Børn 14
 Birthe Marie } 12
 Knud Pedersen } Tj.folk 27 ugift
 Anna Kirstine } 24 --
4. Fam. Hans Jensen, Hosbonde, 55, Bonde og Gb.
 Dorthe Andersdatter, Madmoder, 66, begge i 1. Æ.
 Peder Michelsen } 24 ugift
 Søren Jensen } Tj.folk 14 --
 Anna Jensdatter } 21 --
 Anna Nielsdatter } 12 --
5. Fam. Jens Pedersen, Hosbonde, 38, givt 2. Gang,
 Bonde og Gb.
 Ellen Hansdatter, Madmoder, 43, givt 1. Gang.
 Anna Jensdatter } Mandens Børn 6
 Peder Jensen } af 1. Æ. 4
 Maren Jensdatter } 2

Hans Pedersen	}	32	gibt 1. G.	
Inger Marie		Tj.folk	23	
Karen Andersdatter			12	

Anna Hansdatter, Mandens Moder, 71,
Enke efter 1. Æ., nyder Aftægt.

6. Fam. Christian Michelsen, Hosbonde, 42, Bonde og Gb.
Anna Christensdatter, Madmoder, 56, begge i 1. Æ.

Terkel Christensen	}	Tj.folk	43	gibt 2. G.	
Maren Sørensdatter			20	ugibt	

7. Fam. Peder Hansen, Hosbonde, 50, Bonde og Gb.
Christense Hansdatter, Madmoder, 42, begge i 1. Æ.

Maren Pedersdatter	}		17	ugibt	
Hans Peter			14		
Anna Christine		deres Børn	11		
Christine Pedersdatter			7		
Kirstine Pedersdatter			3		

Peder Rasmussen, Tjkl., 38, ugift.
Maren Pedersdatter, Mandens Moder, 82,
Enke efter 1. Æ.

8. Fam. Jeppe Nielsen, Hosbonde, 32, Bonde og Gb.
Cathrine Sørensdatter, Madmoder, 34, begge i 1. Æ.

Karen Jepsdatter	}	deres Børn	3		
Søren Jepsen			1		
Knud Mortensen	}	Tj.folk	30	ugibt	National
Laurs Jensen			14		Soldat

9. Fam. Niels Jensen, Hosbonde, 34, gibt 1. G., Bonde og Gb.
Inger Hansdatter, Madmoder, 55, gibt 2. G.

Rasmus Sørensen	}	hendes Børn	15	ugibt	
Maren Sørensdatter			af 1. Æ.	22	--

Envold Jensen, Tjkl., 32, ugift. National Rytter.

10. Fam. Søren Andersen, Hosbonde, 41, gibt 2. G.
Bonde og Gb.

Anna Jørgensdatter, Madmoder, 40, gibt 1. G.					
Peder Sørensen	}		25	ugibt	
Anna Cathrine		Tj.folk	20	--	
Christen Olsen			17	--	

11. Fam. Jens Michelsen, Hosbonde, 36, Bonde og Gb.
 Anna Andersdatter, Madmoder, 38, begge i 1. Æ.
 Michel Jensen } deres Børn 5
 Anders Jensen } 3
 Niels Nielsen } 28 ugift
 Jens Andersen } Tj.folk 14
 Johanne Jørgensdatter } 18
12. Fam. Niels Nielsen, Hosbonde, 28, Bonde og Gb.
 Dorthé Jensdatter, Madmoder, 25, begge i 1. Æ.
 Anders Johansen } Tj.folk 26
 Hans Jensen } 23
 Bodild Hansdatter, Konens Moder, 60,
 Enke efter 1. Æ., nyder Aftægt.
13. Fam. Niels Sørensen, Hosbonde, 38, Bonde og Gb.
 Benedicte Marie, Madmoder, 30, begge i 1. Æ.
 Anna Nielsdatter } deres Børn 4
 Jens Nielsen } 1
 Christen Jensen } Tj.folk 22 ugift
 Thomas Pedersen } 12
14. Fam. Them Madsen, Hosbonde, 35, Bonde og Gb.
 Anna Andersdatter, Madmoder, 35, begge i 1. Æ.
 Maren Themsdatter } 8
 Mads Themsen } deres Børn 6
 Anders Themsen } 3
 Søren Themsen } 1
 Christen Erichsen } Tj.folk 26
 Ole Erichsen } 15
15. Fam. Niels Christensen, Mand, 86, Husmand og Skoemager.
 Anna Cathrine, hans Kone, 67, begge i 1. Æ.
16. Fam. Mette Jensdatter, Huuskone, 76, Enke efter 1. Æ.,
 lever af Aftægt.
17. Fam. Anders Andersen, Mand, 38, Husmand og Bødker.
 Maren Pedersdatter, hans Kone, 29, begge i 1. Æ.
 Peder Andersen, deres Søn, 3.
 Kirsten Sørensdatter, Mandens Moder, 73,
 Enke efter 2. Æ. Lever af Vævning.

18. Fam. Christen Jensen, Mand, 73, givt 2. G.
 Husmand og Hiulmand.
 Johanne Thomasdatter, hans Kone, 63, givt 3. G.
 Anna Cathrine, Konens Datter, aulet uden Ægteskab,
 26, givt 1. G. Lever af Vævning.
19. Fam. Elisabeth Andersdatter, en Huuskone, 49,
 Enke efter 1. Æ. Gaar i Dagleic.
 Else Nielsdatter |
 Else Marie Nielsdatter | hendes Børn   14
                                   | 10
 Sophie Oplev, en fattig gammel Pige, 56, ugift,
 lever af Almisse.
20. Fam. Erich Christensen, Mand, 52, Husmand og Skovfoged.
 Anna Christensdatter, hans Kone, 53, begge i 1. Æ.
 Karen Erichsdatter | deres 22 ugift Er Væverske
 Erich Erichsen | Børn   10
21. Fam. Anna Kirstine Ebbesdatter, Huskone, 45,
 Enke efter 1. Æ., lever af at væve.
 Peder Pedersen, hendes Søn, 10.
 Hans Andersen, en gammel blind Mand, 78,
 Enkemand e. 1. Æ., har været Skoleholder
 og nyder nu Almisse af Sognet.
22. Fam. Niels Michelsen, Mand, 40, Husmand og Væver.
 Karen Andersdatter, hans Kone, 44, begge i 1. Æ.
 Michel Nielsen, deres Søn, 4.
23. Fam. Hans Sørensen, Mand, 33, er Skoleholder.
 Karen Sørensdatter, hans Kone, 21, begge i 1. Æ.
 Anna Kirstine, deres Datter, 2.
24. Fam. Jens Laursen, Mand, 49, er Hyrde.
 Anna Madsdatter, hans Kone, 46, begge i 1. Æ.
 Mette Jensdatter |
 Karen Jensdatter | deres Børn   14
                                   | 9
- Summa 120.

Heftholm, en eenlig Gaard.

Søren Frandsen, Hosbonde, 72, givt 2. G. Bonde og Gb.
 Mette Kirstine, Madmoder, 43, givt 1. G.

Peder Sørensen		Mandens Børn	28	ugivt	
Søren Sørensen		af 1. Æ.	26	—	
Inger Sørensdatter				14	
Frands Sørensen		Børn af 2. Æ.		12	
Anna Sørensdatter				10	
Hans Sørensen				5	
					Summa 8.

Haabefuld.

1. Fam. Søren Ebbesen, Hosbonde, 49, givt 2. G.					
					Bonde og Gb.
Anna Knudsdatter, Madmoder, 45, givt 1. G.					
Knud Sørensen				12	
Maren Sørensdatter		Hans Børn af 1. Æ.		10	
Ebbe Sørensen				7	
Jens Sørensen				2	
2. Fam. Jens Andersen, Hosbonde, 31, Bonde og Gb.					
Maren Mogensdatter, Madmoder, 27, begge i 1. Æ.					
Mette Kirstine, deres Datter, 1.					
Niels Andersen		Tj.folk	21		
Birthe Sørensdatter			14		
					Summa 11.

Roelighed.

Mogens Jensen, Hosbonde, 61, Enkem. efter 1. Æ. Er Smed.					
Jens Mogensen		hans Børn	24	ugivt	
Charlotte Mogensdatter			21	—	
Johanne Marie, en Tieneste Pige, 10.					Summa 4.

Cläusholm, et Huus.

Else Christensdatter, Huskone, 56, Enke e. 1. Æ. Er Væverske.					
Mette Marie		hendes Børn	18	ugivt	
Anna Jensdatter			10		
					Summa 3.

Stids Mølle.

Lars Hendrichsen, Hosbonde, 44. Er Møller.					
Cathrine Marie Zetner, Madmoder, 38, begge i 1. Æ.					

Stephen Larsen	} deres Børn	10	
Hendrich Larsen		9	
Anders Larsen		7	
Anna Cathrine		6	
Peder Nielsen	} Tj.folk	49	Er givt 1. G.
Peder Hansen		15	
Johanne Andersdatter		25	
Grethe Frandsdatter		16	
Jens Michelsen		13	
			Summa 11.

Matstrup Hovedgaard.

Thyge Jesper de Thygeson, Hosbonde, 50, Justitsraad og
Godsejer.

Charlotte Sophie Thygeson, født Cederfeldt, Husmoder, 40,
begge i 1. Æ.

Niels Emanuel Thygeson	} deres Børn	16	ugivt
Cathrine Maria Thygeson		14	
Helene Thygeson		11	
Anna Sophie Freygest	} Tjenestefolk	33,	ugivt, Francoise
Hans Gram Bechman		28,	-- Hovmester
Anders Nicolay Bagger		24,	-- Forvalter
Christine Marie Rothe		63,	-- Fruens Pige
Bodild Powelsdatter		28,	-- Husholderske
Bodild Jensdatter		33,	-- Stuepige
Marie Kirstine		21,	-- Frøken Pige
Lars Jensen		30,	-- Skytte
Christian Frederichsen		28,	-- Tiener
Hans Pedersen		31,	-- Ladefoged
Niels Pedersen		28,	-- Kusk
Peder Nielsen		24,	-- Staldkarl
Markus Sørensen		39,	-- Røgter
Niels Laursen		41,	-- --
Christen Jæger		93 (!)	-- --
Ebbe Nielsen		15,	-- Hyrdedreng
Adam Christensen		12,	-- --
Anna Sørensdatter		31,	-- Kockepige
Bodild Jensdatter		24,	givt 1. G., Brøgger Pige
Kirsten Rasmusdatter		22,	ugivt. Ud Pige

Matrup Mølle.

Friderich Sørensen, Mand, 64. Er Møller.

Anna Marie, hans Kone, 64, begge i 1. Æ.

Summa 27.

Tilsammen i Tyrsting Sogn 184 Personer.

Saaledes efter Angivelsen rigtig tilstaaer,

C. Schytte.

AFSKRIFT

Optegnelse paa Folketallet i Kloborg Sogn under Ring-
kiøbing Amt, saaledes som det befandtes at være den 1ste Fe-
bruar 1801, tilligemed Forklaring om enhver Persons Stand,
Embede og Næringsvej m. v.

Schade Bye.

1ste Familie.

Carl Schytte, Huusbonde, 49 aar, gift 2den gang,

Provst og Sognepræst.

Conradine Ejlertz, hans Kone, 35 aar, gift 1ste gang.

Mette Marie Schytte	} deres Børn.	13 aar, ugift.
Knud Schytte		12 " "
Johannes Hildebrandt Schytte		11 " "
Sophie Charlotte Schytte		8 " "
Niels Emanuel Schytte		7 " "
Bagge Ejlertz Schytte		5 " "
Eleonora Marie Schytte		4 " "
Georgine Margrethe Schytte		1 " "

Thomas Jensen | 29 aar, ugift.

Erich Jensen | 25 " "

Peder Jensen | Tjenestefolk. 20 " "

Niels Jensen | 15 " "

Cicilia Engman | 25 " "

Mette Jensdatter | 34 " "

2den Familie.

Michel Corfitzen, Huusbonde, 53 aar, Bonde og Gaardbeoer.

Anne Kierstine, hans Kone, 57 aar, begge i første Ægteskab.

Corfitz Michelsen, deres Søn, 20 aar, ugift.
 Sidsel Sørensdatte } 23 aar, ugift.
 Frands Pedersen } Tjenestefolk. 15 " "
 Peder Olesen } 11 " "
 Grethe Serrislew, Konens Søster, 56 aar, ugift.

3die Familie.

Peder Sørensen, Huusbond, 48 aar, Bond og Gaardbeboer.
 Karen Lasdatter, hans Kone, 43 aar, begge i 1ste Ægteskab.
 Lass Pedersen } 13 aar, ugift.
 Anne Kierstine Pedersdatter } deres Børn. 11 " "
 Anne Pedersdatter } 10 " "
 Søren Pedersen } 7 " "
 Mette Pedersdatter, Mandens Moder, 90 aar, Enke efter
 1ste Ægteskab, Nyder Almisse af Sognet.

Een Familie. Maalund.

Søren Lauridsen, Huusbond, 47 aar, Bond og Gaardbeboer.
 Else Sørensdatte, hans Kone, 36 aar, begge i 1ste Ægteskab.
 Anne Kierstine Sørensdatte } 10 aar, ugift.
 Anne Sørensdatte } deres Børn. 7 " "
 Anne Marie Sørensdatte } 1 " "
 Laurs Sørensen } 5 " "
 Anne Kierstine Cristensdatte, Konens Moder, 65 aar, Enke
 efter 1. Ægteskab, Nyder Aftægt af Gaarden.

1' Familie. Kloborg Bye.

Thomas Bodholt, Husbond, 48 aar, Degn og Skoleholder
 med Jord.
 Dorthe Deliane Jensdatte, hans Kone, 44 aar,
 begge i 1ste Ægteskab.
 Helene Bodholt } 13 aar, ugift.
 Niels Emanuel Bodholt } deres Børn. 8 " "
 Friderich Julius Christian } 5 " "
 Sophie Charlotte Bodholt } 3 " "
 Helene Christiansdatte, Logerende, 16 aar, Lærer at sye.

2' Familie.')

Jens Nielsen, Husbond, 35 aar, Bonde og Gaardbeboer
 samt Sognefoged.
 Else Marie Sørensdatte, hans Kone, 31 aar,
 begge i 1ste Ægteskab.
 Peder Larsen } 42 aar, ugift.
 Anne Rasmusdatte } Tjenestefolk. 25 " "
 Rasmus Laursen } 15 " "
 Chresten Rasmussen, et Næstsøskendebarn til Manden,
 5 aar, Som Nyder Opdragelse og Ophold.
 Johanne Iversdatte, Logerende, 70 aar, ugift, Inderste,
 Nyder Almisse af Sognet.

3' Familie.

Stephan Pedersen, Husbond, 57 aar, Bonde og Gaardbeboer.
 Anne Sørensdatte, hans Kone, 55 aar, begge i 1ste Ægteskab.
 Peder Stephansen } deres Børn. 27 aar, ugift.
 Anne Stephansdatte } 16 " "
 Lars Pedersen, Tjenestedreng, 14 aar, ugift.

4' Familie.

Rasmus Hansen, Husbond, 63 aar, Bonde og Gaardbeboer.
 Mette Kierstine, hans Kone, 63 aar, begge i 1ste Ægteskab.
 Maren Rasmusdatte, deres Datter, 24 aar, gift 1ste gang.
 Anders Laursen } 24 aar, gift 1ste gang.
 Tjenestefolk. National Soldat.
 Rudolph Jensen } 14 " ugift.

5' Familie.

Niels Rasmussen, Husbond, 35 aar, Bonde, Gaardbeboer
 og Smed.
 Maren Nielsdatte, hans Kone, 30 aar, begge i 1ste Ægteskab.
 Niels Nielsen } 10 aar, ugift.
 Mette Kierstine Nielsdatte } 8 " "
 Rasmus Nielsen } deres Børn. 6 " "
 Johan Nielsen } 4 " "
 Maren Nielsdatte } 1 " "

') Søndergaard.

Peder Iversen	}	Tjenestefolk.	24 aar, ugift.
Hanne Nielsdatter			18 " "
Rasmus Andersen			15 " "

6' Familie.

Laurs Jensen, Husbonde, 60 aar, gift 2den gang,
Bonde og Gaardbeboer.

Kierstine Nielsdatter, hans Kone, 45 aar, gift 1ste gang.

Ingeborg Laursdatter	}	deres Børn	22 aar, ugift.
Jens Laursen			20 " "
Lisbeth Laursdatter			11 " "
Marie Kierstine Laursdatter			9 " "
Maren Laursdatter			7 " "
Corfitz Laursen			3 " "

7' Familie.')

Søren Sørensen, Husbonde, 42 aar, Bonde og Gaardbeboer.

Anne Kierstine Crestensdatter, hans Kone, 24 aar,
begge i 1ste Ægteskab.

Lisbeth Sørensdatter	}	Tjenestefolk.	24 aar, ugift.
Inger Pedersdatter			9 "

8' Familie.

Jens Sørensen, Mand, 45 aar, Husmand med Jord.

Maren Rudolfsdatter, hans Kone, 41 aar, begge i 1ste Ægteskab.

Søren Jensen	}	deres Børn.	9 aar.
Dorthe Jensdatter			6 "
Mads Jensen			3 "

9' Familie.

Peder Pedersen, Mand, 62 aar, gift 1ste gang.

Husmand med Jord.

Fikke Christensdatter, hans Kone, 70 aar, gift 2den gang.

10' Familie.

Rasmus Hansen, Mand, 49 aar, gift 1ste gang,

Husmand med Jord.

) -Gaarden.

Sidsel Jørgensdatter, hans Kone, 56 aar, gift 2den gang,
Konen væver.
 Kiersten Jørgensdatter, hendes Barn, 12 aar, ugift.

11' Familie.

Jens Larsen, Mand, 36 aar, Husmand med Jord.
 Maren Cristensdatter, hans Kone, 28 aar, begge i 1ste Ægteskab.

Lars Jensen	}	deres Børn.	4 aar.
Chresten Jensen			2 "

12' Familie.

Niels Jensen, Mand, 57 aar, gift 2den gang, Husmand
med Jord og Skræder.
 Dorthe Madsdatter, hans Kone, 61 aar, gift 1ste gang.
 Jens Nielsen, deres Søn, 23 aar, ugift, Skræder.

13' Familie.

Jens Pedersen, Mand, 35 aar, Husmand med Jord.
 Anne Cathrine Knudsdatter, hans Kone, 30 aar,
begge i 1ste Ægteskab. Konen væver.
 Knud Jensen, deres Søn, 1 aar.

— — —

1' Familie.

Norschoubye.

Søren Jensen, Huusbond, 27 aar, Bonde, Gaardbeoer og Lægds-
 Anne Marie Nielsdatter, hans Kone, 25 aar, [mand.
begge i 1ste Ægteskab.

Maren Sørensdaughter	}	deres Børn.	3 aar, ugift.
Jens Sørensen			1 " "
Hans Thomassen	}	Tjenestefolk.	18 aar, ugift.
Karen Christiansdatter			16 " "

2' Familie.

Niels Rasmussen, Huusbond, 58 aar, gift 1ste gang,
Bonde og Gaardbeoer.
 Kiersten Sørensdaughter, hans Kone, 56 aar, gift 2den gang.

Else Marie Rasmusdaughter	}	hendes Børn.	27 aar, ugift.
Søren Rasmussen			23 " "

Anne Marie Nielsdatter, deres Datter, 16 aar, ugift.
Niels Jensen, Tjenestedreng, 10 aar, ugift.

3' Familie.

Hans Nielsen, Huusbond, 39 aar, Bonde og Gaardbeboer.
Inger Sorensdatter, hans Kone, 28 aar, begge i 1ste Ægteskab.
Sidsel Kierstine Hansdatter, deres Barn, 3 aar.
Peder Nielsen } Tjenestefolk. 16 aar, ugift.
Conradine Rasmusdatter } 11 " "
Niels Nielsen } Mandens 76 aar, gift 2den gang,
 } nyder Aftægt af Gaarden.
Sidsel Mortensdatter } Forældre. 68 aar, gift 1ste gang.
Anne Mortensdatter, Mandens Moster, 62 aar, ugift,
Inderste og nyder Almisse af Sognet.

4' Familie.

Johan Rasmussen, Mand, 27 aar, Huusmand med Jord, Smed.
Anne Rasmusdatter, hans Kone, 25 aar, begge i 1ste Ægteskab.

5' Familie.

Hans Pedersen, Mand, 45 aar, Huusmand med Jord.
Anne Kierstine Josephsdatter, hans Kone, 35 aar,
begge i 1ste Ægteskab.
Joseph Hansen } 9 aar.
Anne Hansdatter } deres Børn. 4 "
Karen Hansdatter } 2 "

Flaaritz.

Een Familie.

Thomas Hansen, Huusbond, 51 aar, Bonde og Gaardbeboer.
Johanne Sorensdatter, hans Kone, 42 aar, begge i 1ste Ægteskab.
Søren Thomassen } 20 aar, ugift.
Jens Thomassen } 14 " "
Mette Thomasdatter } deres Børn. 10 " "
Carl Thomassen } 8 " "
Thyge Thomassen } 6 " "
Terkel Thomassen } 3 " "

Een Familie. Dalsgaard.

Christian Christensen, Huusbond, 45 aar, gift 2den gang,
Bonde og Gaardbeoer.

Anne Pedersdatter, hans Kone, 23 aar, gift 1ste gang.

Anne Kierstine, deres Barn, 1 aar.

Niels Pedersen	} Tienestefolk.	23 aar, ugift.
Anne Marie Jensdatter		20 " "
Holger Holgersen		12 " "
Marie Cathrine		8 "

Een Familie. Sønderdal.

Børge Lauridsen, Huusbonde, 40 aar, Bonde og Gaardbeoer.

Anne Cathrine, hans Kone, 46 aar, begge i 1ste Ægteskab.

Marie Kierstine	} deres Børn.	10 aar.
Anders Børgesen		7 "
Anne Kierstine		2 "

Een Familie. Ladegaard.

Chresten Jensen, Huusbonde, 64 aar, gift 2den gang,
Bonde og Gaardbeoer.

Marie Pedersdatter, hans Kone, 63 aar, gift 1ste gang.

Lass Christensen, deres Søn, 24 aar, ugift.

Anders Nielsen	} Tieneste- folk.	27 aar, ugift. National Soldat.
Kiersten Jensdatter		27 " "
Jens Christensen		14 " "
Chresten Povelsen		12 " "

Een Familie. Riishede.

Henrich Olesen, Huusbonde, 36 aar, gift 1ste gang,
Bonde, Gaardbeoer og Landeværnsmand.

Maren Madsdatter, hans Kone, 50 aar, gift 3die gang.

Kiersten Rasmusdatter	} hendes Børn.	19 aar, ugift.
Sidsel Rasmusdatter		13 " "

Rasmus Pedersen } hendes Børn. 8 aar, ugift.
 Anne Pedersdatter } 5 " "
 Lurs Olesen, Tienestekarl, 31 aar, ugift. National Rytter.

1' Familie. Welgaard.

Iver Sørensen, Huusbonde, 43 aar, Bonde og Gaardbeboer.
 Anne Marie Clausdatter, hans Kone, 37 aar,
 begge i 1ste Ægteskab.
 Marie Cathrine } 16 aar, ugift.
 Karen Iversdatter } 12 " "
 Claus Iversen } deres Børn. 10 " "
 Anne Iversdatter } 7 " "
 Kiersten Iversdatter } 4 " "

2' Familie.

Anders Pedersen, Huusbonde, 51 aar, gift 2den gang,
 Bonde og Gaardbeboer.
 Ellen Nielsdatter, hans Kone, 44 aar, gift 1ste gang.
 Jens Andersen } 23 aar, ugift.
 Peder Andersen } hans Børn. 16 " "
 Henrich Andersen } 13 " "
 Else Marie Andersdatter } 10 aar, ugift.
 Niels Andersen } 8 " "
 Anne Andersdatter } deres Børn. 5 " "
 Morten Andersen } 3 " "
 Chresten Andersen } 1 " "

3' Familie.

Anne Marie Erichsdatter, Kone, 41 aar, Enke efter
 1ste Ægteskab, Bondekone og Gaardbeboer.
 Erich Pedersen } 20 aar, ugift.
 Kiersten Pedersdatter } 18 " "
 Jens Pedersen } hendes Børn. 13 " "
 Clemens Pedersen } 10 " "
 Søren Pedersen } 7 " "
 Anne Jensdatter, Konens Moder, 65 aar,
 Enke efter 1ste Ægteskab.

Gribstrup Bye.

1' Familie.

Anders Nielsen, Huusbonde, 64 aar, gift 2den gang,
 Bonde og Gaardbeboer.
 Johanne Mortensdatter, hans Kone, 34 aar, gift 1ste gang.
 Hans Andersen, hans Søn, 29 aar, ugift.
 Peder Andersen, deres Barn, 1 aar.

2' Familie.

Niels Christensen, Huusbonde, 42 aar, Bonde og Gaardbeboer.
 Johanne Jørgensdatter, hans Kone, 32 aar,
 begge i 1ste Ægteskab.
 Jørgen Nielsen } 7 aar.
 Mads Nielsen } deres Børn. 5 "
 Chresten Nielsen } 2 "
 Karen Olesdatter, Tjenestepige, 34 aar, ugift.

3' Familie.

Rasmus Nielsen, Huusbonde, 43 aar, gift 2den gang,
 Bonde og Gaardbeboer.
 Inger Marie Madsdatter, hans Kone, 43 aar, gift 1ste gang.
 Maren Rasmusdatter, hans Datter, 17 aar, ugift.
 Mads Rasmussen } 10 aar, ugift.
 Kiersten Rasmusdatter } 8 " "
 Maren Rasmusdatter } deres Børn. 4 " "
 Niels Rasmussen } 2 " "
 Sidsel Rasmusdatter } 1 " "

4' Familie.

Hans Nielsen, Huusbonde, 48 aar, Bonde og Gaardbeboer.
 Maren Pedersdatter, hans Kone, 44 aar, begge i 1ste Ægteskab.
 Niels Hansen } 20 aar, ugift.
 Peder Hansen } 18 " "
 Karen Hansdatter } deres Børn. 14 " "
 Johanne Hansdatter } 11 " "
 Hans Hansen } 7 " "

5' Familie.

Niels Nielsen, Huusbonde, 33 aar, Bonde og Gaardbeboer.
 Bodild Andersdatter, hans Kone, 37 aar, begge i 1ste Ægteskab.

Anders Nielsen	}		11 aar.	
Anne Marie Nielsdatter			10 "	
Niels Nielsen		deres Børn.		8 "
Karen Nielsdatter				7 "
Maren Nielsdatter				4 "
Jens Nielsen			1 "	
Niels Andersen	}	Mandens	63 aar.	
Maren Pedersdatter		Forældre.	70 "	
Begge i 1ste Ægteskab. Nyder Aftægt af Gaarden.				

6' Familie.

Peder Nielsen, Mand, 38 aar, Huusmand med Jord.

Anne Madsdatter, hans Kone, 42 aar, begge i 1ste Ægteskab.

7' Familie.

Johan Conrad Fischer, Mand, 67 aar, Huusmand med Jord
og Muurmester.

Ester Jensdatter, hans Kone, 68 aar, begge i 1ste Ægteskab.

1' Familie.

Tranholm.

Søren Jensen, Huusbonde, 64 aar, gift 3die gang,
Bonde og Gaardbeboer.

Maren Jørgensdatter, hans Kone, 70 aar, gift 2den gang.

Maren Sørens datter

Jens Sørensen

Anne Cathrine Sørens datter

Birthe Jensdatter

Uldrich Holgersen

Søren Jørgensen

25 aar, ugift.

hans Børn. 22 " "

19 " "

65 aar, ugift.

Tienestefolk. 21 " "

11 " "

2' Familie.

Rasmus Nielsen, Huusbonde, 63 aar, Bonde og Gaardbeboer.

Mette Kierstine Jensdatter, hans Kone, 63 aar,

begge i 1ste Ægteskab.

Maren Rasmusdatter

Jens Rasmussen

Peder Rasmussen

37 aar, gift 1ste gang.

deres Børn. 33 " ugift.

20 " "

Kiersten Jensdatter	}	Tienestefolk.	15 aar, ugift.
Søren Andersen			14 " "
Isaak Andersen			10 " "

1' Familie.

Tirsvad.

Jens Andersen, Huusbondc, 43 aar, Bondc og Gaardbeboer.			
Maren Nielsdatter, hans Kone, 40 aar, begge i 1ste Ægteskab.			
Anders Jensen	}	deres Børn.	16 aar, ugift.
Kiersten Jensdatter			12 " "
Inger Jensdatter			4 " "

2' Familie.

Søren Jensen, Huusbondc, 60 aar, gift 2den gang, Bondc og Gaardbeboer.			
Karen Olesdatter, hans Kone, 38 aar, gift 1ste gang.			
Karen Sørensdatter, hans Datter, 19 aar, ugift.			
Ole Sørensen	}	deres Børn.	13 aar, ugift.
Mette Cathrine Sørensdatter			10 " "
Jens Sørensen			8 " "
Mette Kierstine Sørensdatter			5 " "

Tilsammen af Kloborg Sogn 255 Personer, saaledes rigtig Bekræftning.

Schade Præstegaard den 4'de Marts 1801.

C. Schytte Herredsprovst.

A F S K R I F T

Optegnelse paa Folketallet i Thyrsting Sogn under Aarhus Amt, saaledes som det befandtes at være den 1ste Febr. 1801, tilligemed Forklaring om enhver Persons Stand, Embede og Næringsvei m. v.

1' Familie.

Matstrup Hovedgaard.

Thyge de Thygeson, Huusbondc, 63 aar, Enkemand efter 1ste Ægteskab, Ejer af Matstrup Gaard og Gods.
Helene Flensborg, hans Søster Datter, 19 aar, ugift.

Marie Rohde	Tjenestefolk.	78 aar, ugift, Salig Fruens Pige.
Laurs Lauritzen		28 " " Forvalter ved Godset.
Anne Kierstine Møller		29 " " Huusholderske.
Chresten Mørch		36 " gift 1ste gang, Skytte.
Frederich Holm		23 " ugift, Tiener.
Peder Michelsen		38 " " Ladefoged.
Cathrine Marie Bodholt		17 " "
Karen Jensdatter		19 " "
Kiersten Christensdatter		23 " "
Sidsel Stephansdatter		22 " "
Jens Pedersen		28 " " Kusk og National Soldat.
Peder Hansen		32 " "
Hans Peter Pedersen		28 " "
Peder Rasmussen		26 " "
Rudolph Pedersen		49 " "
Niels Lauridsen	53 " "	
Peder Hæftholm	46 " Enkemand efter 1ste Ægteskab.	
Søren Nielsen	80 " Enkemand efter 2det Ægteskab.	

2' Familie.

Stids Mølle.

Niels Pedersen, Huusbond, 42 aar, Fæster, Møllen med Jord.		
Anna Sørensdaughter, hans Kone, 44 aar, begge gift 1ste gang.		
Niels Emanuel	} deres Børn. 9 aar, ugift.	
Helene Nielsdatter		6 " "
Søren Hansen, Konens Broder Søn, 11 aar, ugift.		
Søren Sørensen	} Tjenestefolk. 32 aar, ugift, Landeværnsmand.	
Juliane Marie Madsdatter		28 aar, ugift.
Chresten Sørensen		21 " "
Peder Henriksen		14 " "
Hans Pedersen, Konens Farbroder, 78 aar, Enkemand efter 1ste Ægteskab. Nyder Aftægt af en Gaard i Ring Sogn.		

3' Familie.

Matstrup Mølle.

Peder Sørensen, Mand, 38 aar, Fæster, Møllen uden Jord.
 Anne Christensdatter, hans Kone, 35 aar, begge gift 1ste gang.
 Frederich Pedersen | 11 aar, ugift.
 Søren Pedersen | 9 " "
 Sophie Charlotte Pedersdatter | deres Børn. 7 " "
 Thyge Jesper Pedersen | 5 " "
 Niels Emanuel Pedersen | 2 " "
 Carl Emil Pedersen | 1 " "
 Anna Marie Munch, Konens Moder, 78 aar, Enke efter
 1ste Ægteskab.

4' Familie.

Clausholm.

Marius Sørensen, Mand, 52 aar, Huusmand med Jord
 og Gartner paa Matstrup.
 Mette Marie Jensdatter, hans Kone, 32 aar, begge gift 1ste gang.
 Anne Lisbeth Mariusdatter, deres Barn, 1 aar.
 Søren Jensen, Konens Broder, 28 aar, ugift, Tømmermand.

1' Familie.

Thyrsting Bye.

Peder Pedersen, Huusbonde, 60 aar, gift 2den gang,
 Bonde, Gaardbeoer og Sognefoged.
 Marie Kierstine, hans Kone, 40 aar, gift 1ste gang.
 Søren Pedersen | 4 aar, ugift.
 Anne Marie Pedersdatter | deres Børn. 3 " "
 Birgitte Pedersdatter | 2 " "
 Jens Vistesen | 21 aar, ugift.
 Maren Christensdatter | Tienestefolk. 19 " "
 Anders Themsen | 15 " "
 Mette Jensdatter, Konens Moder, 87 aar, Enke efter 1ste
 Ægteskab. Nyder Almisse af Sognet.

2' Familie.

Them Madsen, Huusbonde, 48 aar, Bonde og Gaardbeoer.
 Anne Andersdatter, hans Kone, 48 aar, begge i 1ste Ægteskab.

Maren Themsdatter		21 aar, ugift.
Mads Themsen		19 " "
Soren Themsen		15 " "
Kiersten Themsdatter		deres Børn. 12 " "
Peder Themsen		9 " "
Jens Peter Themsen		1 " "

3' Familie.

Jens Mikkelsen, Huusbonde, 51 aar, Bonde og Gaardbeboer.		
Anna Andersdatter, hans Kone, 51 aar, begge i 1ste Ægteskab.		
Mikkel Jensen		19 aar, ugift.
Anders Jensen		deres Børn. 16 " "
Elsæ Marie Jensdatter		10 " "
Anna Marie Jensdatter		5 " "

4' Familie.

Niels Nielsen, Huusbonde, 45 aar, Bonde og Gaardbeboer.		
Dorthe Jensdatter, hans Kone, 39 aar, begge i 1ste Ægteskab.		
Karen Nielsdatter		deres Børn. 10 aar, ugift.
Jens Nielsen		8 " "
Hans Jensen		Tienestefolk. 37 aar, ugift.
Johanne Marie		17 " "

5' Familie.

Chresten Chrestensen, Huusbonde, 31 aar, Bonde og		
	Gaardbeboer.	
Maren Pedersdatter, hans Kone, 30 aar, begge i 1ste Ægteskab.		
Christence Chrestensdatter		5 aar, ugift.
Chresten Chrestensen		deres Børn. 3 " "
Peder Chrestensen		2 " "
Christine Pedersdatter		Tienestefolk. 20 aar, ugift.
Kierstine Pedersdatter		15 " "
Peder Hansen, 64 aar		begge i 1ste Ægteskab.
Christence Hansdatter, 63 "		Nyder Aftægt af Gaarden.

6' Familie.

Peder Lundholt, Huusbonde, 61 aar, Bonde og Gaardbeboer.
Ana Marie, hans Kone, 60 aar, begge gift 1ste gang.

Lisbeth Pedersdatter	}	deres Born.	22 aar, ugift.
Karen Pedersdatter			19 " "
Søren Sørensen, et Pleiebarn, 2 aar, ugift.			
Chresten Torpensen	}	Tjenestefolk.	24 aar, ugift. National
Anders Sørensen			12 " " Soldat.

7' Familie.

Niels Sørensen, Huusbonde, 51 aar, gift 2den gang,
Bonde og Gaardbeoer.

Anne Cathrine Nielsdatter, hans Kone, 28 aar, gift 1ste gang.

Anne Nielsdatter	}	hans Born.	16 aar, ugift.
Jens Nielsen			14 " "
Søren Nielsen			12 " "
Anne Kierstine Nielsdatter			9 " "

Marie Nielsdatter, deres Barn, 3 aar, ugift.

8' Familie.

Rasmus Christensen, Huusbonde, 59 aar, gift 2den gang,
Bonde og Gaardbeoer.

Anne Sørensdatte, hans Kone, 48 aar, gift 1ste gang.

Andreas Emanuel Rasmussen	}	deres Born.	15 aar, ugift.
Chresten Rasmussen			14 " "
Jens Rasmussen			10 " "
Hans Rasmussen			5 " "

Jens Pedersen, Tienestekarl, 23 aar, ugift. National Soldat.

Hans Jensen, Logerende, 69 aar, Enkemand efter 1ste Ægteskab.
Nyder Aftægt af Gaarden.

9' Familie.

Niels Pedersen, Huusbonde, 51 aar, gift 1ste gang,
Bonde og Gaardbeoer.

Inger Hansdatter, hans Kone, 68 aar, gift 3die gang.

Kiersten Sørensdatte, hendes Datter, 40 aar, ugift.

Rasmus Sørensen	}	Tieneste- folk.	60 aar, Enkemand efter 1ste Ægteskab.
Anne Kierstine Thomasdatter			16 aar, ugift.
Hans Nielsen			14 " "

10' Familie.

Christian Marcussen, Huusbonde, 44 aar, Bonde og Gaardbeoer.

Maren Christensdatter, hans Kone, 44 aar, begge i 1ste Ægteskab.

Mette Kierstine, deres Datter, 4 aar.

Hans Pedersen	}	Tienestefolk.	28 aar, ugift. Rytter.
Chresten Jensen			13 " "

Cathrine Christensdatter, Konens Søster, 46 aar, ugift. Væverske.

11' Familie.

Frands Knudsen, Huusbonde, 52 aar, gift 1ste gang,
Bonde og Gaardbeboer.

Dorthe Hansdatter, hans Kone, 70 aar, gift 2den gang.

Johanne Jørgensdatter	}	Tienestefolk.	24 aar, ugift.
Jens Christensen			16 " "
Søren Jensen			35 " "

Gewerben Soldat ved Skarpskytterne.

12' Familie.

Jeppe Nielsen, Huusbonde, 48 aar, gift 3die gang,
Bonde og Gaardbeboer.

Kiersten Torpensdatter, hans Kone, 28 aar, gift 1ste gang.

Søren Jepsen, hans Søn, 14 aar, ugift.

Niels Jepsen	}	deres Børn.	3 aar, ugift.
Cathrine Jepsdatter			1 " "

Anne Sørensdatter, Tienestepige, 15 aar, ugift.

Anne Nielsdatter, Logerende, 65 aar, ugift. Nyder Almisse
af Sognet.

13' Familie.

Niels Nielsen, Huusbonde, 42 aar, gift 2den gang,
Bonde og Gaardbeboer.

Maren Sørensdatter, hans Kone, 36 aar, gift 1ste gang.

Maren Nielsdatter, deres Datter, 8 aar, ugift.

Christen Nielsen	}	Tienestefolk.	30 aar, ugift. Gewerben
Jens Sørensen			14 " "

Kiersten Jensdatter, Mandens 1ste Kones Moder, 69 aar,
Enke efter 1ste Ægteskab. Nyder Aftægt af Gaarden.

14' Familie.

Jens Pedersen, Mand, 51 aar, gift 2den gang, Huusmand
og Skoleholder med Jord.

Ellen Hansdatter, hans Kone, 56 aar, gift 1ste gang.

Maren Jensdatter, hans Datter, 14 aar, ugift.

Anne Jensdatter, Logerende, 26 aar, ugift og besvangret,

Søren Sørensen, hendes Søn, 4 aar. Indsiddet og Væverske.

15' Familie.

Hans Pedersen, Mand, 45 aar, Huusmand med Jord og
Lægdsmand.

Anne Giertrud, hans Kone, 48 aar, begge i 1ste Ægteskab.

Anna Hansdatter	} deres Børn.	14 aar, ugift.
Karen Hansdatter		10 " "
Sidsel Hansdatter		6 " "
Peder Hansen		2 " "

16' Familie.

Jens Christensen, Mand, 42 aar, gift 2den gang, Huusmand
med Jord og Juulmand.

Anne Cathrine Erichsdatter, hans Kone, 34 aar, gift 1ste gang.

Anne Kierstine, hans Datter, 11 aar, ugift.

17' Familie.

Erich Christensen, Mand, 66 aar, Huusmand med Jord
og Skovfoged.

Anne Christensdatter, hans Kone, 67 aar, begge i 1ste Ægteskab.

Karen Olesdatter, Konens Søster, 60 aar, ugift, Indsiddet
og Nyder Almisse af Sognet.

18' Familie.

Christian Michelsen, Mand, 54 aar, Huusmand med Jord.

Anne Christensdatter, hans Kone, 70 aar, begge i 1ste Ægteskab.

19' Familie.

Chresten Kiær, Mand, 56 aar, Huusmand med Jord.

Karen Madsdatter, hans Kone, 44 aar, begge gift 1ste gang.

Marius Christensen	} deres Børn.	9 aar.
Anne Kierstine Chrestensdatter		1 "

20' Familie.

Niels Andersen, Mand, 35 aar, Huusmand med Jord
og Skrædder.

Anne Erichsdatter, hans Kone, 33 aar, begge i 1ste Ægteskab.

Erich Nielsen	} deres Børn.	5 aar.
Appelone Nielsdatter		3 "
Anne Nielsdatter		2 "

21' Familie.

Niels Michelsen, Mand, 54 aar, Huusmand med Jord og Væver.
 Karen Andersdatter, hans Kone, 58 aar, begge i 1ste Ægteskab.
 Michel Nielsen, deres Søn, 17 aar, ugift.

22' Familie.

Knud Mortensen, Mand, 46 aar, gift 1ste gang,
 Huusmand med Jord.
 Anne Kierstine, hans Kone, 60 aar, gift 3die gang.

Een Familie.

Heuftholm.

Mette Kierstine, Kone, 60 aar, Enke efter 1ste Ægteskab,
 Bondekone og Gaardbeoer.
 Frands Sørensen } 27 aar, ugift.
 Anne Sørensdatter } hendes Børn. 25 " "
 Hans Sørensen } 20 " "
 Anders Andersen, Tienestedreng, 13 aar.

1' Familie.

Haabefuld.

Jens Andersen, Huusbonde, 45 aar, Bonde og Gaardbeoer.
 Maren Mogensdatter, hans Kone, 41 aar, begge i 1ste Ægteskab.
 Mette Kierstine Jensdatter } 14 aar, ugift.
 Appelone Jensdatter } 12 " "
 Anders Jensen } deres Børn. 8 " "
 Johanne Marie Jensdatter } 4 " "
 Mogens Jensen } 3 " "

2' Familie.

Chresten Sørensen, Huusbonde, 34 aar, gift 2den gang,
 Bonde og Gaardbeoer.
 Maren Erichsdatter, hans Kone, 34 aar, gift 1ste gang.
 Jens Pedersen } Tienestefolk. 28 aar, ugift.
 Lorentz Nielsen } 8 " "
 Anna Knudsdatter, Mandens 1ste Kones Moder, 62 aar,
 Enke efter 1ste Ægteskab. Nyder Aftægt af Gaarden.

Een Familie. Rolighed.

Hans Hansen Berg, Mand, 32 aar, Huusmand med Jord og Smed.

Charlotte Amalia Mogensdatter, hans Kone, 35 aar,
begge i 1ste Ægteskab.

Mogens Hansen	}	deres Børn.	6 aar.
---------------	---	-------------	--------

Mette Marie Hansdatter	}	deres Børn.	4 "
------------------------	---	-------------	-----

Hans Peter Hansen	}	deres Børn.	2 "
-------------------	---	-------------	-----

Mette Kierstine Hansdatter, Tienestepige, 13 aar, ugift.

Mogens Jensen, Konens Fader, 76 aar, Enkemand efter 1ste Ægteskab, er Smed og Aftægtsmand.

Tilsammen i Thyrsting Sogn 190 Personer.

Saaledes rigtig bevidnet.

C. Schytte.

A F S K R I F T

Optegnelse paa Folketallet m. v. i Klovborg Sogn under Vrads Herred i Skanderborg Amt, den 18' Februar 1834.

1. Præstegaarden. Skade Bye.

Jens Møller Vogeliuz, 54 aar, ugift, Sognepræst.

Stephan Jenssen,	29 "	gift	}	Tjenestefolk.
------------------	------	------	---	---------------

Hans Sørensen,	63 "	"	}	Tjenestefolk.
----------------	------	---	---	---------------

Ole Hansen,	14 "	ugift	}	Tjenestefolk.
-------------	------	-------	---	---------------

Cathrine Bøtker,	43 "	gift	}	Tjenestefolk.
------------------	------	------	---	---------------

Caroline Hansdatter,	33 "	ugift	}	Tjenestefolk.
----------------------	------	-------	---	---------------

2. en Gaard.

Jens Sørensen, 60 aar, gift, Gaardfæster.

Karen Jensdatter, 60 " " hans Kone.

Jens Møller Jenssen, 19 " ugift. Deres Søn.

Karen Sørensdatter, 23 " " Tjenestepige.

Mette Marie Jensdatter, 16 " " Pleiebarn.

Jens Christian, 14 " " Tjenestedreng og
Almisselem.

Jens Jenssen, 31 " gift, Gaardmandens Søn
og Tjenestekarl.

Maren Jensdatter, 27 aar, gift, Sidstanførtes Kone, Indsidder.
 Karen Jensdatter, 1 " ugift, Deres Datter.

3. en Gaard.

Las Pedersen,	47 aar, gift,	Gaardfæster.
Anne Cathrine Hansdatter,	46 " "	hans Kone.
Hans Peter Lassen,	8 " ugift,	Deres Søn.
Karen Stephansdatter,	22 " "	Pleiedatter og Tjenestepige.
Holger Sørensen,	18 " "	} Tjenestefolk.
Karen Pedersdatter,	16 " "	
Peder Sørensen,	82 " Enkemand,	Inderste og Aftægtsmand.

4. en Gaard.')} Klovborg Bye.

Anne Kirstine Christensdatter,	57 aar, Enke,	Gaardfæster.
Christen Sørensen,	21 " ugift,	hendes Søn, bestyrer Gaarden.
Dorthe Kierstine Jensdatter,	29 " "	} Tjenestefolk.
Laurs Pedersen,	18 " "	
Maren Pedersdatter,	15 " "	
Johanne Marie Pedersdatter,	9 " "	Pleiebarn.

5. et Leiehus.

Thyge Jespar Thomassen,	39 aar, gift,	Hjulmand, Ind- sidder med Avl.
Anne Nielsdatter,	34 " "	hans Kone.
Johanne Marie Thygesdatter,	4 " "	} Deres Børn.
Mette Johanne Thygesdatter,	2 " "	

6. et Boelsted.

Niels Emanuel Bodholt,	43 aar, gift,	Fæster.
Dorthea Deliane Jensdatter,	40 " "	hans Kone.
Jens Nielsen,	10 " "	} Deres Børn.
Thomas Nielsen,	8 " "	
Anne Dorthea Nielsdatter,	2 " "	

')} -Gaarden.

Jens Sørensen, 79 aar, gift, Aftægtsmand, Inderste,
 Maren Rudolphsdatter, 76 " " hans Kone. Træskomand.

7. en Degnebolig.

Thomas Sørensen Bodholt, 81 aar, gift, Degn.
 Dorthea Deliane Jensdatter, 77 " " hans Kone.
 Michael Johannessen Vogelius, 8 " Deres Pleiebarn.
 Jeppe Stoustrup, 23 " ugift, substitueret
 Skolelærer.

8. et Hus.

Anne Jensdatter Clausholm, 59 aar, ugift, Fæster med
 ringe Avl, Væverske.
 Mette Marie Hansdatter, 28 " " Væver.

9. en Gaard.')

Rasmus Laursen, 50 aar, gift, Gaardfæster.
 Johanne Hansdatter, 45 " " hans Kone.
 Maren Rasmusdatter, 21 " ugift
 Laurs Rasmussen, 17 " "
 Karen Rasmusdatter, 15 " "
 Johanne Rasmusdatter, 13 " "
 Hans Rasmussen, 11 " "
 Marie Kirstine Rasmusdatter, 5 " "
 Kirstine Marie Nielsdatter, 79 " Aftægtskone, Inderste.
 Deres Børn.

10. en Gaard.**)

Niels Rasmussen, 68 aar, gift, Gaardfæster, Smed.
 Kirsten Christensdatter, 58 " " hans Kone.
 Bagge Nielsen, 23 " ugift, Smedesvend,
 deres Son.
 Carl Nielssen, 21 " " deres Son.
 Niels Anderssen, 17 " "
 John Hanssen, 12 " "
 Karen Marie Madsdatter, 22 " "
 Kirsten Sørensdatter, 15 " "
 Jørgen Christian Laurssen, 27 " " Tømmersvend,
 Indsidder.
 Tjenestefolk.

') Peder Thomsens Gaard.

**) Baunhøjgaard.

11. en Gaard.

Anders Laurssen,	58 aar,	gift,	Gaardfæster.
Maren Rasmusdatter,	58	»	» hans Kone.
Inger Kirstine Andersdatter,	21	»	ugift
Niels Anderssen,	17	»	»
Anne Marie Andersdatter,	12	»	»

} Deres Børn.

12. et Leiehus.

Rasmus Christensen, 72 aar, gift, Indsidder, Dreier, Almisselem.
 Anne Rasmusdatter, 60 » » hans Kone.

13. et Leiehus.

Christen Laurssen, 29 aar, gift, Indsidder, Væver.
 Anne Christine Christensdatter, 34 » » hans Kone.
 Christine Marie Christensdatter, 1 » » deres Barn.

14. en Gaard.

Joseph Jenssen,	34 aar,	gift,	Gaardfæster.
Mette Jensdatter,	32	»	» hans Kone.
Jens Christian Josephsen,	8	»	} Deres Børn.
Jens Josephsen,	6	»	
Søren Josephsen,	4	»	
Laurs Christian Josephsen,	1	»	
Rasmus Pedersen,	17	»	Tjenestedreng.

15. en Gaard.')

Niels Nielssen,	44 aar,	gift,	Gaardfæster.
Maren Laursdatter,	41	»	» hans Kone.
Jens Nielssen,	16	»	ugift
Else Marie Nielsdatter,	14	»	»
Marie Kirstine Nielsdatter,	11	»	»
Niels Nielssen,	8	»	»
Maren Nielsdatter,	4	»	
Else Marie Sørens datter,	64	»	Enke, Aftægtskone.

} Deres Børn.

16. en Gaard Flaarits.

Søren Thomassen, 54 aar, gift, Gaardfæster.
 Mette Kirstine Nielsdatter, 42 » » hans Kone.

’) Niels Jensens Gaard.

Niels Sørensen,	19 aar, ugift	} Deres Børn.
Johanne Marie Sørensdatter,	17 " "	
Thomas Sørensen,	12 " "	
Maren Sørensdatter,	9 " "	
Søren Sørensen,	6 " "	
Rasmus Sørensen	1 " "	

17. et Hus paa Marken.

Jens Nielssen,	56 aar, gift, Husfæster, Skrædder.
Anne Stephansdatter,	58 " " hans Kone.
Stephan Pedersen,	90 " Enkemand, Konens Fader, Aftægtsmand.
Kirstine Povelsdatter,	27 " Indsiddet, underholdes af sin Mand, som tjener.
Jens Stephansen,	2 " hendes Barn.

18. et Hus paa Marken.

Jens Thomassen,	49 aar, gift, Husfæster.
Kirsten Jensdatter,	45 " " hans Kone.
Thomas Jensen,	8 "
Maren Jensdatter,	5 "

} Deres Børn.

19. et Hus paa Marken.

Hans Johnsen,	45 aar, gift, Husfæster, Teglblænder.
Anne Marie Jørgensdatter,	39 " " hans Kone.
Jørgen Hanssen,	10 "
Jens Hanssen,	8 "
Andreas Hanssen,	6 "
Else Marie Hansdatter,	4 "
Christoffer Hanssen,	1 "

} Deres Børn.

Maren Nielsdatter,	80 " Enke, Aftægtskone.
--------------------	-------------------------

20. et Hus paa Marken.

Las Jenssen,	37 aar, gift, Husfæster, Væver.
Anne Cathrine Knudsdatter,	46 " " hans Kone.
Jens Lassen,	8 "
Karen Marie Lasdatter,	6 "

} Deres Børn.

21. et Hus paa Marken.

Christen Rasmussen, 32 aar, gift, Husfæster.
 Maren Marie Pedersdatter, 42 " " hans Kone.

22. et Leichus paa Marken.

Peder Jønsen, 29 aar, gift, Husleier, Dagleier.
 Anne Pedersdatter, 22 " " hans Kone.
 Anne Pedersdatter, 2 " deres Barn.

23. en Gaard Malund.

Laurs Sørensen, 38 aar, gift, Gaardfæster.
 Helene Pedersdatter, 34 " " hans Kone.
 Jens Peter Sørensen, 11 " }
 Else Marie Laursdatter, 4 " } Deres Børn.
 Søren Laurssen, 1 " }
 Laurs Nielssen, 17 " ugift, Tjenestedreng.
 Else Sørensdatter, 67 " Enke, Aftægtskone.

24. en Gaard Riishede.

Rasmus Pedersen, 42 aar, gift, Gaardforpagter.
 Mette Kirstine Sørensdatter, 39 " " hans Kone.
 Henrich Rasmussen, 5 " }
 Søren Peter Rasmussen, 4 " } Deres Børn.
 Ole Rasmussen, 3 " }
 Marie Kirstine Rasmusdatter, 1 " }
 Søren Pedersen, 22 " ugift }
 Frederik Ludvig Wislandt, 28 " " }
 Stephan Pedersen, 18 " " } Tjenestefolk.
 Søren Madssen, 10 " " }
 Marie Kirstine Hansdatter, 24 " " }
 Babara Pedersdatter, 32 " " }
 Karen Olesdatter, 15 " " }

25. en Gaard.

Gribstrup Bye.

Mads Nielsen, 37 aar, gift, Gaardfæster.
 Maren Stephansdatter, 27 " " hans Kone.

Niels Nielssen,	27 aar, ugift	} Tjenestefolk.
Mette Kirstine Nielsdatter,	24 " "	
Søren Christian Pedersen,	16 " "	
Johanne Jørgensdatter,	65 " Enke, Aftægtskone.	

26. en Gaard.

Hans Anderssen,	62 aar. gift,	Gaardfæster.
Ingeborg Laursdatter,	55 " "	hans Kone.
Jens Hanssen,	22 " ugift	} Deres Børn.
Niels Hanssen,	15 " "	
Maren Hansdatter,	12 " "	
Hans Hanssen,	9 " "	

27. en Gaard.

Søren Nielssen,	30 aar, gift,	Gaardfæster.
Anne Rasmusdatter,	42 " "	hans Kone.
Mariane Sørens datter,	4 " "	Deres Datter.
Jens Peter Anderssen,	15 " ugift,	Tjenestedreng.
Maren Pedersdatter,	79 " Enke,	Aftægtskone.

28. en Gaard.

Christen Jensen,	35 aar, gift,	Gaardleier.
Mette Thomasdatter,	45 " "	hans Kone.

29. en Gaard.

Hans Hansen,	41 aar, gift,	Parcellist — til leie.
Karen Sørens datter,	52 " "	hans Kone.
Peder Pedersen,	12 " ugift,	Konens Søn.
Niels Christian Anderssen,	55 " gift,	Parcellist — til leie.
Abelone Christensdatter,	57 " "	hans Kone.
Johanne Mortensdatter,	64 " Enke,	Aftægtskone.
Anne Mortensdatter,	68 " ugift,	Asmisselem.

30. et Huus.

Johan Nielssen,	37 aar, gift,	Huusmand med Leiecontract — Smed.
Mette Kirstine Andersdatter,	26 " "	hans Kone.
Maren Johansdatter,	1 " "	deres Barn.
Edel Marie Nielsdatter,	16 " ugift,	Tjenestepige.

31. en Gaard Enighed, paa Marken.

Anders Nielssen,	62 aar,	gift,	Gaardfæster.
Maren Rasmusdatter,	70	«	« hans Kone.
Anders Hanssen,	30	«	ugift
Anne Kirstine Nielsdatter,	28	«	«

} Tjenestefolk.

32. en Gaard. Matruladegaard.

Las Christensen,	57 aar,	gift,	Gaardforpagter.
Maren Sørensdatter,	59	«	« hans Kone.
Maren Lasdatter,	20	«	ugift
Sidsel Lasdatter,	17	«	«
Søren Christian Lassen,	15	«	«

} deres Børn.

Juliane Rasmusdatter,	8	«	«
Hans Jørgensen,	28	«	«
Niels Anderssen,	21	«	«
Peder Madssen,	19	«	«
Las Jenssen,	11	«	«

} Pleiebarn.

Søren Sørensen,	37	«	gift,
Anne Marie Olesdatter,	36	«	«

} Indsieder, Tømmermand.

Jens Ole Sørensen,	6	«	«
Søren Sørensen,	3	«	«

} deres Børn.

33. Velgaarde Bye. en Gaard.

Morten Anderssen,	36 aar,	gift,	Gaardfæster.
Marie Cathrine Christiansdatter,	43	«	« hans Kone.
Christian Nielssen,	18	«	ugift
Helene Georgine Nielsdatter,	15	«	«
Nicoline Mortensdatter,	11	«	«
Anne Kirstine Mortensdatter,	3	«	«

} deres Børn.

34. en Gaard.

Claus Iversen,	43 aar,	gift,	Gaardfæster.
Else Sørensdatter,	39	«	« hans Kone.
Søren Claussen,	15	«	ugift
Iver Claussen,	11	«	«
Anne Marie Clausdatter,	6	«	«

} deres Børn.

Kirsten Iversdatter,	37	«	«
Sidsel Iversdatter,	9	«	«
Iver Sørensen,	77	«	«

} Tjenestepige.
Pleiebarn.
Enkemand, Aftægtsmand.

35. en Gaard.

Frands Pedersen,	49 aar,	gift,	Gaardfæster.
Mette Marie Andersdatter,	42 "	" "	hans Kone.
Anne Marie Frandsdatter,	16 "	ugift	} deres Børn.
Jens Peter Frandsen,	12 "	" "	
Anders Frandsen,	10 "	" "	
Jens Christian Frandsen,	6 "	" "	
Hans Frandsen,	4 "	" "	

36. Tranholm en Gaard.

Jens Rasmussen,	65 aar,	gift,	Gaardfæster.
Maren Jensdatter,	61 "	" "	hans Kone.
Kirsten Jensdatter,	26 "	" "	} deres Børn,
Ole Jenssen,	24 "	" "	
Rasmus Jenssen,	22 "	" "	
Rasmus Nielsen,	94 "	gift,	Aftægtsmand.
Anne Cathrine Nielsdatter,	61 "	" "	hans Kone, Væver.

37. en Gaard.

Jens Sørensen,	55 aar,	gift,	Gaardfæster.
Karen Hansdatter,	47 "	" "	hans Kone.
Sidsel Jensdatter,	24 "	ugift	} deres Børn.
Søren Jenssen,	21 "	" "	
Hans Jenssen,	19 "	" "	
Jens Jenssen,	17 "	" "	
Niels Jenssen,	14 "	" "	
Mads Jenssen,	12 "	" "	
Karen Jensdatter,	8 "	" "	
Peter Jenssen,	6 "	" "	
Las Jenssen,	2 "	" "	
Anne Kirstine Jensdatter,	23 "	" "	Tjenestepige.

38. Tiirsvad en Gaard.

Rasmus Anderssen,	49 aar,	gift,	Gaardfæster.
Anne Andersdatter,	39 "	" "	hans Kone.
Maren Rasmusdatter,	12 "	ugift	} deres Børn.
Ole Rasmussen,	7 "	" "	
Niels Ignatius Bøtger,	17 "	" "	Tjenestedreng.

39. en Gaard.

Anders Jenssen,	50 aar,	gift,	Gaardfæster.
Anne Cathrine Nielsdatter,	53	" "	hans Kone.
Jens Nielssen,	40	" "	Insidder og Tjenestekarl.
Maren Pedersdatter,	38	" "	hans Kone.
Anne Marie Jensdatter,	12	" ugift	 deres Børn.
Anne Jensdatter,	8	" "	
Niels Jenssen,	7	" "	
Anne Cathrine Jensdatter,	5	" "	
Anders Jenssen,	4	" "	
Søren Jenssen,	2	" "	
Peder Christensen,	15	" "	Tjenestedreng.

40. Nørskov et Boelsted.

Niels Jenssen,	48 aar,	gift,	Boelsfæster.
Karen Nielsdatter,	58	" "	hans Kone.
Maren Nielsdatter,	16	" ugift,	Sidstanførtes Datter.
Niels Jenssen Knudssen,	5	" "	indlogeret Almissem.

41. en Gaard.

Søren Rasmussen,	57 aar,	gift,	Gaardfæster.
Maren Jensdatter,	44	" "	hans Kone.
Anne Kirstine Sørens datter,	17	" ugift	 deres Børn.
Elsø Marie Sørens datter,	14	" "	
Anne Marie Sørens datter,	11	" "	
Jenssine Sørens datter,	8	" "	
Rasmus Sørens en,	6	" "	
Maren Sørens datter,	1		

42. en Gaard.

Inger Sørens datter,	62 aar,	Enke,	Gaardfæster.
Niels Hanssen,	31	" ugift	 hendes Børn.
Mette Kirstine Hansdatter,	28	" "	
Maren Hansdatter,	25	" "	
Søren Hanssen,	22	" "	
Anne Hansdatter,	17	" "	
Hans Nielssen,	2	" "	

43. en Gaard.

Rasmus Juliussen,	30 aar,	gift,	Gaardfæster.
Mette Kirstine Sørensdatter,	25	" "	hans Kone.
Anne Marie Rasmusdatter,	2	" ugift	deres Børn.
Anne Sophie Dorthca Rasmusdatter,	1	" "	
Hanssine Jensdatter,	11	" "	Pleiedatter.
Søren Jenssen,	22	" "	Tjeneste- folk.
Niels Christensen,	11	" "	
Karen Sørensdatter,	27	" "	
Søren Jenssen,	61	" Enkemand,	
Aftægtsmand, Sognefoged og Lægdsmand.			

44. Sønderkov et Boelsted.

Niels Sørensen,	31 aar,	gift,	Boelsfæster.
Christiane Lasdatter,	27	" "	hans Kone.
Anne Marie Nielsdatter,	2	" ugift,	deres Datter.
Pouline Pallesdatter,	16	" "	Tjenestepige.

45. Dalsgaard en Gaard.

Anne Cathrine Sørensdatter,	53 aar,	Enke,	Gaardfæster.
Anne Kristine Ulrichsdatter,	24	" ugift	hendes Børn.
Holger Ulrichsen,	21	" "	
Sophie Charlotte Ulrichsdatter,	18	" "	
Søren Peter Ulrichsen,	15	" "	
Sidsel Marie Ulrichsdatter,	12	" "	
Peder Jenssen,	25	" "	Tjenestefolk.
Anders Sørensen,	17	" "	
Søren Christian Christensen,	12	" "	

46. Sønderdal en Gaard.

Niels Hanssen,	53 aar,	gift,	Gaardfæster.
Maren Nielsdatter,	57	" "	hans Kone.
Maren Nielsdatter,	17	" ugift,	deres Datter.
Jens Nielssen,	39	" gift,	Tjenestekarl.
Birgitte Pedersdatter,	34	" "	hans Kone.
Anders Madssen,	23	" ugift	Tjenestefolk.
Mette Johanne Nielsdatter,	27	" "	
Jens Pedersen,	15	" "	

Marie Kirstine Michelsdatter, 73 aar, Enke, Aftægtskone
fra en Gaard i Thyrsting.

Summa 296 Personer. Optællingslisterne ere forfattede af
undertegnede Sognepræst, som har foretaget Tællingen.

Skade Præstegaard den 18de Februar 1834.

J. M. Vogeliuz.

A F S K R I F T

Optegnelse paa Folketallet m. v. i Thyrsting Sogn under
Thyrsting Herred i Skanderborg Amt, den 18' Februar 1834.

1. en Gaard. Thyrsting Bye.

Christen Nielsen,	35 aar, gift, Gaardfæster, Sognefoged og Lægdsmand.	
Anne Marie Nielsdatter,	25 aar, gift, hans Kone.	
Niels Christensen,	3 " ugift	} deres Børn.
Ida Marie Møller Christensdatter,	1 " "	
Johanne Kirstine Nielsdatter,	25 " "	} Tjeneste- folk.
Hans Jenssen Gram,	18 " "	
Niels Pedersen,	17 " "	
Niels Pedersen,	83 " gift, Aftægtsmand.	
Anne Cathrine Nielsdatter,	77 " " hans Kone.	

2. en Gaard.

Niels Frederiksen,	39 aar, gift, Gaardfæster.	
Mette Kirstine Christensdatter,	37 " " hans Kone.	
Marie Cathrine Nielsdatter,	14 " ugift	} deres Børn.
Maren Nielsdatter,	12 " "	
Frederik Nielssen,	8 " "	
Jens Nielssen,	5 " "	
Anne Cathrine Nielsdatter,	3 " "	
Christen Marcussen,	79 " Enkemand, Aftægts- mand.	

3. en Gaard.

Jørgen Nielssen,	63 aar, gift, Gaardfæster.
Anne Margrethe Nielsdatter,	65 " " hans Kone.

Niels Jørgensen,	24	«	ugift, deres Søn.
Jørgen Peter Jenssen,	6	«	« Pleiebarn.
Peder Anderssen,	16	«	« Tjenestedreng.
Jenssine Erichsdatter,	41	«	« Enke, Indsidder, Dagleier.
Mads Erichsen,	4	«	« ugift, hendes Barn.
Karen Nielsdatter,	72	«	« Enke, Indsidder, Almissclem.

4. en Gaard.

Søren Nielssen,	29	aar,	gift,	Gaardfæster.
Mette Christoffersdatter,	28	«	«	hans Kone.
Maren Sørensdatte,	1	«	ugift,	deres Datter.
Christen Jenssen,	11	«	«	Pleiebarn.
Karen Nielsdatter,	22	«	«	Tjenestepige.

5. en Gaard.

Niels Jenssen,	36	aar,	gift,	Indsidder, Skræder.
Maren Sørensdatte,	33	«	«	hans Kone.
Jens Nielssen,	10	«	ugift	} deres Børn.
Henrich Nielssen,	7	«	«	
Vilhelm Nielssen,	2	«	«	
Søren Nielssen,	1	«	«	
Anne Sørensdatte,	81	«	«	Enke, Aftægtskone.
Niels Sørensen,	46	«	gift,	Indsidder, Dagleier.
Maren Hansdatter,	33	«	«	hans Kone.
Inger Kirstine Nielsdatter,	12	«	ugift	} deres Børn.
Søren Nielssen,	7	«	«	
Anne Kirstine Nielsdatter,	5	«	«	
Inger Kirstine Rasmusdatter,	67	«	«	Enke, Aftægtskone fra Niim Sogn.
Kirsten Jensdatter,	29	«	gift,	Indsidder, Dagleier.

6. en Gaard.

Hans Henrichsen,	46	aar,	gift,	Gaardfæster.
Marie Kirstine Christensdatter,	26	«	«	hans Kone.
Sophie Hansdatter,	13	«	ugift	} deres Børn.
Henrich Hanssen,	11	«	«	
Christen Hanssen,	6	«	«	
Jens Hanssen,	4	«	«	
Niels Hanssen,	2	«	«	

7. en Gaard.

Jens Sørensen,	34 aar,	gift,	Gaardbruger, Skovfoged.
Anne Johanne Christensdatter,	30	" "	hans Kone.
Mette Kirstine Jensdatter,	1	" ugift,	deres Datter.
Søren Jenssen,	67	" gift,	Mandens Fader.
Ketel Ketelsen,	46	" ugift,	Pensionair.
Karen Madsdatter,	12	" "	Tjenestepige.

8. en Gaard.

Mads Thomsen,	54 aar,	gift,	Gaardfæster.
Karen Pedersdatter,	54	" "	hans Kone.
Karen Madsdatter,	18	" ugift	} deres Børn.
Peder Madssen,	16	" "	
Søren Madssen,	11	" "	
Thom Madssen,	8	" "	
Anne Nielsdatter,	28	" ugift,	Indsidder, Væverske.
Niels Nielssen,	9	" "	} hendes Børn.
Marie Kirstine Nielsdatter,	5	" "	

9. en Gaard.

Hans Christensen,	46 aar,	gift,	Gaardbruger.
Karen Jensdatter,	42	" "	hans Kone.
Christen Hanssen,	5	" ugift	} deres Børn.
Christiane Hansdatter,	5	" "	
Kirsten Torbensdatter,	61	" Enke,	Afrægtskone.

10. en Gaard.

Niels Jeppesen,	36 aar,	gift,	Gaardfæster.
Karen Pedersdatter,	37	" "	hans Kone.
Niels Jenssen,	10	" ugift	} deres Børn.
Jens Nielssen,	8	" "	
Kirstine Nielsdatter,	5	" "	
Peder Nielssen,	2	" "	
Mariane Madsdatter,	18	" ugift,	Tjenestepige.

11. en Gaard.

Christen Jenssen,	29 aar,	gift,	Gaardfæster.
Sidsel Hansdatter,	38	" "	hans Kone.

Inger Marie Christensdatter,	3	aar, ugift,	deres Barn.
Anne Hansdatter,	49	" "	Indsidder, Dagleier.
Christen Anderssen,	39	" gift,	Indsidder, Tjenestekarl.
Johanne Kirstine Andersdatter,	39	" "	hans Kone.
Anders Christensen,	13	" ugift	} deres Børn.
Jens Peder Christensen,	10	" "	
Mariane Christensdatter,	6	" "	
Maren Jensdatter,	48	" gift,	Aftægtskone.
Anne Kirstine Michelsdatter,	14	" ugift	} Aftægtsfol- kenes Børn.
Elle Cathrine Michelsdatter,	12	" "	
Dorte Kirstine Michelsdatter,	6	" "	

12. en Gaard.

Jens Nielssen Gram,	39	aar, gift,	Indsidder, Dagleier.
Karen Hansdatter,	44	" "	hans Kone.
Peder Jenssen,	13	" ugift	} deres Børn.
Anne Gertrud Jensdatter,	10	" "	
Jens Peter Jenssen,	9	" "	
Sidsel Kirstine Jensdatter,	7	" "	
Frands Jenssen,	4	" "	
Johanne Jørgensdatter,	58	" "	Indsidder, Almisselem.
Hans Peter Hanssen,	35	" gift,	Indsidder, Væver.
Maren Nielsdatter,	34	" "	hans Kone.
Charlotte Amalie Hansdatter,	9	" ugift	} deres Børn.
Niels Hanssen,	6	" "	
Bodil Hansdatter,	4	" "	
Hans Hanssen,	1	" "	
Peder Thomassen,	56	" gift,	Aftægtsmand.
Karen Sørens datter,	57	" "	hans Kone.
Søren Pedersen,	14	" ugift,	deres Søn.

13. en Gaard, udflyttet.

Jens Rasmussen,	44	aar, gift,	Gaardfæster.
Anne Marie Jensdatter,	41	" "	hans Kone.

Jens Jenssen,	12 aar, ugift	}	deres Børn.
Erasmie Jensdatter,	6 " "		
Hans Jenssen,	2 " "		
Mads Jenssen,	21 " "	}	Tjenestefolk.
Jens Peter Anderssen,	14 " "		
Mette Kirstine Laursdatter,	27 " "		
Helene Juliane Pedersdatter,	24 " "		

14. Høigaard, udflyttet.

Henrich Holgersen,	52 aar, gift,	Gaardfæster.	
Maren Sørensdaughter,	70 " "	hans Kone.	
Henrich Christensen,	6 " ugift,	Pleiebarn.	
Søren Pedersen,	30 " "	}	Tjenestefolk.
Jens Erichsen,	25 " "		
Mette Marie Sørensdaughter,	32 " "		
Jens Anderssen,	17 " "		

15. et Huus.

Peder Friis Bjerregaard,	35 aar, gift,	Leier uden Avl, Bødker.
Inger Johanne Børresdatter,	34 " "	hans Kone.
Søren Peter Pedersen,	6 " ugift,	deres Søn.

15. Skolestuen i samme Huus.

Niels Christian Madssen, 23 aar, ugift, constitueret Skolelærer.

16. et Huus.

Michel Nielssen,	51 aar, gift,	Huusleier med Avl, Træskoemand.	
Karen Sørensdaughter,	38 " "	hans Kone.	
Karen Marie Michelsdatter,	13 " ugift	}	deres Born.
Anne Cathrine Michelsdatter,	9 " "		
Søren Michelsen,	5 " "		

17. et Huus, udflyttet.

Jens Frederiksen,	35 aar, gift,	Huusleier med Avl.
Anne Nielsdatter,	42 " "	hans Kone.
Mariane Jensdatter,	12 " ugift,	Pleiebarn.

18. et Huus, udflyttet.

Niels Anderssen,	68 aar,	gift,	Huusleier med Avl, Skræder.
Marie Kirstine Jensdatter,	67	„ „	hans Kone.
Anne Nielsdatter,	26	„ ugift,	deres Datter, Almissem.
Else Marie Nielsdatter,	14	„ „	Pleiebarn.
Knud Jenssen,	35	„ gift,	Indsidder, Post, Dagleier.
Maren Nielsdatter,	27	„ „	hans Kone.
Marie Kirstine Knudsdatter,	2	„ ugift,	deres Barn.

19. et Huus, udflyttet.

Lauris Michelsen,	56 aar,	gift,	Huusleier med Avl.
Maren Christensdatter,	54	„ „	hans Kone.
Karen Marie Laursdatter,	10	„ ugift,	Vævpige
Niels Laurssen,	14	„ „	} deres Børn.
Marcus Laurssen,	10	„ „	

20. et Huus, udflyttet.

Anne Cathrine Erichsdatter,	67 aar,	Enke,	Huusleier med Avl.
Anders Nielssen,	32	„ gift,	Indsidder, Træskoemand.
Dorthe Jensdatter,	34	„ „	hans Kone.
Anne Cathrine Andersdatter,	5	„ ugift	} deres Børn.
Anne Mette Andersdatter,	1	„ „	

21. et Huus.

Jens Christensen,	52 aar,	gift,	Huusleier med Avl, Træskoemand.
Anne Kirstine Simonsdatter,	50	„ „	hans Kone.
Søren Jenssen,	13	„ ugift	} deres Børn.
Niels Jenssen,	11	„ „	
Anne Kirstine Jensdatter,	9	„ „	

22. et Huus, udflyttet.

Hans Hanssen Berg,	69 aar,	gift,	Huusfæster med Avl.
Bodil Mortensdatter,	31	„ „	hans Kone.
Hans Sørensen,	12	„ ugift,	Pleiebarn.

23. et Huus, udflyttet.

Niels Sørensen,	30 aar,	gift,	Huusleier med Avl,	
				Smed.
Sidsel Marie Pedersdatter,	35	"	"	hans Kone.
Niels Peter Nielssen,	7	"	ugift	} deres Børn.
Søren Nielssen,	3	"	"	

24. Rolighed, et Boelsted.

Søren Erichsen,	53 aar,	gift,	Fæster.	
Anne Kirstine Hansdatter,	49	"	"	hans Kone.
Peder Sørensen,	12	"	ugift	} deres Børn.
Niels Emanuel Sørensen,	10	"	"	
Karen Sørensdatter,	7	"	"	
Helene Sørensdatter,	5	"	"	
Anton Sørensen,	2	"	"	

25. Haabefuld, en Gaard.

Christen Rasmussen,	50 aar,	gift,	Gaardfæster.	
Maren Nielsdatter,	42	"	"	hans Kone.
Anne Kirstine Christensdatter,	19	"	ugift	} deres Børn.
Rasmus Christensen,	17	"	"	
Niels Christensen,	15	"	"	
Maren Christensdatter,	12	"	"	
Hans Christensen,	9	"	"	
Johanne Christensdatter,	7	"	"	
Anne Cathrine Christensdatter,	3	"	"	

26. en Gaard.

Niels Pedersen,	23 aar,	gift,	Gaardfæster.	
Anne Pedersdatter,	43	"	"	hans Kone.
Peder Pedersen,	15	"	ugift	} deres Børn.
Kirsten Pedersdatter,	14	"	"	
Jens Pedersen,	12	"	"	
Karen Pedersdatter,	10	"	"	
Elle Marie Pedersdatter,	8	"	"	
Mariane Pedersdatter,	6	"	"	
Peder Jenssen,	76	"	Enkemand, Aftægtsmand.	

27. Stidsmølle, Vandmølle og Avlsgaard.

Jørgen Lindenpalm,	55 aar,	gift,	Procurator, Fæster af Møllen.
Helene Nielsdatter Møller,	39	" "	hans Kone.
Anne Lindenpalm,	19	ugift	} deres Børn.
Christiane Lindenpalm,	16	" "	
Laurs Anderssen,	31	gift,	Møllebestyrer.
Frederikke Mariane Sørensdatter,	27	" "	hans Kone.
Jens Anderssen,	24	ugift,	Møllersvend.
Niels Sørensen,	23	" "	} Tjenestefolk.
Hans Sørensen,	21	" "	
Anders Christensen,	18	" "	
Marie Kirstine Clausdatter,	31	" "	

28. Donnerup, et Huus.

Søren Jørgensen,	45 aar,	gift,	Leier med Avl.
Marie Loretsdatter,	37	" "	hans Kone.
Anne Sørensdatter,	10	ugift	} deres Børn.
Kirstine Marie Sørensdatter,	8	" "	
Lovise Sørensdatter,	4	" "	
Mette Kirstine Sørensdatter,	2	" "	

29. Mattrup, Hovedgaard med Vandmølle.

Thyge de Thygesen,	27 aar,	ugift,	Proprietair, Student.
Bartiamine Linnemann,	25	" "	Huusjomfru.
Hans Knudsen,	16	" "	Skytte og Tjener.
Jens Pedersen,	33	gift,	Kusk og Staldkarl.
Karen Nielsdatter,	44	ugift,	Kokkepige.
Carl Vilhelm Dencker,	37	gift,	Forpagter af Gaarden og Møllen.
Margrethe Dencker,	34	" "	hans Kone.
Johanne Augusta Frederikke Dencker,	20 aar,	ugift,	Huusjomfru.
Johan Conrad Slontz,	5 aar,	ugift,	Pleiesøn.
Henrich Ludvig Dencker,	24	" "	Gartnersvend, Landvæsenslærling.
Christian Lauritzen,	43	" "	Landvæsenslærling for Betaling.

Inger Sørensdatter,	20 aar,	ugift	} Tjeneste- piger.
Inger Margrethe Christensdatter,	21	" "	
Anne Kirstine Jensdatter,	32	" "	
Jens Nielssen,	29	" "	Ladefoged.
Holger Christensen,	33	" gift,	Møllersvend.
Jørgen Nielssen,	28	" ugift	} Tjeneste- folk.
Jacob Anderssen,	21	" -	
Christian Sørensen,	19	" "	
Christen Pedersen,	18	" "	
Claus Pedersen,	18	" "	
Jens Michelsen,	20	" -	
Joseph Hanssen,	42	" "	
Jeppe Sørensen,	65	" gift	
Anders Erichsen,	46	" "	

30. Clausholm, et Huus paa Marken.

Marcus Sørensen,	85 aar,	gift,	Leier med Avl, Gartner.
Maren Mortensdatter,	73	" "	hans Kone.
Jenssine Nicoline Jensdatter,	7	" ugift,	Pleiebarn for Betaling.

31. Heftholm, en Gaard.

Frands Sørensen,	60 aar,	gift,	Gaardfæster.
Anne Marie Nielsdatter,	51	" "	hans Kone.
Kirstine Frandsdatter,	22	" ugift	} deres Born.
Peder Frandssen,	20	" "	
Jens Frandssen,	18	" "	
Mette Kirstine Frandsdatter,	16	" -	
Hans Frandssen,	14	" -	
Andreas Frandssen,	12	" "	
Anders Frandssen,	10	" -	
Rasmus Frandssen,	8	" -	

Summa 245 Personer. Optællingslisterne ere forfattede af undertegnede Sognepræst, som har foretaget Tællingen.

Skade Præstegaard den 18de Februar 1834.

J. M. Vogeliuz.

Matrup, Tranholm og Omegnen.

I et Qvartalsskrift, „Orion“, fra midt i forrige Aarhundrede findes Skovforholdene i Thyrsting-Vrads Herreder omtalt. Det drejer sig om en Besigtigelse af baade Stjernholm, Skanderborg, Aakjær, Aarhusgaard, Calløe, Dronningborg och Silkeborg Amt og tilliggende Skouffue, Kiøbsteder och Bønder, deres Opsigelse og Skell, in Novembri och Decembri Anno 1645. Og det siges her:

Om *Tørsting Herritt* ang. Syn och Besigtelse af Skanderborg Slot 9. Nov. 1645: Findis udi Brunswig, ect støcke *Halned Eggeschouff* — 112 gammel Raaden Eggestøffuen; *Ressen schouff* — 200 Bøggestaffuen, *Eggestaffuen* — 120, en deell Meget smaa, kunde og giss fire eller femb paa et Less; *Gammelstrupschouff*. Egger — 80 — Bøgger — 70. I eet Stycke *Kirkeschouff* i forne schouff, Bøgger — 7. Udi *Ommeschouff*, Bøgger — 120. Der udi itt Stycke *Kirkeschouff* — 13 Bøggestaffuen, *Tønningschouff* — 31 — Bøggestoffuen — 12 Eggestoffuen, *Nedenschouff* — 8 Eggestoffuen och 18 Bøggestoffuen, *Wissingschouff* — 501 Bøggestoffuen, smaat och stort Eggestoffuen — 162, *Addetschouff* — 347 Bøggestoffuen — 331 Eggestoffuen, *Langballeschouff* — 6 Bøggestoffuen — 26 Eggestoffuen; *Ulstrupschouff*. 263 Eggestoffuen, en part deraff meget smaa, 182 Bøggestoffuen, *Windingschouff* — 20 Eggestoffuen — 30 Bøggestoffuen, *Wellingschouff* — 100 Eggestoffuen — 81 Bøggestoffuen, *Kolben Lunde* 9 Halland Egger i stoffuen, *Slagballeschouff* — 20 Halland Eggerstoffuen, *Burgaardtschouff* — 9 Bøgge och 6 Eggestoffuen, *Ormstrup* — 4 Egger, 6 Bøggestoffuen, *Ørschouff* — 16 Bøggestoffuen — 20 Eggestoffuen, *Ringschouff* — 250 Bøggestoffuen och 162 Eggestoffuen, alt smaat.

Udi wildbanen i forne Herritt ehr seett nogle store Diur.

Og videre om *Tørsting Herritt*: Udi dett heele Herritt ehr slett ingen saalediss wed Magtt, at de deriss fulde Landgilde i dette Aar kand udgiffue, paa de Steder marchen ehr gaaen frimb och tilbage, ehre de slett forarmet, saa de entten Lidett, eller slett intted formaar att udgiffue, som ehre dend største

partt udi Bryrup, Windinge, Grøstrup, Træden och Ring Sogner. Ødde Gaarde findiss icke udi Herritt, uden en hel och en halff udi Ringbye. Paa de andre Steder udi Herredett kunde de (enddog dennem en stoer deell deriss formue ehr frataget) med stoer besvering, Somme giffue thredie partten, somme fierde partten, somme Mindre aff deriss Landgilde, Saa frembt de for Huad de Resterede med, der Fienden kom i Landett bliffuer forschaanit.

Ang. Silckeborrig Slottes Siun og besigtelse 4. Decembris 1645. Skouffuene till och under Silckeborg Lehn, *Wrads Herritt*:

Findiss udi Slottenss Ennemerke Eggestoffuen 73, bøggestoffuen 20, udi Wirchlang Østerschouff fanthiss Eggestoffuer 51, bøggestoffuen 61, udi Wirchlang Westerschouff findiss Eggestaffuen 57, bøggestaffuen 66, udi Thembschouff Eggestaffuen 24, bøggestaffuen 54, udi Loudallschouff Eggestaffuen 25, bøggestaffuen 43, i Rudstrupschouff Eggestaffuen 63, Bøggestaffuen 31, udi Giedtsøeschouff Eggestaffuen 57, bøggestaffuen 58, udi Løgagerschouff findiss Eggestaffuen 89, bøggestaffuen 23, udi Fougstrupschouff Eggestaffuen 10, Bøggestaffuen 64, udi Wradschouff Eggestaffuen 33, bøggestaffuen 14, udi Issenschouff Eggestaffuen 25, bøggestaffuen 2, udi Guldfahrhoffuetschouff Eggestaffuen 106, bøggestaffuen 30, udi Bøgschouff Eggestaffuen 4, bøggestaffuen 110. udi Bosteschouff findiss bøggestaffuen 51, udi Sebstrupschouff Eggestaffuen 23, bøggestaffuen 4, udi Ryschouff Eggestaffuen 14, bøggestaffuen 5, udi Brandschouff findiss Eggestaffuen 20, bøggestaffuen 81, udi Ashløffschouff Eggestaffuen 14, bøggestaffuen 10, udi Hiordtsballeschouff Eggestaffuen 65, udi Tolstrupschouff Eggestaffuen 31, bøggestaffuen 16, udi Lindschouff bøggestaffuen 16, udi Tømmerbyeschouff bøggestaffuen 18.

Belangende Kong. Mai. Wildbannc udi forne Herrit er der udi seet 43 Hinde och Hiorte, udi forne schouffue sinuit icke at werre hugget noget til schouffschade uden i Guldfahrhoffuetschouff.

Wrads Herritt: Dette Herritt befindiss, ligesom det forige, meget Ilde at werre *Ruinerit*. och forarmidt, saa de Mulligt icke formaar at udgiffue høyere, end dend tredie part aff Deriess

sædvwahlige Landgilde, efftersom de ickc halffuer saaedt, och i Nerverende Aar Indhøestedt uden en Ringe Deell. Udi forschreffne Herritt ehr 36 heelle, 10 halffue Gaarde, och et boell gandsche forarmet, 3 heelle och 2 halffue Gaarde øde, 2 heelle och 2 halffue affbrent.

Endvidere findes der i samme Tidsskrift fra 1851 forskellige Beretninger om Klovborg-Thyrsting og Grædstrup Sogne af Historikeren, Prof. Tyge Alexander Becker, der som Historiker har foretaget Rejser i Jylland og ogsaa i de nævnte Egne. Og da han var en Slægtning af Thygesenerne paa Matrup — hans Mor var en født Thygesen fra Matrup — saa har han desuden den Fordel at have haft Adgang til gamle Dokumenter paa Matrup, som angaar Egnen, saaledes Skødet paa Tranholm til Dronning Margrete fra Skarpenberg paa denne Gaard og Tilliggende (jfr. Vidisse fra 1475 i Begyndelsen af II. Del). Hans Rejser fandt Sted i Egnen i 1843—44, og hans Beskrivelser af Egnen er uhyre interessante, baade af Rejsen hertil, af Gaarden og Omgivelserne. Han siger saaledes om Rejsen: »Den hurtigste Rejse, jeg nogensinde har gjort, fandt Sted i sidstafvigte Sommer, da jeg om Morgenens drak The i mit Logis i Kjøbenhavn og om Aftenen Kl. 11 7 Mil Sydvest for Aarhus paa Grænsen af Skanderborg og Veile Amter med den brune Lynghede lige foran Vinduerne. Det forekom mig næsten som et Trylleri, da jeg den næste Morgen vaagnede, og knap kunde jeg fatte andet, end at jeg endnu maatte drømme, da Tanken hæftede sig ved den Forestilling, at jeg havde tilbragt den foregaaende Nat i min Seng i Kjøbenhavn og nu derimod var paa den gamle Familiegaard i Heden, som min Moders Slægt alt havde ejet i over 150 Aar, og som jeg var vant til at tænke mig saa fjern; i 11 $\frac{1}{2}$ Time havde vi naact Jylland med det stolte Skib, og i 6 Timer havde de store brune Blodheste tilbagelagt de 7 Mil, af hvilke især de sidste fire fra Skanderborg af var anstrengende; thi det dybe Sand paa Højsletten kappedes med de stejle Bjærskrænter om at gøre Rejsen besværlig for de ædle Dyr, som dog uden synlig Anstrængelse anden Gang i samme Døgn tilbagelagde den lange Vej.

Det ligger egentlig meget smukt, det gamle Matrup, og aldrig trættes mit Øje ved Udsigten over Dalen og Hederne, hvor ofte jeg end har betragtet den i mine Dage. Matrup er et forhenværende Stamhus for den Thygesenske Familie, nu fri Ejendom i samme, og ligger 3 Mil Vest for Horsens i Tyrsting Sogn og Herred, i den sydligste Del af Skanderborg Amt, ved en temmelig anelig Aa, som danner Skellet mellem Tyrsting og Vrads Herreder og i flere Henseender er mærkelig. Hovedbygningen har ikke noget videre mærkværdigt ved sig og er i forrige Aarhundrede for største Delen ombygget. Den består af en grundmuret Hovedfløj paa een Etage, Qvist samt tildels med Kjeldere under, to ligedanne Sidesløje og betydelige Stald- og Ladebygninger, ligeledes Grundmur; de sidste er opført af min Bedstefader, Justitsraad Thygeson, som tillige byggede nogle Fag til Hovedbygningen, der var temmelig kort og er opført i Midten af forrige Aarhundrede af min Oldefaders Broder, Justitsraad Emanuel Tygesen, istedet for en Bindingsværksbygning fra Tyge Brahes og Tyge Jespersens Tid, paa hvilken dog saavel Erik Hardenbergs og Frues Anne Rønnovs Vaabener med Aarstallet 1577 bleve overførte fra den gamle Hovedbygning, som tillige mine Tipoldeforældres, Tyge Jespersens og hans Kones Boesmærker eller Signeter fra Slutningen af det 17. Aarh., af hvilke Mandens forestiller Jacob, som brydes med Engelen, og Konens er Fortuna. Naar jeg taler om Mattrups Ælde, tænker jeg naturligvis kun paa Stedet, ikke paa den nuværende Bygning. Den nævnte Tyge Brahe var til Mattrup og Eskebjerg, nu Schelenborg, Befalingsmand paa Tryggevælde, † 1640; han var Brodersøn af den berømte Astronom og gift med Birte Æskes Datter Brok fra Vemmetofte og Gammelstrup.

Mattrup ligger paa den søndre Side af en høj og smal Bankeryg, som er planeret og Grunden tildels opfyldt for at skaffe det fornødne Rum. Hovedbygningen vender sin anden Side ud mod Dalen, som ligger næsten lige under Vinduerne i en betydelig Dybde, saa at Bakken er afskaaren i tre Terrasser, over hvilke Steentrapper føre ned i dette Dyb, der kun giver tilstrækkelig Plads til en lille Plæne, tidligere Have, en Mølle med sin klare Dam og den smukke bugtede Aa med sine grønne Bredder, thi umiddelbart ligeoverfor Aaen hæver

sig Terrainet igjen til samme Højde og strækker sig derpaa som Hedeplateau imod Syd, hvor det efterhaanden stiger, indtil Øjet kuns ser den brune Ryg; her staar et enligt lille Hus, Donnerup, der med hosliggende Marker nu dog henleder Tankerne paa Mennesker og Cultur, medens i min Barndom blot den brune Hede mødte Øjet. Imod Sydøst ser man en Del Træer i henved en Miils Afstand; det er Skoven, som hører til Rask, i hvilken en galant Landjunker for 60 Aar siden lod alle Træer langs Vejen behænge med Appelsiner og Citroner, da hans Naboes Datter skulde køre derigennem for at besøge Hovedstaden for første Gang. Dette udsøgte Galanteri gjorde dog ikke noget Indtryk paa den unge Pige, og Landjunkerens Melancholi, da han saa Karetten køre bort fra Skoven med de sjældne Frugter, maa have været en Anelse om, at Hovedstadens Cavalierer uden al Tvivl snart vilde fortrænge hans noget plumpe Billede af hendes Erindring, hvilket ogsaa traf ind, thi hun kom tilbage som Brud.

Men hvor kan den Gaard ligge smukt, vil Læseren spørge, som kuns frembyder Udsigt til Hede og nogle enkelte Træer; thi Aaen og Mølleedammen kunde være gode nok, men dog uden Tvivl neppe tilstrækkelige til, at Stedet kan kaldes smukt? Taalmodighed, det Bedste kommer, thi endnu have vi aldeles ikke omtalt, at Udsigten til baade Højre og til Venste begrænses og som i en Ramme indfattes af smalle Bøgeskove, der bedækker saavel Bankernes Ryg som Sider, afvekslende med mange Granplantager langs de stejleste Skrænter, og lige over Granerne en hyggelig Forvalterbolig i Skovens Læ, saa at dens Straatag netop skimtes over Træernes Toppe; lægges nu dertil Møllens Larm, Vandets Brusen og den klare sivomkransede Mølleedam, den bugtede Aa med sine Enge og Elletræer, samt endelig som Modsætning den vidtstrakte Donneruphede med det eenlige Hus, et Hvilepunkt for Øjet, og langt, langt borte, netop hvor Himmel og Jord mødes, en Række af Vogne og Kreaturer, som langsomt drage henover Heden paa Landevejen fra Horsens til Linderup og Hammer Sogne, kuns halvt synlige og ganske som man kan tænke sig en Karavane i Ørkenen eller maaske endnu snarere en amerikansk Udvandrerkoloni, der søger sig et nyt Hjem i det yderste Vest; samler

Læseren alt dette, da vil han dog kuns danne sig en ufuldkommen Forestilling om det karakteristiske ved denne Udsigt, men vist nok til at føle, at den kan være smuk og dobbelt tiltrækkende ved sine Modsætninger: Sjællands Bøge og Norges Graner ved Siden af Jyllands brune Lyngbakker. Denne Hede har iøvrigt sin Historie, hvor ubetydelig den nu end synes os, og mer end én Gang nævnes Donnerup i ældre Dokumenter, saa dengang var Heden ogsaa tildels bevokset med Skov, altsaa det hele langt mere brugbar, thi til Græsning var foruden Skovlandet ogsaa dettes Omgivelser langt bedre skikkede end nu, da Skoven er falden som et Offer for vore Forfædres Ubetænksomhed, og som en Følge deraf al Fugtighed er forsvunden fra den sandede Jordbund, der hele Sommeren er udsat for Solens brændende Straaler. Saa øde og forladt blev Sletten, efter at Skoven var bortryddet, at endog det »Byggested Donnerup«, som gav Skoven og Heden Navn, sporløst forsvandt, saa i min Barndom aldeles intet synligt Tegn mindede om, at der med denne Jordbund var foregaaet nogen Forandring, siden Jylland fik sin nuværende Skikkelse; siden den Tid er det lille navnløse Sted blevet opført, som jeg har døbt »Donnerup«, og en Deel af Heden taget under Plov; inden en Menneskealder vil maaske den hele Strækning fra Matstrup indtil Aale blive forvandlet til Kornland, men Jordbunden er for sandet og tør til, at dens Dyrkning nogensinde vil give synderlig Fordeel.

Donnerupbede hører til Aale Sogn i Vrads Herred, det sydligste i Skanderborg Amt, og var i ældre Tider delt mellem flere Lodsejere, hvorimod den nu blot hører under Matstrup Hovedgaards Marker og Overdrev; den strækker sig lige imod Syd og støder sammen med Aale Bys Hede, som tidligere var lutter Skov, nu Hede og Agerland, men endnu i Mands Minde saa man de sidste Træer. Alt 1432 skødede Terkel Peersen (af Familien Væbner) i Føuling til Hr. Æske Jensen, Ridder af Essentorp, som kaldes Brock, alt sit Gods i Aale Sogn, som er et »Byggested kaldet Dønnerup og al Dønnerupfang og Haubjerg« (en Bondegaard i Aale Sogn). I Thyrsting Herred $\frac{1}{2}$ Mil Øst for Matstrup ligger Føuling; han, Terkel Peersen Væbner, ejede den Gaard i Skoven, som hans Sønnesøn op-

kaldte efter sig, »Væbnersholm«, og nu kaldet Vaabensholm; det er en Hovedgaard paa 18 Td. Hartkorn, som hører under Matstrup. Essentorp, Æssentorp, Assentorp, Estrup, nu Gammel Estrup i Avning Sogn, Sønderhald Herred, Randers Amt, nu et Stamhus for den grevelige Scheelske Familie.

1521 skiftedes efter Kongens Befaling Aale Skov med Bykjærslund og Vester Donnerupende mellem de forskellige Lods ejere, ialt 26 $\frac{1}{2}$ Ottinger Jord, hvoraf *Hr. Peder Lykke* til Demstrup, Ridder, som Ejer af Bregenholt fik 14 $\frac{1}{2}$ Otting. (Det var den samme Peder Lykke, som ejede Hvirringe paa Fyen og 2 Aar senere var en af de vigtigste Ledere af Opstanden mod Christian den Anden.) Nu er Bregenholt en Bondegaard, tidligere en Herregaard, i Aale Sogn, som senere vil blive omtalt udførligere. *Erik Styggesen* (Rosenkrands) til Matstrup fik 7 Ottinger, *Terkel Peersen* (Væbner), Føuling, 1 $\frac{1}{2}$ Otting, *Aale Præstegaard* 1 $\frac{1}{2}$ Otting, *Kloborg Kirke* 1 Otting (*denne Jord ejer Kloborg Kirke* i Vrads Herred endnu stedse paa Aale Mark, men der vokser ikke længer Skov paa samme; den er ansat til 3 Skp. Hartkorn, bortfæstet til Præsten i Aale for 10 Skp. Rug om Aaret og svarede allerede i Aaret 1694 den samme Afgift, nemlig en Ørte Rug) og *Peder Jepsen* i Tørring, *Herredsfoged* i Vrads Herred, 1 Otting Jord (efter Document i Archivet paa Matstrup, for Størstedelen Afskrifter, som den berømte Genealog Klevenfeldt i Aaret 1748 har ladet tage ved sin sædvanlige Afskriver Jon Mortensen, da Originalerne blev forærede enten til ham eller til det kongelige Gehejme-Archiv, i hvilken sidste de nu findes).

1566 opkom der Strid mellem Matstrup og Bregenholt om Jagten i Aale Skov, idet en Mønde fra Matstrup havde forfulgt en rimeligvis anskudt Hjort over Skellet ind paa Bregenholms Grund, hvor Hjorten styrtede, men Mønden blev optaget; herover klagede Fogden paa Matstrup, Oluf Muhle, men Fru Anne Lykke (den bekendte General Otto Krumpen til Trudsholt og Overgaards anden Frue) til Bregenholt lod paa Vrads Herreds Thing Mønden vidnesfast tilbyde Oluf Muhle, da hun ikke i Erik Hardenbergs Fraværelse vilde have nogen Strid med hans Foged og Folk. (Document paa Matstrup. En saadan Forsigtighed var dengang ofte nødvendig, da mangen heftig Strid op-

stod af Tjenestefolks Overmod, hvad Herren tit saa sig nødsaget til at forsvare mest muligt.)

Derefter følger Gaarden *Matstrup* Historie i Forbindelse med de forskellige Slægter, som har besiddet Godset. Først

Skram.

Læseren vil jo vistnok indse, at jeg, som med stor Umage og Besværlighed har gennemgaaet og excerperet det betydelige Archiv paa Matstrup, ikke ser mig i Stand til ganske at forskaane ham for Gaardens Historie, hvorvel jeg af Erfaring ved, at kun faa lystes ved at læse slige tørre Sager; jeg skal imidlertid af Hensyn til ham bestride mig for at forkorte det saa meget som muligt og lover ham derimod til Gjengæld en saa fuldstændig Bortførelseshistorie fra det 15de Aarhundrede, som han kan ønske sig.

Navnet Matstrup nævnes første Gang, saavidt mig vitterligt, 1302, da *Fin Pedersen af Madrup* tilligemed to Væbnere ifølge *Dronning Margrethes* Befaling indsætter *Veit Parzov* og *Peder Knudsen* i corporlig Besiddelse af deres Gods i Byerne Vedby, Vixløv og Vixlofrude, men dermed menes *ikke vort Matstrup*, thi *Fin Pedersen* var ingen Adelsmand, og desuden er der uden Tvivl blot Tale om Fyen. Navnet *Matstrup*, af Ma ∴ Eng og Torp, en mindre By, kan ogsaa let findes paa andre Steder.

Den Hans Nafl eller Nagel, som nævnes 1465 *til Matstrup* (Danske Atlas IV, 220), har sikkert heller ikke haft at bestille med *denne Gaard*, som alt i det 14de Aarhundrede *tilhorte Familien Skram* og tidligere maaske de ældgamle Raasteder eller Rasløfer af Nørholm, der førte omtrent samme Vaaben som den bekendte skaanske Familie Thott. *Christen Skram af Matstrup*, Væbner, var 1388 gift med *Kirsten Raasted* eller *Rasløf af Nørholm*, den sidste af sin Slægt, som var Hr. Ib eller Jacob Raasteds Datter; af deres Børn, som Stamtavlerne anføre meget ufuldstændigt, vedkommer os kuns to, nemlig *Hr. Peder Skram*, Ridder, og *Nis eller Niels Skram*, Væbner, *hvilke 1453 skiftede* efter deres Moder, ved hvilken Lejlighed den *Første fik Voldbjerg* (i Hee Sogn, Hind Herred, Ringkøbing Amt), *den Sidste Matstrup* med al dens Tilliggelse, undtagen en Eng ved Guden-

kjær, som tilhørte Korsbrødrene; dertil fik han Møllen neden for Gaarden, endvidere Stigsmølle (lidt Øst for Matstrup ved samme Aa, hører endnu under samme Gaard) og alt Godset, Tyrsting og Kloborg Sogne samt en Gaard i Salten (i Tem Sogn, Tyrsting Herred); det er denne By, som menes ved Syltum (i Petersen og Molbechs danske Diplomer I, 8, ikke Saltum i Vendsyssel, som Noten urigtig gjælder); hvad Fiskevand, de havde tilfælles, skal bruges til Skjellighed, undtagen Vestersø (en Vestersø ligger $2\frac{1}{2}$ Mil Vest for Matstrup imellem Rorbæk og Hastrup Soer, paa Grænsen af Veile og Skanderborg Amter, men om den menes her, skal jeg ikke kunde sige), hvor ingen maa fiske.

(Ifølge Document paa Matstrup): 3 Aar senere, 1456 den Thingdag næst efter St. Jacobs Apostelens Dag (25. Juli), fik Hr. Peder Skram af Voldbjerg, Ridder, et *Thingsvidne*, at Halingh Mark har ligget til Matstrup i 50 Vintre og mere (Doc. paa Matstrup og i Gehejme Arckiv). Nis eller Niels Skram nævnes nu i et Par Decennier efter i Thingsvidner og andre Documenter fra hiin Tid som Ejer af Matstrup, saaledes blandt andet 1454 i et Vidne fra Vejle Kirkegaard, at han kjøbte 3 Gaarde i Nørre Snede Sogn af Per Willæ for 16 Mark og 2 Øxen, saa gode som 2 lød. Mark. (Dette i mange Henseende mærkværdige Document har jeg anset det for rettest at meddele fuldstændigt efter det Afskrift, som forefindes i Geh. Arch., thi Orig. er hverken der eller paa Matstrup. Orig. paa Perg. har Klevenfelds bekendte og dygtige Afskriver Jon Mortensen haft i Hænde og afskrevet; den havde haft 5 hængende Segl, hvoraf 3 var hele: Allæ mæn thettæ breff seer æller høre læsæ hyelsær Wy Andærs skeel kanzkæ i rybæ oc byspæns officialæ i Jælllyg-sysæl, Jens ascerssen songhne Presth i Wædhhlæ, Per moughen-son Presth baar fodh aff Aalstedh oc Oluf Jenssen borygh-mæster i Wædhhlæ ewynnæligh medh gudh, Oc kundhgør ath for ossæ war skykath oc for flere godhæ mæn, som tha nær-værendæs ware for wædhle by kyrky Dør paa doem sidænys, thoo by skædhen mæn so som war Andræs Perssen oc Per loffring radhmæn i Vædhle vitnæ paa theræ troo oc sandhæ, ath en weborn man Nis skram aff Matstrup kofthæ trøy gotz meth theræ ræthæ tillygælsæ i snedhæ soghen i Wrasshærydh

for sexthen lodygh march Oc too oxen so godhæ som too lodygh mark aff Per wyllæ, hwes syæl gudh hawæ, Ath thet soo gyk oc foor thæt wytnæ wy meth wore Ingseyæll hænæht nædhen for thette breff. Datum Anno Domini Madliiij, feria quarta quatuor temperum (Tamper Onsdag). Uden paa staar: Anders skel it skødebreff paa noget guodtz udi Snede.)

Niels Skram nævnes ogsaa i 1458 i et Thingsvidne fra Vrads Herred, at han gjorde sin Lovhævd paa noget Gods i Kloborg. 1470, Tirsdagen næst Pindse (5. Juni), da han fik et Vidne fra Tyrsting Herredsting, at han ejede Tyrsting Riis med Rette for et frit Enemærke, undtagen hvad Kirken havde, indtil ham Lovhævd vorder fældet med Bisp og Bygdemænd eller Kongens Jordbog kommer og taler sig det til med Rette. (En mærkelig Indskrænkning, som rimeligvis har været en Følge af Valdemar Atterdags, Dronning Margrethes og Erik af Pommerns Reclamationer af tidligere Krongods, mod hvilke det var vanskeligt at sikre sig.)

Samme Aar paa St. Johannes Baptistæ Aften (23. Juni) erhvervede han et Landthingsvidne for, at han havde indvundet Tyrsting Riis for sit frie Enemærke, undtagen et Gods, Kirken havde deri, hvori altsaa Ingen uden hans Villie maatte hugge. (Document paa Matstrup.) Samme Aar, sexta feria ante Dominicæ pentecostes (8. Juni) fik han en Bygdethingsdom af Biskop Jens i Aars, Niels Timmesen (Rosenkrands) af Stensballe, Ridder, Laurids Pedersen af Holme, Oluf Mortensen (Gjersting) af Hestrup, Christen Steen, Foged paa Aakjær, Væbnere, Knud Orm, Borgermester i Horsens, Tyge Brun (ibd.), som vare stævnedede for Bisp og Bygdemænd at sige Sandhed mellem *Niels Skram af Mattrup, Væbner*, og Sandemænd af Tyrsting Herred, der havde svoret Markeskjel mellem Folriis Mark, Græstrup Mark og Ring Mark. Dommen blev, at Niels Skram burde have Folriis Dam og Damsted og en Toft ibd. samt sin Fægang af Tyrsting, som han og Forældre havde haft den af Arilds Tid. (Doc. ibd.; om hvorvidt Folriis endnu hører til Matstrup, vil der uden Tvivl snart blive ført en Proces, ved hvilken disse hened 400 Aar gamle Documenter ville blive vigtige Beviser).

Striden var imidlertid efter hin Tids langsomme Rettergang

endnu langt fra ikke tilende og vil atter blive omtalt under hans Svigersøn. Den omtalte Folriis Dam var en Dæmning, der opdæmmede et Vandløb eller en Bæk, som gjorde Grænseskillet mellem trende Sogne, Græstrup, Ring og Tyrsting, til en lille Sø, og den var af Mattrups Ejere anlagt for at vande en derværende Eng, der brugtes til Gaarden. Sognemændene erklærer sig i et *Vidne af 1489* meget tilfredse med denne Dæmning, da den værnede dem for Øg og Fæ fra Nabosognet Ring, og tilbød sig selv at hjælpe dertil (ifølge Sognevidnet af 1489 i Mattrups Archiv).

Folriis kaldes rigtignok baade i dansk Atlas (IV 198), hos Petersen og Molbech i Noter og paa Vidensk. Selskabs Kort stedse Fugelriis, men skrives og udtales dog ligesaa ofte Folriis af en Fole som Fovlriis af en Fovl ∴ Fugl.

Niels Skram, som slet ikke nævnes i Slægtsbøgerne eller Stamtavlerne, var først gift med Fru Cidzel eller Cicilia, hvis Familienavn ikke vides, men som i Sjølegave skænkede to Gaarde til Mariagerkloster, hvilket hendes Mand bekræftede 1470 (gl. D. Mag. VI 94–95). Anden Gang ægtede han en Enke, nemlig Fru Else Jens Datter Frost til Frøslevgaard, af en ældgammel Familie, som ofte forekommer i de gamle Sagn og Viser (f. Eks. Syvs Kjæmpeviser og i Suhms og Hvidtfeldts Krøniker). Jens Frost til Frøslevgaard i Synder Herred paa Mors gav 1419 til Dueholm Kloster alt sit øde Gods i Tøvind (i Galtrup Sogn), Nørre Herred, og fik 1422 af sin Moster, Fru Cicil Esques Datter, Hr. Tage Nielsens Efterleverske, alt hendes Arvegods i Mors, Thy og overalt i Nørrejylland, hvor det end ligger, undtagen det, som hun har overdraget Kirker og Klostre, hvorimod han skal svare hende hvert Aar et Læst Korn, 1 Fjerding Smør, 1 Fjerding Aal, 1 Svin, 30 Læs Tørv og 10 Læs Lyng (ifølge Doc. paa Mattrup). Huusly skaffede hun sig selv ved samme Aar at overdrage Dueholm Kloster en Deel Gods, imod at Prioren skaffer hende fri Bolig samt Føde til tre Køer.

Iblandt det til Søstersønnen overladte Arvegods er uden al Tvivl en Del af Frøslevgaard, thi den Jens Tagesen til Frøslevgaard, Væbner, som nævnes 1419, var sikkert hendes Son, som hun arvede ved hans barnløse Død. — Jens Frosts Datter Else blev første Gang gift med Niels Kaas, efter hvem hun

var Enke 1454, da hun til Dueholm Kloster erkender sig skyldig at være 50 Mk. lybsk og derfor pantsætter en Gaard i Tøving (Thywing), som aarlig skylder 4 Pd. Korn, hvorimod Prioren hvert Aar skal lade holde en Begjængelse for hendes Forældre eller i modsat Fald i det Aar betale hende to Pd. Korn. Afgift og Skyld følge Sølv Pendinger og intet regnes i Hovedgjælden¹⁾). Hun kalder sig Elsa Jensdatter til Frøslevgaard, Niels Katz Eft.

Hendes anden Mand var Niels Skram af Matstrup, med hvem hun avlede to Børn, og efter hvis Død i Aaret 1470 eller 1471 hun endnu engang indtraadte i den hellige Ægtestand, nemlig med Albert Skeel til Hegnet og Junetgaard, som 1471 i sin Sognekirke i Tøndering i Harre Herred, Viborg Amt, stiftede en ugentlig Sjælemesse for sig og sin Frue, hvilket efter Reformationen forandredes til Cathechisation.

Rosenkrands.

Af Fru Elses to Børn med Niels Skram forekommer Sønnen Henrik kun i et Vidne fra Vrads Herredsthing af 1471, Mandag næst efter vor Frue Dag i Faste (2. April), »at Hynrek Skram af Matstrup, den velbaarne Svend, fik et fuldt Vidne, at den Tid *Gribstrup* (en By i Kloborg Sogn) rebedes, udlagde Ejerne Niels Skram af Matstrup, hvis Sjæl Gud have, Jord til 2 fulde Gaarde i samme By«. (Doc. paa Matstrup.) Han maa være død ugift eller i alt Fald barnløs kort efter og arvedes af sin Moder og Søster, hvilken sidste, Jomfru Kirsten Niels Datter Skram til Matstrup og Frøslevgaard, nu var en meget rig Arving, til hvilken der rimeligvis fandtes Bejlere i Mængde, af hvilke naturligvis een især vandt den unge Piges Hjerter, og derimod, naturligvis, ingenlunde stod hendes Moder an.

¹⁾ Hovedgjælden. Herved sigtes til den bekendte Rigsdagsbeslutning af 1453, at alle de Pantelehn, hvoraf der var oppebaaret mere i aarlige Indtægter end Hovedstolens Beløb, skulde falde tilbage til Kronen uden Vederlag paa det, at Vedkommende Sjæl ikke skulde lide Nød; alle Kronlehn i Viborg Stift, som inden Valdemar Atterdags Tid havde været pantsatte til Bispestolen, faldt da tilbage ligesom mangfoldige andre, dog ikke uden Modstand, thi de mægtige Brødre af Familien Thott, som er saa bekendte under Navn af Axelsonner, greb til Vaaben og satte for det meste deres Villie igennem.

Han hed *Erik Styggesen Rosenkrands*, var Hr. Stygge Nielsens til Hofringsholm og Fru Berete Rønnovs tredje Søn, tjente Kong Hans som Hofsinde og synes at være yndet af Kongen, men ejede, som en fuldstændig Romanhelt, ikke stort andet end sit Sværd og et fordelagtigt Ydre. Moderen viste ham al Høflighed, men gav ham straks en Kurv, og han, som imidlertid var vis paa Datterens Hjerte, bad nu Kong Hans om Raad og Bistand. Denne, godmodig og ikke alt for gudsfrøgtig, saaledes som Historie og Sagn skildrer ham, venlig og hjælpsom mod sine Venner, mild og eftergivende imod sine Fjender, sagde ved denne som ved flere andre lignende Lejligheder (saaledes da Morten Westermann ifølge hans Raad med Magt tog sin Elskede ud af St. Agnetes Jomfrukloster i Roskilde): »Hjælp Dig selv, og jeg skal lukke et Øje til«. Elskeren lod sig dette sige ikke to Gange, skrev til Jomfruen og bortførte en Mandag Morgen, medens alle Folkene rev Ho i Engen, den grædende Pige, som dog snart lod sig trøste. Brylluppet holdtes, og Kongen lo, men Moderen tog sig Sagen meget nær og tilgav dem aldrig, ja, Sagnet vil endogsaa paastaa, at hun nedgrov en betydelig Skat ved Frøslevgaard, for at den ikke skulde tilfalde dem.

Over denne Begivenhed er der gjort en gammel Vise, som lyder saaledes (Per Syvs Kjæmpeviser pag. 723—25):

Erik Styggesen tjener i Kongens Gaard,
 Han havde baade Sadel og Heste,
 Liden Kirsten er paa Frøslevgaard,
 Hun leger med røde Guldneste.
 Saa glad rider Erik Styggesen mod sin Jomfru.

Det var Erik Styggesen,
 han beder sadle de Heste,
 Vi ville ride os op paa Land
 Fru Elselil at gjæste.

Velkommen Erik Styggesen,
 Velkommen i vor Gaard,
 Den brune Mjød, den klare Vin,
 Skal være for Eder uspart.

Jeg passer ej paa den brune Mjød,
 Ej paa den klare Vin;
 Hvor er liden Kirsten,
 Hun er Allerkjæreste min.
 Saa glad rider Erik Styggesen mod sin Jomfru.

Liden Kirsten sidder i Højenloft,
 Saa rød som en Rosens Blomme;
 Saamænd ved Erik Styggesen,
 Saa lidt agter hun Eders Komme.

Liden Kirsten er i Højenloft
 Og sømmer de Bolster blaa;
 Jeg siger Eder Styggesen
 I skal hende aldrig faa.

Det var Erik Styggesen,
 Han kast omkring sin Hest,
 Saa red han til Kongens Gaard,
 Som han kunde allerbedst.

Det var Erik Styggesen,
 Gaar for Kong Hans at staa;
 Jeg har mig en Jomfru fæst,
 Jeg maa hende ikke faa.

Mit Raad skal være,
 Imens Du raader med mig i,
 Tag Du selv Din Fæstemø kjær,
 Og vær en Mand for Dig.

Det var Erik Styggesen,
 Han lader de Lønbreve skrive,
 Sender han dem til Frøslevgaard,
 Liden Kirsten at overgive.

Meldte det Liden Kirsten ved sig,
 Der hun de Lønbreve saa,
 Baade det Gud i Himmerig,
 Men det nu saa skal gaa.

Det var en Mandag Morgen,
 De Folk var alle udi Enge,
 Tog han bort Liden Kirsten,
 Udaf de bløde Senge.

Saa fast græd Liden Kirsten,
 Der hun drog paa sine Sko,
 Førend hun kom til Salling Sund,
 Hun baade legte og lo.

Han førte hende over Enge
 Og over den sorte Hede;
 Der var baade Fruer og Møer
 Med Heste og Korn tilrede.

Tak have Erik Styggesen,
 Han holdt saa vel sin Tro;
 Han førte hende til Mattrup hen
 Lod der sit Bryllup bo.
 Saa glad rider Erik Styggesen mod sin Jomfru.

Iøvrigt synes den gode Svigermama ikke at have kunnet have nogen anden billig Indvending imod Erik Styggesen, end at han intet ejede, men en saadan Indvending er for rige Svi-gerforældre som bekendt ofte saare meget. Dersom hun imid- lertid har draget den Slutning, at han vilde holde daarligt Hus med den let erhvervede Rigdom, da har hun gjort en gal Reg- ning, thi Erik Styggesen blev en meget god Husholder og en usædvanlig dygtig og driftig Godsejer, som hans hele senere Liv udviser. Uagtet Styggesen er hans rigtige Navn og ligeledes i Visen for det meste tillægges, kaldtes han i levende Live næ- sten altid Erik Stygge, ifølge hin Tids Skødesløshed, hvor Ta- len var om hans Navn, og findes saaledes benævnet i alle samt- lige Documenter og Diplomer; man forledes herved tit til at anse Navnet Stygge for et Familienavn og saaledes at henregne ham til en ganske anden Slægt, end han virkelig tilhører.

I Aaret 1489 havde han en vidtløftig Proces med Bønderne i Nabosognet Ring, der gjorde Fordring paa Folriis Dam, som de formente ifølge Sandemændstog at være dem tilhørende,

ligesom de ogsaa beskyldte Erik Styggesen for ulovligen at have forhøjet Dæmningen og derved gjort dem Skade paa deres Enge. Denne fremlagde imidlertid foruden den alt omtalte Bygdethingsdom af 1470 og Sognevidnet af 1489 et Thingsvidne af 24 Mænd fra Vrads Herred, at Folriis Dam havde været brugt til Mattrup i 40 Aar og mere, ulast og ukjæret, førend de i Ring boe nu i Aar talte derpaa; endvidere fremlagde Erik Styggesen to gamle latinske Breve af 1387, at Hr. Niels Lendi, den Tid han satte sit Gods ud for sin Broders Fængsel, indtog Folriis Dam og Damsbond og Fægang (en Niels Lendi levede under Erik Menved, men om han eller en anden menes, er ikke let at sige, da Familien ellers er saa godt som ukendt).

Herredsdagsdommen, udstedt i Horsens i Kongens egen Nærværelse 1489 Fredag næst før Pindse (5. Juni) i St. Johannes Kloster af Bisp Ejler af Aarhus, Bisp Hartvig af Ribe, Abbed Christiern af Ømkloster, Hr. Johan Jepsen (Ravensberg), Kongens Cantsler Hr. Ludvig Nielsen (Rosenkrands), Ridder, Oluf Mortensen (Gjersting), Rigsraader, Per Brokkenhus, Olaf Friis, Tyge Jensen Skriver, Landstingshorer, lød paa, at Folriis Dam tilhørte Erik Styggesen, hvorimod der udnævntes Synsmænd til at undersøge, om den var ulovligen forhøjet; disse vare: Abbed Christiern i Ømkloster, Abbed Ingvardt i Voor-kloster, Hr. Ludvig Nielsen (Rosenkrands) af Palsgaard, Ridder, Erik Vesteni, Envold Jensen (Rafvad) af Alsted, Væbnere, samt 6 Bønder af de omliggende Byer, og deres Skøn gik ud paa: At Folriis Dam ikke var saa opstoppet, som den havde været i Arilds Tid.

Uagtet nu altsaa Striden synes saa fuldkommen afgjort til Fordel for Mattrup, som tænkes kan, maatte dog Erik Styggese-sens Efterkommere i Aarene 1540, 1563 og oftere udholde Processer om denne Sag, ved hvilke Lejligheder alle disse Breve og Bevisligheder igen blev fremlagte. (Alt efter Doc. paa Mattrup og Orig. i Gehejme Archivet.)

Nogle Aar tidligere, omtrent paa samme Tid, som han tiltraadte Gaarden, havde Erik Styggesen affundet sig med en Slægtning af sin Hustru, der havde Del i Mattrup. Dette var Fru Elsebe Hartvigsdatter, Godske Barsebeks Efterl., som 1487

i Overværelse af næsten hele Familien Skram gjorde Afkald paa al den Ret, hun havde i Matstrup eller Matstrups Gods efter Søskeneskifte, imod at hun for Livstid faar en Gaard og et Bol i Geldrop By. Som Vidner forseglede Niels Skram i Stougaard, Christen Skram i Urop, Ove Skram og Fru Ellen (Krabbe) i Voldbjerg (Hr. Peder Skrams Eft.). Den samme Fru Elsebe solgte ham 1497 to Gaarde i Halle i Græstrup Sogn, hvilke hver svarede 3 Ørte Korn (3 Td. 6 Skp. Rug) og et Skovsvin, hvilket sidste nu vilde være forbundet med stor Vanskelighed, da der ikke er mindste Spor af Skov ved disse Gaarde. Vidnerne vare Abbederne Søren i Øm og Niels Pedersen i Voor, Claus Strangesen i Holm (Nørholm) samt tre Rosenkrandsere. (Document fra Matstrup. Af alle de her nævnte Abbeder i Øm og Voor Kloster findes ingen i »Daugaards« Klosterhistorie, hvorfor jeg saa udførligen har meddelt deres Navne.) Den gaadefulde Dame, Fru Elsebe Hartvigsdatter, hvis Slægtskab til Familien Skram jeg ikke ser mig i Stand til at eftervise. Forseglet med et Sigil, hvor man ser et liggende Kors. Hun blev gift med Godske Barsebæk, Kongens Kammermester, 1468, tidligere Høvidsmand paa Gurre; hun var en Datter af Hartvig Nielsen paa Møen, som tillige med Broderen Jacob Nielsen i Aaret 1420 vedkendte sig en Gæld af deres afdøde Fader Niels Jensen, Foged paa Stegehus, til Biskop Jens i Roskilde, men nu paastaar Paludan i sin »Møens Beskrivelse«, at de i deres Vaaben føre en fra højre Side halft fremgaaende Bjørn, hvilket aldeles vilde stride mod det af Fru Elsebe førte Sigil, som jeg selv har set; imidlertid stikker her ganske sikkert en Misforstaaelse under, begrundet i Paludans Skødesløshed og Vilkaarlighed, hvor Talen er om Diplomer.

Hans Vidner i 1420 var Væbner Niels Jensen, Statsfoged paa Stegeborg, og begge hans Sønner, Hartvig og Jacob Nielsen, Jordegodsejere paa Landet (Møen). De førte i deres Skjold en fra højre Side halv fremgaaende Bjørn. Her er vist sammenblandet to Efterretninger, thi 1420 Paaske Aften var Niels Jensen, som var Foged paa Stegehus, død, hvorimod Paludan har overført Beretningen paa en Niels Jensen, Væbner, som skal have ført det nævnte Vaaben, uden at der er Tale om, at han levede paa Møen eller var Foged paa Stegehus.

En vigtig Erhvervelse til Matstrup gjorde Erik Styggesen i Aaret 1490, omend kuns som *Pantelen fra Kronen*, hvilket dog aldrig blev indløst. En Mil Nord for Matstrup laa i et Uføre en i sin Tid vigtig og anselig Borg, *Tranholm* kaldet, som senere vil blive udførligen omtalt. Den havde *Dronning Margrethe* ifølge sine Planer til Kongemagtens Udvidelse *afkjøbt Hr. Johan Skarpenberg* med dens Tilliggende Gods og lod nu her, som overalt, straks Borgen nedbryde. Godset forvandlede til *Kronlehn* og var af Christian den Første — der som bekendt pantsatte næsten alle sine Lande og Slotte — 1467 overdraget til *Pantelen til Svend Torbensen*, hans Mand og Tjener, for 1000 Mk. lybske. *Erik Styggesen* indløste igen Lehnets fra denne Qvasimodogeniti Søndag (18. April) 1490 for 800 Mk. Stæderpenge og blev derefter forlenet dermed af Kongen. Da alt Godset — 38 Gaarde — laa saa nogenlunde i Matstrups nærmeste Omegn, var denne Erhvervelse meget belejlig for denne Gaards Ejer. 1512 købte Erik Styggesen af sin Cousine Anna Timmes Datter (Rosenkrands), Oluf Sommers Efterleverske, 2 Gaarde i Nørresnede Sogn i Vrads Herred — ved hvilken Lejlighed 2 Rosenkrandsere og 3 Skrammer var Vidner — 1516 af Broder Thomas, Abbed i Vooerkloster, en øde Mark, Biersnab i Tyrsting Sogn, nu et Hus, for hvilken Mark han imidlertid gav 2 Gaarde og et Bol i Thy, imod at der holdtes aarlig Begjængelse i Klosteret for hans egen, hans Frues, deres Børns og Forældres Sjæle, samt efter deres Død 6 Opstandelsesmesser af hver Præst i Klosteret. (Doc. fra Matstrup.)

Lars Skeel til Jungetgaard pantsatte Aar 1523 paa 10 Aar til Erik Styggesen en Gaard i *Kloborg Sogn*. Gribstrup By, som aarlig skyldte $\frac{1}{2}$ Td. Smør, for 80 Mk. i fine Hvids Penninge og danske Hvider, samt 50 rhinske Gylden og udvidede denne Pantsættelse 3 Aar senere til Eje. (Doc. paa Matstrup.)

1522 nævnes Erik Stygge i det mærkelige Dokument, som sammensmedes af de første S sammensvorne imod Christian den Anden, og i hvilke disse indsmuglede Navne af ansete Personer, som endnu ingenlunde vare saa fjendske stemt imod den ulykkelige Konge, der imidlertid snart tabte Modet og — forjaget af de blodige Skygger fra Graabrødretorvet i Stockholm — lod Riger og Kroner i Stikken for kuns at gense

dem som Fange. Om Erik Styggesen havde Del i denne Sammensværgelse, er ikke let at sige; imidlertid synes det ikke rimeligt, da han ikke nævnes iblandt de egentlige Ophavsmænd (Geneal. Biogr. Tidsskrift). Imidlertid gik det i alt Fald ham som alle de andre Jyder: han sluttede sig snart til Bevægelsen, der greb om sig med rivende Hurtighed. Den nye Konge belønnede de fleste af sine Tilhængere med Lehn og Rigsraadsposter, men da Erik Styggesen ikke er iblandt de saaledes Forfremmede, kan man vel ogsaa slutte, at han ingen virksom Del har taget i Begivenhedernes Gang, men mere har ladet denne føre sig med. Da i *Aaret 1525* Rigsraadet ansatte sig og den øvrige Adel til en meget stærk Udrustning for at værne Grændserne imod Fjender Syd fra, saaledes at Lensmændene skulle møde med deres Folk ikke blot inden Kongerigets, men ogsaa inden Fyrstendømmernes Grænser, ansattes Erik Styggesen til at møde med 2 Glavind af sit lille Pantelehn; derimod indenlands skulde efter gammel Vedtægt hele Adelen stille Tropper af deres eget Gods, ved hvilken Lejlighed han taxeredes til 2 Glavind og 2 Skytter, hvilket forudsætter en aarlig Indtægt af 300 Mk. eller 600 Td. Rug. At denne Udrustning, som skulde vare i 3 Aar, virkelig var meget betydelig, vil Enhver indse, naar han erfarer, at der af hver 100 Mk. skulde stilles en Karl med Harnisk og Spyd samt en Hest til en Værdi af 60 Mk.; af hver 50 Mk. en Skytte med en Hest til 40 Mk. (Nye D. Mag. V 51 f.), og dette paa Godsejerens egen Kost og uden Erstatning, ifald de omkom; men derfor havde Adelen ogsaa sine egne Gaarde, frie for alle Skatter og Afgifter, fordi de ved overordentlige Lejligheder skulde bære en overordentlig Udrustning.

Naar *Erik Styggesen og Hustru døde*, har jeg ikke fundet; imidlertid skiftedes der efter dem Aar 1535, da altsaa rimeligvis den længstlevende er død. De efterlod sig ingen Sønner (naar Hoffm. Stamtavle lader Biskop Stygge i Børglum være deres Søn, da er dette aldeles fejlagtigt; Forf. har rimeligvis tænkt paa Niels Stygge, som var en Rosenkrands og maaske Eriks Broder, men Biskop Stygge var en Krumpen), men *to Døtre. Karen og Berete eller Birgitte Eriks Døtre*, af hvilke den første arvede Matstrup Hovedgaard og blev gift med Ejler Har-

denberg til Skovsbo mellem Nyborg og Kjerteminde; den sidste fik Hans Johansen Lindenov til Fobislet i Haderslev Amt, og fra dem begge stammer et talrigt Afkom.

4. *Hardenberg.*

Ejler Eriksen Hardenberg til Skovsbo skal være født omkring 1505 og havde allerede i flere Aar været gift med Karen Eriks Datter Rosenkrands (Sønnen Erik er født 1529 eller 1530 og var næppe den ældste), da han i Grevens Fejde saa meget udmærkede sig ved sit Forsvar af Biskoppens faste Slot Draxholm, nu Adeltersborg, i det nordvestlige Sjælland, med hvilket han var forlenet. Da det i Aaret 1535 gik Grev Christoffer imod, og han begyndte at blive betænkt paa at sikre sig i et Tilbagetog, bemægtigede han sig i Kjøbenhavn alle daværende Adelsmænd for i dem at have Gidsler for sin egen Sikkerhed, om Stridens endelige Udfald skulde blive til hans Skade, hvori han handlede meget klogt, thi ellers var Fredsvilkaarene for hans Vedkommende uden Tvivl bleven ganske anderledes. Sjællands Biskop, Jacob Rønno, undkom med stor Vanskelighed og tog sin Tilflugt til sit faste Slot Draxholm, hvor flere Flygtninge søgte hen, da det næsten var det eneste Punkt paa hele Øen, som ikke var i Grev Christoffers Hænder. Biskoppen sejlede siden derfra over Sejerø til Jylland, hvor han hylkede Christian den Tredie, og hans Lensmand udholdt imidlertid en yderst haardnakket Belejring af Grev Johan af Hoja med en betydelig Styrke af Ryttere, Fodfolk og en Mængde københavnske Borgere samt et for hin Tid anseligt Skyts, bestaaende af 10 Karthover. Slottet forsvarede sig imidlertid tappert, og da det begyndte at skorte paa Levnedsmidler, greb Ejler Hardenberg til det Middel at lade deres Svin og Faar stikke og slagte paa Volden, for at Skriget skulde høres i Lejren og bibringe Fjenderne den Tro, at der var Levnedsmidler i Mængde tilstede. (Hvis ikke allerede Arild Hvitfeld, som er Ejler Hardenbergs Samtidige, havde fortalt dette Krigspuds, kunde man fristes til at antage det for et almindeligt Sagn, som var bleven henført til denne navnkundige Belejring, thi Lignende fortælles om mange andre Steder.) Efter langvarige Anstrengelser maatte Greven endelig drage bort med uforrettet

Sag, men først opførte han dog et Blokhus foran Slottet, i hvilken der blev lagt en anelig Besætning for om muligt at forhindre Tilførselen og saaledes ved Hunger at bevirke, hvad Kanonerne ikke formaaede. Paa samme Tid indtoges det nærliggende Kallundborg Slot, hvilket blev overgivet til en særdeles dygtig og virksom Commandant, lange Hermand kaldet, som var en uægte Søn af Greven af Oldenburg og Aaret i Forvejen havde frataget den berømte Marsk Otto Krumpen Tranekjær Slot paa Langeland. Hermands ivrigste Bestræbelser var rettede imod det haardnakkede Draxholm, hvor der var baade Ære og Bytte at hente i rigeste Maal, og han anvendte al sin Kløgt for at overraske Besætningen, da Skyts ikke kunde føre ham til Maalet; men forgæves forsøgte han alle Krigspuds. De strandede stedse paa de Belejredes Aarvaagenhed. Een Gang var disse dog ganske nær ved at komme tilkort, thi Hermand havde om Natten bemandet en Del baade i Nexø-løbsbugt og var med disse roet opad den lille Aa, som forbandt Gravene med Havet; han laa da ganske roligt under Porten i Forventning om, at denne om Morgenen som sædvanligt skulde blive aabnet; thi Blokhusets Besætning kunde ikke forhindre al Tilførsel. Dette skete ogsaa, men Besætningen var for aarvaagen, og forinden nogen kunde komme ind i Porten, var denne igen tillukket, og lange Hermand maatte skynde sig bort fra det farlige Nabolag (efter Arild Hvitfeldts Krønike). Udholdenheden førte tilsidst til Maalet, thi Kong Christians Armee kom endelig til Hjælp, og med Jubel drog Draxholms Forsvarere deres Venner imøde.

Ejler Hardenberg fik endnu i samme Aar Stadfæstelse paa Svigerfaderens *Pantebrev over Tranholm* med Ret til at udløse sin Hustrus Medarvinger; senere blev han forlenet med Næsbyhoved i Fyen, med Gulland (1544—51) samt to Gange med Malmøhus. Han blev Rigsraad, Ridder og Rigets Hofmester og gik 1562 som Gesandt til Rusland, men faldt derefter i Unaade og fik sin Afsked; kort efter skal han være død. Hans Frue derimod og den ældste Datter døde paa Gulland og ligger begge begravne i Visby Kirke, hvor der over den første findes et særdeles pragtfuldt Monument. Angaaende Grunden til den ansete Rigshofmesters Unaade, som man iøvrigt med

stor Rimclighed kan søge i hans Myndighed (saaledes vovede han ganske paa egen Haand at afsætte en Borgmester i Trælleborg, som iøvrigt ikke duede noget), fortæller Sagnet en ganske romantisk Begivenhed, som nogle vil fraskrive al Troværdighed, men dog neppe have modbevist, endskønt der vel heller ikke let vil kunne findes Bevis for Sagnet. Men Sagnet lyder saaledes: Under Ejler Hardenbergs andet Ophold i Malmø, fra 1554 af, var Danmarks Kronprins anbetret til hans Varetægt og Malmøhus Lehn bestemt til at bibringe den unge Fyrste de første Begreber om Statsstyrelse, naturligvis under Hofmesterens Vejledning. *Prinsen* skal imidlertid efter unge Menneskers Vis have fundet *store Behag i Hofmesterens Datter, den smukke Kirstine*. end i Regeringskunstens Grammatik, og de unge Mennesker fattede tilsidst en saa heftig Kærlighed til hinanden, at Faderen havde al sin Alvor og Strenghed behov for at forebygge dennes Følger. Ikke som om der imellem dem foregik nogetsomhelst upassende, tværtimod. Sagnet har, hvilket saa sjældent er Tilfældet — især hvor Rang og Stand er i den Grad forskellige — altid kuns omtalt Forholdet som fuldkomment dydigt og ærbar fra begge Sider, og efter at den unge Prins havde besteget Tronen, tænkte han kun paa at sætte sin Elskede ved sin Side og pryde hendes Pande med en Guldkrone; men den gamle Rigshofmester var stærk nok til at forhindre en for ham og hans Slægt saa smigrende, men for Fædrelandet saa aldeles uheldvarslende Forbindelse — thi saare sjældent gaar det godt, naar en Fyrste saaledes hæver en Undersaat op paa Tronen — og han fulgte sin Samvittigheds Raad, uagtet han derved faldt i sin Konges Unaade og efter al Sandsynlighed knuste en Datters Hjerter. Jomfru Kirstine døde nogle Aar efter ugift paa Matstrup og ligger begravet i Kloborg Kirke, hvor jeg mangen Gang har betragtet hendes Epitafium. Den fortørnede Konge gav Rigshofmesteren Afsked »for Alderdom og Svaghed« og giftede sig først flere Aar efter Jomfru Kirstines Død, men Ejler Hardenberg maatte trøste sig med Bevidstheden om at have handlet ret og modstaet alle Fristelser for at følge sin Samvittigheds Bud. — Saaledes fortæller Sagnet; om det taler Sandhed, er vi ikke i Stand til at afgøre, men ialt Fald er det smukt og indeholder en saa ren og trø-

stende Lære, at man kun af ganske Hjerter kan ønske, at dets Sandhed lod sig bevise.

Efter saaledes at have omtalt Hr. Ejler Hardenbergs offentlige Liv, vil vi gaa over til hans private, for saa vidt dette staar i Forbindelse med Mattrups Historie og ganske kort angive hans Virksomhed som denne Gaarde Ejer.

I Aaret 1536 giver hans Svigerinde. Fru Berete, Hans Johansen (Lindenovs) paa Fobislet, sin Kvittering for 400 Mk. lybsk, som hun havde modtaget af Ejler Hardenberg paa Mattrup, og som er Anpart i det Pant paa *Tranholm*, hendes kjære Fader Erik Stygge, hvis Sjæl Gud naade, havde Pantet af, hævet for 800 Mark Stæderpenge. (Doc. paa Mattrup. I Omskriften paa sit Sigil kalder hun sig, mærkeligt nok, efter sin Mand og ikke, som ellers sædvanligt, efter Faderen; den lyder saaledes: S. Bertte Hanses.) Aaret efter skiftede Ejler Hardenberg paa Mattrup paa sin Husfrues Vegne paa Stisgaard med Hans Johansen, Christoffer Johansen og Anders Hansen (alle tre Lindenover til Fobislet) i Overværelse af Erik Krummedige, Høvidsmand paa Hønneborg, Johan Reventlov til Gram, Claus Albretsen (Kaas) til Damgaard og Knud Skrifer i Kolding.

Ejler Hardenberg fik da *Stisgaard* og *Stidsgaards Mølle* (den første er ikke mere til, den sidste hører derimod som alt omtalt endnu under Gaarden. Da Stismølle har et temmelig betydeligt Jordtillæg, nemlig 2 Td. 4 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Hrtk., har den rimeligvis erholdt endel af den forsvundne Stidsgaards Jorder, medens Resten er lagt under Mattrup), Hestehaven, *Biersnab* og Føgeleidam, 6 Gaarde og 2 Bol i Thyrsting samt 2 Gaarde i Halle, hvorimod de andre fik en Gaard i Tiisvad, en Gaard i Godsbølle, Damgaard, Vestergaard, 1 Gaard i Gribsstrup, 1 Gaard i Mallund, Aggerskov, 1 Gaard i Thyregodlund, 1 Gaard i Serup, Nygaard samt 1 Gaard i Mallerupdal paa Mors.

1540 havde han som omtalt en Strid med Mændene i Ring om Folriis Dam, og 1544 købte han af Jørgen Lykke til Hvirringe og Bregenholm Haubjerg i Aale Sogn, som skyldte $\frac{1}{2}$ Td. Smør, med dens Tilliggende i Donnerup Skov, hvorved han dog lovede, at Kreaturer fra Bregenholm, Haubjerg, Aale og Matrup skal have deres Drift, Horn ved Horn, som de

af Arilds Tid haft have. 20 Aar senere overlader han den samme Jørgen Lykke, som kaldes til Overgaard, et Stykke Jord af Bregenholm Mark, der ved hint tidligere Skøde var kommet til Haubjerg; han kalder sig nu Ejler Hardenberg til Wiidtofte. — Wiidtofte er Vedtofte, nu Braesholm i Fyen. — 1551 havde han en vidtløftig Strid om Halle og Stisholm Søer, som senere vil blive omtalt udførligere.

1560 var han i Besiddelse af Kloborg Kirke med tilliggende Skov, Jord og Ejendom, som to Thingsvidner udvise, dog maaske kun pantviis. — Uagtet der i Frederik den Andens og følgende Kongers Haandfæstninger indførtes den iøvrigt allerede tidligere gyldige Bestemmelse, at ingen Adelsmand uden Kongens Tilladelse maatte købe frit Bøndergods (?: Selvejergods), er det bekendt, at Kongerne ofte bortbyttede Kronens Herlighed over saadant Gods til dem, med Ret til at afkøbe Bønderne Gaardene; saaledes mageskiftede Kongen, som ønskede at samle sit Krongods i Silkeborg og Skanderborg Lehn, for $\frac{1}{2}$ Gaard i Salten Kronens Herlighed i 3 Selvejergaarde i Kloborg Sogn til Ejler Hardenberg i Aaret 1560, nemlig en Gaard i *Gribstrup*, *Elsgaard* (formodentlig Dalsgaard) og *Floris*. hvorefter denne endnu i samme Aar tilkøbte sig disse Gaarde, ligesom alt 20 Aar i Forvejen to Selvejergaarde i Gribstrup; den tilsvarende halve Gaard i Salten tilbyttede Kongen sig Aaret efter af Eiler Hardenbergs Frues Søstersøn Anders Johansen (Lindenov) for Gods i Lindet By i Vester Sogn, Nørvang Herred. (Ori. i Geh. Arch. samt Doc. paa Matstrup.)

I Horsens købte Ejler Hardenberg i Aaret 1560 en Have og Jord samt to Fiskedamme i Lille Smedegade; ogsaa i Odense og Kjøbenhavn samt rimeligvis i flere Byer ejede han Gaarde.

Den store Mængde Mageskifter, Kong Frederik den Anden indgik med sin Adel, er bleven forklaret som et Bevis paa, at han søgte at fremme og ophjælpe denne Stand paa Bondestandens Bekostning, men aldeles fejlagtig, thi Kongen havde blot til Hensigt at arrondere sig og samle det over hele Landet adsplittede Krongods i enkelte Distrikter for saaledes at gjøre Administrationen lettere for bedre at holde Øje med sine Lehnmænd samt endelig for efter eget Tykke at kunne

benytte sin Jagt uden at være forstyrret ved andre Lodsejeres Deltagelse. Ved denne Lejlighed er det saa langt fra, at Kongen i Regelen blev forurettet — som man har antaget ifølge Bøndernes og Borgernes Klager til Christian den Fjerde og Frederik den Tredie — at endogsaa tværtimod Kronen næsten altid vandt ved saadanne Mageskifter, hvor disse efter Adelen Forslag fandt Sted, hvilket ogsaa den bekendte Rigsraad Gunde Rosenkrands udtrykkeligen bemærker (Ori. i Geheime Archivet samt Doc. paa Matrup), de som i de senere Tider have gentaget denne Beskyldning imod hin Tids Regeringspersonale, vilde blive sat i stor Forlegenhed, om det blev dem paalagt at bevise deres Paastand. Jeg har i alle de Mageskifter, jeg har læst og excerperet, netop fundet denne modsatte Regel gjeldende, og det samme vil være Tilfældet med alle, som øse af Kilderne selv uden at lade sig paavirke af Yttringe, der skyldte hin Tids Opposition sin Tilværelse, thi den var naturligvis ensidig og kunne ikke være anderledes. For Nutidens Kritik og grundigere Undersøgelser vil denne Paastand, som saa mange andre Fabler i vor Historie, snart vige, hvor almindelig udbredt den end er i dette Øjeblik, og der ville endnu kun hengaa faa Aar, før Alle anerkende dens Grundløshed. En langt mere grundet Beskyldning imod Frederik den Anden er derimod den, at under ham en Mængde Selvejendomme gik til Grunde ved disse hans Mageskifter, men dertil var Grunden, at han saa ofte — for at supplere det Gods, han skulde give i Bytte — fandt det fordelagtigt at afstaa Kronens Herlighed over Selvejergodset, med Ret til, at vedkommende Godsejer maatte afkøbe Bonden hans Gaard. Det var en altfor stor Begærlighed efter Krongods, tildels begrundet i Kongens Lidenskab for Jagten, som foranledigede denne upolitiske Forholdsregel, der siden ofte nok bitterligen angrebes, thi Forbuddet imod, at Adelen maatte tilkøbe sig Jordegods eller Selvejergods (Haandfæstn. Cap. 21) var en Nødvendighed paa en Tid, da kun Adelige maatte eje frit Jordegods; det ene Baand betingede i hin Tid det andet, skønt vi nu rigtignok ret vel kunne indse, at de kun have været til Skade for begge Parter og til Gavn for Ingen eller i det Høieste for de Fremmede, som fiskede i rørt Vande.

5. *Hardenberg.*

Erik Ejlersen Hardenberg er født 1529 eller 1530 paa Draxholm (1529 i hans Ligprædiken er neppe ganske paalidelig, hvorimod det synes afgjort, at han er født paa Draxholm), og han rejste i sin tidligste Ungdom udenlands, men vendte tilbage igen, efter at Broderen Stygge, som tillige med ham studerede i Wittenberg, var død der. Han blev ansat i Kronprins Frederiks Tjeneste — i »Gaarden«, som man dengang benævnte Tjeneste ved Hoffet — og forblev her, indtil han fulgte Prinsen paa en Rejse til Tyskland, hvor de 1558 bivaanede Kejser Ferdinand den Førstes Kroning i Frankfurt. Derefter skilte Erik Hardenberg sig fra sine Landsmænd for at tage Del i eet af hine Tidens eventyrlige Tog, som tyske Lejetropper under forskellige Anførere i det 16. Aarh.s sidste Halvdel saa ofte foretog sig ind i Frankrig paa Kryds og paa Tværs snart under et, snart under et andet Paaskud, nu for at hjælpe Kongen og de Katholske, og nu for at hjælpe Condé og de Reformerte, men altid for at hærge Landet og fremkalde en forfærdelig Gengendelsesdom, der ikke fuldt et Aarhundrede senere begyndte at hjemsoøge de uskyldige Børn og Børnebørn i tredje og fjerde Led, men som ikke ophørte før i vor Tid; hele Tyskland blev erobret, og Forarmelsen med Renter var tilbagebetalt. Denne Gang skete Toget under Greven af Schwartzburg, hvem Erik Hardenberg fulgte i et Aar med 12 Heste og deltog i Belejringen af Amiens. Han drog derefter hjem og opholdt sig der i 2 Maaneder, indtil Ditmarskertoget begyndte, da han ifølge Kongens Brev brød op fra *Matstrup* med sine Svende og stødte til ham i Kolding for at være Vidne til et heltmodigt Folks Undergang (Medelbyes Ligpræd. af 1601). Han tjente derefter atter i 2 Aar i »Gaarden« indtil 1561, da han i Juli Maaned giftede sig i Odense med den rige Jomfru *Anne Rønno*, den sidste af sin Slægt, en Datter af Ejler Rønno til Hvidkilde og Fru Anna Krabbe, og saaledes efterhaanden, da ogsaa hans *Fader døde* faa Aar efter, kom i Besiddelse af *Matstrup i Jylland*. Faarevejle paa Langeland, Vedtofte, nu Brahesholm, Skovsbo og Brolykke samt Kronlehnene Eskebjerg, Hagenskov og Bondegaarden Kjeldmosegaard, alle i Fyn, hvilke Lehn indbragte aarlig 2875 Daler, medens alene Hagenskov

Slot stod i Pant for 12,936 Daler og aarlig rentede 2021 Daler; Eskebjerg havde han derimod ad gratiam imod at tjene deraf med 4 Gerustheste (Schlegels Saml.).

Han døde 13. Marts 1604 i Odense som den sidste Mand af sin Slægt, thi ingen af hans Sønner overlevede ham; hans Enke døde 15. Juni 1609 paa Skovsbo. (Naar Medelbyes Ligprædiken lader Familien uddø med hans Søn 1637, da er dette en besynderlig Fejltagelse, som baade hans og hans Frues Ligprædikener gendriver.)

Som *Ejer af Matstrup* forekommer *Erik Hardenberg* alt i Aaret 1563, da Gaarden har tilhørt baade Fader og Søn, idet denne Sidste har erholdt som mødrene Del i denne sin Modrenegaard eller maaske den hele, i det mindste benævnes Faderen *Ejler* ikke senere end i Begyndelsen af dette Aar til *Matstrup*.

Erik Hardenberg havde endnu i samme Aar 1563 Strid med Bønderne i Ring om deres genstridige Grændser; samme Aar erholdt han kongelig Bevilling paa, at han, om han overlevede Faderen, efter ham skulde faa *Tranholm Gods* til Lehn, hvorimod han laante Kongen 211 Lod ungarsk Guld og 300 Lod Sølv.

1567 købte han af Fru *Ida Ulfstand*, *Falk Gjoes Eft.* til *Sæjersø*, 6 Gaarde, 1 Bol og 2 Huse i Jylland og Fyn for 1000 sølver *Jochimsdalere* og 50 gode *Guldgylden*, som er en Del af den Gæld, hendes afdøde Husbond var ham skyldig; det jyske Gods var en Gaard og et Bol i *Græstrup Sogn* og By og en Gaard i *Arreskov* i *Nørresnede Sogn* (Doc. paa *Matstrup* og i *Geh. Ark.*).

2 Aar senere fik han af *Iver Grøn* til *Hvidbjerggaard* paa *Mors* en Gaard i *Hornstrup Sogn* i *Nørvangs Herred* samt en Gaard i *Korning Sogn* i *Hatting Herred*, hvorimod han afstod en stor Gaard i *Vester Hvidbjerg By*, *Øster Hvidbjerg Sogn*, *Sønder Herred* paa *Mors*, der svarede 16 Td. Byg, 6 Td. Havre, 1 Pund og 6 Mark Sølv, 1 Svin og 2 Snese Aal. -- 1573 fandt der et stort *Mageskifte Sted med Kongen*, ved hvilket denne overlod *Erik Hardenberg* 22 Gaarde i *Omegnen af Matstrup* imod 19 Gaarde i *Sjælland*, men det jyske Gods svarede kun 112 Td. 5 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Hartkorn, medens det

sjællandske Gods svarede 190 Td. 5 Skp. $\frac{1}{4}$ Alb. (Orig. i Geh. Arch.); af de Gaarde, som Matstrup saaledes erhvervede, vil jeg her paa dette Sted blot gøre opmærksom paa Tranholm tilligemed en Del af det tilliggende Bøndergods, hvoraf senere ved forskellige Mageskifter endnu flere Gaarde kom til Matstrup, saaledes 1578 og 1579. I den mere detaillerede Historie over enkelte Bøndergaarde paa Godset ville vi faa flere af disse Gaardes Afgifter at se. — 1578 købte Erik Hardenberg et Hus i Horsens, 1579 fik han ved Mageskifte med Kongen Gods i Løved i Grædstrup Sogn, og 1580 tilbyttede han sig to Gaarde og 2 Bol i Raarup Sogn i Bjerre Herred, Vejle Amt, hvorimod han udlagde en Gaard i Ørridslev Sogn og By i Voor Herred, Skanderborg Amt, til Gjort Pedersen (Galt) til Tyrrestrup.

Hvorledes Erik Hardenberg opførte et Kapel paa Matstrup 1577, har vi hørt. I Klovborg Kirke indrettede han paa den nordre Væg et Monument over saavel sin Fader og sine her begravede Søskende som over sin Hustru, sine tre Døtre og sig selv. Monumentet er af lysgraa Marmor og bestaar af to Dele, men indeholder aldeles intet Aarstal, hvoraf man kunne slutte sig til Tiden, da det blev oprettet. I Gravkælderens under Koret, hvor Matstrups Ejere i flere Aarhundreder har fundet Hvile, staar ogsaa hans og hans Frues Kister, men af Mangel paa Plads er alle de ældre opstablede oven paa hverandre, saa man ikke kan læse Indskrifterne paa Pladerne, om saadanne findes.

Af Erik Hardenbergs Børn døde alle tre Sønner, Ejler, Christian og Jacob, for Faderen og uden at efterlade sig Børn; blot Jacob var gift, men døde mellem 1602 og 1604. — Af Dotrene overlevede Anne, Mette og Kirsten Forældrene og arvede alt disses Gods; den Første blev 1587 gift med Johan Ottosen Rud til Møgelkjær og arvede Vedtofte, den anden, Mette, blev 1589 gift med Rigsraaden Preben Gyldenstjerne til Vosborg og arvede Skovsbo, den tredje og den eneste, som her vedkommer os, Kirsten Hardenberg, holdt 1589, 22. Juni, samme Dag som Søsteren Mette, Bryllup i Odense med Rigsraaden Axel Brahe til Elved i Fyn, en Broder til den berømte Astronom, og arvede Matstrup, Faarevejle samt Eskebjerg. Hun overlevede sine Søstre og døde i December Maaned

1639 som den sidste paa Spindesiden af Familien Hardenberg her i Danmark; først 130 Aar senere indkom der atter en Linie af Slægten, hvilken dog igen er uddød paa Mandslinierne.

Søstrene var plagede af dyb Melankoli, som de havde arvet efter deres Moder og efter hin Tids Skik tilskreve Trolddom, hvorom Etatsraad Vedel-Simonsen meddeler interessante Efterretninger i Hagenskovs Slots Historie, hvormed han sammenholder min Anmeldelse af denne Bog i »Dagen« for 1842, 13. Marts, hvor jeg har set mig i Stand til at meddele flere Bidrag til den ene af disse Damers Sygdomshistorie.

7.

Brahe — Daae — Ulfeld.

Axel Brahe til Elved foretog allerede i det samme Aar, da Svigerfaderen døde, nemlig 1604, den 17. Juni, et Mageskifte med Erik Lunge til Stovgaard, hvorved han af denne fik 2 Gaarde og et Hus i Hjortsvang i Linderup Sogn i Nørvangs Herred og altsaa i Vejle Amt, Tørringskov derimod ligesom det øvrige Sogn i Vrads Herred. Disse tre Gaarde i Tørring Sogn hørte til det oprindelige *Tranholm Lehn* og var blandt de Ejendomme, som Kongen 1573 overlod Erik Hardenberg. Videre findes intet Mattrup vedkommende om Axel Brahe, som døde 1616 og havde været gift med Mette Falks Datter Gjõe, forinden han fik Kirsten Hardenberg. Af hans Børn af sidste Ægteskab arvede Thyge Brahe Mattrup; han er født 15. Jan. 1593, var Befalingsmand paa Skivehus, siden paa Tryggevælde, og ejede ved sin Død Tostrup, Alnerup, Ellinge, Ørtoft, Gunnestrup (Kulla Gunnarstorp) i Skaane, Vemmetofte i Sjælland, Eskebjerg og Vedtofte i Fyn samt *Mattrup* i Jylland, af hvilke Godser han havde faaet de fire med sin Frue Birthe Eskesdatter Brock, som døde 1639 og han selv Aaret efter den 28. Aug. Hans Lig blev bragt til Odense og der bisat i St. Knuds Kirke. Trods de betydelige Besiddelser blev der dog Concurs i hans Bo, saa at Arvingerne gik fra Arv og Gæld, hvilket efter hin Tids Skik skete ved, at de kastede Nøglerne paa Graven, hvorover der ved denne Lejlighed opstod stor Larm, da næppe mange havde ventet slikt (jvf. Eske Brocks Levned ved Vedel-Simonsen). Imidlertid havde Boet dog ikke været

Fallit, thi hans Datter Anna Brahe arvede Matstrup og bragte det til sin Mand Oluf Daae, som en kort Tid var Rentemester, men derefter faldet i Unaade formedelst sin Brevveksling med den bekendte Corfits Ulfeld; ved den svenske Krig og andre Omstændigheder forarmede han tilsidst aldeles og havde efter Kontract med sine Sønner Livsophold paa disses Gaard Hefringholm i Randers Amt, dem udlagt i Mødrenearv; dette mistede han, da de trods hans Protest solgte Gaarden til Oberst Hans Friis til Clausholm, hvilket Salg stadfæstedes ved Højesteretsdom af 30. Juli 1668. *Matstrup* havde Oluf Daae imidlertid alt længe i Forvejen skilt sig ved, thi den 16. Februar 1646 gjør Oluf Daae til Holmegaard i Overværelse af sin Broder Valdemar Daae til Bonderup og Jørgen Seefeldt til Visborg et Mageskifte med *sin Søstersøn* Corfits Ulfeldt til Bavelse, saa at han overdrager denne sin Hustrus Hovedgaard Matstrup, som udgør ialt 419 $\frac{1}{2}$ Td. 4 $\frac{1}{2}$ Skp. 1 Alb. Hartkorn — det vil sige: svarende 420 Td. 4 Skp. 1 Alb. Rug i aarlig Afgift — imod at han igen faar Ulfelds Hovedgaard Bavelse i Sjælland paa 427 Td. Hartkorn.

Forskellen i Hartkornet samt den Fordel, han erholdt derved, at det sjællandske Gods var bedre end det jyske og desuden formedelst Vornedskabet agtedes højere, godtgjorde Oluf Daae sin Søstersøn ved fremdeles at overdrage ham 96 Td. Hartkorn i Fyn, 2545 Rdl. i Penge samt en Gaard i Viborg, taxeret til 1000 Rdl. (Ori. paa Matstrup). Corfits Ulfeld, som var en Sønnesøn af den berømte Rigshofmesters Farbroder, var, som det synes, en ret virksom og driftig Mand og foretog endel til sit Gods' Arrondering og Forbedring, saaledes fik han 1647 ved Mageskifte med Kongen 1 Gaard i Gribstrup og 1 Gaard i Nørskov, begge i Kloborg Sogn, hvorimod han udlagde 2 Gaarde i Gludsted i Ejstrup Sogn, Vrads Herred; samme Aar købte han en Gaard i Kloborg Sogn i Tiisvad af Jørgen Høg til Todbølle; 1656 af Manderup P. Abildgaard til Ejstrup i Malt Sogn og Herred, Ribe Amt (maa ikke forveksles med det saakaldte Gammel Estrup i Randers Amt, som paa den Tid tilhørte Skelerne ligesom den Dag i Dag), en Gaard i Brestrup i Ring Sogn, Tyrsting Herred,

hvilke han endnu i samme Aar overdrog sin Moder, Fru Elisabeth Daae til Vaabensholm.

1648, d. 30. Januar, giftede han sig med Mette Høg, en Datter af Mogens Høg til Kjergaardsholm og Fru Helvig Lindenov, efter at han den 26. Januar ifølge sin Moders Raad, som Brevet udtrykker sig, havde udstedt et Morgengavebrev til sin tilkommende Hustru, hvorved han overdrager hende Matstrup for Livstid, ifald hun overlever ham, og de ingen Livsarvinger efterlader sig, dog at det efter hendes Død falder tilbage til hans Arvinger. Hun døde imidlertid allerede d. 22. Febr. 1650 i sin anden Barselseng tilligemed Barnet og efterlod ham saaledes kun een Søn, Jacob Ulfeld, der er født 1649.

Corfits Ulfeldt ægtede siden igen Cathrine von Ahlefeld fra Holsten og avlede med hende 7 Børn, hvoraf nogle levede meget længe paa og ved Matstrup. Nu kom der en Forfærdelsens Tid over Danmark, en Tid endnu værre end den, vi alle har oplevet, og dog saa vi største Parten af Jyllands Landmænd gribe til Bettelstaven. Værre var hin Tid i to Henseender, for det første fordi den kostede saa mange Mennekeliv, thi den hærgende, plyndrende og grusomt rasende Fjende skaanede intet, hvor han ved Pinsler eller Død troede at kunne tiltvinge sig Penge, og partielle Opstande eller i alt Fald enkelt Mands opbrusende Modstand krævede ogsaa sine Ofre til Skræk og Advarsel for andre; i Dag er det et Spørgsmaal, om ikke de, der blev Bytte for en hurtig, omend kvalfuld Død, var langt at foretrække for de mangfoldige baade i hin og i vor Tid, som fra Velstand og Lykke blev styrtede ned i den dybeste Armod og Elendighed, greb Tiggerstaven i Haand og blev et langsomt Bytte for Hunger, ukendt Mangel og langsomt tærende Fortvivelse. Derimod var hin Tid i en anden Henseende langt sørgeligere end vor, nemlig deri, at Ulykken ingen Ende fik, at det ikke var ligesom ellers, naar et Uvejr trak hen over Danmark, at Lynet ramte og ødelagde, men at Ødelæggelsen snart var forsvunden.

Den svenske Krig — thi at jeg taler om den, vil Læseren alt længe have gættet — slog saa haarde og dybe Saar, og forkerte Regeringsforanstaltninger forværrede disse derefter saa aldeles, at der hengik næsten 100 Aar, for Landet begyndte at

forvinde sine Ulykker, og at i Dag, da jeg skriver dette, endnu neppe nogetsteds i Danmark Fæstegodset giver saa stor Nettoindtægt som før Krigen 1657—60, i det mindste ganske vist hverken i Sjælland, Lolland, Falster, Møen eller Jylland, muligvis derimod paa sine Steder i Fyn og paa Langeland; endnu føler vi Virkningerne af denne ulykkelige Krig i Forbindelse med de forkerte Regeringsmaxiner, de indstrommende tyske Embedsmænd fik vedtaget, og som det har kostet saa lang Tid igen at blive af med.

At i denne Ødelæggelsens Tid Mattrup og dets Tilliggende Gods virkelig har lidt forfærdeligt, kan man ikke blot slutte af, at de omliggende Egne blev saa stærkt hjemsogte af Svenske, Polakker, Brandenborgere og Kejserlige (jfr. Worsaaes interessante Skildring i Hist. Tidssk. II), men man har derom ogsaa udtrykkelige Sagn. Da Polakken var i Tyrsting-Vrads Herred, fortælles der, øvede han megen Vold og tog haard afsted i Tørring, Aale, Hjortsvang, Kloborg og Tyrsting Sogne, hvor netop Mattrup med næsten alt tilliggende Gods fandtes. Der plyndrede han Mand og Kvinde og drev Kvæget i Hob til Stovgaard, hvor han falbød det, saa Bonden ofte der maatte købe sin egen Ko, og omsider kom det saavidt, at man for 4 sk. dansk kunde købe det bedste Hoved; dyrere betaltes det derimod siden efter, da først Mangelen var begyndt at blive følelig. Efter at disse Hjælpetropper saaledes havde udplyndret og ganske ødelagt Landet, saa at en Ko eller Stud gjaldt 20 Rdl., istedetfor at den tilforn købtes for 4 Sk., saa nødtes de til at forlade dette Land, hvor der ej var Ophold for dem længer. At især Hjælpetropperne rasede saa forfærdeligt, havde foruden i dissers Vildhed og Tøjlesløshed ogsaa sin Grund i virkelig Nød, thi efter at de Svenske i al Hast havde forladt Jylland, var alting i største Forvirring i dette Land, hvor der ikke var nogen, som havde at sige paa Kongens Vegne og heller ikke saa let kunde henses Nogen fra det betrængte København, hvor man havde nok at gøre med at tænke paa sig selv. Der var derfor aldeles ikke føjet nogen Anstalt til Indkvartering for de Allierede, der maatte hjælpe sig selv, som de bedst kunde og lystede, og da de ikke ventede videre godt af Landet, men snart igen agtede at forlade det igen, huserede

de med Bønderne efter Behag og fortærede saaledes snart, hvad de Svenske havde levnet. Da nu alt var opbrugt, drog de om Natten ud af Qvartererne for at forsøge deres Lykke, plyndrede i Præstegaarden og andetsteds, hvor de kunde udspionere, at noget var at finde, og bragte det meget snart saa vidt, at det ene Parti plyndrede det andet, naar de mødtes paa deres Tog, saa der ved en saadan Lejlighed, naar man traf sammen om Natten, kun spurgtes: »Von vem seydt Ihr«, og var det da ikke Landsmænd, gik det straks ud paa, hvem der var stærkest. Da endelig Stormen paa København var forbi, og man i denne By fik noget mere Luft, blev der sendt en Kommissær til Jylland, som skulde sørge for alt, hvad der angik Indkvarteringen, men da var Landet desværre alt saa ødelagt, at der ikke var noget tilbage at ordne.

Forfærdelige Pinsler og Mishandlinger tillod de af Natur og Opdragelse vilde, ved Mangel endnu mere forbitrede fremmede sig for at udpresse Tilstaaelser om skjulte Skatte, hvoraf her dog kun skal anføres et Par Træk, som angaar Mattrups nærmeste Omegn.

Sognepræsten i Tørring og Aale havde skjult sit Sølvtøj og sine rede Penge, men dette var bleven røbet af Soldaterne, som nu kom for at tage det. Præsten blev imidlertid betimelig nok underrettet herom til, at han kunde skjule Sølvet et andet Sted, hvorpaa de i deres Forventninger skuffede Polakker lurede ham op, da han kørte fra Aale til Anexet i Tørring, slæbte ham ud af Vognen og med et knudet Reb skruede ham Hjerne-skallen fra Hovedet, en almindelig Metode blandt de tyske Soldater for at udpresse Tilstaaelser om skjulte Kostbarheder; tilstod den pinte, løslodes han, var han haardnakket, drejede man Knudetovet saa længe med en Stok, til Hovedet skiltes ad.

I *Skade Præstegaard i Kloborg Sogn* gik det imidlertid Polakkerne mindre heldigt. Derhen kom en Underofficer med 17 Mand, thi da Egnen ligger saa nær ved Landevejen til Viborg, oversvømmedes den ideligt af Krigsfolk, og dette Strejparti begyndte med at aabne Skabe og Gjemmer og borttage, hvad de lystede; derefter begærede de Spise og Drikke samt Præstens Døttre og Piger. Af Drikkevarer fik de mere, end de forlangte, og medens de blev berusede, bar Præstens Avlskarl

Hans Nielsen, uden at de mærkede det, alle deres Vaaben bort, traadte endelig selv bevæbnet ind imellem dem med de Ord: »Staar op, Karle! her er Piger at danse med« (andet synes de altsaa fra Begyndelsen ikke at have forlangt, skønt man nok kunde vente, at de vilde gaa videre) og tvang dem til at lade sig Hænderne binde paa Ryggen; rimeligvis har han haft Hjælp af Gaardens og Byens øvrige Karle, skønt Sagnet ikke omtaler dette, thi ellers var Sagen næsten en Umulighed. Derefter drev han dem foran sig til deres Oberst, som han sagde, for at de kunde faa deres Straf, hvorfor de godvillig fulgte. Men han førte dem ind paa Nortvig Hede, lovede den, som vilde skyde de andre, Frihed for Straf og fik saaledes en Dansk, som havde taget Tjeneste iblandt dem, til at være Bøddelen, der nedskød de andre, men derefter selv blev dræbt af Hans Nielsen, fordi han, skønt dansk Mand, havde taget Del i de Fremmedes Uterligheder. De blev alle begravet i Sandet og en Stendysse oprejst til Minde om den forfærdelige Hævn, thi de havde unægtelig i Skade Præstegaard hverken efter guddommelige eller menneskelige Love gjort noget, som fortjente Døden, men kun Graven er tavs. (Thieles Folkesagn.)

Ulfeld.

Det gik nu Corfits Ulfeld som den største Del af Jyllands Godsejere: Udsigterne var yderst mørke og sørgelige. Rigtignok var Krigen forbi, men Bøndergaardene stod øde eller var faldne ned, Jorderne blev overgroede med Lyng, Kreaturer og Heste havde Fjenden taget, og dog paalagde Kongen stedse nye Skatter, hvilke blev inddrevne ved militær Eksekution. Intet Under da, at Jordegodset sank mere og mere i Pris, ligesom Tilfældet har været i vore Tider, thi ingen vilde have at bestille dermed, og det havde aldeles mistet al Kredit. Jordegodsejerne kom efterhaanden i større og større Gæld og Skatterestance, for hvilken der da stedse blev udlagt Gods, og saaledes svandt deres Ejendomme i kortere Tid, end man skulde anse for muligt, som et Stykke Is i Solskin. 1671 finder jeg det første Gælds-brev af Corfits Ulfeld til Matstrup nævnet; det var kun paa 300 Rdl. 1674 nævnes et andet paa 450 Rdl., for hvilket han havde pantsat 3 Gaarde, som svarede 23 Td.

Hartkorn eller 460 Rdl. efter de da gældende Priser. Denne Fordring var i Aaret 1685 med 10 Aars Renter stegen til 671 Rdl. 2 Mk. $\frac{1}{2}$ Sk. og forhøjedes ved Procesomkostningerne, der var nødvendige til deres Realisation, til 804 Rdl. 4 Mk. $14\frac{1}{2}$ Sk. Der gjordes nu Eksekution i Pantet, som ved den imidlertid indførte Matrikel var ansat til 19 Td. 2 Skp. Hartkorn, hvilket toges for 30 Rdl. pr. Td., hvorved der altsaa endnu kom til at mangle 227 Rdl. 1 Mk. $14\frac{1}{2}$ Sk. — Fordringerne styrtede nu efter samme Maalestok ind fra alle Sider, hvilket vi dog ikke her nærmere vilde forfølge, og med dem kappedes Eksekution for resterende Skatter.

Hovedgaarden selv var imidlertid den 16. Juni 1679 bleven udlagt som Pant til Justitsraad Peder Lerche til Lerkenfeld, fra hvis Fætter, da Hofjunker, siden Geheimeraad Vincent Lerche, den den 28. April 1685 gik over til Hendrik Holst, Borger i København, der den 1. Maj 1686 cederede sit Tilgodehavende 2658 Rdl. 4 Mk. og det ham derfor udlagte Pant — Mattrup Hovedgaard med begge Møller, 4 Bol i Thyrsing samt Velgaard, ialt 66 Tdr. 2 Skp. Htk. — til *Svogrene Tyge Jespersen til Skerring Munkgaard* — tidligere Forpagter paa Mattrup — og Thyge Pedersen, Nørkjær, hvorefter disse i det næste Aar købte nok en Fordring paa Corfits Ulfeld, stor 2300 Rdl., for hvilken hele Thyrsing Sogn stod i Pant, samt paa samme Tid flere andre, saa de snart var i Besiddelse af den betydeligste Del af Godset (alt ifølge Doc. paa Mattrup). Corfits Ulfeld, som 1686 benævnes Oberstlieutenant — altsaa rimeligvis havde gjort Tjeneste i sidste Krig — boede endnu 1687 paa Mattrup, da der ifølge Svogrenes Forlangende optoges Syn over deres Pant; saavel Hovedgaarden som Møllerne var i højeste Grad forfaldne og blev formodentlig i dette Aar aldeles aftraadte og fraflyttede af den hidtilværende Ejer, som midt i alle sine øvrige Ulykker endnu tiltaltes for dobbelt Pantsættelse af en Gaard i *Folriis*, hvilken Sag dog afgjordes i Mindelighed.

Fra Mattrup drog han til Vorbjerggaard, en stor Gaard i Vorbjerg By, Underup Sogn i Nim Herred, omtrent $1\frac{1}{2}$ Mil Øst for Mattrup, hvor han henlevede sine øvrige Dage og ligger begravet hos Mattrups øvrige Ejere i Kloborg Kirke

(D. Atlas IV 139). Hans eneste Søn af første Ægteskab, Jacob Ulfeld, synes efter sin Farmoder og sin Kones Fader at have arvet Væbnersholm eller Vaabensholm i Føvling Sogn, lige Øst for Matstrup, i det mindste boede han der (D. Atlas; hvad der menes med den Gaard Skydebjerg, som Hoffm. Stamt. tillægger ham, skal jeg ikke kunne sige; man skulde næsten tro, at Væbnersholm efter Mordet havde faaet et saadant Navn, hvorom jeg dog ellers intet har fundet). Han var et raat og brutalt Menneske, som var gift med sin Cusine Christence Daae, en Datter af Oluf Daae, der i sin Tid ejede Matstrup, og Fru Anne Brahe, men mishandlede hende med en saadan Brutalitet, at han 1686 blev dømt til at være sin Livstid i Ostindien, der i det 17. Aarh. ikke saa sjældent brugtes til Forvisningssted for vanartede Adelsmænd, ligesom Kanada paa samme Tid af de Franske. Han blev virkelig ogsaa sendt derhen, men da hans Frue elskede ham højt, gik hun i Forbøn for ham og udvirkede, at han snart efter igen kom tilbage. Han traf da Matstrup i fremmede Hænder og var, som man kunde tænke sig, en yderst ubehagelig Nabo for Gaardens nye Ejere, der havde idelige Stridigheder med ham og, ifølge hans bekendte Voldsomhed, end ikke vidste sig sikre for deres Liv. Denne Voldsomhed skaffede ham imidlertid ogsaa andre Fjender, af hvilke en, en Skytte, tog sig over at befri Egnen for denne Plageaand og derfor skød ham ihjel, uden Tvivl i Slutningen af Aaret 1688; thi den 15. Februar 1689 holdtes der Skifte efter ham (Doc. paa Matstrup). — Hans Død traf yderst belejligt for Matstrups nye Ejer, hvorfor der ogsaa udbredte sig det Rygte, at Tyge Jespersen havde købt Skytten til dette Mord, men da Retsundersøgelserne ikke oplyste noget derom, døde Rygtet lige saa snart igen hen og vilde ikke være kommen til os, dersom det ikke var blevet opbevaret i en samtidig haandskreven Slægtsbog.

Om Corfits Ulfelds Børn vides intet med Undtagelse af de to Døtre, *Anna Margrethe* og *Margrethe Ulfeld*, hvilke, rimeligvis straks efter Faderens Død, ansøgte Kong Christian den Femte om Understøttelse, da de var i yderste Armod, i hvilken Anledning Kongen den 19. Juni 1694 skænkede dem to øde Gaarde i Nørskov i Kloborg Sogn, ialt 6 Tdr. 5 Skp. Hart-

korn, hvilke uden al Tvivl for resterende Skatter var fratagne deres Fader. Her boede disse to Damer siden, stedse i ugift Stand, købte Aaret efter to Bol i samme By af Kongen for 58 Rdl. og indrettede sig den ene Gaard til en saa hyggelig Bolig, som Omstændighederne vilde tillade. Omtrent 2000 Alen fra deres nye Hjem, skjult af en lille Skov, laa deres Fædrengaard, men Aarene sløvede snart den bitre Følelse, hvormed de i Førstningen betragtede denne, og saaledes levede de stille og ubemærkede, men rolige og tilfredse, indtil den Yngre Margrethe Ulfeld døde den 6. Juni 1713, den Ældste først 21 Aar efter. Begge ligger begravne hos deres Fader i Klovborg Kirke. Den længst levende havde i lang Tid en Veninde i Fru Cicilie Elisabeth, født Scharffenberg, Enke efter Oberstlieutenant Zenerhelles, som i mange Aar levede i Sønderkov i Kloborg Sogn, der nu er Forvalterbolig og ligger ganske nær ved Nørskov; hun synes ikke at have været beslægtet med Jomfru Ulfeld, men arvede hende alligevel, altsaa formodentlig ved Testamente, købte de to Bol tilbage, som denne 1732 havde solgt til Præsten, og afhændede det hele, 2 Gaarde og 2 Bol, ialt 8 Tdr. Htk., den 20. Aug. 1736 til Signeur Niels Tygesen paa Matstrup.

Tygesen.

Tyge Jespersen til Matstrup, Skaarupgaard og Skjerring Munkgaard er fød den 1ste April 1655 og blev Stifter af den Familie, som var bestemt til længere end nogen af de tidligere bekjendte at forblive i Besiddelse af Matstrup, der nu allerede i over 150 Aar tilhører hans Slægt. Han bestræbte sig for at indløse mere og mere af det tidligere til Gaarden hørende Bøndergods, hvilket hin Tids Lovgivning meget lettede de nye Godsejere, udkøbte Svogeren Tøger Pedersen Nørkjær den 12. Maj 1690 og døde midt i sin Virksomhed i Aaret 1706, efterladende sig 10 Børn, hvoraf de 9 af sidste Ægteskab. Hvem hans første Kone var, vides nu ikke, men hun synes at have tilbragt ham Skjerring Munkgaard, som senere tilfaldt deres eneste Datter, *Maren Tygesdatter*, der blev gift med Amtmanden over Dronningborg Amt, Hans Nansen, en Søn af den i Sverænitetshistorien saa velbekendte Præsident Nansen.

Tyge Jespersens anden Kone, Anna Michelsdatter, overlevede

ham længe, fortsatte Indløsningerne og ægtede efter sin Mands Død Daniel Fischer til Silkeborg og Vinderslevgaard, af hvilke Gaarde Kongen ifølge sin Relutionsret 1719 indløste den første. Hun døde 1721, i hvilket Aar Mattrup Gaard, Gods og Møller kom til Auktion, da Sønnen Niels Tygesen paa samtlige Arvingers Vegne blev højestbydende med 27,500 Kr. Til Gaarden hørte da: fri Hovedgaardstakst 27 Tdr. Hk., Mølle-skyld 9—4—2, Skovskyld 6—2—1—2, Bøndergods 340 Tdr. Hk., Kongetiender 16—5, Kirketiender 54—4 med Kirkerne Klo-borg, Tyrsting, Græstrup og Ring, ialt 454 Tdr. Hk. inden 1 Mil fra Gaarden. Buddet blev ikke approberet, som det synes, i det mindste holdtes en ny Auktion den 14. Sep. 1722, ved hvilken den afdødes Stedsøn, Christian Fischer til Vinderslevgaard, Allinggaard og Gravballegaard, blev højestbydende med 25,500 Rdl., erholdt Skøde 2. April 1723 og igen solgte Gaard og Gods den 22. Aug. 1724 for 28,000 Rdl. Courent til sin Halvbroder *Niels Tygesen*, som er født 1. November 1700 og døde den 23. October 1752. Han blev Cancelliraad, ægtede 1732 *Helle Ammitsbøll* fra Rask, som døde 1755, og fik med hende 14 Børn, af hvilke 8 vare umyndige ved Forældrenes Død, hvorfor atter Gaard og Gods stilledes til Auktion den 26. Maj 1755, da Børnenes Farbroder, Justitsraad og Amtsforvalter *Emanuel Tygesen*, købte det hele for 38,600 Rdl.; den da forfattede Jordebog viser, at Niels Tygesen — som overhovedet synes at have siddet i temmelig fortrykte Kaar — havde skilt noget Bøndergods fra Ejendommen, dog ikke mere end et Par Gaarde, nemlig 8 Tdr. Hartkorn, og dette blev nu mere end erstattet ved hans driftige og virksomme Broder, som tillige gjorde det til sit første og vigtigste Formaal at give sine forladte Broderbørn en god Opdragelse.

Justitsraad Emanuel Tygesen til Mattrup, Mindstrup og Skovgaard kom tidlig, som det synes, til København, hvor han opofrede sig for Handelen og stod i Spidsen for et Hus, der i første Halvdel af forrige Aarhundrede drev meget betydelige Forretninger, især paa Frankrig, hvorhen der fra Danmark som neutral Magt under de da herskende Krige kunde indføres og blev indført Levnedsmidler og lignende Fornødenheder i Mængde, hvilket Tygesens efterladte Handelsregnskaber noksom

udviste. Mærkeligt nok var han paa samme Tid Regimentskvartermester ved et af de i København garsonerede Regimenter og samlede sig efterhaanden en meget anselig Formue. Han lod efter et almindeligt Sagn i Familien — som imidlertid ikke findes nogetsteds trykt — den siden saa berømte Ryberg rejse udenlands paa sin Bekostning, og da han havde lært hans ualmindelige Gave at kende, tog han ham siden i Kompagni med sig og overdrog endelig Handelen til ham og sin *ældste Brodersøn, Tyge Jesper Tygesen*, da han selv trak sig tilbage fra Forretningerne, hvilket neppe skete, før Broderens Død kaldede ham til at overtage Fædrengodset, som Familien ellers ikke kunde have beholdt. Han blev — uden Tvivl omtrent paa samme Tid — Amtsforvalter paa Havreballegaard, Kallø og Stjernholms Amter, købte Hovedgaarden Mindstrup i Nørvangs Herred, Vejle Amt, Kirkerne Føvling, Hvirring og Hornborg i Skanderborg Amt foruden en stor Mængde Bøndergods og oprettede d. 3. Nov. 1759 af alle disse Ejendele et Stamhus for sin *ældste Brodersøn, Tyge Jesper Tygesen*, hvilket blev konfirmeret af Kongen den 11. Juli 1766 efter Emanuel Tygesens Død, og da tillige indbefattede Hovedgaarden Skovgaard i Tørrild Herred, Vejle Amt, hvilket denne havde købt efter Stamhusets Erektion og efter hans Arvingers Indstilling havde til Hensigt at underlægge Stamhuset, som altsaa ved hans Død udgjorde: *Matstrup* 27 Tdr. Hartkorn, Mindstrup 17—7—3—2, Skovgaard 18—2—1 Ager og Eng, ialt Hovedgaardstakster 63 Tdr. 2 Skp. Ager og Engs Hartkorn, Skov- og Mølleskyld 17—5, Matr. Kirketiender 119—7 af Tyrsting, Græstrup, Ring, Kloborg, Hvirring og Hornborg Sogne, Matr. Kongetiender 56—4 af Tyrsting, Ring, Føvling, Kloborg Sogne samt Kollerup Sogn i Tørrild Herred, Bøndergods 566 Tdr. 6 Skp. Ager og Eng, 2—1—3—2 Skovskyld, 2—1 Mølleskyld eller ialt 828 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. 2 $\frac{1}{2}$ Alb. Hartkorn af alle Slags, hvoraf den aarlige Landgilde var: 1098 Rdl. 1 Mk. 8 sk., 65 Td. 6 Skp. Rug, 17 Td. 4 Skp. Byg, 14 Td. 1 Skp. Havre, 27 Lispund Smør, 15 Svin, 2 Lam, 34 $\frac{1}{2}$ Gæs, 40 Høns, 19 Ugedage samt Høveri til Hovedgaardene. — Erektor, der var en stor Bondeven og tænkte at vise sine Bønder en Velgerning ligesaavel som sine Broderbørn, fastsatte i Erektionen, Paragraf 5, at hvad Re-

stancer, der kunde forefindes ved hans Død, skulde eftergives Bønderne, i § 6, at der aldrig maatte tages højere Indfæstning end 20 Rdl. af nogen Gaard, men vel ringere, at aldrig nogen af Godsets unge Mandskab maatte afstaas til Fremmede eller frie Pas gives, med mindre det kendeligen skønnes, at et Menneske derved kan gøres lykkelig, ligesom han ogsaa forbød for Betaling eller andet Vederlag at afhænde noget af Skovene til Fremmede, da samme med al Flid og Agtsomhed burde vel conserveres til Hovedgaardenes og Bøndernes Bygningers Vedligeholdelse. Imidlertid gjaldt her som overalt det bekendte: »Mennesket spaar, og Gud raader«, thi i ingen Henseender er det gaaet efter den ædle Stifters Ønske. Bønderne forarmedes tilrods for deres lette og ringe Afgifter, og hans Stiftelse er allerede forgaaet.

Justitsraad Emanuel Tygesen giftede sig første Gang i Aaret 1739 med Magdalene Kirstine Ammitsbøll, der rimeligvis har været en Søster til hans Broders Kone; hun døde d. 19. Sept. 1748, hvorefter han ægtede Margrethe Lentz, Enke efter Agent Bjørn, som han ogsaa overlevede; med ingen af dem havde han Børn. Selv døde han den 18. Juli 1764 i sit 61. Aar og ligger tilligemed begge sine Koner begravet i Kloborg Kirke, hvor der i Koret er oprettet et smukt Monument over ham.

Thygeson.

Justitsraad Tyge Jesper Thygeson er født 10. November 1738 og fortsatte Handelen i Forening med Ryberg, fra hvilken han dog efter nogen Aars Forløb trak sig tilbage efter Sigende med en Kapital af 80,000 Rdl. Ved Stamhusets Erektion var han Assessor i Rentekamret, blev senere Committeret og benyttedes af Regeringen ved Ryttergodsets Salg paa Møen samt ved Lejligheder, hvor hans praktiske Kendskab til Landbrug og Gods-væsen kom til Nytte. Dels ved Salget af Ryttergodset i Skanderborg Amt, hvor han nok var en af de kongelige Comisærer, dels kort efter ved at handle med de første Købere, erhvervede han en stor Mængde Gods, nemlig de nys oprettede Hovedgaarde Væbnersholm eller Vaabensholm og Nedenskov-Vilholt med Tilliggende, samt desuden en stor Mængde Strøgods, som ikke var lagt under nogen Hovedgaard. Da han ganske delte de

i hin Tid herskende Anskuelse, bestræbte han sig ivrigt for at indkøbe og udstykke Godser, saaledes Hovedgaarden Alsted, Bjerre, Hammer, Hostrup, Stougaard, alle beliggende her i Eggen, samt desuden Mindstrup og Skovgaard, som han ved kgl. Bevil. af 19. Jan. 1798 fik Tilladelse til med underliggende Bøndergods at lade udgaa af Stamhuset, imod at Væbnersholm og Nedenskov-Vilholt indlemmedes i samme, hvorved dette forøgedes en Del, skønt det ifølge de mangfoldige senere Transaktioner og Pantsættelser ikke er let at sige hvormeget; imidlertid synes det dog rimeligst, at Stamhuset efter den forandrede Erektion kom til at udgøre:

Fri Hovedgaardstakst:

1) Mattrup, Ager og Eng	24-3-1-1	Skovsk.	6-2-1-2
		Møllesk.	4-6-1
Stis Mølle, " "	2-4-2-2	"	4-6-1
2) Vaabensholm	14-4-3-2	Skovsk.	5-3-2
3) Nedenskov-Vilholt	18-7-2-1	"	1-1-"
<hr/>			
ialt Ager og Eng	60-4-2-	Skovsk.	7-1-2-1
		Møllesk.	9-4-2-

Matric.-Tiender.

Konge- og Kirketiender af Thyrring, Ring, Føvling og Kloborg Sogne samt Kirketiender af Græstrup, Hvirring og Hornborg Sogne, ialt Kongetiender 56 Tdr. 2 Skp. Hartkorn, Kirketiender 119 Tdr. 7 Skp. Ht. med tilhørende 7 Kirker.

Bøndergods.

1) *Under Mattrup* og Vaabensholm, beliggende i Ring, Føvling, Tønning, Thyrring, Kloborg og Aale Sogne, Ager og Engs Htk. 417-7-3-2¹/₂, Skovskyld »-7-1-¹/₂.

2) *Under Nedenskov og Vilholt*, beliggende i Træden og Græstrup Sogne, derunder indbefattet Kjempesmølle, Ager og Engs Htk. 201 Td. 7 Skp., Skov og Mølleskyld 2-4-1-1⁴/₁₃, alt-
saa ialt 876 Td. 6 Sk. Hartkorn af alle Slags.

Strøgodsset udgjorde: Konge- og Kirketienden af Træden og Søndervissing Sogne, Kirketienden af Tønning og Kongetienden af Græstrup Sogne, ialt Matr. Kongetiender 54 Td. 6 Skp., Kirketiender 50 Td. 6 Skp. Ht. med tilhørende 3 Kirker.

Bøndergods i Tønning, Søndervissing, Voerladegaard, Bryrup,

Aale og Træden Sogne med Brevadsmølle, Klostermølle, Cathrinedals Mølle og Pinds Mølle, ialt Ager og Engs Hartk. 264-4- $\frac{7}{16}$, Skov- og Mølleskyld 43-7-1-1^{19/24}. Strøgodsset udgjorde altsaa 413 Td. 7 Skp. 2 Fdk. Hartkorn af alle Slags, og det hele Matstrup Ejere tilhørende Gods 1290 Td. 5 Sk. 2 Fdk. Hartkorn af alle Slags, altsaa langt mere end der behøvedes til at oprette et Baroni.

Dette betydelige Gods var ret vel arronderet, uagtet Hovedgaarden laa paa dets sydligste Grænse, og strakte sig i temmelig regelmæssig Figur helt op til den store Mossø, der dannede Grænsen imod Nordvest; forresten begrænsedes det imod Øst af Gudena, imod Syd og Vest af Matstrup Aa paa Kloborg Sogn og en betydelig Del af Aale Sogn — nemlig 7 Tdr. Hartkorn — nær; imod Nord var Grænsen derimod ubestemt.

Indtægterne af det betydelige Gods var iøvrigt saare ringe og i Gennemsnit ikke engang 2 Rdl. pr. Td. Hartkorn, thi da Justitsraad Thygeson var en stor Bondeven, forhøjede han ikke alene ikke Landgilden for sit Stamhus og for det forrige Ryttergods, men fastsatte endogsaa ofte paa det sidste, at Herskabet skulde udrede den aarlige Afgift til Kongens Kasse, som blev fastsat istedetfor Kapitaludbetalingen af den halve Købesum, hvorved paa enkelte Steder det mærkelige Resultat er fremkommet, at han aldeles ingen Indtægter har haft af Godset, ja, næsten maattet betale Penge til. Hoveriet, som ellers i forrige Aarhundrede ødelagde saa mange Bønder, har aldrig været trykkende her, da baade Væbnersholm og Nedenskov-Vilholt var blevet bortfæstede til Bønder som andet ufrit Gods, altsaa dreves uden Hoveri, og til de Marker paa selve Hovedgaarden, som var under Bedrift, var Godset stort nok til at præstere dobbelt Hoveri, hvorved det halve altid blev eftergivet, og denne Byrde altsaa var yderst ringe. Af *Skovene* havde ifølge Stamhuserektionens Bestemmelser ingen Indtægter, af Hovedgaardene og Bøndergodsset ubetydelige, ligesaa af Møllerne, idet Matstrup Mølle aldeles nedlagdes, Stismølle bortfæstedes for en Bagatel og de andre ligesaa, hvilket vi alt maa tage vel i Betragtning, naar vi ser de betydelige Godser, vore Fædre havde i Hænde. Indtægterne var kun ubetydelige, men de forbrugte ogsaa saare lidet, og alene Skovene paa Matstrup

indbringer nu let ligesaa meget, som tidligere hele det store Gods.

Justitsraad Thygeson blev adlet den 17. Juni 1776 tilligemed Broderen, Etatsraad Lars Thygeson til Bygholm ved Horsens, der havde købt dette betydelige Gods i Aaret 1766. Da hans to eneste Sønner døde før Forældrene, testamenterede han Bygholm til sin Broders eneste Søn, Niels Emanuel de Thygeson, dengang Stiftamtmand i Norge, saa at denne imod en forholdsvis yderst ringe Udbetaling 1812 overtog denne udmærkede Ejendom, som udgjorde 1074 Td. 2 Skp. 2 Fdk. $2\frac{1}{4}$ Alb. Hartkorn af alle Slags. Allerede flere Aar tidligere havde Faderen for Købesummen solgt ham Strøgodsset, for at det ikke skulde komme i Skifte med Søstrene, og han saaledes i sine Hænder kunde have en Ejendom stor nok til et Grevskab, nemlig 2365 Td. Hartkorn, hvilket vel ogsaa har været Broderens Hensigt at faa oprettet, men det gik dog helt anderledes.

En af Justitsraad Emanuel Tygesen i Matstrup prioriteret Kapital paa 1000 Rdl., hvis Renter skulde tilfalde Godsets Fattige, forøgede Tyge Jesper Thygeson til 6000 Rdl., som 1812 blev indbetalt til Stiftsøvrigheden; den er nok nu for største Delen ødelagt. Alle Gaardens Bygninger, blot Hovedbygningen undtaget, ombyggede han, opførte helt Grundmur istedet for. Hovedbygningens midterste Fløj forlængede han med nogle Fag. Ogsaa Tyrsting Kirke opførte han af ny og byggede Taarne paa flere af de andre Kirker, der alle blev særdeles vel vedligeholdte. I sine sidste Aar var han meget svagelig og i mange Aar lammet i hele den ene Side; ogsaa hans Aansvar havde forladt ham flere Aar før hans Død, hvorfor kort efter Nytaar 1821 Stamhuset overdroges til Sønnen.

Der blev nu tiltrods for Stamhuserektionens udtrykkelige Bydende ansøgt Kongen om Tilladelse til at optage et Laan i det hele Gods, imod at det saakaldte Strøgods indlemmedes i Stamhuset. Dette bevilgedes den 14. Febr. 1821 for den Sum af 100,000 Rbd. i Sølv, der skulde anvendes til Forbedringer paa Godset. — Aaret efter, den 17. April 1822, endte i en høj Alder Justitsraad Tyge Jesper Thygeson sit virksomme Liv, 25 Aar efter sin Hustru, Sophie Charlotte Cederfeld fra Erholm i Fyen; de ligger begge i Kloborg Kirke. Ifølge den konge-

lige Bevilling optoges Laan hos forskellige til Beløb af omtrent 126,000 Rbdl. Sølv, som Gælden 1825 synes at have udgjort. De ulykkelige Tidsomstændigheder og Conjunkturer lod denne i og for sig ikke saa betydelige Sum blive for høj for Ejendommen, og da Creditorerne ikke mere havde tilstrækkelig Sikkerhed i deres Pant, forlangte de dette realiseret. Dette skete ved Auction i Aaret 1829 og i tre Dele, eftersom Godset var pantsat til Hovedkreditorerne, nemlig for det *første*: *Matstrup og Vaabensholm Hovedgaarde* med underliggende Bondegods, saaledes som tidligere anført, samt Konge- og Kirketienderne af Tyrsting, Ring, Føvling og Kloborg Sogne med tilhørende Kirker, ialt Matr. *Tiender 111 Td. 7 Sk. 2 Fdk.* For det *andet*: *Det saakaldte Strøgods* — ligeledes nævnt før her. Og for det *tredie*: Hovedgaardene Nedenskov og Vilholt med et Areal af 560 Td. Land, det under No 2 anførte Bøndergods samt Græstrup Kirke og Kirketiende, Matr. for 20 Tdr. Hartkorn.

Auktionen afholdtes 24. April, 8. Maj og 26. Maj 1829; samt endelig den fjerde og sidste Auktion, hvorved No 2 købtes af Consul Secher i Horsens, No 3 d. 24. Oct. af Overkrigskommissær Holst sammesteds for 27,350 Rbdl. og endelig No 1 eller det meste af det gamle Stamhus d. 23. Juni af Stamherren og Arvingen, Stiftamtmand Thygesons eneste Søn, Carl Tyge Georg Frederik de Thygeson, nu Jægermester, der fik et Laan paa 65,000 Rbdl. Sølv til at købe sit eget Stamhus, som ved Auktionen blev solgt for 46,100 Rbd., der dog med Restancer løb op til 56,165 Rbdl. Sølv og 3243 Rbd. Sedler.

Af Stamhuset er nu kun Hvirring og Hornborg Kirke tilbage, som ikke var pantsatte, men hvis Tiender det offentlige alt i flere Aar har hævet for dermed at holde dem vedlige, da de var stærkt forsømte. En saadan Ende tog efter 70 Aars Forløb Emanuel Tygesens Stiftelse, som syntes beregnet for Evigheden. Jægermester Thygeson tiltraadte med maadelige Udsigter og ringe Midler sine Forfædres Gaard, men Lykken fulgte ham, og Ejendommen er nu steget til mere end det tredobbelte af Købesummen, og det uagtet der er bortsolgt 190 Td. Bøndergods. De næsten urørte Skove paa 640 Td. Land, der var saa at sige i Naturtilstand, hjalp den nye Ejer paa Fode, thi da de for at kunne komme i god Tilstand trængte stærkt til

at udluftes, tillodes det denne at hugge efter Forstvæsenets Udvisning, og da nu ved de betydelige Indtægter, som saaledes bragtes tilveje, de første haarde Aaringer var overvundne, fik Sagerne ved hans Økonomi og praktiske Dygtighed snart et andet Udseende; alt i 14 Aar har det været mig en stadig Glæde at se de Fremskridt, som har fundet Sted, siden jeg sidst besøgte Gaarden, og dens Udseende er nu forskelligt fra det tidligere som Dag fra Nat.

10 Ejendomme.

Matstrup udgør, som alt oftere omtalt, 27 Tdr. Hartk. fri Hovedgaardstakst, hvoraf dog kun 22 Tdr. 7 Skp. 2 Alb. drives under selve Gaarden, Resten er henlagt under *Stismølle* og flere Steder, nemlig *Petersborg* og *Bersnaplund* i Tyrsting Sogn, en Toft ved Rolighed og *Clausholm* sammesteds, en *Toft i Skade*, *Kloborg* Sogn, samt *Sønderskov*, *Riishede* og *Matstrup Ladegaard* sammesteds; desuden hører fra gammel Tid af under Gaardens Takst: *Folriisdam* paa Tyrsting Mark, tidligere en Sø, nu daarlig Eng og *Tørvemose*, *Søndersø* sammesteds, ligeledes tidligere en Sø, nu en Eng paa 9 Td. Land, *Stisholm Sø* og *Halle Sø*, af hvilken sidste rigtignok Halvdelen regnes til *Nedenskov-Vilholt* ifølge de forvirrede Transaktioner, som gik forud for Salget af denne Ejendom, men aldeles urigtigt, som alle gamle Jordebøger og navnlig Stamhuserektionen udviser; det samme gælder uden Tvivl om *Folriis*, *Græstruplund* og *Løvet Skov* i *Græstrup* Sogn, hvilke i den gamle Matrikelberegning af 1683 saavel som i flere Documenter henføres under *Matstrup Hovedgaardstakst*, men nu ligeledes er ansete som adskilte fra Gaarden; hvorvidt dette er med Rette eller ikke, vil Domstolene maaske snart komme til at afgøre.

Riishede og *Matstrup Ladegaard* paa 700 Td. Land i den vestlige Del af *Kloborg Sogn* have tidligere virkelig udgjort en Ladegaard, men Jorderne var dengang bedre, og de nu forsvundne Skove tillod at holde langt flere Kreaturer, end der nu er Udsigt til at føde. Da disse Jorder for den lange Afstand — over en Mil — ikke lod sig drive fra Gaarden af, har den nuværende Ejer faaet deres Frihed magelagt imod 70 Td. Land paa Tyrsting Mark, som støder op til *Matstrup*. — *Gaardens*

egentlige Marker ligger paa begge Sider af Aaen og udgør 800 Tdr. Land, tildels taalelig gode Jorder, tildels derimod yderst slette, især den østligste Mark henimod Stismølle samt den vidtløftige Donneruphede paa 270 Tdr. Land. Paa Enge lider Gaarden Mangel, da Aaen kun danner et temmelig smalt Leje i Højsletten og udfordre betydelig Bekostning for at blive til god Eng. De under Matstrup og Parcelgaarden i Tyrsting henhørende Enge udgør omkring 130 Td. Land. Skovene om Matstrup, Vaabensholm og Ring By udgør ialt 740 Td. Land og staa skyldsatte til 7 Td. 4 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. Hartkorn. De bestaar af meget god Bøge- og Egeskov, som bliver ypperligt behandlet, og hvor der i de sidste 14 Aar er udplantet flere Millioner unge Træer af alle Sorter, dog i den seneste Tid især Gran, som bedst lykkes paa Hederne, og hvormed derfor ogsaa en Del Lyngbakker er tilplantede, omtrent 100 Td. Land bestaar af aabne, nu tilplantede Sletter og Engsig. Ring Skov frembyder et ganske mærkeligt Syn, som iøvrigt ikke er saa ualmindeligt paa Grænsen af Heden. Skovens Vestgrænse, som først maa optage Vindenes voldsomme Stød, begynder nemlig med mindste Purrer, ikke højere end Lyngen, hæver sig bestandig mod Øst — dannende saa at sige et fuldkomment Skjoldtag, hvorend ikke den mindste Aabning tillader Vinden at smutte ind — og vokser saaledes, indtil de aneligste Bøge og Ege knejser med deres ranke Kroner imod Himlen, bydende Fjenden Trods, men kun saalænge indtil en ufor-sigtig Haand berøver den det tilsyneladende saa værdiløse Hegn, de knudrede Purrer, der neppe er gode nok til at brænde, men ypperlige til at værge om deres ranke Brødre — det er igen den gamle Historie om Soytherfyrsten og Pileknippet, som ingen kunde bryde, medens hver enkelt Pil lod sig knække af et Barn.

Matstrup Mølle benyttes nu igen og svarer 200 Rdl. om Aaret. *Stismølle* 400 Rdl.; den tidligere Saugmølle (som omtales i det forrige Aarhundrede) eksisterer ikke mere, hvorimod Gaardens nuværende Ejer har anlagt et Teglbrænderi ved Tyrsting. Ved Matstrup Mølle er en Aalekiste, hvori fanges temmelig betydeligt, hvorimod det ypperlige Fiskeri i Aaen og Søerne af Foreller, Aborrer, Gjedder og Elbutter næsten ganske

forsømmes, og dog er det saa rigt, at jeg i Sommer i de tre eneste Nætter, da jeg kunde faa Madding nok til at sætte Kroge ud, hver Gang paa 10—12 Kroge fangede 8—10 Pund Fisk af de ypperste Aal og Foreller, de sidste indtil 3 Pund vægtige; her kunde i Aarets Løb let fanges flere hundrede Lpd. Fisk, naar der blev anvendt noget derpaa. Af Raadyr, Harer, Ræve og Agerhøns findes der i Mængde, ogsaa en Del Vildænder og Bekkasiner, skønt kun i temmelig Afstand fra Gaarden, men Tredækker og Urfugle kun ganske undtagelsesvis; Kronvildtet er udryddet. — Gaardens nuværende Ejer, som levende interesserer sig for Landbruget, som har stor Betydning, har med stor Bekostning anskaffet sig de fineste Merinosfaar fra Meklenborg og Sverrig, saa hans Uld hører til den, som betales højest i Landet; hans Schæferi paa den 300 Td. Agerland store *Parcelgaard i Tyrsting* bestaar af 620 Merinosfaar af Elektoralracen, og Schæferiet paa Hovedgaarden selv, der er bortforpagtet, af 700 Merinosfaar. Den øvrige Besætning paa Parcelgaarden bestaar af 20 Køer, 18 Heste, men vil om et Par Aar være større — paa Hovedgaarden af 25 Køer og 14 Heste.

Vaabensholm, der er bortforpagtet, har en Besætning af 40 Stude og Køer, 100 jyske Faar og 8 Heste.

Merinosfaarene paa Matstrup giver 2 Pd. Uld pr. Stykke, og Greis Møllers Klædefabrik har betalt denne Uld med 5 Mk. — 5 Mk. 4 Sk. pr. Pund. Elektoralfaarene i Tyrsting giver derimod $2\frac{1}{2}$ Pd. pr. Stk., hvilken i Greis Mølle er betalt med 7 Mk. pr. Pund. — Ogsaa en ægte Ayrshirer Tyr og to Køer af samme Race har Jægermester Thygesen for nogle Aar siden ladet komme fra Skotland og har alt et temmelig talrigt Afkom, hvilket er saa meget heldigere, som Tyren i Sommer døde som en Følge af en forceret Marsch, den havde maattet underkaste sig for at lade sig præsentere for Vejle Amts landøkonomiske Selskab. Hvad der imidlertid frem for alt kræver betydelige Udgifter, er de kostbare Engvandinger eller rettere sagt Engdannelser, som anlægges ved Tirsvad $\frac{1}{2}$ Mil Nordvest for Matstrup, hvor en Sump, der for nogle Aar siden ved mit sidste Besøg hverken kunde bære Mennesker eller Dyr og bestandig stod under Vand, nu efter alle Kun-

stens Regler forvandles til en Eng, som belægges med helt nyt Grønsvær og kan overrisles eller lægges tør efter Behag, hvortil der dog først — som ikke havde det fornødne Fald — maatte graves et nyt Løb i en Strækning af 1500 Alen, et betydeligt Terrain maatte opfyldes — hvortil en temmelig stor Bakke blev sløjfet — og nu først Sidegrøfter kunne graves. Af denne Eng paa 20 Td. Land vil hver Td. komme paa 120 Rdl. blot i Kulturomkostninger, men i disse skarpe Egne, hvor der ikke let kan avles Kløverhø, er en saadan Eng ubetalelig, og 250 Lpd. Hø pr. Td. Land, som nu med Lethed kan have, er gode Renter af Anlægs kapitalen; det nøjere detaillerede Regnskab angaaende dette interessante Anlæg vil med Tiden blive indrykket i et landøkonomisk Tidsskrift.

*Sammenligning mellem Landgilde og Gods
indtræder fordum og nu.*

Jeg har alt længe været overbevist om, at Agerdyrkningen lige indtil de sidste 10 Aar har gaaet tilbage her i Danmark istedetfor frem, især i Jylland, og at det 17. Aarhundredes odelæggende Krige samt det 18des barbariske Maade at behandle Bønder og Bøndergods paa havde reduceret det sidstes Værd næsten til intet, i det mindste sammenlignet med, hvad det samme Bøndergods havde givet et eller flere Aarhundreder tidligere, naturligvis ikke i Penge, hvis Værd er saa yderst foranderlig, men i Korn og Smør efter ethvert Steds Skik og Vedtægt. Til fuldkommen at bevise en saadan Paastand hører, som enhver vil indse, en Mængde statistiske Data, som kun har Interesse for faa, men som ikke desmindre maa frem, da kun ved slige Meddelelser angaaende de forskellige Dele af Landet en nogenlunde klar Anskuelse om Forholdene til de forskellige Tider kan danne sig. Enhver som sligt keder, kan springe dette Kapitel over. — Jeg vælger enkelte Eksempler paa Maa og Faa, saaledes som Skøder og Jordebøger giver mig dem i Hænde.

Gaarden Haubjerg i Aale Sogn, omtrent $\frac{1}{4}$ Mil Øst for Matstrup, ligger temmelig ensomt for sig selv i Sognets nordligste Del og har rimeligvis bestandig haft sin nuværende Størrelse. Den staar efter den hidtil gældende Matrikel — som

altid menes, naar intet andet siges — for 5 Tdr. 6 Skp. 1 Alb. Ager og Eng Hartkorn, Skovsk. 1 Skp. 1 Fdk. 2 Alb., uden dog at have Skov, thi denne er for længe siden forsvunden tilligemed de øvrige Skove i Sognet. Den kom, som alt omtalt, i Aaret 1544 til Matstrup og siges da endnu udtrykkelig at have »Tilliggelse i Donnerup Skov«, hvorved den saa meget lettere kunne svare sin aarlige Afgift, $\frac{1}{2}$ Td. Smør, der efter den 1525 satte Takst for Rostjeneste udgjorde 8 Td. Rug og vel endnu omtrent vil have samme Værd. Denne Afgift var 1674 forøget med et Brændsvin og 1 Daler Gæsteri, hvilket regnedes for 2 Tdr. Rug. I Aaret 1755 ved Auktionen paa Matstrup efter Cancelliraad Niels Tygesens Død var Afgiften allerede ansat til Penge, og det kun til 8 Rdl. 4 Mk., hvilket vedvarede, indtil Matstrups nuværende Ejer solgte Gaarden til Fæsteren for 1800 Rbdl. *Haubjerg* svarede altsaa 1544 $\frac{1}{2}$ Td. Smør eller 8 Tdr. Rug, 1674 10 Tdr. Rug og 1755 kun 8 Rdl. 4 Mk., hvilken Landgilde aldrig siden er forhøjet.

Velgaard, en By i Kloborg Sogn, var i det 15. Aarhundrede en øde Mark, som regnedes til Nørre Snede Sogn; den bestaar af 3 smaa Gaarde, hver paa 2 Tdr. 7 Skp. 2 Fdk. $2\frac{2}{3}$ Alb. Hartk. — 1573 kom denne By ved Mageskifte med Kronen til Matstrup og bestod da allerede af 3 Gaarde, som hver svarede 4 Tdr. 2 Skp. Rug, hvilken Afgift 1765 ved Stamhusets Oprettelse var nedsat til 5 Rdl. 2 Mk. i Penge og indtil 1830 ikke er bleven forandret. — Hver Gaard i Byen Velgaard svarede altsaa 1573 4 Td. 2 Skp. Rug, 1765 kun 5 Rdl. 2 Mk., hvilken Landgilde ikke senere er forhøjet.

Skade By i Kloborg Sogn bestaar foruden Præstegaarden kun af to Gaarde, hvoraf den ene er skyldsats for 5 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. Hartkorn, den anden for 3 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. Byen hørte til det gamle Tranholm og kom 1573 ved Mageskifte med Kronen til Matstrup, da den første Gaard svarede $\frac{1}{2}$ Td. Smør og et Skovsvin, hvilket gør $6\frac{1}{2}$ — $8\frac{1}{2}$ Td. Rug, den anden 3 Tdr. 2 Skp. Rug.

1765 svarede den første Gaard 10 Rbdl. 4 Mk., den anden 6 Rdl. i Penge, hvilket indtil 1830 ikke er bleven forandret.

Byen Skade svarede altsaa 1573 9 Tdr. 6 Skp. a 11 Tdr.

6 Skp. Rug, 1765 kun 16 Rdl. 4 Mk., og denne Sum er ikke senere bleven forhøjet.

Gribstrup er en By i Kloborg, som nu bestaar af 5 Gaarde paa 4 Tdr. 1 Skp. 2 Fdk. $1\frac{1}{3}$ Alb. Hartkorn hver, et Bol paa 1 Td. 3 Skp. 1 Fdk. Htk. samt 4 Huse, og rimeligvis har haft samme Størrelse i de sidste 350 Aar, thi det er ikke usandsynligt, at *Mattrup Ladegaard* og *Riisbede* før denne Tid kunne være aflagte herfra og være de to Gaarde i Gribstrup, som Mattrup ejede 1471, og til hvilke der ved *Byens Rebning* udlagdes det Jord. Senere erhvervede Mattrups Ejere efterhaanden hele Byen, saaledes 1526 en Gaard, som aarlig svarede $\frac{1}{2}$ Td. Smør eller 8 Tdr. Rug, hvilken blev betalt med 50 rhinske Gylden og 80 Mark Penge.

1540 2 Selvejrgaarde. 1560 en Selvejrgaard. 1573 en Gaard, som svarede 4 Td. 4 Skp. Rug, og et Bol, der gav 2 Td. 2 Skp. Rug. — Før Matrikelens Indførelse var der 5 Gaarde, altsaa af ulige Størrelse, eller ogsaa har den betydelige Smørafgift været foranlediget ved et større Skovtillæg til den ene end til de andre Gaarde, hvilket det nu ikke er muligt at komme paa det rene med. — I de uheldige Aar *mistedes igen hele Byen*, hvoraf Kongen for Restancer inddrog 3 Gaarde og et Bol, hvilke ialt svarede 16 Td. 5 Skp. Rug, da dette og mere Gods 1695 blev solgt til *Tyge Jespersen*; hans Enke Anna Michels Datter købte 1711 af Anders Rosenkrands til Tirsbæk for 128 Rdl. en Gaard, som var ansat til 4 Td. 1 Skp. 3 Fdk. Htk. og skulde svare $\frac{1}{2}$ Td. Smør, $\frac{1}{2}$ Ørte Havre, 1 1 Brændsvin, 1 Forokse, 1 Daler Gæsteri, hvilket udgør 8 Td. 4 Skp. Rug foruden Pengeafgiften og vel kun var til i Jordebogen, da dette Kvantum efter dagældende Kapiteltakst var blevet betalt omtrent med 12 Rdl. Gaarden altsaa kunde sælges for 128 Rdl.; rimeligvis har det været den samme Gaard, som 1526 svarede $\frac{1}{2}$ Td. Smør, da ingen af Byens øvrige Gaarde fortrinsvis betalte Smør i Landgilde, og Beløbet ogsaa ret vel stemmer med tidligere Dages Afgifter. Tiden til at bære saa store Byrder var imidlertid forbi, og ved Auktionen 1755 svarede hver Gaard kun 4 Rdl. og hele Byen 27 Rdbl., 1765 de $5\frac{1}{2}$ Gaarde 21 Rdl. 2 Mk., 1830 22 Rdl. 3 Mk., hvorved endnu kan mærkes, at Byens Forfatning var

saa slet, saa endogsaa den ringe Afgift var en imaginær Størrelse, at næsten ingen betalte noget, at der trak betydelige Skatterestancer paa, og at Bygningerne var faldefærdige, saa jeg selv har været Vidne til, at Matstrup nuværende Ejer tilbød sig at forære Byen bort, uden at den, som den blev tilbudt, vovede at tage derimod. Senere har Omstændighederne betydeligt forbedret sig og Bønderne selv købt deres Gaarde for 4000 Rbdl., saa at de nu bærer en større Rentebyrde, end deres Landgilde har været i henimod 200 Aar, ja maaske nogensinde, men en saadan Spore er i Jylland Selvejendom. — I *Gribstrup* svarede altsaa en bestemt Gaard paa 4 Td. 1 Skp. 3 Fdk. Hartkorn 1526 8 Td. Rug, 120 Aar senere 9 Td. 5 Skp. Rug, 1755 kun 4 Rdl., og denne Afgift vedblev indtil vore Dage.

Vingom ligger i Græstrup Sogn, altsaa Øst for Aaen, og bestaar af 3 Gaarde, hvoraf de 2 hørte til Tranholm Lehn. Byen er nu udflyttet og laa tidligere ved Højslettens Fod ved den lille Sø, som endnu bærer Navn af Vingom Bredning og gennemstrømmes af Aaen, men nu næsten ganske er tilgroet. Hver af Byens 3 Gaarde staar for 4 Td. Htk. og svarede 1573, da Byen ved Mageskifte fra Kronen kom til Matstrup, 4 Td. 2 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Rug; 200 Aar senere ved Stamhusets Oprindelse var denne Afgift forandret til 2 Td. Rug og 2 Rdl. 4 Mk. i Penge for hver Gaard, og saaledes vedblev den, indtil Byen 1829 blev solgt fra Matstrup ved Auktion.

I *Vingom* svarede altsaa hver Gaard 1573 4 Td. 2½ Skp. Rug og 1765 2 Td. Rug samt 2 Rdl. 4 Mk. i Penge; saaledes blev det indtil 1829.

Folriis eller Fuglriis i Græstrup Sogn er en By, som i ældre Tider hørte til Tranholm og nævnes blandt det Gods, Ridderen Johan Skarpenberg i Begyndelsen af det 15. Aarhundrede solgte til Dronning Margrethe; den bestod da af 7 Gaarde og laa i de to Sogne *Græstrup* og *Tyrsting*, hvilke adskilles ved en Bæk, som delte Byen i to Dele, saa at 3 Gaarde laa Norden Bækken og 4 Gaarde Syd for samme. Saa forfærdeligt havde imidlertid Pest, Krig og Ødelæggelse raset i disse Egne, at af disse 7 Gaarde laa de 5 øde, nemlig 1 Gaard Nord og 4 Syd for Bækken, hvilke sidste aldrig igen er blevne opførte, thi ligesom

endnu den Dag i Dag ingen der i Egnen Bosiddende kan mindes at have hørt, at der Syd for Folriis Bæk nogensinde har været andet end sort Hede, saaledes forekommer heller intetsteds Efterretninger om, at disse Gaarde igen blev opbyggede, og dette er langt fra ikke det eneste Factum, jeg kan anføre paa, at Jylland endnu ikke har forvundet de Ødelæggelser, hvormed den sorte Død hjemsøgte det.

1573 kom Folriis ved Mageskifte fra Kronen til Matstrup og bestod da af 3 Gaarde i Græstrup Sogn, hvoraf de to svarede 4 Td. Rug og et Skovsvin eller $\frac{1}{2}$ Td. Rug hver, den tredje en Fjerd. Smør og et Skovsvin eller $3\frac{1}{2}$ — $4\frac{1}{2}$ Td. Rug. Ved Stamhusets Erektion var disse tre Gaarde svundne ind til to, som hver stod skyldsæt for 2 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. Hartkorn og svarede 5 Skp. Rug, 6 Skp. Byg, 1 Td. 7 Skp. Havre, $\frac{1}{2}$ Svin samt 2 Mk. Landgilde; senere smeltede de sammen til een Gaard med det dobbelte Hartkorn og Landgilde. Hver af Gaardene havde 1765 en Eng fra Tranholm, hvoraf de svarede 1 Rdl. 4 Mk., hvilken Eng laa Øst for Aaen og endnu regnes til Folriis og nærliggende Gaarde, men formentlig aldeles urigtig, da gamle Jordebøger tydeligt nok udviser, at det er Engen fra Tranholm, hvoraf der har været fæstet et Stykke Tid hver af disse Gaarde, formedelst deres Mangel paa Hø, hvilket efterhaanden er gaaet i Forglemmelse, da alle disse Steder tilhørte samme Godsejer. Ved de forviklede Transaktioner og Pantsætninger, som gik forud for Stamhusets Salg, skiltes Folriis fra dette og trak Engen med sig, men denne maa uden al Tvivl kunne reklareres, da den altid har hørt til Tranholm fra de ældste Tider af, hvilket Spørgsmaal tilligemed flere lignende snart vil blive overladt Domstolene til Afgørelse.

En Gaard i Folriis svarede altsaa 1573 $4\frac{1}{2}$ Td. Rug, 200 Aar senere 5 Skp. Rug, 6 Skp. Byg, 1 Td. 7 Skp. Havre, $\frac{1}{2}$ Svin samt 2 Mk. i Landgilde, hvilken Afgift ikke senere er forøget.

Løved er en By i Græstrup Sogn, ved hvilken der ligger en Skov, som er eller rettere var af Betydning, skønt den i de sidste 10 Aar nok er saa godt som ruineret, siden Bønderne blev Selvejere. Denne Skov ligger imidlertid under Matstrups fri Hovedgaards Takst og er ligeledes ved en Fejltagelse for en

Tid bleven skilt fra Gaarden, dengang alt dette Gods blev bortsolgt, thi Skovene antog Godsets Køber for at være Bondeskyld og altsaa at høre ham til, da det dog var tværtimod. At den virkelig altid har hørt til Matstrup, viser Matriklen og den anførte Taxation af 1683, hvor baade den og Græstruplund regnes til Gaardens frie Hovedgaardstakst, skønt de nu begge af de tilgrænsende Selvejere er tagne i Besiddelse og for en Del ødelagte med det samme, thi i disse vestlige Egne gaar en Skov hurtigt til Grunde, naar den ikke behandles med Sagskundskab og Forsigtighed; har Vestenvinden først een Gang faaet Indpas, hviler den ikke, før den har besejret al Modstand og forvandlet den stolte Skov til et visent Krat, der kryber hen langs med Jorden. — Foruden de anførte Dokumenter af 1683 haves der endnu flere, som viser, at disse Skove hørte til Matstrup Hovedgaard og ikke til Bøndergodset, saaledes en Forretning af 28. April 1685, hvorved Landsdommerne Kancelliraad Christoffer Bartholin og Assessor Jens Poulsen udlagde Matstrup til Henrik Holst for 2648 Rdl., men udtrykkeligen undtog 4 Td. Hartkorn af Matstrup Hovedgaardstakst i Løved og Løvedskov, som blev udlagt Niels Rolandsens Arvinger. 1692 købte Tyge Jespersen dette Gods af Niels Rolandsens Børn for 24 Rdl., uagtet det var udlagt dem for 77 Rdl. 2 Mk. 8 Sk., da de aldrig havde haft Indtægter deraf; dog tillod han dem igen at indløse det for samme Sum. (Orig. paa Matstrup.)

Denne Sag er her anført, uagtet det ikke er Bondeskyld, hvorom der handles, fordi det er kommen i samme Tilfælde som *Tranholms Enge*, saa at det nu besiddes af formentlig Uvedkommende og først ved Proces kan tilbagevindes. Hvor ødelagt Godset har været efter den svenske Krig, og hvor stort Tab de ofte maatte lide, som satte deres Penge i Jordegods, indeholder det anførte et mærkeligt Eksempel.

Kirker, Kirkejord og Tiender.

Ved Reformationen inddrog Kronen som bekendt tilligemed det øvrige gejstlige Gods alle Tiender og Kirker, blot med Undtagelse af de enkelte, som var byggede af private. I Løbet af et Aarhundrede bortskændedes, mageskiftedes eller bortsolgtes vel en Del af de Tiender, Regeringen forbeholdt

sig, men den langt overvejende Del blev dog ved Kronen og afhændedes først efter Suveræniteten, i Regelen med Indløsningsret. Af saadanne Salg forekommer en stor Mængde i de til Matstrup hørende Papirer, og da dette synes mig at have megen Interesse, vil jeg meddele det nogenlunde fuldstændigt.

Kloborg Kirke i Vrads Herred. Allerede i 1560 træffer vi Hr. Ejler Hardenberg som Besidder af denne Kirke, dog kun pantvis, som er omtalt. Den 23. Juni 1694 udsteder Kongen et Skøde paa denne Kirke med Kirkejord og Kirketiende til Otto Skeel Christensen til Vallø, Ridder og Geheimeraad, og denne overdrog det Aaret efter, den 24. Febr. 1695, til Tyge Jespersen til Matstrup. Kirketienden skyldte da 10 Tdr. 5 Skp. Rug og 6 Tdr. Byg, hvilket ved Matrikuleringen var gaaet over til 17 Tdr. Hartkorn. Kirkejorden var betydelig, nemlig et *Stykke Jord ved Kirken*, der skyldte 2 Ørte (2 Tdr. 4 Skp.) Rug og $\frac{1}{2}$ Ørte (6 Skp.) Byg, *Jord paa Skade Mark*, 1 Ørte (1 Td. 2 Skp.) Rug, samt et *Stykke Jord ved Aale Kirke*, ligeledes 1 Ørte eller 10 Skp. Rug; det sidste havde, som omtalt, tidligere været Skov og udgjorde en Otting Jord; det blev ansat for 3 Skp. Hartk. ved Matrikuleringen og giver altsaa en mærkelig Modsætning til den ældre Skyldsætning, ifølge hvilken det var anslaaet til mere end det tredobbelte. — Da denne Otting Jord saaledes svarede til 10 Skp. Rug, vilde Helbolet komme til at regnes for 10 Tdr. Hartkorn gl. Skyldsætning, hvilket vel vilde afvige noget fra det, som Prof. Velschov (Om Folkemængden i Danmark i Midten af det 13. Aarh.) antager for almindeligt, nemlig 13—14 Tdr., dog ikke mere, end Bolenes Forskellighed i Jylland lader vente, saafremt han ikke, som det mindre tydelige Udtryk kunne give Anledning til at tro, tænker paa Matriklen af 1683, thi efter denne kom der kun 3 Tdr. Hartk. ud for et Helbol paa dette Sted. Ogsaa paa *Gribstrup Mark har Kloborg Kirke* i sin Tid haft Jord, som et Thingsvidne af 1560 fra Vrads Herredsting udviser, hvorom jeg dog intet senere har fundet, hvorfor denne Jord uden Tvivl er smeltet sammen med det øvrige i Sognet og henlagt paa eet Sted. 1765 ansloges Kloborg Kirkejord inden Sognets Grænser til 1 Td. 5 Skp. 2 Fdk. Hk. og var bortfæstet til Degnen for 6 Rdl. 4 Mk. om Aaret.

Kirken ligger meget højt for sig selv paa Marken og er opført af tilhuggede Qvadersten, Kor og Langskib udvendig byggede i Eet; paa Korets østre Side er en halvcirkelformet Udbygning, som man kun sjældent træffer, rimeligvis opført af Erik Hardenberg, hvis Vaaben findes derpaa tilligemed et andet, der næsten er udslidt, men synes at være Rønnovernes, altsaa hans Frues. Taarnet, som tidligere har været langt højere, er dels af Kvadersten, dels af Mur, samt det øverste Stykke Bindingsværk, hvilket 1780 faldt ned under Gudstjenesten og er opsat to Gange siden. Kirkens nordre Vinduer — smaa langbuede — og den sædvanlige Dør paa samme Side er tilmurede, de søndre udvidede, saa de giver rigeligt Lys. Hvelvingerne saavel som Sidebuerne er temmelig flade; Altertavlen med udskaarne, velconserverede Helgenbilleder fra den katolske Tid; de har tidligere været forgyldte, nu derimod perlefarvede. *Under Koret er Familiebegravelsen for Matstrup Ejere.*

Sognets Kongetiende er skyldsæt for 16 Td. 5 Skp. Hartkorn og blev 1698 solgt til Tyge Jespersen af Oluf Krabbe til Bjerre og Randrupgaard for 50 Rdl. pr. Td. Hartk.; den skylder da 10 Td. 5 Skp. Rug og 6 Td. Byg.

Jens Jørgen Bredal til Hammergaard solgte 1733 til Niels Tygesen for 50 Rdl. en Gæsteriafgift af Kloborg Kirke paa 2 Td. 4 Skp. (1 Ørte) Havre, hvilken hans Fader havde faaet af Grev Otto Rantzau til Asdal (alt efter Doc. paa Matstrup).

Tyrsting Kirke i Tyrsting Herred solgte Frederik den Fjerde tilligemed en Mængde andre ved Auktionen i Aaret 1710, da den korte Krig allerede havde tømt alle Kasser; ved Auktionen i Aarhus den 15. Dec. 1710 blev Cancelliassessor Hans Leegaard Højstbydende med 406 Rdl. 69 sk., men afstod Aaret efter sit Bud til Peder Fogh til Ryomgaard, som derfor af Kongen erholdt Skøde den 1. Juni 1712; Kirketienden var matr. for 8 Td. 4 Skp. 2 Fdk. Hartk. og skyldte 3 Td. 3 Skp. 2 Fdk. Rug, 4 Td. 4 Skp. Byg samt 1 Td. 2 Skp. Havre. — Kongen forbeholdt sig Relutionsret, men bortsolgte ogsaa denne 1721 over en stor Mængde Gods, hvoriblandt Tyrsting Kirke, hvilken imidlertid Anne Michels Datter, sal. Daniel Fischers, havde tilkøbt sig og nu erhvervede fri for alle Reklamationer; hun betalte denne Indløsningsret med kuns 1 Rdl. pr. Td. Hartk.

for denne Tiende, deriblandt med 2 Rdl. for Egø Sogns Kirke-tiende i Øster Lishjerg Herred og med 3 Rdl. for Aale Sogns Kongetiende i Vrads Herred. Skødet udstedtes den 24. Febr. 1721. — Kirken ligger ogsaa for sig selv paa Marken og er opført af Justitsraad Tyge Jesper Thygeson, da den gamle Kirke var yderst brøstfældig; han indrettede tillige i denne sin Sognekirke et Orgel, som imidlertid aldrig blev spillet efter hans Kones Død i Aaret 1797 og siden blev nedtaget. Kirken er med Taarn, men har aldeles ingen Kirkejord. — Sognets Kongetiende er matr. for 8 Td. 7 Skp. 2 Fdk. Hartk.; heraf købte Emanuel Tygesen 1761 for 700 Rdl. Halvdelen af Knud Christian Langballe, som havde faaet denne udlagt i Mødrenearv 1745 af sin Fader, Krigsmand Niels Langballe, der 1725 købte hele Tienden af Rasmus Frederik Bartholin; den anden Halvdel erhvervede først Tyge Jesper Thygeson og lagde den under Stamhuset. (Doc. paa Matstrup.)

Græstrup Kirke i Tyrsting Herred ligger for sig selv ved Landevejen mellem Horsens og Viborg tæt ved Græstruplund, den Skov, som tidligere laa under Matstrups Hovedtakst, men nu er i andre Hænder; i Kirkemuren er indsat en stor, firkantet Sten, hvorpaa ses to Løver. — Den 20. August 1692 bevilgede Christian den Femte paa den berømte Admiral Niels Juel til Taasinges Forestilling, at Bremerholms Kirke eller den nuværende Holmens Kirke i Kjøbenhavn for sit Tilgodehavende hos Regeringen maatte erholde to Tiender, nemlig Taastrup Sogns Kongetiende i Holbæk Amt paa 44 Td. Hartkorn og Græstrup Sogns Kirke og Kirketiende paa 20 Td. Hartkorn; Taastrup Sogns Kongetiende svarede 6 Pd. Rug og 6 Pd. Byg (nu »20 Td. 5 Skp. Rug, 24 Td. 6 Skp. Byg«. Saaledes er Skødets Ord og viser altsaa en Forhøjelse i Tiendeafgiften, som nylig havde fundet Sted, thi 6 Pd. Rug, sjællandsk Maal, udgør kun 20 Td. Hartkorn og 6 Pd. Byg 24 Td.)

Græstrup Sogns Kirketiende svarede 9 Td. 1½ Ottingk. Rug, 11 Td. 4 Skp. 3 Fdk. ½ Ottingk. Byg; den 25. Aug. samme Aar solgte Kirkeværgen ifølge Niels Juels Ordre Græstrup Kirke til Tyge Jespersen til Matstrup og Skaarupgaard, og den hørte siden under Godset og Stamhuset indtil 1829, da den fulgte med Nedenskov-Vilholt. Kirkejorden udgjorde

1692 5 Skp. 3 Fdk. Hartkorn paa Nimdrup og Dauding Mark, en Kirkemose paa Bjerregaards Mark, stor 2 Alb. Hartkorn, en Skov ved Rødvigsballe paa 18 Svins Olden eller 6 Skp. Hartk. og en Eng paa 2 Læs Hø, alt inden Sognet.

1765 var Kirkejorden større, nemlig paa Nimdrup Mark 3 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. Hk., der svarede 4 Rdl. (1692 6 Skp. 1 $\frac{1}{2}$ Ottings Rug), ved Rødvigsballe 1 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Hk., Skovsk. 2 Fdk., der svarede 10 Rdl. 4 Mk., ved Buurgaarde Kirkemosen paa 2 Alb. Hk., der svarede 16 Rdl. 4 Mk. 11 sk., altsaa ialt 1 Td. Hk., som svarede 16 Rdl. 4 Mk. 11 sk. om Aaret, hvilket er mere end 6 Gange saa meget, som noget Fæstegods ellers svarede, saa her ligesaalidt som andetsteds Kirkens Tarv er bleven forsømt.

Sognets Kongetiende, skyldsæt for 20 Td. 6 Skp. Hk., købte Tyge Jesper Thygeson ved Ryttergodsets Salg, som det synes, og lagde den under sit Strøgods, ved Auktionen tilstaaet Consul Secher (Doc. paa Matstrup).

De tre nævnte Kirker udgjorde eet Pastorat, hvortil *Matstrup indtil 1829 havde Kaldsret*, og Præsten boer i Skade i Kloborg Sogn.

Ring Kirke i Tyrsting Herred ligger ligeledes for sig selv, noget fjernet fra Byen — som de fleste Kirker i denne Del af Jylland ved en lille Sø. Vejen til Viborg gaar igennem Byen. Denne Kirke med Kirkejord og Tiende solgte Kongen ved Auktion tilligemed mere Gods. Anne Michels, sal. Daniel Fischers, blev højest bydende med 474 Rdl. 4 Mk. 15 Sk. i Kroner; Kongen forbeholdt sig jus vocandi, men ikke Relutionsretten. *Kirketienden* var skyldsæt for 8 Td. 7 Skp. 2 Fdk. Hartkorn og svarede aarligen 3 Td. 3 $\frac{1}{2}$ Skp. Rug, 4 Td. 7 Skp. Byg, 1 Td. ? Skp. Havre. *Kirkejorden* i Bredstrup udgjorde 4 Skp. 2 Fdk. Hartk., som skyldte 1 Skp. Byg, 1 Fdk. 1 Alb.; *Skovskyld* 1 Skp. 1 Alb. Htk., som svarede 4 Td. Byg, i Ring svarede 1 Skp. Byg og 4 sk. i Penge.

Kirkejorden i Bredstrup svarede 1765 endnu uforandret det samme, den i *Ring* derimod blot Penge, nemlig 5 Mk. 5 sk.

Kongetienden blev tidlig delt, idet Krigsraad Niels Langballe ligeledes købte den af Brødrene Bartholin 1725 og deraf udlagde sin Søn, Jørgen Seidelin Langballe, det halve eller 4 Td.

4 Skp. 2 Fdk. Hartk. i Mødrenearv 1745, hvilket denne for 500 Rdl. solgte til Emanuel Tygesen, der lagde det under Stamhuset; hans Efterfølger og Arving købte først Resten til og forenede det med det øvrige. Ring Sogns Kongetiende er skyldsæt for 9 Td. 1 Skp. Htk. og hører lige saa vel som Kirken ind *under Matstrup*.

Føvling Kirke i Tyrsting Herred ligger ligeledes enligt for sig selv paa en anselig Bakke, under hvilken Vejen gaar, som fører til Byen. Alle Kirkens tre Dele synes samtidig opført af Mursten, men er siden undergaaet saa betydelige Reparationer, at kun lidet af den ældste Bygning turde være tilbage; paa Taarnet er et blytækt Spir. Paa Korets østlige Gavl er 5 langbuede Nischer fra Slutningen af Middelalderen, da den nuværende Bygning rimeligvis først er opført. — Alle Kirkens tre Dele er indvendigt hvælvede, ogsaa Taarnet, der ganske imod Sædvane benyttes til Stolestader, medens Orgelet saaledes hænger over Hvælvingen. En prægtig Døbefont af Granit udmærker sig ved de kraftige Arabesker, der foran ender i to Ulvehoveder. Saavel paa de to øverste Stolestader som paa Prædikestolen findes *Peder Terkildsen Væbners* (til Væbnersholm og Brandholm, døde 1596 som sidste Mand af Slægten; hans Enke levede endnu 1612) og *Frues*, Else Axels Datter Juuls, fædrene og mødrene *Vaabener*.

Denne Kirke med Kirkejord og Tiende tilligemed *Underup Kirke* i Nim Herred solgte Frederik den Fjerde 1720 ved Auktion, hvorved Hans Justesen blev højstbydende med 1085 Rdl. 5 Mk. 14 sk. autoriserede Sedler og fik Skøde den 2. Juni.

Føvling Kirketiende var skyldsæt til 21 Td. 3 Skp. Hartkorn og svarede 10 Td. 3 Skp. Rug, 9 Td. 6 Skp. Byg, 2 Td. 4 Skp. Havre. *Kirkejorden* udgjorde 1 Skp. 1 Fdk. Hartk. paa *Føvling Mark* samt 1 Fdk. Hartk. Skovsk. og svarede 21 skill. samt 10 Td. Havre.

Underup Kirketiende var matr. for 13 Td. 6 Skp. Hartk. og skyldte 5 Ørte (6 Td. 2 Skp.) Rug og 5 Ørte (7 Td. 4 Skp.) Byg, havde 1 Td. 2 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. Hartk. Kirkejord.

Hans Justesen solgte den 12. Jan. 1727 begge Kirker til Ulrik Christian Schandorf, Amtsforvalter over Skanderborg og Aakjær Amter, som allerede den 1. Dec. 1720 af Kongen havde

købt *Føvling Kirkes Kvægtiende* for 41 Rdl. autoriserede Sedler; ved intet af disse Salg forbeholdt Kongen sig Indløsningsret. Efter Schandorfs Død holdtes der den 12. Oct. 1757 i Horsens Auktion over disse Kirker, ved hvilken Underup tilsløges Cancelliraad Marcussen paa Rask, Føvling Emanuel Tygesen paa Mattrup for 1850 Rdl. Courant; siden er den forbleven ved dette Gods.

Tienden af Føvling var 1754 bortforpagtet til Sognemændene. Af *Kirkejorden* svaredes 1765 4 Mk. i Penge og 10 Skp. Havre samt 2 Td. 4 Skp. Rug af en *Eng Blaas*, der dreves under *Vaabensholm*.

Føvling Sogns Kongetiende købte ogsaa Emanuel Tygesen, nemlig 1763 den ene Halvdel af Cathrine Elisabeth Harlev, Enke efter Præsten Frederik Hansen, og Aaret efter den anden Halvdel af Præsten Jens Bjerring (Doc. paa Mattrup). De to sidstnævnte Sogne udgør eet Pastorat; Præsten bor tæt ved Ring Kirke, og Præstegaarden støder lige op til Søen.

Hvirring Kirke i Nim Herred ligger ligeledes for sig selv paa Marken, omtrent paa det Sted, hvor Landevejene fra Horsens til Ringkøbing og fra Vejle til Skanderborg krydser hinanden. Den ligger meget højt, saa at man fra den hosliggende Præstegaards Have kan tælle nogle og tyve Kirker med de blotte Øjne. Kirken er, som Sagnet vil, bygget tildels ved de Underjordiskes Hjælp og ansaas derfor for stærkere og solidere end de fleste andre, hvilket dog i vor Tid har vist sig at være urigtigt, thi den var saa forfalden, at det offentlige alt i en Del Aar har lagt Beslag paa Tienden for dermed at sætte den i Stand. Hvælvingerne er opførte af Stene fra den gamle Kirke i Boring i samme Sogn, der efter Reformationen blev nedbrudt som saa mange andre, i hvilken Anledning Sagnet vil fortælle, at paa den, som først lagde Haand paa denne Kirke, hævnedes saadant, idet hans højre Arm visnede bort; dette var Claus Glambek til Rask, som døde 1596 og ligger begravet i Hvirring Kirke, hvor han paa Ligstenen virkelig er afbildet med den højre Arm vissen og indskrumpet. — I Begyndelsen af forrige Aarhundrede er denne Kirke rimeligvis ligesom saa mange andre afhændet fra Kronen og kommen til Boller, thi den 8. Aug. 1756 *fæstede Enkegrevinde* Sophie Christine von

Reventlov, Grosccantsler von Holsteins Enke, Frue til Boller, Møgelkjær og Fiurende, Hvirring Kirketiende til Sognemændene for 86 Rdl. 6 sk. aarlig Afgift og 33 Rdl. 2 Mk. i Indfæstning. *Kort efter* er Kirken kommen til *Emanuel Tygesen*, som indlemmede den i Stamhuset; den var da skyldsæt for 18 Td. Hartk. og havde *paa Boring Mark* 2 Td. 6 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Hartk. *Kirkejord*, hvoraf svaredes 2 Td. 2 Skp. Byg, samt *paa Molgier Mark* af et Stykke Jord 6 Skp. Byg.

Hornborg Kirke i Nim Herred hørte ogsaa i Begyndelsen af forrige Aarhundrede til Boller, thi d. 16. Dec. 1734 *fæster* den samme Christine Sophie, Grevinde Reventlov, Grosccantslerinde von Holstein til Grevskabet Holsteinsborg, Frue til Boller og Møgelkjær, Hornborg Kirketiende til samtlige Sognemænd, da Søren Nielsen sidst havde haft den i Fæste *paa deres Vegne*, men den formedelst det af ham begangne Drab var bleven fæsteledig. Over denne Tiende var der holdt Auktion *paa Boller Kirkething* den 25. Maj 1726, ved hvilken Lejlighed Sognemændene ved Søren Nielsen blev højstbydende med en Indfæstning af 40 Rdl. og aarlig Afgift af 20 Td. Rug, 23 Td. Byg og 37 Td. Havre.

Kirketienden er skyldsæt for 26 Td. Hartkorn, og *Kirkejorden* udgjorde 1765 6 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Hartkorn *paa Hornborg og Kalhauge Marker*, hvoraf aarlig svaredes 5 Skp. Rug, 1 Td. 6 Skp. Byg, 1 Td. 2 Skp. Havre samt 1 Rdl. 2 Mk. i Penge. Ogsaa denne Kirke blev af *Emanuel Tygesen* indkøbt og underlagt det af ham oprettede Stamhus. Hornborg Kirke ligger smukt og venligt under nogle Trægrupper i en stærkt bebygget og skovrig Egn, tæt ved den lille Aa, der kommer fra Boring Sø og ved Klaksmølle falder i den store Bygholm Aa. Herved danner den en iøjnefaldende Modsætning til alle de tidligere omtalte Kirker med deres høje, ensomme Beliggenhed, som saa ganske svarer til Hedenaturen, hvortil de endnu hører, thi Hornborg er fra denne Side af det første Sogn, der helt kan henregnes til Jyllands frugtbare Østland, skønt en Del af Hvirring Sogn ogsaa maa tages med.

De to sidstnævnte Kirker danner et Pastorat, hvis Præst bor tæt ved Hvirring Kirke; de udgør nu den eneste Levning af Stamhuset Mattrup, hvis Besidder, Stiftamtmand Thygeson,

Commandør af Dannebrog, alt i en Del Aar lever i Udlandet. Da Kirkerne blev forsømte, lagde, som alt fortalt, det offentlige Beslag paa Tienden og sætter dem nu i god og forsvarlig Stand. Ogsaa Forslagsretten nægtedes der af denne Grund Stamhusbesidderen at gøre Brug af, da Kaldet for nogle Aar siden blev vacant, hvilket dog ikke kan gælde for hans Levetid, hvorefter begge Kirker med Forslagsret tilfalder hans Søn, *Jægermester Thygeson til Matstrup.*

Matstrup Aa.

Dette er en ægte Hedestrøm, som har skaaret sig et dybt Flodleje i det løse Sand, men efterhaanden trukket sig mere og mere tilbage til Lejets Midte, hvor den nu kun indtager en Bredde af omtrent 10 Alen; paa begge Sider danner den Enge, som egentlig hører med til Flodsengen, og hvor denne ophører, hæver sig mer eller mindre stejle Bredder til en Højde af 30—40 Alen og danner ofte de forunderligste Skikkelser, naar mindre Vandløb er styrtede ned fra Højslettens Sider og efterhaanden har skaaret sig en dyb Vej i den løse Overflade. Ofte er ogsaa de underminerede Kanter styrtede ned og danner saaledes mindre Holme, saavel langs Hovedaaens som langs Sidebækkenes Bredder, men ude i Dybet har de ikke kunnet fæste Fod, thi de enkelte Smaaøer, som man der kan støde paa, har enten oprindelig været Bakker, der tvang Vandløbet til at dele sig eller ogsaa er de opskyllet Sand. De høje, snart brat afrevne, snart blidt afrundede Skrænter er næsten overalt tilgroede med Lyng, paa sine Steder med Skov og Krat, sjeldnere med Bregner, der dog paa eet Sted findes i stor Mængde og bidrager til at gøre Stedet yderst pittoreskt; dette er straks Vest for Matstrup, hvor en Bro fører over Aaen og en Mængde Hedeveje derfra op til Klovborg imellem den uendelige Mangfoldighed af Banker, som netop her er dannede ved Fortidens Vandløb. Straks ovenfor ligger *Selvejergaarden Dalsgaard, som fra 1560 indtil 1830 hørte under Matstrup, og i det mindste i de sidste 100 Aar besiddes og beboes af samme Familie**).

*) Det maa jo være Ulrichsen'erne, vel i Slægt med Møllerne i Matstrup Mølle af samme Navn.

Hvorfor Hedens Vande netop her har dannet sig saa mangfoldige Afløb, er vanskeligt at sige, men den ene dybe Kløft afløser den anden, og overalt forhindrer høje Bakker Øjet i at trænge videre frem end til disses Sider, der er bedækket snart med brunlig Lyng, snart med fintbladede Bregner, snart med Egepurrrer, frodigt Krat og anseligt knejsende Bøgeskov; i Dybet risler endnu en lille Bæk, hvis grønne Bredder staar i en malerisk Modsætning til det mørkebrune Lyngtæppe, men Bankerne synes aldrig at ville ophøre, og netop som man har arbejdet sig næsten helt op af den ene, gaar Vejen igen nedad for derefter at bestige en anden, som paa samme Maade afløses af en tredie, og dette Labyrinth faar ingen Ende. *Kløvborg Kirke*, der hvert Øjeblik viser sig for igen at forsvinde, er ikke til at naa, og de med Stedet ubekendte skulde ikke let falde paa, at det egentlig ikke er Bakker, han vandrer imellem, men kun Skrænter og Skraaninger af en Højslette, som langsomt strækker sig gennem hele Landet lige indtil Vesterhavets Klitter, blot afbrudt af Vandløb og dermed dannede Kløfter, men ellers uforanderlig den samme. Paa andre Steder frembyder Aaen igen ganske andre Udsigter, og for ret at nyde dem alle har jeg omredet eller omgaaet dens hele $2\frac{1}{2}$ Mile lange Løb, saa der ikke let skal findes noget Sted langs dens Bredder, som jeg ikke har betragtet, og de fleste mere end een Gang.

Matstrup Aa udspringer i Torup Sø paa Grænsen mellem Vrads og Nørre Snede Sogne og paa den Landryg, som fra Nord til Syd stryger igennem Jylland, og efter Conferentsraad Werlauffs skarpsindige Gisning i Oldtidens Sagn skulde være fremstillet som en lang Mur, der adskilte det østlige beboede Land fra det vestlige ubeboede, som vrimlede af Slinger og giftige Dyr. Langs denne Højderyg, fra Kolding til Viborg, gaar den ældgamle Landevej, som indtrængende Fjender helst fulgte, da her ingen Aaer og Floder hindrede deres Marsch, hvorfor Landryggen i det nærliggende Nykirke Sogn er gennemskaaret af en stor Vold, Dronning Margrethes Dige kaldet (dette Navn maatte den da have efter Christoffer den 1stes Dronning, Margrethe Sprenghest, som laa i langvarige Krige med Slesvig og Holsten, ikke efter den bekendte Margrethe, Valdemar Atterdags Datter), det Dige, der strækker sig fra Gu-

denaaens til Skjernaens Kilder, for saaledes ved dette Værn at standse eller i det mindste opholde en Fjendes videre Fremskridt; i en fjern Tidsalder, da Vandløbene var større, deres Bredder mere sumpede, og man kendte saare lidt til den Kunst at slaa Broer, lod saadant sig maaske gøre, nu vilde det ikke hjælpe stort. — *Nær ved Torup Sø*, lige ved Landevejen, ligger den store Hampen Sø, om hvilken man vil have bemærket, at den imod dyre Aaringer har høj og mod gode lav Vandstand; man ved for Resten ikke, at den har noget synligt Tilløb, men en Del Smaasøer, som i det forrige Aarhundredes første Halvdel opstod i Nordvest ved Landevejen, der fra Horsens og Vejle fører til Holstebro, antages at være fremkommen ved Underjordiske Afløbsrender fra Hampen Sø. Øst for Torup Sø ligger en stor Mængde større og mindre Søer, af hvilke man bedst ser de fjernere, hvorimod de nærmere for det meste som dybe Vandtragter skjuler sig imellem de omliggende Bakker eller høje Bredder og først bliver synlige, naar man naar hen til dem; de ser da i Regelen magre og ufrugtbare ud ligesom deres Omgivelser — hvid Sandbund uden mindste Tegn til Vegetation, uden Skov og Rør, ja, endogsaa uden Græs paa Kanterne — ægte Hedesøer, og disse er uden Afløb eller Tilløb, blot den sydligste af fire til fem saadanne Tragter staar ved et Slags Mose i en sympathetisk Forbindelse med Matstrup Aa, thi noget synligt Vandløb imellem dem finder ikke Sted. — Denne hele Egn har noget meget tiltrækkende for en Ven af Hedenaturen. Overalt det brune Lyngtæppe, bølgende op og ned, eftersom Kæmpehøjene eller andre lokale Ujævnheder afbryder Højslettens Ensformighed, af hvilke den Kløft, som Matstrup Aaløb danner, er den vigtigste. Fjern og nær en Mængde Indsøer med deres blanke Spejl, en ganske enkelt Bondegaard, navnlig ved Søerne, et Par Kirker og langt ude mod Øst hele Horisonten begrænset af Skove, der kun af og til lader en Kirke eller Landsby træde frem, ligesom om det var Skatte, de nok vilde vise den fattige Hede, men ikke tillade den at blive delagtig i. Imod Vest ses egentlig intet andet end den brune Højslette, som efterhaanden smelter sammen med Horisonten; blot to Punkter fængsler Øjet, som derfor ogsaa deslængere dvæler ved dem, og dette er den store Ham-

pen Sø, i hvilken Solen spejler sig, og Granplantagen ved Palsgaarde, en sand Oase i Ørkenen, som Regeringen har anvendt store Bekostninger paa at fremkalde og neppe anvender mindre paa at vedligeholde, men den sygner dog som næsten alle slige Anlæg, og med dyb Bedrøvelse ser man, at det næsten ikke er muligt her paa ny at kalde Skove til Live. — Ligesom til Spot møder man allevegne Spor af de vigtige Skovstrækninger, som i en ældre Periode bedækkede disse brune Sletter og tillod en talrig Befolkning at ernære sig i den nu saa golde Egn. Nørre Arreskov, Sønder Arreskov, Øster Bøgeskov, Mellem Bøgeskov, Vester Bøgeskov, Bjørnskov, alle i Nørre Snede Sogn, Store Tolund, Lille Tolund, Renslund, Store Nørlund, Lille Nørlund, Lille Tykskov, Tykskovgaard, Tykskovkrog i Ejstrupholm Sogn, Store Bredlund, Lille Bredlund, Sillerup, Vipskov, Store Hølund, Lille Hølund, Faurholt, Tyklund i Vrads Sogn er Steder, som ligger rundt om os til alle Sider og noksom viser, hvor talrige Skove her engang har været, og det paa en Strækning af over 2 Kvadratmile, men overalt har disse maattet vige for den mørkebrune Lyng, der triumferende indtager de fordrevnes Plads, som om den skulde staa her indtil Verdens Ende. — Endnu mere iøjnefaldende Beviser kan imidlertid gives den Vantro i Hænde, thi naar vi følger Bakkerne her omkring, ser vi saa ofte paa disses østlige Skraaning, hvor der er Læ for den susende Vestenvind, at der bestandig skyder unge Bøge-, Ege- og Espetræer frem og grønnes ligesaa smukt som i vore blidere Egne, men »unge« har jeg neppe Ret til at kalde dem, hvorvel de ser ud som fem- eller seksaars Planter, thi jeg frygter for, at deres Rodder alt i Aarhundreder har haft deres Bolig i denne Jordbund og hvert Foraar skudt frisk og frodigt Lov, paa sine Steder og under gunstige Omstændigheder endogsaa en lille Stamme, som næsten naar op til Bakkernes eller Skræntens Top, men højere kommer den heller aldrig, og som oftest nøjes den beskedent med at være lidet højere end den frodige Lyng.

Ved Vrads By var tidligere en meget frygtet Flyvesandsstrækning, som dog nu er dæmpet, men her paa den goldeste og modbydeligste Plet i hele Sognet, ja, i mange Herreder, endog her voksede fordem frodige Skove, men de er faldne

som alle de andre, et Offer for Fædrenes Ubetænksomhed, idet disse ikke blot huggede stærkt til deres brændeslugende Jernsmelteovne, af hvilke man endnu paa saa mange Steder — iblandt andre ogsaa i Vrads Sogn — finder Spor, men end ikke vogtede sig for at aabne Skovene imod Vest, og Egnens forfærdeligste Svøbe tog da straks saa alvorligen fat, saa Træerne snart gav Plads for den kraftige Lyng.

Naar vi nu følger Matstrup Aa fra Torup Sø af, saa løber den en lang Strækning gennem denne nu næsten ubeboede Hede, igennem *Halle og Stisholms Søer* samt den mest tilgroede Vingom Bredning, *forbi Tranholm* med sin engang saa anselige, nu nedlagte Aalekiste, *forbi Tirsvad*, hvor den er bleven opdæmmet og indtvungen i et nyt Løb for de interessante Engvandingers Skyld, som tager sig bedst ud fra de omgivende Bakker, thi derpaa skulde man snarest anse det hele Strøg paa 20 Td. Lands Størrelse for en Have, hvis Gange mellem Bedene ved et heftigt Regnskyl stod under Vand. Her overrisler Vandet nu uafsladeligt den hele Strækning, hvis Overflade er skrællet af, Jorden jævnet efter Vaterpas og Grønsværdet igen lagt paa; uden Ophør siver Vandet hen over det, Dag og Nat, Uge efter Uge, blot den strengeste Vintertid undtagen, og fremtvinger ved den bestandige Befrugtning de gode Græsarter, medens Lyng, Mos og Svampe forsvinder. Derefter gaar Aaen *forbi Skade, Dalsgaard* med sin pittoriske Beliggenhed og naar nu først Skovene ved Matstrup, som i Begyndelsen blot bedækker den højre, siden ogsaa den venstre Bred, og hvor Aaen ofte skærer saa nær ind under Skrænterne, saa mange Træer strækker deres Grene helt ned i Vandet, ja, et enkelt endogsaa hænger saa langt ud over Aaen, saa der i dets Top er et af de bekvemste Fiskestader. — Derefter kommer Mølle dammen med sine sivklædte Bredder og de frodige Granplantninger paa begge Sider, Møllen og Haven, hvorimod Saugmøllen ikke længere er til. Nu gaar det gennem Marker næsten ganske uden, at Aaen mere danner Enge; derefter til en anden Skov, hvor Skrænterne overalt, beklædte med Træer, er lidt stejlere, saa man endogsaa med Vanskelighed kan følge Aaløbet, men denne Skov er næsten endnu smukkere og mere malerisk end den tidligere. — Her tager Aaen imidlertid ogsaa Afsked med

det Skønne, thi dens videre Løb, forbi Stismølle, Bregenholms Mølle og fremdeles, indtil den lige over for Kodallund falder i Gudenaacn, frembyder intet mærkeligt, saa meget mere som Egnen her er mere bebygget, men tillige skovløs, og saaledes har al den Ensformighed, som udmærker en opdyrket Hedeegn, nemlig fuldkommen Mangel paa Træer, yderst faa Huse og Bygninger, temmelig tyndt staaende Sæd og kort Græs, af og til afvekslende med Lyng — med fordoblet Hurtighed iler Vandene nu i den store Strøm imod Nord for om føje Tid at udstrømme i Kattegat og saaledes blive en Del af det store, jordomslyngende Verdenshav.

Stisholm og Stisholm Sø.

Paa Grænsen af Tyrsting og Vrads Herreder ligger de to Søer Halle og Stisholm, der begge gennemstrømmes af Mattrup Aa og begge hører under Mattrup Hovedgaardstakst, som man tydeligt ser saavel af gamle Jordebøger som af den neden for omhandlede Proces af 1551, skønt Halvdelen af Halle Sø nu antages for at høre til Nedenskov-Vilholt.

Halle Sø har sit Navn af to Gaarde, hvoraf den ene ligger Øst for denne og for Stisholm Sø, og som nu begge hører under Nedenskov-Vilholt. Ved den nordligste af dem har Overkrigscommissair Holst i Horsens anlagt et betydeligt Teglblænderi, da de tidligere Anlæg af samme Slags var falden sammen, thi allerede i forrige Aarhundrede brændtes her en betydelig Del Sten om Aaret. Paa Halle boede i Midten af det 16. Aarhundrede den Ole Muhle, som var Hardenbergernes Foged paa Mattrup, og saa hyppigt forekommer i Thingsvidner fra hin Tid.

Stisholm Sø kaldes saaledes efter en Ø eller Holm, som ligger omtrent midt i Søens nordlige Halvdel og er henved en Tønde Land stor; den bestaar af Sand, hvorpaa man for at være sikker imod Oversvømmelser til en Højde af henved $1\frac{1}{2}$ Alen har fyldt Jord af samme Slags, som man den Dag i Dag graver op i Heden ved Søens Bredder, men der findes intet Spor af Bygning eller Mursten. Søen er temmelig tilgroet med Siv og Rør, hvilke vilde være til Skade for Fiskeriet, om dette blev drevet, men som Sagerne nu staar er temmelig uskadelige. I Søen er der en stor Mængde Fisk, især Gjædder og Aal, men

Mattrups Ejer har bortlejet Fiskeriet for en Afgift af faa Lispund (Lpd.) Fisk om Aaret til en Husmand paa Søens østlige Side, som har en Slags fladbundet Baad, der dog kun med Vanskelighed holder sig oven Vande, og i hvilken han paa ingen Maade vover sig ud i Blæst; hele hans Fiskekunst be-
 staar i at stange Gjedder med Lyster, især om Foraaret i Lege-
 tiden, naar de søger ind til Land, dog ogsaa undertiden paa
 andre af Aarets Tider og da om Natten ved Blus. Bedre for-
 staar en Del Fisketyve — dels Naboer, dels omvandrende Nat-
 mænd eller Zigeunere — at drage Fordel af Søens Beboere,
 thi de fanger med Medekroge ikke saa lidet, naturligvis især
 om Natten, skønt der nu ved Hjælp af den monopoliserede
 Husmand dog passes noget bedre paa end tidligere, da denne
 kun havde samme Ret som Fisketyvene. — *Søen bed tidligere*
Øre-Sø, som man erfarer af en langvarig Proces i Aaret 1551
 om Fiskeriet i Stisholms og Halle Søer, hvori Bønderne i *Barse*,
 nu *Boest*, i Nørre Snede Sogn forlangte Andel — samt om
 »*Vell Mark*«, nu *Velgaard* i Kloborg Sogn paa henved 9 Td.
 Hartkorn, hvilken Mark dengang laa øde og henregnedes til
 Nørre Snede Sogn, saa at efter Thingsvidner af 1479 og 1497
 samt en Lovhævd af 1505 en Gaard i Bosse ejede 2 Ottinger
 Jord i *Vellmark*. *Ejler Hardenberg* paaberaaber sig Ridderen Jo-
 han Skarpenbergs Salg af Tranholm til Dronning Margrethe,
 som siden nærmere bliver omtalt, thi deri nævnes udtrykkelig
 »en ødemark heder »wælle mark« i then samme sokn« (nemlig
 Snede); endvidere en Lovhævd af 1505, hvorved Erik Stygge
 »indvordede »Vellmark«, hvilken var senere end Bondens af
 samme Aar, hvorfor han klagede over, at Bonden gjorde Hævd
 paa Hævd. Endvidere fremlagde han tre Vidner, at disse to
 Søer havde været frit Enemærke til Mattrup, hvori ingen an-
 den havde fisket, og det baade i Erik Stygges og *Ejler Har-*
denbergs Tid, lige indtil *Ejler Hardenberg* i Kongens Ærinde
 drog til Gulland — 1544 — da Bonden i *Barse* med Skib og Garn
 drog ud og fiskede i Søen. De af Kongen udnævnte Commissa-
 rier, *Jørgen Lykke* til Overgaard, *Erik Skram* til Hastrup og *Jens*
Jul til Alsted, tog endnu til sig *Jørgen Skovgaard* til *Skov-*
gaard, *Peder Bille* og *Enevold Laurdsen* — istedetfor 3 ud-
 nævnte Adelsmænd, som ikke kunde give Møde — samt 5

Bønder mødte 1551 Mandag næst efter Søndag invocavit (16. Febr.) paa Vellmark, angaaende hvilken de dog nægtede at fælde nogen Dom, hvilket dengang var almindeligt, hvor Dommerne ikke var visse i deres Sag, hvorimod de aldeles fradømte Bønderne i Barse, for hvilke Frands Bille var mødt, al Del i Søerne, som hørte til Mattrup. Denne Dom trænger altsaa nu for Halle Søes Vedkommende til at stadfæstes.

Der ses rigtignok paa Øen aldeles ikke noget Spor til Bygninger, men det er dog uden for al Tvivl, at der her har staaet en Fortidens Borg, der sporløst er forsvunden og maa-ske i Tillid til Stedets naturlige Fasthed heller ikke bestod af andet end Bindingsværk, thi naar de belejrede sørgede for at sikre sig de faa Baade, der fandtes i Søen, kunde de saa temmelig spotte Anstrengelser paa en Tid, da man endnu ikke kendte Krudtet. Denne Borg, fortæller Bønderne, er opbygget af en anset Herre, som hed Stig og havde sin Mølle ved Stismølle og sin Avlsgaard paa Stisgaards Mark. — Han laa i lang Tid i Ufred med Herren paa Tranholm og blev belejret af denne, som, da han ikke kunde komme over til Holmen, tog det Raad at udsulte Stig. I tre Aar varede dette, og Provianten svandt tilsidst saaledes, at der kun var en eneste Ko tilbage, men Stig greb nu til den List at lade denne Ko hver Dag trække ned til Søen for at vandes, medens Belejrerne saa derpaa, og derefter med en anden Hud atter til Vandet, hvilket han gentog 70 Gange; da mente Fjenderne, at den Belejring aldrig kunde faa Ende, hvor der endnu var saa meget Qvæg paa Stald, og drog bort med uforrettet Sag. (Lignende fortælles om mange andre Steder, saa der næppe her kan tænkes paa en Socialisering af Sagnet, Thiele i sine Folkesagn gør mindre rigtigt een Sø med to Navne af Halle og Stisholms Søer.)

En anden Eier af Borgen, fortæller Sagnet, var en Mand, som hed Sivert Lykke; han forsvarede sig længe imod de Svenske, der her som ofte i vore Sagn nævnes i Stedet for Fjender i Almindelighed, thi paa den svenske Krigs Tid var Borgen alt ødelagt for længe siden. Ogsaa han førte Krig med Naboen paa Tranholm, men han var ikke saa slet forsynet med Mandskab, at han maatte lade sig indeslutte; tværtimod

var han endogsaa stærk nok til at holde den anden Stangen i aaben Mark, hvoraf iøvrigt Følgen var, at begge Parter saa nogenlunde holdt sig inden for Murene og mere lagde an paa at drille hinanden end paa virkelig at prøve Kræfter. Et saadant Drilleri havde Sivert Lykke udtænkt og udførte det med Held. For at skade Naboen dæmmede han nemlig for Aaen ved dens Udløb af Stisholm Sø, hvor der nu fører en Bro over samme, og vedblev hermed, indtil Vandet kom til at staa saa højt i Søen, at det var nær ved at løbe over; det var netop i Højslettens Tid, og Tranholmmanden havde paa sine betydelige Enge slaet en stor Mængde Hø, som just var bleven sat i Stak. Da Sivert Lykke slog løs for Vandet, der nu strømmede ud over hele den Engstrækning, hvori Tranholm ligger, skyllede alt Høet bort og saaledes forvoldte dettes Ejer stor Skade. Saaledes vedblev de at skade og drille hinanden paa mange Maader, indtil de tilsidst enedes om at slutte Fred.

Tranholm og Dronning Margrethe.

Omtrent 2000 Alen syd for Stisholm Sø, der hvor begge Højslettens Bredder mest snevre sig sammen, ligger en Bakke paa henved to eller tre Tdr. Land, langagtig i S. S. V.-N. N. Ø., omtrent 130 Alen fra det vestlige Fastland, hvor den nu har to Overgange, tidligere kun een, og det paa det smalleste Sted. Disse Enge stod i en ældgammel Periode vistnok under Vand, blev senere til Moser og Uføre, og først efterhaanden fastnedes Jordbunden paa nogle Steder saa meget, at der dannede sig Enge, men endnu er det slet ikke længere siden end Mands Minde, at en Del af dette Terrain var et uvejbart Uføre, som hverken Mennesker eller Dyr kunde passere paa andre Steder end den regelmæssigt anlagte Vej, og at saadant i endnu højere Grad var Tilfældet for 400 Aar siden, er soleklart. — Det kan altsaa ikke undre os at erfare, at den her paa Bakken opførte Borg Tranholm i sin Tid var anset for en betydelig Fæstning, men dette kunde rigtignok kun gælde for en Periode, da man ikke kendte Krudtet, ja, end ikke ordentlig forstod at bruge Stene som Kasteskylts, thi fra Højslettens Rand kunde man med simple Haandslynger drive disse ind i Borgen, der imidlertid har været fast nok til, at dens Beboere kunde le af

slige unyttige Anstrengelser. — Her paa *Tranholm* huserede i sin Tid de vilde *Skarpenberger*, en tysk Familie, som i Christoffer den Andens og Grev Gerts Tid kom ind i Landet og senere flere Gange rekruteredes fra Tyskland af; de kom ved Giftermaal i Forbindelse med flere af de mægtigste og anseligste danske Slægter, navnlig Strangesen, Vendelbo, Bugge, Gyldenstjerne, Rotfeld, Banner, Rosenkrands, Limbæk og Podebusk, fik betydelige Besiddelser og Lehn og fortsatte med stor Iver deres gamle Haandværk, thi det var for deres Røverier paa Landevejene, at saa mange Adelsmænd blev udjaget fra Tyskland, især af de mægtige Hansestæder Hamburg og Lübek. Tildels for at benytte dem imod disse deres gamle Fjender modtog *Kong Valdemar Atterdag* med aabne Arme en stor Del af disse fordrevne Røvere, som han aflagde mæd anselige Lehn, men klogeligt ved Kysterne, idet han saaledes anviste dem en simpel og naturlig Maade til at søge Hævn og Rigdomme paa, og hans Eksempel fulgte *Kong Hagen* i Norge, baade hvad *Skarpenbergerne* og flere andre angaar. — Det er interessant at bemærke, hvor hurtigt disse staalklædte Riddere fra Tysklands Indre, som før deres Fordrivelse maaske aldrig havde set Havet, lærte at finde sig til Rette paa det nye Element, hvor de inden faa Aars Forløb var ligesaa hjemme som tidligere paa Landevejene, og deres Haand faldt nu tungt paa Hanseaternes Skuldre — mangt et rigtladet Handelsskib entredes og bragtes med Jubel ind i Havnen, og mangan anset Borger og Købmand, som hjemme i Lübek gik i Fløjel og med Guldkæder om Halsen, vansmægtede i deres dybe og fugtige Fængsler mange Favne under Jorden paa raadden Halm, lænket om Hals, Hænder og Fødder. Dette var Gengæld for tidligere Regninger og for hængte Fædre og Brødre, thi Hansestæderne gjorde i Regelen kort Proces med Landrøverne, om de end var af nok saa fornem Adel, og blandt de stolte holstenske, meklenborgske, brandenborgske og hannoveranske Familier findes der yderst faa, af hvis Forfædre ikke en eller flere havde dinglet i en Galge eller lagt Hovedet paa Blokken. Paa Landjorden var her i Danmark ikke meget at plyndre, thi rejsende Købmænd gaves her ikke, og Bønderne, i det mindste i Jylland, talte ikke gerne om saadanne Konster, naar der var Tale om at anvende dem

i deres Huse og Stalde. Imidlertid havde en saadan Herre inden for *Tranholms* faste Mure en betydelig Fordel over Bønderne i de omliggende Sogne, thi han kom med sine velberedne Følgesvende, naar man mindst ventede det, og kunde have stukket Ild i mangan en Gaard, før Naboerne kom til Hjælp. Man behøver derfor ikke at antage, at han ved Arv eller Køb har faaet alt det Gods, der laa til hans Borg, skønt dette iøvrigt ikke var stort. — Men nu blev Kong Valdemar selv uklar med disse sine Hjælpere, thi han vilde tiltage sig større Ret over sine Undersaatter, end disses Frihedsfølelse var sindet at tilstaa ham, og de indvandrede Tyskere var allerede for en Del saa temmelig naturaliserede ved Familieforbindelser og Grundejendomme; deraf opstod Krig og Fejde, i hvilken Bonden og Borgherren i Jylland gjorde fælles Sag imod den mægtige Fjende, der væbnede sine Øboere og hentede flere Tyskere ind. Borge blev brudte, Slag blev leverede, og Blodet flød, men nye Borge rejste sig, ogsaa Jyderne kaldte fremmede til Hjælp, og Kongen kom i det hele taget til kort. — Imidlertid begyndte han altid igen paany og benyttede enhver Fordel, saa han i det mindste fik sig en Mængde Gods tildømt, dels som tidligere Krongods, der ved Uret var Kronen fralistet, dels som forbrudt ved Oprør, dels ogsaa som sig frivilligt afhændet, »uden Tvang, ikke ved Bolt og Lænker, ikke tvungen ved Fængsel«, som han saa ofte lader Sælgerne udtrykke sig, men vi ved nu ret vel, at disse Udtryk netop betyder det modsatte. En Del tog han ogsaa uden noget Paaskud, thi ikke altid var et saadant ved Haanden. — Imidlertid blev Sagen derved, at Landet ødelagdes ved Fejde, Krig, Dyrtid, Pest, Mord, Brand, men Kongen var ved sin Død ikke stort videre, naar man undtager, at han i sine Hænder havde en Mængde Documenter og Breve, som tilkendte ham Godser, der dog endnu beboedes og besades af de tidligere Ejere, som heller ikke i mindste Maade gjorde Mine til at anerkende hans Fordringers Retmæssighed, men solgte og afhændede deres Godser til andre, som om Dankongen slet ikke havde været i Besiddelse af Skødebreve og Domme paa dette selvsamme Gods.

Men efter ham kom *hans store Datter Margrethe*, som fulgte en ganske anden Fremgangsmaade. Hun førte nødigt Krig, af-

stod hellere med det Gode til sine farligste Fjender, Holstenerne, det omtvistede Slesvig og fik nu fra denne Kant Venner, hvor hun før havde Fjender. Nu blev Jyderne paa eengang forfærdede, thi deres mangeaarige Bundsforvandt imod den om sig gribende Kongemagt var dem fravundne ved ét Slag. De mægtigere og ansete begyndte at tænke paa disse Domme og Skødebrev, de i sin Tid havde udstedt, og hvorledes det nu dog egentlig ganske stod til Dronningen, hvorvidt hun vilde gøre dem gældende, og at man nu fremfor nogensinde maatte holde sammen og være i Beredskab med Heste, Harnisk og Værge, thi nu kunde man vente sig alt af Dronningen. Men *Margrethe* forholdt sig ganske rolig, var venlig og forekommende imod alle, gjorde Gejstligheden store Foræringer og blev af dem forgudet. — Derpaa kom hun en Aften ved et Hofbal til en saadan fornem Godsejer, hvis halve Formue var bortskødet til *Kong Volmer*, og bad ham om at være hende behjælpelig i en Handel, hun ønskede at gøre, men hvortil hun manglede et Forskud. Hun havde nemlig stor Lyst til at indløse den Borg, som hans Nabo og personlige Uven havde i Pant, men manglede Pengene. Pantet vilde hun indløse, fordi denne Mand var hende ubehagelig, og tilbød sig at overdrage det til ham, ifald han vilde forstrække hende med den fornødne Sum. — Med største Fornøjelse, thi Borgen var ham bekvem, og han var desuden sjæleglad at slippe saaledes derfra. Med Pengene liggende paa Bordet traf nu Panthaveren Dronningen i hendes Værelse, da han blev befalet at indfinde sig der, og hun spurgte ham blot, om han enten vilde have sine Penge og aftræde Lenet eller finde sig i at bytte med en anden. Han foretrak det sidste, og Dronningen gik videre og videre, indtil hun havde omflyttet alle Lensmændene og saaledes revet enhver ud af hans Forhold til sine Undergivne og kastet ham hen iblandt Fremmede, af hvilke han ingen stor Hjælp kunde vente sig, naar Nøden var for Døren, og paa hvilke han altsaa aldrig vovede at stole. — Lensmændene følte nu selv, hvor mægtig Dronningen i kort Tid var bleven, og kappedes om at vise hende Tjenester og Hengivenhed, saa at den selvsamme Kongemagt, med hvilken de for faa Aar siden drev Spot, nu var Genstand for deres ivrige Hyldning. Dronningen fik Penge i

alle Kasser, begyndte at indløse de vigtigste Pantelen, knyttede enkelte mægtige og ansete, især sjællandske Familier til sig, gav dem Len og Embeder, skaffede dem Bispestole og rige Koner — hvilket iblandt andre gælder om Moltkerne, der allerede dengang var baade talrige og mægtige her i Landet — og benyttede sin store Magt over alle i fuldeste Maal til sin Fordel. Følgerne var glimrende. Hun havde altid Penge at raade over, naar hun havde Brug derfor, indløste efterhaanden de fleste Len, men rørte i Begyndelsen aldrig Gejstligheden, tog derefter fat paa de Skøder, hendes Fader virkelig retmæssig havde erholdt, og gjorde dem gældende ved Lov og Dom, men overdrog Besidderne som oftest det *omkvæstioriserede* Gods paa Livstid efter dog først at have nedbrudt Borgen, ifald en saadan fulgte med, tog dernæst fat paa de øvrige Skøder, siden paa Dommene for Oprør og bortskænkede eller bortbyttede til Gejstligheden de Godser, over hvilke hun frygtede alt for stærk Gæring, men dog først efter, at Borgene var nedbrudt; forbød ved en almindelig Lov Jylland at opbygge nye Borge og begyndte paa samme Tid selv at indkøbe og nedbryde en stor Mængde af de fasteste og farligste; indløste derefter ogsaa fra Gejstligheden de vigtigste og anseligste Pantelen, dog ikke let uden samtidig hermed til vedkommende Domkirke eller Kloster at gøre en betydelig Foræring — overholdt strengt Landefreden som overhovedet Landets Love og straffede uden Skaansel Lovovertrædelser, ogsaa naar Gerningsmændene var hendes afgjorte Yndlinge, og da især ved at betinge sig Nedbrydelsen af en eller anden Borg — kort sagt, hun var efter Borge som Fanden efter en Sjæl, og i Jylland undgik hende kun yderst faa.

Den nys saa trodsige jyske Adel saa inden kort Tid sin Magt aldeles knust og det uden Larm og Støj, saa den selv ikke vidste, hvorledes det var gaaet til, saa Kongemagten stærk og vældig, med Jernhaand haandhævende Lovene, og alt dette udrettet ved en blid og elskværdig Kvinde, som aldrig brugte Magt og dog havde gennemført, hvad før hende i over 150 Aar ikke nogen dansk Konge havde formaaet, ikke engang hendes kraftige Fader, som dog tog saa alvorligt fat. Samtidig hermed forenede hun de tre nordiske Riger og tog nu igen, da Tidens Fylde var kommen, fat paa de slesvigske Forhold, hvilke kun

Døden og en ubesindig Plejesøn hindrede hende i at løse med sin sædvanlige Visdom; men hun efterlod Riget i saa slette Hænder, at hendes Bygning, forsaavidt den angaar Rigets indre Forhold, styrtede sammen næsten lige saa hurtigt, som den var opført, og straks efter hendes Død begyndte igen den gamle Lovløshed at vise sig virksom paa alle Sider, skønt den dog nu nogenlunde blev holdt i Ave og aldrig naaede den tidligere Størrelse, da Forbuddet mod nye Borges Opforelse overholdtes i 100 Aar, efter hvilken Tid Lovens Anseelse var alt for velbegrunderet her i Danmark til, at der anderledes end ganske undtagelsesvis kunde forekomme Uordener og Fejder.

Blandt de af Dronningen indkaldte Borge var ogsaa *Tranholm*, som dengang tilhørte den mægtige Ridder og Rigsraad *Johan Skarpenberg*, der brugtes af Dronningen ved mangfoldige Lejligheder, men som under *hendes Plejesøn* og Efterfølger blev *fordreven* som Landfredens Overtræder, og alt *hans Gods inddraget*, thi dette synes at være den selvsamme Person. — Naar *Tranholm* blev solgt, kan ikke siges med Bestemthed. Skødet er uden Aarstal, men 1380, som Gram og efter ham Petersen og Molbech har antaget, stemmer paa ingen Maade med de Personers Levetid, der opføres som Vidner; det maa være efter 1404 og uden al Tvivl *snarest* 1407, da Salget sikkert staar i Forbindelse med den vigtigste Forlening, Dronning Margrethe i dette Aar forundte Hr. Johan Skarpenberg. Denne havde nemlig af sin Slægtning Claus Limbek, Gennekes Søn, Trøjborg med Lo Herred, Vesterland-Føør, Amrom, Manø, Sønder-Romø og List paa Sylt i Pant for 4100 Mark lybsk, men da denne solgte disse Besiddelser til Dronningen, overdrog hun Hr. Johan Skarpenberg for hans Tilgodehavende Skive Slot med tiliggende Herreder i Pant for 5000 Mark lybsk (jfr. Orion I 173; Orig. i Gehejme Archiv), i hvilken Transaction *Salget af Tranholm* efter al Sandsynlighed var medindbefattet efter hendes sædvanlige Fremgangsmaade, hvor hun ved en større Handel tillige kunde opnaa at faa en Borg ødelagt.

Til *Tranholm* hørte da: Et øde Møllested, en Aalegaard, 37 Gaarde, 1 Bol, en Toft og en øde Mark, hvoraf Møllestedet, 25 Gaarde, Bolet og Marken laa øde, »et ganske alvorligt Minde om den sorte Død«, hvilket vi ville sætte nøjere

ud fra hinanden, saa meget mere, som adskillige af disse øde Steder aldrig siden er blevne bebyggede.

Efter Skødet er dette Gods fordelt paa følgende Maade:

Kløborg Sogn: *Tranholm* med Aalegaarden og et øde Møllested; *Tiisvad* en øde Gaard; i *Gribstrup* 2 bygte Gaarde og et øde Bol; i *Kløborg* en øde Gaard; i *Skade* en bygt og en øde Gaard; gør en Hovedgaard, 3 Bøndergaarde, et øde Møllested, 3 øde Gaarde og et øde Bol.

Nørresnede Sogn og *By* en bygt Gaard; *Lille Snede* en øde Gaard; den øde *Velmark*; *Bardes* en øde Gaard; gør en bygt og 2 øde Gaarde samt en øde Mark, paa hvilken nu staar 3 Gaarde.

Tyrsting Sogn og *By* en øde Gaard og en Toft; *Folriis Synden Bækken* 4 øde Gaarde; *Syø* 2 øde Gaarde; gør 7 øde Gaarde og en Toft; aldeles ingen bygte. — *Ring Sogn* og *By* en bygt Gaard. — *Græstrup Sogn*, i *Vingum* 2 bygte Gaarde, i *Folriis Norden Bækken* 2 bygte og en øde Gaard, gør 4 bygte og en øde Gaard. — *Vinding Sogn*, i *Nimdrup* en øde Gaard. — *Bryrup Sogn* i *Velling* en bygt Gaard. — *Tem Sogn* i *Salten* 3 øde Gaarde; i *Temmerby* en øde Gaard; i *Paarup* 2 øde Gaarde; gør 6 øde Gaarde og ingen bygte. — *Tørring Sogn* i *Tørringskov* en bygt Gaard; i *Uhrskov* en øde Gaard; i *Træskov* en øde Gaard; gør en bygt og 2 øde Gaarde. — *Nykirke Sogn* i *Kolle-morten* en bygt og 2 øde Gaarde. — *Hveisel Sogn* i *Ilved* en øde Gaard.

Det hos Petersen og Molbech defect aftrykte Diplom er jeg (Becker) i Stand til at supplere efter en *Vidisse af 1475*, som findes paa Matstrup, og hvoraf jeg har taget Afskrift; de defecte Steder lyder fuldstændigen saaledes: Item en bygt Gaard og 2 øde Gaarde *Kollæmorti* i *Nykirke Sogn*. Item en øde Gaard i *Træskogh* i *Thorup Sogn*. Item en øde Gaard i *Ilwith* i *Hvixel Sogn*. Item en bygt Gaard i *Thøringskogh* i det samme (nemlig *Tørring*) *Sogn*. Item en øde Gaard i *Wrskogh* i samme *Sogn*. Item 3 øde Gaarde i *Syltum Sogn* i *Kirkebyen*. Item 2 øde Gaarde i *Pathorp* i det samme *Sogn*, en øde Gaard i *Tørsting Sogn* i *Kirkebyen* og en Toft paa samme Sted. Item 2 øde Gaarde i *Syø* i samme *Sogn*, 4 øde Gaarde i *Folriis Synden Bækken* i samme *Sogn*. Item 2 bygte Gaarde og en

øde Gaard i Folriis norden Bækken i Græstorp Sogn, 2 Gaarde i Wingwm i Græstorp Sogn o.s.v.

Den, som sammenholder det fuldstændige Document med det ovenfor i Teksten anførte, vil deraf erfare Stedernes Beliggenhed; dog bliver det nødvendigt at tale lidt udførligen om enkelte af disse. Bardes i Snede Sogn er rimeligvis Byen Bost, der i 1551 kaldes Barse. Lille Snede eksisterer nu ikke og er vel næppe senere bleven genopbyggt, hvorimod den øde Vellemark nu er en lille By. Folriis Synden Bækken og Syø i Tyrsting Sogn er heller aldrig siden bleven bebyggede, thi da Aaen her gør Skel imellem Sognene, kan Søgaard, et enligt Sted i Snede Sogn, ikke menes; alt i sin Tid til disse 6 Gaarde liggende Land er nu uden Tvivl Hede, og det har i Mands Minde ikke været anderledes. Nimdrup hører nu til Græstrup Sogn. Bryrup hed dengang Brædorf. Syltum er Salten, og saavel denne By som Temmerby kaldes Kirkebyer, skønt de begge ligger i Tem Sogn; da Sognets Kirke ligger for sig selv langt fra nogen By, er det let forklarligt, at Sognet kunde benævnes afvekslende efter en af de større Byer, og saadant er heller ikke ualmindeligt, men jeg skulde dog snarest tro, at Temmerby, der nævnes ganske for sig selv, virkelig har regnedes til et eget Sogn, det samme, som hørte under den efter Reformationen nedbrudte Brand Kirke, der uden Tvivl laa ved Brandgaard Nordvest for Temmerby; iøvrigt kunde man ogsaa meget vel tænke sig en tredie, senere nedbrudt Kirke i Nærheden af Temmerby — Sognet er stort nok dertil — men uden for al Tvivl er det, at denne By menes og ingen i Vester-Hanherred. Paarup ligger ogsaa i Tem Sogn og kaldes i Danske Atlas ved en Trykfejl Raarup, hvorimod den har sit rette Navn paa Vidensk. Selsk. Kort. — Om Tørringskov i Tørring Sogn har der tidligere været talt; saavel dette som Uhrskou synes dengang at have været langt større og anseligere. Trætskov er nu senere bleven bebygget. Kollæmorti er Kollemorten. Ilwith Hveisel skal læses Ylwich, Ilved, thi Ilvad er ligeledes en Trykfejl. — *Borgen Tranholm* blev naturligvis *straks nedbrudt* og af Godset oprettet et lille Lehn, som jeg første Gang finder nævnt 1467, da *Svend Torbensen* fik det i Pant for 1000 Mk. lybsk; han meldte sig 1470 i *Processen mellem Matstrup og Ring*

om *Folriis Dam* og paastod sin Ret i samme, da der til *Tranholm* hørte 7 Gaarde Norden og Sønden for denne Dam, men *Matstrup* vandt Sagen, som omtalt. (Doc. paa *Matstrup*.) 1490 overdrog han Pantet for 800 Mk. lybsk til *Erik Styggesen*, tabte altsaa 200 Mk. paa samme, og siden var den forenet med *Matstrup*. — 1514 indvordede *Erik Styggesen* selvtolvte med Lov og Lovhævd den vestre Gaard i Løved i *Græstrup Sogn* for Kronens rette Gaard til *Tranholm*, Gaard og Gaardsted og *Botoft*, og satte derpaa Skel imellem de to Gaarde i Løved; dette indvordede han for *Tranholms* rette Gods, hvori han ingen Del havde udenfor *Tranholm*, og fik derover et Thingsvidne af Tyrsting Herredsting (ligeledes paa *Matstrup*). Da Løved ikke nævnes iblandt det Gods, Hr. *Johan Skarpenberg* solgte *Dronning Margrethe*, er der altsaa med Lehnnet foretaget Forandringer, som ikke gør det muligt med fuldkommen Bestemthed at angive dets Størrelse.

I den Fortegnelse over Lehnene i Danmark af *Frederik d. Førstes* Cantsler *Claus Gjordsen*, som meddeles i *Nye D. Mag. VI*, angives dets Indtægter til 2 Læster Korn minus 2 Ørt. 3 Td. Smør, minus 1 Pd. 3 Mk. 6 sk., hvilket efter de dagældende Takster for Udrustninger vilde udgøre 108 Td. 6 Skp. Rug eller 54 Mk. 6 sk. i Penge; hans Udrustning heraf var, som allerede omtalt, 2 Glavind med Heste og Harnisk samt tjenstdygtige Karle, hver Hest saa god som 60 Mk.

Lenets senere Historie er fortalt i Forening med *Matstrups*, og vi ville derfor her endnu blot af *Mageskiftebrevet* af 1573, hvoraf de fleste tilhørende Gaarde kom til *Matstrup*, udhæve nogle enkelte Steder, som alt var indbefattede i Hr. *Johan Skarpenbergs* Afhændelse, thi den første Del er allerede omtalt.

Tranholm blev, efter at *Borgen* var sløjftet, indrettet til ufrigt Bøndergods og har i de sidste 100 Aar været bortfæstet til 2 Bønder, som begge beboede Øen, hvoraf den ene endnu levende Fæster er flyttet over til Fastlandet og der har opført sig en smuk og god Gaard; de er ialt skyldsatte for 13 Td. 2 Skp. Hartkorn og har endnu bestandig meget betydelige Enge, nemlig et Areal af 50 Td. Land fra *Stisholm Sø* indtil *Tiisvad*, og dog er et stort Stykke — alt hvad der ligger Øst for *Aæn* — taget i Brug af Tyrsting Herreds Mænd, som oprindeligt

fæstede det fra Tranholm. Disse Enge giver iøvrigt kun en yderst maadelig Afgrøde, da de ved Aarhundreders Forsømmelse og slette Behandling er dels saa sure og forsumpede, dels saa tildækket med Sand fra de tilgrænsende Bakker, at der kun kan avles forholdsvis yderst lidet Hø, hvilket dog ved en omhyggelig Behandling, saaledes som den bliver Tiisvads Enge til Del, kunde forvandles til et fortrinligt Udbytte, skønt saadant altid bliver kostbart. — Møllen er aldrig senere bleven opført, men Aalegaarden Nordøst for Gaarden var længe i Brug og blev ved Matrikelens Indførelse ansat til 1 Td. 2 Fdk. Hartkorn, hvilket dog blev eftergivet ved kongl. Resol. af 8. Maj 1688; nu er den ligeledes afbrudt, men man kan dog endnu se, hvor den har staaet. — 1573 svarede *Tranholm* 5 Ørte (6 Td. 2 Skp.) Rug, $\frac{1}{2}$ Td. Smør, et Skovsvin og et Fornød, hvilket udgjorde ialt 14–15 Td. Rug; 1759 var denne Afgift svunden ind til 12 Rdl. 2 Mk., hvortil maa lægges 5 Rdl., som Mændene i *Folriis og Nedergaard* svarede af *Enge fra Tranholm*, af hvilke de nu intet betaler; den øvrige Pengeafgift har vedligeholdt sig indtil vore Dage. — Af den gamle Borg er der nu intet Spor at se, ikke engang Murstensbrokker, som dog ellers i Regelen holder sig temmelig længe; blot Navnet *Tranholm* er endnu tilbage og Sagnet om det store Slot, her engang har staaet; dog benævnes endnu en Del af de tilstødende Marker paa Højsletten *Borremark*. Dette er alt, hvad der minder om den engang saa frygtede Borg, og ligesaa forglemt er den mægtige Slægt, som her havde sit faste Tilhold. Dersom imidlertid nogen af de gamle Riddere i Begyndelsen af forrige Aarhundrede havde kunnet besøge sine Fædres Hjem, vilde hans Overraskelse maaske dog blive mindre stor ved at finde *Tranholm* forvandet til et Par Bøndergaarde end ved at træffe en Slægtning boende i Fattigdom og Trang i Bøndergaarden Sønderskov i samme Sogn, og dog var dette Tilfældet med den Fru Cecilie Elisabeth von Scharfenberg, som alt tidligere er omtalt og efter al Sandsynlighed var af den samme Slægt, der 3 Aarhundreder tidligere var saa frygtet i disse Egne, om hun end ikke nedstammede fra Ridderen Johan Skarpenberg; ogsaa ellers hører man endnu undertiden dette Navn, men nogen Betydning har Familien ikke haft her i Landet, siden

Erik af Pommern drev den i Landflygtighed for Brud paa Landefreden. — *Den Gaard i Nørresede*, som hørte til Tranholm, kom ligeledes 1573 til Matstrup ved det store Mageskifte med Kronen og svarede da aarlig 1 Ørte Rug, 1 Ørte Byg, 1 Ørte Havre og et Skovsvin, hvilket har udgjort omtrent 4 Td. 6 Skp. Rug efter de dagældende Takster; siden der kunde leveres Skovsvin, har der altsaa dengang endnu været Skov i Sognet og i Kirkebyens Nærhed, nu er der paa det Strøg naturligvis ikke mere Tanke om en saadan, Plantagen ved Palsgaard undtaget.

Urskov i Tørring Sogn er nu et ringe Sted, der fordem hørte til Tranholm og laa øde ved Salget til Dronning Margrethe; 1573 kom Gaarden til Matstrup og skyldte da 1 Ørte Rug, 1 Ørte Byg, 1 Ørte Havre, 1 Skovsvin, 5 Skp. 1 Alb. Erridspenge samt et Fornød, hvilket udgjorde noget over 5 Td. Rug.

Axel Brahe bortbyttede den 1604 til Erik Lunge til Stovgaard, og den er ikke siden kommen til Matstrup.

I Tørringskov i samme Sogn havde *Tranholm* en Gaard, som tilligemed det øvrige Gods kom til Kronen; 1573 bortbyttede Kongen 2 Gaarde i Tørringskov til Erik Hardenberg, af hvilke den ene skyldte $\frac{1}{2}$ Td. Smør, et Skovsvin og en Staldokse at holde, ialt omtrent 8 Td. Rug, den anden 1 Ørte Rug, 1 Ørte Byg, 1 Ørte Havre, et Skovsvin, et Fornød, ialt omtrent 5 Td. Rug; Axel Brahe bortbyttede ogsaa dem 1604 til Erik Lunge.

I *Kollemorten* i Nykirke Sogn havde *Tranholm* 3 Gaarde, af hvilke de 2 laa øde; 1573 kom der fra Kronen 2 Gaarde i denne By til Matstrup, af hvilke den ene skyldte $\frac{1}{2}$ Td. Smør eller 6—8 Td. Rug, den anden 2 Ørte Rug, 2 Ørte Byg, 2 Skovsvin eller 6 Td. 4 Skp. Rug; ogsaa her var der altsaa dengang betydelig Skov, nu kun Smaakrat, der ydmygt lister sig hen langs Jorden, som om det endogsaa hos den frodige Lyng søgte det Læ, det ikke kan undvære.

I *Ildved* i Hveisel Sogn havde *Tranholm* en øde Gaard, der 1573 kom til Matstrup og da svarede 1 Fdk. Smør, 1 Skovsvin, 1 Td. Havre, 1 Fornød eller omtrent 7 Td. Rug; denne fjerne Besiddelse er imidlertid næppe bleven længe under Gaarden, skønt jeg ikke har fundet, naar den blev skilt derfra.

Dette er, hvad jeg ved om *Tranholm* og *Tranholm Len*, skriver Becker. Den nyeste Tid har meget forandret Stedets Udseende, thi da den ene Gaard, som endnu staar paa Øen, er nedlagt til Træplantninger, er de sorte Bakker mod Vest for en stor Del blevne tilplantede med unge Graner i en betydelig Strækning langs den østlige Skrænt for saaledes at skaffe Læ for de spæde Træer, der synes at lykkes ret vel, skønt enkelte Steder, hvor Ahlen laa Overfladen for nær, igen maatte opgives; om føje Tid vil sikkert en frodig Granskov oplive den ensformige Udsigt og bære Vidne om, at det dog endnu er muligt igen at fremelske Skov paa Heden, om end vanskeligt. — De Engstrækninger, som tidligere frembød en saa udmærket Tredækker- og Bekkasinjagt, er allerede ved Udgrøftningen bleven saa tørre, at disse Gæster kun hjemsøger den nordlige Gaards Enge, som endnu er i den oprindelige Naturtilstand. Iøvrigt har denne Udgrøftning alene ingenlunde været tilstrækkelig, thi istedetfor Mos og Sumpgræs kommer der nu kun des mere Lyng, og denne selskabeligste af alle Planter vil snart bemægtige sig hele Strøget, dersom ikke en kunstmæssig Behandling forestod denne Eng ligesom Tiisvads, thi kuns saadanne Radikalkure hjælper her, men og fordrer betydelige Driftskapitaler.

Bregenhholm.

Denne Gaard i Aale Sogn i Vrads Herred er flere Gange omtalt; den er nu en ganske simpel Bondegaard oppe paa den Højderyg, som Landet her danner med Affald til tre Sider, hvor der i en ganske kort Afstand flyder tre Aær. Ved den nordligste af disse, Matstrup Aa, ligger Bregnholm Mølle, som i ældre Tid hørte under Gaarden, thi dengang var en Mølle næsten altid forbunden med en Herregaard, selv om denne var nok saa liden, og som en Fortidens Herregaard maa Bregenhholm betragtes, skønt den neppe nogensinde har været befæstet, og jeg heller ikke kan paavise, at den har været beboet af noget Herskab, i det mindste ikke til Stadighed. — Gaarden nævnes første Gang i Aaret 1372, da der skiftedes efter Niels Brok af den ældste Slægt af dette berømte Navn, hvilken i sit Vaaben førte en Bjelke og formodentlig var beslægtet med Familierne Munk, Kirk, Krabbe samt flere andre af samme Vaa-

ben. Niels Brok efterlod sig kun to Børn, Sønnen Eske Brok, der fik Hakkelbjerg og det øvrige Gods i Skaane, og Datteren Johanne, som arvede Nielstrup i Fyen, Faarevejle paa Langeland samt Bregenholm i Jylland (jfr. Sums D. Hist.). Hun var Enke efter Anders Jensen af Essendrop, nu Gammel Estrup, i sin Tid en af Kong Valdemars ivrigste Modstandere; han førte i sit Vaaben en Pyramide eller et saakaldt Flaskesnit, og hans Børn optog Moderens berømte Familienavn, som de saaledes bragte over i en ny Slægt, der bevarede det indtil 1625, da Rigsraaden Esge Brok til Estrup og Vemmetofte døde som den sidste. — Den nye Familie slægtede den gamle paa, ogsaa i Henseende til den Voldsomhed, for hvilket Navnet Brok er saa bekendt i Jyllands Historie. Anders Jensens og Fru Johanne Broks Søn, Hr. Jens Andersen til Essendrop, Ridder og Rigsraad, forekommer i en lang Aarrække og blev ældgammel. I Aaret 1424 havde han været Rigsraad i 40 Aar og var 80 Aar gammel, men naar han døde, er ubekendt. Han *arvede* Estrup, Vemmetofte og *Bregenholm*, og af hans *to Sønner* fik Hr. Esge Jensen Brok, Ridder, Estrup og Bregenholm og købte dertil 1432 *Haubjerg og Donnerup* i Aale Sogn af Terkel Peersen (Væbner) i Føvling. 1441 anførte han den kongelige Hær imod de oprørske Jyder, der ikke vilde anerkende Kong Christoffer, men faldt, og Sejrherrerne huggede hans Lig i Stykker i deres Forbitrelse over hans Tyranni, som der fortælles. Kong Christoffer hævnede ham. — Hans Søn, Hr. Lave Esgesen Brok til Estrup, Ridder, *ejede 1501 Bregenholm* og fik af Kong Hans Ret over Faderens Skødebrev paa *Haubjerg og Donnerup*; han var ogsaa samme stridbare Natur som hans Forfædre og havde mange Aar Processer og Stridigheder med Familien Rosenkrands, hvilke endog gik saavidt, at hans Folk ihjelslog en af Modpartens Svende. Kongen maatte mægle dem imellem, før et endeligt Forlig blev tilvejebragt i Aaret 1475. Han var først gift med Else Laxmand, derefter med Kirsten Peders Datter Høg, som overlevede ham og siden ægtede Peder Lykke til Demstrup og *Hvirringe*, til hvem hun som en Del af sin Arvelod medbragte *Bregenholm*, da der i Aaret 1509 holdtes endeligt Skifte efter hendes første Mand.

Peder Lykke blev Ridder, Rigsraad og Befalingsmand paa

Nyborg Slot; han spillede en vigtig Rolle i sin Tids Begivenheder og døde 1535, hans Frue 1542. — Af deres Børn arvede Hr. Jørgen Lykke til Overgaard, Ridder og Rigsraad, samt *Søsteren Anne Lykke* i Forening *Bregenholm* og har allerede været omtalt under Matstrup. Fru Anne Lykke var første Gang gift med Anders Bille til Søgaard og Søholm, Rigsraad og Befalingsmand paa Møen, hvis Navn ofte forekommer i Frederik den Førstes og Christian den Tredies Historie, anden Gang med *Otto Krumpen* til Trudsholm, Rigets Raad og Marsk, som er endnu mere bekendt og døde 1569. *Han lod 1559 rebe en Skov paa Aale Mark*, Rodskov kaldet, hvilken laa Synder og Øster for Byen (Doc. paa Matstrup) og er forskellig fra den Aale Skov, som *rebedes 1521*, men nu lige saa lidet er til som denne. — Fru Anne Lykke *beboede* uden Tvivl endnu i Mandens levende Live *en Tid Bregenholm*, som Thingsvidnet af 1566 i Anledning af den fangne Mønde fra Matstrup synes at vise. 1568 fik hun af Kongen *Lensbrev paa Østedbro*, som ligger omtrent $\frac{1}{4}$ Mil fra Bregenholm og fører over Guden-Aa; hun skal lade den bygge og vel færdiggøre med godt Tømmer, gode Stolper og tykke »Bollfjæle oc recker« paa begge Sider og siden holde den vel ved Magt, hvorimod hun aarlig af Bønderne maa oppebære det sædvanlige Brohavre, som fra Arilds Tid plejer til samme Bros Bygning at udgives, og dette maa hun nyde og have uden al Afgift, saalænge indtil Kongen anderledes derom tilsigendes vorder (Cancelliregistr.). Der haves nu en Pengeafgift i Stedet for dette Brokorn, som dengang synes at være svaret af et vist Distrikt. — »Vore Undersaatter, Bønder og Almue, saamange af rette pligtig ere samme Brokorn at udgive« — skønt der ved de anførte Ytringer ogsaa simpelthen kan være sigtet til de Adelige, der som privilegerede Personer var fritagne for denne Afgift.

Derefter er Gaarden *Bregenholm* kommet til *Familien Daae* og blev den 30. Oct. 1634 af Hr. Claus Daae, Rigsraad og Admiral samt Befalingsmand paa Draxholm Slot, solgt til Morten Pax paa Bjerre, en nyere Herregaard i samme Sogn. — »Bregennholm ligar udi Sønndre Jutland (sic) i Wratz herrit«, som den benævnes i Skødet, og var dengang rigtignok endnu bestandig større end en Bondegaard, men dog fæstet bort til

to Beboere, som hvert Aar skyldte 1 Td. Smør, 2 Svin, 3 Daler Gjesteri eller ialt $18\frac{1}{2}$ Td. Rug. Møllen, som ogsaa horte til Gaarden, svarede hvert Aar 12 Ørter eller 15 Td. Mel (Orig.). Siden var Gaard og Mølle forenede med Bjerre, indtil dette Gods i Slutningen af forrige Aarhundrede blev udparcelleret, da saavel Bregenholm Gaards som Møllens Beboere blev Selvejere; ogsaa Bregenholm selv er senere bleven udparcelleret, saa den nu er en ganske almindelig Bondegaard.

Alle disse Beretninger af en Historiker for over 100 Aar siden om Datiden ved Selvsyn og om Forholdene langt tilbage i Tiden og beroende paa Dokumenter, liggende paa Matrups, synes mig at være af stor Betydning, saa uvurderlige, at jeg de fleste Steder har gengivet dem i sin Helhed, da meget faa kan antages at kunne komme til at stifte Bekendtskab med det gamle Tidsskrift, hvori de forekom.

Vi faar jo fortalt Forhold helt ned til Dronning Margretes Tid omkr. 1400; faar f. Eks. at vide, at paa den Tid bestod Skade af de samme to Gaarde foruden Præstegaarden, som vi altid senere har haft og har der, at Gribstrup altid har været en By med sine normalt 5 Gaarde, muligt endda oprindeligt Matrups Ladegaard og Riishedegaard ogsaa er regnet til Gribstrup, at Folriis ogsaa dengang var en By med 7 Gaarde, men svandt efterhaanden ind til een Gaard.

Og efter alle de gamle Oplysninger ser det jo ud til, at Tranholm, det gamle, som Dronning Margrete erhvervede lidt efter 1400, var den første egentlige Samler af Bondegods, og at Matrups først rigtig kommer med paa det Punkt ved at opsluge Tranholm, ogsaa Bondegodset lidt efter lidt.

Og disse Oplysninger indtil for et Hundrede Aar siden er vi jo saa nær, at vi omtrent selv gennem Mindet og Egnens gamle, bosiddende Familier kan række eller omtrent række Haanden til. Saaledes vides det jo f. Eks. om Tranholm, at den sidste, som boede i Ruinen af Bondegaarden paa Øen i Tranholms Enge, var en Knudsen, der ingen Jord havde, da Skoven omtrent havde indtaget denne sidste paa Øen værende Bondegaard, hvorimod den nordre, som før var flyttet ind paa

Fastlandet, og hvis Sted endnu kendes og kan paavises inde paa den faste Jord nær Øen og Engen derom, at den beholdt sin Jord ubeplantet. En Smule Jord blev dog tilbage af den første uplantet, thi det blev til en lille Ejendom, som af Gods-ejeren paa Matrup, da Skoven blev plantet, og Fæstet derved blev frataget sin Jord, blev foræret den sidste Fæster til Selv-eje. Og denne sidste egentlige Bonde og Fæster af Gaarden paa Øen var Bedstefader til den nuværende Ejer af Riishede-gaard, Søren Holst, og hed Hans Stoholm, der fik bygget en Ejendom inde paa Land om efter Veldal til. Da Familien senere købte Veldal, blev den lille Ejendoms Jord delt, idet Halvdelen kom til Veldal og Halvdelen til den anden Tranholmgaard.

Jeg selv husker endnu, at Stuehuset paa Gaarden paa Øen endnu omkring 1900 stod tilbage og var beboet af en Familie. Senere har jeg en enkelt Gang set Øen, efter at ogsaa det var forsvunden, og kun Sökkelen og Trappestenen var tilbage og ellers kun Brokker baade gamle og nyere, og nu er der vel næppe andet.

Side 211 har jeg blandt »Tingsvidner« anført den Vidisse 1475 ^{17/9}, som nævnes af Becker et Par Gange, og jeg har der bemærket, at det ikke angaar Matrupegnen, hvad jeg altsaa siden har opdaget, det gør, nemlig at det er Vidissen (d. v. s. Gengivelsen) af Dronning Margretes Skøde paa Tranholm lidt efter 1400. Baade Vidissen af 1475 ^{17/9} og det originale Skøde findes nu i Rigsarkivet. Paa det sidste findes et mørkt Skjold, som vanskeliggør Læsningen, men ved Hjælp af Vidissen kan det tydes, og jeg har faaet det originale Skøde afskrevet i Rigsarkivet i sin fulde Ordlyd og paa det Dansk altsaa, der her er brugt. Og denne Afskrift følger da her:

Fra Rigsarkivet i København.

Afskrif af:

Kronens Adkomstbreve Nørrejylland
udat. pergam.

Jæk Johan Scarpenbergh riddere kennes meth thettæ mitt opnæ breff at jac æffter myne wenes och frænders rath och æffter myn beradhen hugh och gothwiliæ hafwer saalt myn

nadhighæ frwæ drotning Margreta thenne æfterscrifnæ gardh och gotz swosom ær Traneholm gardh och Traneholm møllæ stadh meth alægardhen j Kloburgh sokn liggende. Item een ødhe gardh ij Tiiswath j then samæ sokn. Item een ødhe gardh och een bygd j skadet j then sammæ sokn. Item een ødhe gard j Kloburgh. Item twa bygdæ gardhæ j Grybstorp oc een ødhe bool j then sammæ sokn. Item een bygd gardh j Rindh j kirkebyn. Item een ødhe gardh j Nymdorp j Wynnyndh sokn. Item een bygd gardh j Wællijng j Brædorp sokn. Item een ødhe gardh j Tymmerby sokn j kirkebyen. Item een ødhe gardh j Bardus(?) j Snede sokn oc een ødhemark heder Wælle mark j then sammæ sokn. Item een bygd gardh j kirkebyen j Snedæ oc een ødhe gardh j litlæ Snedæ j then sammæ sokn. Item een bygd gard oc twa ødhe gardhæ j kallæ Martin j Nykirke sokn. Item een øde gardh j [thræt]skog i Thøring sokn. Item een ødhe gardh j Ylwith j Hwixel sokn. Item een bygd gardh j Thøring skogh j then sammæ sokn. Item een ødhe [gardh j Wrskogh j then samme sokn. Item] thre ødhe gardhæ j Syltwm sokn j kirkebyen. Item twa ødhe gardhæ j Pathorp j [then samme sokn. Item een ødhe gardh j Tørstingh] sokn j kirkebyn oc een topt j then sammæ stadh. Item twa ødhe gardhæ j Syø j then sammæ [sokn. Item fyræ ødhe gardhe j Folriis synnen bækken] j then sammæ sokn. Item twa bygdæ gardhe oc een ødhe gardh j Folriis nordhen [bækken j] Græstorp [sokn. Item twa bygde gardhe j Wing]un j Græstorp sokn alt thettæ forscrifnæ meth thes tilligelsæ swosom ær agher och [ænggh skogh fijskewatn fægangh møllæ] møllæ stath watt oc thywrt ødhe oc bygt engte vndentaget ee hwat thet helst hedher eller ær oc kennes [jac mig aff fornempde] myn nadhighæ frwæ drotning Margretæ swo fullelicæ fult oc alt schet oc giort war for alt thettæ forscrifnæ swa at migh fullelicæ oc wæl at nøgher ok thy vplader jac oc scøder oc affhænder meth thettæ myt opnæ breff thennæ forscrifnæ gardh oc gotz [meth] al thes tilliggelse bodhe ødhe oc bygt fran mic oc mynæ arfwingæ oc til for:de myn nadhighæ frwæ drotning Margretæ oc hennes arfwingæ oc æfterkommere eller hwem hwn thet vnnæ eller ladæ wil til ewerdhelich eghe oc bynder jac oc mynæ arfwingæ til at frij oc hembæl alt thettæ forscrifnæ gardh oc

gotz hwat helder thet er ødhe eller bygt fornempdæ myn nadhighæ frwæ drotning Margretæ oc hennes arfwingæ oc æffterkommere eller hwem hwn thet wnnæ eller ladæ wil som fore ær sacht for hwers mants til talen som ther meth rættæ vppa talæ kunnæ oc fynnes nogræ breff som røra eller ludæ vppa alt eller noget aff thettæ forscrifnæ gard oc gotz the sculæ kommæ fornempde myn nadhighæ frwæ drotning Margretæ oc hennes arfwingæ oc æffterkommere eller hwem hwn then forscrifnæ gard oc gotz vnnæ eller ladæ wil som fore ær sacht til godhe oc til fromæ oc engen stadh til hinder eller scadhæ j nogræ madæ ok kennes jac mic eller mynæ arfwingæ engen ræt eller rættichet at hafwæ eller hafwæ sculæ til alt eller noget aff thettæ forscrif: gardh eller gotz i nogræ madæ, ok til mere bewaring alle thisse forscrefnæ styckes, tha hafwær jac meth mynæ wener oc frænder swosom ær her Niels Ywerssen, her Johan van Potbusch, her Prytbern van Potbusk, her Eric Niels-søn, her Niels Strangessøn, her læyp Throwelssøn, vnge her Henning van Potbusk, riddere Claws Lembek, Eric Nielssen aff Brotskogh, Brwn Eric oc Pæther Falk væpnere, hengt ware jncigle meth wiliæ oc witscap for thettæ breff. Datum

Og Historikeren har aabenbart ogsaa set sig om i Egnen og benyttet sine Ophold paa Matrup til andet end studere gamle Dokumenter.

Han beretter saaledes om Egnens Udseende og dens Vildtbestand saaledes: Forinden jeg ganske forlader Matrup og dets Gods, skal endnu meddeles om de Sorter stort Vildt, der ikke længere findes i denne Del af Jylland, men dog for endnu ikke alt for lang Tid siden var til, og dertil knytte et Par Bemærkninger, som ikke er almindelig bekendt og dog maaske vil interessere Een og Anden.

Vildsvin. Dengang Peder den Tredie havde besteget Ruslands Trone og af al Magt rustede mod Danmark samt allerede sendte sine Hære afsted for at hævne mange Aars Fornærmelser, frygtede Justitsraad Emanuel Tygesen med god Grund for at se Kosakkerne som ubudne Gæster paa Matrup. Han talte en Dag derom med sin Søster, Etatsraad og Borgermester

Torms Kone i København, som dog stedse trøstede ham paa det bedste og lovede, at Fjenden ikke skulde aflægge ham noget Besøg. Da svarede han: Dersom Søster har Ret, og der ingen Kosakker kommer til Matstrup, da lover jeg hvert Aar paa Eders Fødselsdag at sende Eders Livret her over fra Matstrup, nemlig et Vildsvinehoved, og jeg vil af Hjertet ønske, at der maa gives mig Lejlighed dertil! Hans Ønske opfyldtes som bekendt, men da Etatsraadinden døde i Oktober Maaned samme Aar (1762), havde han ikke Lejlighed til oftere at sende denne Foræring til København. Denne Familieanekdote kan tjene til at bringe i Erindring, hvor talrigt dette Vildt da var i Landet. Endnu ved Ryttergodsets Salg i Skanderborg Amt fandtes der en overordentlig Mængde Vildsvin i de derværende store Skove, men deres Antal aftog hurtigt, og de fleste bortdøde den strenge Vinter 1788. Min salig Mor erindrede godt fra sin Barndom, at Skytten paa Matstrup havde nedlagt 2 Vildsvin, som allerede dengang ansaas for en Sjældenhed, hvorfor alle gik ned i Gaarden for at betragte dem; de var ganske sorte og meget smaa, altsaa formodentlig endnu ikke udvoksede. — Efter hvad der er mig fortalt, skal det sidste Vildsvin i Jylland være skudt 1801 paa Silkeborg.

Ulve. Disse Rovdyr havde i ældre Tider været en stor Plage i Jylland, i Særdeleshed efter en tilendebragt Krig, thi ellers havde Jyderne allerede under Frederik den Første nogenlunde faaet Bugt med dem; senest dengang, da Holsten og Slesvig i Frederik den Fjerdes Tid var bleven Skueplads for Krigen med Sverrig, fulgte disse Marodeurer efter Armeerne her ind i Landet og gjorde en tidlang stor Skade.

Henimod Slutningen af forrige Aarhundrede ophørte Ulvene dog at have stadigt Ophold i Jylland og fandtes i Aarene 1797 og 1798 endnu kun ganske enkeltvis i Hertugdømmerne, hvor Ulve, som havde gjort stor Skade, vel senere er skudte — nemlig 1807 i Breitenburg — men disse er strejfede ind fra Tyskland af.

I det Egekrat paa omtrent 100—200 Td. Land ved Navn Tykhøje henved 3 Mil Vest for Vejle, tidligere en betydelig Skov, finder man 3—4 Huller, der ser ud som en tilskudt Brønd; dette er Ulvegruber, i hvilke der endnu for henved

60 Aar siden skal være fanget Ulve. Lignende Ulvegruber findes i en Skov ved Frisenborg, i den saakaldte Ulvskov under Stamhuset Birkelse i Vendsyssel og maaske paa flere Steder. I Thiele Skove i Viborg Amt blev de sidste Ulve, som her havde stadigt Ophold, nedlagte 1777. Vel er der senere maaske strejffet en enkelt Ulv ind i Landet, dels fra Tyskland af, dels ved Drivis fra Norge, og saadant har oftere været omtalt i de jyd-ske Aviser, men paa disses Upaalidelighed behøver jeg ikke at gøre opmærksom, og i de allerfleste Tilfælde er det nedlagte Dyr ved Kyndiges Undersøgelse befundet at være en stor Hund, saaledes som Tilfældet var her i Dyrehaven for faa Aar siden. Den i Fjor afdøde Capt. Lichtenberg til Bistrup ved Randers skal ellers efter de almindeligste Beretninger have været den sidste, som i Jylland har nedlagt en virkelig Ulv, der dog nok var kommen fra Norge.

Hjorten. Denne Skovenes Konge var i forrige Aarhundrede endnu ganske overordentlig almindelig i Jylland, hvor den om Sommeren søgte ud paa Heden og da kaldtes Hededyr, om Vinteren som alt Vildt dog mod Øst og i Skovene søgte Læ mod Kulden og Vestenvinden. I »Danske Atlas« klages meget over den Skade, Kronvildtet anrettede, men i de sidste 50 Aar har Udskiftningerne og Selvejendoms Udbredelse udryddet det i den største Del af Landet til stor Sorg for Landets jagtlystne Ungdom, og kun paa enkelte store Godser findes det endnu. I hele Vejle Amt træffer man kun Kronvildt paa Boller og Daavildt paa Palsgaard og Barritskov, alle tre i Bjerre Herred, Raavildt nok næsten ogsaa kun i dette Herred som paa Byg-holm i Hatting Herred, dog strejfer ofte et enkelt Stykke bort fra sit Standkvarter og bliver da stærkt forfulgt overalt, hvor man vel ogsaa af og til kan nedlægge et Stykke Vildt, en Raa eller en Buk, ja, vel endogsaa et Krondyr, ligesom man har Eksempler paa, at en Hjort er bleven ihjelslaget med Aarer i Vejle Fjord i Begreb med at svømme over til de søndre Skove, men dette er ganske undtagelsesvis. Ved Mattrup findes nu aldeles intet Kronvildt mere, derimod et enkelt Stykke i Skovene paa Konsul Sechers Strøgods samt paa Selvejergodset op ad Silkeborg til, ligeledes ved Skovene ved Silkeborg, paa Grevskabet Frisenborg, i Egnen ved Grenaa, i de store Skove mel-

lem Mariager og Aalborg samt endelig i temmelig Mængde i Kjær Herred i den sydøstlige Del af Vendsyssel, hvilket sidste er mærkeligt, da der ikke mere eksisterer noget Gods, men de store Kjær og Moser med betydelige Kratstrækninger i dette Terrain er saa overordentlig gunstig for Vildtet, i hvis Hjem man kun i den strengeste Vintertid kan trænge ind. — Om end der i enkelte Egne i Randers Amt endnu kan findes stadigt Kronvildt, saa er dette i alt Fald kun paa yderst faa Steder, og i det hele taget kan man om Jylland sige, at Kronvildtet der næsten er udryddet, og om Daavildtet maa nok omtrent det samme gælde.

Om Vildtets Vintervandringer imod Øst.

En Ejendommelighed ved alt det paa Heden levende Vildt er, at det om Vinteren drager mod Øst. Grunden er ikke vanskelig at indse, thi naar først Sneen bedækker de endeløse Sletter, bliver det næsten ikke muligt for noget Dyr at finde Næring her, og den skarpe, gennemtrængende Vestenvind driver desuden med sit kolde Pust alt levende til Egne, hvor der i det mindste er lidt Læ. De sparsomme Egekrat, som man om Sommeren ser paa Hederne, er alt for lave til, at de i Regelen kunde hæve sig over Sneen, og gives der ogsaa et enkelt, ved hvilket saadant kunde være Tilfældet, da er dette dels en stor Sjældenhed, og dels vilde en lille Plet ikke kunne afgive enten Skjul eller Føde til nogen synderlig stor Mængde Vildt, saa meget mere som ikke blot den flygtige *Urfugl* og den ængstelige Hare her vil søge Skjul og Føde, men ogsaa den graadige Ræv vilde indfinde sig og snart gøre de andre kede af Opholdet. Det er derfor en Kendsgerning, som de paa Hederne — idet mindste paa de østligere — i Nærheden af Landryggen bosatte har bemærket, at om Vinteren Vildtet trækker bort mod Øst for i Skovene at finde Skjul og Føde, hvorved Heden bliver endnu mere øde og ubefolket end i de øvrige Aarstider. Dette har man bemærket ved Ræve og Harer, men især ved Hedens egentligste Beboer, *Urfuglen*, som man ellers ikke træffer noget andetsteds, og med hvilken der derfor kan holdes Kontrol. I Vejle Amt har Urfuglen ikke let stadigt Ophold i noget østligere Sogn end Nykirke, Vester, Thyregod,

Ringgive, Lindeballe og Randbøl Sogne, og endogsaa i mange af disse er den meget sjælden, som jeg selv har været Vidne til, idet jeg for 10 Aar siden i Thyregod Sogn ved at ride tværs over Heden efter Kortet — hvilket her overalt meget vel lader sig gøre — netop kom til, som en her boende Husmand skød en Urhane, for hvilken han paa selve Stedet forlangte 7 Mark og foretrak at beholde den for at slaa af; en saadan Pris kan kun erholdes, hvor dette Vildt er sjældent. Det er ogsaa bekendt nok for Østlandets Jægere, at man maa tage helt ud i Randbøl, Sønder Omme og Brande Sogne, ja, til Arnborg i Ringkøbing Amt, naar man vil træffe paa ordentlig Urfuglejagt, og selv her bliver de sjældnere og sjældnere, da Hedeboerne uden Betænkning skyder Hunnerne paa Rederne og saaledes snart vil faa hele denne Jagt ødelagt. — Uagtet denne Fugl bor saa langt borte, træffer man den dog temmelig østlig, saaledes i enhver nogenlunde streng Vinter ved Matstrup, hvor den stedse bliver fredet, ja, fodret, i det Haab, at den skal blive der, men forgæves; saasnart Foraarsolen smelter Sneen, forsvinder de fremmede Gæster, og først 1—2 Mile vestligere vil man saa kunne træffe dem. Endnu mere paafaldende Eksempler har jeg været Vidne til sydligere i Hatting Herred, hvor der ikke sjældent i strenge Vintre er skudte Urfugle ved Bredal i Engom Sogn, og dog vil man om Sommeren neppe nogetsteds træffe paa denne Fugl, før man kommer tre Mil vestligere. — Mine Erfaringer strækker sig i saa Henseende kun til denne Del af Landet, men jeg tvivler ikke om, at flere har gjort lignende lagttagelser i andre Egne, hvorom der vel med Tiden bliver et og andet bekendt, men det er desværre saa sjældent, Landmændene meddeler Publikum nogensomhelst lagttagelse, især naar den gaar uden for deres egentlige Fag, Agerbruget.

Tigere i Jylland. Da jeg engang er kommen paa dette Kapitel, vil jeg ikke undlade at meddele et Kuriosum, som jeg vel kan antage for at være Flertallet af mine Læsere ubekendt, og dette er, at der i Vendsyssel for noget over 200 Aar siden i længere Tid levede et Par Rovdyr af Kattelægten, hvilke Samtiden kaldte Tigere, men som vel kun var enten Leopard eller Unzer, der ernærede sig paa bedste Maade af Skovens

Vildt og af Bondens Kvæg og gjorde Skade nok, forinden de blev dræbt. — Sagen er, at medens Wallenstein havde besat Jylland 1627—29, laa en kejserlig Oberst indkvarteret i Sæby, og han førte et Par saakaldte Tigere med sig, en Han og en Hun, hvilke var fuldkommen tæmmede og afrettede til Jagten, hvorfor de vel snarest maa antages for en Slags Rovdyr, som i Orienten temmelig almindeligt bruges til Jagt efter Antiloper og lignende Vildt, nemlig enten Jagtleoparden — Geparden, *fela jubata*, der i Ostindien kaldes Chittah — eller maaske snarere Unzen, *felis nucia*, der er temmelig udbredt i Orienten, saa dette Par let fra Tyrkiet kunde være kommet til Ungarn, Oberstens Fædreland. »Gamle Slange« i Christian den Fjerdes Tid fortæller denne Tildragelse paa følgende Maade: Jylland var i dette Aar — 1630 — ilde plaget med Ulve, som efter deres naturlige Sædvane havde fulgt Krigen fra Tyskland; thi siden Frederik den Førstes Tid var det *rart*, at Jyderne saa dem der i Landet. Men foruden dette var Vendsyssel særdeles plaget med en langt større Ulykke af et Par Tigerdyr, hvilke en kejserlig Oberst, som var en Heyduck eller Ungarer, havde med sig indbragt tamme og saaledes tilvant, at han kunde sende dem ud i Marker og Skove for at bringe ham Vildt hjem. Denne Oberst døde i den lille Købstad Sæby, kort førend de kejserlige maatte forlade Landet, og da der var ingen, som efter hans Død tilegnede sig disse Dyr, søgte de selv Marken og blev saa vilde, at de ikke alene gjorde Kvæget og Vildtet stor Skade, men paa det sidste maatte endog Mennesker for dem tage sig i Vare.

Ulvene blev nogenledes ødelagte ved en kongelig Befaling, at hver den, som havde nogen Jagtrettighed paa sit Jordegods i Jylland, i tre Aar efter hinanden uden ringeste Undskyldning maatte levere tre Ulveskind paa Kongens Tøjhus; det havde været at ønske, at de dermed havde vedblevet i trede Gange tre Aar, thi da havde det været venteligt, at de derved ganske var bleven udryddede. Men de tvende Tigre var ikke saa lette at finde, thi de var ikke flere end et Par, som lettelig kunde forstikke sig baade i Krat og Moser, uanset at alle Landets Skytter tit var opbudne for at opsøge og fælde dem; Kongen havde ogsaa udsat en stor Pris for den, som kunde ødelægge

enten den ene eller dem begge. Omsider blev dog Hunnen funden død og ihjelfrossen udi Hammel Mose (den nordlige Del af den store Vildmose), men Hannen blev ej skudt før $1\frac{1}{2}$ Aar efter, da en ung Adelsmand, Jørgen Kruse, som alene var gaaet ud i Hundslunds (nu Dronninglund, den saakaldte Dronninglund Storskov har i sin Tid været flere Tusinde Tønder Land stor) Skov med en Bøsse for at skyde en Fugl, mødte den og for at frelse sit Liv skød den for Panden.

Naar Becker opholdt sig paa Matrup, besøgte han ikke blot den nærmeste Omegn af Matrup, men kom ogsaa videre ud, saaledes til Egnen omkring Gudenaens og Skjernaens Udspring ved Hundshoved og i Nærheden af Rørbæk Sø. Selv om det nu ikke er direkte vore her omhandlede Sogne, har det dog saa stor Betydning ved at beskrive Egnen omkring Højderyggen Vest paa, at her skal gengives hans Omtale heraf. Han fortæller saaledes:

Rørbæk. Jeg forsømmer ikke under mine Ophold paa Matrup en eller flere Gange at begive mig ret langt ind i den vilde, ubeboede Hede, hvor man hverken kan øjne Vej eller Sti og kun i det Fjerne Kirker eller menneskelige Boliger; tværtigennem Lyngen sporer jeg da min Hest og nedsænker mig ret i det Trylleri, som er forbunden med en saadan Urnatur, uforstyrret og uforandret af Menneskenes Virke og Travlhed, hvor der hersker samme dybe Alvor og højtidelige Tavs-
hed som i en stor Skov eller paa det vide Hav, og hvor Tanken mindre end noget andetsteds faar Tilladelse til at dvæle ved det daglige og smaalige, men hæves til højere Betragtninger ved et saadant Ophold i dette store Herrens Tempel. Her fatter man ret, hvorfor de gamle Germaner dyrker Guddommen i Skove og Lunde, hvorfor Sømanden, som ideligen befarer det uendelige Ocean, i Regelen er saa gudfrygtig, og hvorfor Araberne i Ørkenen maatte blive saa modtagelige for en ny Lære og med Fanatismens Begejstring prædike denne enesaliggørende Tro for hele Verden med det skarpe Sværd og den luende Fakkell.

Jeg undlod da heller ikke denne Gang at lade den hvide

Mercurius sadle og at styre den mod Vest forbi Dalsgaard og Kloborg, hvor vi tidligere var vant til at finde Heden. Denne var imidlertid meget betydeligt tilbage i de faa Aar, jeg ikke havde besøgt den, og den store Slette mellem Kloborg og Hundshoved havde ganske forandret Udseende. Rigtignok var der ved selve Vejen ikke flere Gaarde og Huse end tidligere — det vil sige to paa den hele $\frac{3}{4}$ Mil lange Strækning — men i kort Afstand var det anderledes, thi der prangede store grundmurede Gaarde, og overalt var saa betydelige Strøg tagne under Ploven, at jeg slet ikke ret kunde genkende min gamle Ven — de bare Marker med Hedeegnenes ejendommelige korte Græs og tynde Sæd havde afløst Lyngen, uden dog endnu ret at kunne faa Bugt med den mere sejglivede Gyvl, og talrige grønne Buske trodsede derfor endnu bestandig al derpaa anvendt Anstrengelse, thi kun langsomt viger Gyvlen for Kulturen, medens derimod Lyngen langt hurtigere afstaar sin nedarvede Jord til de indtrængende Fremmede. — Iøvrigt var her endnu Lyng nok paa store Strøg, men Hedenaturens Karakter havde Landskabet mistet, og hurtigere maatte Mercurius trave for at bringe mig til mine Ønskers Maal. Nu kom vi til den lille By Hundshoved med sine anselige grundmurede Gaarde med malede Vinduer og Døre, der noksom vidnede om disse Hedeboeres Velstand, ligesom deres Kornmarker om, at Jorderne der er langt bedre end i det nærliggende Kloborg Sogn.

Straks Vest for Hundshoved gaar den store Landevej mellem Kolding og Viborg, men denne danner ogsaa paa dette Strøg Grændsen for den ægte Hedeegn, som jeg nu ikke kunde ønske mig bedre. Jeg agtede mig til Rørbæk for at betragte en gammel Voldplads i en højst interessant Egn, men jeg foretrak den betydelige Omvej Nord om Søen, fordi der blev saa god Lejlighed til at fordybe mig i den vide Hede, hvorfor jeg ogsaa straks, til stor Sorg for min vingede Gule, forlod Vejen og styrede lige ind over Lyngsletterne. — Indtil Vester Mølle ved Søen af samme Navn havde jeg endnu en Mil, og denne Strækning er noget af det vildeste, man kan tænke sig. Da det hele er en Højslette, er Udsigten temmelig vid, og dog ser man kun et Par Huse og Gaarde samt en Kirke, altsammen i henved en Mils Afstand. Imod Sydvest

ligger højt oppe paa en Bakke en Gaard med endel Egeskov, der gør en god Virkning med sit livlige Grønne og strækker sig næsten $\frac{1}{4}$ Mil langs med Højslettens Skrænt; den ender op imod Gaarden med endel nøgne Grene eller Stænger, som jeg ikke var istand til at blive klog paa; denne Gaard er Rørbæk, og de nøgne Stænger viste sig siden at være udgaaede Egetræer, der rækker de tørre Grene imod Himlen, ligesom bønfoldende om at maatte befries fra dette Træernes Helvede. Rørbæk og Vester Søer danner en betydelig sammenhængende Vandflade, hvis nordre Bredder tildels er nøgen Sand, tildels lynggroede Bakker, medens der i selve Søerne findes adskillige skovbevoksede Øer, og den sydlige Bred i en lang Strækning er bedækket med frodig Ungskov, hvilket alt sammen gør en beundringsværdig Virkning midt i den vilde Hede, thi fra Hundshoved til Vester Mølle saa jeg ellers ikke andet end Lyng, Gyvl og Stene, i lang Afstand et Par Huse og en Kirke samt af levende to Flokke brogede Hedefaar med tilhørende Dreng. — Vester Mølle ved Enden af Søen af samme Navn var nylig afbrændt og havde derved faaet et endnu vildere Udseende end ellers, thi de nøgne Tomter og forbrændte Bjælker svarede ikke ilde til den hele Natur. Over Søens Afløb, Skjern Aa, gaar en Bro uden Rækværk og ganske smal, som her ikke er saa sjældent, skønt i dette Tilfælde maaske kun en Følge af Ildebranden, der ogsaa havde ødelagt Stigbordene; det store Møllehjul drejede sig derfor uafsladelig rundt, og umiddelbart ved Siden af dette skulde man over den smalle, værnløse Bro; det mindste Sidespring af en Hest, som var en Smule sky, vilde bringe den rejsende et Bad i Skjern Aa, som han maaske ikke skøttede saa stort om.

Derefter gaar Vejen paa Søens sydlige Side op gennem en dyb Hulvej, paa begge Sider bevokset med ung og frodig Egeskov, og saaledes naar man endelig Rørbæk oppe paa Højsletten, omgivet af nøgne, udgaaede Ege og unge, friske Græner, en forunderlig S sammensmeltning af Liv og Død. Gaarden udgør 6 Td. 4 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. Ager og Engs Hartkorn, 1 Td. 4 Skp. 3 Fdk. Ht. Skovskyld, med en Besætning af 2 Heste, 18 Stude, 12 Køer og 100 Faar, er altsaa ikke andet end en Bondegaard, hvorvel den har ufri Hovedgaardstakst,

men Beboerne er velhavende Folk, som modtager den ubekendte Rejsende med hele den Velvilje og ubegrænsede Gæstfrihed, man er saa vant til paa Heden, og satte frem, hvad Huset formaar, uden at spørge om Navn eller Stand. — Rørbæk har tidligere været en Herregaard, ja i sin Tid en fast og anselig Borg, hvis Levninger jeg ilede med at tage i Øjesyn. Omtrent $\frac{1}{2}$ Fjerdingsvej fra den nuværende Gaard gaar Vejen ned mellem Højslettens stejle Skrænter til Bredderne af den smukke Sø, og her laa den gamle Borg: Ladebygningerne i en Lavning paa Fastlandet, »Salen« — som man her kalder en Hovedbygning — paa den lange og smalle Bryggerø, der dog nu er landfast med Søens søndre Bred eller i alt Fald blot adskilt derfra ved en Eng og en smal Grøft, men i ældre Tider var utilgængelig. — Denne Ø strækker sig i Øst og Vest, er omtrent 1000 Alen lang og danner en smal Bjærgkam, 10—15 Alen høj og med stejle Sider, helt bevokset med Egepurrrer, Enebær og Lyng, forhen med Egeskov ligesom det nærliggende Fastland; Øens hele Bredde er ikke mere end 60—80 Alen, og Vandet har i tidligere Dage staaet stærkt ind paa begge Sider, hvorved den har faaet sin nuværende knivformede Skikkelse. Øens østlige Ende er planeret til en regelmæssig Firkant, hvoraf hver Side er omtrent 60 Alen, og dette Rum optog det gamle Rørbæk, hvis Grundvold uden Tvivl endnu er i samme Forfatning, som da Gaarden for 100 Aar siden blev afbrudt, blot med Undtagelse af et langagtigt Hul, der senere er gravet, og hvorved man har stødt paa en Kælder. Gaarden stod ved en Dæmning — uden Tvivl med en Vindebro — i Forbindelse med Ladebygningerne og efter Sagnet ved en anden Dæmning med en lille Ø, Vandø, som ligger imod Øst og i sin Tid har været indrettet til Have; imidlertid kan dette Sagn dog neppe være paalideligt, siden Dybet imellem disse to Øer er nogenlunde det største i hele Søen, skønt saadant rigtignok lod sig forklare ved den stærke Strøm, som skærer sig her igennem. — Vandø ligger 65 Alen fra det nærmeste Punkt paa det sydlige Fastland, en lille Odde ved Udløbet af en Bæk; den er 275 Alen lang og tilspidset fra Øst imod Vest, saa at dens brede Ende er 160 Alen i Syd og Nord; den er stærkt bevokset med alle Slags Træer og

Buske, hvoriblandt Ribs, Stikkelsbær, Blommetræer, flere Havevækster, samt omgivet med en stor Mængde Rør og ligger ganske yndigt midt i den store, blanke Vandflade, hvis Bredder er smalle Strimler grønnende Enge under sorte Lyngbakker og hvide Flyvesandsstrækninger — yderst mod Øst en Gaard, træffende kaldt *Søhale* — imod Vest og Sydvest frodig Egeskov, dels paa Kysten, dels paa fremspringende Landtunger — og det er let at begribe, at Omegnens Beboere over Bondestanden saare ofte vælger dette Sted til Udflugter for at glæde sig ved en i disse Hedeegne saa usædvanlig Natur.

Her paa denne lille Ø troede jeg egentlig og tror endnu, at det ældste Rørbæk har ligget, da den har saa stor Overensstemmelse med andre Holme, som er anvendte paa samme Maade her i Egnen, navnlig Hastrup lidt længere mod Vest, Stisholm og Tranholm ved Mattrup, Boring i Hvirring Sogn og flere, men der findes dog paa selve Øen, efter hvad man har fortalt mig, ikke mindste Spor til Bygning, hvilket iøvrigt egentlig ikke beviser noget, især da Øen senere er bleven benyttet til Haveanlæg, altsaa har undergaaet betydelige Forandringer. Desværre var Baaden »dreven hen« (drevet bort), hvilket her er et almindeligt Uheld, da man blot trækker den fladbundede Pram op i Landingen, indtil den staar fast, og derefter gaar bort; den for sin Byrde lettede Baad løsner sig snart og driver for Vinden, hvilket man betragter med stor Rolighed, da den altid igen er til at finde. Iøvrigt giver dette ikke saa sjældent Anledning til Ulykker, naar Baaden hænger fast i Rørene nær ved Landet, thi da ingen der har lært at svømme, bruger man gerne det farlige Middel at ride ud efter den, hvilket mer end en Gang har draget sørgelige Tildragelser efter sig. Min uheldige Stjerne vilde, at Baaden den Dag netop var drevet bort, helt bort, det vil sige ned til *Søhale*, som er $\frac{1}{2}$ Mil borte, og altsaa ikke var til at skaffe tilveje. Dersom det ikke havde været saa koldt og Solen allerede under Horisonten, var jeg svømmet derud, men nu forekom dette mig dog at være en alt for kølig Rejse, saa meget mere, som jeg tydelig kunde overse Øen og saaledes faa en Bekræftelse paa min Ledsagers Ord, at der intet fandtes. — Øens eneste Beboere er Kaniner, medens Vildænder udruger deres Æg ved dens rørbedækkede

Breder, men Kaninerne er udsatte for stor Fare og maa hvert Øjeblik fornyes, da to Ørne — hvis Rede Ingen nogen Tid har set, som der med en vis overtroisk Højtidelighed bemærkes — jævnlig aflægger et Besøg paa Øen og selv henter den Afgift, som de stakkels Undersaatte saa nødig ville yde. Uden Tvivl er Ørnene den Bolig, hvori to for Aarhundreder siden bortdøde strenge og mandhaftige Ridderses Sjæle nu huse, og Kaninerne er deres gamle Naboer, der nu med samme Rædsel skjuler sig i deres Huller som i fordums Tid i deres lave Huse, naar de staa graa Riddere i Spidsen for et Dusin Svende travede op over Bankerne for at inddrive Føde efter god, gammel Skik, hvilken i de skotske Grænselands saa træffende betegnedes ved, at Husmoderen ved Slutningen af Maaltidet lod sætte et Fad paa Bordet, hvori blot laa et Par blanke Sporer som Tegn paa, at Spisekammeret var tomt, og at Herren maatte ud at skaffe.

De historiske Efterretninger om det gamle Rørbæk er saare fattige, hvortil Grunden især maa søges i, at saa mange Steder her i Landet bærer det Navn og altsaa lettelig forveksles. I det 16. Aarhundrede tilhørte denne Gaard Familien Lindenov til Fobislet, blev efter Suverænitetens Indførelse formedelst Besidderens Gæld udlagt til Borgerne Frands og Stephen Rohde i København og tilfaldt efter dem Kaptajnleutnant Seyer; han døde 1727, og hans Enke solgte 1738 Gaarden ved Auktion til Kammerassessor *Jens Jørgen Bredal* til Hammergaard, uden Tvivl en Søn af den Holger Bredal, som 1698 var Præst i Kloborg. Der hørte da til Gaarden 61 Td. Hartkorn, hvoraf Hovedgaarden udgjorde 13 Td., Vester Mølle 9 Td. 4 Skp., Vester Kirketiende 5 Td. 6 Skp.

Denne Assessor Bredal skal have anlagt den lille Have paa Vandø, men senere, omtrent 1740, flyttet Gaarden op til det Sted paa Marken, hvor den nu ligger, da Stedet ved hans Søns ulykkelige Død kun opvakte sørgelige Erindringer, og desuden alle Markarbejder ved den lange Transport blev saa overordentlig besværlige.

Hans eneste Søn kom af Dage paa en meget sørgelig Maade, som iøvrigt lige saavel kunde hænde den Dag i Dag. Baaden var dreven bort og hang fast i Rørene ved den lille

Bæk lige over for Vandø; den unge Bredal red ud efter den paa en temmelig ung Hest, som blev ængstelig, da den skulde svømme og kom til at træde i Tømmen; Rytteren søgte at holde den op, men forgæves: den sank faa Favne fra Vandø, og det haabefulde unge Menneske blev trukket op som Lig.

Gaarden gik ved Assessor Bredals Død over til en Oberstleutnant Trappaud og er siden vandret igennem mange Hænder; nu tilhører den Enken efter den i forrige Sommer afdøde Landinspektør Thyregod.

Paa Eng lider denne som næsten alle Hedegaarde stor Mangel. Omtrent $\frac{1}{2}$ Mil borte, der hvor to Aaer ved Søhale falder i Rørbæk Sø, er der noget Eng, hvori Rørbæk har Del, og langs med Søens Bredder findes der paa enkelte Steder en lille Græsstrimmel, men naar alt lægges sammen, er det dog kun saare lidet. — Endnu maa jeg som en Mærkelighed omtale, at der omkring den $\frac{3}{4}$ Mil lange Sø kun findes 3 Steder, Søhale, Rørbæk og Vester Mølle, ellers ikke eet i over $\frac{1}{4}$ Mils Afstand, men til alle Sider den frodigste Hede.

Lidt om Bondestandens Forhold og Kaar her i Landet gennem Tiderne.

At drive Lokalhistorie i et Landsogn vil jo for en stor Del sige at beskæftige sig med Bondestandens Forhold gennem Landets Historie, og Bondestanden er jo en Stand, der har eksisteret omtrent saa langt tilbage, vort Land har været beboet, drevet og udnyttet — med Hensyn til Jorden i hvert Fald. Selve Ordet »Bonde« betyder jo »den boende«, fastboende i Forhold til f. Eks. Nomaden, der strejfer omkring og skaffer sig noget paa anden Maade ved Jagt og Fiskeri og andet. Kendskab til Bondens Kaar gennem skrevne Kilder kan jo tidligst faas fra omkring 1200 og 13. Aarhundrede, da Kong Valdemars Jordebog og Landskabslovene blev til.

Og Bondens Stilling har, saasnart han blev fastboende og knyttet til bestemt Omraade af Jord, været forskellig fra alle andres. Og der er ingen Tvivl om, at det oprindelige har været Selvejeforhold til den Jord, som han har taget under sin Drift, og som ingen andre ejede, og at dette Ejerforhold da er gaaet i Arv til hans Egne. Naar der efterhaanden opstaar Fæstere og Fæsteforhold, saa hænger det muligt sammen med en Afløsning af gammelt Trælleforshold i Tiden mellem 1000 og 1300, idet Trællene ved Opdyrkning af Jord blev personlig frie som Fæstere paa den opdyrkede Jord.

Af Studier over de skrevne Kilder omk. 1200 var ca. 2 Trediedele af Bønderne dengang Selvejere. Fæsteforholdet var altsaa ikke dengang den almindelige Besiddelsesform. Og danske Landboforhold maa siges fra de ældste Tider af at være gaaet fra Selveje til mere og mere Udbredelse af Fæsteforhold op gennem de følgende Aarhundreder, til »Danske Lov«, Stavnsbaandsløsningen og Landboreformerne i 17. og 18. Aarhundrede begynder at værne om Bondens Rettigheder og arbejde paa hans Frigørelse, og saa helt til Selveje igen i 19. Aarhundrede.

I et bestemt Herred paa Sjælland var der saaledes paa Valdemar Atterdags Tid 90 Selvejere, og ved Midten af 17. Aarh. var der kun 19 tilbage af ialt ca. 700 Bøndergaarde.

Af Statistik efter Kr. Vs Matrikel i 1688 skulde der af 58,195 Bøndergaardene i Danmark kun være 1029 Selvejendomme, heraf paa Øerne kun de 247 Selvejere. Altsaa ved Enevældens Tid er Fæsteforholdet blevet den raadende Besiddelsesform.

Og med Selvejendom forsvandt ogsaa Bondens Raad i off. Sager. Mens vi i Middelalderen Gang paa Gang møder Bønder paa Tinge som Vidner o. s. v., saa skal der for sidste Gang i 1627 være indkaldt Repræsentanter fra Bondestanden til Stænderforsamlingen. I 1628 deltog Bønder ikke mere.

I 17. og 18. Aarh. har vi Landsbyfællesskabet i Dyrkningen af Jorden, noget, der nok til at begynde med har været en betydelig social Fordel for Bondestanden paa forskellig Maade; de stod her sammen over for Godsherren og fik den mindre flittige og interesserede med, men senere, da Tiderne krævede mere rationel Udnyttelse i Driften af Jorden, blev det en Hemsko for fremskridtsvenlige Bønder, særlig da den ny Selvejertid begyndte i Slutningen af 18. og 19. Aarhundrede.

Hoveri har allerede været kendt i Middelalderen, men faar først efterhaanden mere omfattende Karakter, selv om ikke alle Fæstebønder gjorde Hoveri, da det kun var praktisk muligt for Jorddrotten at benytte de nærmest boende til Arbejde paa Hovedgaarden. Det blev særlig trykkende i 17. og første Halvdel af 18. Aarh., idet det tit, uanset Fæstebrev, blev næsten ubegrænset, hvad der af Godsherren blev forlangt af Arbejde af Fæsterne, og disse af mange blev meget ilde behandlede ved Uvilje og Opsætsighed — det er i Træhestens og Ridefogedpiskens Tider.

Allerede i 15. Aarh. havde der dog været det saakaldte Vornedskab paa Sjælland og Lolland, det, som vist var begyndt som et Værn for Bønderne i vanskelige Tider («Vorned» af »at værne«), men det blev til et haardt Tryk for Bønderne fra haarde Godsherrers Side. Fr. IV ophævede dog i 1702 Vornedskabet, men Kr. VI indførte i Stedet Stavnsbaandet i 1733, noget, som gjaldt hele Landet og havde Sigte paa at holde de Unge hjemme for at faa Folk til Soldatertjeneste, som Godsherrerne skulde skaffe. Og dette Stavnsbaand kom til sidst til at omfatte Børnene ned til det femte Aar. Dette faldt saa bort ved Ophævelsen i 1788 af Kronprinsen (Fr. VI).

Selv om Hoveriet efterhaanden tog et Omfang, saa der næsten ingen Grænser var for, hvad Godsherren forlangte, saa var der dog ogsaa Støttestruer for Bønderne, saaledes Landgildens (Afgiftens) Uforanderlighed og Fæstets Livsvarighed. Og »Danske Lov« betegner et Vendepunkt i Bøndernes Stilling, idet det i 1682 blev forbudt at nedlægge Bøndergaarde eller inddrage dem under Hovedgaardens Jorder, og dette indskærpedes senere gentagne Gange, ligesom heller ingen Bonde maatte udvises af sin Gaard, saa længe han opfyldte sin Fæstekontrakt. Og Fæstet skulde ogsaa uden nogen ny Indfæstning (Afgift ved Overtagelse af et Fæste) overgaa til Bondens Enke, saa længe, indtil hun giftede sig igen. Det senere Arvefæste giver ogsaa Sønnen Ret til at overtage Fæstet, saa Fæstet egentlig kun blev fri, naar der ingen Arving var efter Bonden.

Enevælden 1660 var en lykkelig Begivenhed for Bondestanden, idet det svækkede Herremandsstanden, og Kongen blev uafhængig af de mægtige Stænder i Landet, det, der var Forudsætningen for Stavnsbaandets Løsning i 1788, og i 1848 endte med, at Monarken gav hele Folket Del i Landets Styrelse.

Og Enevældens Magt viste sig snart til Bondestandens Fordel. 13. Maj 1769 gav Kr. VII en Forordning, der paabød Amtmændene at beskytte Selvejrbønderne. 1761 forbød en Forordning at skille Fæstegods fra Herregaardene; den ophævedes i 1769, og det tidligere Forbud mod Godsejernes Nedlæggelse af Bøndergaarde indskærpedes. Dog blev saadant Forbud ogsaa undertiden omgaaet (jfr. S. 257), f. Eks. i Sammenlægningen af Bøndergaardene i Thyrsting By til Thyrstinggaard i Midten af 19. Aarh.

Ved Hoveriforordningen af 1771 fastsattes Bondens Ret og Pligt over for Herremanden.

I 1788 kom saa Stavnsbaandsløsningen og Landboreformerne, der i meget styrkede Fæstebondens Retsstilling, men modsat tidligere blev der indrømmet Godsejeren Ret til at forhøje Landgilden ved Indgaaelse af nye Fæsteforhold.

I Danmark blev der Tvang for Herremanden til at fæste bort. Forordninger af 8. Juni 1787 gav betryggende Regulering ved Overdragelse og Besiddelse af en Fæstegaard og Regler

om Hoveriet, Bestemmelse om en kontraktbundet og statskontrolleret Størrelse deraf.

Selvejendommen udbreder sig de nærmeste Aar før og efter 1800 med rivende Hast.

Der er i 1834—35 givet en statistisk Oversigt over Ejendomsfordelingen inden for Landbruget. Og da er Flertallet af danske Gaardmænd Selvejere og kun godt 37% Fæstere. Det er egentlig nogenlunde Valdemartidens Forhold; Selvejendom dog mest i Jylland.

Landbrugskrisen i 1818—28 forsinkede det dog noget, thi Fæsteforholdet dækkede en Del mod denne Krise. Saa kom der opadgaaende Konjunkturer i 1830erne, og da tog Selvejendomme igen mere Fart.

Og med *Bondecirkulæret af 8. Nov. 1845 blev Fæsteforholdets Afskaffelse paabudt* ved en af Staten forordnet Overgang til Selveje. Det blev Udgangspunktet for Landbostandens senere store Udvikling.

Ved Fæsteloven 1861, suppleret ved Lov af 1872, blev det indrømmet Godsejerne at inddrage saa meget Bondejord til fri Anvendelse som $\frac{1}{3}$ (en Niendedel) af det Hartkorn, de bortsolgte til Selveje, og der blev sikret Fæsterne Adgang til Erstatning for Forbedringer og Tilbagebetaling af Dele af Indfæstningssummen. Paa den Tid var der endnu 12—13,000 Gaardfæstere, $\frac{1}{6}$ af samtlige Gaardmænd. I Begyndelsen af det 20. Aarh. kun 3—4000. I 80erne og 90erne blev Iveren for Selveje noget svækket ved faldende Konjunkturer.

Lov af 1919 gav Fæstere Ret til at kræve Afløsning paa bestemte Betingelser — altsaa Tvangsafløsning af Fæstet; da var der endnu 1500 Fæstegaarde i Landet.

Fæste er et Brugsforhold over en fast Ejendom; det kan fremtræde enten som *Livsfæste* eller som *Arvefæste*.

I første Tilfælde stiftes Brugsforholdet for Brugerens, Fæsterens og hans eventuelle Enkes Livstid. Enhver fast Ejendom kan gives i Livsfæste, men den danske Lovgivnings særlige Bestemmelser om Livsfæste kommer som Regel kun til Anvendelse paa Livsfæste med Hensyn til *»fæstepligtige Ejendomme»*.

Gives en Ejendom, som ikke er fæstepligtig, i Livsfæste, staar det Parterne frit for at ordne Forholdet, som de selv vil,

og Lovgivningens Regler om Livsfæste kommer her kun til Anvendelse, for saa vidt Parterne ikke maatte have vedtaget noget andet.

Om *Fæsteforholdet* oprettes i Reglen en foreløbig Fæsteakkord eller Fæstekontrakt, som fuldbyrdes ved Udstedelsen af Fæstebrev, ved hvilket Ejeren overdrager Brugen til Fæsteren. Fæstebrevet, der altid skal udstedes, udfærdiges i 2 Eksemplarer — Originalen, som overgives til Fæsteren, og Reversal-Fæstebrevet, som Ejeren beholder. I Praksis antages det, at Fæstebrevet altid skal tinglyses. Vedtagelser i Fæstebrevet, der strider mod Lovgivningens Regler om Livsfæste, er — for saa vidt Fæstebrevet angaar en Ejendom, som er fæstepligtig — ugyldige, og Ejeren er bundet ved Fæstekontrakten, saaledes som denne ser ud efter Fjernelsen af de lovstridige Vedtagelser. Ejendommens Bygninger skal overleveres til Fæsteren ved en formelig Syns- og Skønsforretning, der tillige skal omfatte Besætning og Inventarium samt angive, om det nødvendige Sæde- og Fødekor er overgivet Fæsteren. Ejeren kan endvidere under Synsforretningen inddrage Hegn, Vandafledningsgrøfter og Vandingssteder. Synsforretningen foretages af 2 Mænd, hvoraf hver af Parterne vælger 1; i Tilfælde af Uenighed mellem Mændene vælger disse en Opmand. Fæsteren har Ret til at bruge og benytte Fæstestedet og dets Tilliggende paa bedste Maade, dog saaledes, at han ikke maa forringe Ejendommens Værdi. Det er forbudt ham at gøre Fremleje (∴ overdrage Ejendommens Brug helt eller delvis til en anden); derimod er det ham tilladt at drive Ejendommen ved en Bestyrer, naar han blot ikke selv fraflytter den. Endvidere er det Fæsteren forbudt at sælge af Gaardens Tørvemose samt at hugge uden Udvisning i den til Ejendommen hørende Skov. Fæsteren maa ikke fiske i de paa Ejendommen værende ferske Vande; derimod tilkommer Jagtretten ham, medmindre Ejeren udtrykkelig har forbeholdt sig den. Som Vederlag for Brugen erlægger Fæsteren dels en Sum een Gang for alle, dels en særlig Afgift. Den førstnævnte Sum kaldes *Indfæstning* og erlægges i Reglen i Penge. Ophører Fæsteforholdet, inden det har varet i 30 Aar, tilbagebetales der Fæsteren eller hans Bo saa mange Tredivtedele af Indfæstningen, som der mangler Aar i, at Fæsteforholdet har varet i

30 Aar. Den aarlige Afgift bestaar dels i en Afgift i Penge, Korn eller Naturalier, der kaldes Landgilde, dels i Arbejde, Hoveri, der dog nu i Reglen er afløst af en Afgift i Penge, Hoveripenge. De Ejendommen paahvilende Skatter og Afgifter til det offentlige udredes i Reglen — efter Fæstebrevets Bestemmelser — af Fæsteren.

Fæstet ophører normalt, naar Fæsteren dør, eller hvis han efterlader sig en Enke, naar denne dør eller gifter sig paany. Den afdødes Bo eller Arvinger har dog Ret til mod Sikkerhedsstillelse at fortsætte Brugen indtil 1. April i det flg. Aar. Afleveringen af Ejendommen med Tilbehør til Ejeren sker ved en Syns- og Skønsforretning. Befindes der at være Mangler ved Bygninger, Besætninger o. s. v. (Gaardfald), skal Boet give Erstatning, for saa vidt Overleveringen i sin Tid har fundet Sted ved Synsforretning. Er dette forsømt, har Ejeren ingen Krav paa Erstatning. Omvendt har Fæsterens Bo efter Omstændighederne et Krav paa Erstatning over for Ejeren. For det første kan Boet — som foran omtalt — i visse Tilfælde kræve en Del af Indfæstningen tilbage. Dernæst har Boet Krav paa Erstatning for Bygninger o. l., som Fæsteren har opført, naar disse har forøget Ejendommens Værdi som Avlsgaard. Ligeledes har Boet Krav paa Erstatning for de større og mindre Grundforbedringer, som Fæsteren har foretaget paa Ejendommen, naar disse utvivlsomt har forøget Ejendommens Værdi. Forudsætning for, at disse Erstatningskrav haves, er det dog, at Fæsteren, forinden han skred til Opførelsen af Bygningerne eller Udførelsen af Arbejderne, enten har erhvervet Ejerens skriftlige Anerkendelse af Ejendommens Tilstand forinden Bygningsarbejdernes eller Grundforbedringernes Foretagelse eller ogsaa ved Afholdelse af Synsforretning har konstateret samme. Retten til Erstatning for Grundforbedringer bortfalder dog for større Grundforbedringers Vedkommende, naar der er gaaet 30 Aar, og for mindres Vedkommende, naar der er gaaet 10 Aar efter Arbejdernes Foretagelse. Er Betingelserne for de omhandlede Erstatningskrav ikke til Stede, tilkommer der Boet i Løbet af 6 Maaneder en Borttagelsesret (∴ en Ret til at bortfjerne de opførte Bygninger og beholde Materialerne).

Som andre Maader, paa hvilke Fæsteforholdet kan ophøre,

mærkes følgende: Overenskomst mellem Fæsteren og Ejeren, Opsigelse fra Ejers Side, hvilken dog kun kan finde Sted i et enkelt Tilfælde og kun, naar Fæstet er stiftet før d. 19. Febr. 1861, Opsigelse af Fæstet fra Fæsterens Side, naar han dertil har »skellig« Grund, og ved Indgaaelse af nyt Ægteskab i de Tilfælde, hvor Fæsterens Enke efter hans Død har fortsat Fæstet. Endelig kan der ogsaa være Tale om en Forbrydelse af Fæsteretten. En saadan Forbrydelse af Fæstet kan finde Sted i følgende Tilfælde:

- 1) Naar Fæsteren udebliver med sin Skyld, hvorunder indbefattet ikke blot Landgilde og Hoveripenge, men ogsaa Skatter og Afgifter til det Offentlige, naar Fæsteren skal betale ifølge Fæstebrevet. Anlægges der i saadanne Tilfælde Sag mod Fæsteren til Fæstets Forbrydelse, maa Sagen dog ikke optages til Doms, førend der er hengaaet 16 Uger efter Forkyndelsen af Forligsklagen, og i dette Tidsrum kan Fæsteren fri sig ved at betale sin Skyld.
- 2) Naar Fæsteren ikke vedligeholder Fæstestedet paa behørig Maade og ikke, efter at Ejeren har ladet dette konstatere ved Afholdelse af en Synsforretning, inden den af Synsmændene fastsatte Frist afhjælper Manglerne.
- 3) Naar Fæsteren gør sig skyldig i Misbrug af Fæstestedet eller dets Tilliggende, f. Eks. ved at gøre Fremleje, ved at sælge af Tørvemosen, ved at hugge uden Udvisning i den til Fæstestedet hørende Skov eller lign. I alle disse Tilfælde kræves det dog, for at der skal kunne være Tale om Forbrydelse af Fæstet, at Fæsteren, efter to Gange ved Dom at være dømt for slige Misbrug, tredie Gang gør sig skyldig i saadant Misbrug.
- 4) Naar Fæsteren ved Dom eller benaadende kgl. Resolution mister Frihed i 3 Aar eller derover, for saa vidt han ikke har en Hustru, der paa hans Vegne kan fortsætte Fæstet.

Endnu kan mærkes, at de vigtigste gældende Bestemmelser om Fæste findes i Forordning af 8. Juni 1787, Frd. af 19. Marts 1790, Frd. af 9. Febr. 1820, Frd. af 9. Marts 1838 og 19. Febr. 1861.

Fæstefolk kaldes i ældre dansk Sprogbrug eller Lovsprog alle,

der havde givet hinanden Ægteskabsløfte, hvad enten dette var sket gennem en Trolovelse eller formløst.

Fæstegaard er en Bondegaard, der hører under et Gods.

Og *Fæstegods* er en Samling Bondeejendomme, der vel hver for sig drives som selvstændige Avlsbrug, men som dog i Forening danner et Hele, og som oprindeligt har været henlagt under en Hovedgaard eller anden større Ejendom i det Øjemed, at Brugerne (Fæsterne) af de paagældende Ejendomme skulde præstere det fornødne Hoveri til Driften af Hovedgaarden.

Bondejord. Til Bondejord hører alle de Arealer, der i 1769 henlaa til Benyttelse af Landalmuen.

Muligt, at det er vejledende, om Ejendommen tidligere har været skyldsæt som privilegeret eller upriviligeret Jord, idet det kan formodes, at den tidligere privilegerede Jord i Reglen kan anses for fri Jord. Der sondres mellem Bondegaarde og andre Bondeejendomme (Huse). I Reglen stilles som en særlig Klasse mellem *Gaarde* og *Huse Bolsteder*. I Lovgivningen er der ingen Regel for, hvilke der var *Gaarde* og hvilke *andre Ejendomme*.

Retttest set er dog Forholdet, at enhver Ejendom, der enten i sin Tid ved Udstykningen er blevet udlagt som Gaard eller som siden ved Udstykning eller ved Omdeling af en Gaard er blevet udlagt som Hovedparcel, vil blive betragtet som Bondegaard, med mindre den er blevet fritaget for Forpligtelsen som Gaard. Tidligere udkrævedes det yderligere, at Ejendommen skulde have et Tilliggende af mindst 1 Td. Hartkorn, men denne Fordring kan ikke fastholdes, efter at Loven af 6. April 1906 har tilladt, at Bondegaard under visse Omstændigheder ved Udstykning eller Omdeling kan nedbringes til $\frac{1}{2}$ Td. Hartkorn.

Slaar man op i Leksikon paa *Bondejord*, faar man i Uddrag disse Oplysninger: I den danske Landboret sondres mellem *Bondejord* eller ufri Jorder og *Hovedgaardsjord* eller fri Jorder.

Adskillelsen er givet historisk, men Lovgivningen kan dog ikke fastsætte bestemte Grænser for de 2 Klasser Jorder. Den øjensynlige Benyttelse, Ejendommens Størrelse og Brugerens Stand er ikke det afgørende. Som almen Regel kan der gaas ud fra, at den Jord, der 1769 blev dreven af Landalmuen, er

Bondejord, medens den Jord, der har udgjort eller nu udgør en Del af en Sædegaard, er Hovedgaardsjord eller fri. Det meste af den Jord, der tidligere havde privilegeret Hartkorn, er fri, medens den Jord, der har haft upriviligeret Hartkorn, som Regel er Bondejord; fra sidstnævnte Regel er der dog flere Undtagelser.

Bondejord kan drives som *Gaarde*, *Bolsteder* eller *Huse*; i retslig Henseende er Landejendomme med over 1 Td. Hartkorn *Gaarde*. *Regeringen har fra gammel Tid søgt at værne om de mindre Landejendomme og ved forskellige Forordninger hindret Godsejerne i at nedlægge Bøndergaarde og Huse samt inddrage dem under fri Jord*. Bestemmelsen gælder *baade Fæste- og Selvejendom*. For at fremme Overgangen fra Fæste- til Selvejendom giver Lovene $^{19}/_2$ 1861 og $^{9}/_3$ 1872 den Godsejer, der afhænder fæstepligtig Ejendom, Ret til at inddrage saa meget Hartkorn, som svarer til $^{1}/_9$ af det bortsolgte. *Baade Fæste- og Selvejendom skal opretholdes som selvstændige Agerbrug med selvstændige Brugere*. Flere *Gaarde* kan ikke sammenlægges uden *Bevilling* og under særlige *Forhold*.

Arvefæste er et særegent Fæsteforhold, der adskiller sig fra det almindelige Livsfæste ved, at medens ved dette Brugsforholdet kun er stiftet for Fæsterens og Enkes Livstid, overføres ved Arvefæstet Fæsteretten fra Fæsteren til hans Arvinger eller visse af disse i en bestemt i Arvefæstebrevet fastsat eller ved Fæsterens Arvedispositioner inden for Fæstebrevets Rammer angiven Følgeorden. Fæstegaardens Ejer genvinder da normalt først sin fulde Ejendomsret over Fæstestedet, naar ingen af Fæsterens til at overtage Fæstet berettigede Arvinger længere findes. Paa Arvefæstet vil de om Livsfæste gældende Bestemmelser være at anvende. Hyppigst er der imidlertid med Arvefæste forbundet Ret for Fæsteren til at sælge og pantsætte Fæstegaarden. Men Forholdet er da væsensforskellig fra det rene Arvefæste, idet Fæsteren da i Virkeligheden er Ejer, om end hans Ejendomsret er underkastet visse særlige Indskrænkninger og Byrder, der nemlig ytrer sig i Pligt til at svare en aarlig Afgift til den tidligere Ejer (Jorddrotten, Herligheds- eller Afgiftsejeren) samt i Almindelighed en Kendelse ved Ejerskifte. Gaar et Arvefæste ud paa tillige at give Ret til at sælge eller

pantsætte, saaledes at der altsaa i Virkeligheden overføres Ejendomsret til Fæsteren, benævnes Arvefæstedokumentet ogsaa »Arvefæsteskode«.

Stud og Nathold er to Ydelser, Bønderne havde over for Kongen. *Stud* er den aarlige Skat, som de var pligtige til at yde Kongen. *Nathold* er Pligten til at underholde Kongen og hans Følge i een eller flere Nætter, naar han rejste Landet rundt.

Fra tabellariske Oversigter over Oplysninger i Valdemars Jordebog fra 1231 er følgende om Herreders Afgifter:

Hads Herred	ingen Mk. Sølv, Penge eller Korn	–	ingen Nathold	
Vor	»	ingen		ingen
Nim	»	12 Mark Korn		
Hatting (med Horsens)	ingen		2 Nætter	fuerunt servitium noctis (som det hedder paa Latin).
Bjerge H.	8 Mark Korn			
Vrads og Thyrsting	ingen		1 Nat	
Ulvborg H.	16 Mark Korn		1 Nat	

Stud som Skat paa Bønderne traadte egentlig i Stedet for det Underhold, som de forhen var pligtige til at skaffe Kongen, naar han kom paa deres Egn.

Inde var ogsaa en Ydelse, der paahvilede Bønderne i Slutningen af Valdemarernes Tid. Det bestod i en ren Arbejdsydelse: at skaffe Vogne til Kørsel af Kongen og hans Følge eller af de Varer, der skyldtes Kronen i Afgift, dertil af visse Arbejdspræstationer til de kongelige Gaarde og Borge eller i anden offentlig Interesse.

Leding var i sig selv en personlig Byrde paa Bønderne, men den kunde afløses og blev stedse oftere afløst med en Pengeafgift.

Saaledes skifter Ydelserne efterhaanden Karakter. Hovpligten bliver fra Personerne overført til Ejendommene, og tillige begynder dens Afløsning med Penge, idet Kongen mener at kunne udrette Rigets Hærvæsen bedre ved Bøndernes Penge end ved deres egen Krigstjeneste; tilsvarende er det, at den personlige og ubestemte *Natholdspligt* afløses af en fast aarlig Afgift, *Danmarks første Skat*. Og alle disse Afgifter blev saa i Forhold til Ejendommens Størrelse.

Vurdering af Ejendom. Hvorledes man ud fra Udsæd og anden Art Brug beregnede Ejendommens Værdi, ved vi ikke; derimod synes Reglerne for Ledingsbyrdernes Fordeling, saaledes som disse gives i Jydske Lov, at vise, efter hvilken Maalestok man har beregnet Jordens Værdi ud fra Landgilden. Medens Loven nemlig inddeler Selvejergaardene i Klasse efter deres Guldvurdering, fordeles Landbogaardene efter den Afgift (Skyld), der af dem udredes til Grundejeren, og da man vist med fuldkommen Ret altid har ment, at Lovens Tanke var at fordele Byrden ligelig for de to Arter af Gods, har man da heri en ligefrem *Jævnsidestilling af Guldvurderingen og Landgilden.*

Pligten til at stille een Mand hver tredie Gang, der udbydes, kaldes Tredingshavn (af »havn«, Afdeling af Soldater), og det udredes af Selvejerbonde, som ejer een Mark Guld, og af Landbo, der skylder 8 Ørtug Sølv. Sekstingshavn, een Mand hver sjette Gang, ydes af Selvejendom paa 4 Mark Sølv ($\frac{1}{2}$ Mark Guld) og af Landbo med 4 Ørtug i Landgilde.

Guldvurderingen er en Vurderingsmaade af Ejendom, og den blev vurderet til 24 Gange Landgildens Beløb.

Det derved angivne Forhold mellem en Jords Kapitalværdi og dens aarlige Udbytte har Sidestykker fra Danmark i senere Tider. Da den skaanske Herregaard Ellinge solgtes 1512, fastsattes Købesummen til 24 Mark Dansk for hver Marks Rente, som dertil ligger, og ved det store Salg af tidligere Kirkegods 1544 bestemtes Prisen ved at tage de aarlige Godsindtægter 25 Gange. Men det svarer ogsaa ganske til en gammel Vurdering, der var i Brug i visse Dele af vort Naboland Sverrig. I Guldvurderingen som Jordværdi sættelse formaar vi ikke at trænge saa dybt ind som ved Skyldtaxationen. Medens denne sidste er en direkte Taxering af Jorderne til Skat, angives ved Guldvurderingen derimod Ejendommens Værdi; at en Ejendom er ansat til de og de Mark Guld, vil sige, at det er dens taxerede Pris, dens rette Værdi. Ansættelsen brugtes derfor, naar en Jord skulde sælges, og da efter Lovens Bud først tilbydes Frænderne (derfor skulde en Ejendom lovbydes paa Ting visse Gange, for at Salg til hvem som helst var gyldigt). Den Betaling, der kunde kræves af disse, udfandtes netop ved at tage den taxerede Pris i Mark Guld og omsætte disse i Mark Penge.

Men Vurderingen blev ogsaa lagt til Grund for Ledingsbyrdens Fordeling ligesom for Skattepaalæg, i det mindste under Erik Menved. Hvorledes man oprindeligt taxerede Jorderne til Mark Guld, skimtes i det Brev, hvori Guldvurderingen første Gang fremtræder. Det er Knud VI's Gavebrev til Knudsbrødrene i Odense 1183; det Gods, som Kongen overdrager disse, betegnes her som terras 20 marcarium anri secundum pecuniarii preti earum pensationem et pensionem. Vurderingen har saaledes dels støttet sig til selve den Pris, Kongen havde betalt for Jorderne selv, dels til den Afgift eller Landgilde, der gik af den. Paa den anden Side er der ogsaa en Antydning af, at man har haft bestemte Vurderingsmaader for de enkelte Dele, hvoraf en Gaards Tilliggende bestod; i »Aarhusbogen« hedder det, at 16 Svinslag, hvormed vel mentes Svin paa Olden, regnedes for een Mark Guld, og rimeligvis har man særlig taget Hensyn til, hvor megen Udsæd den taxerede Jord kunde tage. Har Ledingsbyrden da været fordelt efter samme Grundtanke i Jylland som paa Sjælland, svarer een Mark Gulds Jord til Jord paa $\frac{1}{3}$ Mark Sølv i Skyld, og dette vil jo atter sige Jord, der kunde tage en Trediedel Mark Korn eller $2\frac{2}{3}$ Øre i Udsæd (altsaa Skylden $\frac{1}{24}$ af Værdien i en Mark Guld).

I gamle Optegnelser om dette findes følgende: »24 Mark Jord udgør et Bol. Bolet var 1 Mark eller 8 Øre i Skyld, og dets Værdi lig 24 Mark Sølv«, altsaa Skylden $\frac{1}{24}$ af Værdien.

Og videre siges: »1 Mark Guld er 8 Mark Sølv eller 8 Ørtug Sølv. 1 Mark Guld 8 Gange saa mange Mark Sølv, og 1 Mark Gulds Jord svarer til Jord paa 8 Ørtug Sølv i Skyld«.

»3 Mark Guld er 1 Mark Sølv«; det første er Værdi, det sidste Skyld.

Item »24 Fur Jord gør en Ager; 2 Ager gør en Fjerding Jord«.

»8 Favne Jord udi en Eng er en Fjerding (Feyring)«.

»16 Fjerding Jord udgør en Otting«. »4 Ottinge gør et Bol Jord«. » $\frac{1}{2}$ Bol Jord gør 6 Mark Guld«. »Et helt Bol Jord gør 16 Mark Guld«. »4 Fjerding Jord gør 8 Mark Sølv«. »8 Fjerding Jord gør 16 Mark Sølv«. »Det er Jorder, som Bonden har under sin Plov og sin Le«, tilføjes det. Vil man studere Forholdet om Jordernes Skyldsætning i de gamle Tider,

er Kilderne: ¹⁾ »Kong Valdemars Jordebog« fra 1231, dernæst ²⁾ »Oldemoder« fra Tiden fra 1291—1317, der er en nedskreven Fortegnelse over Ejendomme og Indtægter, som tilhørte de enkelte Kanonikater i Ribe. ³⁾ »Aarhusbogen«, der er en Fortegnelse over Biske- og Kannekeindtægter fra Begyndelsen af 14. Aarh. ⁴⁾ »Sorøbogen«. ⁵⁾ »Roskildebogen« fra ca. 1270 og Dele yngre.

Angaaende *Skyldsætning af Jorder* har man i Danmark i den ældre Middelalder ad tre Veje søgt at finde en Kvalitetsbestemmelse for Jorderne, et Maal, der svarede til Nutidens Hartkorn: ¹⁾ Tallene af Plovene, ²⁾ Efter Udsæden og ³⁾ Guldvurderingen.

Vi husker fra Danmarkshistorien Erik Plovpenning, der fik Navn efter at have lagt en Skat paa hver Plov, det eneste Tilfælde vist, hvor saadant er brugt som Skattegrundlag. Dog menes det at være brugt som Ekstraskat i Valdemar Sejrs Tid og i 1313 som Grundlag for Straffeskate over for oprørske Bønder i Jylland i Hatting-Horsens.

Man har arbejdet gennem Aarhundreder for at faa noget fast at bestemme hvers Skatteansættelse efter, og det var snart Udsæden, snart Guldværdien af Ejendommene, og efterhaanden brugte man Landgilden for Fæstegodsets Vedkommende, men Forbedringen af Jorden forhøjede Udsæden, og Jorddrotterne søgte at faa Landgilden forhøjet, naar det lod sig gøre. Efter Enevældens Indførelse blev det saa til Slut Hartkornet som Betegnelse for Jordens Godhed, det, som nu er afløst af Ejendomsskyld, dog med Bibeholdelse af Hartkornsangivelsen ved de enkelte Ejendomme. Og Jordens Areal blev saa senere angivet i Td., Skp. o. s. v., de samme Navne som vort Kornmaal, og man kan sammenligne det med det helt gamle, at en Mark Jord, Penge og Korn blev Betegnelser og ikke altid er let at holde ude fra hinanden.

Bol var Betegnelse i Middelalderen for det, som normalt horte til en Gaard, en Helgaard. $\frac{1}{2}$ Bol en Halvgaard o. s. v.

Men det betød nu ikke, at 1 Bol altid var det samme Areal, i hvert Fald ikke i de forskellige Byer. 1 Td. Hartkorn dækker jo heller ikke over lige stort Areal, da Jorderne er af forskellig Godhed.

I hver Landsby var der en Del Gaarde; disse havde hver en Toft, som altid var hver Gaards egen private; saa havde de en bestemt Del af Byens Agerjord, eftersom Gaarden var et helt Bol eller en Del deraf. Desuden var der Byens Fæled, som var til fælles Afbenyttelse. Men Agerjorden laa spredt i mange Stykker paa Bymarken efter Jordernes Godhed, og hvert Sted havde hver Gaard sin Andel efter Gaardens Størrelse. I Driften var der jo Fællesskab, men naar hvers Stykke skulde bestemmes, blev det hele »rebet« (d. v. s. opmaalt med Reb), og hver fik efter sin Gaards Størrelse, idet det hele blev delt med Bolenes Antal, og han, der kun havde $\frac{1}{2}$ Bol, fik kun det halve af det, som det hele Bol fik. Naar Kornet var høstet og bjerget, lod man alle Dyrene gaa løse over det hele; det hed, at man opgav Ævred — deraf vor Talemaade »at opgive Ævred«. Grundbegrebet i saadant Landsbyfællesskab var altsaa Bolet. Ligeledes, hvis der var fælles Skov, fik det halve Bol kun det halve Antal Oldensvin til at gaa der eller kun den halve Hugst eller det halve af Tørv i fælles Tørvemose. Og nedefter fik mindre Del af Bol ogsaa tilsvarende mindre overalt.

Bolet skal nok i Middelalderen være bleven opfattet som en fast Værdimaaler og ogsaa som Grundlag for Paalæggelse af off. Byrder. Noget lignende havde man i andre Lande, og alle Steder var det en Størrelse af Ejendom, som blev anset for tilstrækkelig til, at Indehaveren og Familie kunde leve af, svare Udgifter og enhver sit af.

Man ved, at f. Eks. Valdemar den Store havde tilstaaet et Kloster nogle Godser, der svarede til 30 Bol, det være sig Skove, Byer, Enge og Agre. Og der er ogsaa al Grund til at tro, at ogsaa Ledingspligten er paalagt efter Bol. Meget taler for, at Bolet netop var det, der forpligtede til fuld »Havn«, d. v. s. skulde stille en Mand hver Gang, der opbodes Mandskab til Hæren (betegnet ved »Havn« og »Skipæn«), og at en Bol saa ogsaa har svaret normalt til det, een Plov kunde bearbejde, en »Plovs Land«, hvad lignende har været Tilfældet i andre germanske Landes Inddelingsgrundlag. I »Jydske Lov« f. Eks. opfattes en »Plovs Ærje« som den egentlige »fulde Ejendom«. Noget kunde dog tyde paa, at Bol ikke helt svarer til det, thi det hedder et Sted: »Hvis 1 Bol ikke er fuld Ejen-

dom eller Plovs Ærje«, maa der fæstes det manglende, uden der skal svares mere deraf.

Men efterhaanden blev Bolene ved Opdyrkning for forskellige til, at man kunde bruge det som Grundlag for Ansættelse af Byrder. Saa maatte man til at benytte Værdiansættelsen, Guldværdien, f. Eks. Pris ved eventuelt Salg, eller der kunde tages Hensyn til det Overskud, den kunde give sin Ejer, det, som angaaende bortfæstet Gods laa i Fæsteafgiften. Men f. Eks. Høstudbyttet var jo vekslende i Aarene. Saa var det noget mere ens at se paa, hvad Udsæd en Ejendoms Jord kunde modtage, hvilket var adskilligt lettere at bestemme paa Øerne end i Jylland, hvor man paa Grund af Jordernes Forskellighed maatte dyrke helt anderledes og tit lade noget ligge udyrket hen til Hvile i nogle Aar. Guldvurderingen har derfor sin Rod i Jydske Lovs Omraade, men Udsædsansættelsen paa Øerne. Men Resultatet blev jo, at Bolet blev helt forladt som *Grundlag for Skyldansættelse*, men *Ordet beholdt man jo* i Størrelsesangivelse af Ejendomme, men nu ganske vist for den Ejendom, der regnes for mindre end den almindelige store Gaard.

Guldvurderingen kom dog aldrig helt til at afløse den gamle Jorddeling i Bol, Fjerdinger og Ottinger. Skyldtaxationen var derimod længe i praktisk Brug, da den angav Udsæden, mens Guldvurderingen kun angav dens Pris i en fjern Fortid.

Men *Udsæden som Grundlag forlod man dog ogsaa for at benytte Landgilden* som Maalestok, da Størstedelen efterhaanden var Fæstere, og Selvejernes Skatter næsten ogsaa fik Karakter af Landgilde til Staten, og Landgilden kunde efter Loven ikke ændres. Og der føjedes efterhaanden Skat paa Skat uden Tanke paa, om den kunde bæres eller ej af Ejendommen.

Det blev *Enevældens Opgave* at gennemføre en ny Matrikuling for en ligeligere Fordeling af Skattebyrden. Og nu kommer 1664 Frederik den IIIs Matrikel og en Snes Aar efter Kristian den Vs i 1688. I Frederik den IIIs bygger man nok paa Landgilden, men man søger ogsaa efter Oplysninger om Jordernes Værdi og faar Udsædshartkorn (d. v. s., det en Td. Ld. kan taale i Udsæd). Kronen var ved Mageskifter bleven opmærksom paa, at Landgilden ikke gav Sikkerhed for, at Ryttergodset var derefter, selv med stort Areal. Derfor forhørte

man sig forud hos Fæsteren ang. Udsæd o. s. v., og heraf udregnede man en Udsæds- eller Ejendomshartkorn, en Slags *ideal Landgilde*, saa Bonden kunde betale efter, hvad han fik ud af sin Jord.

Man brugte ved Magelægsforretninger, at man til Landgildehartkornet lagde Udsædshartkornet og derpaa delte med 2. Man tog altsaa Mellemproportionalen mellem den faktiske Landgilde og den ideale — gik den gyldne Middelvej. Enden blev dog, at Frederik den III's Matrikel alligevel nøjedes med Landgilden som Grundlag. Men snart arbejdedes der videre paa en ny Matrikel, og mens Frederik den III's Matrikel maatte nøjes med at baseres paa det gamle, Landgilden, saa bygger Kristian den Vs Matrikel af 1688 paa den ideale Landgilde, der fandtes udtrykt i Udsædshartkornet. Man brugte her at regne Udsæden til en Td. Korn pr. Td. Land = 14,000 Kvadratalen, det samme, som vi senere regner for normalt.

Det vil efter denne Oversigt ses, hvilken Rolle Udsæden har spillet for Matrikelmaalene, og at Udsædens Mængde har givet os vore Arealmaal for det dyrkede Land, og man herudfra har søgt at værdsætte Jorden lige fra det Tidspunkt, da man opgav blot at bygge paa, hvad der kunde dyrkes med een Plov.

Men ret karakteristisk er det ogsaa, at Udsæden, der allerede spiller en Rolle i Valdemarstiden, dog trænges tilbage i lang Tid af Landgilden for saa atter at dukke op. At man slog sig til Ro med den Landgilde, som Bonden gav, saa ulige denne end var, betyder, at Administrationen ikke magtede den Opgave selv at skaffe et rationelt Grundlag for Skatterne paa Landejendomme.

Det har da ogsaa altid været anset for en stor Ære for Enevælden, at den paa dette Punkt formaaede at gennemføre en bedre Ordning. Ikke mindre ærefuldt er det dog for vore middelalderlige Valdemarere, at de allerede har været inde paa den Vej, som saa mange Aarhundreder efter blev betraadt; det vidner om en kraftig Omsorg for Landets Bedste, en stor Mynighed hos Kongemagten i Datiden.

Angaaende *Betegnelse for Jorden inden for en Gaards Omraade* møder vi en Hovedadskillelse mellem *rebet* og *urebet Jord*, og

dette har ogsaa Betydning ved Skyldsætningen af Ejendommen.

Benævnelsen »*rebet*« kunde synes at hentyde paa en Opmaaling til Udfindelse af Jordens Areal. Men Opmaalingen giver alene relative Bestemmelser. Den Jord er »*rebet ret*«, hvis Areal bestemmes ved et Kvotaforhold til hele Bykommunens Jordtilliggende. I hver enkelt By bestod jo et Fællesskab i Raadigheden over Jorden. Hver Gaard var der tillagt en bestemt Husplads og Toft, saa en Lod i Marken, nemlig en Fjerding, Otting eller saadant af hele Byens Agerjord, og endelig en Brugsret over Fælleden, bestemt ved samme Tal ($\frac{1}{4}$, $\frac{1}{8}$ o. s. v.). Dette Tal var det egentlig vejledende af, hvad der tilkom Gaarden i Jordbesiddelse. Opstod der Tvist om Grænserne mellem Marklodderne, delte man ikke efter Skøn (hvor de geografiske Beviser slap op), men optog alle Grænsemærkerne i det enkelte Bol, inden for hvilket Tvisten stod, eller i hele Byen og delte Jorden efter hint Grundtal, som da den første Gang skiftedes.

Den Jord, som *ikke var rebet*, kaldes *Kænmæland*. Dens Omrids var mærket med Sten eller Stabel og kjendt; men den stod som Jord med egne Retsforhold ved Siden af den »*rebede*« (som Slegfredsønnen ved Siden af den ægtefødt).

Ornum kaldes den Jord, som udgjorde en Parcel af hele Byomraadet, men ikke gik under Reb med Byen. Ornum var saaledes noget, som fandtes i Byen jævnsides med dens øvrige Jord. Den havde et fra evig Tid bestemt geografisk Omraade, hvis Grænser ikke omlagdes. Medens de andre Dele af Byen havde i Byens Toft ligesom deres »Hoved«, henviste Ornumet ikke til noget andet Jordstykke, hverken til Husplads eller Tofte i Byen eller til en Andelsret i Fælleden. Hvorledes »Ornum« er opstaaet, er vanskeligt at vise, men efter al Rimelighed har Ornum været i Byen, før den blev anlagt. Ornumerne er nemlig altid store Jordstykker, ofte med fuld Plovs Land. Byen har vistnok dannet sig om den enlige Gaard, der havde optaget Jorden forud. Saaledes kan vist bedst forstaaes det *privilegium dignitatis*, som ifølge Anders Sunesøn knyttedes til Ornum.

Paa Sjælland findes fra gammel Tid *bele Bol*, der kaldes Ornummebol; de bør vistnok holdes ude fra, hvad der ellers

kaldes Ornum, som netop modsættes Bol; de forekommer parallelt med andre Bol og er skyldsatte, hvad Ornum ellers ikke er. (Men kunde man ikke ogsaa mene, at de netop var den oprindelige Gaard, der stadig bestod, efter at Landsbyen udenom opstod?)

Af anden »urebet Jord« bør nævnes *Rud* ∴ Jord, der var ryddet til Agerbrug ved Omhugning af Skoven. Om *Rud* gælder samme Retsforhold som om Ornum.

Endelig nævnes baade i Lovene og Diplomerne som *ikke rebet Jord Stuf* (det betyder et Stykke, en Del).

Dersom man af sin rebede Jord, der jo altid var bestemt som en Kvotaandel af Byen, afhændede et Stykke, kunde det være, at dette ikke kom til at udgøre et Tal af samme Kvotabeskaffenhed som det, hvori Jorden iøvrigt var delt ($\frac{1}{4}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{16}$). Et saadant Salg ansaas ikke at vedkomme Byen. Det afhændede »skortede kun den Mand, der solgte«. Blev Bolet eller Byen omrebet, toges der ikke Hensyn til *Stuf*. Den, som havde erhvervet det, skulde fremdeles have det samme Stykke, men kun under Betingelse af, at Grænsen for den Otting eller Fjerdings, hvorfra det var afhændet, ikke blev omlagt, thi da maatte Stufgrænsen flyttes, og Ejeren have Vederlag, Andel af den Jord, hvorfra den var solgt.

Stuf var saaledes forskellig fra Ornum deri, at den var taget af den rebdelte Jord, men i dette lig denne, at den ikke havde Tilknytningspunkter udenfor sig, frem for alt ingen Husplads eller Tofte i Byen og vistnok sjældent nogen Andel i Fælleden.

Forskellen mellem den *rebede* og *urebede Jord* kommer til Anvendelse ved Fordeling af Skatterne, navnlig saaledes, at kun Ejeren af rebet Jord lægges i Lægt til Udredelse af Ledings-skatten. Derimod var den urebede Jord ikke, som stundom er paastaet, skattefri. For det første ikke Ornum. Der haves intet Bevis for, at *Ornum* ikke bar Skatter. Naar Ornum kaldes privilegeret, hentyder det kun til dens Forret ikke at gaa under Reb, naar Byen rebedes.

Jydske Lov (III¹³) siger, at en Landbo, som svarer under 4 Ørtug i Landgilde, ikke skal deltage i *Havne*-fordelingen. Den anden Art urebede Jord, *Rud*, var heller ikke inddraget i *Havnæ-lægdet* (altsaa Soldatertjenesten) til Søs og til Lands.

Stuf var derimod snarere at kalde skattefri af følgende Grund. Det indtog et vist Afhængighedsforhold til det Bol, hvorfra det var solgt. Ved Fordeling af Byens Byrder tog man ikke Hensyn til det afhændede Stykke. Saaledes kunde Bol, hvorfra meget var afhændet, efterhaanden blive tungt bebyrdede med Skatter.

Skovene, som dengang ikke havde synderlig stor Værdi, var for talrige og vidtstrakte og var ikke skyldsatte og ikke beskattede. De Skove, som var i privat Eje, kunde enten være en Privatmands »*Enemærke*« eller Landsbyens Fælleseje. Den Skov, der hørte til Landsbyen, laa sædvanlig i Fællig, som hver Bonde havde Ret til at benytte for en bestemt Andel. Det udtryktes ved, at enhver af Lodtagerne ejede hvert 3die, 4de o. s. v. Træ i Skoven. Men Skoven kunde ogsaa være delt efter paavislige Grænser, saaledes at hver Bonde ejede i den et *Enemærke*, et »*Enemærke Skovskifte*«. Den Skov, der var udskiftet, kunde ikke ved opstaaet Tvist deles paany ved Rebning. Grunden har vel været, at Skoven lettere formindskedes ved Hugst o. s. v. end Jorden. Iøvrigt benyttede man mange forskellige Maader at betegne Besiddelsen i Skov paa. Man angav, hvor mange Svin man havde Ret til at have paa Olden (jfr. Deling efter »*Svinslag*«). Eller man talte om, hvor mange Vognlæs Tømmer man maatte hugge. De enkelte Rettigheder kunde tilkomme forskellige Personer. En var Grunden, en anden Tømmerhugst, en tredie Græsning og Oldengang.

Engene var lige saa lidt skyldsatte eller beskattede som Skovene. Man plejede sædvanlig over hele Danmark at betegne Engenes Værdi og Størrelse ved det Antal Læs Hø, der aarligt kunde høstes. (Saaledes tales der her i Bogen om visse Læs Hø paa »*Grønberre*«.)

Man træffer i Lovene Udtrykkene »*Adelbonde*«, »*Adelkone*«. Bonden var jo som antydnet i Begyndelsen den oprindelige Borger i Landet og Staten; han bares ikke af noget Privilegium, men i Kraft af Loven var han den fri, uafhængige Undersaat, der deltog i Udredelsen af de offentlige Byrder og mødte personlig i Leding. Som skattepligtig betegnes hans Stilling som Skattebonde (Innæbonde) — i Modsætning til Herremanden.

Bonde i egentlig Forstand er dog kun Selvejeren, *Adelbonden*, kun han har den fulde Uafhængighed og den Vederhæftighed, som efter de Tiders Forhold kun Jordbesiddelsen og ikke nogen anden Formuebestanddel kunne give. Ligesom der var strenge Bud for at drage Omsorg for, at arvet Jord ikke gik ud af Familien, til hvem hver Bonde i Tilfælde af Salg skulde »lovbyde« den, for det at sælge sin Jord var noget af det sidste, en Bonde gjorde under økonomisk Tryk f. Eks. Det var dog ikke nødvendigt, han selv dyrkede den; han kunde give den i Forpagtning til en Bryde (af »brytze« — uddele f. Eks. Mad til Husfolkene), den Træl, der havde Overopsynet med de andre Trælle eller Husfolk. Han kunde af Ejeren antages som en Slags Gaardbestyrer, Forvalter. Der kunde godt opstaa en nøjere økonomisk Forbindelse mellem Bonden og Bryden, og de blev boende sammen, dog var der aldrig Fællig om Jorden, kun om Løsøret.

Eller Ejeren, *Adelbonden*, kan leje Jorden ud til en anden under Kontraktforhold. *Landbo* kaldes denne Bonde til Forskel fra Bonden, Ejeren. Men det var i Regelen kun Aar for Aar for en bestemt Afgift, Landgilde. Det var da ikke for Livstid som Fæsterne senere. Efter det 14. Aarhundredes Midte synes al Forskel mellem Bryde og Landbo at forsvinde; Bryder sidder da stadig paa de Gaarde. Saa er der de saakaldte *Gaardsæder*, der nærmest svarer til vore Husmænd med eller uden Jord; det er den Klasse Bønder, der senest opstod. De nævnes ikke i de ældste Privilegier, er vel paa den Tid indbefattede i de store Gaardes Tjenerskab og havde Løn og Kost for deres Arbejde. Senere blev den Klasse Bønder friere stillet. »Gaardsæde« betyder snarere én, der »sidder« i Nærheden af Gaarden, end har Sæde eller bor paa Gaarden. Som oftest havde Gaardsæderne ingen Agerjord, kun en Kaal- eller Urtehave. Deres Hovederhverv har Landbruget ikke været; de har arbejdet paa Gaardene. Man maa skelne mellem dem, der havde dagligt Arbejde, og dem, som kun ydede bestemte Antal Høstdage eller tærskede et bestemt Maal Sæd.

Langt senere i Tiden, i de ældre Folketalsslister, Kirkebøger o. lign., møder vi Betegnelsen »Indsiddere«, Familier eller Personer, der bor i en Gaard eller Ejendom, de ikke ellers har

noget Forhold til; de bor der vist kun, vel af Mangel paa eget Hjem og Beboelse, men de har vel ellers levet som de i tidligere Tider nævnte Gaardsæder af Arbejde omkring paa Gaardene, hvis det ikke drejede sig om gamle Folk, der underholdes af Sognet, eller gamle Forældre, der vedbliver at bo i Gaarden hos Børnene og muligt nød deres Aftægt der, enten dette saa var kontraktmæssigt som i senere Tider eller ikke, dog er »Indsidderne« vel nærmest fremmede, som boede hos Bønderne.

Det er betegnende for den ældre Middelalder, at den ikke kender Gaarde med vidtstrakte Jorder, end mindre kender Godser. Den rige, der ejede megen Jord, havde Strøgods og ikke samlede Besiddelser. Fra Landets Bebyggelsestid har der ligget Gaard ved Siden af Gaard, og Sammenlægning af Jord har været lidet almindelig. Den Tids Agerbrug har ikke som Nutidens kunnet haft Fordel af en større Drift, og selv de største Gaarde har kun haft til 3—4 Plove. De store Gaarde vil man især finde i Landets ældste og mægtigste Familiers Eje.

»Curtis« eller »Mansio« er ældgamle Betegnelser for større Gaarde, ofte de udflyttede Gaarde, om hvilke en Torp dannede sig. De dyrkedes alle af Bryder og kunde have indtil 6 Coloni (Landboer) under sig.

Af saadanne enkelte større Gaarde opstod de saakaldte *Hovedgaarde*. De findes næppe før ind i det 14. Aarh. De nævnes i Skaane første Gang 1317 og 1319, og siden træffes de tit. Hovedgaardene benyttedes af Bisperne til Sæde for deres Lensmænd. De Gaarde, der uden at være Sædegaarde dyrkedes under Ejerens specielle Opsigt ved et af hans Tyende, en Forvalter eller Ladefoged, kaldtes *Ladegaarde*. Disse var især tæt ved Hovedgaardene liggende Gaarde. Før en Adel opstod her i Landet, var der en Kreds af store Slægter, mægtige ved Godsbesiddelser, ved Slægtskab indbyrdes og ved betroede Statshverv, men de var skattepligtige som andre Undersaatter; det, de senere blev fritaget for ved Forhold til Kronen og Magten, hvor de efterhaanden som Kongens Mænd blev begunstiget. De blev en Stand i Staten, Begyndelsen til det 14. Aarhundredes Adelsstand.

Det var først, da de ved Forholdet til Kronen og som

Kongens Mænd fik høje Embeder, blev hans fuldt rustede Mænd, at de efterhaanden forskaffede sig Skattefrihed. Herremændene blev en Stand i Staten, det var Begyndelsen til Adelsstanden, der efterhaanden voksede i Magt, saa de fik Kongen i deres Magt ogsaa, til dette ved Enevælden blev brudt af denne i Forening med de andre Stænder.

Det kan ved et stort Antal af de *danske Købstæder* paavises, at der, forinden Staden rejste sig, paa samme Plet laa en Landsby med Landsbyfællesskab o. s. v. Men medens sikkert mange Købstæder er oprundne af Landsbyer, hvor Agerdyrkingen var Hovedsagen og Markfællesskabet det ledende Forhold, er maaske de fleste Købstæder opstaaet ved og paa Fiskelejer. Man kan her skelne mellem Strandkøbinge og Torvekøbinge. Købstædernes øverste Herre var oprindelig alene Kongen, han, der fra gammel Tid var Herre over alle Havne og Færgesteder for at holde Øje med Landets Døre. (Byer dog undertiden overdragne Klostre eller Bisper ved Gavebreve.)

Sætningen, at »Kongen ejer, hvad Ingen ejer«, træder frem paa forskellige Punkter. Kongen ejer saaledes alle *Overdrev* og *øde Heder*. De nævnes ikke, dels fordi det var en stor Række at nævne, og dels fordi heraf haves ingen Indtægt.

Om Retten til »rindende Vand« findes i Lovene kun den simple Regel, at enhver ejede dette til *Midtstrøms*. Skønt der ikke gøres Forskel paa større og mindre Vandløb, maa andre Regler have gældt for større Strømme. Kongen er Herre over større Vandløb (flumen), f. Eks. Limfjorden, Øresund.

Ang. stillestaaende Vande: Efter ældste danske Ret havde en Mand vist ikke fuld Egenraadighed over et Vand paa hans Mark, før han paa særegen Maade var bleven Herre derover. Et Vand, frembragt ved Dæmning, kaldes »gjort Vand«.

En lignende Forskel mellem »hegnet Skov« og Almindingen.

Over Havet havde ingen, end ikke Kongen, nogen særlig Ret, det var frit og alles. Fiskeri her og ved Strandene tilladt alle.

Den private Skov, som er Enemærke, kaldes »hegnet Skov« i Modsætning til Almindingen.

Ledingsfri var al den Jord, som ikke dyrkedes, enten den var skovgroet eller Eng eller Agerjord, som laa ubrugt.

Fordelingen efter Havnæ og Skipæn var allerede i 13. Aarhundrede meget forældet. Erik Menved prøver 1304 paa at bringe Flaaden tilveje paa anden Maade: Leding efter Indtægten. Et Skib udredes med 50 Læster med Mandskab og Kost for 16 Uger af hver Indtægtssum paa 10,000 Mk. I hvert Stift eller Syssel udnævntes Mænd til at vurdere Indtægten og danne Lægder. Kongen kunde efter eget Tykke udbyde Leding inden for Landets Grænser; men Folkets Samtykke krævedes, hvis han gik i Krigerfærd mod et andet Rige. Ledingstiden var 16 Uger i Slutningen af Aarhundredet — Tiden mellem Saatid og Høst.

Skatter har oprindelig paa hvilet Jorden alene. I 14. Aarh. synes man at have gjort Forsøg paa Indtægts- eller Formueskatter, f. Eks. Erik Menved i 1304.

Møntvæsenet ejedes af Kongen, der kunde bortforpagte det, sjældent afhændedes det til gejstlige Personer eller ved Forleninger. Ribe Bisp fik f. Eks. engang Halvdelen af Ribe Bys Mønt. Ingen By havde Ret til Mønt undtagen Slesvig; dette var ofte Tilfældet i andre Lande.

Folk var pligtige til ikke at vrage Kongens Mønt, men ikke til kun at bruge hans Mønt. Som Tillæg til Møntforretningen nævnes Vekselsforretninger, naar f. Eks. gammel Mønt skulde byttes med ny. Kongen havde en Møntmester, der var en anset Person. Møntstedet var et Slags Kontor for Kongens og Statens Anvisninger, og til Møntgaarden var vistnok knyttet en bestemt Fred. Saa brugtes der jo ogsaa Penge efter fremmed Vægt, f. Eks. kølnske, ja, ogsaa efter engelsk Sterling blev Penge bestemte. I 1263 og 66 som $10/1$, 1282 $8/1$, 1298 $12/1$ — til Sterling altsaa — men sank efterhaanden i Værdi.

Naar Kongen fornyede Mønt, skulde det ske ved Mikkelsdagstid, og Mønten skulde lyses paa Landstinget, før den satte i Omløb.

Det vigtigste, som brugtes i Møntvæsenet, var umøntet Sølv, som vejedes. »Mark Sølv« var møntede Penge. Ofte modtoges i Betalinger umøntet Sølv. Naturligvis var der dengang ikke Tale om vor Tids lutrede Sølv. Det var meget, at man op mod Midten af 13. Aarh. kunde fremstille 15 a $15\frac{1}{2}$ lødigt Sølv.

Sølvets Værdiforhold til Guldets var som 1 : 10 i England, i andre europæiske Lande, ogsaa Danmark, 1 : 8.

Forholdet mellem den slagne Mark og en Mark Sølv er 1 : 3. Et Par Steder i Landskabsloven dog som 2 : 3.

Fra Begyndelsen af 14. Aarh. er det mest 1 Mark Sølv 8 Mark Penge.

Vægten, der benyttedes, var undertiden udenlandsk eller Sjællands, men hyppigst ingen bestemt Betegnelse, og det er da den almindelige brugte danske Vægt, hvis Størrelse næppe lader sig udfinde.

Kornmaalet havde samme Navn og Delingsforhold.

1 Mark 8 Ører = 8×3 Ørtug = $8 \times 3 \times 12$ Skjæpper (Denarier). Imidlertid deltes Kornmaalet ogsaa i Pund og Skjæpper. 1 Mark Korn = 12 Pd.; 1 Læst Korn = 12 Pd. (altsaa lig 1 Mark Korn); 1 Pd. = 24 Skjæpper Byg; 1 Pd. = 20 Skjæpper Havre.

Kornmaalet har altsaa haft følgende Inddeling: 1 Mark Rug, Byg, Havre 8 Ører = 8×3 Ørtug = $8 \times 3 \times 12$ Skjæpper. 1 Mark Havre = 12 Pd. = 12×20 Skjæpper.

Hvede avledes kun ganske faa Steder i Landet.

Ifølge Kong Valdemars Jordebog (ca. 1200) synes 1 Mark Sæd at have svaret omtrent til 2 Mark puri eller 6 Mark Penge.

En af de vigtigste Indtægtskilder var Udførslen af Heste. F. Eks. fra Ribe er der i Kong Valdemars Tid udført mindst 8400 Heste aarligt. Hesten havde i Aarhundredets Midte (altsaa det 13.) en Værdi af 6 Mark Penge. Prisen paa en Okse findes ifølge Optegnelser fra 13. Aarh. at have været i Skaane 6 Ører Sølv og paa en Ko 4 Ører.

I ældre Papirer træffer man tit Benævnelsen *Læst* som Maal for Korn. En Læst var 22 Tdr. Korn, men skulde efter Leksikonnet kun have været 12 Tdr. Kalk og 18 Tdr. Kul. Saa møder vi ogsaa Maalene Skippund, Lispund og Skaalpund for det, som i 16.—17. Aarhundrede skulde ydes og leveres til Kongen, f. Eks. til Hæren. Alle er det ældre Vægtenheder, af hvilke dog ældre Mennesker endnu husker Lispund, almindelig brugt af Privatfolk i deres Barndom. Et Skippund var 20 Lispund a 16 Pund, altsaa 320 Pund og 160 kg. Skaal-

pund var baade gammel dansk, norsk og svensk Betegnelse for 1 Pund.

Af gamle Pengebetegnelser kender alle endnu, hvad en Daler var (= 2 Kr. nu), og der gik 4 Mark paa en Slet Daler, men 6 Mark paa en Rigsdaler.

Om Landets Inddeling i de ældste Tider.

I Studier over Kong Valdemars Jordebog er det blevet fremhævet, at den har Betydning ved at fortælle os noget om Landets ældste Inddeling. Saaledes kan Undersøgelser herover fastslaa, at Sysselinddelingen kun fandtes i Jylland, mens der intet Spor er deraf paa Øerne og i Skaane. Men i Jylland var Sysselinddelingen ogsaa saa fastvokset med Landets Forhold og indgroet i Folket og rodfæstet, at dens Betydning holdt sig i Aarhundreder efter, at den var forladt af Administrationen.

I Jylland benyttede Gejstligheden *Sysselinddelingen* ved Ordningen af Provstierne og lavede lignende Omraader for at faa Provstierne placeret paa Øerne.

Det sidste Led i Landets verdslige Inddeling var Delingen i *Herreder*, som fandtes overalt i Danmark som næsten over hele Norden, vistnok oprindelig bygget paa Familiernes Antal. Herred kommer af Hær, en Afdeling paa et vist Antal, ca. 100—120, og ved at trække Herredsgrænserne benyttedes saa vidt muligt geografiske og naturlige Forhold. I det 13. Aarh. var der nu vist ikke Tale om numerisk Lighed.

Inden for Herrederne findes endelig *Fjerdingerne*, en Fjerdedel af Herrederne, delte efter Sognene. Denne Inddeling skulde være benyttet i administrativ og justituel Henseende og af Gejstligheden ved »Fjerdingskirker«.

Inddelinger, der ogsaa findes, er *Skipæn* og *Hafnæ*, de har kun militær Betydning for Ledingsvæsenet; bestemte Antal skulde til for at danne disse. Det første angaar Flaaden, det andet Landhæren.

Birkene udskilte sig fra Herrederne omkring Centrer som store Gaarde og Godser, særlig kongelige, som fik deres egne Ting og egen Ret. Saadanne store Gaarde, hvor en mægtig kongelig eller biskoppelig Lensmand residerede, eller hvor Herremændene havde deres Sæde, kaldes i det gamle Sprog »Huseby«; disse Husebyer hører til de ældste bekendte Ejendomme i Landet og findes i alle tre nordiske Riger, vistnok i Oldtiden været Centrer for Herrederne og Sognene, og nogle fik Navn derefter, endnu flere i Norge og Sverrig. — Sandsynligt, at vi i disse Gaarde netop have egentlige Midtpunkter for Birkene.

Iøvrigt hører Birkenes Oprindelse til et af de dunkle Spørgsmaal i Retshistorien. De kongelige og biskoppelige Birker er vist først opstaaede. Adelige Birker og Klosterbirker har man maaske næppe kendt i det 13. Aarh. Enkelte Klostre havde Privilegier til at have eget Ting, Birkeret, f. Eks. Øland i Limfjorden.

Købstæderne var endelig i vor Periode vistnok alle undtagne fra Herredstingene og udgjorde særegne Retskredse. Det bestemmes i Privilegierne og Stadsretterne, hvor langt Byretten og Byfreden skal strække sig.

Om derimod de saakaldte Land- eller Bondebirker — en Art Birker, der ikke som de allerede omtalte synes at have haft noget Centrum, om hvilket Retskredsen dannede sig — have været kendte i det 13. Aarh., er vistnok tvivlsomt.

I det 13. Aarh. var Birkerne ikke mange i Tal, men man mener dog at finde dem antydende paa flere Steder i Kong Valdemars Jordebog. I Skatteangivelserne er ofte betegnet, at der under Herredet er medtaget mindre Omraader, enten Øer eller Købinger eller betydelige Jordegodser, som tilhørte Kongen. Det ligger nær at formode, at disse Omraader har været Birker. Birkerne er imidlertid ogsaa anført selvstændigt.

Sognene var gejstlige Kredse. Ordet »Sogn« kommer af »at søge« (til en bestemt Kirke). Det maa staa hen, om Sognene er opstaaede paa Grundlag af en tidligere hedensk Inddeling efter ældgamle gudelige eller militære Kredse. I det 13. Aarh. var Fællesskabet om Kirken det sammenholdende Baand mel-

lem Sognets Beboere. Det er særdeles betegnende for Inddelingernes konservative Væsen, at Sognegrænserne endnu er saa godt som de samme som i Middelalderen, og Sogneinddelingen omtrent uforandret. I verdslig Henseende nævnes Sognene kun sjældent. Det er kun paa Landets Adsplittelses Tid i det 14. Aarh., at man i Administrationen faar Brug for saa smaa Kredse. Da bortforleuede og pantsatte Landets Herskere de enkelte Sogne trindt om i Landet, og Lensmændene udbrøkrede deres Forleninger til Sognelen.

Klovborg-Thyrsting omkring 1900 med Tilbageblik.

Klovborg og Thyrsting Sogne har udviklet sig meget forskelligt op gennem Tiderne. Mens det meget mindre Thyrsting Sogn — men gennemgaaende med bedre Jorder — blev præget af de store Herregaarde, der ejede og fremdeles ejer en stor Del af Sognets Jord, blev Klovborg Sogns Udvikling særlig præget af, at der dels ingen Herregaarde har været, ja, langt tilbage heller ingen større Bøndergaarde, dels af, at Klovborg blev Stationsby paa Horsens Vestbaner for godt 25 Aar siden, ligesom den store Amtsvej var kommen derigennem tidligere, og Klovborg By vel for en stor Del af disse Grunde voksede saa stærkt, at en stor Part af Sognets Indbyggere nu bor her og danner en Forretnings- og Haandværkerbefolkning ved Siden af Sognets oprindelig udprægede Bondebefolkning og stiller de mindre samlede Bebyggelser og Smaabyer i Sognet — som Skade, Gribstrup, Nørskov og lign. — helt i Skygge.

Amtsvejen ligesom de senere gode Bil- og Togforbindelser skaffede jo lette Forbindelser og Samkvem med ikke blot de nærmeste Købstæder Horsens og Vejle, men dermed ogsaa med de fjernere. Omvendt laa Thyrsting Sogn daarligt for de store Hovedveje og Trafikaarer, havde og har ingen direkte gennem Sognet, og det bakkede og mange Steder ret vanskeligt tilgængelige Terrain skaber ogsaa Vanskeligheder for Sam- og Gennemfærdsel. Og Følgen af Forholdene der er bleven, at Indbyggerantallet har staaet mere stille end i de fleste Sogne; mens Klovborg Sogn voksede stærkt, særligt jo Stationsbyen, men ogsaa Bondebefolkningen voksede her mere, idet de oprindeligt større Bondegaarde — som Flaaris, Skadegaarde, Tranholm, Gribstrup og andre — blev delte og fik frasolgt Jord til nye Gaarde og Ejendomme op gennem det sidste Aarhundrede. Omvendt i Thyrsting, hvor der i meget ringere Grad fandt Delinger Sted, og hvor der ogsaa kun var ganske faa at dele af, ja, her skete for godt hundrede Aar siden lige det omvendte, at en ny Herregaard blev dannet af flere Bondegaarde, nemlig Thyrstinggaard af den tidligere Bondeby Thy-

sting, hvis Jorder helt eller delvist kom herunder; ja, ogsaa Bjerrebo blev til af de Roligheds- og Haabefuld-Gaarde. Skønt saadan Sammenlægning egentlig var ulovlig, fik Matrups Ejer dog Tilladelse til disse Sammenlægninger imod at skulle lade beplante en Del Bakker og Dale omkring Skade, hvor Matrup jo ejede Bøndergaardene, før Bønderne blev Selvejere.

Da Thyrstinggaard opslugte det meste af Thyrsting By's Jorder, blev Gaardene i den oprindelige Thyrsting By flyttet ud og byggede paa det yderste af deres tidligere Jorder. Men den af Matrups Ejer lovede Beplantning skete ikke. Krigen i 1864 kom i Vejen, hed det; Bønderne købte efterhaanden al Skades Jord ind under deres Gaarde, og i Stedet lod Matrups Ejer saa Donnerup Plantage plante.

Og andensteds i Thyrsting Sogn blev Roligheds- og Haabefuld-Gaardene ogsaa samlede til Herregaarden Bjerrebo under Matrup for saa i allernyeste Tid atter at blive udstykket.

Paa Bjerrebo boede i mine Barneaar en Dyr læge Lund, som jeg husker i sin Praksis kørte rundt i en Jumbegig med én Hest for, et Køretøj, som dengang vist blev betragtet som noget meget fint. Jeg husker ogsaa, at Bjerrebo saa blev udstykket og solgt til Selveje til Bønderne, og derved opstod der saa en ny Thyrsting By, ogsaa med forskellige Beboelseshuse og Haandværkere omkring Hovedvejen fra Thyrsting efter Ring og Brædstrup. Ogsaa en Købmandsforretning, nu bleven til en Brugsforening, og en Friskole fik den nye Thyrsting By i sin Midte.

I Klovborg blev — tværtimod Thyrsting Gaardenes Sammenlægning i 19. Aarh. — de større Bøndergaarde delte i flere og flere Gaarde og Ejendomme, efterhaanden som det der stærkt voksende Befolkningstal gjorde det nødvendigt. Fædre delte Gaardene mellem Børnene, og al Jord, som den oprindeligt større Gaard ikke havde haft opdyrket, blev det derved efterhaanden, og udyrkede Hedestrækninger forsvandt saa godt som helt.

Og Klovborg By voksede, saa den nu er en ret stor Stationsby med Handlende og Haandværkere af alle Arter, med eget Postkontor, Andelsmejeri, Brugsforening foruden flere Købmænd, med Sparekasse, Bank, i ca. 25 Aar haft eget Elek-

tricitetsværk, med Læge, Dyrlæge, ja Inseminører, mens Byen for blot et halvt Aarhundrede siden kun bestod af nogle faa Gaarde og Huse med Købmand, Bager, Smed, Skomager, Skrædder og ganske enkelte Beboelseshuse. Gaardene i Klovborg By var omkring 1900 kun de tre: Kr. Kristensens, kaldet Gaarden, og saa Baunhøjgaard og Søndergaard samt Ejendommen den gamle Skole og endelig de lidt fra Byen liggende Flaaris og Nygaard.

Til Oplysning angaaende Sogdenes Befolkningstal og Vækst kan anføres, at Klovborg Sogn i 1955 ialt havde 1301 Indbyggere, deraf 495 alene i Klovborg By, mens Thyrsting Sogn i 1955 i det hele havde 324 Indbyggere.

I 1890 havde Klovborg Sogn 816, i 1850 610, i 1801 255 og i 1787 240 Indbyggere. Thyrsting Sogn havde i 1890 296 Indbyggere, i 1850 276, i 1834 245, i 1801 190 og i 1787 184 Indbyggere. Altsaa er Klovborgs Indbyggerantal siden 1687 steget med 1061 eller over 500 ⁰/₀, mens Thyrstings kun er steget med ca. 75 ⁰/₀.

Med Hensyn til selve Byen, da laa Købmandshandelen nær Hjørnet, Syd for Vejen nu, skraat over for Skadevejens Udmunding i Hovedvejen, hvad tidligere skete med en spids Vinkel foran Bagerens Hus, mens den senere regulerede kommer vinkelret paa Hovedvejen. Denne, den første Købmandsforretning i Klovborg, laa altsaa paa samme Sted, hvor i Dag er Købmandsforretning, nu i nybygget Ejendom paa selve Hjørnet, og hvor i gamle Dage laa Pakhus med Vognport, som Vognmanden kørte sin Vogn ind i, naar han kom med Varer fra Horsens om Aftenen. Selve Forretningen laa Øst for Pakhuset, vel noget længere tilbage fra Vejen. Indkørslen til Pakhuset skete jo foran. Der gik den samme mindre Vej mellem Købmandens Bygninger og det bagved liggende lille, gamle Vinkelhus, det saakaldte »Friis' Hus«, der er det samme som dengang for et halvt Aarhundrede og mere siden. Det er det Hus, hvor i tidligere Tider Vrads Herreds Tinghus en tidlang havde til Huse, fra 1759 og indtil det sammen med Thyrsting-Vrads Herreders Tingsted flyttedes til fælles Tingsted og Tinghus i Brædstrup i 1801. Thyrsting Herreds Tingsted skal — indtil da velsagtens — have været i en Bygning, som skal have

ligget, hvor nu Thyrstinggaards Lade ligger, ud til Vejen, efter hvad min Bedstefader, Hans Peter Lassen i Skade, har fortalt. Fra 1759 havde der været Tingsted i Klovborg, mens det før den Tid havde været i Nørre Snede med nyt Tinghus opført i Tingholddal paa Nørre Snede Mark i 1744. Og dertil skulde Tingstedet ved Reskript være flyttet fra Løvet (Løve). Fra 1731 og til sin Død 1762 var Hans Wilsted Herredsfoged i Vrads Herred; han havde en Tid den mellemste Gaard Nr. 4 i Skade, blev gift med Datteren Karen dér og var selv Søn af Sogne-
degne Christen Wilsted i Klovborg. Herredsfogeden solgte senere Gaarden i Skade, vi ved ikke hvornaar, men var der dog 1734, og købte derpaa Sønderdal, hvor han døde i 1762, 50 Aar gl. Hans Mor, Ane Marie Frandsdatter, overlevede Sønnen og døde først 1779 hos en Datter i Kæmpesmølle, 103 Aar gl.

Den lille Bagvej nu mellem Købmandsforretningens Bygninger og »Friis' Hus« har for Resten i ældre Tider været Hovedvejen gennem Klovborg By, før den reguleredes og førtes mere nordlig ud af Byen i den nuværende Landevej. Den gamle Vej gik altsaa Syd om Købmandens, hvad jeg ikke husker, men et Slægtled lidt ældre gør. Videre frem gik den østpaa tværs over Baunhøjvej, d. v. s. Sandvadvejen, over Niels Jensens, Søndergaards, Toft, ja, over denne Gaards Gaardsplads og fortsatte ud ad nuværende Vej op mod Flaaris Marks Ejendomme til Bruuns Lille Skov, hvor den bøjede af med Diget til venstre mod Flaaris, som den holdt sig Syd for, derpaa op over Markerne mod Herluf Højs Gaard, som den gik Nord om for lige før Kroen at munde ud i nuværende Vej østpaa. Den gamle Vej skal endnu kunne spores op over Flaarisaards Jorder. Den mindre Fællesvej mod Flaaris Marks Ejendomme fortsatte som mindre Vej sydpaa, bøjende fra den store Vej i Skellet mellem Flaarisaards Mark og dengang Teglgaards Mark, og fulgte dette Skel lige til Hærvejen, der kom paa tværs af den ved den saakaldte »Thyrsting Mose« og gik mod Sønderdal Øst om Chr. Jørgensens Ejendom og Herluf Højs Marker og kom fra Malund og Sandvad, hvor den saa længere fremme kunde faa Forbindelse med en anden stor Vej østfra til den store, gamle Hærvej ved Hundshoved. Det nævnte Skel mel-

lem Flaaris og Teglgaard blev jo senere til Skel mellem Flaaris og den tildels fra Teglgaard solgte Ejendom, August Pedersens og senere Søren Hansens med fleres, og Teglgaards private Vej stødte da til den vinkelret oppe ved Flaaris' Skel, ved Vejen til Klovborg altsaa, der fortsatte lige ud her til Hærvejen. Men denne Vej, Fællesvejen til Klovborg, i dette Skel blev senere flyttet over til nuværende Leje mellem nævnte Ejendom og Niels Jensens—Teglgaards Marker, da den mindre Ejendom ogsaa havde tilkøbt Trekanten sydpaa fra Niels Jensens Gaard. Og det er sket ca. 1913—16, og samtidig kom jo saa den lille Vej tværsover Ejendommens Mark mellem Vejen og Flaaris Marker, vel mest paa Grund af Mælkevognens Kørsel mellem Ejendommene. Ved denne lille Vej vides det nemlig, at Chr. Bruun i Flaaris og Jens Peter Sørensen i Teglgaard lod sætte Pæl til deres da indlagte Telefon i 1916. De skulde dengang selv sørge for Pælene fra Skoven og faa dem sat op. Fællesvejen til Flaaris Marks Ejendomme er saa senere forlænget helt op ad Bakken til Dalsgaards Marks Ejendomme til Forbindelse med Linderup—Sønderdal Vejen, og som saadan er den nu bleven offentlig Kommunevej. En lille Tid havde den dog et mærkeligt Sving i Vest ud over den nyere Ejendoms Marker og et Stykke følgende Teglgaards gamle Markvej, men dette Sving blev afskaaret af Banen, og Vejen ført lige igennem helt Øst for Banelinjen til dens nuværende Leje. Samtidig med den blev nu for et Par Aar siden (ca. 1955—56) ogsaa Vejen fra Sandvadvejen sydpaa forbi Stoustrups Gaard og efter Sønderborg og Chr. Holms Gaard og videre vestpaa antaget som off. vedligeholdt Vej af Kommunen, der for Resten ogsaa for nogle Aar tilbage havde Vedligeholdelsen af Hærvejen i samme Egn med lige Forbindelse mellem de to nu nyantagne Veje som offentlige Kommuneveje, men Hærvejen faar nu Lov til at passe sig selv, hvis ikke private, der har Nytte af den, ønsker at lave noget ved den, men slettes kan den aabenbart ikke som Hærvej, som Militæret nu og da forvisser sig om er der.

Indtil omkring 1900 gik en ældgammel Mosevej til Sømosen til Brug for Klovborg Bys Medejere af denne Mose, hvor disse havde Ret til Tørveskær. Det var ifølge Servitut af

1857, men denne Ret til Tørveskær tabtes, da de paagældende ved Tvangsauktionen paa Teglgaard kort efter 1900 undlod at gøre deres Ret gældende, og med Retten til Tørveskær i Sømosen tabtes jo ogsaa Ret til Vej dertil. Denne Vej gik langt Vest for Teglgaard, i Skellet mellem denne Gaards Matr. Nr. Klovborg 2 d og Flaaris 2 d; den er straks efter Tvangsauktionen af den nye Ejer opløjet ligesaa vel som dens Fortsættelse ned over Byens Jorder (Søndergaards), og Teglgaards Mark blev omreguleret og Hegn plantet mellem Indtægterne uden Hensyn til og paa tværs af den gamle Vejs Leje. Før Salget af Jorden fra Teglgaard til den lille Ejendom i Øst havde Chr. Jørgensens Ejendom ogsaa Vejret, nemlig i Flaaris' Skel ad Vejen, Fællesvejen til Klovborg, men denne Servitut gik naturligvis med det solgte Jord, 2 u og v, over paa den solgte Ejendom.

I Nærheden af Sømosen laa der, i hvert Fald endnu omkr. 1900, et lille Hus med lidt Jord til, og som blev kaldt »Dronningens Hus«, vel fordi Konen deri levede længst, og Manden blev kaldt »a Hundkong«. Jeg husker det, men har aldrig, jeg ved af, set hverken Menneskene eller Huset og ved ikke ganske bestemt, hvor Huset laa. Nogen her fra Nærheden har ment, det skulde have ligget Øst for Sømosen hen efter Møllen til. Men andre, at det var Vest for Mosen og med Jorden hen langs Sønderborgs og Kr. Kristensens Skovs Skel, og Jorden efter Husets Nedbrydning skulde være lagt under den nye Nørgaards Ejendom. Da Konen var den længst levende, fik Huset altsaa Navn efter hende. Jeg ved Gaardmænd i Byen, der gjorde hende Tjenester ved Drift af hendes Jordstykke og har udtalt, at Konen var flink, men med Renligheden var det saa som saa, og man var i hvert Fald ked af at nyde noget der. Nu er altsaa alle Spor af Huset slettet.

Flere af Ejendommene ud efter Malund havde nogle ligefrem flotte Navne, ja har vel tildels disse endnu. Saaledes nævnte Sønderborg, som jeg husker ejedes i alle mine Barne- og Ungdomsaar af Chr. Schmidt, hvis eneste Barn, en Datter, nu Fru Vandel, næsten hvert Aar trods sin Alder aflægger Egnen og Hjemgaarden et Besøg, et Eksempel paa ældre Tids Menneskers Kærlighed til det gamle Hjem, ogsaa paa de karrige Jorder.

Længere ude mod Malund laa en Ejendom, vist nu ejet af Pallesen, men hvor der dengang var en lille, munter Mand ved Navn Kornelius, der undertiden fik lidt ekstra at drikke ved Handel, som han gav sig en Del af med og da udslyngede: »Jeg bor paa Amalienborg og kører med fire Stude.« Ejendommen maa jo have haft det Navn i hvert Fald. — Af større Ejendomme der omkring var Chr. Holms og vist ogsaa Kaj Algrens, der skulde være en af de ældste der omkring. En lille Ejendom bærer det i hvert Fald nu uforklarlige Navn af »Dripping Kirke«; det er mellem de to sidstnævnte Ejendomme.

Nu er saa godt som alle Ejere af nyere Dato deromkring, men de Par gamle Navne er da stadig bevarede, sidstnævnte og Sønderborg. Neden om disse samt Matr. Nr. 2 b, Flaaris, nu Karl Hansens, tidligere Simon ved Mosen og Per Zeutkens, var det, at den gamle, engang betydelige Vej fra Donnerup, Landevej fra Horsens, skulle have gaaet.

Men tilbage til Klovborg By. Bagved Købmandsforretningen i Øst, paa Trekanten, hvor nu Møllen, Klovborg Mølle med Tømmerplads er, var tidligere i flere Aar Markedsplads, thi Klovborg har haft Markeder i gamle Dage, ogsaa saa sent, at jeg husker det og har været med dertil, vist det sidste Marked, der holdtes lige før Aarhundredskiftet, mens Købmand Linus Nielsen endnu havde Forretningen. Og Købmand Linus Nielsen solgte denne i 1899 og flyttede til Nørre Snede, hvor han baade fik Købmands- og senere ogsaa den Manufakturforretning, han havde til sin Død, og som hans Enke, Karen, fortsatte endnu en Del Aar. Efter Linus Nielsens Tid holdtes der ingen Markeder i Klovborg mere. Ved disse Markeder gik det for Resten tit lystigt til. Det var en stor Begivenhed i Sognet at komme med dertil og vel særligt for Børnene, thi herved skete tit meget. Foruden almindeligt Marked bødes der paa flere Adspredelser; der var saaledes Auktion over forskellige udrangerede Sager og dertil indkøbte Partier Varer, tit meget Skrammel imellem, som ofte betaltes med gode Priser ved en saadan Lejlighed, og mange sjove Bemærkninger faldt ind imellem, som ogsaa satte Kulør paa Festen. Naturligvis var der ogsaa Kagekoner og forskelligt Gøgl, saa

Børnene kunde nok faa deres 2 Ører brugt, ligesom mange fik en Taar over Tørsten, thi de klare Dramme var dengang billige, kun en Snes Øre for en Pot Brændevin. Og Gemytterne gik ofte højt, og der yppedes Klammerier over Smaating, der dog sjældent fik slemme Følger. (Se dog Kristian Kristensens Erindringer under »Gaarden«.)

Da Linus Nielsen solgte Forretningen, tænkte han stærkt paa at være bleven Landmand og var lige ved at have købt Petersminde. Men saa ivrede Kroejer Lundsgaard i Nørre Snede for at faa ham til at købe Forretning i Nørre Snede, hvad skete. Linus Nielsens Kone, Karen, var en Datter af Hans Peter Lassen i Skade; han selv stammede fra Grædstrup, og han havde som ganske ung overtaget Købmandsforretningen i Klovborg efter sin Fader, Niels Mortensen, der efter at have haft to Gaarde i Grædstrup og en Tid ogsaa været Skriver paa Herredskontoret i Brædstrup startede Forretningen i Klovborg, den første Købmandsforretning i Klovborg By. En lille Forretning var ogsaa en Tid i Gribstrup, drevet af Hans Laursen. Denne prøvede paa at forhindre Linus Nielsen i at overtage Forretningen i Klovborg, idet det hævdedes, at Linus Nielsen ikke var 22 Aar, hvad krævedes for at have en saadan Forretning, men det lykkedes ikke at gøre ham noget, idet Faderen, som stadig levede, naturligvis kunde staa som den egentlige Indehaver.

Ved modsat Side af Vejen paa selve Hjørnet af Skadevejen laa saa Bagerens Hus, det samme, der ligger der endnu, nu ejet af Søren Hansen, tidligere af Jens Nedergaard. Bageren i min Barndom hed Petersen. Da han døde midt i 1890erne, vist 1896, fortsatte hans Enke og Plejedøtre Forretningen. I Bagerforretningen havde mange af vi Børn Ærinde paa Vej hjem fra Skole, ligesom hos Købmanden, og der vankede da undertiden en ekstra Kringle eller Kanelstang, der ligesom lidt Bolsjer hos Købmanden altsammen var noget, Børnene med Velbehag nød paa Vejen hjem. Selv en 2 Øre sad dengang ikke saa løs imellem Fingrene som nu de meget større Skillinger, men der kunde dog dengang faas noget, ogsaa for en 2 Øre.

I Forbindelse med Bager Petersens Død husker jeg en lille mig fortalt Tildragelse. »Gaarden«s, dengang Søren Kristensens,

Mark gik jo som nu lige ind til Bagerens Havedige, og der har vel ikke været alt for tæt og godt Hegn, for »Gaarden«s Hyrdedreng havde aabenbart sin Hyre med at passe, at de vel løsgaaende Kreaturer ikke kom i Bagerens Have, for skete det, blev den gruelig gal. Købmandens lille 3—4aarige Søn, som nok var gode Venner med Hyrdedrengen og kendte dennes Kvaler med Køerne og Bagerens Have, fik tidligt om Morgen, da Bageren var død om Natten, og hans Mor havde været i Bagerhjemmet om Natten i den Anledning og hen paa Morgen kom hjem, at vide, at Bageren var død, og saa snart han kom op, skyndte han sig hen til Hyrdedrengen, stod op paa Diget og raabte til ham: »No behøver do e o pas o a Kyæ, faa no æ a Bage dø«.

Saa længe nulevende husker, har der været Brevsamlingssted i Klovborg, nemlig hos Bager Petersens, men Brevene skulde adresseres pr. Nørre Snede og kom derfra med Postvogn til Klovborg. Da Bager Petersens Enke og Plejedatter, Kirstine Mikkelsen, flyttede over i en Lejlighed, tilbygget Købmands-huset, medtog de Brevsamlingsstedet. Det skete i 1902, da Skomagermester Kristen Jensen havde købt Forretningen og blev gift med Bager Petersens ene Plejedatter, Kirsten Petersen. Forretningen blev sidst i 1899 solgt af Købmand Linus Nielsen til en Lærer Nygaard fra Thyrsting, der kun i 2 Aar beholdt den og igen gik over til Lærergerningen, vist paa Sjælland, efter at have afhændet Forretningen til Kristen Jensen. Brevsamlingsstedet blev i 1909 til Postekspedition, og dermed skulde Post til Klovborg ikke længere adresseres pr. Nørre Snede, men pr. Klovborg. Postekspeditionen flyttedes atter med Kristen og Kirsten Jensen, da de i 1913 solgte Købmandsforretningen og flyttede over i deres nybyggede Hjem paa Hjørnet af Skadevejen, hinsides denne af Bagerens gamle Hus. Et Par Aar efter, vist 1915, døde Købmand Kristen Jensen, mens hans Enke, Kirsten, fortsat beholdt Postekspeditionen, lige til Banen kom i 1929, og Stationen overtog den som almindeligt Postkontor. I hele 20 Aar havde Kirsten Jensen da haft Postekspeditionen foruden tidligere at have haft med Brevsamlingen at gøre hos Plejeforældrene i Bagerhjemmet paa det andet Hjørne af Skadevejen.

Før Banen kom, havde der været Postbiler gennem Klovborg siden 1913, da disse afløste den oprindelige gamle, lukkede, gule Postvogn med Heste og med det bekendte Posthorn, der hørtes viden om i Egnen, naar Posten kom til Byen.

Den første Bil, en Lastbil, var dog kommen til Byen, før Postbilen kom, anskaffet af Mejeri og Brugsforening i Kompagni og kørt af Jens Peter Sørensen (Teglgaard), der foruden at have ejet Teglgaard ogsaa har været Vognmand, og da boet i Ejendommen lige over for Købmandsforretningen, hvor der Vest for Beboelseshuset, der staar endnu, var en stor Vognport, som forlængst er borte, ja, et lille Beboelseshus bygget paa noget af Pladsen.

Den egentlige Postvogn gik fra Nørre Snede over Klovborg til Horsens. Og da Banen til Rask Mølle og Tørring kom i 1890, kom der ogsaa en Postvogn til at gaa fra Ejstrupholm gennem Klovborg og til Tørring og Rask Mølle. Klovborg fik derved Forbindelser i flere Retninger, ogsaa til Banen til Horsens. Senere kom saa Postbilerne i Stedet, og disse medtog ogsaa som de tidligere Postvogne Passagerer, men nu blev Rejserne jo langt lettere og hurtigere. Tidligst var der jo kun den gamle Postvogn med Heste som officiel Befordring. Det var langsom Rejse og passede ogsaa daarligt for Rejse fra Landet mod Byen, da den kom fra Horsens om Morgenens og kørte til Horsens om Aftenen. Mange benyttede da ogsaa dette at køre med Vognmanden til Horsens. Næsten hver Dag var denne i Horsens efter Varer, men dette var jo ogsaa en lang Rejse med Heste og Vogn og Bedning i en Kro baade hen og hjemefter. Der var i gammel Tid ligefrem Folk, der tog Turen til Fods. Min Bedstefader har fortalt, saa tit at have gaaet til Horsens. Vore Dages Mennesker dels beundrer, dels gruer over den Tids Menneskers Taalmodighed og Udholdenhed til at give sig i Lag med saadant Besvær. Under disse Forhold blev Cyklen hilst som noget meget kærkomment, da den omkring Aarhundredskiftet begyndte at blive om ikke hver Mands Eje saa dog ret almindelig i mange Hjem. Det var noget andet, særlig for de yngre, at køre paa den i Stedet for den langsomme Agen med et Hestekøretøj, det være sig Postvogn eller Lastvogn for ikke at tale om Bøndernes eget Køre-

tøj, der sædvanligt kun brugtes paa kortere Strækninger og ved Højtideligheder i Hjemmet og Egnen. Særlig ved Bryllupper ansaas det for noget ærefuldt og fint, om der kunde stilles flest Køretøjer muligt paa Benene, og i en Bryllupsgaard var der stor Brug for Folk i Stalden. Ved Begravelser var for Resten det samme Forhold Tilfældet.

Jeg husker, da det utrolige og ganske usandsynlige forlød, at der skulde være kommen en Vogn uden Heste gennem Klovborg. Man vilde næsten ikke tro, det passede eller var muligt. »Lokomobil« kaldte man populært de første Biler. Da saa baade Vognmændenes Hestekøretøj afløstes af Biler, saavel som Post- og Personbiler kom, blev der først Lettelse i Trafikken, ogsaa med Varer, men da forsvandt samtidig Kroernes Betydning som Bedesteder, og mange af de oprindelige, hyggelige Landevejskroer blev nedlagt. Der havde rundt set været en Kro for hver Mil ad en Hovedvej, herfra til Horsens Sønderdal, Aastedbro og Molgjer, hvoraf den sidste mest benyttes her paa Egnen, fordi den laa mest praktisk paa Vejen, de andre for nær.

Banen Horsens-Tørring over Rask Mølle var dog kommen i 1890, og til Brædstrup kom den i 1900, men til Rask Mølle var der $1\frac{1}{2}$ Mil og til Brædstrup en stiv Mil, saa det var ogsaa noget besværligt at tage Toget fra et af de Steder. Det besværlige for Rejser afhjalp saa Bilerne til dels, baade Horsens-Nørre Snede og den til Rask Mølle.

I Nærheden af Bagerens Hus laa et Par smaa Huse, det ene stødende lige op til i Øst. Her boede i mange Aar et Postbud, Søren Rasmussen, nu Rutebilchauffør Jørgensen. Det andet Hus laa paa modsat Side af Hovedvejen, skraat overfor, kaldet »Lones Hus«, da her i mange Aar boede en gammel Dame, der hed Lone, Jens Malunds Datter fra St. Malund. Saa længere i Øst end de nævnte og Købmandsforretningen, men Nord for Hovedvejen, laa Skrædderens og Skomagerens Huse, nu sammenbyggede. Skrædderen var dengang, omkring 1900, Karl Andersen og Skomageren Kristen Jensen, altsaa til 1902, da K. J. købte Købmandsforretningen. Lige over for disse Huse laa Forsamlingshuset, bygget 1892, og ved Siden af dette paa Hjørnet af Baunhøjgaards Vej, men Vest for denne Vej, ikke

Øst for som nu, laa Smedjen. Den nu 2 Etagers Bygning paa den gamle Smedjes Plads er en Ombygning af denne. Inden saa længe blev ogsaa Huset Vest for Forsamlingshuset bygget. Og længere i Øst laa en lille Ejendom ved Vejen ned til Dalen, nuværende Gartner Nielsens; denne Ejendom havde Lars Jensen (Skade) en Tid efter at have solgt sin Gaard, den midterste i Skade By. Hans Kone hed Sidsel Kathrine; de holdt Guldbryllup efter at være flyttet til Klovborg; det stod i Forsamlingshuset, husker jeg. De solgte senere Ejendommen og byggede Hus endnu længere østfor, ved Dalen efter Flaaris, dog ikke det nu allernærmest Anlæget liggende Hus. Saa blev der ogsaa bygget et Hus af Søren Skeldal Øst for Skomagerens, og hertil hørte al Jorden derfra og til Dalvejen, hvor Søren Skeldal havde Hønseri. Ved Baunhøjgaards Vej blev Peter Petersens (Møllekusks) Hus bygget, i Hjørnet af Markedspladsen og Købmandsforretningens Jord.

Det var det gamle Klovborg, det egentlige Klovborg By dengang omkring Aarhundredskiftet og nogle Aar fremefter.

Byen, hvor nu Stationen er, regnedes ikke egentlig til Klovborg By, laa jo ogsaa for Størstedelen paa Gribstrup Jord. Det betragtedes som saadan en Afkrog og kaldtes — vist lidt foragteligt — »a Sik« eller »a Sig«, og her fandtes kun et Par smaa Huse langt oppe lige ved Bakken mod Vest, længere ude end Mejeriet nu, Nord for Vejen. De staa for Resten endnu. I et af dem, som er kommet til at ligge noget lavt for den regulerede Landevej, boede det andet Postbud i Klovborg, Anders Andersen, i mange Aar. Han var ikke blot Postbud, men havde ogsaa, som Konen derhjemme, Salg af forskellige Smaaartikler som Traad, Garn, Knapper, Naale o. lign., og saa kunde Børnene for en billig Penge faa Lakrids i brede Strimler. Endnu et lille Hus, det saakaldte »Emanuel's Hus«, laa en Del nærmere det egentlige Klovborg, ogsaa paa Nordsiden af Vejen, endda østligere end Mejeriet og Brugsforeningen; det er senere købt og moderniseret af Chr. Engebjerg. Alle tre Huse findes altsaa endnu i lidt forandret Skikkelse, alle i den nye By, der tidligere kaldtes »a Sig« eller »a Sik«, hvad egentlig betyder »et vaadt, surt Hjørne eller Stykke Jord«. I hvert Fald var Jorderne ved Siden af Vejen i »den ny By«, som den

senere kaldtes, da der begyndte at blive nogen Bebyggelse, noget vaade og sure og sumpede, og oven for Vejen, d. v. s. Syd for den, stod ofte en hel lille Sø med Afløb under Vejen gennem en saakaldt Stenkiste, der i Regn- og Tøbrudstider ikke kunde tage alt Vandet, der som en Bæk fortsætter nord-paa, til det mødte en anden Bæk fra Gribstrup, og sammen med denne løb ned igennem Kirkedalen, under Skadevejen og Kirkestien mod Klovborg Dal, hvor der var Afløb til Aaen neden for Skeldal og Dalsgaard. Bækken i den ny By er i Dag endnu umiddelbart ved Siden af Mejeriet; Afløbsforholdene er naturligvis i Orden, saa den ikke oversvømmer Jorden derude i Stationsbyen, hvor Jorden ogsaa overalt er taget ind til Bebyggelse eller Haver. I Forbindelse med denne Bæk havde jeg og tre andre Skolebørn fra Skade en Oplevelse, som jeg vil nævne. Vi var 2 Drengene og 2 Piger fra Skade, og det var et af de første Aar efter 1900, vist hen paa Efteraaret. Vi Piger skulde et Ærinde netop hos den nævnte Anders Andersen i »a Sik« efter nogle Smaating for dem hjemme og skulde derfor ud i »den ny By« efter Skoletid og ogsaa over Stenkisten under Vejen. Det blev imidlertid et skybrudlignende Regnvejr, og Vandet stemmede op mod Vejen derude, saa der var en hel Sø, da vi passerede baade frem og tilbage. Drengene var gaaet foran mod Skade, men havde dog ventet paa os tæt uden for Klovborg By, saa vi kom til at følges ned mod Kirkedalen. Men hvem beskriver vor Forundring, ja, Forfærdelse, da vi kommer derned i Nærheden og ser, at en strid Vandstrøm suser dernede, bredere end en almindelig Aa, stigende højt over den store Vej, der dog var hævet en Del over Dalens Bund, og strømmende med en Fart, saa vi ikke turde prøve paa at passere igennem den; der var jo godt Fald. Vi forsøgte at gaa op med det for om muligt at omgaa det oppe ved Gribstrup, men snart mødte vi jo Tværbækken fra »a Sik«, der jo netop havde det meste Vand med sig. Vi blev i Timevis gaaende op og ned med den uden at kunne se Mulighed for at komme over, og det til i Mørkningen, da Søren Rasmussen kom for at ringe Solen ned. Han var foruden Postbud ogsaa Ringer. Og han hjalp os over ved en for en at bære os paa Ryggen over gennem Vandet med bare Ben, og han

udtalte, at det kun lige var muligt for ham at staa fast i Strømmen over Vejen. I vore Hjem havde man, det siger sig selv, ikke kunnet forstaa, hvor vi Skolebørn blev af, ja, var ved at ængstes for os. Det oplystes saa senere, at Stenkisten under Vejen i »den ny By« havde givet efter for Vandets Tryk og Pres, og Vejen var bortskyllet til et gabende Hul. Dette er alt-saa sket umiddelbart efter, at vi Piger er kommen over den, saa Vandet er kommen før os ned i Kirkedalen. Var Drengene gaaet deres egen Gang, var de sikkert naaet over, før Vandet kom.

Det siger sig selv, at det var et vældigt Fremskridt og Signal til Byens Vækst, særlig den ny Bys, da Banen fra Horsens over Rask Mølle til Ejstrupholm holdt sit Indtog i Klovborg hin 10. Maj 1929. Det skete samtidig med eller rettere lige umiddelbart efter, at den ny Banegaard i Horsens var taget i Brug, og de hidtil smalsporede Horsens Privatbaner var bleven bredsporede. Nu har Banen saa for et Par Aar siden holdt 25 Aars Jubilæum. Med Banen og Stationen blev Postkontoret saa henlagt til denne. — Men desværre er det Eventyr jo nu forbi fra Nytaar i Aar (1958), da den er omtrent nedlagt.

Men forinden dette epokegørende for Byen og Sognet skete, var der allerede sket store Fremskridt, og et Par vigtige Foretagender — et Andelsmejeri og en Brugsforening — havde faaet Plads i »den ny By«. Allerede sidst i Aarhundredet (1898) havde Klovborg Sogn faaet sit Andelsmejeri ude i »den ny By«, nu ombygget i moderne Stil 1930—31.

Paa dette Omraade havde Thyrsting egentlig været lidt forud med Mejeri paa Thyrstinggaard allerede omkring 1890. Det Aar eksisterede det i hvert Fald, thi da ved jeg, at min Moder var Mejerske der; det var jo dengang almindeligt, at Kvinder lærte Mejerifaget og havde Plads som Mejersker. Det var under en Forpagter Jensen paa Thyrstinggaard, og det var jo Privatmejeri under Matrup, men hvortil Bønderne ogsaa kunde »sælge« deres Mælk, som det hed. Naturligvis var det ikke saa rentabelt for dem som de senere Andelsmejerier, de selv ejede; men da der ikke eksisterede andre Mejerier i Egnen, var mange dog glade ved at kunne levere dertil baade fra Klovborg og Thyrsting, da de derved kunde slippe for den besværlige Kærnen Smør selv hjemme.

I sin Start var Klovborg Andelsmejeri saa meget paavirket af den indremissionske Retning i Sognet, at Mejeriet ikke maatte gaa Søn- og Helligdage. Det førte til, at der Dagene efter saadanne blev leveret meget daarlig Mælk, og det skaffede umaadeligt mere Arbejde med Mælkens Behandling i Hjemmene, hvorfor man nogle Aar senere gik over til at modtage Mælken ogsaa Lørdag Aftener efter Malketid, hvor Beboerne selv hjalp til at bringe den til Mejeriet. Ogsaa det viste sig uheldigt, og da Smørrets Kvalitet ogsaa led derved, og der hertil stilledes større og større Krav paa Verdensmarkedet, maatte alle Mejerier for Eksportens Skyld efterhaanden gaa over til at modtage Mælk hver Dag, ogsaa Klovborg. Indre Missions førende Stilling i Sognet svækkedes ogsaa efterhaanden, dels vel ved mange nye Tilflyttere til Sognet, dels gennem de yngre Slægtleds mindre Iver for Partier, og man maatte bøje sig for Tidens Krav i Bedriften.

Først i 1900 blev der bygget Brugsforening i Klovborg, ogsaa i den ny By, Side om Side med Mejeriet, og der var længe en stor Vognport i Vest ud mod Mejeriet, noget, Forretninger af den Art næsten var nødsaget til at have paa Grund af Vognmændenes Hestekøretøjer, der som Regel først kom dragende med Varerne fra Købstaden om Aftenen og saa ikke kunde faa aflæsset straks, men maatte sætte Vognen i Porten foreløbig og til næste Dag.

Da der kom Biler, var det som nævnt Mejeriet og Brugsforeningen, der sammen anskaffede den første Lastbil og dermed bragte den første Bil overhovedet til Klovborg.

Ogsaa paa Brugsforenings Omraade havde Thyrsting været forud med Brugsforening i Matrup Mølle sidst i 1880erne. Den havde 65 Aars Jubilæum i 1954.

Naar det lod sig gøre her at faa Brugsforening allerede i 1889, skyldes det vel, at Ejeren af Matrup gav den frit Hus og vist ogsaa fri Uddelerbispisning i Møllen. Ogsaa i Dag har jo Matrup Brugsforening til Huse i Matrup Mølles nye Bygning. Særlig i Begyndelsen benyttedes Brugsforeningen der af mange, ogsaa fra Klovborg Sogn. Det var saa praktisk, naar man alligevel var kørende til Mølle, den eneste Vandmølle for Resten i Egnen. Gribstrup, dengang Vindmølle, eksisterede jo

ogsaa med Savværk som Matrup Mølle, men Vinden maatte man jo rette sig efter, derimod var Vandet altid for Haanden som Drivkraft. Det var jo dengang, da Bønderne ikke kunde male selv, idet Elektricitet ikke var til eller ikke almindelig og Hvermands Eje som nu, og Vindmøller paa Gaardene har aldrig været ret brugt her paa Egnen. Kun enkelte private Storer eller Byerne begyndte at faa Elektricitet lige efter Aarhundredskiftet, saaledes Matrup Gods nogle Aar efter 1900 gennem Møllens Vandkraft. Vandets Drivkraft benyttedes her ogsaa til Stamperi og Spinderi samt Tøjpresning. Men netop paa Grund af Mølleriet vedblev mange, ogsaa i Klovborg Sogn, at handle i Matrup Brugsforening, selv efter 1900, da Klovborg Brugsforening blev oprettet. Thyrsting fik ogsaa mange Aar senere en Brugsforening mere, vist omkring 1940, idet Købmandsforretningen i den ny Thyrsting By, der blev til ved Udstykning af Herregaarden Bjerrebo fra Matrup, blev omdannet til Brugsforening, og Uddeler blev den tidligere Købmand Kæmsgaard. Matrup Brugsforening har i hvert Fald langt op i Aarene haft ugift, kvindelig Uddeler. Jens Jensens Hustru i Søndergaard, Mine, var i mange Aar Uddeler i Matrup Brugsforening. Hun huskes af mange for sit milde og imødekommende Væsen.

Klovborg Brugsforenings første Uddeler var en Pedersen, gift med Kirstine Kristensen, Datter fra »Gaarden«, Kristen Kristensens Søster. Fra 1930 kom nuværende Uddeler, Chr. Laursen, Søn af afdøde Snedker og Tømrer Søren Laursen. Chr. Laursen havde i 1955 25 Aars Jubilæum som Uddeler.

Ogsaa Andelsmejeri kom der omsider i Thyrsting i Stedet for det private Mejeri paa Thyrstinggaard. Men det har knebet Beboerne at enes om dets Drift, og til Tider har det været næsten standset som almindeligt Mejeri.

Allerede i 1911 oprettedes en Sparekasse i Klovborg. Den har nu til Huse i den ny Købmandsbygning paa det gamle Købmandshjørne i den gamle By. Og for en Snes Aar siden kom tillige en Bank, Filial af Horsens Bank, som ogsaa har lignende Filial i Nørre Snede. Den fik Plads i den ny By, Stationsbyen, hvor den nu har sin egen Bygning. Og jævnsides med alt det nævnte skød den ene Bygning op efter den

anden, dels helt private Beboelser, dels Handlende med Butikker, dels Haandværkere med og uden Butik. Og med den ny, store Centralskolebygning for et Par Aar siden er det gamle og det ny Klovborg nu praktisk talt vokset sammen.

Den voksende Stationsby ligesom den stærkt voksende Befolkning i det hele i Sognet har da ogsaa gjort det muligt, at her kunde komme Læge, Dyr læge, ja Inseminører til Klovborg. Tidligere var man desangaaende henvist til nærliggende Byer, mest Nørre Snede. Angaaende Sygehus hørte ligesom nu Sognene til Brædstrup med Egnens Amtssygehus, ligesom Herreds- og Dommerkontorer findes der nu.

Allerede Aaret før Vestbirk Højspændingsværk, Egnens Højspænding, var oprettet, fik Klovborg By i 1923 sit eget Elektricitetsværk i den gamle By's østre Del, og dette bestod selvstændigt til 1940, da det fik Hjælp fra Vestbirk Højspænding i Form af Strøm, som det omformede til Lavspænding, men Krigen gjorde, at det senere helt maatte overgaa til Højspænding og give sig ind under VOH i Aaret 1948. Samtidig med Vestbirk Højspændings Oprettelse i 1924 fik Klovborg Sogn 2 Taarne med Højspænding, et i Nærheden af Malund og et ved Sønderdal. Efterhaanden kom saa de andre, sidst Flaaris i 1957.

Det første Sted, elektrisk Lys i det hele kom i Kommunen, var som nævnt paa Matrups, idet her kort efter Aarhundredskiftet oprettedes et privat Lavspændingsværk til 110 Volt i Møllen, drevet ved Vandkraft. Det gav Lys til Hovedgaarden, Møllen og Husene der omkring. Senere har det private Værk dér ogsaa laant Strøm fra Højspændingsværket i Vestbirk, hvorfra det ogsaa har Kraft. Paa samme Tid, som dette første Elektricitetsværk paa Matrups oprettedes, begyndte man ogsaa der paa Gaarden at bruge Malkemaskine, dog ikke drevet med Elektricitet, men ved Petroleumsmotor.

At der ogsaa i adskillige Aar har været et Centralhotel i Klovborg i den ny By, bør dog ogsaa nævnes, og med Lokaler, der ved Lejligheder bruges i Lighed med Forsamlingshuset, særlig naar det drejer sig om mindre Sammenkomster og Møder, mens Forsamlingshuset er bedst egnet til de større, og særlig nu det nye Forsamlingshus. Siden det gamle For-

samlingshus blev bygget i 1892, blev det en Del moderniseret, men nu mente man altsaa, at Kravene til det er saa store, at det helt maatte fornyes, og der blev købt Grund til et nyt ude i den ny By, hvor det nu er opført og indviet i Aar (i 1959).

Sønderdal Kro, der tidligere har været noget mere brugt til Møder og Fester, synes man vist at ligge lidt for fjernt fra Byen, og saa er det jo Aktieselskabernes Tid, hvor man selv i Fællesskab vil bygge og eje, hvad der er fælles Brug i et Sogn. I Thyrsting byggede man ved den ny Skole en Gymnastiksal saa stor, at den ogsaa bruges som Egnens Forsamlingshus. Senere er Friskolen i den ny By ogsaa meget benyttet til Møder og Fester, naturligvis fortrinsvis af Friskolens egne Folk.

Endnu en Forsamlingsbygning har gennem mange Aar eksisteret i Klovborg Sogn, nemlig Missionshuset oppe i Gribstrup, bygget i 1880erne til sit specielle Brug. Skolen i Gribstrup blev bygget i Nærheden af den. De kirkelige Synspunkter og Retninger har særlig i ældre Tid omkring Aarhundredskiftet staaet meget stejle og skarpe overfor hinanden i Klovborg Sogn — modsat f. Eks. Thyrsting Sogn, hvor saadanne Modsætninger inden for Befolkningen næsten ikke mærkedes. Ja, det var i Klovborg i Virkeligheden saaledes, at de, der regnede sig til Indre Mission, ikke kunde tænke sig at sætte sine Ben i Forsamlingshuset, og omvendt de uden for Indre Mission ikke tænke sig at komme i Missionshuset. Enkelte Præster, der ikke var stærkt partiprægede, prøvede paa at bringe de to Modsætninger sammen ved at holde kristelige Møder og Foredrag ogsaa i Forsamlingshuset. Nu bruges Forsamlingshuset som bekendt til de fleste Sammenkomster angaaende praktiske Fællesanliggender i Sognet, og da kan alle nu komme der, og det partiprægede i religiøs Henseende spiller heller næppe den store Rolle som i tidligere Slægtled.

Tidligere Indvirkning paa Andelsmejeriets Drift er allerede omtalt. Men Forstaaelsen for ikke at kunne blande det religiøse ind i Sognets fælles praktiske Foretagender er vokset betydeligt, og man ser mere frit paa Forholdene end tidligere.

En anden religiøs Retning, vel lidt henad Indre Mission

for andre at synes, har der ogsaa været lidt Tilslutning til tilbage i Tiden i Klovborg Sogn, de saakaldte »stærke Jyder«, der ellers hørte hjemme væsentlig i Korning og Øster Snede Sogne. Som Omtalen specielt af Riishedegaard nævner, sluttede enkelte Medlemmer af den gamle Slægt her sig til de »stærke Jyder«s Retning, hvad jeg ogsaa selv husker, men for det religiøse Liv i Sognet som Helhed spillede den Retning ingen Rolle, førte et stille Liv og gik nærmest op i og sluttede sig til Indre Mission.

Som Modvægt mod den i hvert Fald tidligere i Sognet ret vidt herskende Indre Mission, der derfor ogsaa fik stor Indflydelse paa Præstevalg og derved paa Kirkens daglige Forkyndelse, blev kirkeligt Samfund stiftet noget efter Aarhundredskiftet, vist omkring 1. Verdenskrig. Og den ledende Skikkelse her var Jørgen Møller fra Gribstrup Møllegaard, en Skikkelse, der ikke bør glemmes, naar der gives et Rids af Sognets Historie i det sidste halvt Hundrede Aar, og som netop i disse Dage, midt i 50erne, da dette her skrives, runder de fire Snese og trods det syntes fuldstændig aandsfrisk som i gamle Dage, da jeg paa 80 Aarsdagen talte med ham i Telefonen og ønskede til Lykke. Jørgen Møller er en Mand, som i det hele taget har haft stor Betydning for frisindede aandelige og folkelige Bevægelser i sit Hjem sogn; han var ikke blot kirkeligt Samfunds største Kraft ved Stiftelsen, men var dets Formand og Leder gennem de mange Aar, der er gaaet siden. Dette Samfunds Tilslutning var skiftende, men til Tider endda ret stort, og endnu holder det sine Møder, i Regelen i private Hjem. Jørgen Møllers grundtvigske Indstilling og Livssyn havde for en stor Del sin Rod i hans Bekendtskab med Pastor Kring i Aale og Lærer Svendstrup i Hjortsvang, hvor Jørgen Møller opholdt sig i nogle Ungdomsaar.

Ogsaa en Foreningsforening fik J. Møller stiftet i Sognet, en Forening, som Klovborgs mangeaarige Ene- og Førstelærer Kristoffer Jensen havde stor Interesse for og støttede efter bedste Evne.

Ogsaa af Sogneraad og Menighedsraad har Jørgen Møller været Medlem en Aarrække, ligesom der næppe kan nævnes det Foretagende af folkelig og praktisk Art, uden at Jørgen

Møller har haft Del deri og gjort sin Indflydelse gældende til Fremme af det.

Med Hensyn til *Skolen* i Klovborg Sogn, da hører dette Sogn uden Tvivl til de Sogne paa Landet, der fra de ældste Tider har haft egentlig Skole, fast Lærer og Skolebygning, idet den ældst kendte Skolebygning, den i Karl Bentsens Ejendom (over for Kirken) mindst gaar helt tilbage til Frederik den Fjerdes Rytterskoler. Denne Konge oprettede ca. halvtredje Hundrede Skoler omkring paa sine saakaldte Ryttergodser. Ja, fra endnu ældre Tid er der i Klovborg Vidnesbyrd om Skole og Degne. Saaledes i en Indberetning 1660 nævner Præsten Jens Bredal, »at Degnen er bosiddende og har til Degnebolig en liden Toft, som er Kirke Jord.« Det er jo denne Kirkejord, som op gennem Tiderne følger Degnekaldet. Og kan man gaa ud fra, at Degnen ogsaa var Lærer i Sognet, har der altsaa været Skole i Klovborg endda før Fr. IV.s Rytterskoler, ogsaa fastboende, ikke bare Løbedegne fra et Sted til et andet, hvorved den allerførste Undervisning af Almuen paa Landet er givet. Og Provst Woldum siger i sin Indberetning saaledes i 1772—73: »Ingen uden 1 Skole i hver Sogn, som efter Skoleforordningen af 23. Jan. 1739 er anlagt for Bønderbørn.« Dette er jo klart Fr. IV.s Rytterskoler, her er omtalt i den Forordning. Men af det førstnævnte ser det jo ud, som Klovborg har haft Skole og fast Lærer endog længe før, og denne Lærer og Degn har sikkert ogsaa boet paa samme Sted, da det nævnte Degneboel aabenbart var det samme som Skoleloden senere, beliggende op mod Kirken. Og Klovborg Skole har da sikkert fra de ældste Tider ligget paa Karl Bentsens Ejendoms Plads. Kr. Kristensen i »Gaarden« har sagt til mig, »andet kendes og erindres ikke, end at dette har været Tilfældet.« I 1866—67 blev denne ældste Skole ombygget, og altsaa til den nuværende Bygning, som endnu er Stuehus paa Ejendommen. I 1878—79 byggedes saa den ny Skole og toges i Brug, og den kom til at ligge Syd for Byen og er den Bygning, som har været Skole til 1952, da den nye Skole, Centralskolen, er bygget henne i Byen paa Kr. Kristensens Jord,

paa »Gaarden«s Jord altsaa. Dermed er Klovborg Hovedskole igen flyttet tilbage til Byen, endda nær dens oprindelige Plads.

Samtidig med, at den oprindelige gamle Skole blev ombygget i 1867, skal et Par mindre Skoler være oprettede, nemlig den ene i et Hus nær Sønderdal, og som staar endnu som »Skrædderens Ejendom«, da der i mange Aar boede en Skrædder, og der er slet ikke saa lidt Jord til, beliggende langs Landevejen som Bygningen; og den anden mindre Skole laa ude efter Malund nær Pallesens Ejendom. Disse to mindre Skoler skal være nedlagte igen, da den gamle Skole i 1878—79 blev forladt, og den ny Skole bygget nær Baunhøjgaard, modsat Side af Byen. Og det siges, at dennes Beliggenhed og Plads bestemtes ved, at den skulde ligge lige midt i Trekanten, der dannedes mellem de tre gamle Skoler, altsaa mellem Hovedskolen i Karl Bentsens Ejendom, den ved Sønderdal og den efter Malund. Gribstrup Skole blev dog til Gengæld — vel for de to nedlagte smaa Skoler — oprettet ved Siden af Hovedskolen i 1925, og den eksisterer jo trods Centralskolen med sin mangeaarige Lærer Schriver, og Matrup Ladegaard Skole jo ogsaa. Den er forøvrigt den første af de mindre Skoler, man i Historien møder ved Siden af Klovborg Hovedskole. Der har i alle disse Skoler kun været een Lærer ad Gangen, lige til Klovborg Hovedskole fik oprettet et Forskollelærerinde Embede til de yngste Aargange i en Nybygning ved Siden af og i Vinkel med den 1878—79 byggede Hovedskole Syd for Byen. Dette skete i 1902, at Forskolen oprettedes der. Et Par mindre Privatskoler har ogsaa eksisteret i kortere eller længere Tid, nemlig en grundvigske i Gribstrup under Lærerinde Frk. Rasmussen, der først i den allernyeste Tid har nedlagt sin Skole paa Grund af Alder. En Indre Missionsk Skole var der ogsaa en ganske kort Tid i Stationsbyen, omkring 1910 vist, men den nedlagdes ret hurtigt, mens den grundvigske har eksisteret til for ganske faa Aar siden.

Oprettelsen af den Indremissionske skyldtes, at en Kreds af Indre Mission ønskede en Skole mere præget af deres religiøse Syn, end man mente, Hovedskolen var. Om Thyrsting kendes ikke Vidnesbyrd om Skole fra saa langt tilbage, som Klovborg har haft. Men i 1772—73 synes der dog at have

været, da Provst Woldum i sin Indberetning siger, at der var »ikke uden een Skole i hver Sogn«, og det maa vel da betyde, at der var i hvert Fald een Skole i hvert Sogn, ogsaa i Thyrsting.

Naar Klovborg har været foran, skyldtes det vel det langt større Sogn, og at det vist oprindeligt har været et Slags Hovedsogn i Forhold til Thyrsting, thi det har været saaledes meget langt tilbage, at Herskaberne paa Matrups har betragtet Klovborg Kirke som deres Kirke, idet dér har været Kirke, i hvert Fald Hovedkirke, meget længere end i Thyrsting. Det viser ogsaa dette, at det var her, Hardenbergerne indrettede deres Gravkapel under Koret ved lidt Ombygning af Klovborg Kirke. Her havde de deres Stole i Kirken. Paa selve Matrups indrettedes et eget Kapel. Klovborg Kirke ejedes af Matrups til langt op i Nutiden, da Beboerne i 19. Aarhundrede købte den til Selveje, og naar Beboerne i mange Aar, hvad jeg husker, havde den saakaldte Matrups Tiende, saa var det i Virkeligheden Bevis paa Selveje af Kirken, idet det var Afbetaling af Købesummen paa den.

Saa lang Tid, der har været Skole i Thyrsting, har der aldrig været mere end een Lærer. Angaaende Skolebygningen, saa kendes der to gamle Skoler. Den ældste er beliggende ved en Vej efter Stidsmølle, Syd for Hovedvejen Thyrsting-Ring. Den næstfølgende Skolebygning var saa den gamle Skole ved Kirken, som mange husker endnu, og som blev solgt til privat Beboelse, da den nuværende blev bygget og taget i Brug nogle Aar ind i det 20. Aarhundrede, vist 1908; da blev den gamle Skole af Kommunen solgt til Murermester Niels Nielsen og Gaardejer Chr. Olesen, der saa ved Videresalg har skilt det meste af Jordlodden og Bygning fra hinanden, idet der paa Jordlodden blev bygget en lille Landbrugsejendom, som Graveren og Kirkebetjenten har haft.

I Historien kendes Navne paa adskillige Lærere og Degne i Klovborg Sogn, flest fra Hovedskolen, hvor de benævnes Degne, i hvert Fald i ældre Tid; de var nemlig ogsaa Præstens Medhjælpere og Kirkesangere, tillige Ringere, hvilken Bestilling senere gik over til Kirkebetjenten, der ogsaa var Graver. Og der kom Tider, da der blev Orgel i Kirken, og Degnen og-

saa maatte være Organist. For Sognedegnene laa den gamle Skole i Karl Bentzens Ejendom godt for Degnens Gerning i Kirken. Denne Skole havde jo sin Skolelod fra Ejendommen og op omkring Kirken, og som Brugere af Skoleloden nævnes Degnene da ogsaa i Matriklerne; det var Matr. Nr. 1, da der blev faste Matrikelnumre. Og Lærerne havde jo undertiden andre smaa Bestillinger, særlig i ældre Tider, da ikke alle og enhver var dygtige til Pennen. Folketalslisterne er saaledes i ældre Tider førte og underskrevne dels af Præsterne, dels af Lærerne. I Klovborg Distrikt er de saaledes i 1855 og 1860 førte af Lærer Stoustrup, og Matrups Ladegaard Listen det sidste Aar af en Skolelærer Bang, men senere træffes større Gaardmænd som Listeførere, saaledes min Bedstefader Hans Peter Lassen i Skade i 1870 og 1880; fra da af er Listerne mere moderne formede. Det kan bemærkes om min Bedstefaders Skrift, at den i 1870 er helt gotisk (d. v. s. med gammeldanske Bogstaver), men i 1880 mest latinske, altsaa vore nuværende Bogstaver brugt, men endnu i 1880 haves Stavemaaden med de gamle to »u«er i Hus (Huus). I 1890 træffes hans Søn, Lars Hansen, som Listefører paa en Liste (jfr. S. 11—13).

Ovennævnte Lærer Bang kan man vel regne med var Lærer ved Matrups Ladegaard Skole omkring 1860. Skolen skal forøvrigt først være oprettet i 1870, egentlig flyttet, nemlig fra Matrups Ladegaard, i hvilken Gaard der allerede i Begyndelsen af 19. Aarhundrede skal være begyndt Skole i et lille, lavloftet Rum med Lergulv, og hvorom gamle Folk kunde berette, at de gik ind med Træsko paa, hvad nu ogsaa var Tilfældet i Hovedskolen i min Faders Barndom i 1860'erne, og om Vinteren slæbtes en hel Del Sne med ind, hvad saa tøde og frøs om Natten, saa der om Morgenen derpaa kunde glides paa Is inde i Skolestuen. Børnene havde i Matrups Ladegaard deres Mad med selv, men Gaardens Ejer skulde give dem Øl at drikke, hvorfor hver Mand aarligt leverede et vist Kvantum Malt dertil. Gaarden ejedes jo dengang af Matrups, der vel ogsaa havde sørget for, at Skolen var bleven oprettet der.

Af Lærere i Matrups Ladegaard omkring Aarhundredskiftet husker jeg en Lærer Sørensen, hvis Enke skal have levet endnu i 1956, og en Broder til ham traf jeg for en halv Snes Aar

siden (omk. 1944–45) som Friskolelærer oppe i Bjergby paa Mors. Efter Lærer Sørensen kom saa Kæmsgaard'erne i Matrups Ladegaard Skole, først Faderen og senere Sønnen, som er der endnu (i 1958). En anden Søn blev Købmand i Thyrsting efter Købmand Hansen og er nu Brugsforeningsuddeler samme Sted i sin egen tidligere Forretningsbygning, der overgik til Brugsforening for nogle Aar siden, saa der nu er to Brugsforeninger i Thyrsting.

Ved Klovborg Centralskole er der nu tre Lærerkrafter, en Første- og en Andenlærer samt en Forskolelærerinde, der stadig bor og har Underskolen i den gamle Forskolelærerindebygning lidt uden for Byen. Lærer Bitsch har været Førstelærer fra 1924 og til nu for nylig i 1957, da han er gaaet af, og en ny Førstelærer kommen i Stedet. Lærer Bitsch gik saaledes med over fra den gamle Skole og til den nye Centralskole i selve Byen.

Efter et Par Maaneder som Vikar fulgte Førstelærer Bitsch i 1924 efter den mangeaarige Lærer Kristoffer Jensen, der gik af sidst i 1923 efter at have været først Enelærer fra sidst i 1880erne til 1902 og derpaa, da der det Aar oprettedes en Forskole i Klovborg, Førstelærer til sin Afsked og Bortrejse til Fredericia i 1923. Forskolebygningen blev bygget ved Hovedskolen, i Vinkel med denne, og af Forskolelærerinder virkede først Sofie Pedersen og derpaa Fru Mønsted til omkring 1950. Endnu bruges dog efter Centralskolens Oprettelse i 1952 den gamle Forskolebygning som Forskole, mens den gamle, straatækte Hovedskole af Kommunen er udlejet til privat Beboelse. Men ved nu forestaaende Tilbygning til Centralskolen regnes det vist med, at Forskolen ogsaa flyttes dertil i nær Fremtid.

Lærer Kristoffer Jensen, der var Lærer i Klovborg i op mod 40 Aar, huskes endnu af vi ældre. Han var en af de Lærere i Egnen paa den Tid, ligesom ogsaa Svenstrup i Hjortsvang, som fik stor Betydning for Egnens Liv ved at arbejde med paa at faa forskelligt Nyt i Gang. Saaledes arbejdede han for at faa en Foredragsforening og en Husflidsforening i Gang, faa et Kirkeligt Samfund oprettet i Sognet, altsammen noget, den energiske Jørgen Møller i Gribstrup blev en Førstekraft i,

som Læreren, der ogsaa virkede for at faa en Sparekasse stiftet samt en Afholdsforening. Og hans Skole var saaledes, at den blev regnet for en af de bedste i stor Omkreds. Og hvor afholdt og paaskønnet hans Arbejde i Skole og Sogn var, fik han og hans elskelige Kone, Marie, at mærke ved de Mærkefester, de kom til at fejre i Klovborg, nemlig deres Sølvbryllup 27. Dec. 1909 og 25 Aars Skolejubilæum 2. Febr. 1911, da der var enorm Tilslutning fra alle Sider, saa Skolestuen og Lejligheden knap kunde rumme Gæsterne, og hvorved Masser af Taler og Sange gav Udtryk for Folks Taknemmelighed mod Lærerpæret. Og det samme kom til Orde ved Afskedsfesten for dem ved deres Afrejse fra Klovborg Skole i 1923, da de rejste til Fredericia for at nyde deres Otium stille og tilbagetrukket, til han 28. Aug. 1933 døde paa et Besøg hos Sønnen Ejvind i København, og hvorhen Marie Jensen derpaa flyttede og boede til sin Død nogle Aar senere.

Deres Komme til Klovborg Skole Kyndelmisse (2. Febr.) 1886 var ellers meget dramatisk, noget, de aldrig kunde glemme, og jeg husker, de tit beskrev for mig. Og der gik helt Sagn derom, som Sangene ved Jubilæumsfesten udtrykte.

Det var nemlig Vinter med store Snedriver, saa Vejene var vanskelige at befare. Lærer Jensen kom med sin Kone og lille første Barn rejsende fra Vester Vedsted Skole, hendes Hjem, ved Ribe, og Rejsen tog flere Dage, og til sidst maatte de Klovborg Bønder, som havde hentet dem, velsagtens i Horsens, give op for Vejr og Sne saa nær som ved Petersminde, hvor Familien blev indlogeret for Natten og var meget taknemmelige for at komme ind til god Varme og Mad og Seng, og først Dagen efter naaede de saa Skolen.

Lærer Jensen var i Klovborg i Aarene omkring Aarhundredskiftet, da saa meget nyt saa Lyset i Sognet, og i næsten alt dette var han en virksom Kraft, i det aandelige Liv Bærer af det frisindede, og nogle Aar efter 1900 fik Sognet ogsaa den unge Præst, senere Provst og Biskop John Ammundsen, som Lærer Jensen arbejdede godt sammen med, ligesom der var fremskridtsvenlige Lægmænd som f. Eks. Jørgen Møller i Gribstrup. Og naar Tiden deromkring synes én at være en særlig skabende og frodig Tid, skyldtes det uden Tvivl for en stor

Del de nævnte Personligheders Arbejde, Indsats og fremskridtsvenlige Synspunkter.

Af Lærere længere tilbage i Klovborg er »Gamle Stoustrup«, som han i Reglen er bleven kaldt og kendt i Eftertiden, den bekendteste. Selv om ingen nulevende har gaaet i Skole hos ham, saa mindes mange af os ham omtalt af vore Forældre som deres Lærer. Min Fader har i hvert Fald haft ham til Lærer i 1860erne og i 1870erne, og endnu før har han været Lærer, vidner de omtalte Mandtalslister om; allerede altsaa i 1855 er han det i hvert Fald. Det var dengang endnu i de Dage, da Børnene beholdt Træskoene paa i Skolestuen, hvad der tit ikke gik helt roligt af, saa Stoustrup, fortaltes det, maatte kalde til Ro, og om Vinteren var der jo tit et værre Sneshjap og Søle paa Gulvet i Skolestuen, kan man nok tænke sig.

Dette, at Stoustrup endnu har Efterkommere i Sognet, bidrager vel endnu mere til, at han huskes, thi Navnet er her jo saa stadig. En Søn af ham blev Gaardejer i Sognet, og flere Døtre blev gift med kendte Mænd i Egnen, saaledes én ind i St. Malund og én i Engebjerg i Nr. Snede Sogn, en tredie med Christen Karlsen ved Flaaris, hvis Søster var Kone i Flaaris. En Søster af Stoustrup var bleven gift ind i Hammergaard, men den direkte Linie, der forblev her, var gennem Sønnen Peder Stoustrup, som nulevende Peder Stoustrup er Barnebarn af og Ejer af hans Gaard.

Lærer Stoustrups Hustru, Gamle Fru Stoustrup, levede længst af de to og blev meget gammel, boede en Tid som Enke i det nævnte »Friis' Hus«, det gamle Tinghus, nær Købmandsforretningen i Klovborg By, men kom som gammel og svagelig til Datteren i St. Malund, hvor hun døde midt op i 1890erne. »Friis' Hus« var jo Tinghus i Vrads Herred 1759—1801. Vi træffer det nævnt i 1787, da Kirkebogen fortæller, at et Almissemlem, Søren Pedersens Enke, dør 78 Aar gl. i Klovborg Tinghus.

Det kunde tyde paa, at Tinghuset, baade mens det var Tinghus og siden, er bleven brugt som Bolig for enlige Gamle, som ikke naturligt havde eget Hjem. Ogsaa jeg husker, at flere gamle Mennesker har boet der kortere eller længere Tid, og

der var vel sjældent flere samtidig af saadanne, der ikke selv kunde skaffe sig eller havde et Hjem at bo i. Dengang var det jo almindeligt, at de Gamle blev boende hos deres Børn, efter at disse havde overtaget Bedriften, langt mere almindeligt end nu; de havde Aftægt, som det jo hed, hos de unge i Hjemmet.

Allerede i 1834 træffer vi vist Stoustrup som ganske ung, ugift, substitueret Skoleholder for den gamle Degn Thomas Sørensen Bodholt, der efter Folketalen i 1834 er 81 Aar, og hans 77aarige Kone Dorthé Deliane Jensdatter, vel de samme Degnefolk, der ogsaa træffes i Listen af 1801 som 48 og 44 Aar og i 1787 som 34 og 30 Aar som Skoleholder, mens da en Johan Rindelev er Degn, 64 Aar gl. Da nævnes den første som Thomas Sørensen.

Ogsaa længere tilbage træffer vi i gamle Papirer, særlig i Matriklerne, Navne paa adskillige Lærere og Degne i Klovborg og enkelte i Thyrsting. Allerede i Matriklerne af 1662 og 1664 nævnes en Schollemester Jens Nielsen i Klovborg, i første Matrikel er hans Ejendom paa 4 Tdr. 2 Skp. $2\frac{2}{3}$ Fdk. Hartkorn (se S. 313 og 321), og i 1664 5 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk, 1 Alb., vel bare en Forhøjelse af Hartkornet paa samme Ejendom. Men her er der jo Tale om en Gaard, ikke blot om Skoleloden, hvor der kun var meget lidt Hartkorn, saa det ser jo ud til, at han ogsaa var Gaardmand i Sognet, hvad vel betød, at han havde en Gaard, som han saa beholdt ogsaa som Skolelærer. Muligt har han ogsaa været Degn og haft Skoleloden som saadan. Det er jo netop paa den Tid, omkr. 1660, da en Præst omtaler, at der er en fast Lærer med fast Bopæl i Sognet, hvad muligt betyder, at der kun var den ene Lærer i Sognet, og som vel saa ogsaa maa have haft Skoleloden, hvis en saadan er udlagt som saadan straks, der kom fast Lærer, men dette er dog ikke afgjort sket, hvis Lærerne til at begynde med var Gaardejer i Sognet og beholdt deres Gaard ogsaa som Lærere.

I en Jordebog over Matrup Gods, udateret, men vistnok fra omkr. 1758, nævnes Degnen Johan Rindlev (jvf. ogsaa Folketalen af 1787), med Hartkornet 4-7-1-1 (ny 4-6-3-1), netop som No. 7 Gaard i Klovborg; han synes

altsaa ogsaa at have Gaard selv samt er Degn og Skolelærer og har jo sikkert som saadan ogsaa Skolelodden, hvis en saadan endnu eksisterer; vi er jo allerede et Aarhundrede længere fremme i Tiden, og siden ser det ud til, at Lærerne er Gaardmænd i Sognet. Men man maa jo huske paa, at der dengang endnu ikke var nogen ordinær Uddannelse til Lærer, men man maatte i Reglen tage dertil Folk, der var bedre lært end Flertallet med Hensyn til de primære Fag Læsning, Skrivning og Regning, og dem fandt man vel ofte i Sognet eller Egnen, hvor man kendte Folk. Jeg ved f. Eks., at saa sent som min Bedstefader blev opfordret til at blive Lærer; han var vist netop blandt de bedst lærte i Sognet, men han vilde ikke være det; kun smaa Tillidsposter, der ikke krævede saa meget af hans Tid fra Gaardens Drift, paatog han sig, f. Eks. at føre Folketalister. Som et Kuriosum kan jeg ogsaa nævne, at han til endda højt op i Aarene var Ligsynsmand — dette, der naturligvis nu regnes for forkasteligt at sætte Lægmænd til, er ikke ældre, end jeg husker det (jvf. Kaj Munks »Ordet«). I en anden udstedt Jordebog over Matrups Gods nævnes Degnen *Johan Rasmussen* — Kirkejord Htk. 1-6-3-1 — om dette er Skolelodden, er usikkert, da den i hvert Fald har mindre Hartkorn senere.

I Landsmatriklen af 1705 staar: »Kirkejorden bruges af *Frands Hansen* -0-1-1-1«. Degnebetegnelsen staar ikke her, men han var Degn, for vi ved, at hans Efterfølger i Embedet blev hans *Svigerson, den bekendte Degn Christen Vilsted*, og dennes Kone, Frands Hansens Datter, var den endnu mere bekendte Degnekone *Ane Marie Frandsdatter, som endda er bleven den*, der optræder ved enhver mulig Lejlighed i Sognets Hjem, særlig ved Fødsler og Daab, og som vel født og opvokset i Sognet var hun vel kendt og maa ogsaa være skattet, siden man ønsker hendes Nærværelse ved enhver Lejlighed.

Hun blev for Resten beskyldt for at have haft skjult Brændevinsbrænderi. Men det har aabenbart ikke skadet hendes eget Helbred, for det berettes, at hun døde hos en Datter i Kæmpismølle, 103 Aar gammel. Dette Degnepar har flere Børn gift ind i større Gaarde i Egnen, f. Eks. i Dalsgaard og Stids Mølle. Og en Søn, Hans Vilsted, havde i nogle Aar den mel-

lemste Gaard No. 4 i Skade, vist ogsaa gift ind i den med forrige Indehavers Datter, Karen, og han blev Herredsfoged 1731 til sin Død 1762 i Sønderdal, som han havde paa sine ældre Dage; dog endnu i 1734 træffes han i Skade. Han er født i 1712, blev for Resten ogsaa Skriver i Hastrup Birk i 1744.

Man faar det Indtryk, at Christen Vilsted, ja, ogsaa Svi-gerfaderen Frands Hansen, kun er Degne og Lærere. Christen Vilsted nævnes altid som »Sognedegnen«, og om Familiens Medlemmer hedder det næsten altid »Sognedegnens Kone«, »Sognedegnens Datter« o.s.v. Og i Matriklerne staar de aabenbart kun for Skolelodden — man faar ogsaa den Tanke, at denne først med de egentlige Lærere og Degne er knyttet til Skolen og Skoleembedet, og *Skolejorden har muligt for være Jord tilhørende Kirkejord* og derfor endnu i 1705 benævnt saaledes under Frands Hansen.

Kirkebogen beretter 1735, 3. Pinsedag, om Trolovelse mellem Morten Christensen Vilsted, Snedker af Kloborg, og Karen Jørgensdatter, kommen af Vibierg. Det er jo sikkert Sognedegnens Søn, her er Tale om.

Og omkring samme Tid bliver Sognedegnens Datter, Ma-ren Christensdatter Vilsted, trolovet, endda tre Gange med faa Aars Mellemløb, 1729, 1732 og 1740, alle til eller i Stids Mølle. 1754 dør Degnen Christen Mortensen Vilsted, 73 $\frac{1}{2}$ Aar gl. Konen, altsaa Ane Marie Frandsdatter, senere hos en Datter som nævnt i Kæmpis-Mølle, døde i 1779, 103 Aar gl.

I Matriklen 1844 nævnes under »Klodborg Bye« Skole-embedet, *Skolelærer Bodholt*, der har Skolejorden, Matr. Nr. 1, Htk. 0-2-1-0, og han maa jo sikkert ogsaa være Degn.

Og Skolelærer *Birk* har 4 c i Klodborg Bye, Htk. 0-1-1-1 (gl. 0-2-2-1 $\frac{3}{4}$), og 6 b i Klodborg Bye, Htk. 0-2-2-1 $\frac{3}{4}$ (gl. 0-1-0-1 $\frac{3}{4}$).

Her er altsaa to Skolelærere i Kloborg, hvoraf den første uden Tvivl er Degnen, der i Hovedskolen har Skolelodden. Om der saa her allerede findes en af de mindre Skoler, som senere opstaar ved Siden af, kan vel ikke vides, men er sand-synligt, og nogen Jord har ogsaa denne altsaa. Det maa jo være af den Lærer Birk, der findes en Skrivelse bevaret til Ejeren af »Gaarden« fra 1829.

En Degnehistorie beretter, at i 1790 er en *Thomas Bodholt* Degn i Kloborg. 1788 er i Kirkebogen anført en Daab for Skoleholderen *Thomas Bodholt* af Kloborg.

I 1755 og 1753 bor en *Søren Jensen Bodholt* i Gribstrup, aabenbart en Slægtning af Degnen, muligvis Fader og Søn eller Søskende. Skolelærer *Birk* træffes jo som Fører af Mandtalslisterne i Matrup Ladegaard, hvad kunde tyde paa, at han var Lærer der, men hans Matrikler viser nærmest hen til Egnen efter Malund, muligvis Skolen i Pallesens Ejendom. En *Niels Emanuel* i Kloborg i nyere Tid skulde have været en Slægtning af *Bodholt*'erne.

I 1789 bliver en Datter døbt for *Skoleholder Niels Hansen*, hvis Kone hedder *Ane Eskesdatter*; Datteren døbes *Maren*. I 1688 nævnes under Kloborig Kirke en *Niels Iversen* som Brugger af Præstejorden (0-5-0-1) 0-1-1-1 Htk. Hvis her er Tale om Skolejorden, hvad Hartkornet kunde tyde paa (at det kaldes »Præstejord« el. »Kirkejord« hentyder vel til, at det er taget derfra til Skolelod), saa er *Niels Iversen* vel Lærer og Degn. Naar der nævnes Sognedegn, saa er det Læreren ved Hovedskolen, for hans Slags er der aabenbart kun een af. Degnen var jo Præstens Medhjælper i Kirken.

I det meget mindre *Thyrsting Sogn* har der sikkert aldrig været mere end een Lærer. Som omtalt har *Thyrsting* næppe haft Skole saa tidligt som Kloborg, da man ellers kunde gaa ud fra, det havde været nævnt samtidig med (i 1660) af Præsten. — Men det sandsynligste er ogsaa, at der er en Skole i 1770erne. Men Navne paa Lærere i Fortiden har jeg ikke truffet saa mange af som i Kloborg.

I det 18. Aarhundrede træffes en *Hans Sørensen*, »Skoleholder« kaldes han. Han faar Børn døbt fra 1785-91; det er gennem hans Børn, at Engholm og Storgaard i Nørre Snede er i Slægt med Skadegaard-Slægten, idet en Søn af ham bliver gift ind i Engholm i Nørre Snede og en Datter ind i Skadegaard med *Las Pedersen*.

I Folketalstlisten for 1787 i *Thyrsting* træffes da ogsaa Skoleholder *Hans Sørensen*, der her er 33 Aar og hans Kone *Karen Sørensdatter* 21 Aar, og de har da en Datter *Anne Kirstine* paa 2 Aar; de to nævnte er endnu ikke født i 1787.

Paa samme Folketalssliste træffes en gammel, blind Mand paa 78 Aar, boende hos en Enke (er det vel), der er Væver og har en Søn paa 10 Aar. Og den gamle, blinde Mand er en Enkemand ved Navn Hans Andersen og angives at »have været Skoleholder og nu nyder Almisse af Sognet«.

I 1801 nævnes i Folketalsslisten over Thyrsting By »en Jens Pedersen, 51 Aar, gift 2. Gang, Husmand og Skoleholder med Jord«. Og i Folketalsslisten for 1834 er der i Thyrsting By en ugift, constitueret Skolelærer paa 23 Aar ved Navn Niels Christian Madsen, og Skolestuen angives at være i samme Hus, hvori en Familie bor, en Peder Friis Bjerregaard, der er Bødker og Lejer uden Avl og har Kone og Barn.

I Matriklen af 1844 træffes en Skolelærer Pedersen i Thyrsting By. Efter Alderen i 1801 at dømme kan det vel umuligt være den samme Pedersen som dengang, men om de har fulgt hinanden, eller den konstituerede ogsaa har været ansat indimellem, kan jeg ikke faa Klarhed over.

Op mod 1900 husker jeg en Lærer Nygaard i Thyrsting; det var ham, der i 1899 opgav Lærerstillingen og købte Linus Nielsens Købmandsforretning i Kløvborg, som han dog opgav et Par Aar efter for at genoptage Lærergerningen igen, vist paa Sjælland. Efter ham fulgte forskellige Lærere i Thyrsting, nogle kun i kort Tid som Vikarer.

Efter Optegnelser, meddelt mig fra Thyrsting Skole, skulde i nyere Tid følgende have været ved Thyrsting Kommuneskole:

Før 1900 P. Kristiansen og en J. Kristiansen samt omtalte Lærer Nygaard, derpaa West Hansen fra $^{21}/_{11}$ 1900— $^{1}/_{10}$ 1902, Høst $^{1}/_{3}$ 1903— $^{1}/_{1}$ 1906, Lund $^{1}/_{4}$ 1906— $^{1}/_{9}$ 1909, Bundgaard $^{1}/_{5}$ 1910— $^{1}/_{4}$ 1912, Fredebo $^{1}/_{8}$ 1912— $^{1}/_{2}$ 1914, Jacobsen $^{15}/_{5}$ 1914— $^{15}/_{3}$ 1917, Rolighed Christensen $^{1}/_{8}$ 1917— $^{1}/_{12}$ 1923, Bødker Rasmussen $^{1}/_{3}$ 1924— $^{1}/_{3}$ 1933 (da død), og derpaa nuværende Lærer Vandsø Andersen fra $^{1}/_{3}$ 1933 af.

Men alle Dage har der altsaa sikkert kun været een Lærer ved den kommunale Skole i Thyrsting. Og først nu den sidste Snes Aar har der desuden været en Friskole i den ny By, som i Thyrsting opstod efter Udstykningen af Gaarden Bjerrebo. Denne nuværende Friskole har nu faaet egne Bygninger, og denne Skole eksisterer ikke af Nødvendighed paa Grund af

Børnetallet i Sognet, men vel nærmest fordi den ny By paa det tidligere Bjerrebos Jord har ønsket at have en Skole i sin Midte, der ogsaa kunde være Hjemsted for forskelligt andet i kulturel og sportslig Henseende paa selve Stedet, farvet af deres egne Privatskolesynspunkter.

Den nye kommunale Skole i Thyrsting fik sin Gymnastiksal, der ogsaa bruges som Sognets Forsamlingshus.

Som mere udførligt omtalt andetsteds skal Præsterne i Klovborg-Thyrsting — og før 1904 ogsaa Grædstrup — kun kort nævnes, som de findes i Præstegaardens Embedsbog i Dag (1959) fra Reformationen af:

No. 1. Erich Andersen. 2. Søren Jacobsen (Provst). 3. Jens Pedersen Bredal. 4. Holger Jensen Bredal. 5. Monchør Ulsøe. 6. Mourits Jespersen Thygesen. 7. Morten Woldum, Provst. 8. Oluf Flensborg. 9. Karl Schütte, Provst, død før 1812. 10. Jens Møller Vogelius 1812—34, død 1861. 11. Christen Barfod 1834—51. 12. Søeborg (født Læsø) 51—79. 13. Jacob Peder Schaumburg 79—89. 14. Eske Jensen Vestergaard — til 1895. 15. Mathias Hansen 1895—1904. 16. John Ammundsen 1904—14. 17. Stærmose Andersen 1814—24. 18. Christian Nygaard Andersen, f. Aarhus 98, Sognepræst Klovborg-Thyrsting 1924—33. 19. Jens Peter Jeppesen, Provst, fra 1933 af.

Den No. 6 nævnte Mourits Jespersen Thygesen er aabenbart den af Forfatteren Sigurd Elkjær nævnte Mourits Thygesen, der angives at være Slægtning af Ejeren til Matrups, hvorunder der skulde være 7 Kirker, og derfor formodes der at være gode Udsigter for denne Studerende til Kald (jvf. baade »Charlotte Dalgaard« og »Min Ungdoms Labyrinth« af Sigurd Elkjær, der ikke sjældent nævner Thygesenerne baade paa Matrups og Bygholm). At der ogsaa fra gamle Papirer kendes Navne paa et Par Præster fra Klovborg før Reformationen er nævnt andensteds.

Det var Provst Woldum, der som saadan maatte mægle i en Strid mellem Herremanden paa Bjerregaard og Præsten i Linnerup angaaende en Familiestrid, og hvori Provsten holdt

med Præsten mod Herremanden, Holger Schested paa Bjerregaard i Aale, og Bispen mente at holde med Præsten (herom fortæller en Artikel i Hist. Samfunds Aarbøger for 1953 af F. Elle Jensen).

Saadanne Stridigheder havde Præsterne ofte med de myndige Herremænd, da disses Sol i Samfundet begyndte at dale.

Fra nyere Tid bør dog enkelte Ting nævnes, f. Eks. at Pastor Søeborg vist som den ældste er bleven husket langt op mod Nutiden, og af vore nærmeste Forfædre, der gik til Konfirmationsforberedelse hos ham, har været meget omtalt. Og Søeborgs Børn bevarede stadig Mindet om Klovborg og Skade Præstegaard som deres Barndomshjem, ja, har jævnligt besøgt det op igennem Aarene. Et Par Døtre ligger begravet paa Klovborg Kirkegaard, og deres Grave er stadigt bevarede i Pietet mod dette Præstehjem — det var i Nærheden af det gamle Østdige. Pastor Søeborg har i Præstegaarden efterladt en Beskrivelse af de gamle Grave i Krypten under Kirkens Kor og af alle Indskrifter dér saavel som oppe i Kirken, en Beskrivelse, som her er gengivet i Forbindelse med Omtalen af Klovborg Kirke.

For nylig (i Marts 1959) er Biskop, Emeritus J. Ammundsen, Præst og Provst i Klovborg fra 1904—14, ogsaa død. Efter J. Ammundsen kom Præsterne Stærmose Andersen og Nygaard Andersen indtil 1933, da nuværende Provst Jeppesen kaldedes. Stærmose Andersen er nu ogsaa død i Vonsild ved Kolding, hvortil han forflyttedes herfra; han var af den bekendte Slægt Stærmose fra Kollerup (som omtalt under Slægten til Torp Søgaard [se S. 129] og Kollerup.)

Af de ældre bør Præsteslægten Bredal, en vist meget udbredt Præsteslægt, omtales nærmere; muligt er der Slægtskab mellem de forskellige af det Navn. F. Eks. er der 1570 en Præst Johannes Bredal i Holminds Herrit og Sognepræst i Piedsted, der tilskrives af Bisp Johs. Lagonius i Ribe ang. Penge midler til de fremmede Krigsfolk. Ogsaa tidligere er omtalt

---

*) Det bør dog nævnes, at der her i Sognet endnu er en Repræsentant af denne gamle Kollerup-Slægt, nemlig Gaardejer Aage Møller, Ejer af en af Tranholmgaardene, vist siden 1935. Gdr. Aage Møllers Mor var Kusine til Pastor Stærmose.

flere Gange en Pastor Bredal i Piedsted, der faar Henvendelse fra Bispen Hegelund i Ribe.

I 1584 nævnes Hr. Rasmus Nielsen, Præst i Vedel, i Anledning af Korntiende af Gres Sogn (Grejs S.), og her gives i Registret Navnet Rasmus Nielsen Bredal.

Og en Rasmus Bredal nævnes i Kanc. Brevb. 1594, 23. Nov., som Sognepræst i Vinding, idet han faar forlenet Kronens Part af Korntienden af Gresse (Grejs) Sogn i Nørvangs Herred.

Og 1585, 1. Juni, nævnes en Hr. Rasmus Nielsen, Sognepræst til Them.

1660, 4. Dec., omtales en Jens Bredal, der ansøger om Pengehjælp til Paagribelse af sin Broders, Anders Bredals Drabsmand, at Rettens Betjente maa aflægge Vidnesbyrd om de Urigtigheder, som forefaldet i Ketting Kald, og om Bevilning til at føre Broderens Lig til Laaland.

Og i 1640 nævnes en Madts Andersen Bredal, Sognepræst i Bresten.

Og der skal jo nok være Slægtskab mellem de forskellige Præster af dette Navn. Præsterne Bredal her er jo Far og Søn og har Slægtskabsforbindelse med Slægten i Hammergaard paa paa den Tid som omtalt andensteds.

Pastor Ulsøe har aabenbart en Medhjælper Heromynius Saabye, thi i 1749 vies Saabye, »min adjunktus, trolovet med min Datter Ane Catrine Ulsøe«, hedder det i Klovborg Kirkebog, og denne »adjunktus« indsættes vel derfor som Arving efter ham (andensteds nævnt), men »1753, 8. Juni, døde Heromynius Saabye og blev begravet i Cloborg Kirke 15. dito«, fortæller Kirkebogen ogsaa.

I 1733 troloves en Hans Serridslev med Ane Margrethe Michelsdatter, aabenbart Michel Therkildsens Datter i Skade. Denne Hans Serridslev, der vist ogsaa var Medhjælper hos Præsten, bliver senere Lærer i Sønder Vissing (se under Niels Jepsens Familie i Skade, I. Del).

Flere Gange ses i Klovborg Kirkebog, at et Almissem er død i og begravet fra Skade Præstegaard, saaledes i 1747, 20. Maj, »Søren Sørensen...«, 1763, 13. Marts, »gamle Christen... Almissem i Skade Præstegaard og begravet« osv.

Men 1788, 30. Jan., dør et Almissemlem Søren Pedersens Enke, 78 Aar gl., i Klovborg Tinghus. Tinghuset blev vel bygget eller købt til dette Brug i 1759, da Vrads Herreds Ting blev flyttet til Klovborg. Det ser altsaa ud til, det derpaa ogsaa er bleven brugt til at huse Gamle, som vel ikke selv kunde skaffe sig et Sted at være og iøvrigt blev forsørgt af Kommunen, mens der tidligere var skaffet dem Bopæl i Præstegaarden, det da eneste offentlige Sted, hvor der vel saa har været nogle Aftægtsstuer indrettede. De senere Alderdomshjem eksisterede jo ikke i Fortiden.

Ved Adskillelsen af Klovborg-Thyrsting og Grædstrup Kommuner, der skete ved Præsteskiftet i 1904, var Proprietær Pedersen, Vingumgaard, Sogneraadformand for alle tre Sogne og fortsatte jo i Grædstrup, men i Klovborg-Thyrsting blev derpaa en kort Tid Godsejer R. A. Westenholtz, Matrups, Formand, og derpaa Gaardejer Kr. Kristensen i Gribstrup lige til 1933, da hidtilværende Formand, Muremester Aksel Nielsen, blev det efter at have været i Sogneraadet fra 1925 af. Efter eget Ønske er Aksel Nielsen paa Grund af Alder og Sygdom nu fra 1. April i Aar (1958) afgaaet, og Gdr. Otto Krogh Møller, Gribstrup Møllegaard, Jørgen Møllers Søn, er fulgt som Formand. Aksel Nielsen stammer fra Grædstrup og kom til Klovborg i 1912. Den omtalte første Købmand i Klovborg By, Niels Mortensen, var for Resten hans Bedstefader. Samme *Aksel Nielsen* blev i 1939 tillige *Sognefoged* efter *Karl Stoustrups* Død dengang. Karl Stoustrup var Broder til Jeppe Stoustrup, der fik Hjemgaarden ved Klovborg, som nu hans Søn, Peder Stoustrup, har. Før Karl Stoustrup var *Hans Olesen* i Skade Sognefoged fra 1895 af og fulgte efter *Jens Peter Stoustrup*, der var Søn af gamle Lærer Stoustrup, havde haft Jeppe Stoustrups Gaard og altsaa var Karl og Jeppe Stoustrups Far, af hvilke sidstnævnte altsaa fik Gaarden, og hvis Søn, Peder Stoustrup, nu altsaa fremdeles har den. Før Jens Peter Stoustrup var *Ole Christensen* Sognefoged, og det var Hans Olesens Far, der i nogle Aar havde Ladefogedgaarden i Skade, der var udskilt fra Nr. 3, Skadegaard, i Skade. Ole Christensens Søn, Hans Olesen, der altsaa ogsaa blev Sognefoged, fik senere Dal-

kildegaard, Nr. 4 i Skade, ved et Bytte med »Højgaard« i Gribstrup fra hans Kones Familie, Kristen Bagge Familien. Denne Gaard var hans Kones, Sidsels, Hjem; hendes Mor, Kirsten, fulgte da som Enke med til Skade. Sognefoged Ole Christensen havde paa sine gamle Dage Karl Bentzens Ejendom, efter at den i 1878—79 blev nedlagt som Skole, og den ny bygget Syd for Byen. Der er lidt Familieskab mellem Hans Olesens Hustru, Sidsel, og Kristen Bagge Familien, og derved blev der ogsaa Berøring med Stoustrup'erne. Sidsels Mor var Søster til gamle Kristen Bagge, hvis Datter, Kirstine, blev gift med Jeppe Stoustrup, og hvis Søn, Peder Stoustrup, saa nu har Stoustrup'ernes Gaard i Kloborg. Sidsels Mor, Kirsten, var altsaa Faster til Kirstine Stoustrup, og Sidsel og Kirstine var Kusiner.

I Matriklen af 1844 nævnes under Gribstrup en Sognefoged *Niels Sørensen*, der ejer Gaarden 5 a dér, paa Hartkorn 2—7—3—1³/₄; og Sognefoged Niels Sørensen i Nygaard (i Gribstrup altsaa) staar i 1842 Fadder til et Barn hos Rasmus Pedersen i Riishedegaard.

Forud for ham har det saa nok været *Christen i »Gaarden«* i Kloborg, som det hedder, Kr. Kristensens Bedstefader, der i 1836 efter at have overtaget »Gaarden«, købt af Moderen, bliver Sognefoged, hvad han, Christen Sørensen, altsaa højest er til 1842.

Før disse var det vist en Søren Jensen i Nørskov. I Mandtalslisten for 1834 bor der paa en Gaard i Nørskov hos en Rasmus Juliussen og hans Hustru, Mette Kirstine Sørensdatter, en Enkemand, *Søren Jensen*, paa 61 Aar som Aftægtsmand, og han betegnes som Sognefoged og Lægdsmand. Han er formodentlig Konens Fader — hun er jo en Sørensdatter — og har vel haft Gaarden, før Svigersønnen blev gift med hende.

Og af Mandtalslisten for 1801 for Kloborg Sogn faar vi at vide, at *Jens Nielsen i Søndergaard* er Sognefoged paa den Tid. Og i 1805 nævnes Sognefoged Jens Nielsen i Kloborg, da han er Medunderskriver ved Skiftet efter Karen Lassdatter, Peder Sørensens Kone i Skade.

I 1798 nævnes i en Matrup Matrikel en Christen Christensen som Sognefoged i Kloborg.

Sognefoged i Thyrsting er i Dag (i 1959) Hans Arp, der

blev det efter Søren Mølhaves Død midt i 1930erne, vist 1936, og før den Tid var Hans Arp Thyrsting Sogns eneste Sogneraadsmedlem, og som saadan efterfulgtes han dér af Anton Frederiksen, som stadig er dette. Anton Frederiksen har sin Faders, Søren Frederiksens, Gaard i Thyrsting, som tidligere ejedes af senere Skomagermester Gertsen i Brædstrup (nu død), Poul Poulsens Kones Fader i Høytholm, og Gaarden var det først udskilte fra Høytholmgaard 1 (jfr. Kortet under Skadegaard).

Søren Mølhav var Sognefoged fra kort før 1900, da han efterfulgte Poul Hansen paa »Højgaard«. Fra tidligere kan nævnes Niels Jeppesen paa Nørholm, der var Sognefoged i Thyrsting fra 1836 til sin Død i 1875. »Sognefoged 1836 og Danebrogsmænd 1858« staar der paa hans Gravsten paa Thyrsting Kirkegaard.

Og tidligere træffes i Folketalslisten for 1801 en Gaardbeboer Peder Pedersen i Thyrsting By som Sognefoged.

Og i Listen for 1834 nævnes en Gaardfæster Christen Nielsen i Thyrsting By som Sognefoged og Lægdsmand; efter ham er Niels Jeppesen aabenbart fulgt i 1836, han, der nævnes som Gaardfæster i samme Liste og mærkeligt nok er af omtrent samme Alder.

I Trap nævnes allerede 1497 Skade som Præstegaard og 1492 Kirken »Skade Kirke«, der jo sikkert er den samme som »Kloborg Kirke«. Af gamle Papirer faar man det Indtryk, at Skade forhen egentlig var Sognets vigtigste By. Her laa de bedste Jorder, her laa Kirken, der, skønt beliggende lige uden for Skades Jorder, alligevel benævnes »Skade Kirke« i de ældste Tider. Præsterne har ogsaa altid boet i Skade, og her havde de Jord mellem Skades Bønder til at begynde med, men senere blev Præstegaarden »indkøbt«, som det hed hos en af Præsterne, til fast afgrænset, samlet Præstegaard. Den oprindelige, ældste Skole kom ogsaa til at ligge nær Kirken og Skades Jorder, og sammen med »Gaarden« har Kirken og Skolen muligt været regnet for Kirkebyen over for den egentlige Kloborg By med de andre Gaarde. Et enkelt Hus skal meget tidligt have ligget ved »Gaarden«, ja, ind i dens senere Have,

og det Hus blev saa senere flyttet hen til den senere Hovedvej og Gade og skulde være det senere endnu staaende »Bagerens Hus«, der altsaa, saa vidt det kan oplyses, skulde være det allerførste Hus i det senere Klovborg omkring nuværende Landevej, omkring hvilken Klovborg By med Tiden voksede sig stor og til sidst blev Stationsby, og da kom Skade til at ligge fjernt fra alt dette, saa fjernt, at den vedblev omtrent at ligne sig selv op gennem Tiderne. I selve Skade By er stadig kun de tre oprindelige Gaarde, som der altid har været, ogsaa i den sidste Landsmatrikel af 1844. Disse tre er saa nok i det forløbne Hundrebaar bleven delt i flere Gaarde og Ejendomme, men disse er alle byggede ude paa Marken paa deres Jorder. I Byen er kun sket det, at Præstegaardens Avls- og Forpagterbygninger er flyttet uden for den egentlige Præstebolig, hvis tidligere gamle Bygning var Stuehus i den da store, firelængede straatækte Præstegaard uden om nuværende Præsteboligs Gaardsplads. Og desuden er der opført en lille Aftægtsbolig til Skadegaard paa Skadegaards Toft ved Gaden og Dalagervejen. En stor Del af Præstegaardens oprindelige Jorder blev ved Udstykning frasolgt i 1905, og heraf opstod bl. a. et Par mindre Ejendomme, der byggedes i Nærheden af Kirken, yderst paa Skades Jorder mod Klovborg Dal. At Skade By foruden at sidde inde med Sognets bedste Jorder ogsaa laa til Sogneskillet og Skade Aa med de store Engstrækninger omkring, har vel ogsaa spillet en stor Rolle for denne gamle By.

Som berørt skal den oprindelige Horsensvej ogsaa have gaaet op over Skade, forbi Kirken og lige frem langs Præstegaardens Skel ned i Dalen ved »Skeldal«, langs Præstegaardens Skov op over »Melbjerg«, omtrent i Skellet mellem Præstegaardens og Nr. 4s, den mellemste Gaards, Marker, over et Vadested i Aaen — her var et Sted, hvor Engene indsvævedes, og der ikke var blød Eng om den —, hvorefter Vejen fortsatte paa Thyrstingsiden i en Slugt op over Jægersminde Mark, nordom Gaardens Bygninger, og her paa Højde med Jægersminde mødtes den med en anden fra Klovborg kommende mindre Vej, der gik op gennem en anden Slugt eller Dalsænkning, kaldet »Stenn Hule« eller paa Jydsk »Stjenn Huel«, paa

Jægersminde Mark og ligeledes kom over et Vadested i Aen, lidt længere nede end Hovedvejen, dog ikke helt nede, hvor det senere Gangbrædt var lige over for Brokbjerg. Denne anden Vej kom fra Klovborg ned gennem Klovborg Dal, neden om Raadbjerg (Jorderne oppe om Kirken og ned mod Dalen i Syd), forbi det saakaldte Bismarks Hus (nu vist Dalhytten), i Nærheden forbi Skeldal, Dalsgaard Krat og Peder Madsens Hus og derpaa ved Sydenden af Grønbjerre ned og over Aen ved det sidstnævnte Vadested.

Det nævnte Gangbrædt over Aen ved Brokbjerg har været, saa længe jeg husker, men vel næppe før efter de to Veje i Nærheden var der med deres Vadesteder. Jeg har aldrig selv gaaet over dette Gangbrædt der, men det var jo meget smalt og vist uden Gelænder som Støttepunkt, saa mer eller mindre beduggede Folk let fik sig en Dukkert, hvad skete med en Niels Kvist, engang han havde faaet for meget af de vaade Varer.*)

Efter at de to nævnte Veje var mødtes oppe ved Jægersminde og gjort Fællesskab med en tredie, kommende direkte fra Skade, hvorfra naturligvis altid Præstens Kirkevej til Thyrsting havde været, saa fulgtes de alle ad ned forbi Thyrstinggaard og over Ring til Horsens. Her oven for Jægersminde, mellem denne og Overgaard, paa Thyrstinggaards Mark Syd for Hovedvejen, var nogle Mosehuller, som i ældre Tid kaldtes »Peder Mogensens Mose«; hvorfor dette Navn, ved jeg ikke.

Denne Vej fra Skade kom naturligvis ogsaa oprindeligt over et Vadested i Aen, og dette laa midt i det blødeste af Skadegaards Eng. Senere kom her dog en simpel Træbro. Først da Aen i sidste Halvdel af 19. Aarhundrede blev reguleret, og Aen forlagt til at gaa nærmere Thyrsting Bakke gennem fastere Jord, da først blev nuværende Bro bygget af Bygmester Ehlers fra Brædstrup. Broen blev bygget af Kampesten med

---

*) Da vi Børn blev større, havde vi ogsaa i nogle Aar en tyk Planke lagt over Aen i vor Eng paa et Sted, hvor Aen paa modsat Side gik lige ind til en befærdet Sti, og det var en mægtig Genvej at faa til Kirkelund og deromkring i Stedet for at skulle udenom over Skadebro, og vi faldt aldrig i Vandet fra Planken uden noget som helst ved Siden til Støtte.

cementeret Hvælving, og den har været, saa længe jeg husker. Men nu er der Tale om, at en ny Bro skal bygges. Før Reguleringen af Aaen gik denne noget vestligere i den blødeste Eng, og efter Flytningen af Aaen kan man stadig spore de gamle Aaer uden om den Trekant Jord, som den nye Aa gennemskar og lagde Vesten for sig. Den Trekant Jord, Matr. Nr. 5, Skade, blev senere af Matrups Ejer solgt til Ejeren af Skadegaard, der ejede Engene Vest for Aaen. Aaen havde nemlig ikke gaaet i Skellet mellem Sognene overalt, og Engene — i hvert Fald Nord for Broen — helt ind til den faste Mark var Skades Matrikel og Klovborg Sogn. Længere nordpaa laa Tirsvad, ogsaa fremdeles i Klovborg Sogn.

Da den nuværende Horsensvej fra Matrup kom lige igennem Klovborg til Nørre Snede, lagt nærmere ind til Gaarden Matrup, da forsvandt naturligvis den gamle Vej over Skade og Vadestederne neden for den opførte Bro, og al Færdsel mellem Sognene bliver over Broen.

Men Forlægningen af Horsensvejen til at gaa direkte fra Matrup til Klovborg og Nørre Snede gjorde jo, at Skade kom til at ligge mere afsides, modsat Klovborg, der nu faar Mulighed for at vokse ved den store Trafikaare derigennem.

At det oprindeligt forholdt sig saaledes med Hovedvejen til Horsens, støttes ikke blot paa gamle Folks Erindringer og Viden — jeg f. Eks. har det fra min Bedstefader Hans Peter Lassen i Skade — men ogsaa paa følgende Udtalelser af Historikeren Becker, der har beskrevet Matrups skønne og ejendommelige Beliggenhed, og da bl. a. fortæller, at man derfra (fra Matrup) »kan se den vidtstrakte Donneruphede med det eenlige Hus, og langt, langt borte, netop hvor Himmel og Jord mødes, en Række Vogne og Kreaturer, som langsomt drage hen over Heden paa Landevejen fra Horsens til Linderup og Hammer Sogne, kun halvt synlige og ganske som man tænke sig en Karavane i Ørkenen eller maaske endnu snarere en amerikansk Udvandrerkoloni, der søge et nyt Hjem i det yderste Vest«.

Sammenholder man dette med Traditionen om Horsensvejens tidligere Gang gennem Skade, Thyrsting og Ring, da støtter det ene det andet. Becker siger jo »Horsensvejen til

Linderup og Hammer«, ikke »til Klovborg og Nørre Snede«, som Vejen nu gaar fra Matrups. Og det hele støtter tillige den gamle Viden, man her i Egnen mener at have om, at en lille Skovvej fra Donnerup langs og norden Bækken i Skellet mellem Aale og Klovborg-Thyrsting, nu en ubetydelig, ja, næsten forglemt Markvej eller paa sine Steder helt udslettet, at den engang skulde have været en betydelig offentlig Vej, og den synes at have maattet være den gamle Hovedvej fra Matrups (Donnerup) og efter Linderup-Hammer, som Becker omtaler, og som aabenbart maa have gaaet længere borte fra Matrups mod Aale Skel end Hovedvejen nu gennem Skoven om ved Syvtallet og efter Petersminde, og i saa Fald kunde den netop have gaaet i Flugt med nævnte gamle Vej langs og Norden Aale Skelbæk.

Den maa saa som den glemte, tildels tilgroede gamle Skov- og Markvej i Dag være stødt vinkelret paa Sønderdal-Linnerup Vejen lige oven for Dalen og Bækken fra Vejle Mose; hvorvidt den saa er bøjet om og fulgt denne Vej ned over Dalen til Linnerup som Vejen nu, kan man jo næppe vide bestemt, men der er Tradition for, at den gamle, betydelige Vej skulde have fortsat vestpaa oven for Vejle Mosen, altsaa gaaet lige frem i Kanten af Vejle Mosen eller lige ovenfor efter Malund. Men den maa jo have gaaet over et Sted før for at kunne komme baade til Linnerup og Hammer; den skal jo ogsaa nok have gaaet nogenlunde i lige Retning uden bratte Sving, og tillige skal den jo ogsaa nok paa et eller andet Sted være stødt til den gamle Hærvej op gennem Landet, der kommer gennem Hundshoved og Nørre Snede. Men Resultatet var jo i alle Tilfælde uden om Klovborg, der jo uden Tvivl har haft Forbindelse med den ad nogle Smaaveje, men Hovedtrafik gennem Klovborg var der ikke.

Dog maatte Tiden jo kræve en mere lige Vej fra Horsens til Nørre Snede, dette gamle Centrum i Midtjylland, og da det skete med Horsensvejen stukket lige i Vest, nærmere Matrups Hovedgaard og gennem Klovborg i lige Linie til Nørre Snede, da maatte baade Vejen langs Aale Skelbæk til Linnerup og Hammer og Vejen over Skade, Thyrsting og Ring til Horsens jo begge sygne hen eller blive til almindelige Kommuneveje

eller Markveje, som der nu var Brug for, bortset fra Horsensvejen.

Paa den Jord ved Skade Bro, som ved Reguleringen af Aaen kom Vest for Broen, stod i gamle Dage et mærkeligt Hus; det var ottekantet, bogstavelig talt ottekantet, og det havde, saa længe det var beboet, haft en Daglejerfamilie under Matrup boende. Før Reguleringen af Aaen og Flytningen af Broen laa det jo paa Thyrstingsiden, som hørte under Matrup. Jeg husker, da det var beboet, og at der boede en Familie Abraham deri. Jeg tror nok, jeg har været inde i det, men kan nu ikke huske nøjere, hvorledes det var indrettet; stor Plads var der nu ikke, men jeg har i min Hukommelse et Billede af, hvorledes det saa ud udefra; det var gult, bygget af gule Mursten, og Skorstenen lige paa Toppen af det kegleformede Tag, der vist var Straa. Allerede i min Barndom blev det forladt for Beboelse og forfaldd, og mange af de gule Mursten havnede efterhaanden i Aaen tæt ved, idet forbipasserende Børn og unge Mennesker havde deres Morskab med at kaste dem derved, saa Bunden af Aaen her blev næsten helt belagt med disse gule Mursten, der tydeligt saas gennem det klare Vand, som ikke var særlig dybt her. Dette Hus blev altid kaldt »a ottkantet Hus«, og selv efter, at det var helt nedbrudt og Pladsen ryddet og Jorden taget under Plov — min Farbroder Lars købte det jo omsider — kaldtes Jorden her fremdeles »a ottkantet Jord«, skønt Jordens Form intet havde med ottekantet at gøre, men er en Trekant med Vejen midt igennem, og som altsaa deler det i to Trekanter.

I Forbindelse med Skade Bro, for Resten den samme Bro som nuværende, har jeg en Oplevelse fra min Konfirmationstid. Det var midt om Sommeren i Høstens Tid, den 1. Aug. i hvert Fald, 1905 eller 1906, da et frygteligt Uvejr med Lyn og Torden brød løs midt paa Dagen og gav en forfærdelig Masse Vand. Et Uvejr, som er det haardeste, jeg mindes fra Barndomstiden, og kun noget lignende oplevede jeg som ung en Nat, da jeg for første Gang kom rejsende til Berlin og lige havde fundet et ledigt Hotelværelse, med Besvær endda. Lidt uhyggeligt forekom det mig, lige ankommen til den store, da fremmede By, med dette Uvejr, husker jeg. Men altsaa hin

1. Aug. i Skade skete der det mærkelige, at Regnskyllene strømmede ned ad Thyrsting Banke ad den store Vej til Broen og førte saa store Masser Sand med sig ned i Aaen nedenfor, at Broaabningen, der danner en Bue i Halvcirkel, fuldstændig blev tilsandet og lukket, saa ikke en Draabe Vand kunde komme igennem, og Vandet i Engene oven for Broen begyndte at stige kendelig, saa det snart ikke var til at passere Engvejen over til Ulvbjerg. Da selve Uvejret var stilnet af, vilde vi nærboende jo hen og kigge paa Sagerne og opdagede da den tilsandede Broaabning, saa Aaløbet var fuldstændig standset af mange Favne fast Sand oven for Broen, saa fast, at vi Børn kunde gaa ude paa det. Og særlig Drengene syntes, det var morsomt at lege ude paa dette Sand i Aaløbet. De prøvede da ogsaa at lave en ganske lille Rende i det faste Sand, fra hvor Vandet stod oven for og hen til og under Broen, og herad kunde Vandet ganske fint løbe. Derpaa gik de hjem, da det var mod Aften, og de vel vidste, der ventedes paa dem hjemme, og de tænkte ikke paa, at noget særligt kunde ske. Men en Times Tid senere begyndte Vandet i Engene at synke og var snart normalt igen; da vi skulde til at se efter, var der Løb igen under Broen, og alt Sandet var løbet bort lige saa hurtigt omtrent, som det var kommen. Det havde Vandet besørget ved at faa det lille, begyndende Løb i den af Børnene for Sjøv ridsede Rende; derved havde de uden at ane det ordnet hele Oversvømmelsen og Miséren.

Fra Kirken har der saa altid gaaet Vej, kommende fra Klovborg og mod Skade, hvor den var Bygade gennem Byen, og saa fortsatte ligeud efter Tranholm, kaldet Smediesvejen, og Marken ved Siden af paa Skadegaards Mark Smediesagre. Vejen fortsatte ned gennem Tranholm Skov og over Tirsvad Bro eller Vad, da der vel oprindeligt heller ikke har været andet her i rigtig gamle Dage. Vejen var Præstens Kirkevej til Grædstrup indtil 1904, da Klovborg-Thyrsting skiltes fra Grædstrup Kommune. Mens Skadegaards Mark Vest for Vejen kaldtes Smediesagre, hed Marken øst for Ulvdals Agre, specielt de hinsides Store og Lille Ulvdal, hvoraf den første strækker sig lige fra Vejen i Øst ned til den saakaldte »Store Væld« og Engene nedenfor, mens Lille Ulvdal er en Sideslugt til Store

Ulvdal. En lille, stejl Markvej snoede sig oppe fra Skadegaard ned i Ulvdal til Engene, hvor den mødte og vel endnu møder Vejen, der neden for Bakkerne gik fra Skade Bro om under Bakkerne til Ladefogedgaarden og til Vejen gennem Aagdalen, der i ret Vinkel fra den gik op til Smedies- og Tranholmvejen. Modsat Side Engene laa saa i hele Skadegaards oprindelige Mark, indbefattet Ladefogedgaardens Marks Længde, Ulvbjerg, som skilte det nævnte fra Aadalen.

I Skade gik der saa tre Veje fra Hovedvejen og Gaden. En Vej gik direkte i Vest mod Gribstrup i Skellet mellem Skadegaards og Nr. 4s, den midterste Gaards, Marker; den eksisterer ikke mere, idet Vej til Gribstrup nu udgaar fra Kirken fra Klovborgvejen oven for Dalen. En anden Vej fra Gaden i Skade gik mod Øst ned over Dalen og Aaen efter Thyrsting — Præstens Kirkevej til Thyrsting Kirke. Oprindelig gik den igennem Skadegaards, Nr. 3s, Gaard i Skade By, men den blev derfra senere, i hvert Fald efter 1811, forlagt ud til Skellet med den midterste Gaard og kom da til at gaa ned gennem den Slugt der, som kaldes Dalager, og Vejen kaldes nu her for Dalager-Banke, men gaar naturligvis stadig paa Skadegaards Jord. Efter gammel Lov var det tilladt, hvis en offentlig Vej gik over en Mark, og som her endda gennem Gaarden, at flytte den og lægge den ved et Skel paa sin Jord.

Af gamle Papirer fremgaar det, at der oprindelig har været Annexgaard til Præsten baade i Thyrsting og Grædstrup Sogne, men hvor Annexgaarden i Thyrsting har ligget, ved man ikke. En Præst fra ældre Tid, Pastor Woldum, meddeler i en Indberetning, at en af hans Formænd vist har overladt den i Matrups Besiddelse for en eller anden Ydelse. Bygningerne er forlængst nedrevet, skriver han, og ingen nulevende (det vil jo sige dalevende) ved, hvor de har staaet. Men Pastor Woldum kender aabenbart, hvilke dens Jorder har været, og han opremser dem ved Navn, ligesom han opremser Jorderne paa Annexgaarden i Grædstrup og paa Præstegaarden i Skade. Man finder af Matriklerne, at Ejerne af Matrups senere har overladt Præsterne Jord andetsteds i Thyrsting Sogn at have Indtægt af, formodentlig i Stedet for den oprindelige Annexgaard, saa-

ledes efter nogle Matrikler at dømme noget paa Høytholmgaards Jorder og noget af Bjerrebo Jord.

Af de Jorder at dømme, som Pastor Woldum opregner at have hørt til Annexgaarden i Thyrsting, da har den haft de senere Jægersminde Jorder, f. Eks. nævnes »Swot Høws Agre«. Og en mangeaarig Thyrstingbo og Forpagter af Jægersminde, senere Ejer af en Gaard, fraskilt og købt fra Jægersminde, Andreas Pedersen, nu som gammel boende i Klovborg Stationsby, har fortalt mig, at han under Pløjning af Jorden under Krattet (neden for Krattet) ved Kirkelund til højre for Stien for opadgaaende har fundet Sten, der kunde vidne om at stamme fra en Bebyggelse.

Derfor mener han og jeg med, at her har man Grund til at antage, at den formodede Annexgaard i Thyrsting har ligget, den, som Præsten i Skade i sin Beretning til Wrads Herredsbog i 1770erne omtaler blandt andet har haft Jord omkring »Swot Hyw« og »Kirkelund« og i det væsentlige nuværende Jægersminde Jord samt Kirkelund og op efter Hans Arps Gaards Jord, der hedder Wellingbjerg. Og Annexgaardens Jord, »Wellingbjerg Fald«, maa vel være Jorden deroppefter, omtrent senere Johan Nedergaards Ejendom. Ligeledes hørte til Annexgaarden »Hestbjerg Agre«; dette Navn kendes senere for Agrene mellem Thyrsting Mejeri og den gamle Skole ved Kirken, efter gamle Folks Udsagn. Det ser altsaa ud til, at denne Annexgaard har haft Jord ret langt ind i Sognet, ja, ved Jord haft egen Forbindelse helt hen omkring og til Kirken.

Præstegaarden har jo endnu et Stykke Eng og et Krat hinsides Aaen ved og under Kirkelund, og her er temmelig sikkert Levn af Præstens oprindelige Annexgaard i Thyrsting. Med Jægersminde Jord har Annexgaarden da nok ogsaa haft alle de Engstrækninger hinsides Aaen i Dag, og som omfatter Matrikelnumrene Skade 5, 6 og 7, hvoraf dog en Del ved Aaens Regulering sidst i 19. Aarhundrede kom paa Skadesiden, Vestsiden af Aaen, der endnu spores overalt i de saakaldte gamle Aaer. Og en ny Regulering efter 1900 bragte endnu flere gamle Aaer i Engene Vest for Aaen.

Jægersminde skulde ogsaa som Gaard være af ret ny Dato og har eller har haft nogle høje Matrikler i 50erne. Den har

jo ogsaa haft en særlig Stilling blandt Gaardene i Thyrsting, idet den fremdeles forblev Forpagtergaard under Matrup, mens de andre blev solgt til Selveje til Bønderne, da dette skete midt i 19. Aarh. Det kunde tyde paa, at dens Historie har været anderledes end de øvrige Thyrsting Gaardes, og her har aabenbart ikke fra gammel Tid siddet samme Bondeslægt som Fæstere, og som var parate til at blive Selvejere, da dette skete andre Steder. Den vedblev at være Forpagtergaard, og Andreas Pedersen havde den som saadan, til han frakøbte Jorden Nord for Vejen og lod bygge Ejendom herpaa, »Lille Jægersminde«, paa Jorden nærmest Kirkelund. En Søn har den vist endnu. Tidligere er saa Johan Nedergaards Ejendom og Kirkelund, hvor jeg husker, der længe boede Folk med Bestilling paa Matrup — saaledes Per Nielsen, der baade var Ringer ved Kirken og havde med Stampeværket og Spinderiet at gøre i Matrup Mølle -- blevet Selveje.

Den samme Per Nielsen købte senere Ejendommen ved Klovborg Kirke, og som nu hans Søn Anton Nielsen ejer. Den købtes af Anton Ehlers, der havde købt af Enken efter Søren Peter Hansen, Hans Peter Lassens Søn, der døde i 1901.

Andreas Pedersen paa Jægersminde købte Jorden Nord for Vejen fra Jægersminde og byggede den ny Ejendom derpaa, »Lille Jægersminde«, som senere en Søn fik, og han selv som gammel flyttede til Klovborg, hvor han stadig bor.

Efter Andreas Pedersen blev Jens Sørensen Forpagter paa Jægersminde; han havde før været Forpagter af en Gaard i Tirsvad. Paa Jægersminde kom der i hans Tid en Tyfusedepidemi paa Gaarden; næsten alle blev angrebne, og hans Kone, Trine, og en voksen Søn, Kristian, der boede i Brokbjerg, døde. Ogsaa en gammel Mand, Niels Kvist, der af Kommunen var sat i Pleje hos dem, blev syg, men kom sig.

Efter Jens Sørensen kom en Forpagter Niels Nielsen, hvis Søn vist endnu har Forpagtningen af Jægersminde.

Før Andreas Pedersen husker jeg en Niels Toft som Forpagter, og endnu tidligere skal en Them Madsen have været Forpagter af Jægersminde; en Broder til ham var en Peder Madsen, der i mine Barneaar som gammel Mand boede i et lille Hus nær Skade Aa, Skeldal og Dalsgaard Krat, og som

med sin Kone havde det Ord paa sig at kunne hekse. Folk var i hvert Fald bange for dem, særlig for at faa dem i Stalde eller andetsteds i Nærheden af deres Dyr. Ja, man mente, at han og særlig Konen, Ingeborg, kunde omskabe sig til Dyr. En Mand troede bestemt at have set Ingeborg som en Hare nede i Dalsgaard Krat en mørk Aften glide tværs over Stien forbi ham. Kunsten at hekse skulde være lært i Hjemmet hos hans Forældre, der boede ved Overgaard i Thyrsting; en Søster, Karen, skulde have udtalt sig derom, at hun jo var den ældste »o skuld' ha' lær'et, men vild' e, men Pete wa jo tosset nok te'et.« Hun var paa Alder med min Fader og gik til Præsten samtidig. En Mand sagde engang til Peder Madsen, at Folk sagde, han kunde hekse. Men han svarede: »Nej, Fanden hakk' mæ, ka a e« — det var hans sædvanlige Banden. Om Folk, der kunde hekse, troede mange, at de kunde sidde hjemme i deres Stue og malke andre Folks Køer ved en Gaffel i Loftet; de skulde dog have set Køerne. Og saadanne Folk kunde ikke dø, undtagen der blev sat Gløder under Sengen, og der blev boret et Hul i en Vinduesrude eller en Møntørv lettet. I mit Hjem var man nu ikke bange og troede ikke paa saadant; hos min Fader har Peder mange Gange været i »a Nøds« for at se paa Grise og købe, skønt vi ingen Hesteko havde over Døren, hvad almindeligt mentes afværgede ondt for Dyrene. Særlig Børnene var i Reglen meget bange for Peder Madsen og vilde nødvendig møde ham paa Vejen og undgik i det hele saa vidt muligt at komme i Nærheden af ham; han sa-vede og huggede undertiden Brænde ved Skolen, men de fleste af Børnene, særlig Drengene, skulde nok passe paa at holde sig væk fra, hvor han stod. Som nævnt havde Peder Madsens Broder, Them Madsen, en Tid lang Jægersminde i Forpagtning, og deres Far boede i et lille Hus i Thyrsting By ved Overgaard. Hos ham fortaltes det, at døde Faar undertiden brægede i Jorden; Faderen hed Thammes, blev kaldt »Swot Thammes«.

Da Jægersminde i 1890erne brændte, vel under Broderens Forpagtning, da sagde man, at det skyldtes Peder Madsen, at noget reddedes fra Branden. Noget lignende fortaltes fra Branden i Dalsgaard omtrent paa samme Tid. Peder Madsen skulde være sprunget mellem en brændende Længe og en ikke-bræn-

dende Længe, gaaet hjem uden at lade sig se mere ved Branden, men den ikke-brændende Længe reddedes *derfor* fra Branden, mente man.

Efter min Bedstefaders Hans Peter Lassens Beretning skal Thyrsting Herreds Tingsted som berørt have ligget, hvor nu Thyrstinggaards Lade ligger, ud til Vejen. — Og Markedspladsen i Thyrsting skal have været paa Thyrstinggaards Mark i Hjørnet ved Thyrstinggaard og Grædstrupvejen. Markedet blev senere ophævet og i Købmand Linus Nielsens Tid forlagt til Klovborg, men helt ophævet blev det ved hans Salg af Forretningen i Klovborg.

»Overgaard«, som vi kender af Navn endnu, hvor Vejene oven for Thyrstinggaard fra Matrup og Skade mødes med Thyrstinggaard-Ring Vejen, var i gamle Dage bestaaende af 2 Gaarde og nogle Huse. Fra et af disse Huse ved Overgaard var Andreas Pedersens Hustru, Trine — de, som senere fik Jægersminde. Og i et andet Hus ved Overgaard boede Peder Madsens Far; Thammes hed han, »Swot Thammes« blev han kaldt. Endnu staar nogle Træer tilbage ved Overgaard og vidner om tidligere Bebyggelse her, og saa længe jeg husker, har Stedet haft Navnet »Overgaard«, skønt Bebyggelsen der var glemt. Det hele kom ind under den nyoprettede Herregaard Thyrstinggaard.

En Kusk paa Matrup, der hed Peder Sessen, fik den Ejendom, som senere en Karl (Stenkløver kaldet) havde og derpaa Johan Nedergaard. Navnet siger, at han stammede fra Nedergaard i Grædstrup Sogn, hinsides Bækken, neden for Høyt-holm og Fuglriis. Den samme Slægt stammede Rasmus Bagge (eller Nedergaard) ogsaa fra — det var Nørholm-Slægten, idet en Søn fra Nørholm tidligere havde faaet Nedergaard. Niels Nygaard Jensen, der i nogle Aar havde Ladefogedgaarden i Skade, stammede ogsaa derfra, og Nedergaard-Navnet fulgte ogsaa hans Familie, i hvert Fald i Folkemunde. En Søn, Jens Nedergaard, havde jo nogle Aar Bagerens gamle Hus i Klovborg By.

Fra hvor Hovedbygningen af Thyrstinggaard nu ligger, gik der en Hovsti om ved et Par store Lindetræer og lige til Matrup. Denne Sti gik saa over eller gennem det saakaldte Græv-lingedige, det Dige med Hegn, der skiller mellem Matrup og

Thyrstinggaards Jorder. Ved det Dige og vel ved den Overgang var det, at en vis Stine Sjællænder — en Kone, der arbejdede paa Herregaardene — efter hvad der fortælles, en Aften blev tvunget tilbage af én, hun mente mystisk Magt, der mærkedes som et Par Fingre eller Grene, der tog igen over og under et Øje og tvang hende tilbage, og det skulde have efterladt et Par sorte Pletter, som ikke kunde fjernes.

Andreas Pedersen mener at vide, at Hoveriet til Matrup blev ophævet i 1838. Men Bedstefader, Hans Peter Lassen i Skade, har fortalt mig, at han sidste Gang var til Hov paa Matrup, da han var 17 Aar gammel, og da han var født i 1826, vil det jo sige i 1843.

Hans Arps og Christen Evertsens Gaardes Jorder hørte til Thyrsting By. Begyndelsen til Bygningerne til Gaardene var, at der til Brug og Bolig for Mergelkastere og Dræningsarbejdere blev bygget en 2—3 Huse. Til to af disse blev der senere tillagt Jord og bygget Gaarde, nemlig Hans Arps og Christen Evertsens (senere Jacob Hansens). Det tredje Hus blev lagt til Hans Arps, der blev kaldt Vellingbjerg. Mange af disse Mergelkastere og andre Arbejdere paa Herregaardene kom oppe fra »det Tyske«, som det hed i gamle Dage, jfr. at Sognefoged Hans Arp selv har fortalt til Horsens Folkeblad i Anledning af sin 70 Aars Dag, at hans Bedstefader, Klaus Arp, var kommen til Landet og Egnen fra Holsten som Dræningsarbejder. Sønnen, Sognefogedens Far, hed Hendrik Arp og blev gift med Kristiane, en Datter fra Nedergaard i Grædstrup Sogn og Søster til Rasmus Bagge (Rasmus Nedergaard), hvis Far, Jens Nielsen, var Broder til Ejeren af Lundgaard, Jeppe Nielsen, og Konen i Nørholm, Kirstine, gift med Peder Sandvad, og de var fra de tre Søskendes fælles Fædrenegaard Nørholm i Thyrsting og Børn af Sognefoged og Dannebrogsmænd Niels Jepsen i Nørholm (jfr. Afsnittet om Nørholm i I. Del).

I gamle Dage kaldtes det Vej-Sted, hvor Vejen ved det saakaldte »Hvide Hus« gaar om efter Kirken fra Hovedvejen efter Grædstrup, for »Skomagerled«. Hvorfor dette Navn, ved jeg ikke, og Slægtledet ældre end mig vidste det heller ikke.

Der skal i hele Thyrsting By have været 12 Gaarde og 18 Huse, i et af hvilke Andreas Pedersens Svigerfar, hans Hustru

Trines Far, var født ved Overgaard. Da Thyrstinggaard blev sammenlagt af den oprindelige Thyrsting By's Jorder midt i det 19. Aarhundrede (vist nærmere 1852), forsvandt alle Gaardene dels helt, dels blev de med det yderste af deres oprindelige Jorder flyttet ud paa Marken, og kun nogle Huse, nogle af de gamle Gaardes Stuehuse, blev staaende tilbage som Daglejerhuse under Thyrstinggaard, saaledes det »Hvide Hus« og det »Gule Hus«; det sidste var Stuehuset af det oprindelige »Nørholm«. Samtidig blev i hvert Fald denne Gaard solgt til Selveje til Niels Jeppesen med Forbehold af den Jord til op omkring Thyrsting Kirke. Det var i 1851, og det hed her i Købekontrakten og paafølgende Skøde, at Huset, der stod tilbage ved den tidligere Gaardsplads, og som han endnu beboede, inden en vis Tid skulde flyttes. Huset blev saa imidlertid staaende (det har vel ikke været Ulejligheden værd at flytte det), og han er selv flyttet, da der blev bygget paa den nuværende Plads. Denne gamle Gaard i Thyrsting By var for Resten Offer for en Brand dernede i Byen, hvor muligvis kun Stuehuset er blevet skaanet, da der kun er Tale om eet Hus ved Flytningen. Møbler, der var mærkede af denne Brand, fandtes endnu for godt en Snes Aar siden paa Nørholm hos Niels Jeppesens Efterkommere. Om denne Brand har omfattet flere Gaarde og derved muligvis lettet Flytningen af Gaarden eller Gaardene ved Sammenlægningen af den ny Herregaard, vides ikke, men er muligt. Som andensteds nævnt skyldtes Tilladelsen til Sammenlægningen af Thyrstinggaard Ydelse af anden Art fra Ejeren af Matrups Side. I de nye Skøder til Gaardens Ejere nævnes der ministeriel Tilladelse til Udstykningen af deres Ejer paa Matrup. Det saakaldte »Hvide Hus« staar endnu, men det »Gule Hus« er bleven erstattet af en Nybygning til Bolig for Gaardens Arbejderfolk.

Det var paa Thyrstinggaards Marker mellem Grædstrupvejen og Skadevejen, at Kongerevuen holdtes 28. Sept. 1933, og hvorved Tilskuerne meget praktisk oppe fra de højereliggende Jorder efter Jægersminde, Skade Aadal og Kirkelund kunde overse og følge Revuen. De kongelige skulde have spist Frokost paa Matrup, men en udbrudt Mund- og Klovsyge paa Godset tvang dem til at forlægge det til Thyrstinggaard.

Det nu udstykkede Bjerrebo er ogsaa tidligere sammenlagt af flere Gaarde, nemlig Roligheds- og Haabefuldgaarde, hvis Navne endnu lever i Matriklerne fra ældre Tider, og disse Gaarde var da samlede under Gaarden Bjerrebo, til denne altsaa i nyere Tid atter er udstykket i mindre Gaarde, og en ny Thyrsting By ogsaa opstod deraf ved Hovedvejen, her, hvor ogsaa en lille Friskole har set Lyset samt en Thyrsting Brugsforening, hvor først var Købmandsforretning.

Fra Rolighedsgaardene skulde den første af Sognefoged Niels Jeppesens Slægt paa Nørholm være kommen, mente man i Familien at vide. Familien stammede ellers fra Føvling (jfr. I. Del ang. Nørholm), men det første mandlige Medlem deraf fra Føvling skulde altsaa være kommen til Thyrsting, gift ind i en af Rolighedsgaardene.

Høytholmgaard har ogsaa altid haft sin egen Matrikel, der i Dag omfatter Nr. 1, 2 og 3 og de fra disse udstykkede Ejendomme og Jorder med vedføjet Bogstav. Høytholm var den Del af Thyrsting Sogn, som laa yderst i Nordøst og grænsede til Grædstrup Sogn, hvorfra det skiltes og skilles stadig ved en Bæk lige fra Folrisdam og til Aen bag Tirsvad, og med Folriis (opr. Folriis By) og Nedergaard liggende paa modsat Side Bækken. Og her har tidligere hersket det mærkelige Forhold, at ogsaa nogle Ejendomme, 4 Gaarde sønden Bækken i Thyrsting Sogn, i meget gamle Dage har været regnet for at have hørt til Folriis By.

Da Historikeren Becker af Matruperjerne Thygesernes Slægt omtaler Dronning Margretes Køb af Tranholm ca. 1407 og nævner Folriis hørende hertil og bestaaende af »3 Gaarde Norden Bækken og 4 Gaarde Synden Bækken«, hedder det: »...saa forfærdelig havde Pest og Krig og Ødelæggelse raset i disse Egne, at af de 7 Gaarde i Folriis var de 5 øde, nemlig 1 Gaard Norden Bækken og alle 4 Synden Bækken, hvilke sidste aldrig er blevne opførte, thi ligesom endnu den Dag i Dag (det er skrevet omk. 1850) ingen der i Eggen Bosiddende kan mindes at have hørt, at der Syd for Folriis Bæk nogensinde har været andet end sort Hede, saaledes forekommer heller intetsteds Efterretninger om, disse Gaarde igen blev opbyggede.«

Af alle de 37 til Tranholm hørende Bondegaarde ved Kø-

bet var jo ogsaa de 25 øde. Og et andet Sted hedder det hos samme Historiker: »... 4 øde Gaarde i Folriis sønden Bækken og Syø, to øde Gaarde i Thyrsting Sogn, er aldrig siden bleven bebygget, thi da Aaen her gør Skel mellem Sognene, kan »Søgaard«, et enligt Sted i Nørre Snede Sogn, ikke menes. Alt i sin Tid til disse 6 Gaarde liggende Land er nu uden Tvivl Hede, og det har i Mands Minde ikke været anderledes.«

Efter de Udtalelser her kan Høytholmgaard ikke have hørt med til de 4 Gaardes Jord, thi den og dens Jord møder vi jo gennem hele den kendte Historie langt tilbage, f. Eks. i alle Matriklerne, før Becker omkring Midten af 19. Aarhundrede skrev dette. Saaledes i Landsmatriklen 1662 nævnes baade selve Høytholm og Præstens Del af dens Matrikel, hvor der bor en Mand paa, og Landsmatriklen 1664 siger, at »Hr. Jens (d. e. Præsten) har Jord paa Tørsting Mark i Stedet for hans Annexgaard«. Men det er næppe paa Høytholm Jord. Selvc »Hefftholmb«, som det her hedder, indehaves af en Jesper Jensen, aabenbart den samme, som i 1688 hedder Jep Jensen i Hutholm, begge Steder med Htk. 4 Tdr. 1 Skp. I 1844 nævnes kun Høytholmgaard alene med Frands Sørensen som Fæster og intet andet under samme Matrikel. Og netop her er vi jo paa den Tid, Historikeren Becker kendte Egnen. Og naar noget Jord paa Høytholm er bleven overladt til Præstens Brug, som det er i 1662, da er det muligt slet ikke bebygget, thi de senere Matrikler nævner kun Hovedgaarden. Men Jorden til alle de andre Ejendomme nu med Høytholms Matrikel maa jo være Jorden til de ovennævnte 4 øde Gaarde, som har ligget som Hede, til det i allernyeste Tid er blevet bebygget igen, og nu skilte fra Folris, som forlængst er ophørt at være By og svundet ind til den ene Gaard, men som hørende til Thyrsting Sogn, saa er det i Matrikel forenet med det nærliggende Høytholm, muligt kun en praktisk Ordning fra Sognets Side. Dog kunde noget tyde paa, at det som øde, ubebyggede Jorder er regnet som hørende til Høytholmgaard, thi efter at de faste Matrikler kom i 1844-Matriklen, og det nye Hartkorn er bestemt, da viser det sig, at Høytholmgaards samlede Hartkorn i 1844 omfatter ogsaa den Hartkorn, som senere kom til at ligge paa de aabenbart efter den Tid igen opstaaede og be-

byggede Ejendomme, Matr. Nr. 2 og 3, og paa det over Høyt-holmgaard udarbejdede Kort, Matr. Nr. 1, er de tilgrænsende Matr. Nr. 2 og 3 betegnet som »Parceller fra Heftholm«.

Dette tyder altsaa paa en Forening af det hele under Høyt-holmgaard som Fæstegaard i 1844 og til Salget i 1848 og Kortudstedelsen i 1855.

Men ang. de to nævnte «Søgaarde» fra Dronning Margretes Skøde, da er man jo som Becker noget uforstaaende for, at de skal have kunnet ligge nede ved »Søerne« i Thyrsting Sogn, thi Thyrsting Sogn gaar jo ikke til de kendte Søer; der er det jo Grædstrup Sogn, som støder til Klovborg Sogn. Thyrsting Sogn støder jo ogsaa i Aadalen til Klovborg Sogn, ikke Nørre Snede Sogn, og hvor Thyrsting Sogn støder til Klovborg Sogn, er der ingen Søer.

De nævnes jo i Forbindelse med de 4 Gaarde, der var øde i Thyrsting Sogn, men hvis de har ligget i Thyrsting Sogn, kan de jo umuligt have ligget ved Søer, vi ved af har været nede ved Aadalen, snarere oppe ved Folrisdam, der vist tidligere har været oversvømmet som Sø, men det maatte Historikeren da sikkert have vidst, og den Mulighed nævnes slet ikke. Hele Vanskeligheden skulde vel ikke ligge i en Forveksling (eller Fejl) af Sognene, saa der for Grædstrup var anført, at de laa i Thyrsting Sogn. »Syø« er naturligvis Sø, saa det altsaa drejer sig om to øde »Søgaarde« i Grædstrup Sogn i Stedet for Thyrsting Sogn. I saa Tilfælde er det muligt, det drejer sig om de to Gaarde, som i »Tingsvidner« (se S. 222) omtales 1497, 6. Januar, saaledes: Elsebe Hartvigsdatter, Goske Barbæcks Efterleverske, tilskøder Erich Styggæ i Mattrop og hans Husfrue Kirstine Nielsdatter to Gaarde i Halle i Grestrop Sogn i Tørsting Herred ved Halle Sø og Toorsyø til Midtstrøms, og dermed gives (se S. 219), som det hedder angaaende det samme 1487, »fuldt Afkald paa Arverettedighed i Mattrop Gods ved Søskeneskifte«. De to øde Gaarde Syø maa vel saa betyde »Søgaarde«. De to øde Gaardes Leje er da kun fejlagtigt opgivet at ligge i Thyrsting for Grædstrup Sogn.

Men de fire øde Gaarde sønden Bækken maa have været de nuværende Høytholm-Matrikler 2 og 3, Jorderne langs Grædstrup Skel og Bækken lige fra Aaen bag Tiirsvad til Høytholm-

gaards Skel ved Grædstrupvejen, og den Jord er saa bar og sandet, at man let forstaar, Ejendommene herpaa kunde komme til at ligge øde i Tider, da der var Mangel paa Fæstere, som der blev, da den sorte Død hærgede paa Dronning Margretes Tid.

Hvorvidt saa den Jord, Præsten en Tid brugte til Erstatning for sin Anneksgaard, skulde være de øde Gaardes tidligere Jord eller ej, er vel uklart eller ukendt — det laa jo nær let at kunne faa saadant overladt, da den laa unyttig hen, men allerede i Matriklen et Par Aar efter ser det ud til, at Præstens Jord er et andet Sted i Sognet, muligt i Bjerrebo Jord, hvor han ogsaa vides at have haft Jord til Brug.

Da saa de øde Gaarde i nyeste Tid, altsaa efter Matriklen af 1844 og den Tid, Becker kendte, atter er bleven opbyggede, ser det jo ud til, at der atter blev samme Antal og muligt nogen af dem bygget paa samme Pladser, snarest de nærmest Folriis liggende. — Og saa har vi nu atter Ejendomme liggende der paa de ødes Plads og Jord, altsaa først og fremmest Tolstrups og Rasmus Bagges som de betydeligste; derpaa et Par mindre, hvoraf den ene nu ligger helt nede i Aadalen nær Tirsvad Gaarde, under Navn af Skomagerens Ejendom, da her i mange Aar boede en Skomager.

Men at alle disse, der har Høytholms Matrikel 2 og 3, engang skulde have hørt til Høytholm, er altsaa meget usikkert, i hvert Fald siden Dronning Margretes Tid — og kunde der være Tale om Tiden endnu før, da eksisterede der jo intet af Matrikulering til at knytte sammen (dog jvf. Kortet af 1855 under Skadegaard). Nu, da der i nyere Tid er frasolgt Høytholmgaard Jord til nye Ejendomme og Smaastykker til de bestaaende Ejendomme, som f. Eks. et Par Smaastykker til Tolstrups, tidligere Frands Andreasens, har dette frasolgte faaet Gaardens Matrikelnummer 1 med tilsat Bogstav og den selv da 1 a. Der er ogsaa kommen smaa Hjørner fra til Lundgaard og Hans Arps Gaard for at rette Skellene til Linje. Det skal bemærkes, at Ejeren af Tolstrups Ejendom omkring Aarhundredskiftet var Frands Andreasen, hvis Fader var Søn fra Høytholmgaard og saaledes af samme Slægt som den Frands Sørensen, der i 1844 har Høytholmgaard, og hvorfra ogsaa

Stamfaderen til Kr. Kristensen i »Gaarden« i Klovborg er (jvf. I. Del om Høytholmgaard). Man kan muligvis da ogsaa gætte paa, at Tolstrups Ejendom da er bleven opbygget til en Søn fra Høyholm, Frands Andreasens Far f. Eks. Faderen skulde for Resten være kommen til Haarup.

Tirsvad derimod hører og har altid hørt til Klovborg Sogn. Men at de i Dronning Margretes Skøde paa Tranholm omtalte øde Gaarde i Folriis sønden Bækken i Tyrsting Sogn har været de Ejendomme langs Bækken og Grædstrup Skel, der nu bærer Høytholms Matrikel 2 og 3, er uden Tvivl. Og mærkelig nok omsluttede de saa at sige Tirsvads Jord, saa dette ikke gik til Grædstrup Skel, skønt nær ved.

Med Hensyn til Høyholm, da er dets Forhold til de Jorder og andre Ejendomme, som bærer dens Matrikel, noget andet end det sædvanlige, nemlig at der opr. har været een Gaard, der har haft det hele under sig; se f. Eks. Flaaris og Dalsgaard, ja, Tranholm ogsaa. Men de historiske Forhold viser alrsaa noget andet, i hvert Fald saa langt tilbage, Matrikel-dannelsen har eksisteret; derfor er Matriklerne 1, 2, 3 aabenbart sideordnede som i en oprindelig By eller Omraade, hvor Ejendommene aldrig har været hinanden underordnede. Der laa engang — ja, jeg husker det da — et lille Hus nede ved Grædstrupvejen (lige over for Høytholms private Vej), omgivet af et inddiget Stykke Jord som Have. Det ejedes i hvert Fald af Høytholmgaard, enten saa det engang er tilkøbt eller ej, og her boede i Regelen Folk, der arbejdede paa Gaarden. Det var vist forskellige i den Tid, jeg husker, men der har i gamle Skøder været Bestemmelser om, at nogle gamle Folk skulde have Ret til Leje deraf, saa længe de levede. Til sidst blev det nedbrudt, og Grunden og Haven blev solgt til Tolstrups Ejendom, der jo laa naturligt for Jorden, som laa hinsides Grædstrupvejen, d. v. s. Vest for.

Angaaende *Folriis By* kan man jo undres over, at en By omfattede Ejendomme og Gaarde fra to Sogne og paa begge Sider af en Skelbæk, særlig da denne løber i en dyb Slugt i Forhold til begge Sider og Sogne. Maaske er Forklaringen, at Byens Navn Folriis eller Fugliis staar i Forbindelse med, at Slugtens Skrænter paa begge Sider har været kratbevokset,

deraf »riis«, Krattet, hvorved Bebyggelsen fra begge Sider er lagt, og man yndede jo i ældre Tider at klumpe sig sammen i Byer, vel for bedre at værge sig i Ufredstider og mod Ufredsmænd. Endnu i 1573 ses Fulris i »Kanc. Brevb.« at være By med flere Gaarde, men det bliver senere til kun to Gaarde og endelig kun til den ene, Fuglris, som vi nu kender.

Saa melder sig Spørgsmaalet, om Nedergaard ogsaa i sin Tid hørte til Folriis og altsaa var en af de 3 Gaarde norden Bækken fra Dronning Margretes Skøde,

Dens Navn kunde jo være i Relation til Folriis oppe paa det høje; men hørte den til Folriis By, kunde Historikeren jo ikke fortælle, at Byen til sidst blev til een Gaard, for saa var der jo da stadig de to, og i en Opregning af Tranholms Afgift nævner Becker, at hertil maatte lægges Folriis' og Nedergaards Afgift af Engene fra Tranholm for at kunne sammenligne med Tranholms opr. Afgift; dette tyder altsaa paa, at »Nedergaard« ogsaa havde hørt under Tranholm, hvorfor det selvfølgelig ikke behøvede at regnes til Folriis By, skønt det ligger jo langs Bækken som denne By's Jorder. Man kunde naturligvis ogsaa sætte dets Navn i Relation til Høyholm eller omvendt, saa Navnene var helt uafhængige af, om de hørte til Byen eller ej. Nedergaard træffes efter Trap første Gang 1664, saa den kunde jo være udflyttet op mod den Tid og længe efter Forholdet til Tranholm. Nu er den jo atter flyttet, og op paa Højderne, saa Navnet er helt misvisende. Det er jo den, den adelige Familie, de Neergaard, stammer fra og har Navn efter.

Vingom skal ogsaa opr. have været enlig og ligget nede ved Vingom Bredning.

Af andet til Tranholm liggende Bondegods, nævnt i Dronning Margretes Skøde, kan anføres i Klovborg Sogn en øde Gaard i Tiisvad, 2 bygte Gaarde og et øde Bol i Gribstrup, en øde Gaard i Klovborg, i Skade en bygt og en øde Gaard.

Og i Tyrsting Sogn foruden de 4 nævnte i Folriis sønden Bækken ogsaa en øde Gaard og en Toft i Tyrsting By samt to øde Gaarde Syø (et Navn, jeg slet ikke mindes at have hørt i Thyrsting, jvf. ovenfor). Og foruden de i Folriis norden Bækken nævnte i Grædstrup Sogn omtales ogsaa to bygte

Gaarde i Vingum samt mange flere Gaarde og Ejendomme i andre nærliggende Sogne, bl. a. den »øde Velmark« i Nørre Snede Sogn samt en øde Gaard i Bardes (d. e. Boest). Og hvilken Gaard den øde Gaard er i Klovborg, kan næppe vides.

Angaaende Veje, saa findes og fandtes der foruden de store Hovedveje ogsaa nogle, som benævnes Hærveje i Klovborg Sogn, ja, man har endog ment, at én af dem var den bekendte, ad hvilken Kong Valdemars Ridt er foregaaet fra Skanderborg til Ribe. Som saadan anføres nu forskellige i Egnen, ogsaa én i Klovborg, nemlig den forbi Matrup Ladegaard. Men det er nu forkert; alle i Klovborg benævnte »Hærveje« er sikkert kun mindre Hærveje, som for den hjemlige Hær staar til Raadighed som eventuelle Omveje i paakommende Tilfælde og benyttes ved de hjemlige Øvelser. Den rigtige store Hærvej for Kong Valdemars Ridt mener Videnskaben var den fra Skanderborg gennem Vrold til Fuldbro, gennem Yding, Sandvad, Vestbirk, forbi Naldal, gennem Underup, Nim, Hvirring, forbi *Boringholm*^{*)}, over Uldum og Jelling og derpaa over Randbøl Hede, hvad var den korteste Vej til Ribe, og hvad ogsaa stemmer med Folkevisen, hvis Hovedpunkter i Ridtet snarest staar til Troende, selv om Folkeviser kunde være frie i deres Angivelser.

Omtalt er en saakaldt »Aalekistevej« fra Matrup Ladegaard til Aaen; omend helt privat dog interessant, at den paa Stedet kendes endnu ned gennem Tranholm Skov, og store Stykker Tømmer af den gamle Aalekiste i Aaen er ogsaa siden fisket op af Aaen. Ogsaa andre Veje findes med Navn efter tidligere Brug, saaledes kaldes Vejen fra Sønderdal til Linnerup-Hjortsvang endnu — endda i off. Meddelelser om Veje — for »Jordemoder-Vejen«, aabenbart fordi den i gamle Dage var Vejen til Jordemoderen, som igennem mange Aar boede i Hjortsvang;

---

*) Angaaende Boringholm, saa nævner Trap, at Dronning Margrete omtrent samtidig med Tranholm ogsaa købte »Borthinge« og »Borthingeholm« ved Rask Mølle af Erik og Jens Iversen Lykke, og ved dette Køb blev vel ogsaa her Borgen jævnet med Jorden. I Stedet for Tranholm fik jo Skarpenberg Gods ved Skivehus paa Mors, og 30. Maj 1573 forlenes en Ifuer Kaag med noget Skarpenberg-Gods paa Mors, vel det, denne havde faaet ved Afstaaelsen af Tranholm.

for Resten mærkeligt, at den ikke blev kaldt Fostermoder-Vejen i Stedet, da »denne Dame« altid i ældre Tid benævntes med det jydske »Fostermoder«.

De to Sogne Klovborg og Thyrsting, der ellers ligger højt begge, op til 124 m, er skilt ved den dybe Aadal om Matrup eller Skade Aa, og den Dal og Omgivelser rummer en sjælden Naturskønhed, men har vel ogsaa særlig i ældre Tider, da der ikke eksisterede Broer som nu, for en Del skilt og hindret Forbindelsen mellem Sognene, saa deres Forbindelser med Omverdenen mest foregik til hver sin Kant. Skade ell. Matrup Aa kommer oppe fra tre Søer, Thorup, Halle og Stidsholm Søer, under et i Reglen kaldet »Halle Søer«, gennemstrømmer derpaa de brede Tranholm og Tirsvad Enge, hvorefter Aadalen indsnævres en Del eller rettere deles af tre langagtige Bakkepartier — Ulvbjerg, Meldbjerg og Grønbjerg — men Dalen bliver ved Indsnævringen endnu dybere og vel endnu skønnere med de højere og stejlere Bakker til de to Sider op til de to Sognes Niveau paa hver sin Side Dalen. Ulvbjerg deler Dalen i selve Aadalen i Øst og Enge med Knoldmose ved Ladefogedgaarden i Vest. Og Meldbjerg og Grønbjerg skiller selve Aadalen fra Præstegaardens Mose under Skoven. Der er i gamle Papirer skelnet mellem »Lille« og »Store Grønbjerg«.

Og paa Aaens videre Løb tager den et næsten vinkelret Sving neden for Brokbjerg, hvor Aadalen mødes med Dalen fra Klovborg ved Dalsgaard Krat paa Klovborg-Siden, og herfra løber den saa mod Matrup, næsten skjult under Trærnes Kroner, med næsten uden Eng omkring sig, indtil den munder ud i Mølledammen ved Matrup Mølle, der ligger i en Dalgryde mellem Bakkerne, omtrent som Dalsgaard. Og paa dens senere Løb forbi Matrup efter Stids Mølle og Bregnholm Mølle er Aaen ogsaa næsten hele Vejen skjult paa Dalens Bund under Trærnes Grene og alt det frodige grønne, til den sluttelig falder ud i Gudenaen ved den tidligere Bjergs Mølle.

Ved Matrup Mølle med Aa og Broer blev for godt en Snes Aar siden (i 1937) spillet som Friluftsstykke »Ridderen af Randers Bro«, der her i saa naturlige Omgivelser skulde have virket særlig betagende.

Næppe mange Smaa-Aaer kan paa deres korte Løb opvise

saa skønne og ejendommelige Naturformer eller fører saa forholdsvis store Vandmasser med sig som denne Aa.

Ved den har vi saaledes Gaarden Dalsgaard, vel den ejendommeligst beliggende Gaard i Klovborg Sogn, langt under Bakkerne uden at kunne ses fra næsten alle Sider, før man dumper ned til den — som Matrups Mølle, der ligger i næste Dalgryde paa Aaens Løb. Og paa disse to har der i ældre Tider boet Folk af Slægten Ulrichsen, for det Navn er jo saa sjældent, at det snarest er samme Slægt. Vi møder dem i Matrups Mølle ved den Tid, da Anne Michelsdatter paa Matrups dør først i 1700-Tallet, da temmelig sikkert en Søster til hende, Dorthe Michelsdatter i Matrups Mølle, arver Stids Mølle efter hende, og hun er Enke, temmelig sikkert efter en Ulrich eller Ulrichsen, et Navn, vi paa samme Tid træffer paa Mølleren der, vel hendes Søn. I Folketalslisterne 1834 er der en Ulrichsen-Slægt i Dalsgaard. En Enke, Anne Cathrine Sørensdatter, er Gaardfæster, vel sagtens efter Manden, der maa have heddet Ulrich, thi hendes Børn er Ane Kirstine, Holger, Sophie Charlotte, Søren Peder og Sidsel Marie Ulrichsen. Og i Matriklen af 1844 er det da ogsaa Sønnen Holger Ulrichsen, der ejer Dalsgaard og tillige 2 b af Flaarits, Gaarden nede ved Linnerup Skel, som var det først udskilte af Flaaris' Jord.

Fra Dalsgaard er da Sønderdal udskilt samt det øvrige Dalsgaard Mark sønden for. I Sønderdal var det, Herredsfogeden Hans Wilsted boede paa sine ældre Dage efter at have afhændet Gaarden Nr. 4 i Skade, og i Sønderdal døde han i 1762.

Da vi faar de faste Matrikler, faar Dalsgaard tilsyneladende Nummer i Forhold til Flaaris, Nr. 1 og Flaaris 2, skønt man ikke i Historien kan paavise noget Fællesskab eller nogen Enhed mellem dem, og begge betegnes som Enestegaarde i Sognet. En lignende Matrikulering har vi ang. Matrups Ladegaard og Riishedegaard, men om dem har vi en Beretning, at de oprindelig har været een Ladegaard til Matrups. Noget saadant kan ikke findes at have været Tilfældet angaaende Dalsgaard og Flaaris.

Dog findes der et gammelt Kort, et af de heri aftrykte, der kunde give Antydning af et Fællesskab mellem de to Enestegaarde, og som kunde tænkes at give Anledning til denne

Matrikulering. Paa det Kort, der angiver en Parcel Klovborg-Jord, som er kommen til Flaaris' Jords Hovedparcel i Teglgård, er denne Hovedparcel betegnet »Dalsgaard og Flaarisgaards Jorder«, noget, der maa angive en Slags Enhed mellem disse Jorder, et Fællesskab, men saadant kan ikke paavises i den Historie, vi kan faa Kundskab om. Saa langt tilbage, vi træffer Gaardene, er de hver for sig selvstændige Gaarde.

Der omtales midt i 16. Aarhundrede et Par Gange et Mageskifte mellem Kronen og Matrups, hvorved Matrups bl. a. faar en Gaard i Klovborg Sogn, kaldet »Elsgaard«. Og det er ikke klart, hvilken Gaard i Klovborg Sogn det drejer sig om. Historikeren Becker omtaler den ogsaa, men ved ikke, hvilken det er, men formoder, det maa være Dalsgaard. Gamle Ejere af Dalsgaard kender ikke til saadant Navn paa Dalsgaard, eller at det skulde forekomme f. Eks. i Gaardens gamle Papirer.

Som berørt er Dalsgaard brændt lidt før 1900; det samme er sket med Jægersminde paa Thyrsting-Siden af Dalen. Her neden for Brokbjerg var der altid Gangbrædt over Aaen i ældre Tid. Men i ældre Tid, før der kom Broer, skilte saadan en Aa meget mere end nu, da der er Broer alle Steder, hvor Færdselen paakræver det ved de store Vejforbindelser. Paa Skade Aas Løb er der nu foruden ved Silkeborg-Nørre Snede Vejen, hvor den endnu kun er en stor Bæk eller Grøft, de store Broer Vingum, Tirsvad og Skade Bro. Og paa Aaens nedre Løb Bro ved alle Møllerne ned gennem Dalen til Gudenaen neden for Aastedbro Kro. For Forbindelsen mellem Klovborg-Thyrsting Sogne er Skade Bro den vigtigste; den nuværende er bygget af Ehlers i Brædstrup i sidste Halvdel af forrige Aarhundrede af Kampesten med cementeret Hvælving. Nu i 1958 har der været Tale om, at Skade Bro skulde fornyes.

Og efter Matrups passerer Aaen saa forbi Stids Mølle, som tidligere er omtalt at have været Hjemgaard for Mikkelt og Clemens Therkildsen fra Skade og Haubjerg og muligvis ogsaa var Anne Michelsdatters (paa Matrups) Hjemgaard, og derpaa videre i Slugten mellem Føvling og Aale Sogne, forbi de andre Møller og i Nærheden af baade Haubjerg og Vaabensholm, der alle ligger som næsten gemte i Dalen og de bakkede Omgivelser, set fra Horsensvejen i hvert Fald.

Alle er det gamle, bekendte Gaarde, som træffes i Historien langt tilbage, og hvis Ejere og Indehavere for de flestes Vedkommende var gamle Slægter. Vaabensholm hed i ældre Tider Føvling Hovedgaard og fik først Navnet Vaabensholm efter en Væbner Peder Terkelsen af Føvling, som havde den i 15. Aarhundrede.

I Kanc. Brevbøger 1633, 17. Juli, nævnes et gammelt Kontraktbrev, som skulde være udstedt i 1489 af bl. a. Erich Styggesen Rosenkrantz til Matterup (død 1535) og Per Terkelsen (Peder Terkelsen af Føvling, Væbner). Og i samme Dokument fra 1633 omtales en Lovhævd fra 1498, hvori bl. a. en Jens Terkildsen fra noget, der hedder Jork, nævnes som Vidne. Men han har sikkert noget med Peder Terkelsen og Føvling at gøre (muligvis en Broder), siden han kan være Vidne angaaende noget vedrørende Matrup og Føvling, vel sagtens Føvling Hovedgaard, det senere Vaabensholm, thi vi har jo uden Tvivl her med den gamle Slægt i denne Gaard at gøre, efter hvem Gaarden fik dette senere Navn Vaabensholm. I ovennævnte Dokument nævnes Peder Terkelsen jo Væbner, hvad han har været.

I 1563, 30. Aug., faar en Therchildt Pedersen Kronens Part af Føyling Sogns Tiende.

Og 1583, 13. Sept., nævnes en Peder Therkelssen i Føvling i Anledning af en Kaldelse af en Thomes Jensen til Sognepræst i Føvling og Ring.

Slægten med skiftevis Peder Terkelsen og Terkel Pedersen nævnes allerede i Forbindelse med Gaarden fra 1432 af med Terkel Pedersen, hvis Søn, Peder Terkelsen (ovennævnte), havde den fra 1466—1504, og dennes Søn igen, Terkel Pedersen, 1532—46, mens hans Søn, Peder Terkelsen, dør 1587 og er den sidste Mand der i Slægten. Enken solgte derpaa nogle Aar senere Gaarden til Jakob Krabbe, der har den i 1612, men allerede i 1649 overgaar Vaabensholm til Fru Elsebeth Daa, hvis Søn, Corfits Ulfeld til Matrup, derpaa faar den efter Moderen.

Muligt er det, at de Terkelsener fra Vaabensholm har Forbindelse med Slægten Terkelsen, som senere træffes i Stids Mølle, hvor vi ogsaa træffer Peder og Jens Terkelsen repræsen-

teret; Forbindelsen kunde jo være gennem ældre Led fra Vaabensholm eller omvendt (jfr. Slægten til Stids Mølle i I. Del). En gammel Slægt i disse store Gaarde under Matrups fik jo let Adgang til at faa dem i Fæste af Herskaberne paa Godset.

Vi øjner derfor muligvis Therkildsen-Slægten forud for 17. og 18. Aarh., da den interesserer Skadegaard og Haubjerg, og muligvis Anne Michelsdatters paa Matrups.

Ved Siden af den nuværende Thyrstingvej fra Skade var oppe paa Bakken ved Thyrstingsiden og er endnu den saakaldte Sorte Høj (a Swot Hyw eller Høw). Her skulde ofte være set Lys om Natten, og bl. a. flere i min Slægt mente at have set det, saaledes baade Bedstefader og Fader. Skadegaard laa jo ogsaa særlig godt for at iagttage det.

Vi yngre troede jo ikke rigtig paa saadanne Ting, men mærkværdigvis saa jeg selv en Nat noget over Midnat oppe fra Skade et lidt svævende Lys, saa vidt det kunde skønnes paa Afstanden nær eller paa »a Swot Høw«; jeg antog nu, at et Menneske færdedes der med en Lygte. Men de fleste ældre, der hørte min Beretning, troede jo, det var det tidligere sete mystiske Lys. Man mente, at den Slags Lys betød, at der laa skjulte Skatte i saadanne Høje. Højen her har lige til vore Dage faaet Lov til at ligge mærkværdig uberørt og ubeskadiget fra gammel Tid af, dels eller næsten helt bevokset med Lyng, deraf vel Navnet »a Swot Hyw«. Og saadan maa den altsaa have ligget langt tilbage i Tiden, for den benævnes saaledes i gamle Præstegaards Papirer i 1770erne. At det er en Høj som mange af vore gamle Kæmpehøje, er der vist ingen Tvivl om. Den er næppe dannet af Naturen selv; det er den for regelmæssig til. Men Gravning i den er der næppe sket. Kun Antydning forekommer det mig, der var Spor af i den ene Side, men næppe noget, der har med en Undersøgelse at gøre. Højen ligger Nord for Vejen, hvor denne er allerstøjlest.

Men paa den anden Side Vejen, over for Højen, var og er endnu den saakaldte Hulvej, flere parallelt løbende dybe Rønder i Jordsmonnet, ogsaa parallelt løbende med Vejen. Det er uden Tvivl gamle Vej- og Kørspor, noget, der forefindes flere Steder, særlig hvor gamle Oldtidsveje har gaaget, hvis Jorden har faaet Lov til at ligge uberørt til vore Dage. Før der blev

grundforbedrede Veje, var det Tilfældet, at naar en Vej blev opkørt og vanskelig at færdes ad, fik for dybe Hjulspor, saa dannede man en ny Vej ved Siden af, hvor der var Plads til det, og saaledes kunde der efterhaanden dannes flere Veje ved Siden af hinanden. Det er et Forhold, der ses flere Steder ved f. Eks. den gamle Hærvej ned gennem Jylland. Sjældent ses dette saa tydeligt og er bevaret saa godt som her ved Siden af Thyrsting-Vejen hinsides Skade Bro. Det ses ogsaa, hvor Sporene samles mere ned mod Aaen, som dog dengang først skulde forceres noget længere vestpaa, henne midt i Engene.

»Melbjerg« er den langagtige Banke i Aadalen mellem Engen om Aaen og Mosen under Præstegaardens Skov. Melbjergs Forlængelse i Syd om under Skeldal er »Grønbjerg«, delt i »Lille« og »Store Grønbjerg«. »Lyllæ Grønbere« hedder det f. Eks. 1471.

En lignende, men længere, bredere og højere Banke i Aadalen er »Ulvbjerg« længere nordpaa i Aadalen, Nord for Skade Broeng. Ulvbjerg skiller ogsaa Engen om Aaen, dels fra den saakaldte »Knoldmose« i Dalen ved Ladefogedgaarden, dels sydligere fra Bækmaae (d. e. Bækeng; Maae - Eng), der saa gaar uden om (Syd om) Ulvbjerg og mødes med Skade Broeng, igennem hvilken Bækken til sidst falder ud i Aaen lidt før Skade Bro. Ordet »Maae« for Eng i ældre Tid har holdt sig i visse Navne, f. Eks. eksisterer der endnu nogle »Bredmaeveje« i Nærheden af Braaskov og Hornsyld, nogle Veje, der er Genveje, Tværveje, over Enge, samt »Madevej« i Horsens, Vejen over Engen, Bygholms Eng, før Banegaarden flyttedes, og »Madevej« var den yderste Vej mod Engen.

Paa det oprindelige og ogsaa nuværende Skadegaards Jord, under Bakkerne i Øst lige over for Ulvbjerg, *men oven for den Del* af Bækmaae, som Hans Peter Lassen tildelte sin yngste Søn Søren Peter ved Ejendommen ved Kirken, og som fulgte med senere Ejer over til anden Ejendom ved Kirken, Godske-sens, og som nu for nylig er købt derfra af Dyrslæge Jensen, Veldal, der ligeledes har købt No 4's Eng i Skade 1a, for at benytte det hele til Anlæg af Fiskedamme; *der oven den Eng* var i gamle Dage et Væld, vandholdigt og som det syntes udtømmeligt og bundløst; det kaldtes dengang *a Swarrekwon*,

et Navn, som maaske næppe kendes nu blandt nye Ejere. — Hvorfor dette Navn ved jeg ikke, men meget kendt paa Stedet; muligt der laa noget uhyggeligt i Navnet, en Antydning af Konen med det sorte Dyb. Det havde stadigt Afløb i smaa Render ned over et Stykke Jord, som det gjorde til Eng, ned til nævnte Bækmaae, og Vældet frøs aldrig, selv i de haardeste Frostvintre. Det kogte og var i Oprør altid op fra Dybet.

Nu er det af Skadegaard, der altid tidligere let led af Vandmangel, brugt til Vandværk, og jeg tror næppe noget Vandværk kan have sikrere og bedre Kilde til dette Brug. Det ligger altsaa paa Hælden lige oven for Engen, og Hældens Fortsættelse Vest paa under Skadegaards Jorder mellem Engen og Vejen til Ladefogedgaarden hørte til den nævnte Eng. Og paa den Hælde Jord stod i gamle Dage et Hus, lige ved Siden af »a Swarrekwon«, altsaa paa Skadegaards Jord. Jeg kan vist lige huske det, men ikke, at der boede nogen deri. Der havde i gamle Dage boet en Familie, en Daglejerfamilie, men ikke siden Skadegaard er bleven udstykket; det var forsvundet, da Jorden med Engen gik til Ejendommen ved Kirken. Men jeg har hørt, at der engang, og vist som den sidste, boede en Mand, der hed Frederik, kaldet »lille Frederik«, der i hvert Fald havde et Par Døtre, hvoraf den ene blev gift her i Sognet med Laust Rasmussens Søn, Hans Laursen.

Bækken gennem Engen foran Ulvbjerg, Bækmaae, der kom oppe fra Knoldmose mellem Ulvbjerg og Ladefogedgaarden gennem Matt. No 1 i Skade, Engene, der oprindeligt alle havde ligget under Skadegaard, No 3 i Skade, den løb ud i Aaen i Skadegaards Nordre Krog (den Søndre Krog [Engkrog] der bar Gaardens eget No 3, var beliggende Sønden for Hovedvejen over Skade Bro). Efter Nordre Krog nordpaa ved Aaen kom saa Præstegaardens oprindelige Eng først, »a Skjekrog« kaldet, der laa lige ud for Ulvbjerg, og ved Præstegaardens Udstykning i 1905 blev den købt til Ulvbjerg. — Ovenfor ved Aaen kom saa Enigheds Eng med to Kroge, der begge opr. havde ligget Øst for Aaen, og dernæst kom atter Præstegaards Eng, der gik op under det meste af Ulvbjerg til Nygaards Eng, der laa nordligst under Ulvbjerg i Øst, men strakte sig med en smal Strimmel ogsaa Norden for Ulvbjerg,

hvor det mødtes med de Tirsvad Enge under Tranholm Skov. En Del mere af Præstegaardens Eng under Ulvbjerg blev ogsaa solgt ved dens Udstykning, en Del til Hans Engebjerg i Gribstrup og en anden (det allernordligste) Del til Karl Bentsen i Klovborg. I det nævnte Nygaards Eng, der ligesom omsluttede Ulvbjerg, var et Par interessante Rør nær Ulvbjergs Skel, én Øst for og én Nord for. Alle Skrænter af Ulvbjerg ned mod Engene var beplantede med Granskov og gik meget stejlt ned mod Engene her. De nævnte Rør var drevet ned i Engene, saa vidt jeg husker blev det sagt ca. 17 Fod, og kun ca. $\frac{1}{2}$ Alen stod over Jorden, og op herfra kom Vandet ustandseligt vældende; deres Vidde var udvendig som et gammeldags, smalt Drænrør, men da de var af Jern, i hvert Fald Metal, var Aabningen jo større end i et lille Drænrør.

Vandet her var iskoldt altid, selv i den varmeste Sommer, ja saa koldt, at Haanden let kom til at værke af Kulde ved at være i det. Men Leg med Vandet her var noget, et Barn aldrig blev ked af. Holde helt for Vandet med begge Hænder skulde der Kræfter til, selv kort Tid, men ved kun delvist at holde over Røret kunde Vandstraalen sendes i stor Afstand, og man kunde naa andre, hvor de opholdt sig, ret vidt udenom. Naar Rørene passede sig selv, løb Vandet nærmest ned ad Rørets Side, men man kunde høre dets Løb et Stykke borte. Sidst jeg saa Rørene, var de sunket ned til Jordoverfladen, opr. stod de ca. $\frac{1}{2}$ Alen opover. Disse Rør maa jo være drevet gennem et haardt, vandstandsende Lag nede i Jorden, hvorfra Vandet saa ved Pres fik Løb ud gennem Rørene.

Nord for Ulvbjerg strækker sig saa de vældige Tirsvad Enge om Aaen over hele Dalen mellem Tranholm Plantage og Bakkerne Øst for, de lange Enge, som for Størstedelen blev kultiverede sidst i det 19. Aarh. af de Thygeson paa Matrup. Hele Tirsvad hører til Klovborg Sogn med næsten alle Ejendommene Øst for Aaen, men Nord for Tirsvad og Tirsvad Bro omslynges Klovborg Sogn til Aaen fra Thyrsting Siden af Thyrsting Sogn, der i Høytholmgaards Jorder (nu udskilt) rækker lige til Aaen og saaledes Øst for Aaen med en ret smal Stribe Jord i en lille Ejendom skiller Klovborg fra Grædstrup Sogn, her med Fuglriis Jorder, der ligger hinsides Høyt-

holm Dals Bæk, som danner Skel mellem Thyrsting og Grædstrup Sogne og løber ud i Aaen tæt ved Tirsvad Bro og kommer oppe fra Folrisdamme, et Mosedrag med Vanddamme og Tørvegrave. Her i denne Mose mødes paa eet Sted tre Sogne, Thyrsting, Grædstrup og Ring Sogne; Pletten er bevokset med nogle Træer, var i hvert Fald for nogle Aar siden.

Vejen fra Skade gennem Tranholm Skov, den gamle Præstevej til Grædstrup over Tirsvad Bro, fortsætter langs Thyrsting-Grædstrup Skel paa Grædstrup-Siden af Bækken, lige til den i Dalen neden for Høytholmgaard falder i den store Vej fra Thyrsting til Grædstrup. Og dette sker lige ved det gamle Nedergaard, hvoraf nu kun det gamle Stuehus staar tilbage og bruges som Fodermesterbolig eller Daglejebolig under Fuglriis, der købte den nærliggende Jord fra Nedergaard, mens Nedergaard med Resten som en ny Gaard er bygget oppe paa Højderne østfor under samme Navn og altsaa i Dag ikke svarer til sit Navn, da den ligger højt, omend paa det gamle Nedergaards Jorder. Det gamle Nedergaard nede i Dalen husker jeg tydeligt og har været der flere Gange sammen med mine Forældre, saa det er først flyttet omkring eller efter Aarhundredskiftet. Det var dengang endnu den gamle Slægt fra Nørholm, der havde Gaarden; det er herfra, de forskellige Nedergaard'er fra Egnen stammer, og det er ogsaa herfra, den adelige Slægt de Neergaard stammer og har sit Navn.

Mens altsaa Thyrsting og Grædstrup Sogne Øst for Aaen mødes ved Tirsvad Bro, saa strækker Vest for Klovborg Sogn sig videre nordpaa, helt forbi Vingum Bro og Stidsholm Sø lige til Halle Sø nordfor og medtager Veldal og Velgaarde.

Oven for Tirsvad Enge ligger saa *Tranholm* Jord og Enge, der gaar fra Tirsvad Bro til Vingum Bro, mens Skoven strækker sig paa Højderne og Bakkerne oven for Engene, ja, lige til Skade Jord.

Midt ude i Engene, men nærmere Bankerne end Aaen, findes saa den gamle Borgbanke, engang vel helt omflydt og omgivet af Vand, nu af de mer eller mindre bløde Enge, kun med en nogenlunde fast Overgang i Syd og kun en lille Grøft, man kan springe over, i hvert Fald om Sommeren. Her laa i gamle, længst forsvundne Dage Borgen Tranholm, som kort

efter 1400 kom i Dronning Margretes Eje, efter at Sørøver-
 ridderen Skarpenberg var bleven forjaget og udkøbt deraf; han
 skal have faaet Skivehus eller noget deraf i Stedet. Og Dron-
 ning Margrete lod derpaa Borgen Tranholm nedrive og i Ste-
 det to Bøndergaarde opføre paa Jorden, vist kun den ene paa
 Borgbanken, eller den ene i hvert Fald senere blev flyttet ind
 paa det tørre, nemlig den nordre Gaard (eller nordvestligste
 laa den vel nærmest med Hensyn til Jord). De nævnes senere
 flere Gange i Matriklerne og har tilsammen 13 Tdr. Htk. Se-
 nere blev den andens Udhuse ovre paa Øen nedrevet, idet Jor-
 den til denne den sydligste el. østligste Bondegaard op mod
 Nutiden blev beplantet til Skov paa alle Skraaningerne, hvor
 vi den Dag i Dag har Tranholm Plantage. Men denne Gaards
 Stuehus blev staaende til saa langt op i nyere Tid, omkring
 Aarhundredskiftet, at jeg husker det, og at det var beboet af
 en Familie ved Navn Munk, vist Chr. Munk. Nu er ogsaa
 dette det sidste Hus borte, og kun dets Sokkel med Trappe-
 sten samt Ruinbrokker af den helt gamle Borg samt af den
 senere Bondegaard er tilbage paa Borgbanken derude paa Hol-
 men i Tranholms Eng (jvf. min Omtale af Riishedegaards
 Ejere i nyere Tid). Under Dronning Margretes Fader, Kong
 Valdemar Atterdag og før, havde flere tyske Røverriddere faaet
 Len her i Landet, muligvis for at kunne benyttes til at be-
 kæmpe deres egne Landsmænd, Sørøvere, der plyndrede i og paa
 Danmark, og saaledes var en Del tyske Riddere blevet fastbo-
 ende og faaet Borge her i Landet, saaledes som her Tranholm.
 Men Dronning Margrete saa Faren for Landet og Kongemag-
 ten ved saadanne Borge og deres Herrer og søgte at faa fat
 i disse Røverborge med List og Lempe eller Magt for at faa
 dem tilintetgjorte og saadanne Herrer uskadeliggjorte. Saaledes
 ogsaa Skarpenberg paa Tranholm, hvor denne havde benyttet
 sig godt af Stillingen og faaet adskilligt Bøndergods knyttet
 til sig, vel mest ved Vold og Magt og Tvang mod Egnens
 Bønder, der vel har staaet hjælpeløse over for saadant og saa-
 danne Herrer. Saadan var det aabenbart gaaet med Folriis By,
 med dens Gaarde baade Nord og Syd for Bækken, der skiller
 Grædstrup og Thyrsting Sogne, og ligeledes med de to Gaarde
 i Skade By. Vi ser det af Skarpenbergs Skøde til Dronning

Margrete kort efter 1400, hvor der nævnes »en øde og en bygt Gaard i Skade« og »i Folriis 3 Gaarde norden Bækken i Grædstrup Sogn og fire sønden Bækken i Thyrsting Sogn« (jvf. Afsnittet om Tranholm og Afskriften af Skødet der). Efter Dronning Margretes Tid blev Tranholm bortforlenet for 1000 Rd. til en Svend Torbensen, og da han efterhaanden sank i bundløs Gæld og fik Laan af Ejeren paa Matrup, maatte han til sidst overlade Lenet til Matrups Ejer for 800 Rd.

Men først ved Mageskriftet i 1573 køber Erik Hardenberg Tranholm samt Gods andetsteds. Saa længe Tranholm er Len, synes alt Tilliggende at have fulgt det, nemlig de 37—38 Gaarde, som der var ved Dronning Margretes Køb, men i 1573 følger kun 22 Gaarde til Matrup, men om de to Gaarde i Skade er deriblandt, er uvist, thi i Mageskiftet nævnes de for sig som noget, der mageskiftes sideordnet med Tranholm. Ved Forleningen i 1490 var det oprindelige Tilliggende til Tranholm med, men der maa være sket noget med f. Eks. de to Gaarde i Skade, hvorledes det saa forholder sig, saa de er bleven selvstændige mellem 1490 og 1573, for vi træffer jo i »Tingsvidnerne« flere Eksempler paa, at der skødes Jord og Ejendom Bønderne imellem, ogsaa i Skade senere i Middelalderen, og at de optræder som Vidner paa Tinge.

At de endnu senere igen er kommen under Kronen, er jo saa ogsaa Tilfældet, enten saa det har Forbindelse med det tidligere Tilhørs- og Tvangsforhold til Tranholm eller ej; thi ved Mageskiftet 1573 mellem Kronen og Ejeren af Matrup, Erich Hardenberg, faar Matrup bl. a. de to Bøndergaarde i Skade for noget Gods langt borte fra Matrup. Ved Ulfeldternes Fallit paa Matrup kom meget Bondegods, bl. a. ogsaa de to Skadegaarde, atter ind under Kronen, for endnu engang at blive købt til Matrup sidst i 17. Aarh. af Matrups nye Ejer, Tyge Jespersen, og var derpaa — som det meste af Egnens Bøndergods — Fæste under Matrup til hen i 19. Aarh., da det købtes til Selveje. Bøndergaardene i Tranholm blev da ogsaa Selvejergaarde paa den ubeplantede Jord, mens Matrup beholdt Skoven, der dækkede Størsteparten af den ene Gaards Jorder. Og ved Thygesens Salg af Matrup beholdt han Tranholm Skov, som efter Thygesens Død arvedes af Frk. Trap de Thygesen,

men atter ved hendes Død købtes til Matrups af den nuværende Ejerslægt Westenholz.

Saa længe jeg husker, har der været Skovfoged ved Tranholm Plantage. Der var i min Barndom omk. Aarhundredskiftet en Jens Nielsen, en Broder til Hans Nielsen i Skade, som ejede en Gaard, udskilt fra Nr. 4 i Skade, og som Faderen Niels Hansen havde haft før, og Sønnen Martin Nielsen fik efter ham; men denne delte den senere i to, solgte den gamle og byggede selv paa det udskilte hende ved Skadevejen til Tranholm. Nu, da Martin Nielsen i 1958 døde, blev den nye Gaard solgt til fremmede. Nuværende Skovfoged i Tranholm er gift med den tidligere Skovfoged Jens Niensens Datter.

Oven for (d. v. s. Norden for) Tranholm i Aadalen laa saa, som Sagnene beretter, en anden Borg, Stidsholm eller Stigsholm, paa en lille Holm i Stidsholm Sø, som ligger lige umiddelbart oven for Vejen til Grædstrup og Tranholm Enge; Broen over Aaen her hedder nu Vingum Bro.

Borgen Stidsholm skal efter Sagnene have været anlagt og ejet af en Ridder Stig, der som hans Efterfølger skal have ligget i stadig Strid med Herren paa Tranholm, og Sagnene beretter jo en hel Del om deres Stridigheder og List for at komme hinanden til Livs; hvorledes Herren paa Tranholm prøvede paa at udsulte Ridderen paa Stidsholm ved at belejre Øen, saa ingen Fødemidler skulde faas derover, men hvorledes man paa Stidsholm narrede Belejrerne til at opgive det ved til sidst at trække den eneste tiloversblevne Ko til Vands 70 Gange, hver Gang med en anden af de slagtede Køers Hud over, saa det maatte se ud, som der endnu var Kvæg nok tilbage.

Af Ruiner eller Spor deraf findes intet paa Holmen i Stidsholm Sø, saa kun Sagnet fortæller om en svunden Borg derpaa.

At en Mølle, Stids Mølle, bærer samme Navn, kan dog lige bemærkes, selv om denne ligger langt derfra, ja, forbi Matrups ved samme Aadal.

Stidsholm Sø er den nederste af de tre Søer, som Matrups Mølleaa i sit øvre Løb gaar gennem, før den bliver til mere end en stor Grøft. Den første Sø er Thorup, før Aaen passerer under Silkeborg-Nørre Snede Vejen, dernæst Halle Sø og

nederst saa Stidsholm, umiddelbart over for Vingum Bro. Her i Nærheden ved en nu næsten tilgroet Bredning skal den gamle Vingum By have ligget, ved Foden af Højdedraget altsaa, for senere at være bleven flyttet op paa Højderne, hvor vi senere kender Lille og Store Vingumgaard, der efterhaanden er bleven delte i flere Gaarde og Ejendomme lige til allernyeste Tid.

Det er øde og afsides liggende Egne, hvor Aaen har sit Udspring og gennemløber paa sin første Vej til Søerne og omkring disse. Her er større og mindre Plantager med endnu flere Smaasøer. Lige til Aaen gaar Palsgaard Plantage, der i Vest gaar over i den meget store Gludsted Plantage, og mod Øst Kongsø Plantage samt i Nord flere Smaaskove, der snart gaar over i den ogsaa store Bredlund Plantage. Og parallelt med Aaens Løb i Nordvest-Sydpøst har man ikke saa langt derfra, kun godt en Mils Vej, en anden Aadal med Sørække, nemlig den omkring det skønne Bryrup og Vrads med de sjældne Partier omkring Vrads Sande og Velling Koller, der igen har Forbindelse med Addit-Løndal Skovene omkring Hovedvejen Silkeborg-Brødstrup-Horsens, ja, den hele Skovegn fortsætter jo her over Salten Langsø og Rye Skove helt til Himmelbjergskovene og -søerne.

Men ude ved Matrup Mølleaas Udspring og Hallesøerne, som Søerne her under eet kaldes, har Eggen endnu det øde, vestjydske Præg, der ikke er det mindst ejendommelige i sin næsten vilde Storslaethed. Af Søerne er Stidsholm Sø særlig utilgængelig med Siv og blød Eng ved Bredderne. Men jo bedre egnet er det for Fuglelivet, og de vilde Svaner har Tilhold her og synger undertiden deres sjældne Sange i Rugetiden, noget ellers sjældent her i Landet, og det skyldes sikkert Ensomheden. Den nærmeste Bebyggelse er Veldal paa Skraaning i Vest og længere oppe Velgaarde By.

Vingum Bro fører saa Vejen over i Grædstrup Sogn, hvor der nu modsat tidligere ikke er Beboelse nær Søen, men først oppe paa Højderne ligger St. Vingumgaard og længere borte mod Grædstrup Lille Vingumgaard, der begge nu har faaet Ejendomme fraskilte. Grædstrup er jo nu egen Kommune og Pastorat mod tidligere, før 1904, da det var sammen med Klovborg-Thyrsting i begge Henseender.

Ude ved Veldal og Velgaard (»Vælle Mark« benævnes det i gammel Historie) er man tæt ved Nørre Snede Sogn i det nærliggende Boest med den store Boest Mose, der i mange Aar har været den mest forsynende Mose i Egnen med Tørv. Igennem den stryger Silkeborg-Vejen til Nørre Snede, den gamle Postby for »den jyske Post«. Da de første Forordninger om Postbude paa enkelte Hovedruter kom, var Nørre Snede et af Knudepunkterne derfor. Det var under Kr. IV i 1624, og Forordningen lyder:

Kiøbenhafn 1624, Decb.

Forordning om Postbude.

»Eftersom vi for godt anset hafver ordinarie budde ofver alt vort rige Danmark at anrette, da hafver vi derfor eractet, at være fornøden forbeholdte budde oc deris breffpendinge, belangende enhver til efterretning denne voris forordning at lade udgaa, hvorefter alle oc hver vedkommer, sig hafver at rette oc forholde.«

I adskillige Paragraffer gives der nu Paabud til Postmestrene og Buddene om, hvorledes de skal forholde sig, Buddene maa være »ædrue«, og Postmestrene maa sørge for, at Brevene kommer med Buddene, og derpaa opremses Ruterne. Der er aabenbart *tre Hovedruter* i Jylland. Den *første* gaar *fra Aalborg til Kolding* over Viborg-Hald-Nørre Snede og Retur.

Betalingen er: Fra Kolding til Nørre Snede 6 Skill.

til Hald og Viborg	8	-
til Aalborg	12	-
Fra Aalborg til Viborg oc Hald	6	-
til Snee	8	-
oc til Kolding	12	-

En *anden* Rute gaar *fra Kolding* til Vejle, Horsens, Skanderborg, Aars og *Randers* og Retur, og Priserne er fra Kolding til Veile 4 Sk., til Horsens 6, til Skanderborg 8, Aars 10 og *Randers* 12 Skill.

En *tredie* Rute i Jylland er *Riberruten*. Fra Kolding til Fodingbro og Ribe og Retur, og Priserne er 4 og 8 Skilling.

Og vi bemærker, at alle Forbindelser mellem Ruterne kan knyttes i Kolding.

I Svenskekrigene under Fr. III er der aabenbart kommen Uorden i Postvæsenet, for i 1660, 12. Sept., kommer et Missive til Lensmændene i Koldinghus, Bygholm, Skanderborg, Aarhus, Dronningborg, Hald, Mariager, Aalborg, Riberhus og Lundenes Len om paany at bringe det jydsk Postvæsen paa Fode (se S. 514). Og de skal ogsaa sørge for Bønder til lokale Postbude.

Der har allerede før Forordningen om almindeligt Postvæsen været Postvæsen angaaende kongelige og adelige Brevskaber, thi i 1556 paalægges det Lensmændene at sørge for Postklippere til udenlandske, f. Eks. ang. Breve mellem Sverige og Kolding, mens Rigsraaderne var i Sverrig, og paa Kongens Gaarde befales det tit Lensmændene at have Postvogne parate. Saaledes er der i 1570 Forordninger om Postvogne i Horsens. I 1617 kræves det, at der holdes 2 Postheste i Roskildegård foruden 4 geruste Heste, da Mogens Pax til Thorup forlenes med Roskildegård.

Angaaende Postvogne, saa har disse nu ogsaa været fordret til andet end til Person- og Brevbefordring; f. Eks. i 1609, 13. Juli, faar Knud Brahe paa Bygholm Slot Ordre til at holde 2 gode Postvogne og 4 Postheste til at føre Sten og andet til Bygningen af Slottet og holde dem, saa længe det behøves, og han skal købe Havre til Posthestene paa ført Regnskab derover, saa det altsaa bliver ham godtgjort. Desforuden skal han holde geruste Heste.

I kgl. Forordning af 4. April og 28. Juni 1636 fastslaaes Vognskifte i Nørre Snede — »som det har været fra Arilds Tid«, hedder det.

Angaaende Landets første Postvæsen har Nørre Snede altsaa haft stor Betydning, ja, paa Højde med de betydeligste Købstæder. Det har været det eneste Knudepunkt herfor midt inde i Landet, hvor ingen større Byer var i Nærheden, og al langvejs Trafik har gaaet herigennem, hvor ogsaa den gamle Hærvej gik igennem. Det er altsaa ikke noget Under, at Posten i Klovgborg har været adresseret pr. Nørre Snede; det har alle Egne inde i Landet maattet gøre langt tilbage. Derfor var Udtrykket »Den jydsk Post«, der kommer til Nørre Snede,

ikke en tilfældig Benævnelse — det, som Stenen, der i gamle Dage mødte én ved Indgangen i Byen, fortalte:

I Aftes kom den jydske Post
med Nyt fra Nørre Snede,
i Regn og Blæst, i Sne og Frost,
det Minde vil vi frede.

Og dette, at Nørre Snede saaledes var det trafikale Midtpunkt inde i Midtjylland, det skabte jo ogsaa et Bedested, Kroen, der temmelig sikkert hører til de allerældste i Landet og derfor havde sine Særrettigheder som Herberg og Ret til Krohold og Køb af Foder til Hestene.

Allerede 1572, 22. Marts, berettes det i Kanc. Brevbøger, at Christian Terchilsen i Nørre Snede Herberg faar Ret til at købe Havre til Krohold.

Og 1608, 4. Dec., er der aabent Brev om, at Søfren Therkildsen i Snee (formentlig Nørre Snede, Vrads Hd.), der bor paa alfart Strøg og derfor gæstes af forskellige vejfarende Folk, baade adelige og andre, i de nærmest liggende Købstæder maa købe saa megen Havre, som han behøver til Gæsternes Heste, da han ikke kan skaffe den nødvendige Havre af sin egen Avl og heller ikke ved andre Udveje til at skaffe den, medmindre han maa købe den i de nærmest liggende Købstæder.

Og 1634, 17. Marts (ligeledes i Kanc. Brevbøger), hedder det: »Aab. Brev, hvorved Søfren Therkildsen af Nørsnee faar Bevilling til i Horsens at købe Byg, Havre og andet, som han har fornøden til sin Husholdning, da han bor paa alfar Vej og daglig besøges af rejsende Folk«.

Vi ser, at det aabenbart er samme Slægt, der har Kroen i Nørre Snede, som i 1572, vel sagtens Far og Søn.

Og hvor længe før disse Vidnesbyrd om Kro i Nørre Snede, den har eksisteret, ved man jo ikke, men muligt meget længe, da Hærvejen, den laa ved, vel er saa gammel som Danmarks-historien.

Og Kroen blev da til Tider Midtpunkt for andet end fredelige Rejsende og Postbefordring; det var bl. a. i Nørre Snede Kro, at de fremmede Tropper laa i Svenskekrigene, og en modig Mand i Byen i Nattens Mulm og Mørke sneg sig

ud af Byen for at naa de danske Tropper og hente Forstærkning, saa de fremmede Krigsfolk, inden de saa sig om og fik Søvnens gnedet af Øjnene, fandt Kroen omringet af Danskerne.

Og det var nær Nørre Snede, i Skade Præstegaard, at den stærke Forkarl Jens Nielsen alene overmandene en Flok lystige Polakker, bandt dem og førte dem ud paa Nortvig Hede og lod dem nedskyde.

I det hele taget lever der mange Steder her i Midtjylland Erindringer og Fortællinger om Polakkernes og andre fremmede Troppers Hærgen i Svenskekrigene 1657—60.

Skade Præstegaard skulde jo (efter Beretning i »Oversigt over Kirkebøger«) være brændt i 1658, hvad vel skyldes den samme Hærgen.

Og om Aale berettes det i en Tingbog, at de fleste Folk, som boede i Aale før Fejdetiden, var døde efter den. Om en Præst i Aale Sogn, Hr. Oluf Rasmussen Samsing, berettes det, at han blev mishandlet af Polakkerne, saa han døde deraf i 1659.

Ogsaa om en Præst i Hvirring ved man at fortælle i Eggen, at han blev mishandlet, slæbt til Døde efter en Hest, af de fremmede Tropper i denne Krig.

Og i Treaarskrigen, da tyske Tropper i 1849 trængte op i Jylland og opkrævede Levnedsmidler, Forsyninger til sig og deres Heste, kom en Trup til Nørre Snede, men her lykkedes det danske Dragoner, vejledet af Oplysninger fra den stedlige Befolkning, at fange en Kolonne Tyskere paa 60 Officerer og Menige med samt deres Heste.

Det var i Nørre Snede, at Trolden efter Sagnet stod og kastede en stor Sten efter Grædstrup Kirke og ramte saa godt, at Taarnet skal være styrtet ned og aldrig blev helt opbygget til sin gamle Højde igen, saa man nu har lignet Grædstrup Kirke ved en Mand, der har Hatten trykket helt ned over Hovedet.

Om Nørre Snede Kro kan det bemærkes, at den nu i mange Aar har været ejet og drevet af samme Familie, Familien Lundsgaard. Saa længe jeg husker, har nu afdøde gamle Lundsgaard ejet den. Det var Lundsgaard, der i 1899 fik Købmand Linus Nielsen i Klovborg, da denne havde solgt sin Forretning der, til at opgive at blive Landmand og købe Petersminde, men i

Stedet at købe Forretning igen og i Nørre Snede. Kroejer Lundsgaard var gift med en Krusborg, Sine Krusborg, Søster til Mads Krusborg i Linnerup, og begge Søskenbørn til min Moder, Kristine Frandsen. Familien Krusborg stammede fra Stedet af samme Navn ved Thyregod. Johs. og Sine Lundsgaard efterlod sig to Døtre, hvoraf den ene, nu død, var gift med en Proprietær paa Sjælland, og den anden, Johanne Lundsgaard, stadig har Forældrenes gamle Kro i Nørre Snede, der nu har store, rummelige nye Bygninger.

Og Johs. Lundsgaard har muligvis overtaget Kroen efter sine Forældre. Hans Moder er der hos dem til sin Død i 1908, hvad fremgaar af følgende Dødsannonce i Horsens Avis for 4. Sept. 1908, hvor det hedder:

»Vor kære, elskede Moder og Svigerinde, Larsine Lundsgaard, f. Stausbøll, er i Dag efter længere Tids Svaghed afgaaet ved Døden, 78 Aar gl. Nørre Snede Kro, d. 31. Aug. 1908. Sine og Johannes Lundsgaard. Begravelsen foregaar Mandag Kl. 1 fra Hjemmet«.

Det er Thorkild Gravlund, der fortæller Sagnet om Trolden i Nørre Snede, der sigtede efter Kirker. Ja, Sagnene og Fortællingerne fra gamle Dage har i ældre Tid haft god Jordbund i Befolkningen ogsaa i de her omhandlede Sogne; de gik fra Mund til Mund. Folk kom jo ikke saa vidt omkring og oplevede ikke saa meget som nu af Verden uden for deres Hjemegn. Det umuliggjorde Samfærdselsmidlerne, og de allerfleste forblev i de Egne og Sogne, hvor de var født og opvokset, og kun faa fandt f. Eks. deres Mage langt af Led.

Udvandringer, f. Eks. til Amerika, var dog til Tider ret hyppige i Slutningen af forrige Aarhundrede, men det var paa den anden Side en Begivenhed af Rang, som spurgtes og drøftedes indgaaende og kun efter store Overvejelser besluttedes, thi som Regel regnede man med næppe at se Hjemmet eller Slægten igen, om man besluttede sig til dette Skridt. Dog var der sjældn en Slægt, hvorfra ikke én eller flere havde vovet dette Skridt at rejse over »Dammen«, som det hed, men man sang den Gang: »Skade, at Amerika ligge skal saa langt herfra«. Man skulde have kunnet se Forholdenes Udvikling i Dag, hvor

man én Dag flyver over »Dammen« og den næste tilbage. Som det forleden meddeltes om vor Kongefamilie, at »man spiste Frokost i Island, Middag paa Grønland og Aftensmad i København«. Verden er bleven saa lille, og det hele er saa fuldstændig afhængig af hinanden. Hvad kom det dengang os ved, om nogle Smaastater paa den anden Side Kloden kom i Totterne paa hinanden; det maatte de da selv ordne, som de havde Magt og Agt til. I Dag kan selv den mindste Ting af den Art true at blive en Verdenskrig, som kan komme til at vedkomme os alle.

Nyhederne kom jo dengang først langt om længe til Folks Kundskab. Nu kan man i samme Øjeblik, noget sker over hele Kloden, faa det at vide. Man havde ikke Radioen, næppe nok alle havde Dagblade for godt et halvt Hundrede Aar siden, og endnu længere tilbage havde næsten ingen. Der eksisterede jo heller ikke mange Dagblade. Bøger, ud over Salmebogen og Bibelen, var heller ikke Hvermands Eje. De enkelte Ugeblade med deres Romaner og Fortællinger var i mange Hjem den eneste Litteratur, man havde Adgang til, og en kær Læsning f. Eks. i de lange Vinteraftener, for der var jo ikke som nu Masser af Ting uden for Hjemmet, som man skulde passe og være med til; men saa var Familien og Tyendet til Gælds ogsaa næsten altid samlede i de lange Aftener. Men man havde nu ogsaa dengang mange hjemlige Sysler, som var henlagt til disse Aftener; mange Smaating skulde forfærdiges, som man nu køber færdiggjorte, og som man nu lader Fabrikkerne og Haandværkerne om. De kvindelige Medlemmer havde jo alt, hvad der hører til Virken af Tøj og Klæder. Næsten alle havde Faar paa Landet for Uldens Skyld, og Karten, Spinden, Strikning, ja, mange Steder ogsaa Vævning foregik i Hjemmene, besørget af Kvinderne. Og de mandlige Medlemmer havde ogsaa deres i Vinterens Løb at faa udrettet, Snitten af Smaating til Bedriften, Tøjræle, River udbedret, Simesnoning, hvis man havde Straatag, hvad de fleste havde, eller Kurvefletning. Og endnu længere tilbage, før Petroleum blev almindelig til Lys, ogsaa Lysestøbning. Industrien i Hjemmene var jo i det hele taget langt større, idet man selv lavede det allermoste af, hvad man brugte, baade ang. Klæder og Mad. Foruden at kærne

Smør baade bagte, bryggede og slagtede man jo, saa det var noget ganske andet at være Husmoder i et Hjem dengang end nu. Vi spørger uvilkaarligt, hvorledes Tiden slog til til alt dette baade Ude- og Indearbejde. Ja, der var jo egentlig heller ingen Grænser for Arbejdstid; man virkede, fra man stod op, til man gik i Seng. Men det vil ikke sige, at man ikke havde Tid til mere eller mindre Selskabelighed; ja, mange havde med Mellemrum deres store Gilder i Hjemmene og kom her sammen med mange og maatte jo saa ogsaa ud til saadanne, og ogsaa de unge havde om Vinteren deres Selskabeligheder, havde Ljeggstow eller Ljeggstow, som det hed, d. v. s. Ungdomsbesøg i Hjemmene. I saa godt som alle større Gaarde i hvert Fald havde man en saakaldt »Storstue« ud over de almindelige brugte Stuer, og denne var egnet til disse større Besøg med Plads til Ungdommen at more sig i. Men det var ogsaa meget brugt i ældre Dage, at gode Bekendte vindbudt besøgte hinanden i de lange Vinteraftener; det kunde være enkelte Ægtepar eller et Par af Mandens jævnlige Omgangsfæller eller Naboer, og der bødes da kun paa, hvad Hjemmet havde altid, og ventedes ikke andet, og man havde da et Par hyggelige Timer sammen. Man drøftede sine daglige Anliggender eller Bysens Nyt, eller man fik et Slag Kort i al Gemytlighed uden nogen som helst Tanke paa at vinde Penge fra hinanden, ja, spillede maaske slet ikke herom, men glædede snarere Børnene med at have dem med til lette Spil. Eller var der gode Fortællere, kunde der nok ogsaa diskues op med mangt og meget af, hvad man havde oplevet eller havde hørt og vidste, fra Fortidens Overtro f. Eks., noget, som Børnene i Reglen var lutter Øre overfor, selv om det vel ikke var det allerbedste for dem at blive fyldt med. Og adskillige dengang var vel heller ikke helt fri for at have en Rem tilbage af Overtro.

For som Sungen siger: »Hver By har sin Heks og hvert Sogn sine Trolde«. Og Klovborg-Thyrsting Egnen var heller ikke fri, ja, havde vel endog temmelig meget, særlig da den havde de store Herregaarde, hvor der gerne i Tidens Løb skete en hel Del, som man ikke fandt helt forstaaeligt, og som ved gentagne Beretninger i Reglen svulmede op til endnu mere og værre, og de mange Mennesker paa de Gaarde var rigtig Gro-

bund for saadant, og man troede dengang mere blindt paa forskellige Foreteelser uden at undersøge Sagen nøjere, og Fantasien spillede let den mere overtroiske Tid et Puds. Som en mangeaarig Kusk paa Matrup engang sagde, at »han havde mange Gange været med til at lave Spøgeri paa Matrup«, bl. a. ved i mørke Aftener at slæbe Jernkæder tværs over Gaarden, idet to stod i hver sin Port med Enderne af Kæderne. Eller man agerede Spøgelse ved at vise sig med et Lagen slaaet over sig paa et eller andet skummelt Sted. Det var i gamle Dage en kendt Sag, at der ingen Laager kunde være for Portene gennem Matrup, for satte man saadanne for, laa de smadrede Dagen efter. Der var noget, som skulde have sin uhindrede Gang gennem Gaarden om Natten, mente man. Det var der nu intet at gøre ved; det kunde Mennesker nu engang ikke blande sig i eller forandre. Ligesaa med Svinehovedet i Brejnholm Mølle, det skulde nu hænge ved Skorstenen paa Loftet, for at der kunde være Ro paa Gaarden. Nogen havde engang, fortaltes det, prøvet paa at tage det ned og kaste det i Mølle-dammen, men blev nødt til at fiske det op igen og anbringe det paa sin Plads paa Loftet, for at der var til at være i Gaarden for Uro, og saa lod man det indmure deroppe. Der havde ogsaa været noget galt i den gamle Gartnerbolig i Vesterhaven paa Matrup, hvor den, saa længe jeg husker, havde staaet ubeboet, mens Gartnerne boede oppe paa Gaarden. Gartnerne havde ikke villet bo der i Boligen i Haven, hed det; der var noget galt paa Færde. En gammel Godsejer skulde da, fortaltes det, selv have ligget i Gartnerboligen en Nat med sin Bøsse og Hunde hos sig, men efter dette vilde han ikke forlange nogen til at bo der mere, hed det. Huset stod derefter ubeboet, kun brugt til Haveredskaber; man havde derefter længe unge, ugifte Gartnere, som havde Værelse oppe paa Gaarden. Nu er der jo bygget ny Gartnerbolig i Nærheden af Møllen.

Næsten ingen turde heller ved Aften og Nat gaa Bagvejen fra Hovedbygningen gennem Østre Have og over Ridebanen, der ved en Gang og en Laage havde Forbindelse med Hovedvejen lige over for Møllen og Brugsen. Thi her fortaltes ogsaa at være set Spøgelser, tre hvidklædte Skikkelser, der en Aften var bleven set af en Flok unge og havde truet ad dem,

da en ung Mand havde sendt en Sten derind og ramt den midterste Skikkelse, der gav et Hop og et Skrig fra sig, og da de unge senere paa Aftenen kom og vilde gaa hjem gennem Porten til Matrup, stod de tre Skikkelser der og truede ad dem.

Inde paa Slottet var der ogsaa noget galt, vidste Tjenestefolkene der at fortælle; der kunde undertiden høres mystiske Lyde i forskellige Rum, uden man kunde opdage noget, og i Fadeburet kunde Fade og Tallerkener undertiden høres at rulle ned, men der var intet sket, naar man saa efter næste Morgen.

Og fra Halle Sø til Matrup skulde der langs Aaens østlige Side, der ejedes af Matrup for Størstedelen, gaa en sort Hund, vist hver Nat.

Og som Thyrsting havde sin Høj, »æ Swot Hyw«, hvor der var skjult en Skat og undertiden brændte Lys derfor, saaledes havde Klovborg ogsaa sine Høje, hvoraf Bavnehøjen i Klovborg særlig var kendt af Fortællerne; den laa oven for Baunhøjgaard, men er nu saa godt som jævnet med den omliggende Jord. Jeg husker dog, den har været der efter Aarhundredskiftet.

Om Skattegraverne i Bavnehøj fortælles det: Sydvest for Klovborg By ligger en Høj, fra gammel Tid kaldet Bavnehøj. I den gemtes, fortalte man, en Skat, som flere havde prøvet paa at hæve. Der krævedes under Arbejdet med at udgrave den Tavshed, fuldstændig Tavshed, i hvad man end blev Vidne til. De fleste havde kun faaet begyndt at grave efter Skatten, saa saa de et eller andet, som fik dem til forskrækket at løbe deres Vej. Nogle, fortaltes det, holdt dog ud ret længe, og da de kom et Stykke ned i Jorden, traf de paa en nyfødt Kalv, som de forsigtigt tog op og satte paa et af deres Klædningsstykker. Kalven skal da have taget til Mæle og sagt: »Da I tager mig saa sødt og lægger mig saa blødt, skal I faa Lov at blive her«. De gravede da videre og traf paa en Jernkiste, men lige idet de var i Færd med at hæve den, saa de Klovborg By staa i lys Lue, og saa lod de den skyndsomst synke — vel sagtens med høje Udbrud — og løb hjem for at staa bi i Branden. Men da de naaede derfra, viste det sig, at det hele havde været Øjenforblændelse, vel sagtens for at faa dem bort fra Skatte-

gravningen. Klovborg By laa i den roligste Søvn — for det hele skulde naturligvis foregaa i Nattens Mørke, naar, som man sagde, der ofte var set Lys paa bemeldte Bavnehøj. At se Lys paa Høje var altid Tegn paa gemte Skatte, der var der.

I Bavnehøjen er fundet 2 forgyldte Bronzestykker fra Jernalderen.

En anden Høj i Klovborg Sogn, »Storhøj« officielt kaldet, men ellers i Egnen »Hiegord Hyw«, ved Riishedegaard ligger mere uberørt og synlig endnu i Landskabet, omend dér ogsaa er gravet.

Naturligvis holdt man i gamle Dage ikke af at gaa forbi en Kirkegaard om Aftenen; det var der noget uhyggeligt ved. Fantasien løb for mange løbsk, og man troede at se mærkelige Ting; man kunde møde Ligskarer, og gik man da midt paa Vejen, faldt man da for hver Vogn, man mødte, fortaltes der, eller man kunde se »Liglam«, møde dem eller blive fulgt af dem, hvis man gik mod Kirken. Saadant fortaltes ogsaa at være set ved Klovborg Kirkegaard; de gik oppe paa det brede Dige, men andre saa sig bedre for og havde opdaget, at Karl Bentzens Lam havde gaaet deroppe og græsset.

En Sti gik i gamle Dage lige langs det vestre Kirkegaardsdige, og her har min Fader fortalt, at han en Aften, han gik der, saa et Lys inde paa Kirkegaarden og hørte, der blev arbejdet med Redskaber, men tænkte intet andet derved, end at det da var sært sent at arbejde der; han har aldrig været overtroisk som voksen. Men saa skete dette, at hans Moder døde kort efter og netop kom til at ligge der, hvorfra Arbejdet hin Aften var hørt. Det gav ham saadan lidt sære Tanker og vist endnu mere de, som hørte derom. Forvarsler troede mange paa dengang. En Købmand paastod, at han altid kunde mærke Uro paa sit Loft før Dødsfald, thi heroppe laa Brædderne til Ligkister.

Men naar jeg nu tænker over det Tilfælde med Far, der hørte Arbejdet, saa forstaar jeg egentlig ikke, det kunde sættes i Forbindelse med Bedstemoders Hvilested, for det blev jo ikke tilfældigt valgt, men var og er jo naturligvis i Familiens, Skadegaards, gamle Gravsted, som netop er der.

Ja, ved selve Præstegaarden var der ogsaa noget sket, mente

man. Ude i Toften gik der noget, som kun kunde ses mellem Ørerne af en Hest, og under en stor Sten ved Hjørnet af Ud-længen ud mod Vejen skulde en Jomfru være manet ned. Alt sammen gammel Snak. — Men saa i forholdsvis nyere Tid skete der noget i Sognet, som var Genstand for megen Omtale; det var paa Vejen til Linnerup i Nærheden af Lykkebjerg. Som det engang er bleven fortalt af Lili Hübsmann i »Horsens Folkeblad«, var det galt nede ved Broen over Vejle Mosebæk ved Linnerup Skel. Her skulde der gaa en hovedløs Hest, der vist ellers ikke forulempede nogen. Det var værre med et Sted længere oppe, fortsætter hun, ved samme Vej mod Sønderdal, et Sted, hvor der var en Stenkiste under Vejen, og saa fortæller hun om, at her kunde det ske om Aftenen, at Heste pludselig ikke vilde gaa frem. Og hun fortæller, at selveste Provst Ammundsen har været ude for det. — Det, hun omtaler og sigter til, husker jeg udmærket. Det var i 1904 efter Søren Flaaris' Begravelse, hvor mine Forældre som Slægtninge af Flaaris-Familien ogsaa var med, og nogle Slægtninge fra Tørring om Aftenen kørte hjem over Linnerup og ad Vejen fra Sønderdal, forbi Lykkebjerg og ned over Linnerup-Klovborg Dal. Og da de kom til omtalte Stenkiste under Vejen i Nærheden af Lykkebjerg, da stod Hestene pludselig stille og vilde ikke gaa frem. En af Mændene stod af Vognen for at se efter, hvad der kunde være i Vejen — det var vist temmelig mørkt — og en anden, Kusken, lænede sig ud for at se efter, men han blev bogstavelig talt som trukket ned af Vognen. Lidt efter tog Hestene saa til at gaa igen, men da nu ingen Kusk havde ved Tømmen, og de ogsaa syntes at være noget skræmte, saa løb de i fuld Fart bort fra Vejen og ind over Marken, og kun ved et Held kom ingen af Kvinderne paa Vognen noget til, før Mændene kom efter og fik Tag i Hestene igen. Hjulet paa en Rok, man havde med i Vognen, tog til at løbe, hed det, men det kunde nu let ske af sig selv ved den urolige Kørsel ind over Grøft og Mark. Den Begivenhed husker jeg som Barn i Konfirmationsalderen nøje, og der blev snakket meget om det i Egnen, og de mest skeptiske ytrede noget om, at Mændene nok havde drukket lidt dybt af Glassene, og stort set trak de fleste vist paa Smilebaandet af det hele. Men mange holdt dog siden ikke

af at færdes over Stedet alene om Aftenen og Natten og undgik det vist mest muligt, selv om Begivenheden efterhaanden døde hen og omtrent glemtes.

Og det var vel helt gaaet i Glemmebogen som Folkefantasi, hvis ikke der nogle Aar efter skete dette, som Lili Hübsmann ogsaa omtaler, at selveste Provst Ammundsen og Familie var kommen samme Vej en Aften og oplevede lidt i samme Retning med, at Hestene ikke vilde gaa frem en Tid. Provsten havde ikke udtalt sig bestemt derom, men man forstod dog, at lidt mystisk havde det forekommet ogsaa Provstefamilien, og det gjorde vel ikke Ængstelsen mindre. Jeg ved knap bestemt, hvor det skulde være paa Vejen, men det var i hvert Fald før det stejle af Bakken og altsaa ved en Stenkiste under Vejen, muligvis lige ved, hvor Vejen gaar fra her efter Flaaris Mark.

Al saadan gammel Overtro fandt længe Næring, især paa Landet, og gav Stof til Fortælling i de lange Vinteraftener, naar Folk sad sammen og kom sammen i Hjemmene, og jeg husker, hvor Børnene lyttede, naar de voksne kom ind paa den Slags Fortællinger, som nu tit var usundt for dem, gjorde dem bl. a. mørkerædde, og jo længere man gaar tilbage, jo mere gængs var den Slags.

Og saa var der Sagnene, der laa nærmere det historiske, ogsaa disse havde god Jordbund i Folk dengang, og mangt af den Slags blev opbevarede mundligt fra Slægt til Slægt, her i Egnen f. Eks. om Tranholm og Stidsholm m. m. Og heldigvis har der været Folk, der har interesseret sig for at samle og nedtegne mangt og meget og saaledes redde det fra Forglemmelse i nyere Tider, da saadant ikke er gangbar Mønt mere. Af saadanne Folkemindesamlere er Ewald Tang Kristensen den betydeligste, idet han gik rundt i Hjemmene og lyttede til, hvad særlig gamle Folk kunde fortælle, hver fra sin Egn. Og saa nedskrev han det.

Og noget mere, som levede blandt Folk dengang og vel ogsaa gav Stof til Underholdning i de lange Vinteraftener, da man ikke som nu skulde suse hid og did, de unge til deres og de ældre til anden Side, og næppe har en eneste Aften

sammen i Hjemmet, *det var Viser og Sange*¹⁾), som oftest vore Folkeviser fra gammel Tid, og som mange endnu i min Barn- domstid kunde huske med Masser af Vers, Udløbere tit af de ældgamle Folkeviser, f. Eks. Viserne om Hagbard og Signe og Hjalmar og Hulda samt mange nyere, ogsaa fra de slesvigske Kriges Tid. Eller man brugte Oplæsning i Hjemmet i de lange Vinteraftener, mens man passede hver sit Haandarbejde, ja, selv Oplæseren kunde godt passe Strikkestrømpen samtidig, »Binde- hosen«, som det hed. Og jeg husker, hvor vi Børn hjemme kunde vente efter denne Oplæsning hver Aften for at faa Fort- sættelsen paa den oplæste Bog.

Og saaledes har Livet paa Landet sikkert i det store og hele formet sig meget længere tilbage, end nulevende og vore nærmeste Forfædre kunde huske, og ogsaa dengang Landbruget væsentlig bestod i Kornavl, der bragte dets væsentligste Ind- tægter ved Salg deraf, og man havde kun faa Husdyr paa Gaar- dene, hvad var Tilfældet bare saa langt tilbage som til min Bedstefaders Tid i Skadegaard, ved jeg. Derimod havde man en Del Faar, og f. Eks. min Fader har som Barn maattet vogte dem ovre paa Ulvbjerg, som man aabenbart slet ikke dyrkede i; Bakkerne og Dalene fik Lov at ligge udyrkede, og kun det nærmeste og lettest tilgængelige brugte man til Kornavl. Og Gaarde med store Engstrækninger som Skadegaard har aaben- bart været bedst stillede med god Græsning og Hø til Vinter- fodringen ogsaa. Men alligevel havde man ikke mange Husdyr ud over Faarene.

Det ses f. Eks. ved et Dødsboskifte omk. 1800, at der kun er en 2—3 Køer og et Ungkreatur og et Par Heste, og noget lignende, da vedkommende, min Tipoldefader, overtog Gaarden, og det var dog en Gaard dengang før Udstykningsen paa langt over 100 Tdr. Land.

Og med de Landboforhold, hvor det var Kornavl og Salg heraf, det kom an paa, kommer Kornprisen selvfølgelig til at

¹⁾ Jeg ejer en lille Samling af saadanne, stammende fra ældre Men- nesker i min Barndomstid, og som jeg dels har faaet nedskrevne, dels selv hørt synge og dels begge Dele; en Samling, som jeg kunde ønske at faa bevaret ved Trykning engang.

indvirke paa Samfundets Priser, og vi har den saakaldte Kapitalstakst — Prisen paa 1 Td. Korn — til at bestemme andre Priser efter, f. Eks. Embedslønninger.

Den store Omlægning af Landbruget fra Kornavl som det vigtigste til Husdyrhold og Salg af Husdyrprodukter i Stedet for Korn kom saa op i sidste Halvdel af 19. Aarhundrede for ikke at sige sidst deri, og dermed kom saa Problemet om Vinterfodringen af Dyrene, saa de holdtes ved nogenlunde Ydelse hele Aaret. Og dermed begyndte Interessen og Udviklingen af Roeavl, der begyndte meget smaat; flere holdt op dermed efter en lille Begyndelse. Man troede ikke rigtig paa dets Værdi, fandt det vel for besværligt og med for lidt Udbytte og Værdi af Arbejdet dermed. Men som Helhed fortsatte man dermed, og Dyrkningen forbedredes og lettedes jo saa efterhaanden, som Agerbruget gik frem paa alle Omraader, og nu er Røedyrkningen vel det vigtigste i Agerbruget i Forbindelse med Kvæghold.

Og i Dag er Landbruget jo saa helt anderledes, saa præget af de moderne motoriserede Driftsmidler, at Arbejdet er noget helt andet end i Tiderne forud.

Tiden for bare et halvt hundrede Aar siden er vist saa forskellig fra vor Tid, at sjældent et halvt Aarhundrede har bragt saa meget nyt og saa forskellige Forhold i Levevis i det hele, ja, saa de unge af i Dag slet ikke fatter, hvad det vilde sige at leve og eksistere dengang. Imellem ligger jo de to Verdenskrige med alle de Opfindelser, som fulgte i deres Kølvan, og som tillige helt har forandret vor Levevis og ikke mindst har grebet ind i Bøndernes Arbejde i Landbruget. De yngre kan næppe forestille sig, hvor møjsommeligt og slidsomt Bondens Arbejde var blot tilbage til omkring 1900 for baade Folk og Drivkraft. Alt saa at sige var Haandens Arbejde, lige fra Saaningen, Roetyndingen — hvortil man ikke engang straks brugte Hakke, nej, man kravlede og tyndede og lugede med Hænderne — og til Leen og Plejlen og den enfurede Plov med Hesteforspand, der møjsommeligt drog Furen op og ned i Maaneder hele Efteraaret. I Dag kan man slet ikke helt forestille sig, hvad det vilde sige at skulle undvære al den motoriserede Kraft i Mark og Lade og det hvide Lys, der gør Af-

ten til Dag overalt i Husene, samt Radioen m. m., der gennem Æteren sender Budskaber fra hele Kloden for ikke at sige Kloderne. Og saa alle Færdselsmidlerne, der gør Verden saa lille, ja, til eet Samfund bogstaveligt.

Men — bare det ikke er saaledes, at alt, hvad der udadvindes, det tabes indad i den enkeltes Liv og i Hjemmenes Liv og Værdier! Man oplever samtidig det mærkelige, at jo hurtigere Arbejdet kan besørges, jo mere fortravlet bliver Tiden og Folks Tilværelse, mens dengang, da Arbejdet maatte gøres møjsommeligt og tog usammenlignelig længere Tid, da havde man meget bedre Tid til Fritid og Hjemliv og til at pleje sine Særinteresser.

Tænk bare paa saadan en Ting som dette at holde Mørkning i Familiens Skød, nogle stille Stunder, før man tændte Lyset om Aftenen; det har man sandelig ikke Tid til nu. Men at det var noget sundt og sindssamlende saadan i nogle rolige Aftenstunder at hvile fra alt, samle Sindet, tale lidt om Sagerne med hinanden, det er uden Tvivl. Det omtaler f. Eks. ogsaa Grundtvig, naar han siger: »Dette Aftensæde, det glemmes sent paa Jord«.

Og saa selve Aftenen, hvor hele Husstanden i Reglen var samlet; det har vist ikke haft mindst Betydning for Børnene f. Eks. saaledes at være blandt dem alle ved deres Aftenbeskæftigelser, hvor Fortællingen og Sangen godt kunde forenes med Arbejdet. Tænk paa Jeppe Aakjærs »Her ved Moders gamle Rok hun lærte mig at stave, synge om den hvide Flok og al hans Naadegave«. Jo, Hjemlivet det trivedes i de gamle Dage. Hvad gør det nu?

Naar jeg nu mindes mine Forældre, saa er det med dyb Tak, og ikke mindst fordi de gav sig Tid til at tale med os Børn om mangt og meget, ikke affærdigede os f. Eks. med et »Det forstaar du ikke« eller »Jeg har ikke Tid«, naar vi, som Børn gør, spurgte om saa meget, men forstod og var rede til at gaa ind paa vore Barnetanker og -drømme og ikke fejede det til Side som værdiløst Barnepjat, hvorved jeg mener, der kan gøres Barnet megen Skade, saa det lukker sig inde i sig selv og mister Drømmene og Lysten til at virke. Naar Forældre saaledes giver sig Tid til at give sig af med Barnet, og

det skønt de som mine Forældre var travlt optagne af deres Arbejde og Virke, saa tror jeg ikke, der er meget, man senere husker og er saa taknemmelige mod dem for som dette. Og jeg kunde i den Forbindelse have Lyst til at citere Nis Peder-sens lille Digt om den Ting:

Forlad os vor Skyld for hver Drøm, vi har dræbt
i Barnets uskyldige Sind.
Forlad os hver Drøm, vi har tankeløst slæbt
ud i Kulden og Hverdagens Vind.

En levende Drøm bærer Daad i sit Skød,
som vil, at man løser den fri.
En Drøm, som er dræbt, er evindeligt død,
og dens Glæde for evigt forbi.

Lad Barnet beholde sit Drømmepalads,
sin Alf og sin Faun og sin Fe
og Engle med Guldhaar og Vinger af Glas
paa Skyer af brændende Sne.

Man tramper sin Vej og er voksen og dum
og tramper smaa Drømme ihjel.
Men Barnets Bebrejdelse, sløret og stum,
gør ondt i vor ribbede Sjæl.

Forlad os hver Drøm, vi engang har forvist
til Tiden, fra før den blev skabt.
Lad Barnet beholde, hvad vi har forlist,
og glædes ved det, vi har tabt.

Og man maa sige: »Lykkelige Børn, hvis Forældre giver sig Stunder til at høre og se Barnets Drøm om Daad!«

Blandt efterladte Papirer fandt jeg følgende Blicher-Vers, nedskrevet af Mor selv med hendes meget sirlige, let kendelige Skrift. Hvorfor hun gemte dette almindeligt kendte Digt nedskrevet, ved jeg ikke. Hun vilde saa gerne skrive, ja, næsten prente sine tydelige, sirlige Skrifttegn, men derfor behøvede dette jo ikke at blive gemt blandt andet vigtigt. Da jeg kun kunde forstaa det som efterladte gode Ønsker og Raad til os efterlevende, vil jeg anføre det her:

1. Vers.

Udgaar Du nu paa Livets Vej,
 Brug Livet, men misbrug det ej.
 I Modgangs Sky, i Medgangs Sol
 Ej paa Dig selv, men Himlen stol.

2.

Gem ej paa Guld! Bortkast det ej!
 Til ærlig Fordel sig ej Nej!
 Blandt Alvorsdaad forsmaa ej Skæmt,
 Skæmt, saa at Alvor ej blier glemmt!

3.

Mistænk ej nogen uden Skel!
 Tro heller ingen alt for vel!
 Vær til at se og høre snar!
 Sendrægtig derimod til Svar.

4.

Sky Strid saa længe, som Du kan!
 Men tvinges Du, saa strid som Mand!
 For Lastens Plet hold ren Din Sti!
 For lønlig Brøde vid Dig fri!

5.

For tungest Brøde nogen ved,
 Er dog en tung Samvittighed.
 Saa gaa med Gud Din Bane frem!
 Da gaar Du ikke hen, men hjem.

Ende.

Sognenavnene »Kløvborg« og »Thyrsting«.

Saaledes skrives de jo i Dag, men i Folkesproget paa Ste-
 det udtales de jo »Klaaborre« og »Tøsting«. Og gaar vi tilbage
 i Historien, ses det, at saaledes skrives de eller noget lignende
 ogsaa dengang; da havde man kun Tidens og Stedets Udtale
 at rette sig efter i Skrift. Der eksisterede ikke noget Skriftsprog
 som nu, og man har skrevet Stednavnene, som de blev ud-
 talte: Klaaborre (med »aa« eller »o« i første Stavelse og et eller

to »r« i sidste Stavelse); og Thøsting eller Tøsting (med eller uden »h«). Vi træffer disse Former allerede paa Dronning Margretes Tid omk. 1400. Og det er meget interessant at se, at saaledes udtaler Stedets Jydsk disse Stednavne den Dag i Dag. Man ser, hvor konservativt Talesproget er; ved at passe sig selv bevarer det Udtalen gennem Aarhundreder for ikke at sige mere.

Det er først senere Tider, der begynder at ræsonnere, at dette, det vulgære Sprog Jydsk, da ikke kan være det rigtige, og saa kommer forskellige Former frem, som ingen Steder har hjemme, fabrikeret i off. Papirer, ikke af Jydsk selv.

Det allerældste, vi træffer overleveret, er Thyrsting som Herredsnavn sammen med Vrads i Kong Valdemars Jordebog ca. 1200, hvor det hedder »Thyusting heret«. Senere, omk. 1400, træffer vi begge Sognavnene i Dronning Margretes Skøde paa Tranholm, hvor det hedder »Kloborg« og »Tørsting«.

Senere træffer vi saa 1455 »Kloborg«, »Kloborgh« og »Tørsting« 1458, »Tørsting« 1485 og 1462 »Kloborg«, 1560 »Klaaberg«, 1562 »Klaabierig«, 1573 »Klaabore« og »Tørsting«, 1575 »Thørsting«, 1579 »Cloborig« og »Tørsting«, 1582 »Klaaborg« og »Thøsting«, 1620 og 1632 »Kloborg« og »Klaaborg«, hvor en Hans Kielsen i Klaaborg er dømt til Galgen af Herredsfoged Jens Hansen i Burgaard. 1626 »Klaabor Kirketaarn«, 1648 »Kloborg Kirke«, 1643 »Klaaborrig«, 1662 »Kloborg« og »Kloborgh« og »Tørsting«, 1664 »Klaaborg« og »Tørsting«, 1688 »Tørsting«, 1694 »Kloborg Kirke«, 1695 »Kloeborg«, 1697 »Kloeborg«. Selv den gamle Trap sidst i 19. Aarh. bruger »Kloborg«. Først i Matriklerne 1688 og 1705 træffer man paa »Klovborg« som eneste Sted før helt ny Tid, og i Matriklen 1844 omtrent som eneste Sted det mærkelige »Kloborg«, ligesom der træffes et »Klaarup« 23. Maj 1595, som menes at være en Fejl for Klovborg. Det er de første Eksempler paa, at man begynder at ville have Navnet gjort skriftsprøgligt, saa det ikke blev Dialektformen paa Stedet, og det trods det, dette ingen som helst Berettigelse havde; den eneste Norm og Rettesnor maatte være Udtalen fra gammel Tid, thi intet andet havde eksisteret at rette Skriften efter. I 1780erne hedder det ellers stadigt »Kloborg«.

Matriklerne 1662, 1664, 1688 samt 1844 har alle »Tørsting«, som den nyere Tid ikke har haft saa travlt med at gøre mere skriftsprogligt. »r«et har dette Ord ganske vist mere i skreven Form fra gammel Tid af trods Udtalen uden i Dag og sikkert ogsaa i gamle Dage.

Ogsaa andre Stednavne i Sognene har det sig ligedan med. Baade i en Hvervningsliste fra 1813 og i Matriklen 1844 træffer vi Ordet »Tiisvad«, det samme som i Dag; i Fortiden var det jo almindeligt at betegne den lange Selvlyd med dobbelt Bogstav, som den lød, jfr. ogsaa »Huus«.

I Hvervningslisten af 1741 har vi baade »Kloborg« og »Tørsting« eller »Tøsting« (uden »r«), 1720 »Tysting«, 1721 »Claaborg Sogn« og »Tyrsting« og »Tørsting«, 1722 »Kloborg« og »Tyrsting«, 1727 »Kloborg«, 1728 »Tyrsting«, 1739 »Kloborg«, 1758 »Cloborg«.

Angaaende Thyrsting er den mere moderne Tendens tydeligt at faa det folkelige »ø« erstattet af »y«. Paa Steder finder man begge brugt Side om Side — »y«, hvor det er Herredet, der er nævnt, men »ø«, naar det er Sognet. Det sidste havde jo mere med det stedlige at gøre, hvorfor det folkelige mere paavirkede Stednavnet. Dog er Thyrsting gennemgaaende mere ens gennem Tiderne end Kloborg. Men ogsaa trods »y«et er Folkesproget jo lige fastholdende ved »ø«et i Udtalen — »Thøsting« eller »Tøsting«, ligesom Folkesprogets »Klaaborre« stadig siges trods Tiden og Paavirkning gennem Skriftsproget. Udtalen har tro bevaret den oprindelige Udtale, og dette viser tydeligt nok, hvad der er Sognets oprindelige Navn; ellers var det et Tilfælde, at vi sagde det samme i Dag i Folkesproget, som vi finder skrevet for 5—600 Aar siden. Folkesprogets Stabilitet er altsaa til at stole paa.

En helt anden Ting er, at et Skriftsprog senere vil prøve paa at oversætte de Ord, som Ordet er dannet af. Og her er der jo ingen Tvivl om, at sidste Stavelse, »borre«, er Jydskens Udtale af »Borg«, en »Borg«, og derved bliver der i og for sig intet forvansket ved at sige »borg« her. At der intet kendes til en eller anden »Borgs« Beliggenhed her, er noget helt andet. Det er jo paa langt nær ikke alle Stednavne, hvis Nav-

nes Oprindelse kan ses eller forklares, og man maa kun tage dem som Kendsgærninger, der er os overleverede.

Mens sidste Stavelse er ligetil, er første Stavelse, »Klaa«, anderledes vanskelig at faa Mening i og forklare paa en eller anden Maade. Og for nu at faa en Forklaring paa dets Oprindelse har man saa grebet til dette at tage Ordet i dets meget sene Form »Klovborg«, og trods dette »v« som en meget sen Foreteelse saa udlagt dette »Klov« som en »Klov«, Kløft mellem Dalene, hvor de mødes. En saadan Forklaring synes mig meget søgt, ja, uden Mening, thi hvorledes kan en Skrivemaade, som først findes i meget sen Tid et Par Gange i officielle Skrivelser og ganske øjensynlig for at gøre Ordet mindre vulgær end Folkesprogets, men aldrig er brugt i Stedets Udtale, hvorledes kan en Forklaring af et Navn paa Grundlag af denne nyere, ubegrundede Form sige noget om Ordets Oprindelse^{*)}. Nej, for at faa saadant at vide er der i hvert Fald kun at se paa de allerældste Former, der jo maa være Oprindelsen af Ordet. Efterhaanden som den nyere Form med Klovborg bruges, saa bliver det jo naturligt for de nye Slægter og

---

*) Det er Stednavneforskeren Johs. Steenstrup, som fremsætter den Forklaring af »Klov« i »Klovborg«, at det skulde gaa paa en Klov mellem sammenløbende Dale, hvad ganske vist ogsaa findes i Nærheden af Byen. Men i Folkemaalet har Byen og Sognet, som foran er vist, aldrig haft dette »v« i »Klovborg«; det har altid i de ældste Tider været skrevet »Klaa« eller »Klo«, og dette sikkert efter Udtalens sikkert altid »Klaa« — andet havde man jo ikke dengang at rette sig efter — men havde Navnet stammet fra et Sammenløb af Dale, da havde Folkemaalet slet ikke sagt »Klov«, men »Klōw« eller »Klōwt«, hvad ingensinde mig bekendt træffes i gamle Papirer. Naturligvis vil det vel nok sige, at man med Byens og Sognets Navn »Klaaborre« ingen Forklaring kan finde paa Oprindelsen til Navnets første Stavelse, mens sidste Stavelse ganske tydeligt var og er Folkemalets Udtale af »Borg«, »Borre«, selv om der saa ikke kendes Vidnesbyrd om, at der nogensinde har været nogen Borg paa Stedet. Men det er jo langt fra alle Stednavne, som man ser Oprindelsen til. Og jeg kan i hvert Fald ikke se eller tro, at en Skrivemaade fra nyere Tid, og som aabenbart kun er fremkommen ved, at man i offentlige Papirer vil bort fra det vulgære og nærmere et moderne Skriftsprog, skulde have nogen Betydning for Forklaring af Ordets og Navnets Oprindelse; det kan kun den gennem flere Aarhundreder gamle Udtale og Skrivemaade have, og det er »Klaaborre«, mens det nyere aabenbart lavede »Klov« slet ikke oprindelig har hjemme deri. Man finder da ogsaa straks Vaklen ved at modernisere Ordet, der undertiden bliver til »Klodborg« eller »Klorup«, som man kan træffe op mod nyere Tid, mens Folkemaalet ved Besked; uden Vaklen hedder det her »Klaaborre« som vel fra Tidernes Morgen i Jydsk til i Dag akkurat det samme.

Tilflyttere at se paa dette som det rigtige, det rigssproglige i Forhold til Folkesprogets »Klaaborre«, der jo stadig hævder sig som saadan, men derfor kan man ikke lukke Øjnene for, at det tildels er et helt andet Ord, der officielt bruges, end det oprindelige Navn; det er ikke bare en Retskrivningsform af det oprindelige Navn paa Sognet, men en Omlavning af Sognavnet. Og man kan ikke først omlave et Navn og saa ud fra dette omlavede forklare dets Oprindelse.

Angaaende »Tøsting«, »Thyrsting«, »Thøsting« er det jo adskilligt lettere, ja, ligetil at finde Mening i Navnets Oprindelse, for det er jo øjensynligt »Thyrs Ting«, Gudenavnet og det gamle Tingsted, Herredstinget, som har givet Navnet til Sognet, og saa med det skarpe »y« afsvækket i Folkesproget til »ø«. Og som Sognet havde sit Tingsted, havde det ogsaa sit Vadested over Aaen, betegnet i »Tirsvad« eller »Thiirsvad«; »Thyr« og »Thir« betegnede jo samme Gudenavn.

At de gamle Folkemaal er paa Retur, er jo sikkert nok, og alle Arkiver for og Studerende af gammeldanske Folkemaal er enige om, at man maa skynde sig, hvis man skal opnaa at faa dem rent nedfældede skriftligt, før de afsvækkes alt for meget. Det fælles Rigssprogs Fremtrængen mærkes overalt gennem de mange Skoler og det større Samkvem samt ved den langt større Omflytten i Sognene, saa de gammeljydske Sogne vanskeligt kan bevare deres gamle Sprog rent, og det samme er Tilfældet over hele Landet, saa Folkemaalene udviskes mere og mere, modsat ældre Tider, da de fleste blev boende i deres Hjem- og Fødesogn, hvor de som Regel ogsaa fandt deres Mage, og hvorved det gamle Folkemaal jo havde let ved at forblive ens gennem Tiderne.

En Dialektprøve fræ omkring 1900 i Klaaborre o Tøsting.

En Nyesawten i Skaddegord.

Det wa en Nyesawten sist i a Fisser. I Skaddegord sad Hans Pede o hans Familie sammel i dje Dawlstow mæ a Dar owen te a Kjøkken. Dæ wa foudden ham o hans Kwon, Else, hiel dje Bøenflok liig fræ en stue Tøs o fjowten, dæ hjalp

a Mue i a Kjøkken, o tow stue Knæjtt' o tøl o ølle Or, nie te di smo, dæ næsten liig haad aabrukt a Vuug; mæ Faae o Mue iaalt ni. Di haad no aasse en komformiret Tjenstkaal, men han wa udd' o si o a Laadde saanen en Awten, saasnaae di haad spist dje Nyesawtensnatte. Nyesawten o Ywlawten wa hvæe o dje Maadd di villest Awtene i a Or faa a Bøen o di Ong. Da di no wa blewen færre mæ dje Spisen, o dæ wa tawn aa a Burr, saa sad di stue Drengje o lye atte, om dæ e skull' komm nowe o skyd Nyor ind. A Bøen haad jo gjoe'et, inden det blew mørk, o haad faat a Abbela'te brukt i dje smo Bøsse, men di Ong o di hiel Vogsen kam først hen o a Awten, di siist mæ dje stue Bøsse endda først henad Minnæt. Di Ong lawet mjist Spilopper. A Pigge skull' pass o dje Kaffe-kande, faa dem wa dæ gjan Baad atte, o Folks Harrer lo e aalti o dje Plads a Daw atte; di kun træf o leg op o a Hus-tag', hvis en e passet o o ha dem ind fo lot Darr'.

O si stue Steje skull en aasse pas o ha indd, hejsten wa et e segge, te a Skosten kund ryg Nyesmuen.

Si Redskawstøw skull en no helst ha aa a Mark o ind far Ywlawten, at e Jerusalems Skumage skull' sæt sæ o'et o trøk'et i Støgge.

Di smo Bøen kam no snaae i dje Bysselow, men di større o stue fik den Awten Low o bliw opp no længe. O no sad di da mæ dje Øre o Ywn o Stelkk' faa o hør' atte, om dæ e skie nowj uddenfor; di tittet affentow bag a Vinnistøkke faa o si nowed. Di skull' jo gjan ha hvæe Graaen mej aa a Mor-skaw. Det wa jo e Nyesawten mie end jen Gong i a Or.

Dje Faae haad' wan ud o gi en Gjew o fuur aa o lok faa Nøs o Staald o anne Darr i a Udhuss indvendig fræ, faa dæe vild han da e ha a Spilopmagere ind mæ dje Konste. O han wa liig kommen ind igjen, da de hoor nowe særeste Skræw. »De æ a Knæjtt' fræ a Laaefowedgord mæ dje Mjarrekatt',« seje han.

Dæ egsistiret jo e aal det Skøts o kjøw faa a Bøen o di Ong dengang som no om Daww. Di smo Drengje haad jo dje Abbelatbøsse, men di halvogsen fand o di manne Konste, o dem fræ a Laaefowedgord haad gjan en oppustet o tørret Swin-blæje — hwa, en saanen haad di jo gjan Lejlighied te o fo fat

o i en Gord ve Ywlti — o mæ en Goosfier i kund' en saa ve o trøkk' o' en saanen opblæst Blæje fo en te o gi en skræven Ly fræ sæ; det kaldtes o mjarre. Hans Pedes stue Knejtt' kom ud i en Fart faa o fo fat i dem mæ a Mjarrekatt', men det kund di e; di fremmet wa stadde ve jen Huushjøn, næe di wa ve en aann, o te sist rænn di hiel dje Vej, far en regti fik dem o si o roft an. Saa gik di ind igjen, o dje Mue spurr, om di slet e so dem. »Nææ,« saae Kristjan, men Lass saae, te han lig so a Røkk aa jen, o han wa lisaa long som Ywe o gammel Søren. De wa jen aa dem dæe nie fræ.

Let atte hoor di dem mjarre nie ve a Naabogord. Men dæeatte so et ud te o skull' blyw en stell Nyesawten.

Saa en Times Ti atte hoar' di en Par rigti Bøssskaad. De wa nok nowe Vogsen, dæ wa kommen wal tiile ud mæ dje stue Bøsse, faa dæ wa læng te tøl enno. O let atte wa dæ nowe i a Gong; di skramlet mæ a Træsku. Det wa nok gue Venne helle Bekjendte, næe di saanen siel kam ind. Det bonket o a Dar, o o Hans Pedes »Vesgue« linn di a Dar, o di so, te det wa tow aa dje bææst Naabomend, dæ wa dæ, Søren o Drejs, o di helst »Go Awten o got Nyor« o blew bøj en »Walkommen« o inden faa te Sædd ve a Skyw, faa no skull di netop te o ha dje Awtenskaffe.

»A maa nok behold mi Træsku o,« seje Drejs, »a haae saa unt ve o hold Wærm i mi Fædde hejsen. A haae bøst dem let aa mæ a Ljiem, dæ stod i a Faastow.«

»I kund e si derudd,« seje Hans Pede. »Jow, Søren haad' en Swawstek i hans Lomm,« seje Drejs.

»I skull ha tawen Je Kwonne mej,« seje Else. »Det saae vi Sneme aasse te dem,« saae Søren, »men di vill e ud i den Kull'.«

Di kom saa te Burs aalsammel, o dæ blew snakket, mens di drak dje Kaffe o gjo gue Indhog i Elses lække Ywlkaag.

Hans Pede spurr, om di haad sjet nowed o a Vej. Nææ, det haad di da e saanen, det wa en stel ti øweaalt, a Bøen wa jo færre mæ dje Skyden, o di Ong vill wol føst ha dje Awtenskaffe, far di skull ud, o di ælle kom jo føst henad Minnæt.

»A møtt bare dem fræ Kjerkeluun om ve a Brow,« saae Drejs, »di skull wol øwe te a Swenskes i Brokbjerre, di arbeje

jo sammel o Madrop, o di gik, som di pleje, en lille Støk atte hveranne. »Ka Do e fülle mæ a Mand,« saa a te hin, o hon swaer: »Nej, men han renne Zanten aasse lisom en tar' Lammskind.« Saa vint han jo let atte hin, men en Yweblek atte wa det det saamm.«

»Det æ en Par knøw Minneske,« seje Else, »nowe, dæ slidde o passe sæ sjæl. Hon æ jo let longsom i 'et, men hon æ jo helle e ong mie.« »Det æ wol e saa gal som Metusalem, dæ blew send' atte a Fostemue o e kom tebaag, far a Baa'n wa komfemiret,« seje Søren. »Ja, de wa temli silde, da wa hon ingen Nøtt te; da wa 'et a Præst, dæ wa Brug faa,« seje Drejs.

»Da so a Sneme osse nowe, dæ skull ud en Vend o ha dje Awtenskaffe,« seje Søren. »Nej-Hanne o hin Mand, di fulles pæn ad; di skull wol nie te a Broe i a Dal.« »Ved I,« seje Hans Pede, »te hon ska bær Baan i Kjerk o Sønda?« »Nej da,« seje Søren, »saa ska a Sneme i Kjerk o hør, om hon seje Nej, far hon seje Ja te a Præst.« »Det gjø hon nok, det ka hon ves e læ væe,« seje Drejs. Di drak no a Kaffe o lo Elses gue Kaag vederfares Retfærdighed o snakket jo ind imell.

»A wa da,« seje Drejs, »saa uheldig i Gue, a wa i Griwstrop, o liig komm o mødd aal a Misjonsfolk fræ Mødd i a Misjonshus, o a so flie mell dem, som a e trowet, kam dæ.« »Aa, dæ æ jo aalti nowe, dæ sto o skræwe øwe a Grof,« seje Hans Pede. »Ja, di æ Sneme lisom Trede Ywldaw,« saae Søren.

»Det wa jo da helle e det ringst Stej, di ku komm,« seje Else.

Da a Kaffe wa drokken, kom a Kaart fram, faa næe dæ wa saanen fremmet te Huss, skull dæ gjan en Slaw Kaart te, o di stue Bøen, dæ haad faat Low o bliw opp, kund spel mej, faa dæ blew kons spellet nowed, di kund', »Swot Peje«, »Sejsotres« helle »Hjattefri«, o det wa di stue Knæjt tit di aallevillest te o vind i; dæ blew jo helle e spellet om stue Ting, maaskisens kons Pevenødder. O saa hoor di imens o a Snak, o det wa sjælden kiwsom, hue Søren o Drejs wa mej. O a Humør steg henad de smo Klokketimme, da di osse haad smagt a Ywløl.

»Da wa et hejsen got, Do kom mej,« sejer Søren te Drejs. »Han wa e saa møj for 'et,« oplyst Søren, »faa a Vej gjemmel

a Krat howet han e o go jenn om Awtnen, da han engong so Spøgeri dæenie ve a Bæk i Dalsgo Krat.« »Saa-aa, hva da?« spurr Hans Pede. »Jow, dæ wa da lisom en Haarr, dæ slævt sæ øwe a Sti foran ham.« »Det wa wol Ingeborre, dæ haad skavt sæ om te en Haarr,« saae Søren.

Dæ burr en Par Folk i en lille Hus nie ve a Krat o æ O, o dem trow Folk kundd hegs; a Mand wa saa ro i hans Mond, o ingen turd' da ha ham te o kom i dje Nøs o Staall', sjel om di haad en Hestsku øwe dje Nøds o Staaldarr. »Tænge I e nok, han haae Sepriaanus o løs i,« seje Søren. »Hva æ de faa nowed?« rove jen aa di stue Knejtt. »Aa, de æ saan en grimmige Bog mæ røe Bogstaww, som kon a Hegse haae o ka løs i,« swaarr Søren.

Else sad o so te o hoor adde, mens di spellet o snakket. Hon wa e intresiret i o væ mej; hin Finge kløj mie adde o fo fat i hin Bindhwos helle fo a Rok i Gong igjen. Men mell Ywl o Nyor maatt jo e nowj løw rundt, o band en, fik en jo baallen Finge. Hon wa hejzen saa knøw te et, te hon ku bodde bind o løøs o jen Gong. Da hon no hoor dæ hæ Snak, seje hon: »Den Gongtræ øwe a O æ no helle e saa raae o go øwe i Mørk'; dæ æ jo knap en ordenlig Gelænder ve, o dæ æ jo hwærken Moon helle Stjanne o a Himmel i i Awten, o en Løjt blæss jo ud i det Veje.« »Dæfor gik a osse ad a Brow,« seje Drejs. »A Kwist æ da faalden i flie Gong dærøwe,« seje Else. »Han haad jo no aasse gjan faat faa møj Brenvin, det taae a Balangse fræ ham,« seje Hans Pete. »O a trowe no e nowe ka hegs,« seje Else.

»Om nowe ka hegs helle e, ved a e,« seje Drejs, »men dæ skie jo da aa o te nowe særeste Ting, som en e ka faaklaar; hwa æ det saa?« »Malk en Ku aa en Gaffel ve a Lowt, det trowe a Sneme, di ka,« seje Søren, »vi haad da jen den anden Or, dæ tit e ga Mjælk om Monnern, o a trowe, den maatt væ malket.« »Trowe Do e, det gik te o naturlig Maad',« seje Else, »so Do adde?« »Nej da, det skull' a nok hold mi Njes fræe.« »Dæe haae vi 'er,« saae Else, »I sie je e for, faa saa trowe a e, dæ wa saa møj Spøgeri te.«

No begynt a Bøen o lye; næe di Vogsen begyndt o snakk Spøgeri, saa wa di intresiret, o di spelket Øre faa o hør' det

hiele. Det skie javnlig, næe nowe gue Venne o Bekjendte kom sammel om Awtnen, at aall a Egn's gammel Spøgelseshistorrier blew faatol, o di tow fremmet hæe i Awten wa e aa di ringst te o faatæl den Slaw. A Bøen vill gjan hør 'et, men di blew tit saa rej', at di bagadde knap turd go en Ærind udden en Dar i Mørk', far di skull i dje Seng, helle legg i Mørge, far di Vogsen osse kom i Seng te dem.

»Spøgeri,« seje Drejs te Hans Petes Kwon, »jow, Do ka trow, det æ te; kom Do i Nærhied aa di stue Gord' som Madrop, saa skull' Do hør aal, hwa dæe skie mell Or o Daw.« »O di stue Gord dæe lawe di vis sjel dje Spøgeri; det haa a gammel Kusk o Madrop o Søren Forkaal da faatol saa møj om,« swaar Else. »O i Nærhied aa en Kjærgord,« seje Søren, »dæe æ Sneme aasse møj øwenaturlig, som en helst ska hold' sæ fræe, næe det æ mørk.« »Helle si sæ let beje for,« seje Hans Pete, »det skull' Do ha gjoe, dengong do so Liglam o a Kjærgordsdige, faa Folk faatol', det wa Karl Bentsens Lam, dæ wa kommen dæop; a Foor stod ve a Sie o a Dige. A trowe no helle e o Spøgeri helle Hegseri, sjelom a en Gong haa sjet Lys o a Swot Hyw, det, som mi Faae far mæ skull ha sjet; men a trowe no, det maa ha wan en naturlig Lys, nowe haa gawn mej; det kund' en jo e si i den Afstand.«

A Snak gik jo saa meld' gue Venne, dæ kund sej hvæanne dje Mjining udden o væ rej faa o faanærm hinaan'.

Da a Klok slow tøl, haad Else en »Hjertestyrkning« teree, o mæ en Kaag o en lille Glas tesist ønsket di hwæanne en »Gue Nyor« mæ Tak faa trofast Venskaw i det gammel Or, far de tow Afskejn faa den Gong.

SØNDERDAL.

I løben med Postvognen.

Saaen so'et ud i gammel Daww,
 næe te dæ kom Nyt te Klaaborre
 fræ Haassens o fræ Nørr Snee.
 Saa hoor' en a Hurn øwe aal a Sown,
 nærensti i Nærhied wa den gul Postvown.

HJEMSTAVNSTONER

Du skønne Dal imellem stolte Banker
 med dybe Slugter for Vej og Sti,
 hvor Kilden risler bag Lyngens Ranker,
 og Bækken klukker i Løb forbi;
 hvor ligger malerisk Vang og Vænge
 med Byer, Gaarde og Hytter smaa,
 mens blødt igennem de grønne Enge
 som Sølvbaand slynger sig Skade Aa.

Du skønne Dal, hvor sig Livet rører,
 mens Skoven løves, og Kornet gror,
 hvor Travlhed spores med alt, der hører
 til Virket vide, hvor Bønder bor,
 mens Grøde dufter i lune Vinde,
 og Solen signer de blanke Straa
 til Aks og Kerner, naar Høst er inde
 paany i Dalen ved Skade Aa.

Du skønne Dal, hvor den jævne Færden
 endnu er præget af Fredens Skær,
 imens der kæmpes saa vidt i Verden,
 og Ufred breder sig fjern og nær;
 men sænker stundom sig Tider trange,
 og Himlen sløres af Skyer graa,
 vi end tør lytte til Lærkesange
 paa Mark og Enge ved Skade Aa.

Du skønne Dal, naar i Sommerdage
 i al din fejreste Pragt du staar,
 at dvæle her, mens en dæmpet Saga
 med Bølgens Vuggen til Øret naar;
 naar Solen svinder bag gyldne Tinder,
 og Larmen stilner og gaar istaa,
 da hviler Sindet ved Sagn og Minder
 i Aftensvalen ved Skade Aa.

Du skønne Dal, naar ved Vintertider
Snetæppet dækker dig milevidt,
mens sammen alle Konturer glider,
og Stilhed sænker sig blødt og blidt,
mens Skoven skumrer, og Livet blunder
i Drøm om Sommer og Himmel blaa,
Forventningssuk om Forløsningsstunder
gaar gennem Dalen ved Skade Aa.

Du skønne Dal imellem stolte Banker
med Tak vi nævner med Hjemmets Navn,
vi vier dig vore bedste Tanker,
og hvad vi evner til Danmarks Gavn.
Gid Mindets Lysning paa Fremtids Veje
maa styrke Slægten til Maal at naa
og glad maa virke paa Fædres Eje
i Hjemstavnsdalen ved Skade Aa!

EFTERSKRIFT

Saa overgiver jeg da her til Eftertiden og Efterslægterne, hvad jeg har samlet om min Hjemegns og Slægts Historie, hvad jeg selv mindes og gennem de ældre Slægtled har erfaret, og hvad jeg gennem flere Aartier har arbejdet med i ledige Stunder. Jeg har ikke naaet alt, hvad jeg kunde have ønsket; der er endnu Punkter her og der, hvor jeg kunde have ønsket mere Klarhed, mere Viden om og Lys over, men Kilderne var for sparsomme.

Det drejer sig om de Slægters og Slægtleds Historie, der har opdyrket Egnen, der ikke saa langt tilbage for en stor Del var Hede, de Slægtled, der har udført et Pionerarbejde for kommende Slægter, et Slid sikkert, der skabte krogede Rygge, men dog tror jeg, de fandt Glæde og Tilfredshed derved og fik Kærlighed til den Jord og de Hjem, de skabte, en Arbejdets Glæde, som mange nu om Stunder maa misunde dem. De fandt vist »Guld under Gyvelrod«, saa de, naar Aftenklokken klang, i Solnedgangen kunde holde stille med Ploven, bøje Hovedet og takke for, hvad de havde naaet og for Dagen, der for dem knap var endt endnu. Og ved deres Livs Solnedgang har de sikkert følt, at de fandt »Guld i Dagens Muld og knælte i Solnedgangen«. Maatte Nutidens Slægter, der »som en Storm i Høst hen over Jorden haster«, ogsaa erfare det!

Og hvad har jeg saa naaet? Hvad Værdi og Interesse kan det udgivne have for andre fra Egnen, og hvad har selve Arbejdet dermed været for mig selv? Det første maa andre dømme om. Naturligvis har jeg ikke kunnet omhandle hver Slægt og Ejendom i samme Omfang som min egen Slægt og de Ejendomme, som vedkommer den; det vilde være umuligt, da jeg ikke kan have den nødvendige Forudviden om andre Slægter og deres Ejendom som om min egen; thi en saadan Viden er egentlig som Udgangspunkt for at kunne komme tilbage i Tiden. Men jeg haaber at have givet en Haandsrækning alligevel til hvem, som ønsker selv at tage fat paa at arbejde mere specielt paa egen Slægtshistorie, idet jeg under Arbejdet baade har meddelt, hvorledes man gaar frem, samt hvilke Kilder, der

eksisterer til Hjælp til Brug, og hvor disse Kilder findes og kan benyttes. Og saa Arbejdets Værdi og Glæde for mig selv, det, som jeg ønsker, mange flere kunde erfare, hver paa sit eget Omraade. Det var saaledes en Glæde og Tilfredsstillelse under Arbejdet, hver Gang man opdagede noget Nyt endnu længere tilbage, naaede at komme et Slægtled længere tilbage, opdagede nye Forhold, f. Eks. Familieforhold.

Men ellers kan jeg vist bedst udtrykke Værdien derved, at man ligesom kom til at leve med i Fortiden, Egnens Fortid og specielt sine egne Forfædre i deres daglige Liv. Man kender den Plet Jord, de har boet og virket paa, den samme Jord, hvor man maaske ogsaa selv saa Lyset første Gang; den samme Plet, de traadte paa, har man ogsaa selv traadt og virket paa. Man kan undertiden være heldig at træffe gamle Dokumenter, der giver Kundskab om mangt og meget, om Enkeltheder i deres daglige Liv, ja, saadan traf jeg et, der fortalte mig om alt, hvad der havde været i mine Tipoldeforældres Hjem i Skade af Brugsgenstande saavel i Husholdning som i Bedrift og af Dyrehold paa Gaarden; det var omkring 1800.

Sammenholder man saa, hvad man saadan kan faa at vide, med Landbrugets Historie og Samfundsforhold gennem Tiderne og med sin egen Viden gennem i Regelen et Par Slægtled forud for én selv, synes jeg næsten, man kan danne sig et klart Billede af deres Levevis og Vilkaar.

Og saa Slægtssammenhængen, hvor det ene Slægtled rækker Haand til næste i samme Hjem og paa samme Jord, og Minderne, saa langt de rækker! Er der ikke en egen Værdi deri? — Jeg har her i mit nuværende Hjem saa tit staaet i min Have eller ved Trinbrættet til Toget herudenfor for Ud-gaaende og set Solfaldsskæret glitre gennem Hegn og Trætoppe fra den i Vest paa modsat Side Gaarden nedgaaende Sol og beundret, hvor saadan en Sensommersol kan dale skøn under en høj, skyfri Himmel en stille Efteraarsaften. Saadan har mine Forfædre maaske ogsaa engang staaet ved deres Gaard og Hjem i Skade og set samme Sol dale ude i Vest over Smediesvejen og -agre, eller den opgaaende Sol straale over den sorte Høj i Øst. Eller andre af mine Forfædre har staaet her paa Stedet

og set Solfaldsskæret over den nøgne, sorte Hede, hvor nu mit Hjem her ligger.

Mon ikke det er med en egen Lykkefølelse, muligt ubevidst, at mangen en Bonde staar i sit Livs Solfaldsskær og ser den unge Slægt vokse op omkring sig, rede til at fortsætte det, han selv engang overtog fra Forfædrene. Taler ikke alt til en saadan, hver Plet Jord, og de, som er borte, men engang levede og virkede samme Sted. Faar ikke mangen en Bonde i sit Livs Skumring de samme Skønhedsindtryk af sit gamle, nedarvede Hjem, det, der blev hans og hendes her paa Jord, deres Slægts Arv og Eje.

Kunde mit Arbejde her give Lyst og Hjælp til, at andre ogsaa kunde trænge dybere ind i deres egen Slægts og Hjems Historie i Nutid og Fortid, da havde det ogsaa herved været til Nytte.

Under et saadant Arbejde vil Tanken uvægerligt vandre tilbage, ikke blot til den Fortid, der er os mer eller mindre dunkel, men ogsaa til vor egen, den, vi selv saa med vore Barne- og Ungdomsøjne, men som nogen af os allerede ser med Oldingens. Og vi staar da af og til paa Mindets Strand, maaske med Glæde, maaske med Vemod, og skuer tilbage paa det, som nu ogsaa for evigt er svundet, og kun Mindet er tilbage. Og hvad mindes man da? Maaske med Digteren, at

»Her haar a sungen, og her haar a sprungen,
og her haar a hat mi Kon Gled.
Og her haar a sowet, og her haar a plowet,
saa snaar a Tiddaws war tered.
Og her haar a gawn med mi Maag,
og her haar a funden mi Fød,
og her haar a tawn det bette Krumm Hjem,
ilaw mi Forælder de død.«

Eller med en anden Digter:

»En vidstrakt Hede med mossede Sten,
lidt blinkende Vand i det Fjerne.
En gulrød Strime, hvor Solen gik ned,
en eneste skælvende Stjerne.«

Jeg synes at høre:

»En klukkende Bæk gennem Siv og grønne Enge rinde,
og i Blaæet ovenover en sejlene Lærke trille.«

Og se:

»Aftenstjernen bag sorte Høje,
der mødte Barnets undrende Øje,
i Solfaldsskær over Alderens Sne
sig atter nærme og se.«

Og jeg tror:

»Fik ej i Hjemmets Muld man Rod,
rodløs da man i Livet stod.«

Johs. V. Jensen siger:

»De henfarne Slægter, forglem dem ej,
i Arv de gav dig en ædel Gave.«
— »Hver Spaan, du finder i Danmarks Jord,
er Sjæl af dem, der har bygget Riget.
Vil selv du fatte dit Væsens Rod,
skøn paa de Skatte, de efterlod!«

Og Aakjær siger, idet han omtaler Slægtens dybe, stærke
Minder:

»Vi kan søge Slægtens Spor i Stort og Smaat,
i Flinteøxen efter Harvens Tænder,
i Mosefundets Smykke, plumpt og raat,
i Kirkens Kvadre, lagt af brede Hænder.
Hvert skimlet Skrift, hver skjoldet Alterbog
har gjemt et Gran af Slægtens Ve og Vaade;
nu skal de røbe mig, hvad Vej de drog,
og løfte mig en Flig af Livets Gaade.«

»Tag Skovlen«, siger vor unge Tronfølger, Hendes kongelige
Højhed Prinsesse Margrethe.

Ja, lad os grave i Fædrenes og Mindets Muld, da vil vi
finde noget værdifuldt.

Slut-Anmærkninger.

Side 56:

Ane Kirstine Hansen, død i Foraaret 1956 i U. S. A.

Side 60:

Bent Søgaard Ulvbjerg, Købmand i Ørting 1957, i Sdr. Galten
1959, gift ^{16/11} 1957 med Lilli Hausnab Petersen, født i Timring
v. Herning ^{26/4} 1936.

Side 62:

Angaaende Peter Johannes Olsen og Hustru:

Børn: 1) Elsebeth Irene Olsen, f. ^{11/5} 1953.2) Jette Weber Olsen, f. ^{31/12} 1954.3) Lars Christian Olsen, f. ^{10/3} 1960.

Side 202 og 211:

Vidisse 1475 ^{17/9} angaar Johan Skarpenbergs Skøde til Dron-
ning Margrete paa Tranholm og tilliggende Bondegods.

Side 581:

Linie 11 foroven — en Trykfejl: 1775 skal være 1575.

INDHOLDSFORTEGNELSE

I. Del:

Den gamle Slægt i og fra Skadegaard . . . . . Side 9—193

II. Del:

Skadegaard i Skade med Træk fra Egnens

Historie . . . . . Side 197—1440

I.

Den gamle Slægt i Skadegaard	9
Sidegrenen til Flaaris	41
Slægten i sine yngre Led	54
Sidelinjen til Thyrsting og Nørre Snede (Engholm-Storgaard)	87
Sidelinjen til Skivild og Arnborg	100
Sidelinjen til Horsens (Bygholm-Hatting-Thyregod) . .	121
Sidelinjen til Torp og Kollerup	129
Linjen til Stidsmølle og Haubjerg	146
Med Linjer til Nørholm og Høytholm	165
Med Slægt til »Gaarden« i Klovborg By	185

II.

Slægtens gamle Gaard i Skade og Omegnen	197
Fra Tingsvidner fra Matrup Godsarkiv og Herreds- tingene	202
Fra »Fortegnelse over Danmarks Breve fra Middel- alderen	227
Fra »Regesta Diplomatica Historiæ Danicæ«	251
Gamle Matrikler og Jordebøger i Danmark	253
Af Dokumenter vedrørende Matrup Gods	272
Matrikler og Hartkornsfortegnelser, indgivne derfra til Amtet	278
Landsmatriklerne	304
Forskelligt fra Klovborg-Thyrsting og nærliggende Sogne, f. Eks. Skattelister og gl. Lægdsruller	387
Fra »Kronens Skøder«	395
Af »Danske Kancelliregistranter« (1535—1550)	473
Af »Corpus constitutionem Danicæ« (1558—1660)	480
Fra »Kancelliets Brevbøger« (1551—1648)	516

Af Klovborg-Thyrsting Egnens Historie	831
Skade efter de nye Matrikelnumre fra Pantebøgerne samt Dalsgaard og Flaaris fra Pantebøgerne med Ejerslægtsskab mellem Flaaris og Stoustrup'erne	832
Af Egnens Historie som Helhed	900
Gamle Kort over Klovborg Sogn	929
Præstelisten fra Klovborg-Thyrsting-Grædstrup efter Reformationen	932
Klovborg-Thyrsting-Grædstrup Kirkebøger	935
Klovborg Kirke	938
Thygesenerne paa Byholm	956
Thyrsting-Vrads Herreds Ting og Tingsted	960
Flaaris	977
Matrup Ladegaard og Riishedegaard	1001
»Gaarden« i Klovborg, Klovborg By og Malund	1042
Skadegaard	1112
Gamle Folketalslister for Klovborg-Thyrsting	1153
Matrup og Tranholm og Omegnen	1213
Lidt om Bondestandens Kaar og Forhold gennem Tiderne	1311
Tiden omkring 1900 med Tilbageblik	1338
Hjemstavnstoner	1435
Efterskrift	1437
Slut-Anmærkninger	1441
Indholdsfortegnelse	1442